ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՐԱՑ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԻՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
1
MERCREDI
1er JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.519 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.519

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 22 – 23)

ՍԵՒԱԿԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՇՈՒԿԱ

«Սեւակի քերթուածները Սփիւռքի պատմութիւններուն մէջ այժմ ամէնէն չաո կարեւորուող ու արտասանուող առեղծուածներէն են: Նախակրթարանները, արուեստասիրաց միութիւններու, արհեստակցական միութիւններու ու երեկոյթներուն մէջ միշտ կը զօրանայ անոր գնդակահարումը, միշտ կը հնչեն անոր հայրենասիրական, փիլիսոփայական բանաստեղծութիւնները: Ես առաջին անգամ կը գտնուիմ մայր Հայրենիքի մէջ եւ երջանիկ եմ, որ առիթը ունեցայ այցելելու այս փոքր լեռնային գիւղը, ուրկէ ելաւ Սեւակ ու դարերէ հայրենիքի եւ Սփիւռքի գեղարուեստասէր բոլոր սերունդները»: Այսպէս ըսած է բանաստեղծ Զուլալ Գազանճեան (Փարիզէն), խօսք առնելով Զանախչի – Սովետաշէնի մէջ, Պարոյր Սեւակի յիշատակին նուիրուած բանաստեղծութեան Օրուան հանդիսութեան:

Ութերորդ անգամ ըլլալով հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած է Արարատի շրջանի Սովետաշէն գիւղը, Պարոյր Սեւակի ձեռամբ կերտուած տան ու պարտէզին մէջ, նշելու համար անոր ողբերգական մահուան տարելիցը: Ներկայ եղած են նաեւ Սփիւռքէն գրողներ եւ հանրային գործիչներ: Տայանա Տէր – Յովհաննիսեան (Մխայեալ – Նահանգներէն) կարդացած է Պարոյր Սեւակի բանաստեղծութիւններու անգլերէն իր թարգմանութիւնները: Անդրանիկ Արարատ (Հալէպէն) յուշեր պատմած է Սեւակի հետ իր հանդիպումէն եւ կարդացած իր քերթուածները: Խօսք առած է «Շիրակ» ամսաթերթի խմբագրապետ Օննիկ Սարգիսեան (Պէյրութէն): Ա. Լեքսանդր Թոփչեան խօսած է Սեւակի գրականութեան ընդհանուր նկարագրի, անոր չօշափած համամարդկային ու համազգային – հայրենասիրական թեմանեռու մասին, նշելով որ իր տաղանդի ու բանաստեղծական խիզախումի ուժով ան ուղիղ ժառանգորդն է Եղիշէ Չարենցի: Սաղաթէլ Ցարութիւնեան, Հենրիկ Էդոյեան, Եղուարդ Միլիտոնեան, Արտեմ Ցարութիւնեան, Սամուէլ Կոսեան կարդացած են Սեւակի նուիրուած իրենց բանաստեղծութիւնները եւ այլ գործեր: Ա. զատ Գասպարեան, Սերգուշ Բարայեան ներկայացուցած են Չարենցի եւ Սեւակի բանաստեղծութիւններէն փունջ մը:

Մինչեւ ուշ իրիկուն, սաղարթախիտ պարտէզի ծառերուն տակ, Պարոյր Սեւակի շիրիմին չուրջ հնչած է հայ բանաստեղծութիւնը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ԱՑՑԵԼԱԾ

Չեռնոգորիայի համայնավարներու միութեան կեդր· կոմիտէի հրաւէրով Եուկոսլաւիա գացած է Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Ա· քարտուղար Կարէն Դեմիրճեանի: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է տեղւոյն կուսակցական եւ պետական մարմիններու հետ, այլեցած արդիւնաբերական, գիւղատնտեսական եւ զբօսաշրջիկութեան կեդրոններ, կարծիքներ փոխանակած զուգորդ քաղաքներ Երեւանի եւ Թիթոկրատի անմիջական կապերու զարգացման հեռանկարներու շուրջ:

***

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏԻ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Նկարիչներու Տունը բացած է «Դաշնակցային Ռուսիոյ կերպարուեստը» ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան, Հայաստանի եւ Դաշնակցային Ռուսիոյ Նկարիչներու Միութիւններուն: Բացման օրը խօսք առած է Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Ա· Գրիգորեան: Ցուցադրուած են ռուս նկարիչներու գործերու շարքին նաեւ Մոսկուա ապրող հայ նկարիչներէ գործեր՝ Դմիտրի Նալբանդեան, Նիկողայոս Նիկողայոսեան, Մարիամ Ասլամազեան, Վիկտոր Դումանեան, Ալբեր Պապիկեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՒ

ՅՈՁՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ընդհանուր համագործակցութեան նախագահը՝ Ռաֆթուլոս Ծանրօրէն վիրաւորուած է, երկուշաբթի օր, Աթէնքի մէջ զործուած մահափորձի մը ընթացքին, որու տէր եղած է, ցարդ անծանօթ, ահաբեկչական կազմակերպութիւն մը՝ Մայիս 1:

ՔԱՍԱՖԻ անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Ալժէ, բայց մեծ զաղտնապահութիւն կը տիրէ իր եւ Պենճեհիտի խոսակցութեանց շուրջ:

ԼՈՆՏՈՆԻ Քրիսթի'ն աճուրդի սրահին մէջ, նոր մրցանիշ մը կոտրեց իւզաներկ մը: Այս անգամ Վան Կոկի մէկ ուրիշ գործն էր (նախորդը՝ արեւածագին էր) որ ծախուեցաւ 11·5 միլիոն անգլիական ոսկիի, ծախքերով չուրջ 110 միլիոն Ֆրանք: «Թրէնքքոթայի կամուրջ»ն է, որու գնորդը անծանօթ կը մնայ առայժմ:

ՊԱՐՊԻի դատաւարութիւնը վերջին չարաթը մտաւ եւ դատախազը երկարա – պատում ամբաստանաճառ մը եաք, ինչպէս կ'ակնկալուէր ցկեանս բանտարկութիւն պահանջեց:

ՍՄԻՖԸ (միջարհեստական աճումի նրուագագոյն աշխատավարձք) Ցունիս 1–էն, կը վերարժեւորուի 1% եւ ամսականը կը հասնի 4·704 Ֆր· 96–ի չարաթական 39 ժամ աշխատանքի համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՁ Իրաքի եւ Սուրիոյ սահմանամերձ շրջաններուն մէջ տասը հազար զինուոր ու ոստիկաններու մասնակցու – թեամբ ծաւալուն խուզարկութիւններու ձեռնարկուած է քիւրտ հրոսակներու դէմ: Միւս կողմէ, Սուրիոյ սահմանէն երեք քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուղ չորս գիւղեր յարձակումի ենթարկուած են: Քիւրտ մարտիկներ գիւղերու բնակչութիւնը հաւաքած են հրապարակ մը, ու անոնցմէ պահանջած, որ հաւատարմութիւն ուխտեն Քիւրտիստանի: Ապա մահուան սպառնալիքով ազդարարած են չգործակցիլ պետական ուժերու հետ, ու գիւղացիներու անթել գործիքները հաւաքելով հեռացած են:

***

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ – ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

EUROPE *1*

DECOUVERTES

Ինչպէս յայտարարած էինք, երկուշաբթի իրիկուն, Ցունիս 29, Եւրոպա 1 կայանի Տեֆուվերք յայտագրին երկրորդ մասը նուիրուած էր Եւրոպական Խորհրդարանի հայանպաստ քուէարկութեան առթիւ, հայկական հարցին: Կը մասնակցէին մէկ կողմէ՝ Անրի Փափազեան (Հ· Ց· Դ·), Արա Գրիգորեան (Հայ Դատի Յանձնախումբ), Ժերար Կեկեան (վիպագիր, լրագրող, որու մայրը Հայ է) եւ երկու Թուրքեր, մէկը՝ քաղաքարան Միշել Լօզոէմիր, միւսը՝ Կէօքչին Սիփահիօղլու, որոնք ճշդեցին թէ ոչ մէկ պաշտօնական կամ ներկայացուցչական հանգամանք ունին, իրենց միակ հանգամանքն էր՝ Թրքութիւնը: Յայտագիրը կը վարէր Ժիլ Շնէյտէր որ սկիզբն իսկ խօսքը տուաւ Ժան – Լուի Քալտէրոնի որպէսզի հակիրճ կերպով պարզէ հայկ· հարցը ունկնդիրներուն, նաեւ ահաբեկչական արարքներու պատմականը ու զանազան կազմակերպութեանց բնոյթը:

Այս յառաջաբանէն ետք, կողմերը, եթէ կարելի է այսպէս որակել, յայտնեցին իրենց տեսակէտները Եւրոպական Խորհրդարանի ճանաչման բանաձեւին քուէարկութեան վաղորդայնին: Արա Գրիգորեան դոհունակութիւն յայտնեց, մատնանշելով հանդերձ թէ վիճելի յօդուածներ կային: Գալով Ծագումով Թուրք Ֆրանսացիին՝ Լօզոէմիր, որ փրոֆէսէօր է Փարիզ 3 համալսարանը եւ մասնագէտ միջերկրականեան հարցերու, նախ խոնարհեցաւ հայ ժողովուրդին ողբերգութեան առջեւ, զոր մարդկային ողբերգութիւն մը կը նկատէ, բայց բնաւ երբէք՝ ցեղասպանութիւն: Արդարեւ, ըստ իրեն, ցեղասպանութիւն տարաղը կը պարտադրէ կարգ մը տուեալներ, որոնք չկային 1915–ին, այսինքն՝ ժողովուրդ մը բնաջընջելու որոշում, ցեղապաշտ զաղափարախօսութիւն, հակահայ փիլիսոփայութիւն: Գրեթէ երդիծական էր միւս Թուրքին, Սիփահիօղլուի պատասխանը այս հարցումին· – Իսկ ի՞նչ է ձեր տեսակէտը, = Տեսակէտս պարզ է, կ'ըսէ, առաջին փոքրիկ բարեկամուհիս Հայ էր, լաւագոյն բարեկամս Հայ է, զպրոցական նըստարանիս վրայ քովս նստած էր Հայ մը, երբ դրամի պէտք ունեցայ, Հայ մըն է որ ինծի 20 հազար Ֆրանք փոխ տուաւ: Հայերը կը սիրեմ: Նոյն կերակուրները կը սիրենք:

Այլ խօսքով, քանի որ երկու ժողովուրդներն ալ իմամ պայըլտը կ'ուտեն սիրով, հարց չի մնար:

Բարեբախտաբար, մակարդակը հոս չմնաց եւ վիճաբանութիւնը խոհանոցէն դուրս եկաւ ու չարունակուեցաւ, իւրաքանչիւր կողմ կրկնելով իր տեսակէտները: Ժերար Կեկեան պարտաւորուեցաւ հին փաստաթուղթեր ոգեկոչել (14–րդ դարու վերաբերեալ) ցոյց տալու համար թէ Թուրքերու հակահայ հալածանքները միայն 20–րդ դարուն չէին պատահները:

Եզրակացնելով, ըսենք թէ Հ· Ց· Դ·ի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբին ներկայացուցիչները տիալոկի կոչ ըրին էվրէնի եւ Թուրք կառավարութեան, չեչտելով հոգային պահանջները եւ Հ· Ց· Դ·ի ազատ, անկախ ու միացեալ Հայաստանի նշանարանը: Հարկ է լսել թէ տեղին միջամտութիւններ կ'ընէր Ժերար Կեկեան, որու հրատարակած դիրքին – Լա թէրէօր – մասին ալ բաւական ծանուցում եղաւ այս առթիւ: Թրքական կողմը առաջարկ ալ չէր կրնար ընել, քանի որ միայն իրենք դիրենք կը ներկայացնէին, բայց եւ այնպէս քաղաքարան – փրոֆէսէօրը փափաք յայտնեց որ պատմաբաններէ եւ իրաւագէտներէ կազմուած կոմիտէ մը հաւաքուի եւ քննէ փաստաթուղթերը:

***

Մոնթ–ի Ցունիս 30–ի թիւին եւ նոյն թերաւիր «Ֆիկարօ»ի մէջ, Սոլիտարիթէ ֆրանիֆօսոմէնիէն կրկին կէս էջ մը գրաւած էր Ցունիս 18–ի պատմական քուէարկութեան առթիւ, մեծարելով Ժաք Վանտէմմէօլպրուքը, տեղեկաբեր հայկական հարցին, Սապէի եւ Կլինի նախաձեռնութիւնն ու վճռականութիւնը, բոլոր հոսանքներու խորհրդարանական – ները որոնք, իրենց քուէով, պատիւ բերին Եւրոպայի, եւայլն, եւայլն:

***

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ՀԱՂՈՐԴՈՒՄԸ

«Արմէնփրէս» Ցունիս 26 թուակիր լրատուութեամբ կուտայ ԹԱՄ գործակալութեան հաղորդումը Եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման վերաբերեալ: ԹԱՄ–ի թղթակիցը կը հաղորդէ· –

***

«Եւրոպայի Խորհրդարանը Ցունիս 18–ի իրիկունը ձայներու մեծամասնութեամբ հաւանութիւն տուաւ այն զեկուցագրին առընչուող բանաձեւին, որ կը վերաբերի օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915–ին Երիտթուրքերու կառավարութեան իրագործած Հայերու ցեղասպանութեան: Ընդունուած փաստաթուղթին մէջ կը ճանչցուի ու կը դատապարտուի ցեղասպանութիւնը, որուն զոհերը դարձան մէկուկէս միլիոն Հայեր, որոնք կը բնակէին ներկայիս Թուրքիոյ Հանրապետութեան տարեւելեան շրջանները կազմող տարածութեան մէջ:

«Եւրոպական Խորհրդարանի հաւանութեան արժանացած համայնավարներու խումբին առաջարկութեամբ եղած ուղղումին մէջ վերահաստատուած է ցեղասպանութիւն եղրը՝ օսմանեան իշխանութիւններու բարբարոսական բռնութիւններու, օսմանեան Թուրքիոյ մէջ կատարուած Հայերու ցեղասպանութեան եւ բռնի տեղահանութեան մարդատեաց քաղաքականութեան առընչութեամբ:

«Խորհրդարանականները չեչտեցին, որ 1915 թուականի ողբերգական դէպքերը ցեղասպանութեան յանցագործութիւնը կանխելու եւ ՄԱԿ–ի 1948–ի Ուխտի համաձայն կը հանդիսանան ցեղասպանութիւն: Անոնք Եւրոպայի Տնտեսական Խորհուրդի երկիրներուն կոչ ըրին հաստատել ցեղասպանութեան եւ մարդկութեան դէմ գործուած յանցագործութիւններու զոհերու յիշատակի օր»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐԵՐԱՐ ՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Համերգը յայտարարուած էր ժամը 20·30–ին· այդ ժամուն սակայն, տակաւին ֆիչեր սրահ կը բարձրանայինի, իրենց տեղերը գրաւելու: Բազմութիւնը հանդարտ կը շաղակրատէր վարը, մայթին վրայ կամ շէնիին բակին մէջ:

Ժամը 21–ին, սրահը գրեթէ լեցուած էր եւ ուշացողներ անապարանքի մատնուած, կ'ուղղուէին դէպի իրենց ցոյց տըրուած աթոռները· այդ միջոցին սրահին լոյսերն ալ սկսան կամաց կամաց մեղմանալ, հասկցնելով որ համերգը պիտի սկսէր:

Ձիշդ նոյն պահուն, եռեւս նստած պարոն մը գոհունակ շեշտով մը ըսաւ· – «Փառք Աստուծոյ, հայկական ժամադրութիւն չեղաւ այս անգամ»:

Մինչեւ այդ օրը երբեմ չէի մտածած ունակութեան մը բարիքներուն մասին· ուրեմն, միայն կէս ժամուան յապաղում մը գոհ անձի մը կրնար վերածել հանդիսատես մը:

Անշուշտ, այն պայմանով որ այդ անձը հայ մը ըլլար:

Թ· ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

*Այս ապստամբութիւնները զսպելու համար, Թուրքերը օգտագործեցին ծանօթ մեթոտներ, – փոքր ջարդեր, զանգուածային տեղահանութիւն: Նախ՝ 1923 – 1950 թուականներուն Եփրատէն արեւելք ամէն ինչ, զինուորական իշխանութեանց կողմէ կը կառավարուէր: Երկրորդ, քըրտերէնի գործածութիւնը ապօրինի նկատուած էր, թէպէտեւ չրջանի Քիւրտերու մէկ չնչին մասը միայն տահուն թրքերէն գիտէր: Հետաքրքրական է նշել որ Քենտալ (տե՛ս՝ իր «Քիւրտիսթան ին Թրքի» յօդուածը, Շալեանի խմբագրած վերոյիշեալ գրքին մէջ, – էջ 68) կը հաստատէ թէ 1·500·000 քիւրտ կամ ապաննուեցան, եւ կամ տեղահանուեցաւ այս ապստամբութիւններու ընթացքին: 1·5 միլիոնը անճանաչ թիւ մը չէ, մեզի համար: Անշուշտ այս թիւը հաստատել նոյնքան եւ աւելի դժուար է, որքան մեր կորուստները բոլորովին համոզիչ ձեւով գնահատելը: Հայութեան կորուստները, 1915 – 1922 չրջանին, 300·000–էն 2·300·000 գնահատուած են, եթէ նկատի առնենք հայ, թուրք եւ օտար պատմիչներ: Քիւրտերու կորուստները, 1925 – 1938 չրջանին, 15·000–էն ... 1,5 միլիոն: Տէյվիտ Մըքդաուըլ, բաւական վստահելի անձ մը, «Քիւրտերը» («Տէրը Քըրտ», Լոնտոն, Մինորիթի Ռայթց Կրուփ, 1985, Ռիվորթ Նամպըր 23) գրքոյկին մէջ կը հաստատէ որ մէկ միլիոն քիւրտ տեղահանուեցաւ 1925 – 1938 թուականներու ընթացքին, իսկ մեռելներու թիւը, զոր անկարելի է բնորոշել, ամէնէն քիչը 40 հազար էր, ամէնէն չատը՝ 250·000: Ուրեմն, Քիւրտերը ճակատեցին, եթէ ոչ ցմրուռ, Թուրքին հոգատարութիւնը:

1943–ի Յուլիսին Շէյխ Սայիտ Պիթքի փոքր ըմբոստութիւն մը զեկավարեց եւ մի քանի թուրք ոստիկաններ սպաննեց: Սակայն չուտով ճգմուեցաւ այս չարժումը, որուն գոյութիւնը վաստ մըն է որ Քիւրտերը երբեք բոլորովին հնու – հնոյ նազանդ չէին: 1945 – 6–ին Իրաքի Քիւրտերուն մէջ կար փոքր չարժում մը («Թազկար–ի–Քիւրտ», «Քրտական Փըրկութիւն»), որ Թուրքիոյ եւ Իրաքի Քիւրտերուն անունով զեկուցագիր մը յղեց նոր կազմակերպուող Միացեալ Ազգերուն: Այս զեկուցագրին մէկ կը նկարագրուի «Քէմալիսթ կանկ»ի ոտնձգութիւնները, եւ անկախութիւն կը խնդրուի (տե՛ս՝ «Մեմորանտում օֆ տէր Քըրտիշ Ռիվկարի Փարթի, Պաղտատ, 1946 Յունիս 18») արտատպուած Տէյվիտ Անտրուզի խմբագրած «Տէրը Լոսթ Փիփըլզ օֆ Տէրը Միտլ Իսթ» գրքին մէջ հրատարակուած Սալզպըրի, Նորթհ Քարոլայնա, ԱՄՆ, Տոքիւմէնթըրի Փապլիքէյշընզ հրատարակչականին կողմէ, 1982, էջեր՝ 87 – 8): Անշուշտ կրկի՛ն քրտական միամըտութեան մէկ չափանիշն է նման աղերսագիրը:

1950–էն եաք, Ատնան Մէնտէրէս փորձեց օգտագործել Քիւրտ ծագում ունեցողներու հպատակութեան, եւ ուրեմն քաւէարկելու իրաւունքը, ու զանոնք սիրաշահեցաւ բաւական յաջող կերպով: «Տոզուճուլուք» կամ «Աբեւելացում» չարժումը թուրք վարչապետութեան մօտ՝ փաստ մըն էր որ Մէնտէրէս կ'ուզէր տրնտեսական արդիականացում բերել արեւելեան, այսինքն քրտաբնակ չրջաններուն: Սակայն անշուշտ նման բարեացակամ մօտեցում եւ համեմատականօրէն ապահովիա արարք չի կրնար ճգմուած ժողովուրդի մը բոլոր հատուածները հաշտեցնել: Այսպէս, 1950 – 58 թուականներուն չատ մը Քիւրտեր, յաջող, ուրախ, նոյնիսկ անգամ Թուրքիոյ Նորհրդարանին, պետութեան դովքերը ճռուողեցին (ինչ որ անշուշտ էվրէնի կառավարութիւնը հաճոյքով կը յիշէր ու էօզալի վարչակարգը չաճախ կը մէջբերէ): Սակայն պատմութեան յիշողութիւն եւ հիմն իղձեր չմոռցուեցան: 1958–ին, Տոզուճուլուքի մը քանի քիւրտ համակիրներ, Տիյարպէքիրի մէջ սկսան հրատարակել «Իլէրի Եուրթ» («Ճառագայթած Երկիր») թերթը, թրքերէն լեզուով: Քիւրտ մտաւորականներ փարեցան անոր, եւ 1959–ին Պետութիւնը, (որուն բարեացակամութիւնը, ինչպէս դիտեն Հայերը, դիւրագրգռ ու ոչ – տեւական բնոյթ ունի միշտ) փակեց թերթը, ձերբակալելով խմբագիրները իբր «քրտամոլներ»: 1960–էն եաք, երբ Մէնտէրէս բանտարկուեցաւ զինուորական իշխանութիւններու կողմէ, Մէնտէրէսի կուսակցութեան պատկանող 485 Քիւրտեր ձերբակալուեցան (Յունիս, 1960), եւ անոնցմէ 55–ը սպաննուեցան Իմմիրի կողմը: Նոյեմբեր 1960–ին, զօրավար Կիւրսէլ սպառնաց որ «եթէ լեռնային Թուրքերը հանդարտ չմընան, բանակը չի վարանիր իրենց քաղաքներն ու գիւղերը քարուքանդ ընելէ» (Քենտալ, վերոյիշեալ յօդուած, էջ՝ 75): Կիւրսէլ կը սիրէր գովել Շէրիֆ Ֆիրաթ անուն անձի մը մէկ զրքոյկը, որ կը հաստատէր թէ Քիւրտերը Թուրք ծագում ունէին: Մայիս 1961ին, ան կատղեցաւ, երբ Քիւրտեր ցոյցեր կատարեցին Մարաշի – նի, Սեւերիկի, Տիյարպէքիրի, Պիթլիսի եւ Վանի մէջ: Ըստ Քինէչի անունով ամերիկացի հեղինակի մը (Շալեանի խմբագրած, վերոյիշեալ գիրքին մէջ, էջ՝ 33) անոնց ցուցատախտակները կը յայտարարէին, – «Քիւրտ ենք, Թուրք չենք»: «Անկցին Կիւրսէլ, Մէնտէրէս, Ինէօնիւ, բոլորն ալ բռնակալներ են», եւ «Թուրք կառավարութիւնը պէտք է ընդունի մեր ազգային իրաւունքները»:

*

1961–ի Սահմանադրութենէն եաք, նորէն բարելաւուեցաւ Քիւրտերու վիճակը, համեմատաւած՝ զինուորական տիրապետութեան անցեալին: «Պարբէ Տիւնեաս.որ» (Խաղաղութեան Աչխարհը) թրքերէն թերթը 1962–ին յօդուածաչարք մը յատկացուց Քիւրտերուն, որ մինչեւ այսօր կը մէջբերուի ամերիկացի մասնագէտներու կողմէ: 1962 Սեպտեմբերին «Տիճլէ – Ծըղրաթ» (Տիգրիս – Եփրատ) թերթը Պոլսոյ մէջ լոյս տեսաւ, ոչ միայն թրքերէն ... այլ նաեւ քրտերէն յօդուածներով: Պետութիւնը զայն փակեց: Նոյնը՝ ուրիչ երեք կարճաժամ թերթերու պարագային: 1966–ին Տէնկէ Թազէ (Նոր Զայն) եւս «Եէնի Աքիս» (Նոր Արձագանգ) թերթերը լոյս տեսան: «Եէնի Աքիս»ը, ըստ օտար պատմիչներու, պատմական նչանակութիւն ունեցող, երկլեզու ամսաթերթ մըն է, քանի որ առաջինն է՝ որ ընկերվարական վերլուծումով կը հաստատէ (անկասկած՝ քիչ մը միամտօրէն) որ Թուրք եւ քիւրտ աչխատաւոր դասակարգերը միանալով, ընկերվարական Պետութիւն մը կրնան հիմնել, ուր «Քիւրտ ժողովուրդը» տէրը պիտի ըլլայ իր իրաւունքներուն, առանց անջատողական չարժումի: Նոյն օրերուն, Քէմալ Պաամիլլի, քիւրտ երեսփոխան մը, համարձակեցաւ հրատարակել «Քիւրտչէ Կրամմէրը» («Քրտական Քերականութիւն» գիրքը): Թուրք Պետութեան համբերութիւնը կարճ է: «Եէնի Աքիս»ի խմբագիրը, Արարատի դատուէն փաստաբան Քիւրտ մը, Մէհմէտ Ալի Ասլան, ձերբակալուեցաւ, թերթը փակուեցաւ:

1965–ի աչնան, արդէն, Իրաքի քիւրտ զեկավար Մուսթաֆա Պարզանիի օրինակին հետեւելով Ծայիք Պուչաք, Ուրֆայի քիւրտ փաստաբանը ստեղծած էր ՔՏՓԹ–ն (Քիւրտ Տէմոքրաթ Փարթի – կուսակցութիւն Թուրքիոյ): Ոչ – ընկերվարական, աւանդական քիւրտ ազդներու համակրանքը կը վայելէր այս կուսակցութիւնը: Աչխատողական ըլլալով հանդերձ, ինքնավարութեան, երբեմն նոյնիսկ անկախութեան խօսք կ'ընէր, մինչ քիւրտ ընկերվարականներն ու այլ ձախակողմեանները դեռ կ'երազէին ընկերվար, արդար, անանձնական Թուրքիոյ մը երազը (տե՛ս՝ Մայքըլ Կանթըը, «Տէրը Քըրտիշ Փրոպլէմ ին Թըրքի», անտիպ դասախօսութիւն, կարդացուած Նոյեմբեր 23, 1986–ին, Պոսթըն):

1967–էն 1971, ՔՏՓԹ–ն ներքին անհամաձայնութիւններու պատճառաւ բաժնուեցաւ երկու հատուածներու, որոնց զեկավարներն էին Շեվկան եւ Էլճի անունները կրող անձեր: Շեվկան անցաւ Իրաք, 1968 – 69–ին, ու սկսաւ յարձակումներ ձրագրել Թուրքիոյ դէմ: 1971–ին, երբ Թուրք բանակը նորէն մէջամտեց Պետութեան օրինական վարչակարգին դէմ, Էլճին ալ անցաւ Իրաք: 1971–ին, այս երկու առաջնորդներն ալ սպաննուեցան: Ըստ Մարթին Վան Պրունէսընի (տե՛ս՝ «Տէր Քըրտ ին Թըրքի», «Միտըլ Իսթ Ռիփորց» պարբերաթերթին մէջ, թիւ 121, Փեպրուար 1984, էջ՝ 8), Շեվկան իր հակառակորդ Էլճին սպաննելով զայրացուց Պարզանին, Իրաքի Քիւրտերու զեկավարը, որուն հովանին եւ հիւրընկալութիւնը վայելողներն էին երկուքն ալ: Կատղած՝ ան գնդակահարել տուաւ իր հիւրասիրութիւնը ոտնակոխող Էլճին: Միաժամանակ, սակայն, անաչառ ըլլալու համար Պրունէսընն կ'ըսէ թէ մինչ որոչ Քիւրտեր մինչեւ այսօր այս պատմութիւնը կը պատմեն, ուրիշներ միչտ բան են որ Թուրքիոյ պաղտատի սպասարկութիւնները սպաննած են թէ՛ Էլճին, թէ՛ Շեվկանը, եւ իրենց համակիր Քիւրտերու միջոցաւ տարածած են միւս լուրը:

1970–ին, զարդացող Թուրք ձախը (Թուրք Աչխատաւորական Կուսակցութիւնը՝ մանաւանդ), յայտարարեց որ «Քիւրտ ժողովուրդ մը կա՛յ Թուրքիոյ մէջ: Ղեկավար դասակարգը ներկայացող Ճաչիատ վարչակարգը Քիւրտերը ենթարկած է ամէ ու սարսափի, ճնշումի եւ նոյնիսկ արնաքամ ճնշումի» (տե՛ս՝ Քենտալ, վերոյիշեալ, էջ՝ 97): Այս յայտարարութիւնը կարեւոր կը նկատուի, քանի որ զայն հրապարակող Թուրք կուսակցութիւնը օրինական էր: Յունիս 1971–ին, վարչակարգը տապալելէ եաք, Թուրք բանակը բանտարկեց անոր զեկավարները, մասամբ դնել քրտանպատակ էլոյմներն պատժելու համար: Յիմոռնանք աւելցնել որ 1960–ական Թուրքերուն Թուրքիոյ մէջ հիմնուեցաւ Տէվ – Կէնճ (տեսակ մը Յեղափոխական Երիտասարդներու Դաչնակցութիւն) եւ Տիսք (1967–ին, – դործաւորներու միութիւն մը): Շատ մը երիտասարդ Քիւրտեր անդամակցեցան անոնց: Ապագային, երիտասարդ, ձախակողմեան Թուրք երիտասարդներ պիտի տեսնեն այս կազմակերպութիւններու տրուած զոհերէն Տէնիզ Կէզմիչ եւ Մահիր Զայան, երկուքն ալ ծագումով քիւրտ ձախակողմեաններ, – որոնք թէ՛ մարքսականն էին, թէ՛ ազգայնապաչտ Քիւրտեր, սակայն, պէտք է ընդգծել, նախ՝ ձախ, յետոյ՝ Քիւրտ: 1972–ին սպաննուեցան անոնք Թուրք ոստիկանութեան կողմէ:

Միջոցին, 1960–ական Թուրքերը Ալեւական Թուրքէչի Թուրք - ազգայնամոլ համախմբումի զարդացման տարիներն էին: Արդիւնք՝ բեւեռացում մը՝ Թուրքիոյ մէջ, 1966 – 1971 Թուականներուն, որուն տիրապետող բեւեռները եթէ ձախ – աջ էին, ենթաբեւեռները՝ քիւրտ ինքնավարութիւն – Թուրք ազգայնամոլութիւն քարոզողներ էին:

1967, Օգոստոս 3–ը կարեւոր Թուական մըն է: Այդ օրը՝ Տիյարպէքիրի եւ Սիլվանի մէջ քիւրտ դիւզացիներ, աչխատաւորներ, քաղաքաբնակ արհեստաւորներ, հոզատէրներ ու չէյխեր միասին մասնակցեցան ցոյցերու: Այս ցոյցերը «քիւրտ» բառը չգործածեցին, սակայն բոլորին յայտնի է որ հակա – Սիւլէյման Տէմիրէլ այդ ցոյցը նաեւ ազգային բնոյթ կը կրէր:

1968–ին անձանօթներ սպաննեցին մեր նախապէս յիչած Ծայիք Պուչաքը, Ուրֆայի քիւրտ փաստաբանը՝ որ հիմնադիրն էր Ք.Տ.Փ.Թ.–ի: Այս սպաննութեան դերպատասխանատուները չատ ալ յստակ չեն. քանդի Ք.Տ.Փ.Թ.–ն արդէն պատակաուած էր, Շեվկանի եւ Էլճիի վէճերուն պատճառաւ: Քիւրտե՞րը սպաննեցին Պուչաքը, թէ Թուրքե՞րը. յարդ յստակ չէ: Սակայն պիտանի որ 1967–էն անդին, Տէմիրէլի կառավարութիւնը այսպէս – կոչուած «մասնաւոր քոմանտոներ» ստեղծած էր, որուն պաչտօնը Քիւրտերը սարսափած պահելն էր (տե՛ս՝ Մըքդաուըլ, վերոյիշեալ, էջ՝ 13):

Պուչաքի սպանութենէն եաք, 1969–ին, հիմնուեցաւ Տ.Տ.Ք.Օ–ն, (Տէվրիմճի Տօղու Քիւլթիւր Էօճակլիթիւ, – Յեղափոխական – Մշակութային Աբեւելեան Կազմակերպութիւն), որ դրդռեց քիւրտ ժողովուրդը, պարզապէս հրատարակելով կարճ նկարագրութիւններ, Քիւրտերուն դէմ կատարուող ոտնձգութիւններու: կ'արժէ ընդգծել որ իբր ձախակողմեան ընկերութիւն, անոր ցանկերը կ'ընդգրկէին ոչ միայն Թուրքերու, այլ նաեւ Քիւրտ ազգանուններ կատարած ոտնձգութիւնները:

1971 – 1973, հազարաւոր Թուրք ձախակողմեաններու կողքին ձերբակալուեցան հարիւրաւոր Քիւրտեր, Տ.Տ.Ք.Օ.–ի անդամներ, Ք.Տ.Փ.Թ.–ի հետեւորդներ եւայլն: 1973–էն 1977, երբ Պիւլէնթ Էճեվիթ դարպասեց Քիւրտերը, եւ որոչ յաջողութիւն մը ունեցաւ, մանաւանդ, ապրումհաւեր 1974–ի Մայիս 25–ին խճճվիթ ազատ արձակած էր հազարաւոր բանտարկեալներ: Սակայն մեղրալուսինը վերջացաւ 1977–ին, որովհետեւ 1960ական Թուականներուն սկսած աւելի ընդհանուր ձախ – Թուրքերու եւ ձախ – Քիւրտերու երկխօսութի՛ւնն էր որ չկրցաւ յաղթել դրական արդիւնքներու: Ձախ – Քիւրտերը որոչեցին անջատուիլ, քանի որ համոզուեցան որ ձախ – Թուրքերու մեծամասնութիւնը կ'ուզէ Քիւրտերու օգնութեամբ հաստատել ընկերվարական Թուրքիա մը, որուն մէջ տեղ պիտի չունենար ոչ իսկ ինքնավար Քիւրտիստան մը, ո՛ր մնաց ... անկախ Քիւրտիստան մը:

(Շար. 2)

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

150ԱՄԵԱՅ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԵՒ

150–ՐԴ ԱՄԱՎԵՐՋԻ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

1836 / 37 — 1986 / 87

Ամավերջի եւ վարժարանի 150–ամեայ յոբելենական այս հանդէսին զեղարուեստական բաժինին յատուկ փայլ մը տուաւ դաչնակահարուհի Մարինա Թաւուքճեան, ծնունդով ճափոնցի, վկայուած Նիւ – Եորքի Ճիլեարա Սքուլէն, եւ հրահանգուած անուանի վարժապետներու ձեռքին տակ. Ստեփան Աճեմեանի, Բլուարի եւ Ներկայիս կը հրահանգուի Վենեսիկի մէջ Լուճինիօ Պանիօլիի ձեռքին տակ: Մարինա Թաւուքճեան այդ օրը մեկնարանեց Շոփէնէն երկու Սոնաթ եւ յատկապէս հիացում պատճառեց բոլորին, ճարտարօրէն նուագելով Ֆ. Լիսթի Մեֆիսթօ–ն, դժուարին կտոր մը, յայտնարերելով ճշմարիտ դաչնակահարուհիի իր յատկութիւնները խլելով ներկաներու գնահատական երկար ծափահարութիւնները: Ապա աւարտական դասարանի աչակերտներէն Պօղոս Մարտիրոսեան արտասանեց մեծ ոգեւորութեամբ Յովհաննէս Շիրազի «Ամենայն սրտով» բանաստեղծութիւնը փոխանցելով ունկնդիր հասարակութեան զարերու բողոքը մեր ժողովուրդին եւ մեր արդար իրաւունքներու պահանջքը: Հրաչ Գասպարեան (աւարտական) Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի 150–ամեայ յոբելեանին առիթով խօսեցաւ ոգեկոչելով օրուան յիչատակն ու գործունէութիւնը, չեչտելով թէ այսօր դեռ վարժարանը իր բարձրութեան վրայ է եւ կ'իրագործէ իր կոչումը լիովին, պատրաստելով իրենց նման դիտակից ու պատասխանատու նոր սերունդ մը: Վարժարանի աչակերտներէն Եդուարդ Աբելեանն ու Մուրատ Եանիքեանը արտասանեցին տպաւորիչ չեչտով Հայր Վահան Յովհաննէսեանի «Իմերկ ինձ զայն» բանաստեղծութիւնը, որ զեռ այսօր կը պահէ իր վաւերականութիւնը, ի դիմաց մեր Թափառական ափիւռքին, որ փոխանակ մուրանալու դռնէ-դուռ «Թողէք մը անարդ անցագրէ» մեծնայ ազատ, հպարտ, կաշխատուռ եւ ըլլայ արժանի զաւակը իր հայրենիքին:

Յաջորդաբար կատարուեցան արտասանութիւններ, Ժողէֆ Ագնուսեան (իտալերէն), Ա.Ֆօ Պօղոսեան (ֆրանսերէն), Տարօն Ալեքսանեան (անգլերէն), ինչպէս նաեւ հրաժեչտի խօսքեր աւարտականի աչակերտներու կողմէ. Լօրենձօ Տէր – Ասատուածատուրեան (իտալերէն), Վահրամ Հնտոյեան (ֆրանսերէն), Հովիկ Մուրատեան (անգլերէն): Ընդմիջումներով վարժարանի խմբերգը իր նուագակցութեամբ Ռուբէն Ճանիկեանի տակ կատարեց հետեւեալ հայկական երգերը. Ա. Ալեքսանեանի «Ես Քեզ Կ'երգեմ Հայրենիք», Ա. Ալեքսանեանի «Ես Իմ Հայրենիքս Եմ Սիրում

խումբով ներկայացուց – Երեւան – էրեբունի (է. Յովհաննիսեան), Հէյ Ջան Ազգաց (Ազտ. Ղաչատուրեան), Հո՛վ սարեր, մով սարեր (Գ. Աչոտ եւ Յ. Պատալեան), Մայրիկիս (Ե. Սահարունի) եւ հուսկ Մշեցի մօր ժողովրդական երգով վերջ կը գտնէր յայտագրի առաջին մասը:

Հանդէսի երկրորդ բաժինը սկիզբ կ'առնէր մրցանակներու բաշխումով եւ ատարոտական դասարանի աշակերտներուն կը յանձնուէր Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի վկայականը, (իտալական Պետութենէն ճանչցուած եւ ընդունելի եւրոպական ու ամերիկեան համալսարաններէն), Յնոդներու, բարեկամներու եւ բոլոր իրենց ընկերներու ծափերով:

Հանդէսի երրորդ բաժինը եղական է եւ յատուկ Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանին: Ատարոտական դասարանի աշակերտները վկայականները ձեռքերնին, կիսաբոլոր կը զբաւեն բեմը, անոնցմէ մին (Աւետիս Օհանեան) իր ընկերներու կողմէ կ'ուղղէ վարժարանի տեսչութեան հրաժեշտի խօսքը, խօսք մը հիւսուած շնորհակալութեան, երախտագիտութեան զգացումներով, ապրած իրենց կեանքին իմաստին գիտակցութեամբ եւ յատկապէս համոզուած խոստումով, արդարացնելու գործով տարիներու զոհաբեր աշխատանքի արդիւնքները: Այս յուզիչ խօսքերու ատարին, ուրիշ աշակերտ մը (Վարուժան Գրաճեան) անձնաւորելով իր ընկերներէն կը յառաջնայ զբաւելով կեդրոնը բեմին եւ կ'արտասանէ Դանիէլ Վարուժանի, իրենց ատադ դասընկերոջ, նոյն առիթով գրուած «Հայը իմ օրհնէ» բանաստեղծութիւնը, ակնարկելով վարժարանի տեսուչ հօր եւ խնդրելով անոր օրհնութիւնը, որովհետեւ «ժամը հասաւ պիտ' երթամ»: Այս խօսքերուն վրայ տեսուչ հայրը բեմ կը բարձրանայ եւ չբոլորուած ատարտականի աշակերտներով կ'ուղղէ անոնց վերջին խօսք մը, բաժանումի վերջին վայրկեաններու յատուկ սրտակցութեան հարազատ զգացումով օծուն, ընդնշմարելով կարծէք այդ երիտասարդներու դերը ազգային մեր իրականութենէն ներս. «Գացէք ըսաւ, հուսկ տեսուչ հայրը, եւ ծաղկեցուցէք պարտէզը Հայոց· գիտակից եղէք ձեր պատասխանատուութիւններուն· տարիներ ամբողջ մինչ կը ջամբէինք ձեզի լոյսը գիտութեան, ներչնչեցինք նաեւ ձեզի դասել ամէն բանէ վեր ազգային պահանջները, անսակարկ պատրաստակամութեամբ նուիրուելու ամէն անդամ երբ ազգը պէտք ունենայ ձեզի· գործակցեցէք վճռական կամքով ազգային վերելքին նպաստող բոլոր ձեռնարկներուն անխտիր, եւ նման ձեր երէց եղբօր՝ Մկրտիչ Պէշիկթաշլեանի միացուցէք սրտերը լոյսի ուղիի տարածքին բարախող հայութեան, ըսէք անոնց ձեր կարգին· – «Տուր ինձ քո ձեռք եղբա՛յր եմ ձեզ»· – «որ բազմանունդ ըլլայ մեր ջան»· – «որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր»:

Տեսուչ վարդապետին հայրական այս խօսքերէն ետք Հրաչ Գասպարեան ներկայացուց հանդիսականներուն վարժարանի տարեկան թերթը «Աչքեր» անունով, ամբողջապէս պատրաստուած ու խմբագրուած աշակերտներու կողմէ: Ապա Վարուժան Գրաճեան ցուցադրեց հասարակութեան իր ձեռակերտը տպագրի վրայ նկարագարդուած Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի դինանշանը, 150-ամեայ յոբելեանի յիշատակով: Հուսկ տեսուչ հայրը մօտենալով բարձրախօսին յայտարարեց թէ անակնկալ մը ունէր կատարելիք: Եւ հասոր մը ցոյց տալով ըսաւ. – այս օրերուս ատարտական դասարանի աշակերտներէն կարէն Յովհաննէսեանը յանձնեց ինծի այս փոքրիկ հատորը· բանաստեղծութիւններու հատիկաձոյ մը, գրուած թարմ չունչով. հատնեցայ·այդ բանաստեղծութիւնները ձեռքս էին եւ կը ցոլացնէին մեր Սարէնին հոգին ու անոր տեսակ մը խենթուկ խառնուածքը: Ձեմ ուզեր մարդարէութիւններ ընել· Թող ապագան փաստէ ճշմարտութիւնը: կ'ուզեմ վարդալ ձեզի «Մահս վեհնեւիկում» քերթուածը:

Հանդէսը փակեց վարժարանի խմբերգը «Հայրենիքիդ գուրս հայրենեաց համար» Յովհաննէս Շիրազի բառերով եւ Հ. Թաթիկ Աճեմեանի եզանակաւորումով, վերջին պատգամը Հայոց բանաստեղծին որ այնքան փափաքած էր գալ եւ տեսնել Սուրբ Ղազար կղզին, վանքը մխիթարեանների եւ յանձնած այս տողերը սրբատուչ, Հայր Աթանաս Վարդապետ Քէչեանի Հայաստան կատարած իր վերջին այցելութեան·

Կանչի՞ր Ղազար
Կանչի՞ր որ գամ
Մէկ էլ տեսար
Որ է՛լ չկամ

Բանաստեղծին աչքերը չտեսան Սուրբ Ղազարը, բայց անոր հոգին կ'ապրէր այդ կղզիի իրազործած վերածնունդով եւ իր պատգամը կարծէք վերջին կոչ մըն է ուղղուած Սուրբ Ղազարի միաբաններուն: Եւ այսօր ամավերջի այս 150-ամեայ յոբելեանի առիթով, աշակերտները Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի, ուղղեցին Սուրբ Ղազարի վերջին պատգամը Հայոց բանաստեղծին Յովհաննէս Շիրազի· –

– ՇԱԽԻԼ –

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ միօրեայ վարժարանի տարեվերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունիս 14ին, Քազաքապետարանին կողմէ տրամադրուած սրահներուն մէջ:

Դպրոցին երեսուն աշակերտներուն անունով, ցերեկոյթին բացումը կատարեց Նաթալի Տէմիրճեան, հայերէն բարի գալուստի քանի մը խօսքերով:

Ապա, բեմ բարձրացան ուսուցչուհի Տիկին Հիլտա Գալֆայեան – Փանոսեանի աշակերտները, որոնք զեղեցիկ առոգանութեամբ քանի մը հայերէն ոտանաւորներ արտասանեցին: Անոնք ներկայացուցին նաեւ փոքրիկ գաւեշտ մը՝ «Ճամբորդութիւն դէպի Հայաստան»: Լսողա – տեսողական մէթոտի վրայ հիմնուած այս դասաւանդումը լաւ արդիւնքներ տուած էր եւ աշակերտները յաջողած էին հայերէն մաքուր խօսակցութիւն մը ստեղծել:

Կարգը եկած էր ուսուցիչ՝ Պ. Մեսրոպ Ադամեանի աշակերտներուն. անոնք ալ, մեծ յաջողութեամբ, արտասանութիւններ կատարեցին եւ խաղացին նաեւ պզտիկ թատերգութիւն մը՝ «Կիրակոս Ազգային ճաշարանը», կամ ինչպէս ծառան իր վարպետին կը անանկացնէ:

Մերթ ընդ մերթ, բեմին վրայ ելոյթ կ'ունենար Տիկին Աստղիկ Տէտէեանի կազմած աշակերտական երգչախումբը, որ յաջողութեամբ փունջ մը հայկական զեղեցիկ երգեր կը հրամցնէր ներկաներուն, գունաւոր երանգ մը տալով հանդէսին: Միայն հինգ ամիսներու աշխատանքի արդիւնք, այս երգչախումբը արժանի է ամէն գնահատանքի:

Հաւաքոյթին մասնաւոր փայլ մը պիտի տար Ժիրայր Մատիկեանի պարախումբը, քանի մը հայկական աւանդական պարերով:

Իր փակման խօսքին մէջ, Պ. Պօղոս Շաոյեան՝ Թաղականութեան ատենապետը, քաջալերեց ծնողքները ա՛լ աւելի մեծ թիւով իրենց զաւակները ղրկել հայկական դպրոց, որպէսզի անոնք ստանան անհրաժեշտ հայերէն դասախարակութիւնը: Ան, ներկաներուն հետ ժամադրուեցաւ յաջորդ տարուան, ալ աւելի լեցուն սրահի մը առջեւ:

Ցերեկոյթը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը՝ սարքուած ծնողներուն կողմէ:

Հ. Հ.

***

Ց.Գ.-Մեր դպրոցական հանդէսներուն մէջ միշտ զոյութիւն ունի «միքրօ»ի խնդիր մը, մանաւանդ թատերգութեան մը ներկայացման ժամանակ. տղաքը, գժտութեամբ սորված իրենց դերերը կը կատարեն մեծ սիրով, բայց ներկաները անհաղորդ կը մնան եւ չեն կրնար խաղը գնահատել ըստ արժանւոյն:

Արդեօք կարելիութիւն չկա՞յ քանի մը «micros-portatifs»ներ դնել, եւ ամբացնելով տղոց կուրծքին (ինչպէս հեռատեսիլի լրագրողները) թոյլ տալ որ անոնք կարենան ազատօրէն չրջիլ ու արտայայտուիլ բեմին վրայ, լսելի դարձնելով իրենց ձայնը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Շխանչան՝ Աւետիս Միսիթարեանի

Ֆրանսահայ մարզաչխարհի վէթերաններէն մէկն է Աւետիս Միսիթարեան: Ծնօթ դէմք մը կրընոպլի չրջանին մէջ՝ ուր, հակառակ իր յառաջացած տարիքին – 75 տարեկան արդէն – իր անունն կը հանդիպինք մամուլին մէջ, մարզական առիթներով:

Երկու տարիներ կափամարտով զբաղելէ վերջ (1926 – 28), իր գլխաւոր մարզաձեւը եղած է երկար մրցաչրջաններ, հեծանիւը՝ զոր չէ լքած երբեք: Կը շարունակէ մարզուիլ եւ կը մասնակցի ալ մրցումներու ամէն անգամ որ մրցումներ ըլլան վեթերաններու մէջեւ:

Քանի մը չարաթ առաջ, անգամ մը եւս իր անունը յիշուեցաւ, երբ առացաւ Ազգային Արժանիքի առպետի չքանչանը (մերիք նապոլեոն):

Արարողութիւնը տեղի ունեցած է Ալլվարի քաղաքապետարանին մէջ ի ներկայութեան քաղաքապետին եւ բազմաթիւ բարեկամներու:

Այս չքանչանը արուած է հայ վեթերան մարզիկին իբրեւ վարձատրութիւն՝ ոչ միայն իր երիտասարդութեան ընթացքին ունեցած մարզական գործօն դերին եւ յաջողութիւններուն համար, այլ նաեւ՝ իբրեւ մարիչ եւ կազմակերպիչ տարիներ չարունակ, իր կատարած աշխատանքին համար:

Արդարեւ, մեր հայրենակիցը եղած է կրընոպլի չրջանին մէջ, մարզական, մանաւանդ հեծանիւի ակումբներու վարիչ, նոյնիսկ հիմնադիր եւ նաեւ՝ մրցումներու կազմակերպիչ: Կը յիշուի նաեւ իր ընկերային գործունէութիւնը, բլլայ կրընոպլի չրջանին մէջ, բլլայ Գերմանիա, երբ պատերազմական դերի էր:

Տասնեակ մը տարիներէ ի վեր, կը բնակի Ալլվար, Իզէրի մէջ գիւղաքաղաք մը՝ ծանօթ իր բուժիչ ջուրերով: Բնակարանին մէջ, Աւետիս Միսիթարեանի չահած բաժակներն ու մրցանակները կը կազմեն մեծ հաւաքածոյ մը՝ որ երեւակայել կու տայ թէ ան որքան «չարչարուած» է իր մասնակցած վազքերուն ընթացքին, Ռոն – Ալփ չրջանի դժուար համբարներուն վրայ: Մասնակցած է նաեւ Մարսէյլ – Լիոն մրցման՝ որ պատերազմէն առաջ, չատ կարեւոր վազք մըն էր:

Աւետիս Միսիթարեան մէկն է անոնցմէ՝ որ, իր չրջանին մէջ, փառաւոր կերպով ճանչցուցած են Հայու արժանիքը տեղացիներուն: Իրեն տրուած պետական չքանըչանին առթիւ, կ'արժէր չեչտել այդ, այս քանի մը տողերով:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԸՆԹԵՐՑՈՂ, ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը ԹՈՂՆ ՄԻ՛ ՏԱՐ ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ ՉՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՂՏԱՏԻ Ազգ. Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Ապրիլ 26–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը ,նուիրուած տոքթ. Հասրաթ Միքայէլեանի, իրաքահայ համայնքին մատուցած յիսնամեայ ծառայութեանց համար: Ներկայ եղած են հայկական չորս միութեանց վարչական կազմերը, բարերարներ եւ զանազան աղգայիններ: Բացումը կատարած է Վահագն Մեսրոպեան: Յանուն Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան խօսք առնելով առաջնապետ տոքթ. Պօղոս Պօղոսեան նչած է, թէ «ազգի մը մեծութիւնը կապուող առաքինութիւններէն մէկն է յարգանքի եւ գնահատանքի կեցուածք մը ունենալ հանդիպող իր արժանաւոր զաւակներուն: Ահա տակի այս երեկոյթը քայլ մըն է այդ ուղղութեամբ «տալու գնարին արժանաւորացը»· այսինքն եկած ենք վճարելու գնահատանքի եւ մեծարանքի տուրքը դաղութիս արժանավայել զաւակին յանձին տոքթ. Հասրաթ Միքայէլեանի»: Ապա առած է մեծարեալին կենսագրականը: Թեմին առաջնորդը՝ Աւագ Եպիսկոպոս Ասատուրեան, չեչտելէ ետք տոքթ. Հասրաթեանի մէջ «Բարի մարդը, լաւ Հայը, անրասիր ապաստարը եւ ազնիւ քաղաքացին», կարդացած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին օրհնութեան հեռագիրը:

Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ տոքթ. Հասրաթ Միքայէլեան ըսած է.– «կ'ուզէի վստահ ըլլաք, որ ազգային հանրային կեանքիս մէջ ունեցած աւելի քան 50 տարիներու ծառայութեանս ընթացքին, հակառակ տեսած ու հանդիպած բազմաթիւ ու այլազան հոգի մաչեցնող դժուարութիւններուն, երբեք ընկրկած, յուսահատած եւ կամ զղջացած չեմ, որովհետեւ մեր ժողովուրդին ծառայելու նպատակը այնքան վեհ է, որ անկարելի էր չմոռնալ այդ, բոլոր դժուարութիւնները եւ ամբողջ էութեամբ չնուիրուիլ անոր»:

***

ԳԻՇՐՈՒԹԷՆ նոր ստացած «Արարատ» օրաթերթի Յունուար 31–ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Յունուար 29–ին իր մահկանացուն կնքած է Թերթին տարիներու տնօրէն Ննիկ Ճամպուլեան: Ողբացեալին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 31–ին, Ս. Գէորգ եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են երեսփոխան տոքթ. Անդրանիկ Մանուկեան, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ տոքթ. Զաքար Միքեան, Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան ղեկավար դէմքեր, հայկական կուսակցութեանց եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ: Դամբանականներ խօսած են Գնել Աբգ. Ճէրէ – ճեան, Սարգիս Նաճարեան եւ Սամօ Սարգիսեան, չեչտելով ողբացեալին մէջ մարդու յատկանիշները, անոր գաղափարական եւ ընկերային համոզումները եւ ծառայասիրութեան ոգին:

***

ԿԼԻՆՏԼԻԻ Հայ Սքաուի սրահին մէջ, Մայիս 30–ին, տեղի ունեցած է «Անոյշ» երգչախումբին համերգը: Յայտագիրը բաղկացած է Հայաստանի եւ Սփիւռքի հայ երգահաններու գործերէ: Երգչախումբին ղեկավարն է Հովիկ Գասպարեան· դաշնակով ընկերացած է Տիկին Նորա Ռումեան – Պայրամեան:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մայիս 11–ին, տեղի ունեցած է ժողովրդային հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Լիբանահայ Երիտասարդաց Միութեան (ԼԵՄ): Հաւաքոյթին նչանաբանը եղած է՝ «Պայքար՝ թրքաբարոյ երեւոյթներու դէմ»: Յանուն ԼԵՄ–ի բացումը կատարելով Յովիկ Պերթիզեան յայտնած է, թէ դաչնակցական երիտասարդութիւնը որոշած է բոլոր միջոցներով պայքարիլ թրքաբարոյ երեւոյթներու դէմ: Բանախօսը՝ Յակոբ Բազրատունի, անդրադառնալէ ետք Հայութիւնը ընկճելու փորձ կատարող թուրք Պետութեան քաղաքական եւ զինուորական ճիւղերուն, բսած է, թէ Թուրքիա այսօր կը փորձէ Հայութիւնը նուաճել նաեւ մտաւորական եւ մշակութային զէնքերու օգտագործումով, հետեւաբար զգուչացուցած է թրքաբարոյ երեւոյթներու սատարողները:

Օտար ջրերում խարիսխ ես ձգել···
Միևչ հայ է տեսնում ծովն էլ մեր
վանայ,
Սո՛ւրբ Ղազար, մի՞թէ չես կարող
փրկել
Գէթ վանայ ծովդ, յոյսով Սեւանայ
Գէթ Արարատս՝ ճանկերից վայոց,
Որ մխիթարուի նոր կեանքս էլ
Հայոց···

Ծափերու տարափը համաճայն երգի կչռոյթին, ստիպեցին յաճախակի կըրկնութիւնը վերջին չորս տողերուն, կարծէք նոր արշալոյսի մը նախօրեակի ցնծութեան խանդը՝ ոգեւորած էր հոգիները, սպասողական երազներու իրաւութեամբը յափշտակուած:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(Շար. 2 եւ վերջ)

Mr. Varoujan Saadetian,
Mr. Daniel Saadetian,
Mr. Garbis Touloumdjian,
Mademoiselle Sylvie Hasseldjian
Et toute la famille

ont la douleur de vous faire part de la perte cruelle qu'ils viennent de subir en la personne de leur frère, oncle et cousin

[redacted]

KEVORK SAADETIAN

décédé le 27 juin.

Les obsèques seront célébrés le vendredi 3 juillet à 10 heures en l'église apostolique arménienne St- Jean-Baptiste, 15, rue Jean Goujon, Paris 8e.

L'inhumation aura lieu à 11h45 au Cimetière d'Enghien-les-Bains.

En cas d'oubli, prière de faire part.

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Ցառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ ետք) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՑԱՌԱՋ»ի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Vendredi 3 juillet à 20 heures 45

RECITAL

ROUPEN YEREVANTSI

Poète de la chanson arménienne

Dédicace de son disque

Au profit de l'Ecole *Tebrotzassere*

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

- RECEPTION -
DE LA CROIX BLEUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une réception à l'occasion de la parution des

« CONTES ARMENIENS »
de *Mme CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN* (du Canada)

Durant cette réception Mme Minassian dédicacera son livre.

La réception aura lieu le 3 juillet, à partir de 19 heures,
à la M.C.A. de Paris — 17, rue Bleue.
Vous êtes tous cordialement invités.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

RADIO ASK
98,5 MHz

Samedi 4 juillet
à 10 heures 15
dans le magazine de l'information

« ACTUALITES 7 JOURS »

Guillaume HAMALIAN recevra :

— ANDRE SANTINI, *secrétaire d'Etat aux Rapatriés, maire d'Issy-les-Moulineaux*
— YVES JOUFFA, *Président de la Ligue des Droits de l'Homme*
— SARKIS BEDOIAN, *vice - PDG de la Banque d'Arbitrage et de Crédit. ....*

L'U.C.F.AF. et la J.A.F. — Secteurs Paris — organisent

RECITAL ET DIALOGUE
avec le CHANTEUR — POETE D'ARMENIE

ROUBEN YEREVANTZI

Au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE

Samedi 4 juillet à 20 heures 30

au CENTRE CULTUREL et ARTISTIQUE ARMENIEN de PARIS
6, Cité Wauxhall — 75010 Paris
métro : République

— Places limitées —
— Participation aux frais —

ԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ
ԵՒ
ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ
ՓԼՒՐ ԼԱՇԷԶԻ
ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Նուիրատուներու ժ. ցանկ

Ֆրանք

Նախորդ գումար՝ 47.350

Տոքթ. Ժիրայր Տինանեան 500, Օրիորդ Շաքէ Եավէր 500, Պ. Անտրէ Քիւթալեան 500, Օր. Մինասեան (Անտիլիաս) 500, Պր. Արթիւր Պէյլէրեան 400, Պր. Վարդանեան – Նրանեան 400, Պր. Ժագ Գալճեան, Պր. Անտրէ Եէտիգարտաչեան, Տոքթ. Սարգիս Սիմոնեան, Պր. Եդուարդ Վարդանեան, Պր. Ռաուլ Գազանճեան, Պ. Արման Հանճեան, Պր. Յակոբ Վէզիրեան, Տէր եւ Տիկին Գրմպըճեան, Տիկին Աւէլ Կարապետեան – Գոհարեան, Պր. Վազգէն Փաշպէգեան, Տիկին Սիլվա Գուշմճեան, Պր. Աւետիք Գափուճեան, Պր. Ստեփան Տամլամեան 200–ական, Պր. Ժոզէֆ Յակոբեան 150, Պր. Ռոպէր Տէր – Մէրկէրեան, Պր. Վարդգէս Զընաբլը, Պր. Արթին Ոսկեան, Պր. Խաչիկ Խաչիկեան, Պր. Արման Ֆէսճեան, Տիկին Պայրամեան, Պր. Յովհաննէսեան 100–ական Ֆ.:

Ընդհ. գումար՝ 53.600 Ֆ.:

Նուիրատուները կրնան իրենց դրամադիրները (չէքերը) հետեւեալ հասցէով ղրկել. –
A.A.A.S. (Sépulture)
B. P. 425 09
75424 Paris Cedex 09
կամ՝
U.G.A.B. (Sépulture)
11, square Alboni
75016 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Samedi 4 juillet à 20 heures 45

Rencontre avec
CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN
auteur de
« *Les Contes Armeniens* »

Illustration : Elo Boudakian
publiés aux Editions KIRK -

- Collection Diasporas
Préface Henri VERNEUIL
—— Signatures ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél : 43 - 76 - 55 - 89

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ
ՌԱՏԻՈ ԱԶԳ–ԷՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

Շաբաթ, Յուլիս 4, ժամը 11·15–ին Խաչի մատնահիւզ :

— APPEL URGENT —

La Croix Bleue desArméniens de France a besoin de toute urgence d'un véhicule utilitaire (estafette - fourgonette - 4L - F4 F6 ou une Renault 5 Expresse) pour la Colonie de Bellefontaine.

La Croix Bleue serait infiniment reconnaissante pour ce don généreux d'utilité communautaire.

Pour tout contact appeler :
La permanence : 48 - 24 - 46 - 57 (après-midi)
Mme Merdjanian : 39 - 95 - 56 - 22
Mme Minassian : 39 - 58 - 40 - 07

ՁՇԴՈՒԻՄ. –

Ազգ. Սահմանադրութեան վերաբերեալ յօդուածաշարքը, զոր հրատարակեցինք Յունիս 23–էն 26, նախապէս Մայիս 22, նիւթ կազմած էր Նիւ Եորքի Հայ Մշակութային Միութեան հերթական բանախօսութիւններուն :

Բ. յօդուածին՝ «Տեսուչ խորհուրդներ եւ հոգաբարձութիւններ» պլուխին ակզբնաւորութիւնը պէտք է սրբագրել հետեւեալ ձեւով. – «Քաղաքական ժողովը ապագային զանազան հարցերու կարգադրութեան համար...» :

ՍԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յուլիս 5, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՒԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ռատիո – Ազգ *մասնակցութեամբ*

Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 10–էն մինչեւ 22

Առաջին անգամ ըլլալով էկլանթիէ Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
7, rue de l'Eglantier, Gonesse (95500) Tél. : 39 - 85 - 24 - 24

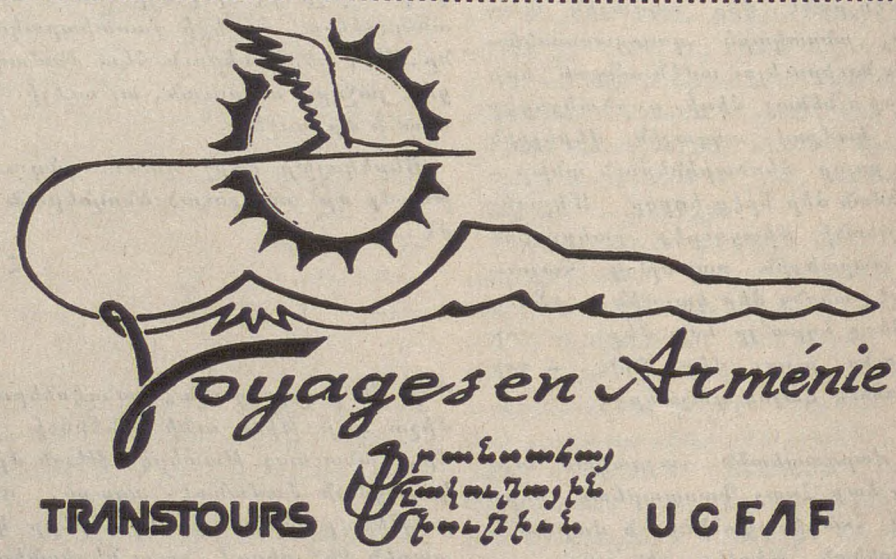
- *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր արագ սպասարկութեամբ*
- *Վիճակահանութիւն մեծ պարգեւներով,*
- *Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ,*
- *Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մասնակցութեամբ՝*

Ռոզի Արմէն, Էվլիճ Ալթունեան, Ազբամար Պարախումբ, Ֆիլիփորմ եւ իր խումբը, Լեւոն Փլարեան, Վարուժան Մասիս, Մարտիկ Ճանսըզեան, Տիւօ Ջեփիւռ, Անի Սվասլըեան (*աքորտէոնիսթ*), Տիւօ Փէհլիվանեան, Կրակ խումբը, Երուանդ Նաճարեան:

—— *Մուտքը ազատ է* ——

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Ազբարախումբի գրասենեակը ամէն օր ժամը 10էն 18 հեռաձայն՝ 48 – 78 – 02 – 99

—— Կոնէս երթալու համար ——
Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Villiers-le-Bel et puis prendre l'autobus.

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
2
JEUDI
2 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.520 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.520

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱԼՔԱԶԸՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՁԱՆԱՁՈՒՄԸ

Ուրբաթ կէսգիշերին, ուղիղ ուղեցոյց Մոսկուա – Հալքազը Փարթիզի համապատասխանը, այսինքն այսօրէն բաւ ճամբ հանգիստ ունեցող կառավարութեան, քանի որ զինուորական պետական հարուածի վտանգին Ամերիկայի հիմնած ճանապարհին Հալք Փարթիզին յանձնած էր: Ձորս ցանկերէն պլուխը հասած է նախագահին՝ էրտալ Ինէօնիւի ցանկը: Յատկանշական կը նկատուի նաեւ էջէվիթի նախկին նախարար՝ Պայքալի ներկայացուցած թեկնածուները: Անձնական յանդուգնութիւն ալ արձանագրած է հրապարակագիր Իսմայիլ Ճէմ, որ Թուրքիոյ Մոսկով – Դեմոկրատ չարժումի հաղորդավար պաշտօնակիցներէն կը նկատուի: Քուէարկուած ծրարները կը նախատեսէ ընդհանուր ընտրութեանց որոնք կը սահմանափակեն զեմոկրատ ազատութիւնները:

Աչխարհականութիւնը պաշտպանելու անհրաժեշտութիւնը ուժգնօրէն չեշտուած է էրտալ Ինէօնիւի կողմէ: Եւ հուսկ, ամէնէն հետաքրքրականը – գոնէ մեզի համար – կը վերաբերի եւրոպական Ժողովրդարանի քուէարկած բանաձեւին, Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման եւ «Քրտական իրաւունքներու» մասին: Թուրքիոյ եւրոպական կոչումին վերաբերող յօդուածը փոփոխութիւն մը կրած է, որով «վերաքննութիւնը» կը պահանջուի Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն եւրոպական Հանրապետութեան հետ՝ «եթէ չարունակուին առաջարկներ որոնք դէմ են Թուրքիոյ արժանաւորութեան, կենսական չահերուն, հողային ամբողջականութեան եւ անկախութեան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԼՈՎ

ՊՐԻՍԷԼԻ մէջ, եւրոպական վեհաժողովը բաւական աւելորդ բնոյթ ստացաւ, քանի որ ոչ մէկ համաձայնութիւն դոյացաւ եւ միայն դիւզատնտեսական հարցեր ծեծուեցան: Յաջողութիւն կը նկատուի սակայն այն միջին ճամբան զոր Գերմանիա եւ Ֆրանսա դտան կարգադրելու համար իրենց տարակարծութիւնը, ինչ կը վերաբերի հատուցման դումարներուն հողագործներուն համար:

ՓԱՐԻԶԻ պարսկական դեսպանատունը ոտիկանական պաշարման ենթարկուած է, որովհետեւ կասկած կայ թէ հոն ապաստանած է Վահիտ Կորճի, պաշտօնատար մը, զոր Ֆրանսայի արդարադատութիւնը կը փնտռէ: Ան դեր ունեցած կ'ըլլայ Սեպտեմբերի ոճրափորձերուն մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ քիւրտ հիմնարկը (ռիւ Լաֆայէթ) այլեւս զրկուած է պետական նպաստէ: Աչխարհի և իր տեսակին մէջ միակը, այս հիմնարկը մինչեւ 800 հազար ֆրանք կը տանար Մշակոյթի եւ Լուսաւորութեան նախարարութիւններէն: Քանատ կը գրէր, Ձորեքչաբթի օր այս մասին, թէ գուա մշակութային կոչում ունեցող այս հաստատութիւնը Թուրքիոյ եւ Իրաքի մէջ խափանարարական գործունէութեան բոյն մը կը նկատուի եւ երկու երկիրներն ալ բարեկամ են Շիրաքի:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 23 – 26)

«ՈՒՂՂՈՒՄ» ՏՊԱԳԻՐ ԱՅԲՈՒԲԵՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայերէն այբուբենը Եւրոպայի զրատպութեան մէջ օգտագործուած է նախքան որ Ցակոբ Մեղապարա սկսէր իր գործունէութիւնը, Ժ. դարուն Վենետիկի մէջ հիմնելով ազգային առաջին տպարանը: Այս իրողութիւնը հաստատած է հայ հին գրականութեան ծանօթ հետազօտող Գէորգ Աբգարեան: Ան հայերէն այբուբենի վերյատագրական ազիւսակ մը յայտնաբերած է Պեռնհարտ Ֆոն Պրոյտենպախի «Ճամբորդութիւն դէպի սուրբ երկիր» ծանօթ գիրքին մէջ, որ հրատարակուած է Գերմանիոյ Մայնց քաղաքին մէջ, 500 տարի առաջ՝ գրատպութեան հիմնադիր Եոհան Կիւթէնպէրկի տպարանը:

Երեւանի համալսարանի դասախօս Թաֆայէլ Իշխանեան հետեւեալ ձեւով կը մեկնաբանէ այդ արժէքաւոր գիւտը· – «Սովետական գիտնականներին լաւ յայտնի էր, որ բրիտանական թանգարանում պահւում են Պրոյտենպախի գրքի գերմաներէն, լատիներէն եւ հոլանտերէն հրատարակութիւնները: Բայց մանրադիտակի միջով չէր անցնում, թէ դրանցից մէկում կայ հայերէն տպագիր այբուբենի աղիւսակ: Աչխարհի թանգարաններում պահւում են հազարաւոր ինկունաբուլաներ (այսպէս են կոչւում մինչեւ 15–րդ դարի վերջը հրատարակուած գրքերը), եւ գրքանից որեւէ մէկում այնքան էլ հեշտ չէր յայտնաբերել հայերէն գրերը: Օգնեց երջանիկ պատահականութիւնը· Աբգարեանը Պրոյտենպախի գրքում տեղ գտած այբուբենի վրայ ուշադրութիւն դարձրեց այն պատճառով, որ դա պարզապէս բերուած էր որպէս վերյատագրութեան հնամենի տեխնիկայի յաջող օրինակ լենինգրադցի գրքագէտ Լիւդմիլա Կիսելեւայի «Արեւմտաեւրոպական գիրքը 14 – 15–րդ դարերում» աչխատութեան մէջ: Դրանից յետոյ գերմանացի հեղինակի գրքի ուսումնասիրութեան չնորհիւ հէնց Աբգարեանը հայագիտութեան համար նչանակալից յայտնագործութիւնն արեց: Այսօր Պրոյտենպախի գիրքը ամենահին տպագիր աչխատութիւնն է, որտեղ կան հայերէն տառեր: Բացի դրանից այդ ինկունաբուլան բովանդակում է արժէքաւոր տեղեկութիւններ այն դարաշրջանի Հայերի մասին: Մենք կարող ենք համարձակօրէն ասել, որ առաջին ազգային տպագիր այբուբենը 500–ամեայ վաղեմութիւն ունի» :

***

ՊԻՐՄԱՆԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՑՑԵԼԱԾ Է

Երեք օրով Հայաստան այցելած է Պիրմանիոյ Ժողովրդական Ժողովի (Խորհրդարան) պատուիրակութիւնը, որ Խորհ. Միութիւն կը գտնուէր Գերագոյն Խորհուրդի հրաւէրով: Ի պատիւ պատուիրակութեան տրուած է պաշտօնական ընթրիք մը, որու ընթացքին ճառեր փոխանակած են Հայաստանի նախագահը՝ Հրանտ Ոսկանեան եւ պատուիրակութեան զեկավար Գայտանս: Երեւանէն մեկնելէ առաջ Ու. Գայտանս բաց է ի մէջ այլոց· – «Հետաքրքրութեամբ ծանօթացանք հայ ժողովուրդի պատմութեան ու մշակոյթին, ազգային անկախութեան համար մղած պայքարի պատմութեան: Դարերու խորքէն եկող հայ ժողովուրդի գործունէութիւնը արժանի է ամենայն յարգանքի» :

***

ՀՐԱՉԵԱՑ ՊԵՏԻԿԵԱՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՑԵԱՆ

Մոսկուա տեղի ունեցող հրաձգութեան խորհրդային ախոյեանութեան մրցումներուն Հրաչեայ Պետիկեան առաջին հանդիսացած է: Երկու արձաթ մետալներու արժանանալէ ետք միջազգային կարգի մարզանքի հայ վարպետը յաջողած է մեծ արամաչափի հրացանի թիւ 6 վարժութեան մէջ նուաճել Խորհրդային Միութեան ախոյեանի տիտղոսը: Պառկած, ծունկի եւ ոտքի վրայ դիրքերէն երեւանցի վարպետը խոցած է 1169 նիշ:

***

ՓՐՈՖ. ԳՈՒՐԳԷՆ ԱՍԿԱՐԵԱՆԻ ՀԵՏԱՁՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հարիւրամեակներ առաջ խորտակուած եւ ծովային ջուրի ու տիղմի հաստ շերտով ծածկուած նաւերն ու անոնց դանձերը կարելի է յայտնաբերել միայն լազէր ճառագայթով, ըսած է ուսումնագէտ տոքթ. Գուրգէն Ասկարեան (Մոսկուա): Ան փորձով ապացուցած է, որ լազէր ճառագայթը կրնայ «տեսնել» նոյնիսկ լոյսի ու ձայնի համար անթափանց յատակա – մերձ տիղմի թանձր շերտէ մէջէն: Խորհրդային Միութեան ակադեմիայի ընդհանուր բնագիտութեան հիմնարկէն փորձարարին ջուրով լեցուն յատուկ լողարանին մէջ դրած են մետաղէ փոքր խորանարդ մը, որ կը նմանէր դանձերով լեցուն նաւուկի մը: Ապա զայն ծածկած են քանի մը քիլօ հողով, յատակամերձ տիղմի թանձր շերտ մը կազմելով: Ցուցադրելով լազէրի նոր կարե·ութիւնները, հայ գիտնականը ի գործ դրած է

ՓՈՒՇԱՆ ՏՈՄՍԻ

ՌՈՒԲԷՆ ԵՐԵՒԱՆՑԻ՝ ԿՐԿԻՆ ԵՒ ԴԱՐՁԵԱԼ

Անհարազատ կշռոյթներու վայնասուներ մէջ, ահա կը բարձրանայ ձայն մը մտերիմ, ձայն մը անյաւակնոտ, ձայն մը անպաճոյճ:

Բնութիւնը օտարական մը չէ, կարիքը չունի թարգմանիչի, այլ պէտք ունի պարզապէս մեծարանքի, պարզապէս մէկու մը, որ ըլլայ իր շարունակութիւնը, հասցնէ գինք մինչեւ հոն ուր ինք պիտի կրնար հասնիլ ու ահաւասիկ մեզի այցելութեան եկող սա երգիչին ընդմէջէն, կը հրնուի ան, կը խայտայ ու կը բրթոայ անդուլ:

Ամէն ոք գիտէ, թէ աշխարհի վրայ վերջնական ոչինչ ըսուած է, թէ անհատը պիտի յաջողի նոր երանգներ տեսնել բնութեան մշտական հանդէսին մէջ, բայց ի՞նչպէս, ո՞ր եղանակով: Ահաւասիկ հոս է որ նոյնինքն բնութիւնը ծնունդ կուտայ նոր բանաստեղծի մը, նոր երգիչի մը, նոր երգիչ – բանաստեղծի մը ու այդ բանաստեղծը, հեռու բառարաններ մէջ, հասարակ տեղիք բացատրութիւններէն, կ'երգէ մեզ, կ'երգէ մեզի համար, կը վերստեղծէ ծառն ու սէրը, ձիւնն ու անձրեւը, շոգն ու խաւիղ:

Պահ մը կը կարծես գտնուիլ տակառ մը գինիի դիմաց, կը լեցնես գաւաթդ, ապա երկրորդ մը ու խորհելով, թէ պարտաւոր չես խմելու ամբողջ տակառը, կը հեռանաս: Կը հեռանա՞ս: Կարելի՞ է: Կը վերադառնաս, կը լեցնես գաւաթ մըն ալ ու հիմիդ կը յուշէ, թէ անսովոր բան մը կը կատարուի իր մէջ, թէ նոյն գինին հիմա տարբեր համ ունի, աւելի ախորժալուր է, աւելի վերացնող՝ սովորական գինովութեան հետ ոչ մէկ առընչութիւն ունեցող: Ու կը խմես կրկին, կը խմես դարձեալ, ունիս տրամադրութիւնը պարպելու ամբողջ տակառը, սակայն, վարմա՞նք, ան կը մնայ լեցուն, գաւաթիդ ու հոգիիդ մէջ լեցուելու պատրաստակամութեամբ:

Ահաւասիկ բանաստեղծ երգիչ մը, որու երգերը նման են շղթայի մը օղակներուն, օղակներ որոնք տեղ մը կը միանան իրարու, կը կազմեն ներքին շրջանառութիւն մը՝ պատրաստ նոր օղակներ ընդունելու, անպէտք անորոշութիւններու մէջ չթափուելու վճռակամութեամբ: Բնութենէն մարդ, մարդէն բնութիւն, մնայուն տեղատուութիւններու եւ մակընթացութիւններու ենթակայ, բանաստեղծը կը թողու որ երթաս, ապահով, որ պիտի վերադառնաս անպայման, ապահով որ պիտի հեռանաս կրկին, դարձեալ գալու համար:

Թող ներէ բանաստեղծը, եթէ իր գեղեցկութիւնը չկրցայ պարզ բառերով բարձրացնել իր երգերու մակարդակին: Կը պատահի, որ ունենաս զգացումը, թէ չկրցար արտայայտել ամբողջ զգացածդ, թէ չկրցար արդարութիւն ընել նիւթիդ, սակայն ամէն ոք կրնայ այստեղ ըսուածը բազմապատկել իր ցանկացած չափով:

Պիտի մեկնի երգիչը, պիտի թողու երգը իր ետին: Հայրենիք պիտի վերադառնայ երգիչը, բայց չմեկնած պէտք է խօսք տայ, որ պիտի չըլլայ ի՛ր իսկ երգած *երջանկութեան* պէս, այլ պիտի վերադառնայ կրկին, պիտի վերադառնայ դարձեալ, որովհետեւ իր երգը՝ առանց իրեն եւ ինքնին՝ առանց իր երգին պակասուր են տեղ մը, անաւարտ շրջանակ:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՏԷՍԻՆ

«LES ARMENIENS AU FOUR» ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Լիոնի մօտ Տէսինէ (Փլաս տը լա Լիպերասիոն) *Հայերու ցեղասպանութեան նուիրուած յուշարձանը սրբապղծուած է առջի գիշեր, անծանօթներու կողմէ, որոնք գայն ծածկած են ճերմակ ներկով եւ կիսասիւնին վրայ արձանագրած «Les Arméniens au four», «Sieg Heil!»:*

Դէպքը պատահած է Կիրակիին երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը եւ մեծ յուզում պատճառած է գաղութին մէջ:

Ինքնութիւն բացուած է: Զորեքշաբթի առաւօտ, փարիզեան օրաթերթերը արձանագնգած էին:

սարքերը եւ լողարանի յատակին ինկած առարկային ուրուագիծերը կարելի եղած է տեսնել: Փրոֆ. Գուրգէն Ասկարեան ծնած է Երեւան: Գիտութեան եւ թեքնիքի զանազան հարցերու նուիրուած յիսունէ աւելի աչխատութիւններու հեղինակ է:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԽՈՒՄԲԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի ռուսական դրամատիկ թատրոնին մէջ պուլկար թատերադէր Ս. Սբատրոխեւի «Աւտօբուս» թատերախաղի ներկայացումով վերջ գտած է հայ արուեստի ինքնատիպ տաճնօրեակը, որուն մասնակցած են Հայաստանէն երեք խումբեր՝ պետական ճաղի նուագախումբը, պարի պետական համոյթը եւ Երեւանի դրամատիկ թատրոնը :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔԻՒՐԴԵՐԸ

Գրեց՝ ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1973–էն ետք բազմացան, զօրացան, պառակտուեցան քիւրա կազմակերպութիւնները, որոնց տառանուններուն (սիգլ) կը հանդիպինք մամուլի մէջ։ 1973–էն ետք գործեց Տ.Տ.Ք.Տ.–ը (Տէմոքրաթիք Տէմոքրաթիք Քըլթիւր Տէրնէյլ Յեղափոխական – Դեմոկրատական Մշակութային Ընկերակցութիւն) որ կրցաւ իր շուրջ հաւաքել լուծուած Տ.Տ.Ք.Օ.–ի երիտասարդ համակիրները։ Միաժամանակ, 1974–ին ծնաւ Ս.Փ.Թ.Ք.–ն (Սոցիալիստ Կուսակցութիւն Թրքական Քիւրտիստանի), որուն կորիզը նախկին Թուրք Աշխատաւորական Կուսակցութենէն յուսախար մնացող ձախ – Քիւրտեր էին։ Քիւրտերէն թերթիկներու մէջ իրենք – զիրենք կոչեցին «Ռիյա Ազատի» (Ազատութեան Ուղի), իսկ իրենց թրքատառ պարբերաթերթը 1975 – 79 շրջանին ծանօթ «Իօզկիւրլիւք Եօլու»ն (Ազատութեան Ճամբայ) էր։ Այս կուսակցութիւնը քաղաքրնակ եւ աշխատաւոր Քիւրտերու նախընտրածն էր, եւ մինչեւ այսօր իր քարոզները, Քէմալ Պուրքայ, որ Շուէյտ կը բնակի, ազդու է։ Իր գործունեայ անդամներէն ոմանք մինչեւ 1985 գոնէ կը վայելէին Պուլկարիոյ հովանաւորութիւնը, ինչպէս կը հաստատէին Թուրք Պետութեան բազոքները։

Ս.Փ.Թ.Ք.–ն կ'ուզէր, եւ հաւանաբար մինչեւ այսօր կ'ուզէ փարիլ ընկերվարական, ժողովրդավարութեան ըմբռնումներուն։ Կը գործակցի Տ.Տ.Ք.Օ.–ի մնացորդային հետ, նաեւ ՔՈՒՒՔ–ի (տե՛ս՝ վարը)։ Սակայն կը հակառակի ՓՔՔ.–ին (տե՛ս՝ վարը), զոր կը նկատէ անպատասխանատու կազմակերպութիւն։ Ջինեալ բախտումներ պատահած են՝ երկուքին համակիրներուն մէջեւ։ Ս.Փ.Թ.Ք. կը հաւատայ որ ընկերվարական, դաշնակցային Թուրքիա մը կարելի է, եւ որ պիտի արմօնէ Քիւրտերու ինքնավարութիւնը։ Եւ կամ, եթէ դաշնակցային պետութիւնը կը յաջողի, անկախութիւն պիտի պահանջէ։ Միաժամութեան ներկայացուցիչն է, այլ խօսքով, ներկայ քիւրտ չարժումներուն մէջ։

Փ.Ք.Ք.–ն (Քիւրտ Աչխատաւորներու Կուսակցութիւն), ունի Ապոլլոհ Էօճալան անուն զեկավար մը, կոչեալ՝ Ապօ, եւ ուրեմն Կուսակցութիւնը «Ապօճուլար» կը կոչուի։ Տէվ – կէնճլէն անջատուող 18 ուսանողներ զայն հիմնած են 1974–ին։ Մարքսական, ազգայնական կուսակցութիւն մըն է, որուն նպատակն է ազատագրել Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Սուրիոյ (նշմարե՛լ՝ ա՛չ Քարտրզային Միութեան, այսինքն՝ Հայաստանի եւ Ազրբէյջանի) քրտաբնակ շրջանները եւ միացեալ, ազատ, անկախ Քիւրտիստան մը հիմնել։

1974–էն 1979, այս կազմակերպութիւնը ուսանողական միութիւն մըն էր, տակաւին ՓՔՔ չէր կոչուած. (կը կոչուէր Անդարայի Դեմոկրատ, Հայրենասէր, Բարձր Ուսման Ընկերակցութիւն!)։ 1979–էն ի վեր, այս չարժումը ազատագրական պայքար կը մղէ, բեւեռացումներ առեղծելով իր եւ ուրիշ քիւրտ կազմակերպութիւններու միջեւ։ Կը խօսի «ազատագրուած», այսինքն, իր հակակշռին տակ գտնուող քրտական գիւղերու մասին։ Թուրք Պետութիւնը 2447 Փ.Ք.Ք.–ի անդամներ բանտարկած է, ոմանք՝ սպանած։ Փ.Ք.Ք.–ն ոչ միայն անջատողական է, այլ թմրեցուցիչներ մաքսանենգող կազմակերպութիւն։ Անշուշտ Թուրքիա եւ Մարք Սթայնկեյի նման թրքասէր Ամերիկացիներ (տե՛ս՝ Ուաշինկթըն Քուարթըրլի», Աշուն 1985, էջ՝ 145) կը սիրեն նոյնացնել թմրեցուցիչի մաքսանենգումն ու Քիւրտը, առանց բաւականօրէն ընդգծելու որ գոյացուղ գումարին մեծ մասը զէնք գնելու համար կը գործածուի։ Անաչառ ըլլալու համար չեչտենք նաեւ որ Փ.Ք.Ք.–ի մարտիկները անողոք են, եւ իրենց հակառակորդ Քիւրտեր կ'ահաբեկեն յաճախ։

Եւ վերջապէս, չմոռնալ որ անոնք Ապրիլ 6, 1980–ին Սայտայի (Լիբանան) մէջ Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.–ին (Ասալա) հետ զաշնակցեցան, յայտարարելով որ Ասալայի մարտիկները պիտի մեկնին Իրաք եւ Թուրքիա, միասին պայքարելու համար Թուրքիոյ դէմ։ 1983 Մայիսին եւ 1984 Հոկտեմբերին, քսան էֆոնոմիսթ անգլերէն չաբաթաթերթին, Թուրք բանակը անցաւ Իրաք, երկու դաշնակիցներու վրայ յարձակելու։ (Տե՛ս՝ «Հասարակաց Թչնամին» անտարապիր յօդուածը, Տ/ը էքոնոմիսթ 1983 Յունիս 18, էջեր՝ 55 – 56։ Այդ օրերուն, «Յառաջ»ի մէջ անդրադարձած էի այս զրութեան, որուն մէջ անանուն յօդուածագիրը կ'ըսէր որ «Հայու խելքը եւ համաչխարհային կապերը, զօդուած Քիւրտերու զինուորական փորձառութեան ուժեղ կերիլլայական – ազատագրական ճակատ մը կրնան ստեղծել»)։

Փ.Ք.Ք.–ի համակիրներու եւ մարտիկներու թիւը յստակ չէ, քանի անոնք յաճախ Իրաք ապաստանած են։ Իրաքի մէջ Մասուտ Պարզանի, Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի զաւակն ու յաջորդը, ունի իր Ք.Տ.Փ. կուսակցութիւնն ու 17·000 հոգինոց բանակը։ Ահա՛ այդ 17·000–ին մաս կը կազմեն Թրքական Քիւրտիստանի Փ.Ք.Ք.–ի մարտիկները, որոնց թիւը հարիւրաւո՛ր է թէ հազարաւոր, չենք գիտեր։ Ըստ Թուրք բանակի, հաղարաւոր են իրենք ու իրենց համակիրները։ Էքոնոմիսթի յօդուածը կը նշէ որ 2·000 համակիրներ միայն ձերբակալուած են Թուրք բանակին կողմէ, Իրաքի մէջ, 1983–ին։ Չմոռնանք յիշելու որ 1983–ի Յունիսին ՍՍՏԱՄ–ն յայտարարեց որ 22 Հայ մարտիկներ զոհ գացին Իրաքի մէջ, Թուրքերուն, երբ կը կռուէին Փ.Ք.Ք.–ի մարտիկներու կողքին։ Անշուշտ հեղինակաւոր ու վաւերահաստ փաստեր (նկարներ, վաւերաթուղթեր) չկան նման հարցերու մասին։ 1984–ին Թուրքերը նորէն յայտարարեցին, որ 2 հազարէ աւելի Փ.Ք.Ք. մարտիկներ կային Իրաքի մէջ։ Յայտնի էրն, Եւթ Մայիս 1983–ին 2·000–էն աւելի Փ.Ք.Ք.–ական համակիրներ բանտարկուած են, եւ Հոկտեմբեր 1984–ին նորէն 2·000–է աւելի համակիրներ ու զինեալներ կան Իրաք եւ Թուրք սահմանին վրայ, կը խօսուի կազմակերպութեան մը մասին՝ որ Թերեւս սահմանափակ սակայն լուրջ համակիր շրջանակ մը ունի, հարաւ – արեւելեան Թուրքիոյ քիւրտ բնակչութեան մէջ։ Կրկնենք որ Փ.Ք.Ք.–ն մի քանի հարիւր Թուրք զինուոր եւ մի քանի հարիւր «Թրքասէր» Քիւրտեր սպանած է, 1983–էն ի վեր։ Աւելացնենք որ Փ.Ք.Ք.–ն ունէր մօտ 50·000 կուսակցական։ (Տե՛ս՝ Պրունէսսըն, Վերոյիշեալ, էջեր՝ 10 – 1)։ Ոչինչ յստակ է սակայն այս խմբաւորման մասին, քանզի այնքա՜ն անուններ եւ հատուածներ ունի, որ դժուարացնում է ուսումնասիրողին իսկ կը չփոթի։ Այսպէս՝ (1) վերածնեալ – Ք.Թ.Փ.Թ., (2) Տ.Տ.Ք.Տ. կամ Յեղափոխական – Դեմոկրատ, (3) ապա նաեւ Փ.Փ.Ք.Ք. կամ Փէչէնկ (Յառաջապահ) այս բոլոր հատուածները հասարակաց ակզբունքներ ունին, պատակեցուցիչ վէճեր ալ, որոնց մշտափոփոխ բնոյթը կը մնայ պղտոր։

Վերջապէս, գործունեայ է Քիւրտիստանի Ազգային Ազատագրութիւն (ՔՈՒՔ) չարժումը, որ նոյնպէս մօտ է Մասուտ Պարզանիի իրաքեան չարժումին։ Գործունեայ էին, կամ են, Ռիզկարի եւ Ալա Ռիզկարի փոքր խմբակները։ Քիւրտերէն անոնք՝ որոնք ձերբակալուած են ցեղասպանական անջատողական ու անմիարան գործունէութիւններէ, վերածուած են ձախակողմեանններու որոնք ... կը կապկեն հին բաժանումները, գժուարացնելով նոր տառանուններով։ Թերեւս կարելի է պարզացնել վիճակը, ըսելով որ Փ.Ք.Ք.ն ամէնէն մարտունակն է, նաեւ՝ ամէնէն ծայրայեղն ու անողոքը։ Ս.Փ.Թ.Ք.–ն, վերածնեալ – Ք.Թ.Փ.Թ.–ն եւ ՔՈՒՔ–ը նուազ ծայրայեղական են, սակայն կը հետեւին Մասուտ Պարզանիի Թելադրութիւններուն, եւ երբեմն միասին գործողութիւններ կ'ունենան, իբր Միացեալ Ժողովրդական Խմբաւորում։ Թէ ի՞նչն է որ զիրենք կ'արգիլէ միանալէ, յստակ չէ ինծի, հակառակ ընթերցումներուս։ Պարզապէս կը թուին աւելի պատրաստ ըլլալ ընդունելու ինքնավար, թուրք դաշնակցային Պետութեան մը մէջ տեղաւորուած Քիւրտիստան մը, եւ այնքան անողոք պայքար չեն մղեր քիւրտ հարուստներու կամ ոչ – համակիրներու դէմ, մինչ Փ.Ք.Ք.–ն հարուստներն ու չէզոքները թշնամի նկատելու հակամէտ է։ Այլ կազմակերպութիւններ՝ «մանրուք» կը թուին ըլլալ։

Փակենք այս ակնարկը, ընդգծելով որ քրտական հարցը լրջօրէն ուսումնասիրել ուզողը պէտք է ճանչնայ Իրաքի եւ Իրանի Քիւրտերու երկարատեւ պայքարը։ Իմ նպատակս այդ չէր հոս։ Կ'արժէ յիշել որ Իրաքի Քիւրտերը համեմատաբար նուազ ձախ են, աւելի զուտ – ազգայնապաշտ, ինքնավարութիւն կամ անկախութիւն պահանջող, միայն Իրաքէն ազատագրուած Քիւրտիստան մը փափաքող։ Իրանի Քիւրտերը ունին թէ՛ զօրաւոր ձախ, թէ՛ տեզայնամիտ – ազգայնապաշտ կողմեր։ Ամէնուրեք, Քիւրտը պատակուած է, կրնայ մտահոգել Թուրքիան, սակայն գոնէ զինուորական պետի վրայ, առայժմ լուրջ վտանգ մը չի կրնար ներկայացնել Թուրքիոյ դէմ, – պատմութիւն մը, որ հայ ընթերցողին անծանօթ ըլլալու չէ, քանզի որոշ չափով մեր պատմութեան ողբալի կրկնութիւնն է։

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԿԻՊՐՈՍ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ՀԱՄԱԴՐՈՑԹԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Կիպրոսի Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան նոր չէնքերու հիմնարկէքը տեղի ունեցած է կիրակի, Մայիս 24–ի առաւօտուն։ Ներկայ եղած են Հանրապետութեան նախագահը՝ Սփիրոս Քիփրիանու, նախարարներ, երեսփոխաններ, զանազան երկիրներու դեսպաններ, հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ։

Հիմնարկէքի արարողութեան եկեղեցական ծէսը կատարած է Թեմին Կաթողիկոսական փոխանորդը՝ Եղիշէ Ծ.Վրդ. Մանճիկեան։ Երեսփոխան եւ Մելգոնեան կրթական Հաստատութեան հոգաբարձութեան առենապետ Արամ Գալայճեան խօսք առնելով (յունարէն եւ անգլերէն) երախտագիտութեամբ յիշած է հիմնադիրներու արարքը եւ այն բոլոր ուսուցիչները, որոնք նուիրումով ու զոհողութեամբ լուսաւորած են միտքերը։ Հ.Բ.Ը.Մ.ի Կեդր. Վարչական ժողովի ներկայացուցիչ Հայկազն Ուզունեան չէշտը դրած է Մելգոնեանի նման հաստատութեան մը առաքելութեան վրայ։

Նախագահ Քիփրիանու անդրադարձած է կիպրոսի յոյն եւ հայ համայնքի աւանդական բարեկամութեան եւ չեշտած հայ ժողովուրդի չինարար ու ստեղծագործ ոգին, որուն գեղեցիկ արտայայտութիւններէն մին է օրուան հիմնարկէքը։ Կարգացուած են Հ.Բ.Ը.Մ.ի նախագահ Ալեք Մանուկեանի եւ Քալիֆորնիոյ շրջանի Սանուց Միութեան հեռագիրները։ Նախագահ Քիփրիանու հողին մէջ դնուած է Հայաստանի հող, ջուր եւ գինի։

Շինարարական եւ վերակառուցման ծրագրին մէջ նկատի առնուած են բազմաթիւ հանգամանքներ։ Հաստատութիւնը մինչեւ 1989 կ'օժտուի արդիական գոյք ննջարաններով, ընդարձակ ու լուսաւոր ճաշարանով, ուրախ երեկոյթներու եւ աշակերտական հանդիսատ համար սրահով, մատենի ու արդիական խոհանոցը կարելիութիւն կ'ունենան արագօրէն մատակարարելու ուտելիքները, ուսուցիչներ կ'ունենան յարկաբաժիններ։ Կը ձեւափոխուի նախկին մարզադաշտը, կը կառուցուին զոյ մարզարան, լողաւազան, պասքէթի, վոլէյ ու թէնիսի խաղավայրեր։ Հաստատութեան զոյգ չէնքերը կը վերածուին ուսումնական եւ վարչական սենեակներու, հանդիսասրահը կ'ընդարձակուի ու կը բարեփոխուի։ Հայաստան էջմիածնի շրջանի տուֆ քարի սալվիներ կը գրկէ երեսպատման համար։ Այս ընդհանուր ծրագիրը կ'արժէ երեքուկէս միլիոն տոլար։

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԼԻՈՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

– ○ –

Շաբաթ, Յունիս 20–ի իրիկունը, չուրջ հարիւր յիսուն հոգի ներկայ եղան, Հայ Տան սրահին մէջ, Լիոնի Հայկազեան մարզական վարժարանի 1986 / 87 տարեշրջանի փակման հանդիսին։ Ներկաներուն մեծ մասը ծնողքներ էին՝ որոնք ուրախացան իւ տես իրենց զաւակներուն համարձակ, յաջող ելոյթներուն։

Ուսուցչական կազմը – հինգ տիկիններ հարիւրի մօտ աշակերտներու համար – պատրաստել տուած էր զուարթախոհ, զուարճալի յայտագիր մը կդզի դնելով, իրաւացիօրէն, մեր նախապատերազմեան զրականութեան ամուր կամ յուզիչ ոսկեհնչուններն՝ որոնք անմահանալի են Ֆրանսա ծնած մանուկներու համար։

Երեք դասարաններու աշակերտները – մանկապարտէզ, պատրաստական եւ մեծեր – փոխն ի փոխ կամ միասնաբար, արտասանեցին, երգեցին եւ պարեցին ու ներկայացուցին նոյնիսկ «օփէրէթ» մը՝ որ արժանացաւ գնահատութեան. յայտնի էր որ մեծ աշխատանք տարուած էր։

Բացման իր խօսքին մէջ, Պ. Տօնիկեան, Ազգ. Միութեան նուիրեալ վարչականերէն մէկը, դիտել տուաւ որ Լիոնի հոծ հայ համայնքին համար հարիւր աշակերտ միայն հեռու է հոգացուցիչ թիւ մը ըլլալէ։ Շնորհակալութիւն յայտնեց Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւորական դասին իր ջամբած կրօնական դիտելիքներուն համար եւ նաեւ՝ ուսուցչուհիներուն։ Աւելցնենք մեր կողմէ, որ Լիոնի Հայերը բախտաւոր են որ իրենց մէջ ունին նախկին արհեստավարժ մանկավարժուհիներ։ Դժբախտաբար մեծ է թիւը ծնողքներու՝ որոնք կը զրկեն իրենց զաւակները օգտուելէ անոնց փորձառութենէն։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿԱՄ
Հանդէս վերլուծական
Թիւ 3 – 4
Հրատարակութիւն ԿԱՄ Ընկերակցութեան
եւ Զօրեան Հիմնարկի – Դեկտեմբեր 86

«Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւնը Եաֆայի մէջ

Մայիս 22, Ուրբաթ, ժամը 17–ին Եաֆայի եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութիւնը: Ներկաները եկած էին՝ Հայֆայէն, Ռամլէէն, Ռամէէն, Էքքէէն եւ երուսաղէմէն: Եաֆայի Հ. Օ. Մ.ի առնապետուհի Ազատի Գրիգորեան բացումը կատարեց օրուան հանդիսութեան՝ չէյտելով մօր զոհողութեան եւ նուիրումի ոգին եւ մանաւանդ հայ մօր բացառիկ դերը Հայոց պատմութեան մէջ, ապա բեմ հրաւիրուեցաւ տեղւոյս հոգեւոր հովիւը Աներէշտան Վրդ. Զղչանեան, որ իր ուղերձին մէջ չէյտեց հայ մօր խորապէս հայկական դիմագիծը եւ անոր հետքոտական ճիգը եղեռնի օրերուն, երբ անուշազ՝ իր հոգեհատորին կը սորվեցնէր մեր մեսրոպաչունչ լեզուն աւազին վրայ: Ապա, Եաֆայի միօրեայ վարժարանի ուսուցչուհի՝ Տիկին Շաքէ Շոթիկեան պատմականը ըրաւ «Մայրերու Օր»ուան տօնակատարութեան եւ յորդորեց ներկաները իրենց զաւակներուն տալ ամուր տոհմիկ կրթութիւն: Միօրեայ վարժարանի աշակերտները յաջողութեամբ արտասանեցին եւ երգեցին մօր նուիրուած քերթուածներ եւ երգեր, ապա կատարուեցան վիճակահանութիւն եւ նուիրատուութիւն: Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ուշ պիղծ, խանդավառ եւ ուրախ մթնոլորտի մէջ:

Պէտք է ըսենք, որ այս տարի մշակութային կեանքը Եաֆայի մէջ նոր թափ մը առաւ: Ցաջող կերպով կատարուեցան նոր Տարուան հանդիսութիւնը, Վարդանանցի Հերոսամարտի յիշատակը եւ Ապրիլեան սպառնը: Այս հանդիսութիւններուն կը մասնակցին միօրեայ վարժարանի աշակերտները՝ որոնք եռանդով փարած են հայ մշակոյթին: Կը դնահատենք Եաֆայի հայութեան հայապահպանումի առընչութեամբ կատարած աշխատանքները: Միօրեայ վարժարանին մէջ կը դասաւանդեն տեղւոյս հոգեւոր հովիւը՝ Աներէշտան վրդ. Զղչանեան, Տիկին Շաքէ Շոթիկեան եւ Տիկին Արաքսի Լափաճեան:

Եաֆայի հայ գաղութը փոքրաթիւ է, կը բոլորէ չուրջ վաթսուն ընտանիք: Բայց, չնորհիւ հետեւողական աշխատանքի, գաղութը կը ջանայ պահել իր հայկական դիմագիծը:

ՍԵՐՈԲ ՇՈԹԻԿԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԿԼԷՆՏԻՃԼԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 29–ին, տեղի ունեցած է յարդանքի երեկոյթ մը, ի պատիւ եկեղեցւոյ կնքահայրերուն: Խօսք առած են թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, Ազգային Վարչութեան անդամ Բալֆ Իսրայէլեան, հոգաբարձութեան տեղապահ Ստեփան Գալայեան եւ Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան անդրադառնալով կնքահայրերուն ազնիւ ժեսաին եւ նուիրելու ոգիին:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅի Հայ կեդրոնին մէջ, Մայիս 22–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայ Դատի նկատմամբ Թուրքիոյ կատարած խեղաթիւրումները» նիւթին չուրջ: Առաջին դասախօսը՝ փրոֆ. Շաւարշ Թորլեկեան, անդրադարձած է Թուրքիոյ եւ Եւրոպայի մէջ, ինչպէս նաեւ միջազգային առեանններու առջեւ Թուրքիոյ կողմէ կազմակերպուած՝ Հայ Դատը խեղաթիւրելու հետեւողական աշխատանքներուն, իսկ երկրորդ դասախօսը՝ փրոֆ. Հրայր Տէքմէճեան, խօսած է Միացեալ – Նահանգներու մէջ Թուրքիոյ եւ անոր արբանեակներու կողմէ կատարուած հակահայ աշխատանքներու մասին:

**

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼՍԻ Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 10–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Ռազմիկ Դաւոյեանի, կազմակերպութեամբ «Նաւասարդ» ամսագրի եւ Իրանահայ Միութեան: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է Տիկին Մանուշ Գէորգեան: Երեկոյթը վարած է տոքթ. Յարութիւն Սաղրեան, որ դրուատած է Ռազմիկ Դաւոյեանի բանաստեղծական արժանիքները: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Շաքէ Գազանճեան (երգ) եւ Լալա Սահակեան (արտասանութիւն): Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան դրուատած է Դաւոյեանի բանաստեղծական արուեստը եւ մարդկային արժանիքները: Բանախօսած է «Նաւասարդ»ի խմբագիր Արմէն Տօնոյեան, անդրադառնալով Ռազմիկ Դաւոյեանի «աշխարհընկալման, խոհականութեան, խմաստութեան, հոգեկան ալեկոծութեան, ինչպէս նաեւ տառապանքով ջրդեղուած տաղանդին, լեզուին, ոճին»: Հուսկ՝ Ռազմիկ Դաւոյեան խօսած է ստեղծագործական իր անցած ճանապարհի մասին, նշելով որ ինք յաջթահարած է բազմաթիւ դժուարութիւններու, մինչեւ որ կրցած է իր երգը լսելի դարձնել ժողովուրդին, մինչեւ հասնիլը այսօրուան բարձունքին:

ՀԻՄԻԼԹՐՆի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 29 – 30–ին, դասախօսած է Քանատայի թեմի (էպիսկոպոսական) Դ. Պատգամաւորական ժողովը, նախագահութեամբ առաջնորդ Վազգէն Եպիսկոպոս Քէշիշեանի: Մասնակցած են 7 եկեղեցիներու 40 պատգամաւորներէն 36–ը: Թեմական Խորհուրդի տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է տեսենապետ տոքթ. Արշաւիր Կէօնճեան, պարզելով թեմին մէջ տարուած շինարարական աշխատանքները: Թորոնթոյի նոր եկեղեցւոյ կառուցումը, որ պիտի արժէ 3 միլիոն տոլար, կ'սպառնայ եւ կ'օծուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ձեռամբ: Մայիս 30–ին, Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ Ծխական Խորհուրդը ճաշ մը տուած է ի պատիւ պատգամաւորներուն: Սեղանը վարած է Մկրտիչ Աստուրեան: Խօսք առած են Մինաս Սէյլեան, Արամ Ալեքսանեան, Վահէ Քէթլի, Մանուէլ Սարգիս, Բենիամին Գուրթան, Արա Սիրունեան եւ Առաջնորդը: Գործադրը – ւած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

**

ՋԱԼԳԱՅի «Տայնըթի» սրահին մէջ, Մայիս 26–ին, տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչի «Ազատի Փափազեան» մասնաճիւղի կազմակերպած «Մայրերու Օր»ուան հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է Սոնիա Գրաճեան չեչտելով հայ մօր դերը Սփիւռքեան իրականութեան մէջ: Բանախօսած է Սօսի Պալեան ներկայացնելով հայ մօր դերը մեր պատմութեան մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է ձեւագիտութեան դասընթացքի վկայականաց բաշխումը:

**

ՄՈՆՐԻԱԼի Քլօթ Շամփաներ սրահին մէջ, Մայիս 31–ին, տեղի ունեցած է Պոլսահայ Միութեան «Շիրակ» պարախումբին երեկոյթը: Բացումը կատարած է Տոքթ. Արթօ Տէմիրճեան: Խումբը ներկայացուցած է հայկական ժողովրդական եւ ազգադրական պարերու փունջ մը: Պարուսոյցն է Թորոս Մաթեան:

**

ՄՈՆՐԻԱԼի հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մշակութային սրահին մէջ, Մայիս 26–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Քանատայի եւ Միացեալ – Նահանգներու Կաթողիկէ Հայոց առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեան: Նազարէթ Սէֆէրեան ներկայացուցած է դասախօսը, անդրադառնալով Պոլսէն սկսեալ անոր ունեցած եկեղեցական թէ դասախարակչական գործունէութեան: Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեան խօսած է «Հայրենասիրութի՞ւն թէ հայամոլութիւն» նիւթին չուրջ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԳԱՐԻԿ ԳԱՍՊԱՐՈՎ, ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ «ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱՐՄԻՐ ԴՐՕՇ» ՇՐՋԱՆՇՆՈՎ

Խորհրդային ճաւարակի զարգացման իր բերած նպաստին ի գնահատութիւն Գարիկ Գասպարով պարգեւատրուած է «Աշխատանքի կարմիր դրօշ» շքանշանով: Ճաւարակի աշխարհի ախոյեանը շքանշանը ստացած է Կրեմլինի մէջ, ուր շնորհաւորանքի խօսք արտասանելով Խորհրդային Միութեան Գերագոյն խորհուրդի պրեզիտիումի փոխնախագահ Պ. Դեմիչեւ նոր յաջողութիւններ մաղթած է Գասպարովի, ճաւարակի թագի համար մղուող պայքարի մէջ:

– Ամիկա կեանքիս մէջ առաջին չքանշանս է, – ըսած է Գասպարով լրագրողներու: – Երիտասարդի համար այսպիսի բարձր պարգեւ մը մեծ պատիւ է: Ես այսօր հասկցայ, որ կեանքիս մէջ ճիշդ ուղի ընտրած եմ: Կը ջանամ արդարացնել մեր Պետութեան մեծ վստահութիւնը:

Լրագրողները հետաքրքրուած են աշխարհի ախոյեանի կոչումին համար տեղի ունենալիք նոր մրցումին կրոմաթա – թէդի նախապատրաստութեամբ: Ծանօթ է, որ մրցումը պիտի սկսի Հոկտեմբերին՝ Սպանիա:

– Ես մտադիր չեմ մրցամարտէն առաջ մասնակցելու այլ մրցաշարքերու, – պատասխանած է Գասպարով: – Պէտք չունիմ նոր փորձի, ինձի համար անհրաժեշտ են նոր զգալիարներ: Միայն ան կրնայ յաղթանակի յաւակնութիւն ունենալ, որ կը հնարէ նոր բան մը: Հիմա կարպովի հետ պատրաստ եմ հանդիպելու թենիսի գաշտին մէջ: Ես մեծ կրեւորութիւն կուտամ ֆիզիքական պատրաստութեան: Սովորութիւն դարձուցած եմ առաւօտուն վազել երեք քիլոմեթր: Ցերեկը թենիս եւ ֆութպոլ կը խազամ: Պաքուի մէջ ծովը կը տանիմ ու կը սկսի լողի իմ չրջանը: Այս բոլորը թոյլ կուտայ ինծի կուտակելու ֆիզիքական եռանդ, որպէսզի յեռագային կռիւներուն դիմանալ ամբողջ մրցամարտի տեւողութեան: Եթէ լրջօրէն խօսինք, կարպով ներկայիս աշխարհի ախոյեանի կոչումին աւելի զօրաւոր յաւակնորդն է: Մեր չորրորդ մրցումը դժուար պիտի ըլլայ:

Խօսելով խորհրդային ճաւարակի զարգացման մասին Գարիկ Գասպարով ըսած է, թէ ան «թարմ արեան» պէտք ունի: Հարկ է որակի ոստում մը:

— «ՅԱՌԱՋ»ի ԹՈՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօվ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ա՛յս հարցումին պարկեշտօրէն պատասխանելու համար պէտք է խոստովանէի թէ կ'երազէի յաճախ օրուան մէջ իսկ, չափազանցուած ձգտումներու: Բայց իմ արտառոցութիւններս կը սահմանափակէի գիշերային իր աքուարիումին մէջ քնացող մկկուն արտառոցութիւններով, քանի որ այդ մասին էր ուղղուած հարցումը.

– Այո, կը պատահի: Բայց ատոնք անհեթեթ, բոլորովին անիմաստ երազներ են ... յիմար բաներ:

– Լաւ, ուրեմն, կը տեսնե՞ս. մենք գիշերային «Նեպտիւն»ներ ենք ... սակայն ծածուկ, այնպիսի ժամերու ուր ոչ ոք կը խանդաղենք: Առտու մը արթնցնալով, որովհետեւ մենք բնական մարդիկ ենք, խնդալով կ'ըսենք. «տէ՛ս, տէ՛ս, երազիս մէջ Զինաստանի կայսրն էի»: Եւ յետոյ, չուտով կարի իր մեքենային առջեւ նստած չափագործներու կը վերադառնանք, որպէսզի իրերու կարգը վերահաստատենք: Նեպտիւն, ինքը, գլխուն մէջ խնդութեան անվնաս հիւանդներով, կ'երազէ օրուան արտառոցութիւններուն մասին, որոնք գիշերային մեր զառանցանքներէն նուազ տխմար չեն:

Զիս վստահեցնելու համար, թէ այնքան ալ զոհացած չէր քիչ մը պարզունակ իր մեկնութենէն, աչքի քթիումով մը աւելցուցած էր.

– Անշուշտ, թերեւս ապիկա չատ գիտական բացատրութիւն մը չէ:

Դէմքը վտանգ կտանգ լրջացած էր, երբ քիչ ետք ըսաւ ինծի.

– Զինք չատ փոքր տարիքէն ճանչցողներու ըսածին համաձայն ... միշտ ալ այդպէս չէ եղած Նեպտիւն.

Եւ հայրս խօսեցաւ ինծի տարօրինակ այն օրուան մասին, զոր կը պատմէին երզնկացի վերապրողները, երբ կարենային իրենց հեծկլտանքը զսպել:

Հրացանաձգութիւնը սկսած էր առաւօտէն:

Թուրք ոստիկաններն ու գինուորները կը թալանէին ու կրակի կուտային քրիստոնեայ թաղամասի տուները: Վիրաւորներու կեանքին վերջ կուտային կացինի հարուածներով, երիտասարդ կիները իրենց մազերէն քաշկռտելով մէկդի կը նետէին, արիւնարբու հրոսակներ յագեցնելու համար:

Ահա այս ողջակիզին մէջ տեսած էին փոքրիկ Նազարէթը, որ ամբողջովին թաթխուած իր մօրը արիւնին մէջ, դուրս կուգար անոր խողխողուած մարմնին տակէն, կը սողար եղբայրներուն դիակներուն վրայէն ու կը փախչէր բոցերու մէջէն:

Շարունակութիւնը արձանագրուած էր Կարմիր Խաչի տեղեկագրի մը մէջ: Քիւրտ գիւղացի ընտանիք մը տղան ուշաթափ գտած էր լերան վրայ: Ամիսներով խնամած էին գլխուն խորունկ վէրքը: Լեռնոտ սպիանալէն եռք քրտական հագուստներ հագցուցեր էին անոր ու գիւղ – գիւղ անցուցած, կառքի մը յատկի բեռան տակ պահած: Այսպէսով հասած էին պարսկական սահմանապուլխը, ուր պատերազմ չկար: Հոն, Կարմիր Խաչի կեդրոնի մը յանձնած էին մանչուկը, ու պատմած անոր ոդիսականը:

Բժշկական տեսքին մէջ, զոր անցուցած էին վիզին, կար անուն մը՝ Նազարէթ եւ վկայութիւնը ճակատէն մինչեւ ծոծրակը երկարող խորունկ սպիի մը: «Յատուկ նշաններ»ու դիմացը նշած էին. – «Թերահաւ ուշիմութիւն»:

Այս ամփոփ դիագնոստիկեան մէջ մարմնի մը, որ կը քալէր, կը խօսէր, կը խնդար, բայց զոր լքած էր տրամաբանութիւնը, մոռցած էին նշելու հատկանշական առընչութիւն մը տղուն մտային կարողութեան եւ կացինի մը հատու բերնին բացած ճեղքին միջեւ:

Նազարէթ մեծցաւ խեղճուկ որբանոցներու մէջ, զոր հայրենակցական վերահաստատութիւնը չուտով հիմնած էր ապաստան մը ընծայելու համար ժողովուրդի մը ցեղասպանութենէն ճողոպրած այս զաւակներուն:

Ինչպէս հասած էր Մարսէյլ:

Իրրեւ ընդհանուր հրամանատա՞ր՝ յաղթական իր գունաերուն գլուխը անցած:

Իրրեւ առաքելական նուիրա՞կ՝ Ֆրանսական կառավարութեան մօտ:

Իրրեւ մեծ փաստաբա՞ն մը, որ պարտականութիւն ստանձնած էր համաշխարհային խղճին առջեւ հայ գաղը պաշտպանելու:

(Շար. 119)

Այբի Տիկին Արաքսի Ամէմեան,
Տէր եւ Տիկին Թորոս Օսմանճեան եւ զաւակները Շուշան եւ Զուարթ,
Տիկին Այտա Ամէմեան եւ զաւակները՝ Ռուբէն եւ Րաֆֆի,
Պ. Վարուժան Գահվէճեան,
Այբի Տիկին Կիւլիանէ Մկրտիչեան,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ամէմեան,
Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան եւ զաւակները,
Այբի Տիկին Մարգարեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մինաս Ամէմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Ամէմեան,
Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ամէմեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ալէն Ամէմեան,
Տէր եւ Տիկին Մարիոս Ամէմեան,
Տէր եւ Տիկին Պարսամեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Գարայեան
ինչպէս նաեւ Սապունճեան, Շրթիկեան, Տընկոյեան, Նալպանտեան, Օսմանճեան ընտանիքները յաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՆՈՒՊԱՐ ԱՄԷՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 30–ին, 73 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յուլիս 3, ժամը 15·30–ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ռոմէնվիլի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

(11–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ժաք, Ալպէռ եւ Տարօն Պօղոսեան 10·000 Ֆր·, Լեւոն Ճոլաքեան 2000 Ֆր·, Բժիշկ Ժորժ Թադոյեան 1500 Ֆր·, Սարգիս Գուլումճեան, Շալճեան ընտանիք, Սէն – Ժերմի Ս· Սահակ – Մեսրոպ Եկեղ·, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ – քաղաքի մասնաճիւղ, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւն 1000–ական Ֆ·, Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղ 700, Զաւէն Միլտոնեան, Առաքել Պանոյեան, Հանրի Ալանեան, Սէն – Ժերմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ, Սէն – Մ'Անթուանի Ս· Թադէոս Եկեղ·, Պուլվար Օտոյի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ, Հայկազ Մարտիրոսեան, Ճառայեան ընտանիք, Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ, Պուլվար Օտոյի Ս· Յակոբ Եկեղ·, Սէն – Լուի Ս· Գէորգ Եկեղ·, Ստեփան Աւագեան, Տէրոյեան ընտանիք, Կարօ Սարեան, Գուրգէն Փիրանեան, Պերճ Վարժապետեան, Շաւարշ Փիրանեան, Վարդեվառ Գամպերեան, Անարէ Տավիթեան, Պերճ Կարապետեան, Սօսէ եւ Կորիւն Յովսէփեան 500–ական Ֆ·, Կարապետ Տէրտէրեան Քամփ – Ֆրէզի Ս· Կարապետ Եկեղեցի 300–ական Ֆ·, Մակար քահանայ Նաճարեան, Կարապետ Սայապալեան, Տավիթեան Տիտիէ եւ Ռոլան, Սաթենիկ Թաւլաքեան, Հայկազ Զուբուբեան, Սոնիա Փիլիկեան, Անդրանիկ Թօրիկեան, Սաթենիկ Թիւթիւնեան, Գրիգոր Դաւիթեան, Փարիզ Արմաղանեան, Տէր – Գասպարեան, Ռմն, Ժաք Աւետեան, Արթաքին Յակոբեան, Մըլքէ Թիւթիւնճեան, Կարօ Կոնոյեան, Պօղոս Թէքէեան 200–ական Ֆրանք, Մանոյէ Շահմիրեան, Մելքոն – եան, Յակոբեան, Անարէ Գորգոյեան, Պաղտասար Տիրատուրեան, Խ· Պանոյեան, Ս· Մանուկեան, Ժաք Սիմոնեան, Հայկ Ծրէնկեան, Ա· Պանոյեան, Սիմոն Աւետեան 100–ական Ֆր·։

- RECEPTION -
DE LA CROIX BLEUE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France organise une réception à l'occasion de la parution des

« CONTES ARMENIENS »

de *Mme CHAKÉ DER MELKONIAN MINASSIAN* (du Canada)

Durant cette réception Mme Minassian dédicacera son livre.

La réception aura lieu le 3 juillet, à partir de 19 heures,
à la M.C.A. de Paris — 17, rue Bleue.

Vous êtes tous cordialement invités.

RECHERCHE D'EMPLOI
FEMME ARMENIENNE

recherche emploi chez une personne seule.

Nourrie, logée + salaire.

Tél. : (1) 34 - 11 - 35 - 34
(1) 34 - 12 - 43 - 82

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 5, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչի ոտնին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ· ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանգուցեալ բարերարներու եւ հոգաբարձութեան անդամներու հոգւոյ հանգրստեան համար, ի մասնաւորի՝ Արմենակ Համբարձումեանի, Սարգիս Պալապանեանի, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մատաթի։

FETONS ENSEMBLE
LA VICTOIRE
AU PARLEMENT EUROPEEN

Le CDCA de PARIS
vous convie à une

GRANDE SOIREE

dans les jardins du Collège Samuel - Moorat
avec la présence de députés européens
VENDREDI 10 JUILLET
à partir de 20 heures
Collège Samuel - Moorat —— 26, rue Troyon - Sèvres
ORCHESTRE — BUFFET —— *Ambiance assurée* ——

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Բատիս – Ագգի *մասնակցութեամբ*

Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 10–էն մինչեւ 22

Առաջին անգամ ըլլալով էկլաճիէ Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
7, rue de l'Eglantier, Gonesse (95500) Tél. : 39 - 85 - 24 - 24

▶ *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր արագ սպասարկութեամբ*
▶ *Վիճակահանութիւն մեծ պարգեւներով,*
▶ *Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ,*
▶ *Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մասնակցութեամբ՝*

Ռոզի Արմէն, Էվլիճ Ալթունեան, Աղթամար Պարախտմր, Ֆիլիփորմ եւ իր խումբը, Լեւոն Փլարեան, Վարուժան Մասիս, Մարտիկ Ճանսզեան, Տիւս Զեփիւռ, Անի Սվասլըեան (*աքորտէոնիսթ*), Տիւս Փէիլիվանեան, Կրակ խումբը, Երուանդ Նաճարեան։

—— *Մուտքը ազատ է* ——

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Աղքատախնամի գրասենեակը ամէն օր ժամը 10էն 18 հեռաձայն՝ 48 – 78 – 02 – 99

—— Կոնէս երթալու համար ——

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Villiers-le-Bel et puis prendre l'autobus.

RADIO ASK
98,5 MHz

Samedi 4 juillet
à 10 heures 15

dans le magazine de l'information

« ACTUALITES 7 JOURS »

Guillaume HAMALIAN recevra :

— ANDRE SANTINI, *secrétaire d'Etat aux Rapatriés, maire d'Issy-les-Moulineaux*
— YVES JOUFFA, *Président de la Ligue des Droits de l'Homme*
— SARKIS BEDOIAN, *vice - PDG de la Banque d'Arbitrage et de Crédit.* ....

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Samedi 4 juillet à 20 heures 45

Rencontre avec
CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN
auteur de
« *Les Contes Armeniens* »

Illustration : Elo Boudakian
publiés aux Editions KIRK -

- Collection Diasporas
Préface Henri VERNEUIL
—— Signatures ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél : 43 - 76 - 55 - 89

ԼՈՒՍԻ ՏԵՍԱԻ

Կ Ա Մ

Հանդէս վերլուծական, թիւ 3 – 4
(Զօրեան Հիմնարկի գործակցութեամբ)

Հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Զարեհ Խրախունի *Իսթանպուլահայ դրականութիւնը*
Զարեհ Խրախունի *Սուրեր եւ Արձադանգ, Ուղիներ*
Պետրոս Ալահայտոյեան *Հին սրբութիւններու յայտնապործումը*
Գրիգոր Պըլտեան *Հառուածներ Հօր*
Պրիւճիս Սահակեան *Շքերթներ Ե·*
Յակոբ Օշական – Նիկոմոս Սարափեան *Նամականի*
Վահէ Օշական *Մահէն անդին*
Մարկ· Նշանեան *Բանաքաղութիւնք ի ձէնջ*
Նիկողոս Սարաֆեան *Վէնեէնի Անտառը, Բ.*
Մարկ· Նշանեան *Գրական կանգնումը*
Ֆրիտրիխ Նիցչէ *Ողբերգութեան ծնունդը, գլուխ 1 – 10 թարգմանուած դերմաներէնէ, ծանօթութիւններով*

Հատորին գինն է՝ 200 Ֆ., ներառեալ առաքման ծախքերը ստանալու համար, դիմել՝
Revue GAM
3, rue Philippe Hecht
75019 PARIS
et Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince
75006 PARIS

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Յառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր· արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Vendredi 3 juillet à 20 heures 45

RECITAL

ROUPEN YEREVANTSI

Poète de la chanson arménienne

Dédicace de son disque

Au profit de l'Ecole *Tebrotzassere*

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

L'U.C.F.A.F. et la J.A.F. — Secteurs Paris —
organisent
RECITAL ET DIALOGUE
avec le CHANTEUR — POETE D'ARMENIE

ROUBEN YEREVANTZI

Au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE
Samedi 4 juillet à 20 heures 30
au CENTRE CULTUREL et ARTISTIQUE ARMENIEN de PARIS
6, Cité Wauxhall — 75010 Paris
métro : République

— Places limitées —
— Participation aux frais —

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՌԱՏԻՈ ԱԶԳ–ԷՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ

Շաբաթ, Յուլիս 4, ժամը 11·15–ին խիւմանճիւղ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԳԻՐ

Խիւի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է· – փոխան ծաղիկի՝ Խաչիկ Տուրիկեանի մահուան ծաղիկի՝ հետեւեալ գումարները՝ Տէր եւ Տիկին Շնորհք Ղուկասեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Հակոբ Գալայճեան 100 Ֆ., Պր· Յարութ Գալայճեան 300 Ֆ·։

Ինչպէս նաեւ փոխան ծաղիկի, ապագայ դպրոցին չինութեան· – Տիկին Մարիամ Տէրտէրեանէ 200ական Ֆր· Սարգիս Տէրտէրեանի, Տիկին Էլիզապէթ Խաչատուրեանի, Տիկին Լուսաթեր Պաշնակեանի, Տիկին Աբշալոյս Թադէոսեանի մահերուն առթիւ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
3
VENDREDI
3 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԱԳԻՑ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.521 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.521

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

«ԾԱՆՐ ՍԽԱԼՆԵՐՈՒ» ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԻՆ՝ Կ. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

Մոսկուայի կուսակցական լիակատար նիստին, անհեւականէն զատ, Կորբաչով անդրադարձած է նաեւ բազմաթիւ այլ «լուրջ թերիներու»: Ամբաստանեալներու չարքը երկար է եւ խնդրոյ առարկայ եղած են նախարարներ (9) որոնցմէ հինգը պաշտօնի կոչուած էին իր ընտրութեան համար: Նախարարներէն զատ, կուսակցական երկու պատասխանատուներ ալ խիստ կերպով յանդիմանութեան արժանացած են: Առնցմէ մէկն է Հայաստանի կուսակցական Ա. քարտուղար՝ Կարէն Դեմիրճեան (լիազօր անդամ Կեդր. Կո – միսէի 1976–էն ի վեր եւ Հայաստանի Կ. Կոմիտէի Ա. քարտուղար 1974–էն), որու դէմ եղած մեղադրանքները կը վերաբերին անտեսութեան, գաղափարաբանութեան եւ բարոյականի վիճակին Հայաստանի մէջ: Նոյն բարձր պաշտօնը վարող միւս պատասխանատուն է՝ Եուրի Սրիատօրաղնով (Գորկի չրջան, Ռուսաստան) որ բուռն քննադատութեան ենթարկուած է:

***

Մոսկուայի Գերագոյն Խորհուրդը (Խորհրդարան) վաւերացուց տնտեսական նոր մտահղացման օրինագիծը ձեռամբարձ քուէարկութեամբ: Այս նոր օրէնքով, կորաչովի ելմտական որոշ ինքնավարութիւն մը կը շնորհէ ձեռնարկներուն, կը զեղչէ Պետպլանի իշխանութիւնը, մինչեւ իսկ Պետութեան ապսպրանքներուն բաժինը տնտեսութեան – ամբողջական մեքենային մէջ: Այս օրէնքը, ուրեմն, վերջ կը դնէ նախարարութեանց եւ կեդրոնական կազմակերպութեանց մանրակրկիտ հակակշռին ձեռնարկներուն, գործատան իւրաքանչիւր տնօրէնի վրայ: Ձեռնարկները այլեւս ենթակայ չեն տարեկան ծրագիրներու: Ասիկա չատ լաւատեսութեան չի մղեր մասնագէտ դէտերը, որովհետեւ հետեւանք մըն է միայն ներկայ կացութեան, որ ուճի անկումին տարած էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՖՐԱՆՍԱԶԻ ՇՐՋԱՆԸ հեծանիւով, այս տարի ճամբայ կ'ելլէ ... Պերլինէն, ինչ որ անշուշտ ոչ անուններ հետ կապ ունի, ոչ ալ տրամաբանութեան: Մեկնումի ազդանշանը կուտայ՝ Շիրաք:

ՀԱՐԱՒԱԶԻՆ ՔՈՐԷԱԶԻ մէջ, նախագահը, ի վերջոյ, տեղի տուաւ ամբողջովին ընդունելով իշխանութեան գլուխ եղող մնձամասնութեան կուսակցութեան բանւորզրանոց ծրագիրը, որ ընդդիմութեան պահանջներուն կը համապատասխանէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Հելսինքի գնաց 48 ժամուան պաշտօնական այցելութիւն մը կատարելու համար: Հազար լիճերով այս երկրին մէջ, Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը խօսակցութիւններ կ'ունենայ իր պաշտօնակիցին հետ, գլխաւորաբար ապագինման հարցերու շուրջ, որոնց ակնարկեց արդէն, պաշտօնական ճաշին արտասանած իր բաժակաճառին մէջ:

ԳԵՐՊ. ԼԸՖԷՎՐ ասպարէզ կը կարդայ պապին, յայտարարելով որ եպիսկոպոս պիտի ձեռնադրէ, ինչ որ արդիլուած է ամանգապաչտ այս կրօնաւորին: Եթէ համարձակի այս քայլը առնել, կընայ բանադրուիլ: Լքոնի իր հիմնած պարեվանքին մէջ է, որ գերպ. Լըֆէվր այս յայտարարութիւնը ըրած է:

ԻՐԱՆ, փոխադարձութեան դիմելով, ռազմիկանական ուժերու պաշարման տակ առաւ Թեհրանի Ֆրանսական դեսպանատունը: Դիւանագէտ մըն ալ մեղադրանքի տակ է, որովհետեւ իր գործունէութիւնը «չի համապատասխաներ դիւանագիտական բարքերուն»: Ասիկա, անշուշտ, միայն – վրէժի արարք մըն է ընդդէմ Ֆրանսական իշխանութեանց, որոնք պահած են Փարիզի պարսկական դեսպանատունը, քանի մը օրէ, այն կասկածով թէ հոն ապաստանած է ահարեկչութեան հետ կապ ունեցող Պարսիկ պաշտօնատար մը:

ՎԱՏԻԿԱՆ մերժեց Միլանոյի դատական իշխանութեանց ձերբակալման հրամանագիրը գերպ. Մարչինքուսի դէմ, որ նախագահն է Վատիկանի Դրամատուն (բան անունը՝ կրօնքի գործերու Հիմնարկ): Եպիսկոպոսը պատասխանատու կը նկատուի պանքօ Ամպրոզիանոյի մէկ ֆրաֆին, որ 1,3 միլիառ տոլարի «ծակ» մը ձգած է: Վատիկան մտանակցած էր պարտատէրներու հատուցման, յայտարարելով հանդերձ թէ ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի այդ գործին մէջ:

ՊԱՐՊԻԻ դատավարութիւնը կը վերջանայ երկու օրէն: Նախքան վերժէս, որ պաշտպանողականը կ'ընէր Հինդլարթի, իր օգնական երկու փաստաբանները խօսք առին եւ մէկը մեծ վրդովում ստեղծեց Հրեաներու ջարդը բաղդատելով Հրեաներու մեղակցութեամբ գործուած Սապրա եւ Շաթիլայի ջարդին: Սեւ փաստաբանը չընդունիր 2 չափ, 2 կշիռի սկզբունքը եւ կը ծանրանայ սեւերու ջարդերուն վրայ: Պարպին չէ, զոր կը պաշտպանէ, բայց կ'ուզէ դիտնալ թէ ինչո՞ւ Իզլէօի 44 մահուկներու մահը «մարդկութեան դէմ ոճիր» է եւ թէ նոյն որակումը չի վայլեր, օրինակ՝ Քոնկոյի զաղթատէրերու հալածանքը սեւերու դէմ, երբ 8000 սեւեր պարտաւոր էին 500 քիլոմէթր քալել, երկաթուղի չունենալու համար, եւ Պրազավիլ 1700 հաղիւ կը հասնէր: 17 հազար դիակ կար երկաթուղիին առաջին 140 քիլոմեթրի երկայնքին»:

ՊՐԱԶԻԼ կը մերժէ վճարել 1,05 միլիառ տոլար պարտքը զոր ունի հանրային պարտատէրներու, համախմբուած «քլէօպ որ Փարի»ի մէջ:

«ԼԻՊԵՐԱՏԻՈՆ»ի կապկումը՝ էլիւիւպրասիոն հազիւ հրապարակ ելած, զրաւեցաւ Լը Փէնի դատական դիմումին առթիւ տրուած վճիռին պատճառով: Ապր. ճակատի նախագահը բողոքած էր «թերթուկ»ին դէմ, որ Քլաուս Պարպին եւ Լը Փէնը նոյնացուցած էր:

ԱՆԻԼՒԻ (փարիզեան արուարձան) չուներու զերեզմանատունը փրկուեցաւ պատմական վայր դասուելէ ետք: Ծանօթ է, որ այս զերեզմանատունը, որ գոյութիւն ունի 1899–էն ի վեր, քանդուելու սպառնալիքին տակ էր անցեալ տարի, որովհետեւ սեփականատէր անանուն ընկերութիւնը չէր կրնար վճարել նորոգման եւ ամրապնդման անհրաժեշտ ծախքերը: Մեծ ազմուկ բարձրացած էր չիրմներու տէրերուն կողմէ, որոնք նոյնիսկ միութեան մը վերածուած էին պաշտպանելու համար զերեզմանատան գոյութիւնը, բողոքի ցոյցէ մը ետք: Ամէն բան չէ կարգադրուած, որովհետեւ նորոգութեան ծախքերը պէտք է գտնել, 0 – տը – Սէնի ընդհանուր խորհուրդը թերեւս ստանձնէ:

ՊԸՐՔԼԻԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

ՓՐՈՖ. ԱՐՄԷՆ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԻ
ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏԻՑ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի բազմարուեստից հիմնարկի կրաղիւտէ եւ քարէ չինարարութեան, ինչպէս նաեւ երկրաչարժի դէմ տոկացող կառուցուածքներու ամպիոնի հրաւէրով Հայաստան այցելած է Պըրքլիի (Սան – Ֆրանսիսքօ) համալսարանի դասախօս Արմէն Կիւրեղեան, կարգ մը դասախօսութիւններ տալու հիմնարկին մէջ, ինչպէս նաեւ մասնակցելու համար սեմինարի մը:

Արմէն Կիւրեղեան ծնած է 1947–ին՝ Նոր Ջուղա: Ջաւակն է նկարիչ Սմբատ Կիւրեղեանի: Նախակրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի հայկական վարժարանին մէջ, ապա ուսրուած Հաքիմ Սինայի երկրորդական վարժարանը՝ Իրանի երկրորդական վարժարաններու չրջանտարտներուն մէջ առաջին հանդիսանալով: Փայլուն չրջանաւարտ Թեհրանի համալսարանի չինարարական ճիւղէն՝ Արմէն Կիւրեղեան արժանացած է պետական կրթաթոշակի, իր ուսումը չարունակելու համար Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Կ'ընդունուի Իլլինոյի համալսարանը, զոր կ'ուսարտէ զրելով տոքթորայի ուսարտճառ մը: Երեք տարի որպէս օժանդակ դասախօս կը պաշտօնավարէ Հարաւային Քալիֆորնիոյ համալսարանը: 1978–էն ի վեր կը պաշտօնավարէ Պըրքլիի համալսարանը՝ 1981–ին՝ տոչենտ, 1985–էն ի վեր՝ փրոֆէսէօր:

Արմէն Կիւրեղեան ծանօթ մասնագէտ մըն է երկրաչարժի եւ ընդյատակեայ ցնցումներու տոկացող չինարարութեան մարզէն ներս: Իր գիտական եւ մանկավարժական գործունէութեան առընթեր ան գործնական աշխատանք կը տանի նաեւ գիտական ու արտադրական ընկերութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու մէջ իբրեւ խորհրդատու: Անդամ է գիտական ամագրերու խմբագրութեան եւ կը մասնակցի միջազգային համագումարներու:

Երեւանի մէջ Արմէն Կիւրեղեան դասախօսած է երկրաչարժային վտանգի, կառուցուածքներու դիմացկունութեան եւ մասնագիտական այլ հարցերու մասին, որոնք մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են հիմնարկին մէջ: Փրոֆ. Կիւրեղեան ծանօթացած է հիմնարկի ճարտարապետական, ճարտարագիտական եւ չինարարական ամպիոններու աշխատանքներուն, հանդիպումներ ունեցած է ուսանողներու եւ դասախօսներու հետ:

« LE SOIR » — BRUXELLES

ՊԵԼԺԻՈՑ ՀԱՑՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 30–ի պելժիական օրաթերթը – Լը Սուար – լայն տեղ տուած է այս եկեղեցւոյ չինութեան հարցին եւ այլ առթիւ անդրադարձած նաեւ Հայոց պատմութեան, ջրհատոնէացման, ցեղասպանութեան, զաղթին, Սփիւռքի կազմութեան եւլն. եւլն.: Շրատարակած է նաեւ եկեղեցւոյ մանրակերտը եւ աշխատանքներու ներկայ վիճակը (ճարտարապետ՝ Հայկ Մարտիկեան): Եկեղեցին Պրիւքսէլի Իքսէլ թաղամասը կը գտնուի:

« LE CANARD ENCHAINE »

CHIRAC A SES DETTES DE TURC

ԿԱՄ

ՇԻՐԱՔԷՆ՝ ՇԻՐԱԿ

Երկիծաթերթը «գիւտ մը» ըրած է եւ Յուլիս 1–ի իր թիւին մէջ կը հրատարակէ վերոյիչեալ խորագրով քարտէս մը՝ «Վրաստանի վիճակը 13–րդ դարու սկիզբը» ուր կը մատնանչէ Շիրակի չրջանը, Երեւանի մօտ:

Թերթը հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ. – «Եւրոպայի Խորհուրդին, Շիրաք թերեւս խօսած է այդ հեռաւոր զաւառին մասին – այսօր Թրքական հողամասի մէջ – Թոնթոնին, Խորհրդարանին քուէարկութենէն ետք, որ Թուրքիան կ'ամբաստանէր Հայերու ցեղասպանութեամբ, ինչ որ Թուրքիան մղեց չնչելու Թոմսըն – Սէ – Էս – Էֆ–ի պայմանագրութիւնը:

Մինչ այդ, թերեւս կարելի է զուգադրել Քոռէզը նախկին Շիրակի հետ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏՈՒԹԻՒՆ
ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 29 – 30)

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը մէկ ժամուան հաղորդում մը պատկերափռած է Մարտիրոս Սարեանի մասին՝ «Համաչխարհային գեղարուեստական մշակոյթը» յայտարրի չարքէն: Ցոյց տրուած է Սարեանը իր արուեստանոցին մէջ, Գառնոյ տաբերուն եւ Զուարթնոցի մէջ չրջելու ատեն: Ցուցադրուած են նկարիչէն բազմաթիւ կտաւներ: Հաղորդումին, զոր վարած է Ալեքսանդրա Պիտաունովա, մասնակցած են Լեւոն Մկրտչեան եւ նկարիչին որդին՝ երգահան Ղազարոս Սարեան:

***

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԳԼԽԱՐԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին մէջ բացուած է հայկական գլխարկներու ցուցահանդէս մը, ուր առաջին անգամ ըլլալով ներկայացուած են պատմական Հայաստանի ԺԹ. – Ի. դարերու գլխարկներ եւ գլուխի այլ յարդարանքներու ամբողջական հաւաքածոներ: Այսպիսի ցուցադրութիւն, որուն նպատակն է ազգային տարազներու, նաեւ մշակութային արժէք ներկայացնող աշխատանքներու պահպանումը եւ ժողովուրդին ներկայացնելը, Հայաստանի մէջ առաջին անգամն է որ կը կազմակերպուի: Նման ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր Արշակ Զօպանեան՝ 1935–ին, Փարիզ: Ցուցադրուած են անհետացմանդատապարտուած բազմաթիւ նմոյշներ: Յատկապէս գործածուած են արծաթին ու մարջանը: Վան, Մուշ, Ալաշկերտ կրած են արծաթ՝ թասակներ, մարջանէ պատրաստուած ծղնտաեղի պտուղներով արծաթեայ քունքակախիկներ զարդարած են Մեղրիի հարուստ կանայք: Զանգեզուրի եւ Գորիսի մէջ կանայք իրենց գլխաչորերուն կ'ամրացնէին արծաթ՝ ճակատնոցներ, կը կրէին արծաթէ վզնոցներ, գօտիներ: Գլխարկներու եւ գլխաչորերու գործածութեան հետ կը կապուէին նաեւ վարդ մը սովորութիւններ: Օրինակ, կուսող մարդոց միջեւ գլխաչոր փռել կը նշանակէր ընդհատել վէճը ու հաշտեցնել զանոնք:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այս էր խորագիրը այն դիտահաւաքին, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 19 – 21, Գերմանիա, Միւնհատմի Աւետարանական ակադեմիին մէջ, կազմակերպութեամբ ակադեմիին ու Պոխումի Հայկական ուսումնարուհիներու հիմնարկութեան:

Գերմանիոյ մէջ այս երկրորդ դիտահաւաքն էր, ուր խնդրոյ առարկայ կ'ըլլար Հայերու պարագան. արդարեւ «Ինքնութեան հարցը Սփիւռքի մէջ» թեմային համար այս անդամուն, որպէս օրինակ առնուած էր հայկական Սփիւռքը: Իսկ այս կարգի Ա. դիտահաւաք մը տեղի ունեցած էր 1980 Ապրիլին, Պատ Մարիէնպէրկի մէջ, «Ի. դարու Ա. ցեղասպանութիւնը, Հայերու հալածանքը» նիւթով:

Յունիս 19, Ուրբաթ, կէսօրէ ետք, Սթրազպուրկէն հասած լուրերու առեղծած խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ բացումը վաստակեցաւ դիտաժողովին. բացման խօսք արտասանեցին Ակադեմիին տնօրէնը Տոքթ. Տ. Պախ եւ Պոխումի հայկական ուսումնարուհիներու հիմնարկութեան նախագահ Յոլակ Տէր – Յարութիւնեան: Առաջինը բարի գալուստ մաղթելէ ետք չուրջ 130 հայ եւ գերմանացի ներկաներու, շեշտեց ակադեմիային զանազան հարցերու համար բեմ հանդիսանալ ուզող ու ազատ երկխօսութիւններու ընթացք տուող վայր մը ըլլալու հանդամանքը: Իսկ Յ. Տէր – Յարութիւնեան արտայայտելով ներկայ դիտաժողովին մասին, ըսաւ թէ նպատակն էր ցոյց տալ, թէ հողը ձեռքէն խլուած ժողովուրդ մը ինչպէս կ'ապրի օտարութեան մէջ. ան անդրադարձաւ նաեւ այն երեւոյթին, որ եղեռնէն ետք Հայերու մասնակցութիւնն էր զանազան մշակոյթներու:

Ձեռնարկը կը վայելէր իրաւագէտներու միջազգային յանձնախումբի գերմանական բաժնի պատուոյ նախագահ Լուտվիկ Մարթինի հովանաւորութիւնը, որ ներկայ չէր կրցած ըլլալ բացումին ու ղրկած էր իր գրաւոր խօսքը:

Նիւթի մասին առաջին խօսողը եղաւ Տոքթ. Միհրան Տապաղ, Պոխումի հայկական ուսումնարուհիներու հիմնարկութենէն, որ կազմակերպչիչ պէտուր դէմքն էր այս կարեւոր ձեռնարկին. ան պատմական չրջանակի մը մէջ քննեց Ի. դարուն Հայերու արտաքսումն ու աքսորին պատճառ դարձած զաղափարական ու քաղաքական պայմանները: Ներկայացուց Ժթ. դարու վերջաւորութեան օսմանեան կայսրութեան կառոյցը, ոչ – մահմետական տարրին վիճակած իրավիճակը, յետոյ 1876–ի Ա. Սահմանադրութեամբ զանազան ազգութիւնները միաձուլելու ջանքերը, յետոյ դարասկիզբին յայտնուած չովինական շարժումը եւ վերջապէս Ա. Աշխարհամարտի առեղծած յարմար մթնոլորտը Հայերու ցեղասպանութիւնը իրագործելու:

Միհրան Տապաղ խօսելով նաեւ ներկայ Թուրքիոյ մասին, ըսաւ թէ միշտ անկատար մնացած է միատարր ժողովուրդ մը առեղծելու ջանքերը ու եզրակացուց, թէ պատմութենէն պէտք է դաս առնել զիտնալ, ուղիղ ակնարկով յաձախ անոր:

Մ. Տապաղի ելոյթէն ետք կարգացուեցան երկու հեռագրեր, որոնցմէ մէկը կուգար Վիէննայէն Մեսրոպ Եպիսկոպոս Գրիգորեանէ որ յաջողութիւն կը մաղթէր ձեռնարկին, իսկ երկրորդը Վիլի Պրանտէ, որ կը գրէր. – «Կարեւոր կը նկատեմ չմոռնալ Հայ ժողովուրդին ապրած ողբերգութիւնը»:

Հեռագիրներու ընթերցումէն ետք խօսքը արուեցաւ օրուան Բ. դասախօս, Պէրլինէն՝ Փրոֆ. տոքթ. Ե. Պէօրինկէրի. անոր նիւթն էր «Օտարութիւնը՝ իրարու նման ու իրարմէ տարբեր մարդոց ընկերութիւնը». ան գերման ընկերաբան Զիմմէլի գործին ընդմէջէն ներկայացուց օտարականը, որ կ'ապրի ընկերութեան մը մէջ, հիմնուած՝ յատկապէս հազորդակցութեան վրայ: Պէօրինկէրի գիտնականի վրայ: Պէօրինկէրի զեկուցումը փորձ մըն էր օտարութեան, ինքնութեան – վերջաւորութեան – ընկերաբանութեան մարզին մէջ:

Իրեն յաջորդեց Տիւիսպուրկէն վրոփ. տոքթ. Ե. Շէօփս, որ խօսեցաւ «Ներմշակութայնացում եւ գոյգ օրինաւորութեան» մասին, նկատի ունենալով Գերմանիոյ հրեայ համայնքի ժթ. դարու վերջաւորութեան պարզած կացութիւնը. անոնք տարբեր են զիրենք չրջապատող մեծամասնութենէն, թէեւ իրենք զիրենք գերմանացի կը զգան. սակայն այդ մեծամասնութեան հետ նոյնանալու, անոր համահաւասար նկատուելու ջանքերը արձադանգ չեն գտներ Գերմաններու մօտ: Անոնք Հրեաները կը նկատեն չհադորձելի տարր մը, որ միւս կողմէ կը փաստընէ գերման մշակոյթը: Շէօփս անդրադառնալով Հրեաներու ցեղասպանութեան, եզրակացուց, թէ հարց մըն էր, որ կը վերաբերէր թէ՛ Հրեաներու, թէ՛ Գերմաններու: Ապա զուգահեռով մը նոյն եզրակացութիւնը կրկնեց Հայերու ցեղասպանութեան առընչութեամբ, որպէս խնդիր մը, որ կը պատկանէր թէ՛ Հայ ժողովուրդին, եւ թէ Թուրքերու: Շէօփս մատնանչեց նաեւ այն պարագան, թէ օտարութեան մէջ ինքնութիւնը պահպանող ազգակ մըն է ճնչումը:

Զեկուցումէն ետք ներկաներու հարցումներով ու թելադրանքներով զարգացաւ նաեւ հոգեկան հայրենիքի մը դաղափարը, որ հողազուրկ ժողովուրդի մը դոյութիւնը չարունակող ամէնէն կարեւոր կռուանը նկատուեցաւ:

Երկրորդ օրուան առաջին դասախօսը Պէրլինէն էր. փրոֆ. տոքթ. Ա. Աչքենազի, որուն նիւթն էր՝ «Սփիւռքի մէջ ինքնութեան պահպանումը, ներմշակութայնացում եւ յուսախարութիւն»: Ան Սփիւռք ըմբռնումը սահմանեց բազկացուցիչ երեք տարրերով. ցեղային որեւէ խմբակցութիւն մը, հայրենիքը ու հիւրընկալ երկիրը: Ապա, յիշեց ծանօթ փոքրամասնութիւններու երեք մեծ խումբեր, որոնք էին Ջինացիները, Ջիգիները եւ Հրեաները, որոնց վրայ Ի. դարուն աւելցած էին Հայերն ու Քիւրտերը:

Ան եւս սփիւռքեան կեանքի համար կարեւոր ազդակ նկատեց հազորդակցութիւնը: Որպէս Սփիւռքի առանձնայատկութիւն ընդգծեց չարժումի անհրաժեշտութիւնը, եզրակացնելով որ ճանչումը միակ միջոցը չէ հայրենիքէն դուրս ապրելու:

Պատրաստուած յայտագրին համաձայն Յունիս 20, Շաբաթ օր պիտի դասախօսէին չորս հայ մտաւորականներ. սակայն Ժ. Լիպարիտեանի բացակայութեան պատճառաւ հայ դասախօսներու թիւը եղաւ երեք. անոնցմէ առաջինն էր Քընէք-Թիքըթէն փրոֆ. տոքթ. Յաչիկ Թէօլէօլեան, որ անգլերէնով ներկայացուց «Ինքնութեան հարցը հայկական Սփիւռքին մէջ» նիւթը. այս Սփիւռքին մէջ չորս խմբակ զանազանեց ան. – Ա.) անտարբերներ, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն ու չատ կապ չունին հայկական կեանքին հետ, ուստի դժուար է թափանցել իրենց մտածումներուն, Բ.) առաջնորդ կամ ղեկավարներ, Գ.) ակաբեկիչներ, Դ.) սիւիւռքեաններ, որոնք Սփիւռքի կառոյց մը պ'ուզեն կերտել ու կազմակերպել հոգեկան հայրենիք մը: Ապա, Յաչիկ Թէօլէօլեան համառօտ անդրադարձով մը երեք չրջան զանազանեց հայկական Սփիւռքի պատմութեան մէջ. մինչեւ 1948 թուականը ընդհանրապէս ապատանեալ Հայերու վայր էր Սփիւռքը, 1948 – 65 արտաչխարհի Հայը ապրեցաւ անցքի չրջան մը մինչեւ 1965, երբ եղեռնի յիսնամեակի ոգեկոչումով յայտնուեցան ինքնութեան արտայայտութիւններ ու սկսաւ ժամանակակից չրջանը: Ան հայ ակաբեկիչներու համոզումը, հաւատքը ու գործունէութիւնը համեմատեց հայ ժողովուրդի աւանդական հերոս Վարդանի տիպարին հետ. «Հայ ըլլալ կը նչանակէ, ըսաւ ան, որպէս նախնիք, որպէս տիպար հեղինակութիւն ընդունիլ Վարդանը»:

Օրուան երրորդ դասախօսը, հայ մը կրկին, փրոֆ. տոքթ. Կարպիս Գորդեան կուգար Մոնրէալէն: Իր դասախօսութիւնը, մեկնած՝ «Ազէտէն ետք կարելի՞ է ինքնութիւն մը» հարցումէն, նախորդ օրուան Պէօրինկէրի դասախօսութեան դուգահեռ աչխատասիրութիւն մըն էր, որ կը միտէր մոքի մակարդակին վրայ գնահատելու հարցը: Կարպիս Գորդեան յետ ազէտեան ինքնութեան հնարաւորութեան հարցը քննեց զայն ներդնելով զաղափարապաշտ եւ յետ զաղափարապաշտ փիլիսոփայութեան մէջ. նկատի ունենալով Ատորնոյի «Անխուսն ինքնութիւն մը հաւատար է մահուան» խօսքը, ան խօսեցաւ ռոմանթիկ գեղագիտութեան մէջ յայտնուող քայքայման փորձառութեան մասին. ընդգծեց արուեստին գերը քայքայման անդրադանցումին մէջ:

Հայ դասախօսներու չարքին վերջինն էր օրուան վերջնաթեր դասախօսը՝ Մարկ. Նչանեան: Իր ընտրած նիւթը՝ «Ազէտ եւ ինքնութիւն լեզուին մէջ» էր: Խօսեցաւ կորուստի փորձառութեան մասին. որպէս իրական կորուստ ներկայացնելով ոչ թէ այն բոլորը, զոր պիտի ունենայինք, այլ միջոցը՝ զոր պիտի զործածէինք «ըսելու», թէ կորսնցուցած ենք: Մ. Նչանեան եզրակացուց գանգ առաւ Ազէտով առեղծուած հայկական Սփիւռքի մէջ ինքնութեան հարցին վրայ: Ապա Ազէտը «զրելու» հարցին անդրադառնալով, ներկայացուց Յ. Օշականի «Մնացորդաց»ը, որուն վերջին հատորը չէր կրցած զրի առնել հեղինակը: Վերջին հատորը, որ պիտի կոչուէր «Դժոխք» ու պատմէր պիտի ըլլար Ազէտին:

Օրուան վերջին դասախօսութիւնը ընկերա – հոգեբանական դիտանկիւնէ քննարկումն էր Ազէտին առեղծած հոգեբեկումին: Դասախօսը՝ Պոխումէն փրոֆ. տոքթ. Հ. Նոլթէ դիտել տուաւ, թէ զանազան հակազդեցութիւններու ձնունդ կուտար Ազէտի փորձառութիւնը, սակայն էականը նախ վերապրիլն էր: Ան անհրաժեշտ նկատեց ցեղերու մչակոյթներուն պահպանումը, հասնելու համար երկխօսութեան մը:

Գիտահաւաքին վերջին օրը, Յունիս 21, կիրակի, յատկացուած էր երկու դասախօսութիւններու եւ ընդհանուր եզրակացութիւններու: Առաւօտուն, օրուան առաջին դասախօսը, Ռիչմընտպուրկէն վրոփ. տոքթ. Ռ. Հէթլսթէ, խօսեցաւ Սփիւռքեան ընկերաբանութեան տեսութեան մը կարելիութիւններուն մասին. Սփիւռքը ան նահմանեց որպէս օտարութիւն, ցրուածութիւն, հաւաքականութիւն մը, որ կ'ապրէր իր պատկանած զանգուածէն դուրս եւ զոյգ ինքնութեան մը պայմաններուն մէջ: Փոքրամասնութիւններու ուսումնասիրութեան մէջ ան յիչեց զանազան ազգակներ. հայրենիքը, համարկումի մէջոցները, իրարու զօրավիզ խումբի մը կառոյցը: Սփիւռքը ան նկատեց կառոյց մը, որ հիմնուած է յարաբերութիւններու վրայ. յարաբերութիւններ, որոնք կ'առընչուին հիւրընկալ երկրին ալ: Յարաբերութիւններու այս բարդ ցանցին մէջ դեր կ'ունենային զանազան ազգակներ. փոքրամասնութեան համարկուելու ջանքերը, մեծ զանգուածին ձուլելու տրամադրութիւնը, հայրենիքներու կեցուածքը: Ու այս բոլորին մէջ ինքնութեան հարցը պարագայ մըն էր, որ ենթակայ էր յարատեւ վերակազմաւորումի եւ ուրկէ անպակաս էին զանազան քախտներ: Վերջապէս, դասախօսը եզրակացուց, թէ բարդ երեւոյթ է Սփիւռքը, զոր սահմանելու համար միակ տեսութիւն մը գոյութիւն չունի:

Օրուան, ու եռօրեայ այս դիտահաւաքին վերջին խօսք առնողը եղաւ տոքթ. Լ. Ռէննէր, որուն նիւթը «Փոքրամասնութիւններու կեանքին մէջ մչակոյթին չարունակականութեան հարց»ն էր: Ան չարունակականութեան պայման նկատեց փոփոխութիւնը: Խօսեցաւ զանազան մշակոյթներու եւ ցեղային խմբաւորումներու փոխ – յարաբերութիւններուն ու այս ընթացքով յայտնուած ներմշակութայնացումի երեւոյթին մասին, որ կը նպաստէր չարունակականութեան: Ըսաւ, թէ 1920–ական թուականներէն ի վեր բազմացած էին այս մարզի ուսումնասիրութիւնները:

Ռէննէր իր օրինակները մեծ մասով բերաւ Ամերիկայի փոքրամասնութիւններէն, սակայն եզրափակելու համար իր խօսքերը, ըսաւ թէ բարդ է մարզկային կեանքը, ու կարելի չէ ըսել, թէ Հայերու պարագային պարզ լուծումներ կան, պահպանելու համար իրենց մչակութային չարունակականութիւնը:

***

Վերջին տարիներուն հայ մչակոյթին, պատմութեան կամ քաղաքական կեանքի դանազան մարզերուն, չրջաններուն մասին նման դիտահաւաքներ հետզհետէ աւելի յաճախ կը կազմակերպուին, հայ ուսատար դիտնականներ իրենց զեկուցումներով մասնակցութիւն կը բերեն անոնց: Այս երեւոյթը կը յատկանչէ այն, որ այլեւս մեր հարցերը սկսած ենք քաղաքականին զուգահեռ դիտական միջոցներն չրջանակներ եւս տանիլ. այլ խօսքով մեր մտորումներն ելլելու փորձերը արդիւնք կուտան: Ու նման պարագաներու, որքան օտար դիտնականներու չահադրդռութիւնը, խօսքը, մեր հարցերուն, կամ մչակոյթին հանդէպ, նոյնքան զուհունակութիւն պատճառող պարագայ է հայ մտաւորականներու զանազան նիւթերով ելոյթները, որոնք հայ միտքը օտարներուն ծանօթացնելու առիթը կ'ընծայեն:

Միւնհատմի այս դիտահաւաքը կը բնորոչուէր նաեւ անով, որ երբ նման ձեռնարկներ չաճախ պատմական մարզին վրայ կը հիմնուին, այս մէկը աւելի ընկերաբանական – փիլիսոփայական մօտեցումով մը խնդրոյ առարկայ կ'ընէր Ազէտի փորձառութիւնը, յետ – եղեռնեան հայ իրականութիւնը, հայկական Սփիւռքը: Ու ինչպէս կ'ըսուէր մասնակցողներու նախապէս ղրկուած թերթիկներուն մէջ, արդէն դիտահաւաքին նպատակն էր ուսումնասիրել հայկական Սփիւռքին ապագայ հեռանկարները, ինքնութիւնը պահպանելու անհրաժեշտ աչխատանքը, ինչպէս նաեւ քննարկել ներմչակութայնացումի ազդեցութիւնները:

Իւրաքանչիւր դասախօսութենէ ետք ներկաներու կողմէ ուղղուած հարցումներ ու երբեմն նաեւ կատարուած թելադրութիւններ առիթ կուտային աւելի խորացնելու, ընդլայնելու նիւթը: Ներկաները մեծ մասով Գերմանացիներ էին. Հայերու մեծամասնութիւնը եկած էր Գերմանիոյ զանազան չրջաններէն, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայէն, («Յառաջ»ի կողմէ դիտական այս հատաքոյթին կը հետեւէր՝ Արփի Թոթոյեան), Իտալիայէն, եւայլն...:

Գիտահաւաքին կատարուած Միւնհատմի Աւետարանական Ակադեմիի չէնքին մատուռին ու սրահներուն մէջ, նոյն օրերուն սարքուած էր նկարչական ցուցահանդէս մըն ալ, արուեստագէտ Աստուր Ազատեանի իւզաներկ պատառներով: Եռիտասարդ նկարիչ մըն է Ա. Ազատեան, ծնած Սեբաստիա, Պոլսոյ ուսումնական չրջանէն ետք, 1975–ին կ'անցնի Գերմանիա, ուր 1977 – 84 կը հետեւի Պրաունչվայքի նկարչական բարձրագոյն վարժարանի ընթացքին: Ներկայիս կ'ապրի նոյն վայրը, ուր ի գործ կը դնէ իր արուեստը:

***

Ձեռնարկը այս բոլորին անդին ուչադրաւ եղաւ նաեւ որպէս կազմակերպչական թռիչքնդիր աչխատանքի մը արդիւնք. ուսիկա, դլխաւորաբար չնորհիւ Պոխումի հայկական ուսումնասիրութեան հիմնարկէն Միհրան Տապաղի. այս մարզէն ներս արձանագրուած յաջողութիւնը չատերու մտածել կուտայ եւ ըսել առաւ, թէ եթէ յաճախ կը զանգատինք որ հաւաքական գործերու մէջ քիչ անգամ ուրախալի արդիւնքներ ձեռք կը ձգենք, ունինք բարեխառնաբար սակայն, հոս ու հոն անհատ գործողներ, որոնց ջանքերը կրնան հանդիսանալ աւանդական գարձած ոչ – ուրախալի երեւոյթներու:

***

Գերմանական ձայնասփիւռի զանազան կայաններ յաջորդական օրերու ընթացքին արձագանգած են այս գիտահաւաքին:

Ա. Թ.

-Հ. Բ. Ը. Մ.-

ՓԱՐԻԶԻ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Միութեան բարեսիրական կոչումին առընթեր, Փարիզի յանձնաժողովը ջանացեր է անդամներու մէջեւ յաճախակի հանդիպումներով համերաշխ ու միասնական, ինչպէս եւ փոխ – յարաբերութիւններ մշակել, որպիսին էր ամառնամուտի արձակուրդներու նախօրէին, Յունիս 27–ի երեկոյթը իր կեդրոնին մէջ:

Նման հանդիսութեան մը առանցքը կը կազմէ ակնանց համբակի անխոնջ աշխատութիւնը արեւելեան ճաշերով զոհացընելու հրաւիրեալները. ճաշ մը ուղեւորած հայկական քնքուշ երգերով, որու ատարին յանձնաժողովը գեղեցիկ պատկերասփռեալ 11–րդ Նաւասարդեան խոպերու տրոզեական ախոյեանութիւնները որ կայացած էին Ժընեւի մէջ Ապրիլ 17–էն 19 երեք օրերը:

Սփիւռքի 22 երկիրներու հայաչատ քաղաքներէն ժամանած 410 մարզիկներով, որոնց մէկացած էին չուրջ հազար համակիրներ:

Այդ խոպերը կուգային մեզ հեթանոսական չրջաններէ, զոր Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ուզած էր վերատեղեկել:

Անոնք կուգային Եւրոպայէն, Ամերիկաներէն, Միջին – Արեւելքէն:

Խոպերը տեղի կ'ունենային Փաթալօլի եւ փինկ – փոնկի մրցոյթներէ Շամփէլ մարզարանին մէջ: Կը դիտէինք իւրաքանչիւր քաղաքի մարզիկներու բացման ողանցքը յատուկ տարազներով: Մըրցոյթը կը զգէր առաջին երեք ախոյեաններու: Իսկ Ռամասա պանդոկին մէջ տեղի կ'ունենային արտասանութիւն եւ թատերական մրցումներ:

Երրորդ օրը ուր էր Սուրբ Յարութեան: Ժընեւի Ս. Յակոբ եկեղեցին նեղ էր ընդունելու բոլոր հաւատացեալները: Պատարագը կը մատուցանէր Հոգեւոր Հովիւ՝ Վիզէն Վարդապետ:

Կիրակի գիշեր Փալէսիօ ու Ժընեւ պանդոկի մէջ տեղի կ'ունենար եզրափակիչ պարահանդէսը 900 հրաւիրեալներու ներկայութեամբ:

Այս երկար համայնապատկերը մեծ ոգեւորութեամբ դիտուեցաւ Յունիս 27–ի գիշերը անդամական երեկոյթին:

Պրահճանք եւ երաժշտութիւն տեւեցին մինչեւ ուշ ժամեր:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

«ՈՋՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՀԵՌԱԽՕՍԸ ՋԱՆԳԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Է

Մարտունու չրջանի Աստղաձոր (նաեւ մի քանի ուրիշ) գիւղերի բնակիչները եւ չրջանի կապի հանդոյցի պեկավարները ոչ մի կերպ համաձայնութեան չեն կարողանում գալ մի պարզ թուացող հարցում՝

«Ինչի՞ համար է հեռախօսը»:

Բնակիչները գանում են, որ հեռախօսը զանգահարելու եւ զանգահարուելու համար է, իսկ կապի հանդոյցի ընկերները, համոզուած են, որ հեռախօսը հեռախօսավարձ հաւաքելու համար է:

Այդ հակասութեան պատճառով էլ աստղաձորցիները յամառօրէն փորձում են զանգահարել չաշխատող հեռախօսներով, իսկ կապի հանդոյցն էլ նոյնպիսի յամառութեամբ փորձում է վարձ պոկել նոյն չաշխատող հեռախօսների համար:

Իսկ մի՞թէ չի կարելի այնպէս անել, որ երկու կողմերն էլ գոհ ու բաւարարուած լինեն: Կարելի է: Եթէ հեռախօսներն աշխատեն ... այդ ժամանակ վարձն էլ ժամանակին կը մուծուի:

ՏԻԳՐԱՆ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ԷԴԻԿ ԱՒԱԳԵԱՆ
ՍԱՆԱՍԱՐ ԿՆԵԱՋԵԱՆ

***

ԵՐԿՈՒ ՊԱՐՈԴԻԱ ՏԱՓ ՋՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ազիզ տունէն հեռացել ենք,
Բարձր յարկում ջուր չունենք,
Մեր հին թաղէն հեռացել ենք,
Նոր տան մէջ ենք, ջուր չունենք:
Շրջսովետէն կուգաք, մարդիկ,
Ախ, մեր դարդը պատմել չէ՞ք,
Բոզոք – դիմում՝ ձեռքերնիդ մէջ,
Մի՞թէ լուծում բերել չէք:
Ախ, քո ձէնին, գլգլոցին
Կարօտել ենք, տաք ջուր չան,
Երնէկ – երնէկ վեր բարձրանաս,
Ջերմ համբոյր տաս, տաք ջուր չան:

***

Ա՛խ, մեր սիրտը լիքը դարդ – ցաւ,
Սառ ու տաք ջուր չունեցանք,
Վա՛խ, մեր կեանքը անջուր անցաւ,
Տաք ջրից բան չիմացանք:

***

Հարուստ մարդիկ կը լողանան,
Կ'արբեն ջրի կարկաչից,

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մայիս 31–ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 69–րդ տարեդարձը: Ներկայ եղած են հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, հայ երեսփոխաններ, քաղաքապետ տոքթ. Զաքար Մկրեան եւ հոծ բազմութիւն: Բացումը կատարած է Գերիզոր Աչէզեան չեչտելով Մայիս 28–ի տօնախմբութեան համահայկական բնոյթը եւ հայ ժողովուրդի անկախութեան ձգտումին մարմնաւորումը ըլլալու անոր հանդամանքը: Խօսք առնելով Վաչէ Բրուտեան անդրադարձած է 1918ին հռչակուած անկախութեան իմաստին ու պատգամին: Բանախօսած է Երուանդ Փամպուքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Կէսօրէ ետք, Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանի դաշտին վրայ տեղի ունեցած են Նաւասարդեան խաղեր՝ Մայիս 28–ի առթիւ: Ներկայ եղած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, Երուսաղէմի պատրիարքը՝ Եղիչէ Արք. Տէրտէրեան, հայ երեսփոխաններ, կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզականն եւ սկաուտական բոլոր միաւորներուն եւ 25 հայկական վարժարաններու մարզիկներուն մասնակցութեամբ տողանցք մը կատարուած է փողերախումբին առաջնորդութեամբ: Խօսք առնելով Թեմին առաջնորդը՝ Արամ Արք. Քէշիշեան, չեչտած է մարզիկներուն եւ սկաուտներուն դերը հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս:

***

ՎԱՌՆԱՅԻ Հայոց Եկեղեցւոյ բակին մէջ, Յունիս 2–ին, տեղի ունեցած է Մեծ Եղեռնի նահատակներուն ձօնուած յուշքարի մը բացումը: Սպիտակ մարմարէ յուշքարը (գործ՝ քանդակագործ Մարին Երամանովի) կանգնեցուած է հանրային մարմիններու որոշումով եւ պետական ծախքով: Անոր վրայ պուլկարերէն եւ հայերէն քանդակուած է. «Ի յիշատակ 1915 Թուականի Թուրք բռնակալներու կատարած Հայոց ցեղասպանութեան զոհերուն»: Բացման հանդիսութեան ներկայ եղած են պուլկար պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը: Բանախօսած է փրոֆ. Կարապետ Փարթիզեան: «Դուք զոհ ինկաք» երգի հընչիւններուն առընթեր վար առնուած է յուշքարին քօղը: Վայրկեան մը ծնրադիր լռութեամբ յարգուած է բիւրաւոր նահատակներու յիշատակը: Ապա յուշքարին դրուած են ծաղիկներ:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ գացած է Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ Կարլէն Դալլաքեան: Յունիս 15–ին, օդակայանին մէջ հիւրը դիմաւորուած է Թեմին Առաջնորդին եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներուն կողմէ: Նոյն օրը, իրիկունը, Հ. Բ. Ը. Մ.ի սրահին մէջ մամլոյ ասուլիս մը տուած է Կարլէն Դալլաքեան: Բացումը կատարած է Գէորգ Մարաշլեան: Անդրադառնալով հայրենիք – սփիւռք յարաբերութիւններուն եւ Կապի Կոմիտէի գործունէութեան, Կարլէն Դալլաքեան նշած է, թէ երեւանէն իր մեկնումէն երկու օր առաջ դումարուած է Կոմիտէի ժողովը, ուր չեչտը դրուած է երիտասարդութեան ուշադրութիւն դարձընելուն վրայ: Կոմիտէն կը մտածէ հայերէնի ուսուցման տարբեր տեսակի դասագիրքերու հրատարակութեան մասին: Ներկայիս կը մշակուի սփիւռքի միօրեայ վարժարաններու համար դասագիրքեր պատրաստելու ծրագիրը: Մեզի համար գժուար է միօրեայ դասագիրքերու պատրաստութիւնը, որովհետեւ Հայաստանի մէջ միօրեայ ոչ մէկ վարժարան կայ, ըսած է Դալլաքեան, աւելցնելով որ Հայաստան լայնօրէն կ'օգտուի եւ պիտի օգտուի Սփիւռքի հայ մանուկներէն, որոնք կը հրաւիրուին Հայաստան:

Ասուլիսի աւարտին, հիւրը առաջնորդուած է Մարի Մանուկեան համազգայինի «Ա. եւ Լ. Կիւլեսերեան» սրահը, ուր Գէորգ Մարաշլեան ներկայացուցած է Կարլէն Դալլաքեանը ներկայ բազմութեան: Խօսք առած է հիւրը: Յաջորդ օր Կարլէն Դալլաքեան մեկնած է Ուրուկուէյ:

Մ Ա Ց Ի Կ

Անրի վէրնէօյ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՈՆԸ —

Նազարէթի պատասխանները բազմաթիւ էին ու փոփոխական, խանդարուած իր ուղեղին ծալքերուն մէջ: Մէկ բան յատակ էր միայն. Նազարէթ ոչ մէկ յիշատակ պահած էր երջնկայի այդ տեւ օրէն:

Մարսէյլի մէջ, իր հայրենակիցներուն ողորմածութեամբ կ'ապրէր ան: Բայց պէտք էր ձեւ մը գտնել այդ ողորմութեան իր դիւրազածութիւնը չվիրաւորելու համար: Ան կը մերժէր դրամական որեւէ օգնութիւն, որ իր աչխատավարձին չէր համապատասխաներ: Եւ սակայն ոչնչով ընել դիտէր ու չատ դժուար էր որեւէ պատասխանատուութիւն վստահել իրեն:

Այնպէս որ, բառնալու համար իր պարագային այնքան նեղութիւն պատճառող այս պարկեչտութիւնը, հնարք մը խորհած էին.

– Սիրելի Նազարէթ, ըսած էին իրեն, Սփիւռքի Հայերը միաձայնութեամբ քեզ ընտրեցին, որպէս՝ «Մամուլի հետ յարաբերութեան գրասենեակի նախագահ»:

Իրեն տուած էին վերանորոգելի մեքենք մը հայերէն օրաթերթերու, չաբաթաթերթերու եւ ամսաթերթերու, զորս պէտք է ծախէր: Եւ որովհետեւ որեւէ աչխատանք արժանի է վարձատրուելու, ան գանձած գումարը կը պահէր, որպէս ներկայացուցչական ծախք:

Այսպէս է որ Նազարէթ, նախագահական իր սենեակէն չոյուած, սկսաւ հայկականութիւն ցրուողի իր երկար խաչակրութիւնը: Իր պահեստի վերջաւորութեան օրաթերթերը յաճախ քանի մը ամիս առաջուան թուականը կը կրէին: Սակայն ոչ ոք կարեւորութիւն կուտար առոր: Խուսափելու համար որեւէ խղճի խայթէ, որ կրնար վստահել անոր տրուած ողորմութեան աղնուական բնոյթը, հայրս իրեն կ'ըսէր.

– Թերթի մը թուականը չէ որ կը գնեն: Թերթ մը կ'ընտրեն իր անունին, ոգիին եւ պարունակութեան համար:

Իր պատճառաբանող յիմարութեան մէջ Նազարէթ միտքը պահած էր այս բանաձեւը, զոր շատ սիրած էր: Ամէն տեղ կը կրկնէր զայն, առանց մոռնալու հեղինակը:

Պէտք էր շատ պնդել զայն ճաշի պահելու համար: Ցանկարծ ոտքի կ'ելլէր եւ ուրախութեամբ կը յայտնէր.

– Շատ լա՛ւ, կը մնամ: Ձեր տունը Աստուծոյ սեղանին պէս է:

Հրաւիրող իշխանութիւնը հայրս չէր այլեւս, այլ այն Աստուածը որու սեղանակից ըլլալ մարդ հազուադէպօրէն կը մերժէր:

Ինչ կ'ուտէր, սակայն չատ կը խօսէր: Ու աչքերը կը չողային իր արժանաւորութիւնը գտած ըլլալու երջանկութեամբ:

Այսպէս կ'ապրէր մեր պարզամիտ Նազարէթը, նման խեւ մտքի մը որ թեթեւ եւ աչխոյժ վայելչութեամբ մը կը թռի Քանտիտ երեւակայական պալատները:

Սէն Փիէռ տը Մարսէյլի զերեզմանատունը, նոճիներով եզերած իր ուղիներով, ոսկետառ փորագրուած տապանաքարերով դամբաններով, որոնք դէպի երկինք կը խոյանային, մեծ քաղաքներու մեծ զերեզմանատուներուն կը նմանի: Բայց միթրալի չրջանին, փրովանս քմայքներով պճնուած կը բուրէ զամբուռի, մարզանուի ծոթրին կամ նոճեստաններու խէժոտ ուիչը: Եւ ճպուռները, դիտակից երենց կարճատեւ կեանքին, մեծ աճապարանքի մը մէջ կը ճռճռան անդադար. կարծես անհետ կորսուելէ առաջ կը չանան կարելի առաւելագոյն չափով սիրել իրենց երգը:

Քաւխեռնական խաղաղութեան այդ չրջանակին մէջ վերջին անգամ մը կրկին տեսայ Նազարէթը: Ծերացած էր:

Բազմութենէն հեռու կեցած էր, թեւերուն մէջ աչնան քանի մը սակեծաղիկներով չախճապակիէ թաղար մը: Քահանայ մը կ'աղօթէր հոգիին համար մէկու մը, որ այնքան լաւ դիտէր Նազարէթը մտիկ ընել:

Եւ ես հայրս է, զոր կ'ողբայի:

(Շար. 120)

Տիկին Զարուհի Վարդանեան,
Օր. Թերմէն Վարդանեան,
Տէր եւ Տիկին Թաք Վարդանեան եւ զաւակները,
Տիկին Մաուլէն Վարդանեան եւ ազգիկը ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունիս 25–ին, 85 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Շաբաթ, Յուլիս 1, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, մտերիմ շրջանակի մէջ։

Հասցէ. –
Madame Madeleine Vartanian
7 - 9, rue Clairaut — 75017 Paris

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Յուլիս 5, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի տօնին առթիւ, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի եկեղեցւոյ հանդուցեալ բարերարներու եւ հոգաբարձութեան անդամներու հոգւոց հանգրստեան համար, ի մասնաւորի՝ Արմենակ Համբարձումեանի, Սարգիս Պալապանեանի, *Տէր եւ Տիկին* Սարգիս Մատաքի։

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Յառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

L'U.C.F.AF. et la J.A.F. — Secteurs Paris — organisent

RECITAL ET DIALOGUE
avec le CHANTEUR — POETE D'ARMENIE

ROUBEN YEREVANTZI

Au profit de l'Ecole TEBROTZASSERE

Samedi 4 juillet à 20 heures 30

au CENTRE CULTUREL et ARTISTIQUE ARMENIEN de PARIS
6, Cité Wauxhall — 75010 Paris
métro : République

— **Places limitées** —

— **Participation aux frais** —

FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

attribue
2 bourses d'étude annuelle
pour l'année 1987

Bourse ARAM KHATCHATOURIAN : 15.000 F
Bourse ARCHAM BABAYAN : 15.000 F

Conditions de candidature :

- Etre inscrit dans un Conservatoire National de Région ou une Ecole Nationale de Musique.
- Etre du niveau préparatoire supérieur..
- La Fondation tiendra compte de la situation matérielle et sociale du candidat.
- Date limite de dépôt des dossiers : 31 Octobre 1987.

PIECES A FOURNIR

- Certificat de récompense.
- Fiche d'Etat Civil.
- 2 Photos d'Identité.
- Certificat d'Imposition fiscale, personnelle et parentale.

Selon les types de candidature, le jury se réserve le droit de répartir entre les candidats le montant de la bourse.

Les dossiers doivent être adressés à :
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN :
Conservatoire National de Région
2, Place Carli — 13001 Marseille

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 12, Կիրակի,
ժամը 12–էն Մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։
3·– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանակ։
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։

Մասնակցութեամբ՝ Անի նուագախումբի։

Մուտքը ազատ է։

ՓԱՐԻԶ – ԵՐԵՒԱՆ
ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ռատիօ – Ազգի *մասնակցութեամբ*

Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 10–էն մինչեւ 22

Առաջին անգամ ըլլալով էկլանթիէ Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
7, rue de l'Eglantier, Gonesse (95500) Tél. : 39 - 85 - 24 - 24

- *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր արագ սպասարկութեամբ*
- *Վիճակահանութիւն մեծ պարգեւներով,*
- *Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ,*
- *Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մասնակցութեամբ՝*

Ռոզի Արմէն, Էվլիճ Ալթունեան, Աղթամար Պարախումբ, Ֆիլիֆորմ եւ իր խումբը, Լեւոն Քլարեան, Վարուժան Մասիս, Մարտիկ Ճանսըզեան, Տիւօ Զեֆիւռ, Անի Սվասլըեան (*աքորտէոնիսթ*), Տիւօ Փէհլիվանեան, Կրակ խումբը, Երուանդ Նաճարեան։

—— *Մուտքը ազատ է* ——

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Աղքատախնամի գրասենեակը ամէն օր ժամը 10էն 18 հեռաձայն՝ 48 – 78 – 02 – 99

—— Կոնէս երթալու համար ——

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Villiers-le-Bel et puis prendre l'autobus.

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ռատիօ – Ազգի *մասնակցութեամբ*

Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 10–էն մինչեւ 22

Առաջին անգամ ըլլալով էկլանթիէ Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
7, rue de l'Eglantier, Gonesse (95500) Tél. : 39 - 85 - 24 - 24

- *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր արագ սպասարկութեամբ*
- *Վիճակահանութիւն մեծ պարգեւներով,*
- *Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ,*
- *Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մասնակցութեամբ՝*

Ռոզի Արմէն, Էվլիճ Ալթունեան, Աղթամար Պարախումբ, Ֆիլիֆորմ եւ իր խումբը, Լեւոն Քլարեան, Վարուժան Մասիս, Մարտիկ Ճանսըզեան, Տիւօ Զեֆիւռ, Անի Սվասլըեան (*աքորտէոնիսթ*), Տիւօ Փէհլիվանեան, Կրակ խումբը, Երուանդ Նաճարեան։

—— *Մուտքը ազատ է* ——

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Աղքատախնամի գրասենեակը ամէն օր ժամը 10էն 18 հեռաձայն՝ 48 – 78 – 02 – 99

—— Կոնէս երթալու համար ——

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Villiers-le-Bel et puis prendre l'autobus.

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն։

PARIS - EREVAN par KIEV

Ոսկի աչուն եզանակի պատշներու առատութեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՄԱՐԻՈՑ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆԿ

Ճոխ ընթացքով Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի ընթակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ. բացառիկ հանգիստութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երդերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի գիւղավարներուն կողմէ։

Արձանագրութեանց համար գրաւոր դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06

Ապա կը սահմանք պայմանագրութիւնները։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Samedi 4 juillet à 20 heures 45

Rencontre avec
CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN
auteur de
« *Les Contes Armeniens* »

Illustration : Elo Boudakian
publiés aux Editions KIRK

- Collection Diasporas
Préface Henri VERNEUIL
—— Signatures ——

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél : 43 - 76 - 55 - 89

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժեռմի կապ. Խաչի Ջ. Շանթ մահաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Յովհաննէս Միչիճեանի *մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Հաթէմեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մելքոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Վոլը 100 Ֆրանք, Այրի Տիկին Մարի Ուզունեց 200, Մարի Սէֆէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 100 Ֆ., Յակոբեան եւ Մելիքեան ընտանիքներ 40, Տիկին Պօյաճեան 50 Ֆ.։*

***

Լիոն. – Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեաններէ 200 Ֆր. Տիգրան Զէբեանի մահուան քառասունքին առթիւ, նաեւ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գ. Ասլանեաններէ 500 Ֆ.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
4

SAMEDI
4 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.522 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.522

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ — ԻՐԱՆ

Փարիզ – Թեհրան յարաբերութիւնները ժամ ժամ վատթարացան Հինգշաբթի օր, երբ յանկարծ վճռաւուղ կասկածելին՝ Վահիա Կորճի մէջտեղ ելաւ եւ մամուլի մը ընթացքին Փարիզի պարբերական դեսպանատունը, Թարգմանի դէր կատարեց։ Պարզ է, որ պարբերական կամ «պարբերաթօա» ցանցերու զրկիչը նկատած այս «դիւանագէտը» ասպարէզ կը կարգայ Ֆրանսական իշխանութեանց։ Մամուլի ասուլիսը կուտար զործակալները եւ Կորճի անոր յայտարարութիւնները կը թարգմանէր եւ քաւ այդ յայտարարութեանց, Կորճի ապաստանած է իր երկրին դեսպանատունը, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան մէկ բարձր պաշտօնատարին թելադրանքին վրայ (մինչ որ անմիջապէս հերքուեցաւ Քէ տ'Օրսէյի կողմէ, ինչպէս կարելի էր ակնկալել)։ Ասիկա, պարզապէս, նախ ցոյց կուտայ թէ ֆրանսական երկու նախարարութիւնները՝ Ներքին եւ Արտաքին իրարու հետ բնաւ համաձայն չեն եւ Ֆրանքեւսպարսկական հարցը կը վերածուի Ֆրանքեւֆրանսական հաշուեյարդարի մը։

Թեհրանի մէջ, Ֆրանսական դեսպանատունը միշտ պաշարուած է եւ ոչ ոք կը բնակ դուրս ելլել։ Ով որ ներսն էր հոն ալ կը մնայ, մէջը՝ 15 օրուան նորածին մը ու բոլորը տեղւոյն վրայ պարտին քնանալ։

Հինգշաբթի իրիկուն էլիզէ «տապնապի ժողովի» պէս բան մը գումարուած էր։ Պարսիկին մամուլի ասուլիսէն անմիջապէս ետք, Նախագահին մօտ փութացած էին Նախարարապետ, Ներքին եւ Արտաքին նախարարներ։

Դիշերը պարսկական դեսպանատան ծխնելոյզէն ժամերով ծուխ բարձրացած է, ինչ որ իրար անցուցած է ապահովութեան ուժերը, որոնք խորհած են թէ վտանգաւոր թուղթեր կրակի կը տրուին։ Այլ վարկած մըն ալ կայ, ոակային, ըստ որուն Պարսիկները թերեւս պարապ թուղթեր այրած են, զրպղեցնելու համար ապահովութեան ուժերը եւ այդ միջոցին այլ վայր փոխադրելու Վահիտ Կորճի։

ՊԱՐՊԻ

Երբ այս թերթը հասնի ընթերցողին տունը, Պարպիի վճիռը տրուած կ'ըլլայ արդէն, քանի որ մէջերը Վերժէս, որ իր պաշտպանողականը ակած էր Հինգշաբթի կէսօրէ ետք, կը լրացնէր զայն Ուրբաթ առաւօտ, ապա երդուեալները կը խորհրդակցէին, վճիռը արձակելու համար։

Իր ելոյթին առաջին մասին մէջ արդէն, Վերժէս կը չեշտէ այս դատավարութեան ապօրինի բնոյթը եւ ատիկա ամօթ մը կը նկատէ Ֆրանսայի համար։ Պոլիվիոյ կողմէ յանձնում չէ եղած, Պարպիի զործած ոճիրները ժամանցումի ենթակայ են, Ֆրանսական իրաւագիտութիւնը թոյլ չի տար դատել նոյն անձը երկու անգամ նոյն յանցանքին համար (Պարպի մահուան դատապարտուած է ի բացակայութեան)։ Պատուոյ հարց կը դնէ Ֆրանսայի համար։

Վերժէս չատ դիւրին կրնայ չրել կարդ մը վկայութիւններ, ինք որ այնքան վարպետ է պաշտպան (փեճաղ) ճիւղին մէջ։ Ապա, կը յիշէ որ բոլոր Հրեաները ալ անմեղներ չեն եւ անոնց մէջէն ալ դատապարտեալներ կան։ Ան կը յիշեցնէ նաեւ թէ Ֆրանսան ինքն ալ ունեցած է իր ահաբեկիչները։

Ան կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսան Պարպիի պէս մարդ մը կը յանձնէ Պոլիվիոյ, ուր ան կրնայ դատապարտուիլ մահուան, մինչ Ֆրանսան Պոլիվիոյ կը մերժէ յանձնել Ֆրանսական դատարանին Պոլիվիոյ մէջ ապաստանած ահաբեկիչները։

Վերժէս կը հարցնէ նաեւ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսան Պարպիի պէս մարդ մը կը յանձնէ Պոլիվիոյ, ուր ան կրնայ դատապարտուիլ մահուան, մինչ Ֆրանսան Պոլիվիոյ կը մերժէ յանձնել Ֆրանսական դատարանին Պոլիվիոյ մէջ ապաստանած ահաբեկիչները։

Վերժէս կը հարցնէ նաեւ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսան Պարպիի պէս մարդ մը կը յանձնէ Պոլիվիոյ, ուր ան կրնայ դատապարտուիլ մահուան, մինչ Ֆրանսան Պոլիվիոյ կը մերժէ յանձնել Ֆրանսական դատարանին Պոլիվիոյ մէջ ապաստանած ահաբեկիչները։

Վերժէս կը հարցնէ նաեւ թէ ինչո՞ւ Ֆրանսան Պարպիի պէս մարդ մը կը յանձնէ Պոլիվիոյ, ուր ան կրնայ դատապարտուիլ մահուան, մինչ Ֆրանսան Պոլիվիոյ կը մերժէ յանձնել Ֆրանսական դատարանին Պոլիվիոյ մէջ ապաստանած ահաբեկիչները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԱՐՄԵՆԻՕ» ՀԱՅ ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Գրեցինք արդէն հոս թէ Պուէնոս – Այրէսի «Տէփորթիվօ Արմենիօ» Փութպոլի խումբը, փառաւոր մրցաշրջան մը բոլորելէ վերջ, կը մտնէ, այս տարի, Աբժանիթինի բարձրագոյն դասակարգին մէջ։

Ակումբին վարիչները կը ջանան զօրացնել խումբին կազմը, մանաւանդ կը փնտռեն հայածին խաղացողներ։ Այսպէս, յայտած են Մոնթէվիտէօյէն իրենց ակումբը փոխադրել Աբօ Ձէլլատեանը՝ որ, 1983–ին, խաղացած է Ուրուկուէյի ազգային խումբին մէջ։ Կը յուսացուի որ Ձէլլատեան օգտակար պիտի ըլլայ Արմենիոյի միջնապահներու չարքին մէջ։

ԷՄՄԻԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ՄՐՑԱԿԻՑՆԵՐԸ

Ռոպէր Էմմիեան, լենինականցի համբաւաւոր մարզիկը, նոր յաջողութիւն մը եւս ունեցած է Փրակայի մէջ եւրոպայի

Ճանները եղած են։ Կոչ կ'ընէ երդուեալներու «մի՛ ոռնաք գայլերուն պէս»։

ՀԱՇԷՔ ԳՆԵՑ ՏՐՓԻԿԻ ԹԵՐԹԸ

Հաշէք տէր զարճաւ Փրովանսալին, որ Տրֆիկոի երեք յենարաններէն մէկն էր, քաղաքին եւ ընկերվարական Կուսակցութեան հետ։ Հիմնուած՝ ազատագրութեան առեն, Մարսէյլի ողբացեալ քաղաքապետին կողմէ, Փրովանսալի զլխաւոր ժառանգորդներն էին Տրֆիկոի այրին – Էմմոնա Շառլ – Ռու – եւ քոյրը։ Հաշէք, որ խաղի եկած մէկուն ձեւն ունէր Հեռատեսիլի Ա. Կայանին տէր չըլլալէն ի վեր, Փրովանսալով փոքրիկ վրէժ մը կը լուծէ, քանի որ այդ թերթին հետ, տէր կը դառնայ նաեւ երեք ուրիշներու՝ Վառ – Մաթէն, Լը Սուար եւ Մերիտիոնալ, այլ խօսքով 350 հազար օրինակ թերթ ցրուած հարաւ – արեւելքի շրջանը։ Լիպերասիոն կը յիշէ այս առթիւ Պարնէթի խօսքը՝ պատանքը զրպան չունի, հաստատելու համար թէ նոյնը եղաւ Տրֆիկոի համար, ան որ կը նախընտրէր թագաւոր ըլլալ Ի՛ր տունը, քան իշխան Փարիզի մէջ, երեք յենարան ունէր՝ քաղաքապետարանը, ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Փրովանսալը։ Այս երեք «զործիքները» թոյլ կու տային, որ Տրֆիկո իշխէ համայնքներու այս խճանկարին վրայ, որ է Մարսէյլ՝ «Եւրոպայի միակ ամերիկեան քաղաքը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԹԷն լոյս տեսաւ դեռ Ուրբաթ օր, նուազ էջերով, բայց նոր տպնդած մը կայ թերթին մէջ, որովհետեւ պաշտօնաթղթակցութեանց քանակին չուրջ համաձայնութիւն չէ զոյացած։ Աւրդարեւ նոր տէրերը 30 զործազրկում որոշած են եւ թերթին չարունակութիւնը 90 լրագրողով եւ պաշտօնեաներով, յաւելեալ 5 նորերու մուտքը։ Պաշտօնազրկումներու մէջ է «արտաքսման» բաժնի պետ եւ խմբագրապետ՝ Պընուա Ռայակի, քսան ուրիշ զործազրկումները միայն արհեստի դրդապատճառները չունին, այլ՝ հաշուեյարդարներ են։

ՀԱՐՑԱԽՈՑՋ մը, Ֆրանսայի մէջ, կը հաստատէ որ Ֆրանսացիք 58% համեմատութեամբ համաձայն են որ Ֆրանսա անկումի մէջ է, բայց յանցանքը ոչ ձախ, ոչ ալ աջին կը վերագրեն։

բաժակի մրցումներուն ընթացքին։ Ալած է առաջնութիւնը իր մանապետութեան, երկայնութիւն ցատքելու մէջ, 8·38 մէթրի ոստումով մը, չատ հեռու քանի մը չարաթներ առաջ Մոզկաճորի մէջ իր ձեռք բերած արդիւնքէն՝ 8·86։ Իրաւ է որ Փրակա եւ Մոզկաճոր նոյն բարձրութեան (ծովու մակերեսէն) վրայ չեն, բարձրութիւնը, օդին նօսր ըլլալը կը դիւրացնեն ոստումը։

Մինչ Էմմիեան, Խորհրդային Միութեան կազմին մէջ, կը մասնակցէր Եւրոպայի բաժակին, իր զլխաւոր մրցակիցները զերազանց արդիւնքներ ձեռք բերած են Միացեալ – Նահանգներու ախոյեանութիւններու ընթացքին։ Լեւիս՝ առաջին 8·65, Մայրիքս՝ երկրորդ 8·63, Քոնլի երրորդ 8·55։ Ի տես այս արդիւնքներուն, կարելի չէ այլեւս անհանգիստ նկատել Պիմլնի Մեքսիքոյի Ողիմպիական – նին (1966) հաստատած մրցանիշը՝ 8·90 որ, այն առեն, ապշեցուցած էր աթլէթիզմի մասնագէտները։

ԿՐԿՆԱԿԻ ՎԵՐԵԼՔ ՎԱԼԱՆՍԻ ՀԱՄԱՐ

Որովհետեւ իր խմբակին մէջ երկրորդ դասուած էր, Վալանսի ծագումով Հայ Երիտասարդութեան Մարզական Միութեան Փութպոլի առաջին խումբը յառաջիկայ մրցաշրջանին կը մտնէ Ֆրանսայի ախոյեանութեան երրորդ բաժանումին մէջ։ Առաջին անգամն է որ հայանուն ակումբ մը կ'ներեւի այս բարձր դասակարգին մէջ։

Իր խմբակին մասնակիցներու ցանկը հրատարակուած է արդէն։ Անոր մէջն է նաեւ Փութպոլ Քլիւպ Վալանսը, ինչ որ առիթ պիտի տայ, անկասկած, կրքոտ հանդիպումներու քաղաքին Փութպոլի երկու մեծ ակումբներու միջեւ։

Հայանուն միութեան պահեստի խումբը եւս, ան ալ երկրորդ իր դասակարգին մէջ, պիտի վարտակ վերցնէ։ Ընդունուած է Լիկի Օննէօր ռէժիոնալ դասակարգին մէջ։

1987–ը փառաւոր տարի մը եղաւ Վալանսի մեր ակումբին պատմութեան մէջ, մանաւանդ որ երիտասարդական ու պատանեկան կազմերն ալ ունեցան յաջողութիւններ։

Հ· Մ· Ը· Մ·–Ի ՆՈՐ ՄՐՑԱԿԻՑՆԵՐԸ

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն – Տէսին՝ որ այս տարի ալ, չահեցաւ Ֆրանսահայ ակումբներու Թուրնուան, Ալֆորվիլի մէջ, պիտի ջանայ հետեւիլ Վալանսի օրինակին, թէեւ արդէն երկու աստիճան տարբերութիւն կայ երկու ակումբներուն դասակարգերուն միջեւ։ Հասնիլ մօտիկ ապագային Վալանսի մակարդակին անկասկած դժուար պիտի ըլլայ Հ· Մ· Ը· Մ·ի համար։

Լիոն – Տէսին պիտի չարունակէ պայքարիլ լիկի պատուոյ դասակարգին մէջ՝ ուր իր զլխաւոր մրցակիցները պիտի ըլլան Շանպէրի, Մոնթէլիմար, Միդէրիէօ եւ Օյոնա՝ որ նորեկ մըն է այս ախոյեանութեան մէջ։ Հետաքրքրաշարժ մրցումներ պիտի չպակսին Տէսինի մարզադաշտին վրայ, Սեպտեմբերէն սկսեալ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔԵԱՆ

ՎԱՂ Ը՝

«ՅԱՒԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (118) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

«Յառաջ»ի տեսակցութիւնը Կարպիս Սէրիկեանի հետ	Ա· Թ·
Lieux de passages	Y. DJERGAÏAN
Voyages égarés	S. GOSTANIAN

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԱՏՈՒԹ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 29 – 30)

ՁԱՓՈՆՑԻ ԳՐԱԿԱՆԱԳԷՏԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ձափոնցի զրականագէտ, Կիտա Կիւսու քաղաքի Համալսարանի դասախօս Տակայկի Սիմիճու ակադեմիայի զրականութեան հիմնարկի հրաւէրով չաբաթ մը այցելած է Երեւան։ Հետաքրքրուած է հայկական մշակոյթով, արուեստով, եւ բաժչուութեամբ եւ զրականութեամբ։ «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած իր հանդիպումին ընթացքին ան ըսած է. – «Հոս չատ մը բաներ լինձի կը յիշեցնեն իմ երկիրը։ Հայկական ժողովրդական երաժչտութեան եւ հայ նկարիչներու զործերուն մէջ ես կը զտնեմ արտայայտչական չատ մը յատկանիչներ, որոնք լինձի ծանօթ են Ճափոնական արուեստէն։ Ես չատ սիրեցի բանաստեղծ Ցուվհաննէս Թումանեանը։ Հարկ է անոր երկերը անպայման թարգմանել Ճափոներէն, որպէսզի իմ ժողովուրդը կարդայ եւ ճանչնայ այդ հիանալի բանաստեղծը»։ Ապա Ճափոնցի հիւրը ըսած է, թէ լինք Երեւանի մէջ ծանօթացած է հայկական միջնադարեան զրականութեան նուիրուած միջազգային համագումարի նիւթերուն եւ համոզուած, որ այդ զրականութիւնը հնադոյններէն մին է աչխարհի մէջ, մինչդեռ Ճափոնի մէջ անոր մասին զրեթէ ոչինչ զիտեն։ Ասիկա մեծ բաց մըն է, զոր անհրաժեչտ է անյապաղ լրացնել, ըսած է ան, աւելցնելով. – «Լուծումը ես կը համարիմ տեղւոյն վրայ մանագէտներու պատրաստութիւնը։ Անհրաժեչտ է, որ Ճափոնցի զրողներ եւ զրականագէտներ մասնագիտանան Հայաստանի մէջ, ուսումնասիրեն Հայոց լեզուն։ Այսպէսով անոնք կրնան զեղարուեստական զործերը թարգմանել ոչ թէ տոզացի, այլ բնագիրէն։

***

12ԱՄԵԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆ ԵՒ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՎԱՀԱՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Երեւանի խաղապահանջ հասարակութեան համար դաչնակահար եւ երգահան Վահան Մարտիրոսեանի ելոյթը ձեւով մը անակնկալ եղած է։ 12ամեայ պատանին դրած է քանթաթ մը, սոնաթինա, երդեր՝ ձայնի ու դաչնակի համար, վարս եւայլն։ Երախային երաժչտական յաջողութիւնները կանուխ երեւան եկած են։ Ան հինգ տարեկան էր, երբ ծնողքները դաչնակ գնած են. զինք կարելի չէ եղած հեռացնել նուագարանէն։ Ունենալով լաւ լսողութիւն, Վահան Մարտիրոսեան կրնար ժամերով նուագել մեղեդիներ։ Ութ տարեկանին ան առաջին անգամ հանդէս եկած է որպէս երգահան, կարգ մը գործեր դրելով։ Ներկայիս պատանին կ'ուսանի Երեւանի Սպենդիարեան երաժչտական դպրոցի երգահանութեան եւ դաչնակի դասարանը։ Ան յաղթական հանդէսացած է պատանի դաչնակահարներու համամիութենական եւ հանրապետութեան մրցումներու մէջ։ Պատանին իր գործերը կը նուագէ նաեւ օպուսյով եւ չվիով։ Մանագէտներու կարծիքով Վահան Մարտիրոսեան մեծ ապագայ ունի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈՒՀՈՒՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿԷՆ

ՏՈՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՊԱՂԻ ՀԵՏ

Ցունիս 19 – 21, Միւլհայմի (Գերմանիա) մէջ տեղի ունեցած «Ինքնութեան հարցը օտարութեան մէջ» խորագիրով գիտահաւաքը առիթ մըն էր աւելի մօտէն ճանչնալու Պոխումի հայկական ուսումներու հիմնարկը, իր տարած գործունէութեամբ ու ապագայի հեռանկարներով. «Յառաջ»ի հարցումներուն պատասխանեց այս հիմնարկէն Տօքթ. Միհրան Տապաղ, որ ինչպէս ըսուած էր թղթակցութեան մէջ, կազմակերպիչ գլխաւոր դէմքն էր Միւլհայմի ձեռնարկին:

Հ. – Ի՞նչպէս ծագում առաւ այս գիտահաւաքին գաղափարը:

Պ. – Այս նիւթով նման գիտահաւաք մը կազմակերպելու գաղափարը, պէտք է խոստովանիմ որ յղացայ տարիներ առաջ Մարկ. Նշանեանի հետ հանդիպումի մը ընթացքին: Գաղափարը կուգայ Սփիւռքի վրայ դրած անոր չեզոքէն. այս կէտը տարիներէ ի վեր որպէս նիւթ կը զրաղեցնէր զիս: Ցեղասպանութեան ճանաչման եւ Սփիւռքի մէջ մեր ինքնութիւնը պահպանելու ջանքերը ընդհանրապէս աւանդական արժէքներով առաջ տանելու կարելիութիւնը սկսած էր հետզհետէ հարցական դառնալ. աւելի ու աւելի պահանջ կը զգայի Սփիւռքի տեսութիւն մը ուրուագրելու. ու այս գիտահաւաքը այս ուղղութեամբ քայլ մը առնելու ջանքէն ծնաւ: Այն համոզումը ունէի, որ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման հարցին զուգահեռ պէտք է զարգանայ նաեւ Սփիւռքեան տեսութիւն մը, որ Սփիւռքեան ներկայ կառոյցի մը մէջ անոր պահանջները նկատի ունենար. տեսութիւն մը, որ պայմանաւորուած է Աղէտով. ուրեմն ինքնութիւնը անկարելի է մտածել առանց Աղէտին: Հետեւաբար, որոշեցի այս գիտահաւաքով ինքնութեան ու Աղէտին անբակտելի կապը վիճարկումի առանցք դարձնել: Այս նպատակին հասնելու համար ջանացի գերման եւ հայ գիտնականներու մասնակցութիւնը ապահովել, որպէսզի կարելի ըլլար այս բարդ ու քիչ ուսումնասիրուած (մանաւանդ մեթոտաբանական տեսակէտէ) նիւթը խոբայնել: Այս նպատակին համար անշուշտ հրէական Սփիւռքը որպէս բազդատութեան եզր նկատի առնուեցաւ, ինչ որ յանգեցաւ հայ եւ հրեայ մտաւորականներու մասնակցութեան:

Կը փափաքինք նման հանդիպումներով ստեղծել վայրեր, ուր գիտական տարբեր ուղղութիւններու եւ բնագաւառներու ներկայացուցիչներու եւ հայ գիտնականներու հաղորդակցութիւնը կարելի ըլլայ նաեւ այսպէսով հայկական Սփիւռքի ուսումնասիրութեան մարզին մէջ ներդրում մը ապահովուի:

Հ. – Ի՞նչպէս կատարուեցաւ դասախօսներու ընտրութիւնը:

Պ. – Այդ ընտրութիւնը անշուշտ եղաւ նիւթին առիթով ուրուագրութիւններու հիման վրայ. նախ հայկական Սփիւռքը իրենց մտածումին առարկայ դարձուցած ներկայացուցիչներու մօտ փորձեցինք հայկական եւ հրէական փորձառութիւնները բազդատելու եւ կապ մը հաստատելու կարելիութիւնը փնտռել: Կը կարծեմ, թէ Գերմանիոյ մէջ ծանօթ անուններու, ինչպէս՝ փրոֆ. Շէօփսի ու Էչքէնազիի մասնակցութեամբ կարելի եղաւ այս պահանջքին գոհացում տալ. ու այսպէսով ալ երկխօսութիւն մը ստեղծուեցաւ հայ ներկայացուցիչներու եւ իրենց միջեւ:

Կարեւոր կէտ մըն ալ, քննութիւնն է Աղէտին ընկերա – հոգեբանական տեսակէտ հետեւանքներուն. ինչպէս փրոֆ. Նոլթէ չեշտեց, ընկերա – հոգեբանութեան գիտական միջոցները տակաւին բաւարար չեն նման երեւոյթ մը իր բարդութեան մէջ վերլուծելու եւ ընդգրկելու: Հետեւաբար այս գիտութեան զարգացման տեսակէտէն Հայերու ցեղասպանութիւնը տիպային հետաքրքրական տարածք մը կը ստանայ, այսինքն, նման ձեռնարկով մը գիտութեան այս ճիւղին մեթոտական զարգացման ալ կարելի է աստարել:

Նոլթէի դասախօսութիւնը հայ եւ գերման գիտնականներու համար մեծ յայտնութիւն մը եղաւ: Այն ջանք չէր խնայած ուսումնասիրելու հայ զրականագէտներու Աղէտին վերաբերեալ էջերը. անոնց բաղդատականը ընելով քննարկեց Աղէտի ներգործութիւնը յետագայ սերունդներու վրայ. հոն հնարաւոր զանազան մէկնաբանութիւններ կը բերէ: Ըստ իս, Սփիւռքի տեսութիւն մը անտեսել ու միմիայն ճանաչումին ուղղուած պայքար տանիլ, կրնայ մեզ անլուծելի հետեւանքներու հետ դէմ – յանդիման ձգել:

Հ. – Կ'ուզէ՞ք ինչ մը խօսիլ կազմակերպիչ հիմնարկին մասին:

Պ. – Ինչպէս գիտէք, այս գիտահաւաքը կազմակերպուեցաւ Պոխումի հայկական ուսումներու հիմնարկին կողմէ, Միւլհայմի աւետարանական ակադեմիին մէջ: Ներկայի հիմնադրամը գոյացուցին հիմնարկի նախագահ Յոլակ Տէր – Յարութիւնեան ու Կարպիս Փափազեան: Իրենց չնորհիւ կարելի եղաւ նման ձեռնարկ մը իրագործել Գերմանիոյ մէջ, ուր երկար տարիներ ի վեր անտեսուած էր հայագիտական ուսումնասիրութիւնը:

Այս գիտահաւաքը մեր հիմնարկին առաջին գործունէութիւնն էր. մեր նպատակն է հայկական Սփիւռքի եւ Հայերու ցեղասպանութեան վերաբերող ուսումնասիրութիւնները քաջալերել. նման գիտահաւաքներ կազմակերպելով մղում տալ այս կարգի աշխատանքներու: Այս մարզին մէջ յատկապէս կ'ուզենք չեզոք դնել հասարակական գիտութիւններու տեսանկիւնէն կատարուած քննարկումներու, քանի որ պատմական բազմաթիւ աշխատանքներ կան:

Մեր հիմնարկը հովանաւորութիւնը պիտի վայելէ գերմանական ճարտարարուեստի գիտական հիմնարկին, որ շատ կարեւոր տեղ ունի Գերմանիոյ մէջ. անոր մաս կը կազմեն Գերմանիոյ Հանրապետութեան Նախագահը եւ գիտական, քաղաքական աշխարհի կարեւոր անձնաւորութիւններ: Այս հեռանկարով կը յուսանք օգտուիլ այս հիմնարկին մեզի ալ ընձեռելիք կարելիութիւններէն:

Հ. – Ի՞նչպէս կը գնահատէք ներկայ գիտահաւաքը:

Պ. – Այս հարցադրութեամբ առաջին փորձ մըն էր այս մեկը. թէ՛ ժամանակի եւ թէ՛ նիւթական կարելիութիւններու բերած սահմանափակումներու պատճառով կարելի չեղաւ ներկայացուցիչներ հրաւիրել նաեւ հեռաւոր երկիրներէ, ինչպէս՝ Միացեալ – Նահանգներէ: Բացի դասախօսներէ, հրաւիրուած էին անձեր, ինչպէս՝ Գ. Պըլտեան, Հայր Լեւոն Զէքիեան, Ժ. Ալթունեան որպէս վիճարկումի մասնակիցներ, որոնց միջամտութիւնները արդիւնաւէտ եղան:

Այսպէսով, գիտահաւաքը եղաւ ոչ միայն դասախօսներու բեմ, այլ նաեւ կարծիքներու փոխանակութեան առեան մը:

Հ. – Իսկ ի՞նչ ծրագիրներ կամ նպատակներ ունիք ապագային համար:

Պ. – Մեր նպատակն է Սփիւռքեան հարցէն զատ, Հայերու ցեղասպանութիւնը ազգային սահմաններէն դուրս հանելով գիտական մտածողութեան նիւթ դարձնել այսպէսով, նաեւ ոչ հայ գիտնականներու կարծիքը եւ մտածումը ապահովել եւ ընդգծել անոր համամարդկային տարողութիւնը:

Ներկայ գիտահաւաքին ծրագիրներէն շուրջ 2000 հատ զրկեցինք օտար հասարակական գործիչներու. խորհրդարանականներու, եւրոպական Խորհրդարանի անդամներուն, համալսարանի դասախօսներու եւայլն ու 500 պատասխան ըստացանք, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ եթէ հետաքրքրական ծրագիր մը ներկայացուի, մարդիկ կը շահագրգռուին. կէտ մը, զոր պէտք է նկատի ունենալ յետագայ գործունէութիւններու ընթացքին:

Իսկ գալով ծրագիրներու, յաջորդ տարուան եւ 1989–ի համար կը մտածենք հանդիպումներ կազմակերպել, ուր կրկին խնդրոյ առարկայ պիտի դարձուի Սփիւռքը, իր զարգացումով, գանազան հարցերով եւ կառոյցի կազմակերպութեամբ:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ ԵՂԱԻ ԱՆԱՊԱՐՀԻ ԳԻՐՔ...

ՎԱՀԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Զարենցի մասին ես գրել եմ բանաստեղծութիւն, գրել եմ պոէմ, բայց յուշեր՝ ոչ մի անգամ. թէեւ առիթներ յաճախ են եղել (լոյս են տեսել յուշերի ծաւալուն ժողովածուներ), ժամանակին էլ ես՝ երիտասարդ բանաստեղծս, արժանացել եմ մեծ պոէտի ջերմ ուշադրութեան ու վերաբերմունքին: Յուշերի այս առաջին, փոքրիկ պատառիկն էլ կապուած է ոչ այնքան Զարենցի, որքան նրա «Գիրք հանապարհի»-ի հետ:

Աշխատում էի «Գրական Թերթ»-ում: Այն ժամանակ էլ Թերթը լոյս էր տեսնում չարաթը մէկ անգամ, բայց Կիրակի օրերը, իսկ էջերը կապում եւ տպագրում էին Շաբաթ օրը: Էջերը կապում էր փորձուած գրաշար Աւետիս Կոզոբաշեանը, որին ապարանում, չգիտեմ ինչու, բոլորը Օտարաշեան էին ասում: Ջրուագրի մարդ էր, յատկապէս հետաքրքրուած էր գրողներով, հարցուփորձ անում սրա – նրա մասին:

Մի օր եկաւ քիչ ուշացած, բայց բարձր տրամադրութեամբ:

– Միշա դու ես նորութիւններ յայտնում, այսօր իմ հերթն է ... Այնպիսի նորութիւն ասեմ, որ չգիտես...:

Ուշադրութիւն չդարձրի ասածին: Մտածեցի՝ հէնց այնպէս է խօսում, որովհետեւ տրամադրութիւնը լաւ է կամ էլ, որ կանխի ինձ, դիտողութիւն չանեմ ուշանալու համար:

– Հը, ձայն չես հանում ... Ձե՞ս ուզում որպես լուր լսել ...

– Աւաս:

– Առանց մազարիչի չեմ ասի:

– Էջերը կապելուց յետոյ, – խոստացայ ես, վստահ, որ կատակ է անում:

– Էդքան համբերութիւն ունե՞մ ... Զարենցը՝ քո հովանաւորն ու բարեկամը, լաւ – էգուց իմ փեսան է դառնում:

Նորութիւնն, իրօք, ցնցող էր:

– Դու ապջիկ ունե՞ս, վարպետ...

– Ունեմ, ունեմ: Էն էլ ինչ ապջիկ...

– Բա ինչո՞ւ մինչեւ հիմա չէիր ասում:

– Խաե՞զ էր, որ ասէի: Մոսկուայում էր, նոր է եկել:

Նորութիւնն ինձ առանձնապէս չուրախացրեց: Կնոջ՝ Արփիկի մահը շատ վիշտ ու դառնութիւններ էր պատճառել Զարենցին: Կոզոբաշեանը երեւի զգաց, որ ես խանդավառուած չեմ, մի պահ ինքն էլ լռեցաւ, բայց համարեա անմիջապէս էլ նորից ոգեւորուեց:

– Դու հասկանո՞ւմ ես, որ մենք բարեկամ ենք դառնում Զարենցի հետ:

Երկուսս էլ ծիծաղեցինք: Ես նրան չնորհաւորեցի Զարենցի անները դառնալու համար, հասկանալով, որ դա այնպիսի մի իրագործութիւն է, որ ով էլ լինէր նրա տեղը, անտարբեր չէր մնայ:

Դրանից յետոյ իւրաքանչիւր չարաթ օր, էջերը կապելիս հանդիպելով Կոզոբաշեանին, իմանում էի, թէ ինչպէս են գործում Զարենցի եւ Իզաբելլայի յարաբերութիւնները: Եւ քանի որ ամէն անգամ Կոզոբաշեանը պատմում էր ու խօսում առաջին օրուայ պէս խանդավառուած, ես հասկանում էի, որ Զարենցը վերին աստիճանի հոգատար է եւ ուշադիր ոչ միայն իր հարսնացուի, այլեւ ապագայ աներոջ ու զրքանչի հանդէպ:

Զարենցն ու Իզաբելլան ամուսնացան:

Տարիներն անցնում էին, Զարենցը կեանքի վարում էր Պետհրատի պետպրուեստական զրականութեան բաժինը: Նրա նախաձեռնութեամբ ու պեկավարութեամբ մէկը միւսի յետեւից լոյս էին տեսնում հայ զրասականների ժողովածուները, ռուս զրողների երկերը, տպագրւում էին երիտասարդների՝ Ազատու, Մաշիկ Հոբեանի, Դեւոնդ Կոմունու, Շերազի եւ էլի ուրիշների առաջին զրքերը: Ոչ ոք չէր վրիպում նրա ուշադրութիւնից:

1934 թուականն էր: Անհանգիստ ու ծանր էր մէթոդտրաը զրական աշխարհում: Զանազան խօսակցութիւններ էին պտրտում յատկապէս Զարենցի անուան շուրջը: Պէտք է լոյս տեսնէր նրա «Գիրք հանապարհի»ն, որին յատկապէս զրողներս անհամբերութեամբ էինք սպասում ... Ու մի օր էլ լսեցինք, որ գիրքը լոյս է տեսել, բայց վաճառքի չի հանուելու...

Անհամբերութեամբ սպասում էի չարաթ օրուան, որ երեկոյեան գնամ էջերը կապելու եւ Կոզոբաշեանից իմանամ խմբագրութիւնը թէ՛ Զարենցի, թէ՛ զրքի մասին: Անհամբերութիւնից շատ շուտ էի գնայել: Երկար սպասեցի, մինչեւ Կոզոբաշեանը եկաւ:

– Այո, – մռայլ հաստատեց նա, – գիրքը վաճառքի չի հանուել:

Կոզոբաշեանը շուրջը նայեց, ծոցից ինչ – որ բան հանեց ու մեկնեց ինձ: Ծօչափեցի: Գիրք էր՝ թերթի մէջ փաթաթուած:

– Դիր ծոցդ, ասաց Կոզոբաշեանը: – Գրքի որոշ օրինակներ նախապէս դուրս էին գնացել տպարանից, էս մի օրինակն էլ իմ ձեռքն է ընկել: Տար, պահիր: Գիտեմ, որ Զարենցը քեզ համար թանկ է ...

– «Գիրք հանապարհի՞ն» է, – չփոթուած ու յուզուած հարցրի ես:

– Հա, հա ... Դու տար տուն, որի: Մինչեւ քո զալը ես մենակ կը կապեմ:

Վազելով գնացի տուն, գիրքը պահեցի ու յետ եկայ: Էջերը կապեցինք, թերթը տուեցինք տպագրութեան, դուրս եկանք: Սովորաբար դուրս զալուն պէս բաժանւում էինք, բայց այդ օրը ոչ մի կերպ չէի կարողանում պոկուել Կոզոբաշեանից:

Բաժանուեցինք այժմեան «Երեւան» հիւրանոցի մօտ: Եկայ տուն, բացեցի ու կարդացի «Պատգամը», կարդացի ամբողջ գիրքը...

Գալիս էին ու անցնում նորանոր չարաթ օրեր եւ մի անգամ Կոզոբաշեանն ասաց.

– Մէկ – մէկ մտածում եմ, որ ի զուր գիրքը քեզ տուեցի:

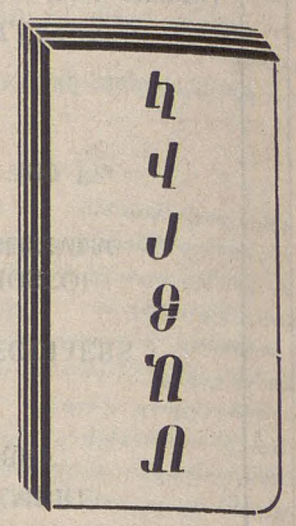
– Ինձ չե՞ս վստահում, վարպետ:

– Չէ, այ տղայ, չէ: Ես քեզ աւելի եմ վստահում, քան դու քեզ ... բայց...

Բոլոր գժուար տարիներին գիրքը մնաց մեր տանը, եղաւ մեզ հետ եւ, դժբախտաբար, մեզնից գնաց այն ժամանակ, երբ Զարենցը նորից սկսել էր հրատարակուել: 60–ական թուականների սկզբին տաբաւ բանաստեղծական ֆակուլտետի մի ուսանող եւ այլեւս չվերադարձրեց, ասաց, որ կորցրել է: Մինչեւ այժմ էլ չեմ հաւատում, որ կորցրել էր, մինչեւ հիմա էլ ինձ երբեմն փորձում եմ մխիթարել նրանով, որ այդ տղան էլ ինձ նման «Գիրք հանապարհի»ին սիրահարուած մէկն էր, բայց խոստովանում եմ, ելիկ նոյնիսկ այդպէս է, էլի չեմ կարողանում նրան ներել...

Այդ օրից շատ տարիներ են անցել: Հրատարակուել ու հրատարակւում են Զարենցի ստեղծագործութիւնների նորանոր ժողովածուներ ու հատորներ, տարբեր զրքերում արդէն մի քանի «Գիրք հանապարհի»ներ կան մեր տանը, բայց այն առաջին «Գիրք հանապարհի»ն, որ ես պահել էի ու փայփայել աչքի լոյսի պէս, ուրիշ էր եւ գնալով մեր անից, թուում է, իր հետ շատ բան տարաւ իմ ապրած այն բոլոր տարիներից...

Եւ ամէն անգամ, մտովի վերապատկերով այն հեռաւոր օրը, երբ հետ ի հետ գնում էի տուն՝ կորտիկ վրկելու «Գիրք հանապարհի»ի ինձ վստահուած օրինակը, աւելի յստակ եմ զգում, թէ ով է ինձ համար Զարենցը եւ մտածում եմ, որ նրա «Գիրք հանապարհի»ն, իրօք, ինձ համար եղաւ հանապարհի գիրք...

ՄԱՅԻԿ ՎԱՐԴՈՑ

Թարգմանեց Ն. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Մյն փոքր ակն որ ես գրեցի մի· Թիւրնկրի մեր 3-ին դէմ, պատճառն էր ինքը Շուտիկեան Վ. Ա. որ Տ. Տ. Բ. ին կուգար: Ան ժամանակ մեր մէջ ոչ մի կապ կար, ոչ ալ ծանօթութիւն, եւ ոչ ալ ինծի համար կրնար ունենալ որեւէ արժէք: Ես ինքզինքս կը համարէի Ս. Ա. Մ. ի ներկայացուցիչ մը, եւ ան ալ Տ. Տ. Բ. ի: Ես ինծի համար կը կարծէի թէ ան ինծի հետ կը խօսի իբրեւ ներկայացուցիչ մը, եւ ոչ թէ իբրեւ անհատ մը

Տիկին Արսինէ Խաչեան,

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տամլամեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Հայկ Մոզեան եւ ազգականը,

Տէր եւ Տիկին Արամ Մոզեան

եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց քրոջ, մօր, մեծ – մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՄՈԶԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Գարտիւնէ Ժամկոչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 2–ին, 94 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Յուլիս 4, ժամը 10–ին

Eglise de St. André

(Alpes de Haute Provence)

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն պերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

***

«ՅԱՌԱՋ». – *Ողբացեալը այրին էր ծանօթ հրապարակագիր եւ հանրային գործիչ՝ Լեւոն Մոզեանի (աշխատակից նաեւ «Յառաջ»ի եւ հիմնադիրներէն՝ «Արեւմուտք»ի)։*

Մեր ցաւակցութիւնները իր քրոջ եւ զաւակներուն։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 – 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին։

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին։

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները։

Վարժարանը արդէն օժտուած է Էնֆորմաթիքի սարքերով։ Աշակերտները տաքը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ չատ կարեւոր կալուածէն ներս։

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը։

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պել, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեբի, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ։

Դիմել տնօրէնուհեան։ –

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, *Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ հաք ժամը՝ 5։*

Հեռաձայն։ – 43 – 81 – 01 – 72

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ

Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 12, Կիրակի,
ժամը 12–էն Մինչեւ 22։30

1։– *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։*

2։– *Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։*

3։– *Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց։*

4։– *Ընտանեկան համեղի եւ ջերմ մթնոլորտ։*

5։– *Գեղարուեստական հոխ յայտագիր։*

Մասնակցութեամբ՝ Անի Նուագախումբի։

Մուտքը ազատ է։

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ ետք) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱՒԱՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ռատիօ – Ազգի *մասնակցութեամբ*

Կիրակի, Յուլիս 5, ժամը 10–էն մինչեւ 22

Առաջին անգամ ըլլալով էկլանթիէ Հանգստեան Տան դարաստանին մէջ
7, rue de l'Eglantier, Gonesse (95500) Tél. : 39 - 85 - 24 - 24

- *Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր արագ սպասարկութեամբ*
- *Վիճակահանութիւն մեծ պարգեւներով,*
- *Ընտանեկան համեղի եւ ջերմ մթնոլորտ,*
- *Գեղարուեստական հոխ յայտագիր մասնակցութեամբ՝*

Ռոզի Արմէն, Էվլին Ալթունեան, Աղթամար Պարախումբ, Ֆիլիֆորմ եւ իր խումբը, Լեւոն Քալթեան, Վարուժան Մասիս, Մարտիկ Ճանսըզեան, Տիւօ Զեֆիւռ, Անի Սվասլըեան (*աքորտէոնիսթ*), Տիւօ Փէհլիվանեան, Կրակ խումբը, Երուանդ Նաճարեան։

——— *Մուտքը ազատ է* ———

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել Աղթամարնամի դրասենեակը ամէն օր ժամը 10էն 18 հեռաձայն՝ 48 – 78 – 02 – 99

—— Կոնէս երթալու համար ——

Prendre le train de la Gare du Nord, descendre à Villiers-le-Bel et puis prendre la navette de l'Association (sortie côté gare).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանձնախումբը շնորհակալութեամբ առացած է – Կապ. Խաչի Արնուվիլի մասնաճիւղէն 500 Ֆրանք եւ Փարիզի մասնաճիւղին լնկե – րուհիներուն կողմէ իրենց ողբացեալ անդամուհի՝ Ա. Պառաւեանի յիշատակին 860 Ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քալան Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը ստացած է հետեւեալ նուէրները։ – Տիկին Մ. Սելթեքեանի մահուան քառասունքին առթիւ. – Տիկին Սիրանոյշ Մարգարեան, Տիկին Մխեեան, եւ Տէր եւ Տիկին Գէսէրեան 200–ական Ֆ.։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

– ԿԱՑԱՆԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ –

ՅՈՒԼԻՍ 12

BELLEFONTAINE (JURA)

Յայտագիր՝ –

— *Յուզահանդէս՝ Կայանի երախաներու աշխատանքներուն*

— *Գեղարուեստական յայտագիր Կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած*

— *Հայկական համեղ ճաշեր՝ պատրաստուած կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ։*

- ԼԻՈՆԷՆ -

Կապոյտ Խաչի Լիոնի ԱՐԱՔՍ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Յուլիս 12, Կիրակի օր, կը կազմակերպէ հաճելի ճամբորդութիւն մը, Պէլֆոնթէնի այս դաշտահանդէսին առթիւ։

Ճամբորդութեան սակ՝ 80 Ֆրանք։

Մեկնում Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիէն, Կիրակի, Յուլիս 12, առաւօտեան ժամը 7։30–ին։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Յուլիս 9, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19–էն վերջ՝ 78 – 49 – 06 – 06 *կամ՝* 78 – 75 – 90 – 30 *թիւերուն։*

FETONS ENSEMBLE
LA VICTOIRE
AU PARLEMENT EUROPEEN

Le CDCA de PARIS
vous convie à une

GRANDE SOIREE

dans les jardins du Collège Samuel - Moorat
avec la présence de députés européens
VENDREDI 10 JUILLET
à partir de 20 heures
Collège Samuel - Moorat —— 26, rue Troyon - Sèvres
ORCHESTRE — BUFFET —— *Ambiance assurée* ——

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
—— EN BOEING 727 ——
—— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER ——
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
23 JUILLET	07 AOUT
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du 1er au 14 AOUT Du 05 au 18 SEPTEMBRE
Du 03 au 16 OCTOBRE
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du 22 AOUT au 04 SEPTEMBRE
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

——— *RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS* ———

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
5
DIMANCHE
5 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Թիւ 118

HARATCH

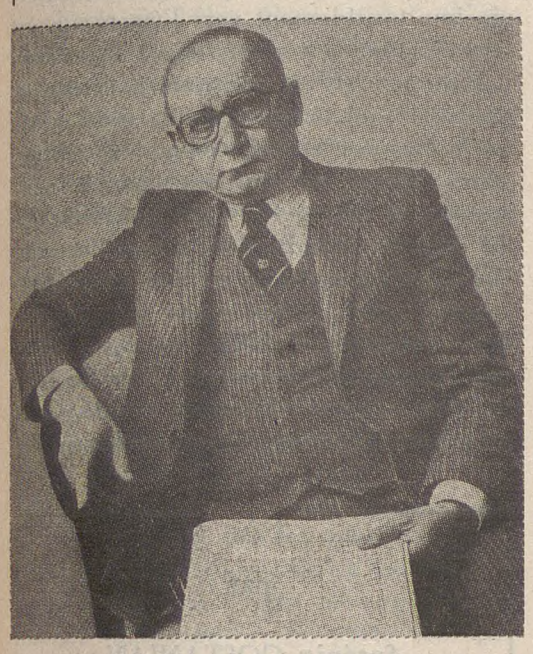
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.523 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.523

«ՅԱՌԱՋ»Ի տեսակցութիւնները

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Հայկական երաժշտութիւն, հայ երգ» պիտակին տակ համերգներ կը տրուին, ելոյթներ տեղի կ'ունենան, վէճ-վիճաբանութիւն կ'ըլլայ յաճախ. ազգապահպանման ազդակ կը նկատուի ան, խեղաթիւրումներու անծայր մրցադաշտ, սըրբութիւն, ժամանցի դիւրին միջոց, պարկեշտ ժառանգութիւն՝ զոր կրնանք վայելել, ըմբռնիլ, անով վերանալ, յուզուիլ, նաեւ զայն մոխել, վատնել մանրուքի պէս· ան մեր կաթսաներուն բաղասան կ'ըլլայ, արդար հպարտութեան ապրիլ, մեր մշակոյթին դեսպան, արուեստին ներկայացուցիչ, կամ ոչնչութիւններու բռնադատուած խօսնակ:

Որպէսզի ան՝ հայ երգը, հայ երաժշտութիւնը մնայ իր հարազատութեանը մէջ, որպէսզի անով հպարտանանք, լիանանք միայն, իր ժամանակը, համբերութիւնը, չունչն ու գիտութիւնը, տագնապը ի սպաս դրած մէկն է Կարպիս Ափրիկեան· ան, որ աւելի քան երեք տասնամեակ ի վեր կը մարզէ ու կը ղեկավարէ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, ան որ Բ. Կանաչեանի գործը ծանօթացուց սերունդներու ու տակաւին ան՝ որ յօրինողական աշխատանք կը կատարէ:

Երաժիշտներ Թոնիօ Պէնինի կը հարցընեն օր մը, թէ ուր պիտի երթայ երաժշտութիւնը· «Հոն՝ ուր դուք կ'ուզէք» կ'ըլլայ պատասխանը: Կ. Ափրիկեան կ'ուզէ, որ հայ երաժշտութիւնը ընթանայ միշտ հարազատութեան հունէն· հեռու մնայ խաթարումներէ, չարաշահումներէ· ոչ ոքի սեփական կալուածն է ան, ըլլաւ՝ ամէնուն ճաշակին ու ամէն նկատումի: Ու իր խօսքէն առաջ, գործը արդէն վաղուց, խօսուն վկան է այս ըմբռնումին: Ու հիմա նաեւ խօսքը:

***

Հ·– Կ'ուզէ՞ք սկսիլ կենսագրական տուեալներով:

Պ·– 1926–ին ծնած եմ Եգիպտոս, Ալեքսանդրիա· նախնական ուսումս առած եմ հոն, Պօղոսեան ազգային վարժարանը, որմէ անցայ ամերիկեան վարժարան, բայց այդ ուսումս կէս մնաց հօրս մահուան պատճառով:

Պօղոսեան վարժարան յաճախած չըլլանիս զարգացը կու տար Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցիին դպիրներու դասը· լաւ ճայն ունենալով ես ալ մասնակցեցայ այդ խումբին, եւ ըսենք թէ ուշադրութիւն դրաւեցի: Իմ մօտ երաժշտական յատկութիւններ նկատողը ամէնէն աւելի եղած է երուանդ Ալեքսանեան· զիս ներկայացուց իր խումբին՝ Ֆրափիլհարմոնիկին, որ բաւական երկար ժամանակ սիմֆոնիկ, արմոնիի եւ քոնթրըփուանի դասեր տուաւ ինծի: Լաւ երաժիշտ մըն էր ու լաւ մանկավարժ: Պօղոսեան վարժարանին մէջ նաեւ Աշոտ Պատմագրեան նկատած էր ճայնս· պէտք է ըսեմ, որ երաժշտութեան նախնական սէրը այս երկու անձերը տուած են ինծի:

Երբ Ա· Պատմագրեան մեկնեցաւ Եգիպտոսէն (1942–43), վարժարանը առանց երգի ուսուցիչի մնաց· հոգեարձութիւնը ինծի դիմեց որպէս երգի ուսուցիչ· ուսուցիչ մը որու տարիքը···

Հ·– Տասնըվեց էր հազիւ:

Պ·– Տասնըվեց ալ չկար· աշակերտ մը, որ նաեւ ուսուցիչ եղած էր· ու այդպէս չարունակուեցաւ: Ցետոյ Համազգայինի դիմումով, իմ ղեկավարութեանս տակ երգչախումբ մը կազմուեցաւ, որ բաւական յաջողութիւն ձեռք ձգեց: Ցաջողութիւն, կ'ըսեմ, որովհետեւ ան նը-կատուեցաւ Գահիրէի հայ գաղութին կողմէ· նաեւ, երբ պետական հարուածը եղաւ, «Ցուսաբեր» ընկերակցութիւնը ուղեց Նեկիպը հրաւիրել ու հրամցնել հայ արուեստը· յարմար տեսան զայն երգով ներկայացնել·հրաւիրեցին Աղեքսանդրիոյ երգչախումբը, իմ ղեկավարութեանս տակ: Նեկիպի ներկայութեան համերգ մը տուինք· հոն երաժիշտ մը կար, որ մեծ համբաւ ունէր արաբական շրջանակներու մէջ· երկու ամիս եօք երգ մը չինեց, որ «Իս դիւցը լուսը տեսայ»ի մէկ տարբերակն էր:

Հ·– Որքա՞ն հայութիւն կար այդ շրջանին Աղեքսանդրիա:

Պ·– Տասնըհինգ հազար Աղեքսանդրիա, իսկ քսանըհինգ հազար ալ Գահիրէ կար· մեծ թիւով գաղութ մը չէր, բայց կազմակերպուած էր:

Այս երգահանդէսը պատճառ եղաւ որ «Ցուսաբեր»ի պատասխանատուները որոշեն զիս Եւրոպա, ուսումի ղրկել: Զմոռնամ ըսելու որ Աղեքսանդրիոյ ազգ· իշխանութիւնները այդ առթիւ ինծի ոսկիէ ժամացոյց մը նուէր ըրին, վրան փորագրուած· այն պատճառով որ կրցած էինք հետաքրքրել երկրի իշխանութիւնները:

Հ·– Քանի՞ հոգինոց երգչախումբ մըն էր ատիկա:

Պ·– Ութսուն հոգիի չուրջ:

Աղեքսանդրիոյ գործունէութենէն լաւ յիշատակներ կը պահեմ· 1943 – 1953 շրջանն էր· աշակերտները շատ կապուած էին հայ երգին· բաւական լաւ բաներ ըրինք· նախ երգեցինք ճայնասփիւռէն· մինչ այդ պզտիկներու տեղ չէին տար:

Հ·– Գալով փարիզեան շրջանին···

Պ·– 1953–ին երբ Փարիզ եկայ, արձանագրուեցայ Էճոլ Նորմալ Սիւփէրիէօր տը Միւզիք քոնթրըփուանի եւ Փիւկի դասերուն, նաեւ Նուազախումբի ղեկավարութեան դասընթացքին եւ քոմփոզիսիոնի դասարանը· յաջորդ տարին որպէս ազատ ուսանող դասի երաժշտանոց, հետեւելու համար Օ· Մեսիանի երաժշտութեան փիլիսոփայութեան եւ էսթէթիքի դասընթացքներուն· հոն տեղ կը տրուէր նաեւ ժողովրդական երաժշտութեան· չատ հարեւանցի կերպով հետեւեցայ չինականին:

Հ·– Իսկ այդ ծրագրին մէջ հայկական ժողովրդական երաժշտութեան մասին ալ կը խօսուէ՞ր:

Պ·– Ոչ· ան չատ դաղափար չունէր· կու տար ռուսականը, չինականին ու ճափոնականին տարբերութիւնները, եւայլն:

Հոս հասնելէս մէկոյ մը եաք Սիփան – Կոմիտասի վարչութիւնը երգչախումբին ղեկավարութիւնը առաջարկեց ինծի· ընդունեցայ, հակառակ որ բաւական ծանրաբեռնուած էի· ինծի ուսանելու համար երկու, կամ առաւելագոյն երեք տարուան արտօնութիւն տուած էին, պէտք է վերադառնայի· ընդունեցայ, քանի որ կ'ըսէին թէ հոս երգչախումբ պահել անկարելի է ու ժամանակի կորուստ: Պէտք է ըսել, որ Գ· Ալէմշահի մահէն եաք վեց տարի երգչախումբը ղեկավար չէր ունեցած:

Հ·– Ուրեմն որոշած էիք փարիզ մնալ:

Պ·– Ոչ· ընդունած էի մինչեւ մեկնումը· սակայն մնացի, որովհետեւ 1956–ի դէպքերուն պատճառաւ, Եգիպտոսի դադուեը սկսաւ քայքայուիլ· հայութիւնը դաղթի ելած էր, կ'երթար մինչեւ Աւստրալիա: Հոսկէ երգչախումբի վարչութիւնը դրեց Գահիրէ, խնդրելով որ արտօնութիւն տրուի մնալուս, անոնք ալ ընդունեցան:

Ուրեմն 1953 կամ 54–ի առաջին համերգէն եաք մեր ամէնէն կարեւոր մասնակցութիւնը եղաւ «Սրբազան երաժշտութեան Գ· Միջազգային Քոնկրէս»ին, որ տեղի ունեցաւ Պապին հովանաւորութեամբ:

Հ·– Կրօնական երգերով մասնակցեցաք անշուշտ:

Պ·– Այո, միայն: 25 վայրկեան տրըւած էր· միջազգային հաստարակութիւնը լաւ ընդունելութիւն ըրաւ մեզի: Անկէ ի վեր մեր գործունէութիւնը կը չարունակուի մինչեւ այսօր, երբեմն աւելի լաւ, երբեմն նուազ լաւ: Երգչախումբի մը ընթացքը կապուած է զանազան անձերու, որոնք արհեստավարժ չեն, միջոց մը կու գան, յետոյ կը բաժնուին, նորեր կու գան: Նորը պէտք է տրուի երգեր, որոնք արդէն տրուած են· բարեբախտաբար կորիզ մը կայ որ կը մնայ:

Առաջին տարիները աւելի դժուար էր· ինծի համար աւելի դիւրին կ'ըլլար «Շուշօ» տրուեցնել Պօղոսեանի տղոց, քան հոս, չափահասներու: Սակայն հետզհետէ Ֆրանսայի երիտասարդութեան մասկրզակը փոխուեցաւ· երիտասարդութիւն մը ունեցանք որ մեծամասնութեամբ լիսէասրտ էր ու աւելի դիւրացաւ երգ տրուեցնելը· երաժշտական ճաշակները նրբացան:

Հ·– Վերջին տարիներուն բազմաթիւ երիտասարդներ կու գան արեւելեան գաղութներէ· ի՞նչ է ամնոց հետաքրքրութիւնը հայ երգին, կամ ձեր երգչախումբին հանդէպ:

Պ·– Ամէն տասը – տասնըհինգ տարի առաջ արեւելքէն եկողներու մէջ բաւական ճայներ կային, որոնք կը մնային: Գաղութները իրենց ճաշակները ունին· գաղութ կայ պարը կը սիրէ, ուրիշ մը, երգը: Պէյրութի մէջ Կանաչեանին ի վեր կարծէք երգը, երգչախումբերը երկրորդական մակարդակի վրայ մնացած են· պարը, թատրոնը կամ գրականութիւնը աւելի տեղ ունին: Իսկ Պոլիսէն եկողները երգը, երգելը կը սիրեն, նաեւ թատրոնը:

Հ·– Ներկայիս քանի՞ հոգի կը մասնակցի ձեր փորձերուն:

Պ·– Երբ համերգ ունենանք եօթանասուն, իսկ սովորական փորձերու մէջին հաշուով 40 հոգի: Ուրախ եմ, որ մարդիկ կան, որ ինճմէ հին են երգչախումբին մէջ ու կը չարունակեն· կը սիրեն, կը մնան:

Սկիզբի տարիներուն տիպուած կ'ընդառաջէի ժողովուրդին ճաչակին: Համերգներու կոմիտասէ, կանաչեանէ զատ կ'երգէինք նաեւ Ալէմունեանի գործերը, հայրենասիրական երգեր· ազգապահպանման գործ է երաժշտութիւնը, ու այդ երգերն ալ, անկախ իրենց երաժշտական մակարդակէն, պէտք էր երգել: Ցետոյ կամաց կամաց վերադարձանք այն երգերուն, որոնք միայն արուեստի արժէք ունին: Հայկական միջավայրի մը մէջ երբ երգենք «Իրրեւ արծիւ»ը, կը յուզէ· սակայն վերջերս յաճախ կ'երգենք օտար հասարակութեան առջեւ, որու համար բառերը կարեւոր չեն· բան չեն ըսեր, չի խօսիր անոնց Անդրանիկի էութիւնը· միայն երաժշտութիւնը մտիկ կ'ընեն· պէտք է, որ երաժշտութիւնը առանձին ինքզինքը փրկէ· այդ է պատճառը, որ հետզհետէ մնացինք կոմիտասի եւ Կանաչեանի վրայ: Ձեմ ուզեր ըսել, թէ ուրիշ երաժիշտներ չկան: Հայաստանեան նոր երգերը, օրինակ՝ Երեւան – Էրեբունին կ'երգուին, լաւ են, սակայն արուեստի մտահոգութեամբ եղած համերգներու մէջ տեղ չեն ունեներ: Վերջերս սկսայ է· Ցովհաննիսեան նէն քանի մը կտորներ պատրաստել· բառական նուրբ գործեր են, վստահ եմ պիտի սիրեն եւրոպացիները· մանաւանդ ինքնուրոյն երաժշտութիւն մըն է· տարբեր է միւսներէն ու հակնալի: Նոր Ցովհաննիսեան մը տեսայ անոնց մէջ: Շատ հետաքրքրական է· կայ «Քելէ լաօ»ն· յուզիչ է, կը խորհիմ թէ կրնանք եկեղեցական երգերու փառատօնի մը ներկայացնել զայն: Ինչպէս նաեւ «Աստ վառուայ եօը»: Ուրախ երգեր ալ ունի, «Ցորշորա»ն, «Ցորեն եմ ցաներ»· աքանչելի են:

Հ·– Կ'ըսէք թէ հայրենասիրական եւլն· ամէնուն տեղը կ'ընդունիք, բայց ձեր գլխաւոր մտահոգութիւնը արուեստի մակարդակն է, գործին գեղարուեստական արժէքը:

Պ·– Նպատակս մեր երգը սիրցնել է ոչ միայն մեզի, այլ նաեւ օտարներու· այս մասին ամէնէն գնահատական խօսքը այն եղաւ, որ Ամինեանի փառատօնին երգելէ եաք, երբ ժողովուրդը դուրս կ'ելլէր, երկու հոգի կը վիճէին թէ ամէնէն լաւ եղոյթը մե՞րը եղած էր, թէ Անգլիացիներունը: Նման գնահատումներ աւելի նըշանակալից են ինծի համար, քանի որ անկեղծ են:

Դժուար է նաեւ յայտագիր կազմելը· Ֆրանսայի մէջ մակարդակ մը կայ, որ երաժշտական դաստիարակութիւն ունի, եւ կ'ուզէ աւելի բարձր որակով երաժշտութիւն ունկնդրել· ինչ որ, չի համընկներ այն զանգուածին կողմէ, որ երաժշտական ճաշակ ու ականջի վարժութիւն չունի: Երգին հետ ունեցած կապը ազգագրական է: Այս կացութեան միակ տոկացողը Կոմիտասն է· ժամանակով ա՛լ աւելի սիրած եմ զինքը· առաջ, որովհետեւ այն երգերն էին որ դպրոցական նստարաններու վրայ սորված էինք· սակայն յետոյ լաւ երգողներով բոլորովին փոխուեցան նոյն երգերը:

Հ·– Ի՞նչու այդքան սիրուած է Կոմիտաս:

Պ·– Սիրուած է Կոմիտաս, քանի մը պատճառներով:

Օտարներու կողմէ սիրուած է պարզապէս այն պատճառով, որ իւրայատուկ երաժիշտ է· ամբողջ ժողովուրդի մը հարազատ, խտացուած զգացումները կ'արտայայտէ պարզ, բայց երաժշտական գեղեցիկ ոճով:

Հայ հասարակութեան կը խօսի ան, որովհետեւ մեր գաղթական ժողովուրդը իր երգերը, աւելի գեղեցկացած, վերադրաւ անոր գործին մէջ: Միայն գաղ-

●►

●►

Թական ժողովուրդ մը կրնայ ունենալ այս ղզացումը: Աքսորական հայ ժողովուրդը այս երգերուն մէջ զտաւ իր դիւղը, դաշտը, լեռը, եկեղեցին ու սովորութիւնները: Այնպէս, ինչպէս մահէն ճողոպրած մէկը կը գտնէ իր հարազատը:

Այդ ժողովուրդը այդ երգերով վերըստին ապրեցաւ իր երկիրը:

Ատոր համար ես Կոմիտասը մեր հերոսներէն կը նկատեմ. եթէ ինք չըլլար, այս երգերը ո՞ւր կ'ըլլային այսօր:

Հ.— Կոմիտաս երգի, երաժշտութեան արժէքէն զատ հոգեբանական գոհացում ալ բերաւ գրուած ժողովուրդին:

Պ.— Այո. ան ունի նաեւ կարօտի մասը. ամէն զատ ինքնուրոյն է երաժշտութիւնը ու օտարներն ալ կը սիրեն: Երբ Պէթհովէնի պատարագը մոիկ կ'ընենք եկեղեցական բան չէ, երաժշտութիւնը մոիկ կ'ընենք. բայց երբ Կոմիտասի պատարագը մոիկ կ'ընենք, նաեւ աղօթք է, միւս կողմէ կարելի է համերգի մըն ալ երգել: Ահա՛ Կոմիտասի մեծութիւնը:

Իսկ Կանաչեան ուզած է քայլ մը եւս առաջ երթալ. տեղ կու տայ աւելի կառոյցի: Ան եղանակ մը կ'առնէ որպէս թեմա, կը զարգացնէ, կը վերադառնայ իր բուն թեմային. աշխատութեան այս ձեւը շատ յայտնի է «Տալիլօ»ին մէջ:

Հ.— Ցայտագիրներու կամ ձայներիզներու վրայ որպէս հեղինակ երբեմն նըշուած է Կանաչեան – Ափրիկեան. ի՞նչ է հոն ձեր ըրածը:

Պ.— Տեսած եմ, որ, օրինակ «Նանօր»ի համար, գործը նուագախումբով շատ աւելի հեռաքրքրական պիտի ըլլայ. ու համերգէն առաջ փչէ մը ամասպարանքով աւելցուցի երգչախումբի բաժինը. հիմա ամէն կողմէ ձայնատեարերը կ'ուզեն:

Երկրորդ, նկատած եմ որ Կանաչեան դժուարութեան առջեւ կեցած է եւ աւելի հեռուն չէ գացած, ինչպէս ուխտի մասը «չանկլի»ն. այդ մասը գրեթէ իրմէ չէ: Նախադասութիւնը որ կը սկսի իրն է, յետոյ գիւղացին, հայրը, մայրը, ժողովուրդը որ կ'երգէ ես փչէ մը փոխած եմ: Մնացածը իրն է, այնպէս ինչպէս ինք գրած է:

Հ.— Այս երկոմիին խով եթէ Գ. Ալէմշահն ալ դնենք...:

Պ.— Կ'ըսէի որ օտարներէ երաժշտական ուսում կ'առնենք (ներդաշնակելու արուեստը), բայց առնելը չի բաւեր, պէտք է պատշաճեցնել մեր երգերու ոգիին. երբ Կոմիտաս կը գործածէ ներդաշնակելու արուեստը, կարծէք տարազ մըն է, որ լաւագոյնս կը վայելէ մեր երգերուն:

Ալէմշահ ալ իր կարգին շատ նուրբ ձեւով պատշաճեցուցած է իտալական երգերու արուեստը, իր յօրինած մեներգներուն: Որով իր մեներգները ոչ միայն հայկ. չունչ ունին, այլ նաեւ կարելի է միջազգային յայտագրով համերգներու մէջ զետեղել զանոնք: Իր գլխաւոր յօրինումը «Ա.տարայրի պատերազմ»ն է, նաեւ «Հէքեաթ»ը:

Հ.— Իսկ Հայաստանի երաժշտական գործունէութեան մասին ի՞նչ կը մտածէք:

Պ.— Արուեստի երկու ըմբռնում կայ. արուեստը ինք իր մէջ նպատակ է, ու արուեստը պէտք է ժողովուրդին ծառայէ. երկուքին մէջ ալ վտանգներ կան. որոշ ընտրանիի մը համար կարելի չէ արուեստ ընել. միւս կողմէ ան պէտք է նաեւ օգտակար ըլլայ: Սակայն օգտապաշտութեան սկզբունքէն մեկնելով արուեստի ցած չափանիշ մը կ'ունենանք: «Արուեստը մեծ սրահ մըն է, որուն բանալին պէտք է ունենաս» կ'ըսէ Սթրավինսքի: Հասկնալու կարողութիւնն է այդ բանալին: Մոիկ ընելու վարժութիւն պէտք է ունենալ. միաձայն մեղեդի մը հասկնալ աւելի դիւրին է միշտ:

Հայաստանի մէջ երկար ժամանակ ըղբաղեցան արուեստը ծառայեցնելու եւ որոշ բաներ գոհացան այս կամ այն նպատակներու: Կը խորհիմ թէ ներկայիս որոշ բաներ կը փոխուին:

Հոն երկար ժամանակ Կոմիտասը մէկ կողմ դնելէ ետք, հիմա սկսած են մեկնաբանել. սակայն պէտք է ըսել նաեւ հետեւեալը. հիմա որ Ց. Չէքիջեան Հայաստանի լաւագոյն երգչախումբին դեկավարն է, ըստ իս Կոմիտասի մեկնաբանութիւնը որ կ'ընէ, ճշդրիտ ըմբռնումով չէ. այս կ'ըսեմ, որովհետեւ փոքր վտանգ մը կը պարունակէ. արտասահմանի երիտասարդ երաժիշտները քանի մը տարի ետք իրր օրինակ պիտի առնեն այդ մեկնաբանութիւնները, այս կէտին է, որ կ'ուզեմ դիտողութիւն ընել: Չէքիջեանէն առաջ կար –եթէ չեմ սխալիր–, Տէր Ցովհաննիսեանը, որուն երգապնակները մոիկ ըրած եմ. Չէքիջեան կարծես անոր ուղղութեան կը հետեւի. երգը կամայական կերպով արագացնելու, դանդաղացնելու համակումը ունին. եթէ Սփիւռքի երգչախումբ մը ըլլար, այդքան դժուարահաճ ըլլալու պատճառ չէինք ունենար: Օրինակ «Սուրբ սուրբ»ը ուրախ երգ մըն է, ոչ թէ աղաչանքի երգ մը. հայաստանեան ձայնապընակներու մէջ կը լսենք «փեսին գովեստը». չի կրնար ողբի մը ձեւը տրուիլ անոր:

Կ'ընդունիմ որ երաժիշտ – մեկնաբաններ իրենց անհատականութիւնը դնեն գործին մէջ, բայց ոչ իրենց քմայքը:

Կոմիտասի բոլոր գործերը ինք իր կեանքանութեան տպած չէ. իրմէ հոգ ուրիշներ տպած են. չատ անգամ ալ կը տեսնենք որ Կոմիտաս վերջնական ձեւ չէ տուած: Ան տեղ տեղ, երգչախումբերու եւ ունեցած ուժերուն համեմատ փոփոխութիւններ կատարած է, ու այս պարագան է որ վէճի պատճառ եղած է կարգ մը «արուեստագէտներ»ու մօտ, որոնք կ'ըսէին թէ Կոմիտասի թէքնիքը, արմոնիի գիտութիւնը անբաւարար էր:

Վերջին տարիներուն Ռ. Ամպարեան հրատարակեց Կոմիտասի մէկ գործը՝ «Առ ի գետս բաբելացւոց», ուր կը տեսնենք, թէ կատարեալ թէքնիքի մը տիրացած է:

Այս բոլորով հանդերձ, կարելի չէ ըսել, որ երաժշտութիւնը Հայաստանի մէջ երկրորդական դիրքի վրայ է. բաւական աշխատանք կը տանին. բոլոր դիւղերը իրենց երգչախումբը ունին. երաժշտական դպրոցներու մէջ ահագին աշակերտութիւն ունին: Այս բոլորով կամաց կամաց դժուարահաճ պիտի դառնան ու...

Հ.— Եթէ ժողովուրդը դժուարահաճ եւ բծախնդիր ըլլայ, արուեստագէտն ալ պիտի ստիպուի աւելի բարձր մակարդակ մը ունենալ:

Պ.— Այո. ժողովուրդի մը արուեստագէտը հայելին է իր ժողովուրդին:

Հ.— Սիփան – Կոմիտասի ապագան ի՞նչպէս կը տեսնէք Փրանսահայ գաղութին մէջ:

Պ.— Սիփան – Կոմիտասի գլուխը երաժիշտ մը պէտք է անցնի, որ կարենայ զոհողութիւն ընել. սակայն զոհողութիւնն ալ սահման մը ունի, ու պէտք չէ այսպանել այն, որ չի կրնար ընել: Ամէն մարդ յանդուգն մը ունեցած է. կանուխ կամ ուշ մէկը կը գտնուի միշտ:

Հ.— Այս բոլորէն եմ, արդեօք կրնա՞ք սահմանել հայկական երաժշտութիւնը:

Պ.— Հայկական երաժշտութիւնը փորմիւլէ ընելը դժուար է: Երբ կարելի է նոթաներով սահմանել չինականը (դաշնամուրի հինգ սեւ նոթաներով) կամ ռուսականը (saut de tierce mineur et puis quartre juste), հայկականին համար կայ ընդհանուր մթնոլորտ մը որ ձայնաչարերով (gamme) ու մեղեդիի դիծով կը յատկանշուի: Կոմիտասի «Սիրաւոր Լոռիկ»ը եւ Ա. Ալեքսանեանի Ջուխակի քոնչէրթոն տեղ տեղ կը յիշեցնեն զիրար. հոս պատճառը այն է, որ արուեստագէտը գործածած է նոյն ձայնաչարը:

Մեր երաժշտութեան մասին ներկայիս երբեմն երիտասարդ երաժիշտներ կ'արտայայտուին ֆրանսական ձայնասփիւռի կայաններէ: Կ'ըսեն օրինակի համար, թէ Ջուխակը, դաշնակը հայկական գործիքներ չեն. ուրեմն այն գործերը որոնք գրուած են դաշնակի, Ջուխակի համար, կարծես հայկական երաժշտութեան մաս պիտի չկազմեն: Իսկ այն երգերը, որոնք հայերէն կ'երգուին, կը խորհինք որ հայկական են, քանի որ բառերը հայերէն են. ինչպէս «Հին, փառաւոր իմ հայրենիք»ը, «Հինգալլա»ն, «Մինչդեռ յոյսով խայտայ բնութիւն»ը. հայկական երգեր չեն ասոնք:

«Ժողովրդական» բառն ալ այն է ըստ իս, որ գործադրելի է ժողովուրդին կողմէ: Սակայն երբ ան կը յարդարուի, կը զարգանայ, կը գառնայ արուեստի գործ, հոն պէտք է երեւան գայ արուեստագէտին ճարտարութիւնը, վարպետութիւնը եւ զգայնութիւնը:

Ուրեմն, ինչպէս սահմանել հայկական երաժշտութիւնը. բաւական դժուար գործ է. կը խորհիմ թէ երաժշտութիւնը ձայներու համադրութիւն է. այդ համադրութիւնը ուզէ արեւելեան գործիքներով ըլլայ, կամ արեւմտեան զարգացած գործիքներով, կարեւորը ստեղծուած մթնոլորտն է. այն մթնոլորտը, ուր մեզ առաջնորդել կ'ուզէ հեղինակը: Եթէ ան ուզէ մեզ դնել հայկական եկեղեցիի մը մէջ ու նոյնիսկ եթէ ատիկա ընէ սինթոնիք խումբով մը, կ'ըլլայ հայկական երաժշտութիւն: Հոս ամէնէն կարեւորն է երաժիշտի մը զգայնութիւնը եւ անկեղծութիւնը իր գործին մէջ:

Այս երաժշտութեան մասին արտայայտուող երիտասարդները անգամ մը այնքան առաջ գացին, որ Կոմիտասի երաժշտութիւնը կը նկատէին ժողովրդական աղաւաղումը, արեւմտեան ներդաշնակումով: Մինչդեռ հոս իսկ է Կոմիտասի մեծութիւնը. ան ձայնագիր մեքենայ չէ, որ եղանակները արձանագրէ միայն. եթէ գործին մէջ իր անհատականութիւնը չդնէր, մեծ պիտի չըլլար. իր ներդաշնակելու արուեստին մէջ ուսումը արեւմտեան է, սակայն գործադրուած ձեւը՝ ինքնուրոյն:

Հ.— Վերջին խօսք մը...

Պ.— Ամէն երաժշտութիւն իր ունկնդիրը ունի. բայց կայ մաս մը, որ մեր պատկանի ժառանգութեան մաս կը կազմէ. հոս է որ հայ ժողովուրդը պէտք է կարենայ զանազանել, թէ ո՞րը զուարճանալու համար է եւ որը անձեռնմխելի հարստութիւն. զանազանել՝ որպէսզի չայլայլադուխ, չխաթարուի ան ու մեր յաջորդներուն կարենանք կարելի չափով հարազատ բան մը ձգել: Մեր եկեղեցական երաժշտութիւնը ասոր օրինակ, որ կը գնահատուի բոլորէն, որովհետեւ հարազատ արտայայտութիւն է:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

de Denis Donikian:

VOYAGES ÉGARÉS:

un cri de libération!

«Pour rencontrer l'espérance, il faut être allé au-delà de son désespoir. Quand on va jusqu'au bout de la nuit, on rencontre une autre aurore». Bernanos

par

Saténig GOSTANIAN

Dans son livre, Donikian continue son voyage au plus profond des nuits qui «sont des entrailles millénaires» (1). Les deux étapes précédentes : *Le Lieu commun* et *Ethnos* clamaient son désespoir à la vue du destin de son «peuple écartelé, semé par tous les sables... crucifié, dépecé, dispersé assassiné...», il disait sa souffrance extrême, son «agonie» devant sa «Terre en deuil où dort un peuple calciné». *Le Lieu commun* (1967) finissait par une prière :

« *Nous sommes un peuple / dans ton Peuple / Une voix / dans la conscience des nations / Une vocation / de martyre Un cri de ta Croix.* »

Ethnos (1969-1973) se termine par un aveu d'impuissance : «je ne puis plus maudire...» Le poète s'est voilé les yeux et la figure, il poursuit sa quête dans les mots, il veut dépasser la haine et lance un regard «plus haut»...

De 1973 à 1985, Denis Donikian a cheminé seul, il s'est heurté à mille récifs, a traversé mille aventures, naufragé, captif, se disant «qu'on ne peut pas vivre ainsi sans cesse inachevé. Torrent cloué», rejetant l'«erreur haïssable», le «désordre», le «chaos». Dans *Voyages égarés*, il nous crie son dégoût des «entraves» qui l'ont gardé «captif» durant des années.

Tout d'abord, il est victime de sa «mémoire qui ne guérit pas» et qui, fidèlement, le met en présence du génocide : «je laboure frénétiquement les désastres, le lit des crimes, le magnétique royaume.... Dépècement du paradis.»

Il est vrai que nous sommes marqués à jamais et au plus profond de nous-mêmes par le sceau indélébile du génocide, que depuis avril 1915, notre «bouche est un printemps martyr gonflé de soif», que nous n'arrêtons pas d'en parler, d'y penser. Mais «se dire aussi que rien ne désaltère. Le sang inextinguible appelle d'autres sangs».

Le sang, symbole de vie, symbole de mort ! Sang que Dieu défend de verser : après le déluge, l'alliance qu'il établit avec Noë (2) et tous les peuples issus de sa descendance, ne comporte qu'un commandement: l'interdiction du meurtre, du sang versé, de la vengence, du génocide : «Je demanderai compte du sang de chacun de vous... Qui verse le sang de l'homme, par l'homme aura son sang versé». (Genèse 9, 5-6). Cette interdiction est violée constamment dans notre histoire qui a «des accès de fièvre. Accès de sang». Le sang de notre peuple n'arrête pas de couler : «la terre nous a salis de notre sang», ce sang «qui ronge, qui mime la suie, charrie des doutes, produit de démons, ce sang noir, fleuve d'égout, et tous les cauchemars qu'il charrie». Lourds sont les jours où le destin nous fait responsables du sang des nôtres, du sang répandu par la violence et le désespoir.

Mais - «mon sang m'entraîne» - nous devons nous arracher à la fascination de l'horreur - «j'avais pour elle (la terre salie de notre sang) des appels indécents»- nous devons éviter une culpabilisation négative vis-à-vis de la langue, de la foi, du pays... sans tomber dans la paresse fataliste et l'indifférence. Nous devons vivre et bâtir même s'il faut nous «lever chaque matin au plus loin de la terre promise».

Poursuivant son itinéraire de «survie», le poète rencontre malheureusement «trop d'hommes défigurés, frères de riposte et de grimace, des fous confraternels qui ont truqué sa jeunesse», qui «inclinent toute vie impitoyablement vers l'émeute» : ces «nantis dont la vie est rongée de malaises belliqueux». C'est pourquoi il déteste ce politique qui, actuellement, veut régenter la diaspora et qui, comme «un sel rongeur», détruit en rouillant toutes les aspirations, et augmente le profond état maladif de notre peuple, dont il sape l'énergie, l'obligeant à survivre au lieu de renaître, - notre peuple à qui on ne propose que des «complots d'abois... et des chiens qui fatiguent le cerveau». Rien de positif n'est offert à «l'homme souillé par la colère ou le panégyrique», seulement des «discours moribonds» répétés, débités depuis des décennies, à un auditoire de «cailloux», par des hommes «effervescents qui accumulent les palabres», des hommes dont il rejette les «grimaces», les «paroles de singe». Ces générations d'hommes - robots, parlant dans le vide, ont creusé un fossé autour de nous et entre nous, nous empêchant de faire le lien avec notre histoire ancienne, par exemple avec les martyrs dont notre histoire est «riche», dont nous nous «vantons» au cours des commémorations alors que nous n'avons plus rien de commun avec eux : 15 siècles après, chaque année, Vartanane est fêté avec beaucoup de solennité, mais avec quelle conviction ? Nous ferions mieux de nous taire et de «demeurer modestes».

Tout au contraire ! Au lieu de créer, d'innover, nous continuons à contempler passivement ces «fondations qui durent», sans rien édifier au-dessus d'elles, nous passons notre temps, nous dépensons notre énergie à commémorer les événements tragiques du passé, à nous attendrir sur les 80 ou 100 ans de la naissance ou de la mort de personnalités historiques. Plus que jamais, nous continuons d'inaugurer des plaques : rue d'Arménie, des stèles commémoratives, des monuments aux morts, nos pauvres morts qui n'en finissent plus de mourir... nous osons même parfois troubler leur repos éternel et imaginer un transfert de leur cendres. Pauvres de nous ! «Laissez les morts enterrer les morts» a dit Jésus (Mathieu 8,22) et nous lui obéissons aveuglément en ce point,

nous sommes devenus un peuple de nécrologues, nous n'avons pas choisi la vie :

«Vois, je te propose aujourd'hui vie et bonheur, mort et malheur... Choisis donc la vie...» Deutéronome 30.

Mieux qu'un discours, chaque image, ou chaque vers de «Voyages égarés» nous entraîne dans une profonde réflexion, une méditation sur notre vécu quotidien, nous permet d'analyser le malaise, la souffrance que nous éprouvons à la vue de certains faits et gestes accomplis dans notre communauté. La poésie allume des feux sur notre route; les poètes ne sont ni des guides, ni des sages, ils sont des veilleurs, des vigilants, ils éclairent notre route, nous invitent à ralentir, et à nous remettre en question afin de découvrir toutes nos entraves et de nous libérer de toute aliénation.

En continuant la lecture de «Voyages égarés», nous y constatons d'autres refus. Le poète fuit la foule, «la foule éprise de sa souffrance», qui la cultive, en fait des banderoles, «qui aboie de loin vers son os». «Laine devenue tambour», troupeau de mouton se pressant bruyamment vers «un avenir qui bêle». Quel avenir? «Mais le bonheur vendangeait derrière l'avenir dans un commerce de toutes les mains applaudissant le Sol». Le bonheur se fonde-t-il sur notre attente commune d'un avenir utopique se déroulant sur la terre arménienne divinisée? Si jamais l'auteur y a cru un jour, aujourd'hui, c'est fini, «il est perdu pour les pasteurs, vendeurs d'illusions», il ne veut plus vivre du désir du «vieux pays agonisant». Il rejette les «labyrinthes à perpétuité» qui l'engagent dans «une voie sans issue», il ne croit plus aux «justiciers», aux recherches d'identité, de stabilité, car l'homme «est mobile, passage».

L'écrivain repousse les «cendres de sa naissance», son enfance qui a fini par le rejoindre et dont il doit se «guérir», il hait ses mensonges : «je parle ce qui n'est pas ma parole. Je souffre de m'entendre», il dénonce notre médiocrité irréductible qui a le pouvoir d'éteindre les intelligences vives, les «âmes ardentes». La communauté, avec son esprit de clan, ses idées étroites, ne supporte pas les déviants, elle ne les supprime pas forcément, - heureusement! - mais elle les meurtrit insidieusement, les condamnant au silence, à l'écartèlement, à la «mutilation» : «ma bouche est noire» dit Donikian, en écho à : «Vous m'avez cousu la bouche, coupé le sexe, ligoté les membres». (3). Souffrance du corps ligoté, absence de la parole mutilée, vide de la main amputée : *պարապը ձեռքին անդամահատ* (4) : Le poète muet, paralysé, ne pouvant ni parler, ni écrire, n'existe plus. «Nous n'avons plus de nom, en somme», car le nom représente l'être profond ; de désespoir, il veut «abolir son nom» et «couler», «englouti». Cet anonymat, ce non-être représentent la fin de la création, de la voyance poétique, exprimée en une superbe image : «le bleu naïf tombe en poudre sur tes yeux posés au cœur des paumes» : les mains fermant, condamnant les yeux, le poète «s'aveugle sur son cahier».

Mais ce n'est pas la nuit complète, l'oubli :

«Le désordre mûrit hors du sommeil.
Insomnies
infectées par le verbe étranger.»

Insomniaque, il délire en une langue dite «étrangère». Il ne s'agit ni du français ni de l'arménien, mais de l'étrangeté de la parole qu'il émet sans la reconnaître, car elle chosifie la pensée. Les mots sont des obstacles tout en étant le seul mode d'expression possible : «Les mots, les mots / Ne se laissent pas faire / Comme des catafalques. / Et toute langue / est étrangère.» (5)

Mais c'est là qu'intervient le poète qui se sert des mots, sens, son, emplacement, métaphore, silence, afin de cerner sa pensée et exprimer l'inexprimable, afin que nous ayons la révélation de nous-mêmes : «et puis je suis l'étrangère en vous qui vous montre.» (3)

Tous ces mots décrivent les dangers qui menacent l'écrivain «exposé à toutes sortes de harcèlement», ils traduisent aussi son ardeur iconoclaste, ils vont aussi l'aider à se guérir des ruines qui encombrent sa mémoire «martyrisée par la mort», il a besoin d'une mémoire «blanche», nette, car par la mémoire, il se fonde rétrospectivement et «connaîtra l'euphorie de son avenir». Il veut se réconcilier aussi avec le passé qui, même «fugitif, nous atteindra toujours», avec la langue du pays où il est né : «né avec ta langue, débrouille-toi».

Il abandonne l'idée utopique de la «terre promise» pour vivre «étranger aux chemins des ancêtres». «Je ne suis que ma voix» : Il va retrouver sa voix, c'est-à-dire son individualité. D'ailleurs «la chute collective n'est pas mon chagrin», il est difficile de s'affirmer comme individu en tant qu'arménien, il doit enfreindre la loi communautaire afin d'exister - et exister en tant qu'arménien : «que notre sang transgresse le corps communautaire. Qu'il se dilue dans les rues de tous les pays». C'est n'est pas une déclaration provocatrice ni révolutionnaire, même s'il accepte de choquer en accomplissant sa «fonction d'obscénité». En se réalisant en tant qu'individu avec toutes ses richesses et ses aspirations, en se sauvant seul - car on se sauve toujours seul - le poète ne craint pas l'assimilation, ce spectre agité par les impuissants afin d'effrayer la foule, et un arménien sauvé de cette chute qui est le plus souvent collective, en sauvera d'autres. Ainsi, le poète assume sa condition diasporique même au prix d'une transgression : «vis de transgresser les frontières plutôt qu'à les fonder» qui nous rappelle Saint-John Perse :«O voyageurs sur les eaux noires en quête de sanctuaires, allez et grandissez plutôt que de bâtir» (Amers, VI).

Le poète ne pourra renaître qu'une fois la transgression accomplie «au milieu le plus juste où les frontières s'annulent». Et il en paiera le prix : la solitude, «l'hostilité» des autres : «j'ai laissé mes frères sur leur rive». Il a ses armes pour lutter contre ces forces négatives : l'étude, le silence, l'écriture qui l'aidera à réaliser l'unité en lui, entre lui et l'autre, le «frère qu'on a exilé» et qu'il poursuit, le meilleur de lui-même, à qui il s'unira un jour. Il aura dépassé la tentation de la violence qui n'a jamais rien résolu : «la main gardée innocente entend le Crime dans ses mains», la pulsion du crime n'aboutira pas. Il y a eu transmutation du mal en bien.

«Nous avons approché le réveil». Donikian sera allé jusqu'au bout de son désespoir, et il l'aura surmonté, même si parfois il en sentira encore les morsures car ces blessures ne se cicatrisent jamais, c'est ainsi qu'il sera témoin de l'espérance qui fait vivre, car la plus haute forme de l'espérance, c'est le désespoir surmonté. Au bout de ces voyages égarés qui lui auront permis de rompre avec les «ruines», la nécrophilie, l'enfermement, et de créer, d'inventer un lieu ou une nouvelle façon d'être : «*տեղծել վայրը ուր ըլլալ*» (6) (créer le lieu où être), à son interrogation: «vivre sous quel nom?», il pourra répondre : «j'habiterai mon nom» (7).

Par la suite, il pourra rétablir la communication avec ses frères, avec tous ceux qui mènent la même lutte que lui, car l'homme ne peut se réaliser qu'en communauté.

Ayant «émigré» le plus loin possible, il pourra entrer «un jour, lieu de toute invitation, dans la paix des neiges obscures, dans l'amitié d'un livre mangeur d'obscurité», entrevoir la lumière, et, «le cerveau pacifié», passer du rêve, de l'idéal (réalité essentiellement illusoire, insaisissable) au spirituel, qui existe vraiment hors de nous et peut donc faire l'objet d'une adhésion directe : «Spiritualiser, c'est passer dans un autre monde que celui où nous sommes réduits à l'état peu enviable de prisonniers» (8). Dans ce passage vers l'infini, vers l'absolu, le poète nous entraîne avec lui car il est «passeur du monde»; seule la poésie permet un élargissement de l'horizon, elle est «Parole de Vivant», Perse (Vents I), elle est un immense chant d'espérance.

En elle, il y a eu transmutation de la mort en vie, le poète oublie ses pulsions de mort, il retrouve le désir de vivre, un désir impétueux et violent : «au cœur de vivre, incurablement, rêve un cheval». Il renaît à une «seconde vie» : «aujourd'hui, je renais dans ma propre disgrâce» et s'aime.

On n'épuise jamais les richesses d'un livre de poésie, elles se révèlent à chaque nouvelle lecture; au détour d'un vers, on lit : «le cœur n'aveugle plus», on pose le livre et on se met à rêver d'amour, de cet amour fou qui rend «aveugle»... Il n'est pas souvent question d'amour dans *Voyages égarés*, mais on le devine telle une source secrète; sous les plaintes, les révoltes, les indignations, il est omniprésent : «pas de métier plus vorace que d'aimer ce qui nous manque». Amour du «pays fabuleux», de la vie, de la terre «sa mère», des frères, des choses du ciel : «et tout le jour, sois une semence amoureuse du ciel», mais «ne me demandez pas quel amour creuse mes mains», mains jointes en creux pour recevoir, mains faites pour en serrer d'autres en signe de communion.

Epilogue de la «Chronique des années captives», le poème 8 fait mes délices. Il en émane beaucoup de paix et de sérénité.

Grandes voyageuses, les hirondelles sont revenues, fidèles, au pays; avec leur arrivée et celle du printemps, la vie reprend, on accueille la naissance du jardin, c'est-à-dire du végétal qui est l'éveil, la promotion vitale de l'inerte; l'arbre est signe d'enracinement, donc d'être, et source de sécurité et de puissance. Un homme devenu «meilleur» car apaisé, réconcilié avec lui-même et les autres, est plus accueillant, il retrouve, lui aussi, son pays qui, alors, lui parlera à voix basse; la communication est rétablie même s'il rêve encore de solitude et du sable de l'oubli. Il retrouve sa maison, ainsi son moi revient à lui et se renferme en lui : «parce que le moi existe en se recueillant, il se réfugie empiriquement dans la maison» (9) - l'errance est terminée, le déracinement s'ouvre à l'enracinement.

La vue de ses arbres le guérira de ses tourments, il ne craindra plus «cancer, torture, offense», il sera aguerri, ses longues années de tourments se consumeront en un éclair, instant bref où tout s'illumine, il ne s'attache qu'à l'essentiel, le lointain, le sinueux.

Il résiste à la séduction qu'exerce sur lui, l'eau qui coule, le fleuve qui emporte au loin, il se sent stable et fermement accroché au sol, il peut alors lever la tête et observer attentivement le ciel et les nuages qui, eux, continuent de marcher. Eau, terre, ciel... Mais le ciel livrera-t-il son secret ? Comblera-t-il l'homme en recherche? Pour l'instant, le corps se désaltère, le bonheur est étanchement. L'homme indéfini du début retrouve son identité, par conséquent la parole, et dit : «je» - «j'irai». Car la faim affective et spirituelle demeure en lui. Mais les arbres enracinés restent des certitudes, des repères autour de la maison, autour de la raison. Le voyage se continue avec un but, il n'est plus égaré, la route devient synonyme de libération, le poète n'est plus captif. Il est même donneur de liberté dans l'exacte mesure où il est conscient d'être un lieu d'échange (il reçoit et il donne) et de communication : «N'est-elle pas - et c'est probablement la définition même de la poésie - ce qui rend le langage possible» (10). Ainsi elle peut rassembler ce qui est dispersé en nous stimulant, en nous tirant de notre torpeur matérialiste et égoïste.

La poésie est espace d'émotion, de création, de vérité, de transcendance, elle est donc promesse de futur et ouvre un large horizon d'espoir. Dans un monde qui vit la quête de valeurs culturelles et spirituelles, un monde en recherche d'absolu, le poète est prophète. Nous avons besoin de poètes contemporains qui vivent notre condition diasporique, autant de ceux qui ne s'expriment qu'en arménien, que d'autres qui écrivent en français; ils réconcilient en nous nos deux langues, nos deux mondes intérieurs; nous pouvons leur exprimer notre gratitude, ils sont source de vie car : que deviendrait un peuple où ne naîtraient plus de poètes ?

■

Le jardin nouveau-né mangera ma maison.
Les hirondelles feront autour d'elle d'autres passages.
Un homme meilleur, confident du pays,
fera assidûment le chemin vers ses arbres.

Le sable accueille celui qui cède à la solitude.
Cancer, torture, offense vont l'aimer.
D'innombrables années périront dans l'éclair :
Aime ce qui meurt, les allées longues et courbes.

Luxe ascendant et fleuve narratif,
l'eau obsède l'eau et le ciel croit avoir marché.
Pour l'instant j'irai ma route, affamé de vos mains,
mes arbres, vous debout autour de ma raison.

Plus Haut,
Plus que la haine,
L'effort du monde. Plus que l'ennui,
Et dans mon cœur, au lourd des peines,
Je poursuis dans leur nuit,
Je cherche dans les mots,
Rien de ma face au monde que j'ai fui.
Car j'ai couvert d'un ciel mes yeux et ma figure.
Je ne puis plus maudire.
Impliqué dans ses plis très-obscurs.
Les donneurs de mort vive. Je me sais
De tous nos pas perdus. Ma course a dépassé
Reconstruire l'Heure
Ces fragments du malheur je ne puis les comprendre,
O toi Porte Debout ! d'ombre Grande !
Je vis couché sur tes paliers de cendre,

(à lire de bas en haut)

Dernière page de *Ethnos* que je cite au début.

(1) *Toutes les citations sans renvoi sont tirées du livre de Denis Donikian*, Voyages égarés, *Librairie Le Pont de l'Epée*, 23, *rue Racine, Paris V.*

(2) *Ce thème des Origines, de l'Alliance (l'arche, l'arc-en-ciel) se retrouve par exemple dans* Ethnos *p.* 15, 115, *dans* Objets et Débris, *p.* 26, 27.

(3) *Krikor Beledian*, Objets et Débris, *M. H., Paris* 1978.

(4) *Krikor Beledian, Անդամահատ, Բաբելի, Février* 1985.

(5) *Guillevic*, Terraqué, *Gallimard* 1942, *p.* 185.

(6) *K. Beledian, Վայրեր, Paris*, 1983.

(7) *Saint-John Perse*, Exil VI, *œuvres complètes, Gallimard*, 1982, *p.* 135.

(8) *Reverdy*, Le Gant de Crin, *Plon*, *p.* 207.

(9) *Emmanuel Lévinas*, Totalité et Infini, *Martinus Nijhoff Publishers*, 1980, *p.* 127.

(10) *E. Lévinas*, Difficile Liberté, *Albin Michel*, *p.* 188.

LIEUX DE PASSAGES

à propos de «Voyages Égarés» de Denis DONIKIAN

par

Yériché DJERGAIAN

Le lecteur des textes antérieurs, «Le lieu commun» et «Ethnos», retrouve Denis Donikian tout autant qu'il renonce à le capter de façon définitive. En effet, la facture demeure; c'est le style qui, dit-on imprime au geste, son signe perpétuel : métaphore serrée, concrète, rythmes syntaxiques secs, emplois lexicaux immédiats et larges champs sémantiques.

Mais «Voyages Egarés» fait surgir l'inaccoutumé qui chasse l'impressionnisme intimiste et lui préfère le récit poétique confinant parfois à la narration. Le parcours de l'homme renonçant aux icones, fussent-elles nationales, culturelles, transgressant les idées reçues que véhiculent les majorités agissantes, pourrait combler l'exégète qui, en conclusion déclarerait:

«Après de longs détours, la quête individuelle de Donikian parvient à une conscience sensible à fleur de mot d'où s'exclut toute légende idéologique et prend pied l'expérience intérieure.»

Mais le bât blesse précisément à l'endroit où, feignant de donner une unité à son recueil, Donikian n'a de cesse d'inverser le cours chronologique de sa démarche, déjouer les repères de l'interprétation. Il veut se limiter à jeter des pistes qui, elles justement, abhorrent les limites. Chaque phrase conçue isolément, est une photo dont il a découpé un coin, puis, par un système de collage, qu'il exhume dans un autre contexte, quelques lignes, quelques pages plus tard ou plus tôt, en tout état de cause, plus loin.

Le lecteur suit une trace qu'il perd immédiatement pour un système d'associations et d'agencements signifiants personnels que Donikian laisse en prime.

Lieu géométrique des expériences intérieures, «Voyages égarés» est essentiellement poétique au sens premier du terme. Il suscite, fait surgir, anime, intransitivement; l'objet et le sujet étant la structure de l'autre.

De «Chronique» au «Frère», les textes fondent un parcours en transparence où le temps linéaire est totalement transgressé par un mosaïque d'instants.

Moment privilégié qui, seul, circonscrit un présent accompli, «Entraves» figure paradoxalement en début de recueil et non en épilogue. Avant et Après sont-ils, au gré de l'écriture, une pâte de mémoire affective remodelable ?

La réponse, s'il en est une, requiert et souligne un autre praradoxe: la thématique de la Transparence conçue, me semble-t-il, comme antidote à l'Echo, au Miroir, au Renvoi, au Rempart, en somme à l'Infranchissable, sous-tend, notamment dans «Raisons persécutées», une recherche de gémellité où l'autre semblable serait à ce point différent qu'il conviendrait d'en creuser perpétuellement l'image et la chair.

Entre ciel et terre, suspension et mobilité, éternité et instant, ascèse et jouissance, Donikian me semble donner dans «Voyages égarés» une illustration de celui que Barthes nomme «le Dandy»: celui qui, du temps, réalise une vision viagère; le temps est son temps.

«Entraves» constitue, à mon sens, le creuset d'une dialectique existentielle. Proximité des contraires, rapprochement des extrémités, confusion ou superposition de la mort et de la naissance se résolvent en une (re)naissance. La métaphore est concrètement ciselée par son aptitude à résorber la distance sémantique entre les registres qui s'affrontent.

p. 19 — «dans la paix des neiges obscures». L'opposition des registres blanc / noir est non seulement nuancée par le mot *paix* dont il n'est pas besoin de préciser le symbole, mais aussi plus haut par le registre du *cauchemar* - noir. Comment ne pas penser à partir de quelques exemples de ce type, à une auto-annulation de l'image, à l'éclatement, par conséquent, d'une figure courante de l'écriture poétique.

p. 20 — «l'accouplement soit méthodique. Le jour est tatoué de moisissure - C'est le repli vers la naissance, la chair creusée par la chair».

De même que les mots tournent en rond, l'image, tout en nuance, renonce au choc, donc au vide.

p. 23 — «vendanger les ombres, les terreurs». Que presse-t-on sinon ce qui n'est pas vide?.

p. 25 — Ni la mort, ni l'absence n'ont de visage, suggère Donikian.

Au delà de la perception strictement infantile, ne doit-on pas discerner un des corrolaires de la métaphore condensée qui supplante autant qu'elle les déteste, le symbole et l'allégorie, autres figures cousines du vide.

Liberté me sera donnée de me perdre dans les pièges tendus : «fétu», «captif» me suggèrent «fœtus »et «natif», de même que la «vie» pluralisée, captant l'alentour, au moment où (p. 25) «la terre nous a sali de notre sang» dissimule à peine le traumatisme qu'engendrerait une légende païenne, ou tout simplemnet la naissance. L'évocation des entités, Terre, Homme, Ciel, opposés à l'individu qui veille, «Je ne suis que ma voix», me suggère un des aspects de la thématique romantique. Ce n'est pourtant que pure apparence, immédiatement dissoute par la prédominance de l'impression sensible soutenue.

p. 26 — «le temps aromatique - fièvre musicienne» - Toutes sensations sont mêlées en une unité de temps, située elle-même, hors du temps et de l'objet lyriques. Ainsi peut-on se confronter à une métaphore filée dont le foisonnement sonore et sémique exclut toute effusion.

p. 26 — «Vie rongée de malaises belliqueux, dévouée à l'origine légendaire, me fait suffoquer».

(Re)naissance

«Peu à peu mon corps est encerclé, les enveloppes, tombent, je coule».

Le champs lexical de la naissance à peine dissimulé succède à l'image sensible non charnelle : «la voix qui tête les neiges de la terre». Le point de confrontation entre charnel et spirituel trouve son paroxysme dans le «feu» où il convient, non de distinguer le symbolisme descructeur, mais un viatique de sensations, couleur et chaleur.. S'agit-t-il d'un retour aux origines? Les matériaux parfois discordants de l'image me suggèrent plutôt un chaotique mouvement de va - et - vient, une recherche assidue de complémentarité entre le corps, l'origine, l'esprit et le secret de leurs processus d'achèvement.

«Garder ma tête, signe que je suis encore le fils orienté vers le chas de l'aiguille» - *Orienté* s'oppose graphiquement et syntaxiquement à *Dévoué*, autant que règne le couple Direction / sujetion. Y aurait-il un magnétisme absorbant, «sol buvard et seul inguérissable» (p. 26) dans le parcours originel inaccessible à la linéarité : «ma liberté est perfectible» ?

Entre ciel et terre — une ampleur cosmogonique.

p. 25, 26, 27 —

La transmutation du sujet au fil de son cheminement s'accomode d'une alternance thématique.

— l'infiniment grand : «bousculer les nuages»,on songe au rêve baudelairien.

— l'infiniment petit : «le bleu naïf sur tes yeux posés au cœur des paumes»

— les contraires sensoriels : «éteindre la brûlure de son humanité»

— les contraires formels : «fragments» est le second titre de l'ensemble le plus unifié du recueil

— le fil conducteur : comment ne pas relever que le champ sémantique assez large de «fragments» conduit aux épousailles de l'abstait (partie, division) et du concret (fracture).

Je suis, dès lors sollicité par le souvenir de «Vents» de Saint John Perse où la matière est, primitivement, toujours en mouvement.

Fragilité

«Voyages égarés» s'ouvre sous les auspices de Fragilité qui, signalons le, appartient à la même famille étymologique que *fragments*. Au futur, il se situe apparemment postérieurement à l'ascèse des «fragments». Le texte me semble marqué par l'impérieuse nécessité, antérieure quant à elle, au cheminement des «fragments», comme si le temps se bouleversait une nouvelle fois et réalisait la séparation d'avec l'illusion. «Voyages» s'impose le signe de la rigueur, de l'impératif.

«Récupérer, se hâter» sont autant d'injonctions pluralisées que d'anonymat fertile qui conduisent à de nouvelles tonalités. A la manière du journal de Zobain, personnage de Raymond Guérin, la métaphore cède par vagues, aux aphorismes du journal intime. La poésie est bien le seul outil par lequel, l'intime est dicible. En outre, cette intimité requiert la pudeur en se donnant un double.

p. 32 — «ma pratique de la vie sociale irrite l'obscure silhouette dessinée par mes vieilles obsessions».

33 — «j'interroge, je me consume en vœux d'innocence - se hâter, l'ordre pousse, la parole est à vif, hanter le ventre.. Tout entier pointé vers la fuite absolue où l'hôte attendu avec les égards dûs à sa folie» - l'interrogation est sans réponse, l'urgence indéfinissable, pire, sans objet. L'anonymat des infinitifs achève de consumer ce double invariant. Les verbes transitifs se passent de compléments, le lexique véhicule le doute : quel est cet hôte, le recevant ou le reçu ?

De nouveau l'amplitude où séjourne le paradoxe apparent entre le parcours, l'accomplissement naturel de la vieillesse et la circulation complexe des invariances météorologiques :

34 — «que l'essaim des saisons, le temps inhabitable, l'instant d'un mot qui désaltère».

Entre le temps d'arrêt de l'écoute et la destination de cette mémoire - future, existe un espace, celui de la langue pour la vision concrète, biologique : «l'instant d'un mot qui désaltère».

Symptômes

POUR les isoler, les identifier, on recourt à des recoupements, des indices, des traces.

p. 37, 38, 39 — «Menu d'instants d'idéal et de destins - sans plus. le sang mime la suie, le sang m'entraine, il est temps de rompre avec la suie».

L'image impressionniste finit par produire une sphère homogène de sens. Il suffit de superposer les plans, les axes de paradigmes et de syntagmes. C'est l'anéantissement du discontinu et l'affrontement avec l'unicité passagère qui supporte la récurrence du quotidien. L'obsession, elle même, est citée p. 39.

Carrefour des destins, immanence de la rigueur du langage poétique confronté aux ventres qui sont des caves, plutôt que des matrices. L'ouvre, mobile, est pétrifiée de dangers -

38 — «magique agitation de microbes, sans cesse happé par les cages

39 — «pas de harcèlement plus assidu - l'eau irrite l'huile du sol». L'image visuelle et tactile se plaque contre l'assertion spirituelle. Les réseaux associatifs Obscurité / profondeurs, sont eux-mêmes nommés :

39 — «Paris tisse des lianes, vérité qui vous prend dans ses nœuds». L'huile évoque ce miroir où les formes jumelles ne peuvent rien sinon se mimer. Ceci pour la surface; en creusant, on rencontre des matériaux et des consistances antinomiques § Consistance des sons, matériaux de la phrase qui promène le même mot d'un contexte à l'autre :

37 — «visage glacé sur la suie du tunnel - face contre la vitre - des vitres te rendent une image courbe».

Les jeux de synonymie implicite dédoublent simplement les mêmes référents.

L'alternance soutenue entre l'apparence et la consistance se double, par ailleurs, de l'équilibre qu'entretiennent Brillance qui refuse la pénétration et Transparence associée au thème de l'eau.

38 — «rempart contre le soleil et la pluie - les vitres du métro te rendent une image courbe - ton avenir ne soit plus mis en bouteille» où transparence et image liquide sont pourtant négatives.«De longues nuits de suies éraillées» où l'on ne sait plus le nom d'entre *nuits* et *suies* auquel l'adjectif rapporte l'impuissance à parler. Le glissement, la glissade sur le parcours quotidien, recèlent ces confusions que l'action et l'écriture tentent de contourner.

Inventions persécutées

p. 56 — «vous clairvoyez par la respiration des vieux obstacles»

38 — «foin des bonheurs récalcitrants». Objectale ou humaine, l'entrave existe qu'il faut transgresser dans la fidélité de la récolte de l'ivraie même. L'exlamation renvoie sans malice l'oreille innocente à Rimbaud qui n'était pas sérieux à dix sept ans. On peut être troublé par cette double descendance du dérèglement des sens et de l'inventivité lexicale. Entre le «sonnet des voyelles» et les «assis», Donikian passe simplement de l'état à l'action.

Peut-on conclure le vagabondage, cet état qui refuse l'état, ne s'attachent aucune nuisance et s'ingéniant à ne point nuire ? Etat ou double Etat ? Pétrie du désir de rencontre, l'écriture se lance à la source d'une fratrie où la gémellité exclut pourtant le similaire.

«Je te suis» - Je suis Toi ?

L'ambiguité recherche le signe qui établira la reconnaissance :

70 — «Car je dis qu'on ne peut pas vivre ainsi, inachevé»

Le poème est constitué pour l'analyse, non pour la synthèse, décidé pour le paradoxe et l'aventure lectrice. Donikian dit l'indispensable achèvement et écrit l'impérieux inachèvement. Peut-être faut-il commencer à chercher ici le sillage que ce fameux double a tracé tout le livre durant ?

Personnellement, je nomme inachevé, ce foisonnement formel et sonore qui fonde l'association subjective et suscite, tel un lieu de passages le désir de l'écriture - ou bien, comme dit Valéry, ce moment privilégié conçu comme une mise en suspension que l'amateur viendra décrocher.

Pour conclure j'aimerais citer René CHAR :

«Parmi tout ce qui s'écrit hors de notre attention, l'infini du ciel, avec ses défis, ses roulements, ses mots innombrables, n'est qu'une phrase un peu plus longue, un peu plus haletante que les autres»

«dans la pluie giboyeuse»
NRF - 1968

Puissent les fragments, tous les fragments que Donikian nous donnera encore, demeurer de la texture de cette haletante simplicité. ■

Mai 1987

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
7
MARDI
7 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.524 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.524

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Դասը

Սթրազպուրկի պատմական – գոնէ մեզի համար – նիստին, Ֆրանսացի հին որիրաններու աւանդական ոճով, Քոսթ – Ֆլորէ կ'ըսէր թէ մարդն ունի մեծութիւններ ու փոքրութիւններ, երկուքն ալ պարտի ասանձնել, առաջինները պէտք է օրինակ ըլլան ու միւսներէն ալ հարկ է դաս քաղել :

Ո՞վ, ի՞նչ դաս պիտի քաղէ Պարպիի դատավարութենէն, որ վերջ պատ առնի օր, երկու ամսուան նիստերէ ետք, ակընկալուած վճիռով :

Ո՞վ, ի՞նչ դաս քաղից Նիւրանպէրկէն, քանի որ յաջորդող տասնամեակներուն, մարդը միշտ մնաց պայ մը մարդուն համար եւ մարդկութեան դէմ ոճիրները չրնակուեցան Պիսթրայէն Քամպօն, Վիէթնամէն Ալժերիա, Թուրքիայէն Զիլի, Տարա – Ափրիկէէն Լիբանան եւ գեռ այլուր : Որո՞ւ ձեռքերը մաքուր են :

Աստից անունը սակայն ցեղասպանութիւն չէր, եթէ նոյնիսկ խորքին մէջ գոհերը նոյնքան բազմաթիւ էին, նոյնքան բազմազան՝ մանուկներ, կիներ, այրեր, տարեցներ : Բայց, ծրագրուած բնաջնջումը չէր ցեղի մը, ինչպէս դարուս սկիզբը՝ Հայերուն, կամ աւելի ուշ՝ Հրեաներուն :

Հոս, միայն դահիճ մը չէ խնդրոյ առարկան, այլեւ դլխաւորաբար դաղափարախօսութիւն մը՝ նացիզմ, հիթլերականութիւն : Պարպիի գործադրող մըն է, թէեւ հարկ է գործադրողներ ալ դտնել :

Ի յառաջագունէ կորսուած դատի մը աւելորդ փաստաբանն էր Վերժէս, որ հակառակ իր զարգացումին, վարպետութեան, ճարտարութեան ոչինչ կրնար փոխել դէպքերու ընթացքին : Երդուեալնե – րէն ոչ մէկը պիտի համարձակէր հետեւիլ, ի սկզբանէ աւելի, փաստաբանի մը, թէկուզ երբեմն տրամաբանական վերլուծումներուն : Ընդունիլն իսկ Պարպիի պաշտպանութիւնը անքաւելի մեղք մըն էր Վերժէսի համար, որքան ալ մարդը իր նկարագրով հոգեկան վիճակներով տապնպող անձ մը չըլլայ : Կարելի է՞ հանդուրժել որ ձէվտէթ մը պաշտպան փաստարան դտնէր : Ոչ մէկ ոճիր կրնայ ուրիշ մը արդարացնել : Գաղթաթերութեան վայրագ վերաբերումներու ոգեկոչումը ոչինչով կրնայ նսեմացնել Պարպիի ոճիրը ու փոխել անոր ճակատագիրը :

Յատկանշական էր սակայն, որ ամբողջ դատավարութեան ընթացքին Գերմանացին չէփոխուեցաւ նացիին հետ, որ բոլորովին տարբեր բանի մը երեւոյթին առած էր, գազանի տեսակ մը, հեռու մարդ ապրածէն, կարծես մարդը գազան մը չըլլայ, երբ ան կը ձգուի իր բնազդներու պոռթկումին :

Բուն հարցը հոն է, որ այս դատավարութիւնը անպայման, պէտք է տեղի ունենար եւ անուրանալի է, որ իր դերին խաղացմինչեւ Սթրազպուրկ : Մեր քաղաքական տհասութիւնը պատճառ եղած է որ անտեղի բազդատու – թիւններ մեզ մղեն ոչ միայն սխալ այլեւ մեղի ոչ այնքան ալ նպաստաւոր դատումներու :

Պարպիներու դատավարութիւնը անհրաժեշտ էր, գոնէ անոնց համար, որոնք կրնան դաս մը քաղել ժամանակակից պատմութեան այս սեւ էջէն, եթէ նոյնիսկ ան միակը չէ եւ միակն ալ չմնայ :

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՐՊԻ՝ ՑԿԵԱՆՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻԻՆ

Վճիռը կասկած չէր վերցներ, եթէ նոյնիսկ 9 երդուեալներու եւ երեք դատաւորներու խորհրդակցութիւնները վեց-ու կէս ժամ տեւեցին : Ցկեանս բանտարկութեան վճիռը, որ հետեւանքն էր այն դրական պատասխաններուն որոնք տրուած էին 341 հարցումներուն (340-ը կը վերաբերէին յանցապարտութեան, 341րդը՝ մեղմացուցիչ դէպք յանցանացի, որու՝ ո՛չ ըսուած է) ընդունուեցաւ բուռն ծափահարութիւններով, մինչ Վերժէս հայհոյանքներու տարափի մը տակ եւ ոստիկաններու պաշտպանութեան, կը փորձէր մեկնիլ : Իրեն համար՝ ամէն ինչ նախապէս պատրաստուած էր եւ հետաքրքրական դիպուած մըն էր : Վերժէս այնքան մարդը չէ, զոր կը փորձէր արդարացնել այլ դատին ձեւը, որ բոլորովին ապօրինի կը դտնէր եւ վիրաւորական Ֆրանսայի համար : Այդ իրաւական «թերութիւններն են» արդէն զոր զրպարտաճառ կ'առնէ բեկանիչ Ատեանի դիմելու համար, քանի որ ոճրային ատեանը վերաքննութիւն չունի :

Ակէ զատ, այս դատավարութեան համար եղած փոփոխութիւնները Լիոնի արդարադատութեան պալատին մէջ պիտի մնան, քանի որ Պարպի երկրորդ դատավարութեան մըն ալ ենթակայ է – հաւանաբար տարւոյս վերջ – այս անգամ Ժան Մուլէնի եւ ընկերներուն ձերբակալութեան վերաբերեալ :

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՅԼԱԽՈՀՆԵՐՈՒ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ՝ «ԿԱԱՆՈՍ»

Այս պարբերականին տպիւ, «Մոնտ» ռուսերէնի դաս մը կուտայ : Կորբաչովեան ժամանակաշրջանին ծագում առած այս բառը, ընդհանրապէս համապօր կը նկատուի «թափանցիկութեան» : «Մոնտ» կը ճշդէ որ բառը իրականին մէջ կը նշանակէ «բարձրաձայն ըսելու իրաւունք», այլ խօսքով՝ ծանուցում, առաջին իմաստով կամ հակառակը՝ դաղտնիքի, թաքցնելու : Կլաս, ռուսերէն կը նշանակէ ձայն եւ – ոչ՝ ապակի, ինչպէս կը կարծեն կարգ մը գերմանաբաններ կամ անգլիախօսներ :

Շուրջ 15 խորհրդային քաղաքացիներ, դրեթէ բոլորն ալ գարնան ազատ արձակուած քաղաքական բանտարկեալներ, որոշած են ամիսը երեք անգամ լոյս ընծայել, առանց որեւէ արտօնութեան, լրատու մը՝ մկրտուած կլասնոստ : Սերգէյ Գրիգորեանց, ազատ արձակուած փետրուարին, Յուլիս 3–ին ներկայացուցած է առաջին թիւը արեւմտեան Թղթակիցնե – րուն, հատաքուած իր բնակարանը : «Մոնտ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ առաջին ակնարկով, թերթը ոչինչով կը տարբերի երբեմնի (70–ական թուականներու) Սամիզդատէն : 49 էջերէ բաղկացած լրատու մըն է, 50 օրինակ տպաքանակով : Բայց, Սամիզդատ չէ, քանի որ Գրիգորեանց եւ ընկերները բաց ճակատով կը ներկայանան : Առաջին թիւն ալ ղրկած են կեդր· Կոմիտէին : Նպատակ ունի արտայայտը – ւելու այն բոլոր նիւթերուն մասին, որոնք կը չահագրգռեն խորհրդային քաղաքացիները եւ ոչ միայն մարդկային իրաւանց : Առաջին թիւը յօդուած մը կը պարունակէ Սախարովէն, արդէն լոյս տեսած սպանական էլ Փայիսի մէջ, ուր կը չեչոտւի Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ համաձայնութեան մը անհրաժեշտութիւնը ապագինման չուրջ, ինչպէս նաեւ Չիատպոլի բանտին նկարագրութիւնը : Բ· թիւը լոյս պիտի տեսնէ Յունիսի կիսուն եւ պիտի վերաբերի «Պետութեան սարսափ»ին զոր կը գործէ ՔՒԿի – Պի–ն :

Խմբագրական կազմին մէջ են Գրիգորեանցն եւ Տիմոֆէէվէն զատ, հայր Իակունին, պատմաբան՝ Անրի Ալթունեան, Խրիմի թաթարներու պաշտպան՝ Մուսթաֆա Ճեմիլեւ եւայլն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՊԼՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախարարապետ Էօզալ ըստպայակոյի հրաժարեալ նախագահին տեղ հաւանական թեկնածու զօրավար Էօզթորունի փոխարէն նշանակած է զօր· Ն· Թորումթայը : Այս քայլով Թուրքիոյ Հանրապետութեան պատմութեան մէջ ա· անգամ քաղաքային իշխանութիւնը ցոյց տուած կ'ըլլայ, թէ ինք զինուորական որոշումները հնարաւոր ընկալող կողմ մը չէ միայն : Էօզալի կողմէ կատարուած այս անսպասելի նշանակումը նկատուած է «ոչ – զինուորական պետական հարուած մը», կամ երկրին ոչ – զինուորական դիմագիծ մը տալու Էօզալի ջանքին մէկ հետեւանքը· արդարեւ, քաղաքական դէպերու համաձայն, նախարարապետը այս քայլով կը միտի ապայակոյտի նախագահութիւնը կապել Ապահովութեան նախարարութեան, ինչպէս է պարագան ՕԹԱՆ–ի դաշնակից բոլոր երկիրներուն : Ակէ զատ, Էօզթորունի անտեսումին որպէս զլխաւոր պատճառ կը ներկայացուի նախարարապետին հետ տնտեսական մարզին վերաբերող տարակարծութիւնը, ու քիւրտ հրոսակներու վերջին արշաւալի տարբքը, որու ընթացքին 31 թուրք զինուցիներ սպաննուած էին : Էօզալ համոզուած էր, որ յապաղումով զինքը տեղեակ պահած էին պատահարէն· այս մասին, ապայակոյտին փափաք յայտնած էր որ հարցաքննութիւն մը կատարուի, սակայն Էօզթորուն ապօրինի նկատած էր նման փափաք մը :

ՖՐԱՆՍԱ. – ԻՐԱՆ աւելի մեղմացած յարաբերութիւններու մէջ են, մինչ Ամմանէն Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կը ջանայ համոզել որ տարակարծութիւն չըկայ ի՛ր եւ ներքին նախարարութեան միջեւ : Կորճի պէտք է ներկայանայ հարցաքննիչ դատաւորին, նախքան Թեհրան վերադառնալը, եթէ նոյնիսկ պիտի արտաքսուի : Թեհրանի մէջ ալ, դեսպանատունը պաշարուած կը մնայ, բայց ներսը դտնուող Ֆրանսացիները երթալ – դալու իրաւունք ունին այլեւս :

Ռեննի մէջ Շիրաք եւ Քոհլ ծանեցին 25ամեակը Ֆրանքեւգերմանական հաշտութեան, զոր Տը Կօլ եւ Ատենաուըը կընքած էին նոյն քաղաքին մէջ : Ապա դացին Քոլոմպէ Տը Կօլի շիրիմին առջեւ խոնարհելու, ուխտադնացութեան մը բնոյթ տալով տարեդարձին : Շիրաք բսաւ Գերմանիոյ նախարարապետին՝ «հո՛ս, ձեր տունն է : Ես ալ երբ Գերմանիա կուդամ, իմ տունս կը դամ ինքզինքս» :

ՅՈՒԼԻՍԻ մեկնումները վերջ դտան երկուշաբթի օր : Ճամբաներու Ապահովութիւնը հաստատեց, այս առթիւ, թէ տուած խրատները օդտակար եղած են քանի որ կարճի արկածներու թիւը զգալապէս նուազած է, անցեալ տարուան բաղդատմամբ : Ցաւալի կէտն այն է, որ արկածները նուազած ըլլալով հանդերձ, մեռեալներու թիւը 3% յաւելում կրած է : Հարիւր մեռեալ կայ :

ՀԻՒՊԷՐ ԺԻՒԷՆ, բանաստեղծ, պրաղէտ, վիպադիր «լուսաւոր դէմք մը» Ֆրանսական ժամանակակից դրականութեան, մեռաւ 61 տարեկանին, «անողոք» մկրտուած հիւանդութենէ : Ծագումով սեֆրժ (բուն անունով՝ Լէօշէր) որպէս քննադատ, լաւագոյն մասնագէտներէն էր Ֆրանսական 19րդ դարուն :

ՓՐՈՍԹ գոհ չէ, որովհետեւ հազիւ 3րդ հասաւ Քասթըլէի մրցումին, ուր ընդհանրապէս կը տիրապետէր բոլորին :

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓԷՍ – ՅՈՒՆԻՍ 29 – 30)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ԿԻԵԻԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Կիեւի Տարաս Շեւչենկօ համալսարանին մէջ տեղի ունեցած են կարգ մը ձեռնարկներ, նուիրուած՝ Հայաստանի : Այսպէս, Գրադարանին մէջ թացուած է հայ դիրքի եւ լուսանկարներու ցուցահանդէս մը, որուն ցուցանմուշները՝ դիրքեր, պարբերական հրատարակութիւններ, յօդուածներ, ԹԱՍ–ի եւ Արմէնփրէսի լուսանկարներ ներկայացուցած են Հայաստանի պատմութիւնն ու ներկան : Վիճակագրական տուեալներով ներկայացուած են խորհրդային գիտութեան զարգացման հայ գիտնականներու, մասնաւորաբար աստղաբնագէտներու, քիմիագէտներու, երկրաբաններու բերած նպաստը : Բանասիրութեան լսարանին մէջ տեղի ունեցած է դրական երեկոյթ մը, նուիրուած՝ Գէորգ Էմինի : Ցուցադրուած է Հայֆիլմի արտադրած «Խնճորի այդին» չարժանկարը, ըստ Ստեփան Զօրեանի նոյնանուն պատմուածքին :

***

«ԱՐՇԱԿ Բ·» ՕՓԵՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի Զ· Փալիաշվիլի օփերային մէջ ներկայացուած է Տիգրան Զուլոճեանի «Արշակ Բ·» օփերան, Երեւանի Ա· լեքսանդր Սպենդիարեան օփերայի խումբին կողմէ : Նախքան ներկայացումը ողջոյնի խօսք արտասանած է Վրաստանի մշակոյթի փոխ – նախարարը՝ Ի· Գամրեկելի, նշելով· «քանի մը վայրկեան առք կը բացուի վարագոյրը, աղեղը կը զգէի լարերուն եւ դահլիճը կը լեցուի Տիգրան Զուլոճեանի «Արշակ Բ·» օփերայի՝ հայ երաժշտութեան գոհարներէն մէկուն յուզիչ հնչիւններով : Այդ նոյն ժամանակ Երեւանի մէջ ուշադիրները կը հաղորդուին Զաքարիա Փալիաշվիլիի «Աբեսալոմը եւ էթէրին» օփերայի երաժշտական աշխարհին հետ» : Ապա սկսած է օփերայի ներկայացումը : Նուագախումբը ղեկավարած է Ցովհաննէս Չէքիլեան : Գլխաւոր դերերով հանդէս եկած են Ց· Ալավերդեան, Գ· Գալաչեան, Գ· Գրիգորեան, Է· Ուզունեան :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ՝ ԳՐՈՂԸ, ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ, ԽՄԲԱԳԻՐԸ

ՍՈՒՐԻՆ Դ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Դարասկիզբի արեւմտահայ մտաւորականներին ուղեկցած սեւեռուն ճակատագրի խաչակիրներից էր Գեղամ Բարսեղեանը, որ զոհ գնաց 1915–ի սեւ օրերին՝ հազիւ բոլորած 32 դարուն: Տաղանդաւոր թուականների Պոլսի ազգային գրական – հասարակական կեանքի եռանդուն կազմակերպիչներից էր նա՝ գրող, քննադատ, հրապարակախօս: Նրան մերթ կարելի էր տեսնել Ռ. Զարդարեանի կողքին, «Ազատամարտ»ի էջերում, մերթ Մխսաք Մեծարենցի գրական – ընկերական շրջանակում, մերթ «Ազդակ»ում՝ իր շուրջը համախմբուած խանդավառ երիտասարդներով, մերթ էլ Դ. Վարուժանի, Յ. Օշականի, Կ. Զարեանի, Ա.Հարոնի հետ՝ մեհենական հանգանակն ու ծրագրերը կազմելիս:

Մեծարենցի ստեղծագործական աշխարհը ներկայացնելիս Գեղամ Բարսեղեանը առանձնացնում է գնահատութեան մի չատ կարեւոր գործօն՝ բանաստեղծի ինքնաճանաչման մղումը: Առաջին հայեացքից կարող է թուալ, թէ, տեղի տալով ժամանակի հրապոյրներին, խմբագիրը – քննադատը փորձում է բացառութիւն անել: Մինչդեռ նա բնական եւ օրինաչափ է համարում, որ ինքնահաստատման հնարաւորութիւն ունենայ միայն ինքնաճանաչման ճանապարհով: Պահանջը սկզբունք էր եւ իր համար, որի ապացոյցը ապրած թէեւ կարճատեւ, բայց փոթորկալից կեանքն էր:

Գեղամ Բարսեղեանը ծնուել է 1883–ին, Պոլսում, կէտիկ փաշա թաղում: Հայրը Ակնից էր, ժամանակին թողել էր ծնողական տունը, հաստատուել Պոլսում, սակայն իր օջախում վառ էր պահել հայրենի եզերքի հոգեւոր, ազգային – ժողովրդական երգերն ու աւանդութիւնները: Այս պարագան շատ է օգնել Գեղամին՝ գաւառը եւ նրա գրականութիւնը, ազգային բնաշխարհիկ ոգին որոնելու, պաշտպանելու խնդրում: Վաղ են ճեւաւորուել նրա գրական նախասիրութիւնները. դուցէ գրանում քիչ չէր Լեւոն Շանթի դերը, որն ուսուցչութիւն էր անում Մեսրոպեան վարժարանում: Գեղամը Պոլսում յաճախել է նաեւ Պէշճեան կրթարան, սակայ անցել նշանաւոր կեդրոնական վարժարան, որը, սակայն, առանց աւարտելու թողել է 1896–ին՝ հայ – թուրքական արիւնալի ընդհարումների պատճառով: Ուսումը փորձում է լրացնել ընթերցանութեամբ, ինքնակրթութեամբ, լեզուների մէջ խորանալով: Ստանուածքով եւ ըստեղծագործական պաթոսով նա յարում է ժամանակի նոր ռոմանթիկական սրտնումներին, թէեւ իրեն բոլորովին խորթ չէին զեղարուեստական ճանաչողութեան ռէալիստական տարրերը:

Արդէն 1900–ից նա ակտիւօրէն ներգրաւուում է գրական – հասարակական կեանքին. առաւելապէս ապագրւում էր Տ. Ձիվէլեկեանի «Սուրհանդակ»ում ընդհատուպ նրա ընդհատումը եւ Բ. Քէչեանի «Բիւզանդիոն»ում, ուր մնաց մինչեւ 1908–ի ձմեռը, մինչեւ ազգակեան գործունէութեան չրջանը: Նրան կարելի էր տեսնել նաեւ «Մանզումէի էֆքեար»ում, որտեղ յաճախ առորագրում էր «Օշին Զարթօնք» գրական ծածկանունով: Այս օրաթերթերում Գ. Բարսեղեանը հատարիմ էր իր նախընտրած փոքր արձակի ժանրին՝ պատմուածք, արձակ բանաստեղծութիւն, ակնարկ, պատկեր: Սիրով հակւում էր դէպի հրապարակագրութիւնը, դէպի գրական – քննադատական կենդանի մթնոլորտը: Ժամանակակիցները վկայում են հայ եւ եւրոպական գրականութիւնների նրա քաջխմացութիւնը, գրական վէճ մղելու կարողութիւնը, ինքնատատ ու նպատակասլաց խօսքը: Սփիւռքահայ գրականութեան երախտաւորներից Վազգէն Շուշանեանը անխառն ու անկեղծ հիացմունքով էր լցուած Բարսեղեանի բանիմացութեան, կենսական յախուռն, անպարփակ հետաքրքրութիւններ, իսր պատրաստականութեան հանդէպ: «Որքան յաճախ ու որքան չատերը մեզմէ կընայ ամչցնել իր մտաւորական յուռթի եւ ներուժ կեանքին, իր խմացականութիւններուն, անձնային տառապանքներուն, եւ անյագ ծարաւին պատճառով ի խնդիր աւելի հերոսական ու գեղեցիկ կեանքի մը, որուն ցոլքը, կը հատատանք, կը չոզար իր աչքերուն խորը», – գրում է Շուշանեանը Բարսեղեանի թողած անմիջական համայքի մասին եւ պատճառաբանում նրա որոշակի ազդեցութիւնը նորագոյն ժամանակներում. «Ու կրկին կընայ ամչցնել մեզմէ չատերը, կրնայ այսօր իսկ բարախուն, հրատոչոր, ճկուն իր լեզուովը մեզ կարդի կան – չել»:

Պատահական չէր, որ բաւական կաթճ ժամանակում նրանով «գերուեց» Ռուբէն Զարդարեանը, որն արդէն 1909–ին երիտասարդ հրապարակախօսին հրաւիրում է իր խմբագրած «Ազատամարտ» օրաթերթի՝ աշխատելու: Փորձառու գրողը կարողացաւ որսալ Գ. Բարսեղեանի ստեղծագործութիւններում հատարակական խնդիրներին հակամէտ լինելու գեղապիտական կորովը, գաւառին նուիրուած նիւթերի, պատմուածքների մէջ ազնիւ սէրը մշակի նկատմամբ ռոմանթիկական մտածումների եւ ռէալիստական խորհուրդների իւրօրինակ չազախը, յատկանիշները, որոնք այնքան անհրաժեշտ են «օրւայ տրիբուն»ին եւ գրողին միաժամանակ: Համակրելով ու քաջալերելով Գ. Բարսեղեանի գործերում «գաւառացի գրագէտին ճամբան» դէպի ժողովուրդը, նրա ցաւերը, ձգտումները, Ռ. Զարդարեանը տեսնում էր նաեւ զեղարուեստական մտածողութեան, ոճի հոգեհարազատութիւն իր ստեղծագործութեանը, հանդամանք, որը հնարաւորութիւն էր բացում մշակելու գրական – ճանաչողական ընդհանուր դիրքորոշում ի չահ «Ազատամարտ»ի: Արդիւնաւէտ գործակցութիւնը տեւեց մինչեւ 1915–ի եղերական իրադարձութիւնները: Գ. Բարսեղեանին կլանում էին ազգային, հերոսականի հարցադրումները. նա՛ փառաբանում էր մշակին, ոգեղինում նրան՝ անկախութեան, քաղաքական իրաւունքների համար արբաղան պայքարի եւած մարտիկներին («Ներչնչեալը» յուշատետրի էջերից յառնում էր Մանան, Տարօնցին ոգեւորում էր «զեղեցիկ ու հերոսական բաներ գրուցած առեն»՝ թարմ օրինակներով): «Ազատամարտ»ում են տպագրւում նաեւ «Առ Մանանա», «Սահմանը անցնողները», «Գեղարդին յիմարութեան ցայգերգը», «Ժանն ա'Արք» փոքր ծաւալի էսէները:

Խօսելով Ժան ա'Արքի մասին, գրող – հրապարակագիրը արծարծում է հերոսի փիլիսոփայական խմաստաւորման եւ ազգային ընկալման յարաբերակցութիւնների խնդիրը: Հաճելին այն է, որ Գ. Բարսեղեանը արձագանգում է Մ. Նալբանդեանին, որը խոտալցի աղջկայ հայրենասիրութեան օրինակով խորհրդածում էր հայ կանանց քաղաքացիութեան արթնացման ազգակների մասին: Բարսեղեանը յուզաւառուած բացագանչում է. «Ա,յս պահուս Ժանն ա'Արքի մը գոյրը կը փնտռեմ իմ ցեղիս, հայրենիքիս արիւնոտ հողերուն վրայ»:

Հերոսութեան գնահատութեան չափանիշները ժամանակի ընթացքում չեն փոխուում, սակայն ուշադիր պիտի լինել նոր ժամանակների բերած կոյր պաշտամունքի օրինակների հանդէպ, զգուշացնում է հեղինակը: Վկայակոչելով «տարի մը առաջ» թուրք երիտասարդութեան նոր խնկարկումը Լենկ – Թեմուրի անուանց՝ նրա՝ կուռք ճանաչուելու նոր յորձանքին, Գ. Բարսեղեանը գրում է. – «Ազգայնամոլ թափ մը կը մոռցնէր, կը մոռցնէ՛ր, թէ այդ անողոք աշխարհակալը արիւնի ու աւերքի դեւ մըն էր միայն»: Բացատական դործօնը, սխալ ըմբռնումը ազէտաւոր հետեւանքներ են բերում, եթէ կոյր է ամբոխը: Իսկ խաւարի մէջ խարխափող խուժանին հեշտ է նպատակաուղղելը: Չէ՞ որ նոյն ազգայնամոլ կիրքը նրան հրահրեց դէպի հայկական կոտորածները:

1908–ի վերջերին Գ. Բարսեղեանը արդէն կազմակերպուած, որոշակի դեղագիտական ու հասարակական ըմբռնումներով առաջնորդուող անհատականութիւն էր: Ժամանակակիցները վկայում էին, որ նա յափշտակուած ուսումնասիրում էր սիմպոլիզմի եւրոպական ակունքները՝ Սամէն, Մալարմէ, Պոտլէր, Վերլէն եւ ուրիշներ: Այդ հետաքրքրութիւնները պատահական բնոյթ չէին կրում. նա ուրոնում էր զուգահեռներ, օրինաչափութիւններ հայ գրական նորագոյն ոճական – թիւական փուլի հետ: Հէնց այս ժամանակներին է վերաբերում «Ազդակ» շաբաթաթերթի հրատարակումը Շաւարշ Միւսաքեանի եւ Վահրամ Թաթուլի անմիջական աշխատակցութեամբ: Մմրագրական ինքնուրոյն աշխատանքի փորձը «Ազդակ»ում հատատում էր Գ. Բարսեղեանի մուտքը որպէս հմուտ կազմակերպչի, գրական, տեսական, քննական խնդիրների լուծման մէջ նա արդէն զաւանում էր համակարգուած սկզբունքների՝ առանձնակի ընդգծելով Մեծարենցի հետ իրենց գրական ուխտին հաւատարմութիւնը: Իսկ Թաթուլը, Միսաքեանը եւ Բարսեղեանը շատ էին կապուած բանաստեղծի հետ մինչեւ նրա մահը: Նոյնիսկ գրականութեան պատմութեանը յայտնի է նրանց հիմնած, այսպէս կոչուած, «Բառանդամ գրական միաբանութիւն»ը, որը ծրագրում էր «Մտսիսի մատենադարան» մատենաշարով լոյս ընծայել բանատեղծական ժողովածուներ եւ մեծ չափով նպատակ է «Միաձոն»ի մուտքին: Իր անաւարտ «Օրեր եւ ժամեր» յուշագրականում Շաւարշ Միսաքեանը գրում է. – «Մեծարենցին հետ երբ մտերմացանք, արդէն անկողին ընկած, առնուազն տասը մնալու դատապարտուած էր: Վարքմը նոյն թաղը կը բնակէր, Սամաթիա: Գեղամը կէտիկ փաշայէն, ես ալ Սկիւտարը կէտիկ փաշայէն, ես ալ Սկիւտարը էինք Միսաքին տունը: Տեսակ մը ուխտատեղի, ուր սակայն մահուան տուներն էր...»: Մեծարենցն ինքն էլ էր թանկ գնահատում իր մտերիմներին: «Նոր տաղանդներ» ժողովածուում «հոգեւոր կանչի գեր» ժողովածուում «հոգեւոր կանչի գեր» ընկերներին նուիրում է մեկական բանաստեղծութիւն. «Իրիկուն»՝ Վահրամին, նշանաւոր «Զրուց»ը՝ Շաւարշին, իսկ Գեղամին՝ չորքի վերջին՝ «Ինչ արեցութեամբ» հրաշալի բանաստեղծութիւնը, որն ամբողջութեամբ ստղորուած է բնութեան ակնկրկնելի պաշտամունքով, սիրով: Այստեղ աւելի քան նկատելի է Նարեկացու տաղերի, բնապաշտութեան անթաքոյց, բարերար «ներկայութիւնը», որն ուշագրաւ է գարձնում այն ստեղծագործական խթանման, տպաւորութիւնների, նիւթերի նորագոյն մեկնաբանման տեսակէտից:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՆԻԿԸ ԶՈԼԱՑԻ ՄԱՍԻՆ

Վիպասան է. Զոլայի թոռը, Ժան – Գլօտ Լըպլըն – Զոլա մտերիմ ծանօթի մը նման կը խօսի իր մեծ հօրը մասին: Զայն չէ ճանչցած անշուշտ, քանի որ Զոլա հեզձամահ եղած է 1902 Սեպտեմբեր 30ին փարիզի իր բնակարանը, Ժան – Գլօտի ծնունդէն բաւական առաջ: Սակայն մայրը՝ Տրենիզ, որ Զոլայի ու Ժան Ռոզըրոյի առաջին զաւակն է, հօրը հանդէպ կատարեալ պաշտամունք մը ունեցած է, զոր փոխանցած է նաեւ զաւակներուն:

Ժան – Գլօտ կը պատմէ, «մայրս ծնած է 1889 Սեպտեմբերին 20–ին. տասներեք տարեկանին կը մեռնի հայրը: Զոլա 1870–ին ամուսնացած է Ալէքսանտրին Մէլիի հետ, սակայն 1888–ին կը սկսի ապրիլ Ժան Ռոզըրոյի հետ: Անկէ կ'ունենայ երկու զաւակ. Տրնիզն ու Ժաքը: Ամենց չեն արտօներ մտանակցելու իրենց հօրը յուղարկաւորութեան թափօրին, ինչ որ մօտս համար մեծ տատապանք մը կ'ըլլայ զոր երբեք չի կրնար մոռնալ: Ան նախանձոտ սէր մը կը տածէր հօրը հանդէպ: Դիտելով յուղարկաւորութեան թափօրը կը տեսնէ, թէ հայրը հազարաւոր հիացողներ ունեցող մէկն էր, ու այնուհետեւ կը մօտենայ հօրը այրիին՝ Ալէքսանտրինի, զոր արդէն կը ճանչնար:

«Ալէքսանտրին, ինք կարզագրած է որ Ժան ու տղաքը Փարիզի իրենց բնակարանին մօտ ապրին, որպէսզի Զոլա կարենայ ամէն օր տեսնել զանոնք: Ինք եւս կը ծանօթանայ անոնց ու 1894–ին միասին պտոյտներու կ'ելլեն: 1898–ին, Տրէյֆիւսի հարցին ընթացքին, երբ Զոլա Անգլիա պէտք է մեկնի թաքնուելու, Ալէքսանտրին կ'առաջարկէ, որ անոր հետ մեկնին Ժանն ու տղաքը:

«Մայրս, կը պատմէ Ժան – Գլօտ, միշտ երախտապարտ էր Զոլայի կնոջ վեհանձնութեան հանդէպ ու հօրը մահէն ետք զայն կը նկատէ երկրորդ մայր մը. 200 – 300 նամակներ ունիմ, զորս փոխանակած են երկու կիները, 1902 – 1923 թուականներու ընթացքին: Տրնիզ ու Ալէքսանտրին կը մտերմանան իրարու, առաջինը՝ աւելի լաւ ճանչնալու համար իր հայրը, երկրորդը՝ կարենալ ազատօրէն խօսելու համար այն մարդուն մասին, զոր կը պաշտէր եւ որ մեռած էր:

«Ամէն տարուան առաջին օրը մայրս դիս ու քոյրս իրեն կը տանէր, շնորհաւորութիւններ ու մատթանքներ ընելու. կը յիշեմ կին մը, որ հակառակ իր տարիքին, դեղեցիկ էր տակաւին: Խոշորակազմ էր, արտասովոր դէմք մը ունէր, փայլուն աչքերով, թեթեւօրէն կորացած քիթով մը. չատ դեղեցիկ սպիտակ մազեր ունէր, որոնք կը հաւաքէր գլխուն վրայ սեւ թաւիշէ փոքր ժապաւէններով. 1925–ին մեռաւ, 86 տարեկանին: Իսկ մեծ մայրս չեմ ճանչցած, մեռած ըլլալով իմ ծնունդէս վեց չարաթ առաջ:

«Զոլա կարծուածէն նուազ հարուստ էր. ճիշդ է որ չատ դրամ չահած էր իր վէպերով, սակայն արուեստագէտ էր, ու կը ծախսէր անհաչիւ. կ'օդնէր նեպոթեան մէջ դանուող իր բարեկամներուն, երկու տուն ունէր պահելիք, բազմաթիւ ծառաներ: Տրէյֆիւսի հարցը անտեսական գնգում մը պատճառած էր իրեն ու մահուընէն քիչ առաջ Մէտանի իր կալուածը ծախելու մասին կը մտածէր: Չծախուեցաւ, Ալէքսանտրինի չանքերուն չնորհիւ. ան վաստուածը նուիրեց հանրային օդուտեան կազմակերպութեան, որ հոն մանուկներու ապաքինումի կեդրոն մը հաստատեց. այս կեդրոնը գործեց մինչեւ 1963, իսկ այսօր վերածուած է վոքր թանգարանի մը: Ալէքսանտրին մօտէն հետաքրքրուած է նաեւ Ժանի եւ երկու գաւակներուն վիճակով. վճարած է ժաքի բժշկական ուսումին ծախքերը: Մայրս եւս վայելած է իր հոգածութիւնը: Ան հակառակ երեք գաւակ ունենալուն, չբունակած է խորացնել իր ծանօթութիւնը Հօրը մասին ու երկար տուն աշխատած է Զոլայի ամրողջական գործին նոթագրումներով ու մեկնաբանութեամբ առաջին հրատարակութեան համար: Գրած է նաեւ դիրք մը հօրը մասին. «Խմիլ Զոլա, ներկայացուած իր ազկին կողմէ»:

«Ալէքսանտրին բրած է նաեւ հետեւողութիւն. Զոլա դրաւոր փոփոխ յայտնած է որ տղաքը օր մը կրեն իր անունը. եւ Ալէքսանտրին ամէն ջանք ի գործ դրած է, որ իրականանայ այդ փոփոխը: Ժանի հետ համաձայնելով անուանափոխումի խնդրագիր մը ներկայացուցած է Գատութեան Նորհուրդին, ու 1908 թուականին Տրնիզ եւ Ժաք կրցած են սիրանալ իրենց հօրը անունին: Ան տակաւին բրած է անհրաժեչտ, որպէսզի վիպասանին գործերուն հեղինակի իրաւունքները ժառանգին անոր զաւակները: Կը կարծեմ կրցայ բացատրել, թէ ինչ աստիճանի հրաչալի ու վեհանձն կին մըն էր Ալէքսանտրին:

«Զոլայի մահուան պարագան ոճրային արարքի մը հետեւանք նկատուած է ամենց կողմէ. մայրս ալ բնաւ կասկած չունէր թէ ոճիր մըն էր գործուածը: Սակայն այդ չրջանին, երբ Տրէյֆիւսի հարցը բռատութիւններու եւ ատելութեան դուռ բացած էր, երբ Զոլայի վարած երկիթեզի կեանքը գայթակղութիւն յարուցանած էր, երկու կիներն ալ՝ Ժան եւ Ալէքսանտրին, կ'ուզէին միայն մոռցուիլ ու խաղաղութիւն գտնել. կառավարութիւնը եւս որ վճռակ չունէր նոր պատմութիւններ ըստեղծելու, չատ մակերեսային քննութեամբ մը միայն գոհացաւ ու հարցը փակուեցաւ: Զոլա բազմաթիւ սպառնալիքներ ստացած էր մահուան, որոնք կը տատապեցնէին զինքը: 50–ական թուականներու սկիզբին լրագրող մը փորձած է վերակիլ քննութիւնները, լսած ըլլալով ծխնելոյզ մաքրող գործաւորի մը մահուան մասին մէջ կատարած խոստովանութիւնները: Ան պատմած է, որ մինչ կ'աչխատէին գրացի տանիքի մը վրայ, ուրիչ գործաւորներու հետ փակած են ծխնելոյզի մը ելքերը, որպէսզի ծուխ չերեւնայ: Երբ ինքը կ'իջնէ ներքեւ, կը տեսնէ, որ Զոլա մեռած է: Ան կը պատմէ, որ ինքն ալ ներքեւ իջած է, սակայն ուրիչ մարդ մը չէ տեսած: Ան կը պատմէ, որ ինքն ալ ներքեւ իջած է, սակայն ուրիչ մարդ մը չէ տեսած: Ան կը պատմէ, որ ինքն ալ ներքեւ իջած է, սակայն ուրիչ մարդ մը չէ տեսած:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՅՐՈՒԹի Ազգային Եղիչէ Մանուկեան վարժարանի անօրէնութեան կազմակերպութեամբ, Մայիս 20–ին, դասախօսութիւն մը տուած է տոքթ. Բարդէն Փափազեան՝ «Ազգային ինքնուրոյն գոյութեան եւ անկախութեան անքակտելի կապը» նիւթին շուրջ։ Ներկայացնելէ ետք հայ ժողովուրդի ձգտումը դէպի անկախութիւն, ապա նաեւ հայրենիքի, պետականութեան եւ անկախ գոյութեան տարբերները, դասախօսը նշած է. – «Հայրենիքը միայն հողը չէ։ Հայրենիքը կապ քաղաքական դաշտիար մըն է ... Հայրենիքի առընթեր կայ քաղաքացիի դաշտիարը։ Հայրենիք կազմելու միակ միջոցը պետութիւն հաստատելն է, պետութիւնն է՝ որ կը սահմանէ ազգին հետեւելիք ուղին, մեկնելով ազգին մղումներէն, պահանջներէն»։

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍի կաթողիկոսարանի չրքջափակին մէջ, Յունիս 15–ին, տեղի ունեցած է համերգ մը, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի ընտրութեան եւ օծման 10–րդ տարեդարձին առթիւ։ Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը։ Վերջին պահուն, անակնկալ կերպով ժամանած է Հանրապետութեան Նախագահ Ամին Ճէմայէլ, իր կնոջ հետ։ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գէորգ Գանատահարեանի, մեկնաբանած է եկեղեցական երգեր։ Նախագահը բարձր գնահատած է երգչախումբին ու նուագախումբին մակարդակը։ Յայտարբի ուարտին Ամին Ճէմայէլ բարձրաձած է Վեհարան եւ Հնորհաւորած Հայրապետին ընտրութեան եւ օծման տարեդարձը։

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Էճլինգտրթ Գոլֆճլէյթ Հիմնարկին մէջ, Յունիս 6–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի երգչախումբին համերգը։ Ներկայ եղած են հինգ հարիւր հոգի։ Բացումը կատարած է Օննիկ Յովսէփեան։ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Էդիկ Յովսէփեանի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Վանիկ Յովհաննէսեանի եւ Աբգար Գասարճեանի, մեկնաբանած է Կարա Մուրզայէն, Մ. Մազմանեանէն, Ա. Տիգրանեանէն, Մ. Եկմալեանէն խմբերգներ։ Մեներգներով հանդէս եկած են Սիլվա Վարժապետեան, Րաֆֆի Տէր – Պօղոսեան, Անահիտ Բաբայեան, Վարսենիկ Փափազեան, Վահէ Գրիգոր – եան, Զարմինէ Երէցեան եւ Գրիգոր Ձանկէօզեան, մեկնաբանելով Հայաստանի երգահաններէ գործեր, ինչպէս նաեւ Սփիւռքի երգահաններէն՝ Գ. Մ. Ազէմշահ, Նիկոլ Գալէնտէրեան։ Համերգի աւարտին, Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը։

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍի մէջ, Համազգայինի ձեմարանի հանդրոյթի չինութեան ֆոնտին մէկ միլիոն երկու հարիւր չիւուն հազար լիրանոնեան ոսկի նուիրած են Տէր եւ Տիկին Գէորգ Ճերիտեան։ Նուիրատուութիւնը վաւերացնելու համար Համազգայինի կեդր. վարչութիւնը հանդրոյթի սահնակներէն մին պիտի կոչէ ազգասէր Ճարտարապետ Սազօ Սարգիսեանի անունով։

***

ՔԼՈՒՔԻ երաժշտանոցներու նուագախումբը, բաղկացած 90 ուսանողներէ, ղեկավարութեամբ Րաֆֆի Աբմէնեանի, Յունիս 7էն 18 նուագահանդէսներու շարք մը տուած է տարբեր քաղաքներու մէջ։ Ցայտագիրը բաղկացած է Մոժէ Մաթո – նի, Լիսթի, Զայքովսկիի, Ռավէլի եւ Պերլիոզի գործերէ։ Տեղական մամուլը դրուատանքով արտայայտուած է։

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1987 թ. Յունիսի 6–ին, Շաբաթ օրը, Դամասկոսէ Երեւան ժամանեց Անտիոքի եւ համայն Արեւելքի Յոյն Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ Պատրիարք, Նորին Ամենապատուութիւն Մաքսիմոս Ե. Հաքիմը։

Ամենապատիւ Պատրիարք Հօրը այս առթիւ ուղեկցում էին, որպէս նրա շքախումբի անդամներ, Գերաչնորհ Տ. Ֆրանսուա արքեպ. Ապու – Մրխը, Հոգեշնորհ Տ. Գաբրիէլ Վրդ. Մասլուֆը եւ Դամասկոսի համանուն Եկեղեցւոյ թեմական Խորհուրդի մի շարք անդամներ։

«Զուարթնոց» օդանաւակայանում յարգարժան հիւրերին դիմաւորեցին եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի անունից բարի գալուստ մաղթեցին Մայր Աթոռի դիւանապետ Տ. Ներսէս արքեպ. Պոդոպալեանը, Դամասկոսի եւ Յունաստանի Հայոց առաջնորդ Տ. Ոսկան եպիսկ. Գալփաքեանը եւ Արարատեան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Գաբրիէլ եպիսկ. Ներսիսեանը։

Յունիսի 7–ին, Կիրակի օրը, առաւօտեան, Տ. Մաքսիմոս Ե. Պատրիարքին եւ նրա շքախմբի անդամներին Վեհարանում ընդունեց Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ բարի գալուստ մաղթեց նրանց։ Ամենապատիւ սրբազան Պատրիարքի եւ Հայոց Հայրապետի միջեւ տեղի ունեցաւ ջրոյց եղբայրական ջերմ մթնոլորտում։ Այնուհետեւ քոյր եկեղեցու բարձրաստիճան հիւրերը թափօրով առաջնորդուեցին Մայր տաճար՝ մասնակցելու Հոգեգալստեան օրուայ առթիւ մատուցուող պատարագի սրբազան արարողութեանը։

Ս. պատարագին ներկայ էր Սուրիական Միութիւնում Ֆրանսիական Հանրապետութեան լիազօր դեսպան, Նորին Գերազանցութիւն Իւ Պանիէզը՝ իր տիկնոջ հետ։

Ս. պատարագին ներկայ էին նաեւ Ամենապատիւ Հօր հետ Դամասկոսից ժամանած 45 սիրելացի արաբ քրիստոնեայ ուխտաւորները, որոնք օրուայ պատարագիչ Տ. Ներսէս արքեպիսկոպոսի ձեռքից առացան սուրբ Հաղորդութիւն։

Պատարագի ընթացքում պատարագիչ սրբազանը Հոգեւոր Ճեմարանի հինգ շրջանաւարտ սարկաւագների ձեռնադրեց կուսակրօն քահանայ։

Յաւարտ Ս. պատարագի, Վեհարանի սեղանատանը Ամենայն Հայոց Հայրապետը, ի պատիւ Տ. Մաքսիմոս Ե. Պատրիարքի, տուեց պաշտօնական ճաշկերոյթ, որին ներկայ էին Պատրիարք Հօր շքախմբի հոգեւորական եւ աշխարհական անդամները, Մայր Աթոռի եպիսկոպոսական դասը, Գերազոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամները եւ Սիփւռքից ժամանած այլ պաշտօնական անձինք։

Յունիսի 8–ին, Երկուշաբթի օրը, Ամենապատիւ Տ. Մաքսիմոս Ե. Պատրիարքը իր շքախմբի անդամներով այցելեց Ծիծեռնակաբերդ եւ ծաղկեպսակ դնեց հայ նահատակաց յուշարձանին։ Այնուհետեւ Մայր Աթոռի հիւրերը Երեւանում այցելեցին Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անուան ձեռագրաց Մատենադարան, որտեղից ուղեւորուեցին Գառնի եւ ապա Ս. Գեղարդի վանք։ Այստեղ սրբազան Պատրիարքը ընդունուեց վանահօր կողմից եւ «Հրաշափառ»ով առաջնորդուեց եկեղեցի աղօթքի։

Նոյն օրը Մայր Աթոռի հիւրերը կրկին եղան մայրավանքում եւ առիթ ունեցան այցելելու Հոգեւոր ճեմարան եւ Մայր Աթոռի թանգարանները։

Երեկոյեան, Վեհափառ Հայրապետը Վեհարանի սեղանատանը, ի պատիւ հիւրերի, տուեց ողջերթի ընթրիք։

Հետեւեալ օրը, Յունիսի 9ին, Տ. Մաքսիմոս Ե. Պատրիարքը հրաժեշտ տուեց Հայոց Հայրապետին եւ իր շքախմբով եւրեանից ուղեւորուեց Թրիլիսի՝ ճանապարհին այցելելով Սեւանի պատմական վանքերը։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
Ս. Էջմիածին
19 Յունիս 1987 թ.

Զոլային սենեակը լքնող ծխնելոյզը, պինքը մուխի մէջ ձգելու համար, քանի որ չէին վաւերացներ Տրէյֆիւսի դատավարութեան ընթացքին անոր կեցուածքը։ Յատնաբար կատակ մըն էր պարզաքը։ Հատնաբար կատակ մը չունէին։ Սակայն ու պէչ նպատակ մը չունէին։ Սակայն կայն Սեպտեմբեր 29–ին հասնելով գործի վայրը երբ իբարանցում կը նշմարէ շրջակայքը, կը փութայ խցուած ծխնելոյզը բանալու։

«Մայրս երբ մեզի կը խօսէր Զոլայի մասին, կը չեշտէր յատկապէս անոր վճռականութիւնը ու բարեսրտութիւնը։ այս առաքինութիւններուն մասին արտայայտուած էր նաեւ Անաթոլ Ֆրանս, Զոլայի յուղարկաւորութեան օրը խօսած դամբանականին մէջ։ Մայրս կը խօսէր նաեւ աշխատելու անոր մեծ կարողութեան մասին։ Ամէն տարի չորս ամիս Զոլա կը փնտռէր, կը պրպտէր այն չրջանակը, ուր պիտի գտեղէր իր վէպը։ այս աշխատանքը աւարտելէ ետք, կ'ըսէր։ – «Գիրքս վերջացուցի, կը մնայ միայն գրել գայն»։ Ու չորրդ ութ ամիսները կը քաշուէր Մէտան։ Հոն, աւտուններէն կը գրէր, կը ճաշէր, պոյտ մը կ'ընէր ու կէսօրէ ետք նամակ կը գրէր, կամ այն յօդուածները, զորս խոստացած կ'ուղղար գանազան թերթերու։ Շատ կանոնաւոր կեանք մը կը վարէր։ այսպէս, մինչեւ հաչտութեան պրպ մը գրած է։ Չէ գրած 1879–ին եւ 1880–ին։ առաջին տարին որովհետեւ Մէտանի կալուածը գնած էր ու անով կը զբաղէր, իսկ 1880–ին երկու ողբերգութիւններու պատճառով։ մէկը՝ Ժլօպէռի մահն էր, զոր կը պաչտէր ու իր վարպետը կը նկատէր, իսկ երկրորդը՝ մօրը մահը, որուն միակ զաւակն էր եւ որ այնքան գոհոգութիւնով մեծցուցեր էր պինք, հօրը կանխահաս մահէն ետք։

«Մայրս կը խօսէր հօրը շատ արդիական ճաչակին, նախասիրութիւններուն մասին։ Զոլա կը սիրէր լուսանկարել, լոպալ ու հեծանիւով չրջիլ։ կը սիրէր արդիական արուեստը ու յատկապէս Ռոմանը։ Կը սիրէր Տէպիւսիի երաժշտութիւնը, մեռապեայ ճարտարապետութիւնը ու ամէն բան որ կը յիշեցնէր թեքնոլոժիի նորարարութիւնները։ Մեծ հետաքրքրքութիւն ցոյց կուտար էլեկտրականութեան, կեդրոնական ջեռուցումին հանդէպ։ մահուան օրերուն լրջօրէն կը մտածէր ինքնաչարժ մը գնելու մասին։

«Նման մարդու մը, զրոյի մը թոռն ըլլալ առաւելութիւններ ունի, սակայն նաեւ ունի անպատեհութիւններ։ Միշտ չէ որ անդրադարձած եմ, թէ մեծ մէկն է ինք, սակայն յետոյ գիտակցած եմ իրականութեան։ Իր մեծութիւնն ու կարեւորութիւնը երբեմն առարակայութեան բարդոյթ կը պատճառեն ինծի։ յատկապէս երբ փոքր էի այսպէս էր։ Երբ Ֆրանսէրն չարադրութեան մը համար տկար թիւ մը առնէի, շատ կը նեղուէի։ այնպէս կը թուէր թէ անկողնիս վերեւ կախուած Զոլայի դիմանկարը խստաբիր յառած կ'ըլլար ինծի։

Ա. Թ. Թ.

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

Պատերազմի այդ օրերէն կրնանք միշտ գտնել յամեցող հոգեվիճակներ, լքումներ, յուսաբեկութիւններ եւ ընդվզումներ, որոնք իրենց գոյութիւնը կը պարտին վերաեռութեան ենթարկուած ու արբշռուած մեկնաբանութիւններու, քանի որ վկաներ չկային ըսելու համար թէ ինչ կ'անցնէր կը դառնար մեր գլխուն մէջ։

Ցիշատակներուս մէջ, այդ դէպքերուն յաջորդող աւելի քան քառասուն տարիներու ընթերցումներէս եւ տրվածներէս մաքրուած, քանի տարու տղայ մը միայն կը մնայ, ձեռքը գինուորական զրքոյկով մը, ուր նչուած էր. – «ենթական Ֆրանսական հպատակութիւն չունի»։ Պէտք է զօրաբաժնիս միանայի 1940 Հոկտեմբեր 1–ին։

Առօրեայ կեանքին կը յիշեմ պարենաւորմանները՝ անհրաժեշտ ամէն բանի համար, – հացի, միսի, կարագի, սուրճի, ձկի, կօշիկի, ուտեստեղէնի ... եւ ազատ ու զուգահեռ չուկայ մը, ուր ինչպէս պատերազմէն առաջ, ամէն ինչ կարելի էր գտնել, առաջարկուածին ու պահանջին օրէնքներուն համաձայն փոփոխական արտադրիչով մը բազմապատկուած գիներով։ Վայելչագեղ ինքնաչարժերու կազմծինը հրանիւթով փոխարինուած էր, կանգ կ'առնէին յաճախ հանդարտ ու մեկուսացած գիւղացիներու ազարակներուն առջեւ։

Օփերան, օփերեթը, երգասրահներն ու չարժանկարի սրահները «տեղ չկայ» կ'ազդարէին եւ Մօրիս Շեվալիէ մեր փոքր թչուառութիւնները մխիթարելու համար կ'երգէր մեզի.

«Հոգ ընել պէտք չէ կեանքի մէջ,
Ես հոգ չեմ ըներ»։

×

«Մենք չատ բան հոգ կ'ընէինք» մեր տան մէջ այդ 1940 տարուան սկիզբը։

Ծնողքներս ունէին դէմքը այն մարդոց, որոնց գաւակը պատերազմի պիտի մեկնէր։

Ցանկարծ, առաջին լինը ամիսներու լռակնական հաղորդագրութիւնները վերածուեցան անճնաւորութեանց չարքի մը։ Հիթլէրի զօրագունդերը կ'արշաւէին Եւրոպայի վրայ ու մայրաքաղաքներու մէջ կը ծածանէր կեռ խաչը։

Մեր դրացի Պելժիան հազիւ վար դրած էր զէնքերը եւ գերմանական բանակը արդէն կը տողանցէր Շան զ'Էլիզէէն։

1940 Յունիս 17–ին ծեր մարեչալ մը զինադադար խնդրեց։

Շատ լայն այդ իրկունը Թիւրնէր ծառուղիի թիւ 3 տան մէջ, առանց ճշդելու թէ այդ արցունքները կը բխին պարտութեան մը ամօթէն, թէ զաւկի մը պատճառած ուրախութենէն, որ պատերազմելու պիտի չերթար։

Յաջորդ օրը, Յունիս 18–ին, երիտասարդ զօրավար մը, Լոնտոնէն խրախուսեց Ֆրանսացիները, որ չարունակեն պայքարը։

Մենք մտիկ չէինք ըներ զրաւող ուժերու կողմէ խանգարուած Թ. Ս. Ֆ–ի այդ կարճ ալիքը, ուրկէ երեք բառերէ մէկը չէր հասկցուեր Ֆրանսայի ըսելու համար թէ կայծակնային այս պատերազմին մէջ ճակատամարտ մը միայն կորսնցուցած էր։

Իրարու վրայ բարդուող, հակասական, զիրար խափանող այս դէպքերու մէջ կը տարուբերէի ընդմէջ երիտասարդին որ պէտք է ըլլայի, կրնայի ըլլալ եւ չեզայ։ Իմ զօրակոչս կը վերաբերէր Աբուեռներու եւ Արհեստներու ազգային վարժարանի մուտքի քննութեան որու երկար տաեւնէ ի վեր կը պատրաստուէի։

Ու սրտատրոփ կ'երթայի մտանակցիլ 1940 Յուլիսին մուտքի այդ զրաւոր ու բերանացի քննութիւններուն։

– 55 –

Ընդունուողներուն ցանկը պիտի ազդարուէր էքս, պլրոցին առջեւ, ժամը 16·30–էն 17–ի միջեւ։

Մայրիկս իր ժամացոյցը լարեց խմինիս վրայ։ Հազիւ ծանուցէին արդիւնքները, պէտք է հեռաձայնէի պարոն Անճանիի որ իր խանութէն մեր ծառուղին ի վեր պիտի յայտարարէր չունդալից։

– Պարոն Մալաքեան, հեռաձա՞յն։

Բայց արդեօք պէտք պիտի ունենա՞ր կանչելու։ երկար տաեւնէ ի վեր հայրս արդէն վատահ եմ, հոն տակառներուն վրայ նստած պիտի ըլլար, սպասելով հեռաձայնիս։

(Շար. 122)

Այրի Տիկին Մխիթան Շիրվանեան,
Տէր եւ Տիկին Սերոբ Խորանեան եւ զաւակները,
Պր. Վարուժան Շիրվանեան,
Պր. Լեւոն Շիրվանեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Խորանեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պալեան, Մուշմուլեան, Շիրվանեան, Մերոնեան, Քրալեան, Քիլիկեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՐԻՃԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ
(Դաւրաշի)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 4–ին, 80 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Յուլիս 8, ժամը 16–ին, Իսիի Ս. Մարիամ – Ածուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մալաքոֆի գերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Շահան Վահանեան իրենց ննջեցեալներուն յիշատակին 2000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարտիրոս Օհաճեանի *յիշատակին Տիկին Սիրանոյշ Յովհաննէսեան եւ զաւակները կը նուիրեն 500 Ֆ. «Կամք»ին, 1000 Ֆրանք Հայ Դատի Բանտարկեալ Մարտիկներու Պաշտպան Յանձնախումբին, 500 Ֆ. Ռատիօ Ազգ–ին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆ. «Յառաջ»ին։*

ՁԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակիցը՝ Արշակ Մխիթարեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ (30–06–87), Մարսէյլի Տարօն Տարուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Սահակեանին եւ զաւակներուն եւ այս առթիւ 150 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Այս տխուր առիթով վարչութիւնս ատացած է Տէր եւ Տիկին Յակոբիկ Սահակեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Փապօ Պօղոսեանէ 100–ական Ֆր.։

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 12, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօոոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 12, կիրակի,
ժամը 12–էն Մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։
3·– Զանազան հեռաքրքրական խաղեր ու ժամանակ։
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։

Մասնակցութեամբ՝ Անի նուագախումբի։

Մուտքը ազատ է։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑ ԽԱՋ — ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՑԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
– ԿԱՑԱՆԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ –

ՅՈՒԼԻՍ 12
BELLEFONTAINE (JURA)

Յայտագիր·–
— Յուցահանդէս՝ Կայանի երախաներու աշխատանքներուն
— Գեղարուեստական յայտագիր Կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած
— Հայկական համեղ ճաշեր՝ պատրաստուած կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ։

- ԼԻՈՆԷՆ -

Կապոյտ Խաչի Լիոնի ԱՐԱՔՍ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Յուլիս 12, կիրակի օր, կը կազմակերպէ հաճելի ճամբորդութիւն մը, Պէլֆոնթէնի այս գաշտահանդէսին առիթով։

Ճամբորդութեան սակ՝ 80 Ֆրանք։

Մեկնումը Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիէն, կիրակի, Յուլիս 12, առաւօտեան ժամը 7·30–ին։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Յուլիս 9, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19–էն վերջ՝ 78 – 49 – 06 – 06 կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն։

FETONS ENSEMBLE
LA VICTOIRE
AU PARLEMENT EUROPEEN

Le CDCA de PARIS
vous convie à une

GRANDE SOIREE

dans les jardins du Collège Samuel - Moorat
avec la présence de députés européens
VENDREDI 10 JUILLET
à partir de 20 heures
Collège Samuel - Moorat —— 26, rue Troyon - Sèvres
ORCHESTRE — BUFFET —— *Ambiance assurée* ——

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

PARIS - EREVAN par KIEV

Ոսկի աչուն եղանակի պատուիրու առաւտուեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆԿ

Ճոխ չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ· բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երգերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ ուսանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի գեկավարներուն կողմէ։

Արձանագրութեանց համար գրաւոր դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06

Ապա կը ատանաք պայմանագրութիւնները։

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏ

ՍԻՐԵԼԻ ԾՆՈՂՔ

Եթէ կը հաւատաս որ Հայը պէտք է ապրի իբրեւ հայ,
Եթէ կը հաւատաս ազգային հայկի կրթութեան եւ բարեկրթութեան,
Եթէ կը հաւատաս կրօնական եւ բարոյական արժէքներու՝ քու ընտանեկան չարկէդ ներս,
– Վստահէ զաւակդ Մխիթարեան Հայրերուն հոգածութեան.
– Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարիներու փորձառութեան։
Մի ապասեր անախորժ անակնկալներու եւ յուսախաբութիւններու։
Կրնայ չատ ուշ ըլլալ եւ սխալը՝ անդարմանելի։
Այժմէն արձանագրէ զաւակդ։
Արձանագրութիւնները բացուած են արդէն 1987 / 1988 տարեշրջանին համար։

Երկաեռ
դիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ բաժիններով։
Մանկապարտէզ – Նախակրթարան – Երկրորդական։
Արձանագրութեան համար դիմեցէք ուղղակի վարժարանին տեսչութեան.

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

Տարեթուական դիւրութիւն պիտի արուի ուչիմ եւ աշխատասէր աշակերտներու։
Ինքնաշարժի ուղիղ պիտի հաստատուի Ալֆորվիլէն դպրոց, ինչպէս նաեւ Անթոնիէն դպրոց։

Ս. ԾՈՒՂԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Յուլիս 9, ուր է Սրբոց Թարգմանչացն Մեսրոպ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ։

Այս առթիւ, փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Ածուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ատացած է· – Տէր եւ Տիկին Սիսաք Համբարձում (Եկեղեցի) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պարտաք (դպրոցի շինութեան) 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քամիւա (դպրոցի շինութեան) 200 Ֆ., Պր. Սուրէն Դաւրա (Եկեղեցի) 1·000 Ֆ., Պր. Աբթին Պապիկեան Գր. Կիւլէրի մահուան առթիւ 200 Ֆ. (դպրոցին)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Ածուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ատացած է· – Տէր եւ Տիկին Միսաք Պէնկեան եւ զաւակները 200 Ֆր. կը նուիրեն Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին իրենց կնքահօր՝ Լեւոն Պէնկեանի մահուան առթիւ։ Ինչպէս նաեւ Տիկին Ազնիւ Դարբինեանի մահուան առթիւ· – Այրի Հիկին Նատիա Դարբինեան եւ զաւակները (Ալֆորվիլ) 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գէօչկէրեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Բուլուր 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեան 250 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սէնեքերիմ Մուրատեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մուրատ Մուրատեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արտաշ Մուրատեան 100 Ֆ., Պր. Սարգիս Մուրատեան 100 Ֆ., Տիկին Սիրանոյշ Բուլուր 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մուրատ Բուլուր 200 Ֆ., Տիկին Մարիամ Տէրտէրեան 200 Ֆրանք։

— APPEL URGENT —

La Croix Bleue desArméniens de France a besoin de toute urgence d'un véhicule utilitaire (estafette - fourgonette - 4L - F4 F6 ou une Renault 5 Expresse) pour la Colonie de Bellefontaine.

La Croix Bleue serait infiniment reconnaissante pour ce don généreux d'utilité communautaire.

Pour tout contact appeler :
La permanence : 48 - 24 - 46 - 57 (après-midi)
Mme Merdjanian : 39 - 95 - 56 - 22
Mme Minassian : 39 - 58 - 40 - 07

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՑՈՒԼԻՍ
8
MERCREDI
8 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.525 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.525

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓՈՓՈՐԻԿ, ԿԱՅԾԱԿ, ԿԱՐԿՈՒՏ աւեր պոռթկին երկուշաբթի գիշեր Ֆրանսայի հարաւային չրջանը, եւ ի մասնաւորի Բարձր – Ալպեաններու նահանգը, ուր ճամբանները փակուեցան, 60 սանթիմեթր հաստութեամբ ցեխը երթեւեկը դադրեցուց, մինչ 31 տարեկան կին մը կայծակահար եղած է եւ այլեւս միայն անունը կը յիշէ։

ՓԻԼԻՊ ՄԱՐՍԻԼՀԱՍԻ, անդամ Սահմանադրական Խորհուրդին, Հանրապետութեան նախագահութեան երբեմնի թեկնածու (1965, առաջին ընտրութիւնը հանրաքուէով, 1·71% կրցաւ միայն ձեռք ձգել), մեռաւ 77 տարեկանին։ Ամէն բանէ առաջ փաստաբան, կուսակցական մարդ չէր։ 1983–ին, Ազգ. Ժողովի նախագահ Լուի Մերմազն է որ զինքը Պետութեան Խորհուրդի անդամ նշանակած էր։

ԵՐԵՔ ՏԱՍՆԵԱԿ ԹԱԹԱՐՆԵՐ գոյց մը ըրած են երկուշաբթի օր, կարմիր Հրապարակին վրայ, պահանջելով Խրիմ վերադառնալու արտօնութիւնը, ուրկէ ըմբոստին զիրենք տեղահան ըրած էր Բ. Աշխարհամարտին։ Միջադէպ չէ պատահած։

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ քաղաքապետը որոշած է պոյքոթի ենթարկել Յուլիս 14–ի արարողութիւնները Ֆրանսայի հիւպատոսարանը, բողոքելու համար «կրկնակ ընդունելութեան» աւանդութեան դէմ։ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները սովորութիւն ըրած են երկու տարբեր ընդունելութիւն կազմակերպել։ Առաջինը տեղի կ'ունենայ հիւպատոսարանը, քաղաքին հրէական մասը եւ վերապահուած է Իսրայէլացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն։ Երկրորդը, տեղի կ'ունենայ յաջորդ օրը, Սէնթ – Ան եկեղեցւոյ պարտէզներուն մէջ եւ վերապահուած է Պաղեստինցիներուն (քաղաքին զրաւեալ բաժնին մէջ կը գտնուի Ֆրանսական Պետութեան պատկանող այս եկեղեցին)։ Ֆրանսա, ինչպէս արեւմտեան միւս Պետութիւնները, չէ ճանչցած արեւելեան Երուսաղէմի կցումը եւ ուրեմն այս կարգադրութիւնը կը տեւէ 20 տարի է։ Յարդ միայն Միացեալ – Նահանգները տեղի տուած են հրէական ճնշումին, Յուլիս 4–ի անկախութեան տօնին առթիւ։

ԵՐԿՈՒ ՊԱՍՔԵՐ, հաւանաբար անդամ իսթրէթարաք (Ֆրանսական) անկախապաշտ շարժումին զոհ գացին իրենց իսկ պատրաստած ռումբին։ Առաջինը մեռաւ, երկրորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ։ Քրիսթոֆ Խթէք, 27 տարեկան, կը պատրաստուէր ռումբը դնելու Անկլէի (Ալանտեան Փլորէնեաններ) հարկային պանճառան առջեւ, երբ ռումբը պայթած է ձեռքը, զինքը ապանելով եւ ընկերն ալ վիրաւորելով։ Իսթրէթարաք կը նշանակէ «Հիւսիսիններ», հիմնուած է 14 տարի առաջ եւ պիտի ծառայէր կասեցնելու «Հիւսիսիններուն» (ԷԹԱ) հետ, բայց չնայած զինադադարին կ'երթան կղզի եւ չարժանաւորուելով կ'երթան կղզի եւ չարժանաւորուելով վարորդին անօրինական թողուած է բացարձակապէս ճշդել ու գիտնալ, թէ այդ հինգ մղոնոց հեռաւորութիւնը կըտրելու համար երբ, քանի հոգիով ճամբայ պիտի ելլէ եւ ինչ պիտի գնահատի ճամբորդներէն իւրաքանչիւրը։ Նաեւ անչուշտ հոն մնալու համար ձեր տրամադրելիք ժամանակը։ Եթէ գործ ունիք, մէկ ժամէն աւելի չէք կրնար մնալ. իսկ եթէ ազատ է, հինգ ժամ ալ կրնաք մընալ։

«Աղթամարի եկեղեցին, Քրիստոսէ վերջ 921 թուականին կառուցուած է Հայոց Գագիկ Թագաւորին կողմէ։ Իր չքնաղութեան, եպիսկոպոսարան է եղեր եկեղեցին ու նաեւ վանք։ Մեր հիւրը կ'ապշի կը մնայ երբ կը տեղեկանայ թէ ինչ պատահած է անոր քանդակներուն եւ խաչանիշերուն։ Կարգ մը մարդոց կողմէ քանդակները քանդուեր ու փչրուեր են կեավուրի գործ ըլլալուն համար, մէկ մասն ալ ծակծկուեր են հոն իրենց ոչխարները արածելու եկող հովիւներու կողմէ, հրացանի փամփուշտներով։ Եկեղեցիին պահակը ոսկի գտնելու յոյսով աղօթատեղիին մէջտեղը փորեր է, իր այդ արարքին համար ալ քանի օր բանտարկութեան դատապարտուեր է թէեւ, բայց աւելի վերջ ալ պաշտօնի բարձրացում կրելով թանգարանի պահապան կարգուեր։ Եկեղեցիին առջեւ ալ երեք նոր չէնքեր կառուցուեր են։ Ճեմիչ, պիւֆէ եւ պահակին համար հիւղակ։ Սա պէս պատմութիւն մը կը պատմուի Աղթամարի համար. – Անգամ մը, զինուորական մը Աղթամարի հայկական եկեղեցիին նայեր է երկար – երկար եւ ապա հետեւեալ կարծիքը յայտներ. – «Երկրաշարժի մը ընթացքին ռումբ մը պիտի նետես սուրը, քարուքանդ ընելով գետնին հաւասար դարձնես, լմնայ – երթայ»։

ՎԱՆԱՅ ԲԵՐԴԻ ԱՅՑԵԼՈՂ ԶՐՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐԸ

Վանայ Բերդին մուտքին, ոստիկան – զինուորներ ճամբան կը կարեն այցելող զբօսաշրջիկներուն։ Հոն գտնուող մասնաւոր տեսարակի մը մէջ իրենց անունը – մականունը եւ հասցէն կ'արձանագրուին։ Հետաքրքիր զբօսաշրջիկը երբ ասոր պատճառը կը հարցնէ, ոչ ոքէ գոհացուցիչ պատասխան մը կրնայ ստանալ այդ մասին։ Ոստիկան – զինուորը միայն յօնքերը վեր կը բարձրացնէ ժխտական իմաստով եւ այդքան միայն։ Մեր հիւրին զարմանքն ու հետաքրքրութիւնը կը կըրկնապատկուին։ Չի կրնար հասկնալ թէ ի՞նչ է այս գաղտնիքը, ի՞նչ է պատճառը այս խառնակ գործողութիւններուն...։

«Այցելու օտարականը, ապա փափաք կը յայտնէ տեսնելու այն եօթը եկեղեցիները, որոնց մասին կարդացած է իր ուղեցոյց – գրքոյկին մէջ եւ որոնց մասին լսած է նաեւ ուրիշներէն։ Բայց զարձեալ ոստիկան – զինուորն է որ կը ցցուի հրեն դէմ ու ի'րաք թէ արգիլուած է այդ չքնաղ այցելել։ Եւ սակայն մեր հիւրը որոշած է անպայման տեսնել զանոնք ու միջոցը գտնելով հեծիկ մը կը ճարէ տեղացիներէն, կ'ուզզուի դէպի խնդրոյ առարկայ եկեղեցիները, որոնք կը գտնուին ուղիքիլոմեթր հեռուն գիւղ մը։ Սակայն իր մեծագոյն զարմանքը հոն էր որ պիտի ուենար այս անգամ, որովհետեւ այդ եկեղեցիները ախոռի եւ յարգանոցի էին վերածուած...։

«Եօթը եկեղեցիներուն անունն ալ վարագայ Վանք է։ Հիմակուան անունն է Տէրիք Տաղը, նախորդ անունն ալ Վարագ։ Նկատելով որ վանքին մէջտեղը եօթը եկեղեցիներ կային, այս անունը տրուեր է անոր եւ կը կոչուի Եօթը Եկեղեցիներ։ Առեղին, երբ Հայերը կ'ապրին եղեր, վանքը ոչ միայն բարձրագոյն կրթարան մըն է եղեր, այլ նաեւ ուսուցչանոց եւ այլազան գիտութիւններու կեդրոն։ Անտուոլուի առաջին չաբաթաթերթը Արծուի Վասպուրականն ալ հոս լոյս տեսեր է 1858–ին։ Վարագայ Վանքը ունի եղեր թանկագին ձեռագիրներով հարուստ ընդարձակ գրադարան մը, գրքերէն չատերը երեւանի Գրադարանը փոխադրուեր են պահպանութեան համար։

«Ձախորդութիւնները վերջ չեն գտներ սակայն մեր հիւրին համար։ Վերադարձին հեծիկը կ'տրուի ու երբ կ'ուզէ նորոգել զայն, հարկ եղած գործիքները չի կրնար գտնել։ Գիւղական նպարավաճառին կը դիմէ թորնավիտա մը գտնելու յոյսով, բայց հակառակ անոր որ դարակները Մարլպորօ գլանիկներով լեցուն են, կարելի չըլլար թորնավիտա մը գտնել։ Վերջապէս քաղաք կը վերադառնայ եւ կ'որոշէ հետեւեալ օր վրան լարել Խորիմիթի մէջ – Ատրամեդ – եւ քիչ մը հանգստանալով գլխուն եկածները դասաւորել մտքին մէջ։ Բայց այս անգամ ալ ոստիկան զինուոր մը կուգայ եւ կը զգուշացնէ գինքը հոն մնալէ, այն ազգարարութեամբ որ ահաբեկիչները կրնան յարձակիլ։ Այն ատեն, մեր հիւրը կը հրաժարի տասնըհինգ օրուան արձակուրդ մը անցընելու մտադրութենէն, հետեւարար կ'ուզէ իսկոյն վերադառնալ, բայց այս անգամ ալ օդանաւուն մէջ կարելի չըլլար տեղ գտնել։

Ի վերջոյ, ճարահատ, կը փակուի պանդոկին թիւ 405 սենեակը, ուր կը մնայ լրման երկու օր, սպասելով որ լուր տրուի իրեն թէ կարելի եղած է տեղ գտնել օդանաւի մը մէջ։ Վանէն բաժնուելու ատեն ալ, ոչ իր զոյքերէն բան մը կը մոռնայ ոչ ալ գլխուն եկածներէն, հատանաբար տակաւին երկար ժամանակ չարչարելու համար գլուխը եւ հասկնալ չկրնալու, թէ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ եւ ի՞նչ պատճառներ կան որ այդպէս ըլլայ...»։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԸ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ԹՈՒՄԲ ՄԸ ՊԻՏԻ ՆԵՏԵՍ ՍԱՒՈՐ, ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ ԸՆԵԼՈՎ ԳԵՏՆԻՆ ՀԱՒԱՍԱՐ ԴԱՐՁՆԵՍ, ԼՄՆԱՅ – ԵՐԹԱՅ»

«ՍԱՒՈՐ»Ը ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ Է

իսկ այս խօսքերը այպանողը՝ թուրք լրագրող մը

ԽՄԲ. – «2000–Է Տաղրու» շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած է այս յօդուածը, սա յատկանշական խորագրին ներքեւ. – «ԱՆՊԱՏԵՀ ՀԵՏԵՒԱԶՕՐՔ ԿԸԼԱՒԱՅ, ԱՆՊԱՏԵՀ ԳԻՐՔ ԿԸԼԱՒԱՅ, ԲԱՅՑ ԱՆՊԱՏԵՀ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆ ԿԸԼԱ՞Յ»։ Յօդուածագիրը՝ Կիւնայ Ասլան չի վարանիր ձագկելէ այն տմարդի վերաբերումը, որ վերապահուած է ճարտարապետական մեր պատմական հարստութեանց։ Եւ եթէ կը համարձակի այդ֊պէս խիստ ու հեգնական ըլլալ, պատճառն այն ալ է որ ի սկզբանէ իր գործը կը դիւրացընէ շեշտելով. – «Մերն են...»։

«Երբ զբօսաշրջական եղանակը կը բացուի Զբօսաշրջութիւնը կենդանացնելու, Զբօսաշրջութիւնը պայթեցնելու համար կարգ մը միջոցներ ձեռք կ'առնուին։ Բայց հակառակ ասոր զարմանալի է որ անբացատրելի պատճառներով չի պայթիր...։ Մեր մօտ առատ են ծովը, արեւը, պատմական մշակութային հարստութիւնները։ Թերեւս ալ այդքան առատ ըլլալուն համար է որ մենք յարդը չենք դիտնար, լաւ արժանւոյն չենք արժեւորեր զանոնք։ Թողունք գիտնալը, անոնց֊մէ ոմանց գոյութիւնն իսկ մանաւորապէս կ'ուզենք անդիտանալ, չեզեալ նկատել։ Կը թողունք մարդոց ու բնութեան իրզմտրանքին ու քմահաճոյքին, որպէսզի ժամանակի ընթացքին մաշին, քայքայուին, անհետանան ու կորսուին երթան։ Զկայ ըսելով բան մը կը զգրի՞ գոյութիւն ունենալէ։ Բաց ասոր, այդ բոլորը Անատոլուի զարդերն են անոր մշակութային հարստութեան հիմնաքարերը կը կազմեն, մերն են, եթէ մինչեւ իսկ անոնք ըլլան Վանի Վարագայ Վանքը, Հայոց Գագիկ Թագաւորին կողմէ կառուցուած Աղթամարի Եկեղեցին...։

«Եւրոպացի զբօսաշրջիկի մը ընկերակցութեամբ, նախ Վանի Զբօսաշրջական Տեղեկատուութեան Գրասենեակը կ'երթանք։ Հոս պաշտօնավարողներուն միջեւ օտար լեզու գիտցող մէկ հոգի իսկ չկայ։ Արդէն այս կողմերը այցելող զբօսաշրջիկներուն հանդէպ մանաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տալն ալ սովորութիւն չէ։ Աւելորդ եւ անտեղի կը նկատուի։ Ո՞վ գիտէ, թերեւս ալ լրատես եւայլն է։ Թողունք այս մէկը, եթէ նոյնիսկ ժողովուրդին օգտակար ըլլալ փորձողներ ըլլան, տեղացիները այդ հայրենակիցին կասկածով կը նային, վտանգաւոր մարդ կը նկատեն զայն։

«Նկատելով որ Գրասենեակը վանքաղքին քարտէսը գոյութիւն չունի, չըրջապատը այցելել ուզողներուն ճամբան ցոյց կը տրուի ձեռքի եւ ոտքի չարժումներով, նախնական նշաններով ու բացատրութիւններով։ Սենեկապետ Մէստա էֆէնտիի յանձնուած է նաեւ զբօսաշրջիկներուն պանդոկը ցոյց տալու պարտականութիւնը։

ԱՐԿԱԾԱԽՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

«Եւրոպացի մեր հիւրը պանդոկ տեղաւորուելէ վերջ, հայկական եկեղեցին տեսնելու համար ճամբայ կ'ելլէ։ Շար – ժանաւերով կ'երթան կղզի եւ չարժանաւորուելով կ'երթան կղզի եւ չարժանաւորուելով վարորդին անօրինական թողուած է բացարձակապէս ճշդել ու գիտնալ, թէ այդ հինգ մղոնոց հեռաւորութիւնը կըտրելու համար երբ, քանի հոգիով ճամբայ պիտի ելլէ եւ ինչ պիտի գնահատի ճամբորդներէն իւրաքանչիւրը։ Նաեւ անչուշտ հոն մնալու համար ձեր տրամադրելիք ժամանակը։ Եթէ գործ ունիք, մէկ ժամէն աւելի չէք կրնար մնալ. իսկ եթէ ազատ է, հինգ ժամ ալ կրնաք մընալ։

«Աղթամարի եկեղեցին, Քրիստոսէ վերջ 921 թուականին կառուցուած է Հայոց Գագիկ Թագաւորին կողմէ։ Իր չքնաղութեան, եպիսկոպոսարան է եղեր եկեղեցին ու նաեւ վանք։ Մեր հիւրը կ'ապշի կը մնայ երբ կը տեղեկանայ թէ ինչ պատահած է անոր քանդակներուն եւ խաչանիշերուն։ Կարգ մը մարդոց կողմէ քանդակները քանդուեր ու փչրուեր են կեավուրի գործ ըլլալուն համար, մէկ մասն ալ ծակծկուեր են հոն իրենց ոչխարները արածելու եկող հովիւներու կողմէ, հրացանի փամփուշտներով։ Եկեղեցիին պահակը ոսկի գտնելու յոյսով աղօթատեղիին մէջտեղը փորեր է, իր այդ արարքին համար ալ քանի օր բանտարկութեան դատապարտուեր է թէեւ, բայց աւելի վերջ ալ պաշտօնի բարձրացում կրելով թանգարանի պահապան կարգուեր։ Եկեղեցիին առջեւ ալ երեք նոր չէնքեր կառուցուեր են։ Ճեմիչ, պիւֆէ եւ պահակին համար հիւղակ։ Սա պէս պատմութիւն մը կը պատմուի Աղթամարի համար. – Անգամ մը, զինուորական մը Աղթամարի հայկական եկեղեցիին նայեր է երկար – երկար եւ ապա հետեւեալ կարծիքը յայտներ. – «Երկրաշարժի մը ընթացքին ռումբ մը պիտի նետես սուրը, քարուքանդ ընելով գետնին հաւասար դարձնես, լմնայ – երթայ»։

ՎԱՆԱՅ ԲԵՐԴԻ ԱՅՑԵԼՈՂ ԶՐՕՍԱՇՐՋԻԿՆԵՐԸ

Վանայ Բերդին մուտքին, ոստիկան – զինուորներ ճամբան կը կարեն այցելող զբօսաշրջիկներուն։ Հոն գտնուող մասնաւոր տեսարակի մը մէջ իրենց անունը – մականունը եւ հասցէն կ'արձանագրուին։ Հետաքրքիր զբօսաշրջիկը երբ ասոր պատճառը կը հարցնէ, ոչ ոքէ գոհացուցիչ պատասխան մը կրնայ ստանալ այդ մասին։ Ոստիկան – զինուորը միայն յօնքերը վեր կը բարձրացնէ ժխտական իմաստով եւ այդքան միայն։ Մեր հիւրին զարմանքն ու հետաքրքրութիւնը կը կըրկնապատկուին։ Չի կրնար հասկնալ թէ ի՞նչ է այս գաղտնիքը, ի՞նչ է պատճառը այս խառնակ գործողութիւններուն...։

«Այցելու օտարականը, ապա փափաք կը յայտնէ տեսնելու այն եօթը եկեղեցիները, որոնց մասին կարդացած է իր ուղեցոյց – գրքոյկին մէջ եւ որոնց մասին լսած է նաեւ ուրիշներէն։ Բայց զարձեալ ոստիկան – զինուորն է որ կը ցցուի հրեն դէմ ու ի'րաք թէ արգիլուած է այդ չքնաղ այցելել։ Եւ սակայն մեր հիւրը որոշած է անպայման տեսնել զանոնք ու միջոցը գտնելով հեծիկ մը կը ճարէ տեղացիներէն, կ'ուզզուի դէպի խնդրոյ առարկայ եկեղեցիները, որոնք կը գտնուին ուղիքիլոմեթր հեռուն գիւղ մը։ Սակայն իր մեծագոյն զարմանքը հոն էր որ պիտի ուենար այս անգամ, որովհետեւ այդ եկեղեցիները ախոռի եւ յարգանոցի էին վերածուած...։

«Եօթը եկեղեցիներուն անունն ալ վարագայ Վանք է։ Հիմակուան անունն է Տէրիք Տաղը, նախորդ անունն ալ Վարագ։ Նկատելով որ վանքին մէջտեղը եօթը եկեղեցիներ կային, այս անունը տրուեր է անոր եւ կը կոչուի Եօթը Եկեղեցիներ։ Առեղին, երբ Հայերը կ'ապրին եղեր, վանքը ոչ միայն բարձրագոյն կրթարան մըն է եղեր, այլ նաեւ ուսուցչանոց եւ այլազան գիտութիւններու կեդրոն։ Անտուոլուի առաջին չաբաթաթերթը Արծուի Վասպուրականն ալ հոս լոյս տեսեր է 1858–ին։ Վարագայ Վանքը ունի եղեր թանկագին ձեռագիրներով հարուստ ընդարձակ գրադարան մը, գրքերէն չատերը երեւանի Գրադարանը փոխադրուեր են պահպանութեան համար։

«Ձախորդութիւնները վերջ չեն գտներ սակայն մեր հիւրին համար։ Վերադարձին հեծիկը կ'տրուի ու երբ կ'ուզէ նորոգել զայն, հարկ եղած գործիքները չի կրնար գտնել։ Գիւղական նպարավաճառին կը դիմէ թորնավիտա մը գտնելու յոյսով, բայց հակառակ անոր որ դարակները Մարլպորօ գլանիկներով լեցուն են, կարելի չըլլար թորնավիտա մը գտնել։ Վերջապէս քաղաք կը վերադառնայ եւ կ'որոշէ հետեւեալ օր վրան լարել Խորիմիթի մէջ – Ատրամեդ – եւ քիչ մը հանգստանալով գլխուն եկածները դասաւորել մտքին մէջ։ Բայց այս անգամ ալ ոստիկան զինուոր մը կուգայ եւ կը զգուշացնէ գինքը հոն մնալէ, այն ազգարարութեամբ որ ահաբեկիչները կրնան յարձակիլ։ Այն ատեն, մեր հիւրը կը հրաժարի տասնըհինգ օրուան արձակուրդ մը անցընելու մտադրութենէն, հետեւարար կ'ուզէ իսկոյն վերադառնալ, բայց այս անգամ ալ օդանաւուն մէջ կարելի չըլլար տեղ գտնել։

Ի վերջոյ, ճարահատ, կը փակուի պանդոկին թիւ 405 սենեակը, ուր կը մնայ լրման երկու օր, սպասելով որ լուր տրուի իրեն թէ կարելի եղած է տեղ գտնել օդանաւի մը մէջ։ Վանէն բաժնուելու ատեն ալ, ոչ իր զոյքերէն բան մը կը մոռնայ ոչ ալ գլխուն եկածներէն, հատանաբար տակաւին երկար ժամանակ չարչարելու համար գլուխը եւ հասկնալ չկրնալու, թէ ինչո՞ւ այդպէս եղաւ եւ ի՞նչ պատճառներ կան որ այդպէս ըլլայ...»։

ՅՈՒՆԻՍ 18–Ի ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱՒԹԻՒ

ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

—×—

ԼԻՈՆ. – (Հեռաձայն). – Յուլիս 6, երկուշաբթի, երեկոյեան, աւելի քան հազար հոգի համախմբուած էին Փալէ տը Փոնկրէ, ծօնելու համար Յունիս 18–ի եւրոպական Խորհրդարանը ձեռք ձգուած յաջողութիւնը։

Երեկոյթին նախաձեռնած էր Հայ Դատի Յանձնախումբը։ Յուզադրուեցաւ ժապաւէն մը, որ դրուագներ ցոյց կուտար Յունիս 18–ի նիստէն եւ հայանպաստ ելոյթները մեծ խանդավառութիւն առեղծեցին սրահին մէջ։ Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին խորհրդարանականները՝ էրնէսթ Կլին եւ Վ. Քիւրերս (պելժիացի) եւ Անրի Սապի (Ֆրանսացի)։ Յաջորդաբար խօսք առին Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ՝ Հիլտա Զոպոյեան, Վահէ Մուրատեան, Միհրան Այնթապլեան, որոնք ապագայ գործունէութեան ճամբաներ առաջարկեցին։ Ներկայ էր Ազգ. Ժողովի նախկին նախագահ Լուի Մերմազ, Միշէլ Նուաա եւ Ալէն Քաուին֊Լառն (մեծամասնութեան նախարարները) եւ Լիոնի քաղաքապետ՝ Ժ. Քոլոն։ Հաւատարական ուղերձներ ղրկած էին։ Երեկոյթը փակուեցաւ խրախճանքով եւ երգիչ՝ Յովիկ Գրիգորեանի երգերով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ՝ ԳՐՈՂԸ, ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ, ԽՄԲԱԳԻՐԸ

ՍՈՒՐԻՆ Դ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

«Ազդակ» շաբաթաթերթը բոլորովին վտանգաւոր վաղամեռիկ բանաստեղծին՝ աւելին, Արամ Անտոնեանը, որը դրել էր «Ծիածան»ի առաջաբանը, «Լոյս» հանդէսի խմբագիրն էր եւ մեծ ցանկութիւն ունէր բացառիկ նուիրել Մեծարենցին: Սակայն 1908–ի յուլիսեան յայտնի դէպքերից յետոյ «Լոյս»ը լուծարքուեց, Արամ Անտոնեանը բազմաթիւ չափածոյ, արձակ, թարգմանական գործեր յանձնեց Գեղամ Բարսեղեանին, որոնք տպագրուեցին արդէն «Ազդակ»ում: Նրանք ճնշող դերակշռութեամբ անտիպ գործեր էին:

Մէկ տարի էլ չտեւեց Գ. Բարսեղեանի «ազդակեան» շրջանը, լոյս տեսաւ ընդամէնը 41 համար, բայց այս կարճ միջոցում ընթերցողը ծանօթացաւ գեղարուեստական եւ հրապարակագրական տեսակէտից հասուն գործերի. արեւելեան չքեղ պատկերներով էր հիւսուած Ամարի եւ Գալոյի ողբերգական սիրոյ պատմութիւնը («Ամար»), գաւառական դրակատնութեան ջերմ պաշտպանութեանն էր կոչուած «Դէպի բնաղաւառ» առաջնորդողը, մեծարենցեան բնապատկերներին յատուկ նուրբ զգացողութիւն էին արձնացնում «Գիւղին մուտքը», «Ձիւնամրրիկը» արձակ քերթուածները, եւ վերջապէս, բանաստեղծ ընկերոջ հանդէպ խոր պաշտամունքի արտայայտութիւն էր «Մխսք Մեծարենց իր մահերմութեան մէջ» գրական յուշ – դիմանկարը:

Ինչպէս յայտնի է, Ֆլանտրիայի մայրաքաղաքից՝ Կանտից Բարսեղեանի «Ազդակ»ին հաճոյքով է սկսում աշխատակցել «օրըստօրէ հեթանոսացող» Դանիէլ Վարուժանը: Սեղծւում է այն հմայքը գրական խանդավառ մտերմութեան, որը յետագայում պիտի արգասաւորուէր «Մեհեան»ում ընդհանուր «հեթանոսական» հայեցակէտով: Արշակ Զօպանեանին Վարուժանը խոստովանում էր, որ այլեւս է «բանաստեղծական հեթանոսութիւնով»: «Նոր նշանակալից բան մը չեմ գրած: Աղօթք մը միայն առ «Վահագն». թերեւս «Բաղրամէպ»ին հրատարակութեան տամ»: Ցիշեալ բանաստեղծութիւնը մէկ տարի անց, 1909–ին, յայտնւում է «Ազդակ»ում, այլ ոչ թէ «Բաղմավէպ»ում: Վարուժանն է ժամանակին որոշում «Վահագն»ի թեմայի խորութիւնը, որը հեռու էր «Բաղմավէպ»ի ակադեմիզմից, կրօնական նախասիրութեան հայեցողութիւնից: Մինչդեռ Գ. Բարսեղեանը անտարբեր չէր գրական հեթանոսաշունչ բուեղծագործութեան հանդէպ:

Ժամանակակիցները վկայում էին խմբագրի, անառարկելի հեղինակութեան, մտքերի վրայ ուիրարար իշխելու ուժի մասին «Ազդակ»ի անուան, խմբագրութեան եւ ուղղուածութեան չուրջը վէճերում Գեղամը կուռ արամաբանութեամբ հաստատել է իր տեսակէտները: «Ազդակ»ը արեւմտահայ պարբերական մամուլում առանձնանում է դիմոկրատիզմի կայուն տարրով: Այսպէս, 1909–ի Մայիսի մէկը նրանք նշում են որպէս աշխատաւորների, բանուորների սոցիալական պայքարի օր, հասարակական առաջդիմութեան նպատակները դիտելով միջպատգային բանուորական շարժման հեմքում: Եւ բոլորովին զարմանալի չէր այն ոգեւորութիւնը, որն ապրում էր «Ազդակ»ի խմբագրական կորիզը, երբ Գեղամ Բարսեղեանի անմիջական նախաձեռնութեամբ շաբաթաթերթի համար թարգմանել էին «Ինթերնասիոնալ»ը կամ ինչպէս իրենք էին անուանում՝ «աշխարհամարտի երգ»ը:

Իր գեղագիտական հայեացքները գրողն ու հրապարակագիրը ամբողջացնում է Եւրոպայում, ուր սովորելու հնարաւորութիւն է ընձեռւում 1912–ի վերջերին, երբ, խուսափելով պալքանեան պատերազմի զօրակոչից, բուժման նպատակով ուղեւորւում է արտասահման: Կարճ ժամանակ անց մնալով Ջուիցերիայում՝ նա գնում է Փարիզ. այստեղ ութ ամիս ուսումնասիրում է գրականութիւն, փիլիսոփայութիւն, քաղաքական մի շարք տեսութիւններ, որոնք նա մի փոքր հեղհեղուկան անուանում է «գաղեթամոլական»: Եւ միայն նիւթական անապահով վիճակն է ստիպում նրան 1913–ի աշնանամուտին թողնել հասարակական գիտութիւնների բարձրագոյն դասընթացքները եւ վերադառնալ Պոլիս:

Սահմանադրութիւնից յետոյ ստեղծուած ազգային – քաղաքական փոթորկալից, յուզաւոր շրջանում գրական մշակութային վերելքը եւ խոր լաւատեսական հաւատը հայրենիքի վաղուայ օրուայ հանդէպ պայմանաւորեցին Գեղամ Բարսեղեանի գրական եւ հրապարակախօսական գրուածքների ուղղութիւնն ու ոգին: Եւրոպայից վերադարձած Գեղամը անմիջապէս ընկաւ գրական «հեթանոսութեան» խանդավառ, «կախարդական» յորձանքը: Հեթանոսական գրական շարժման կուռքը Գ. Վարուժանն էր: Մանաւորապէս Բարսեղեանի համար դա անկրնկալ հպման լինելը, քանի որ իր «Ազդակ»ի էջերից էր դեռեւս Վարուժանը լսել «հեթանոսական» խնկարկումը: Աւելին, դա մի տեսակ օդնեց, արագացրեց Գեղամի գեղագիտական «հեթանոսացման» պրոցէսը, եւ նա միանգամից յայտնուեց «գաղափարակիր»ների առաջին շարքերում:

Վահան Տէրեանի գլխաւոր արտայայտութեամբ «յանկարծակի հեթանոսացած» գրական աշխարհ Գեղամ Բարսեղեանը մտաւ լի նոր որոնումներով, ծրագրերով: Այն գործունէութեան սպարէզ էր խոստանում նրան «Մեհեան» հանդէսը, որի խմբագիրներից մէկը դարձաւ նա Կոստան Զարեանի, Յակոբ Օշականի հետ: Հանդէսը, որից 1914–ին լոյս տեսաւ ընդամէնը եօթ համար, նշանաւորեց գրական շարժման զարգացման նոր, թերեւս վերջին փուլը: Այն կեանքի կոչուեց իմաստաչափելու հեթանոսական գեղարուեստական հայեացքի մեծութիւնը, ուղղուածութիւնը, դառնալու նրա գաղափարական որոնումների այն յենակէտը, ուր պիտի ճշդորոշուէր նոր «հեթանոսական» միասնական ծրագիրը: Ամենաճնշող հանգամանքի չրջանի «Մեհեան»ում սիրով աշխատակցելու, նուիրուելու պատրաստակամութեամբ հանդէսին իրենց նպաստը բերեցին Դանիէլ Վարուժանը, Յ. Սիրունին, Ա.Տարօնը:

Սակայն չատ չուտով մեհենական խմբագրիները, այդ թւում եւ Գեղամ Բարսեղեանը, որոնք սկզբնական չրջանում չէին խուսափում միասնութեան ցոյցերից, «Նոր արուեստ»ի որոնումներում խոր դժգոհութիւն արտայայտեցին գրական հեթանոսական նպատակայնութիւնից եւ, մերժելով ու ծաղրելով նրա գաղափարաբանական արմատները՝ ազատութեան եւ դեղեցիկի պաշտամունքը, հրնչեցրին «բարձրագոյն եւ միակ արուեստ»ի՝ ապագայապաշտութեան հաստատման սկզբունքը: «Ապագայապաշտութիւն»ը «վազուան» գրականութեան համընդհանուր, հայկական գրական պրոցէսի մեհենական ցանկալի եզրայանգումն է: Նոր, փաստերիստական արուեստի փրնտրտուքի նախաձախնդիրը եւ չերմեռանդ պաշտպանը «Մեհեան»ում Գեղամ Բարսեղեանն էր: Իսկ դա պատահական չէր: Դեռեւս մինչեւ «Մեհեան» դալը «ապագայական» հրապոյրներով առլցուն՝ Գեղամ Բարսեղեանը զգայնակրութիւն ունեցաւ «Բարսեղեան» ազգանունը դէն նետել եւ ստորագրել «Գեղամ Ապտոնի» որից, ասկայն, շատ չուտ էլ հրաժարուեց: Այս փաստը գալիս է հաստատելու, թէ որքան խոր էր «ապագայապաշտութեան» արմատը, որը նրա գեղարուեստական հետաքրքրութիւնների, եւրոպական նորագոյն գրական, փիլիսոփայական չարժումներին մօտենալիս չփոխելու, ծանօթ լինելու անմիջական արտայայտութիւն էր: Հեթանոս – մեհենական գլխաւոր այս օջախում է նա տպագրում «Ապոլոնի քաղաքին խուզարկիչը», «Վաղուան հայերը», «Օրագիր» նօթերը, խորհրդածում գրականութեան եւ արուեստի՝ հասարակական հողից կտրելու, «ազատապրելու» ուղիների մասին, «գրականութեան անկախութեան» մասին, հարցադրումներ, որոնց հանդէպ, բարեբախտաբար, բոլորից «անհաստատարիմ» դանըւել է հէնց ինքը: Շեշտենք, որ ո՛չ Գեղամ Բարսեղեանի, եւ ո՛չ Կ. Զարեանի հայեացքներում փաստերիզմը գեղագիտական «նատուածքներ» չթողից, չընկալուից որպէս փիլիսոփայական հայեացքների ատարատուն կարգ:

Այն էին Գեղամ Բարսեղեանի գրական եւ հասարակական հետաքրքրութիւնները, իսկ մենք քննեցինք նրա թողած ժառանգութեան մի մասը միայն: Առայժմ գրական չրջանակներին այնքան էլ ծանօթ հեղինակ չէ նա: Մինչեւ այժմ մէկ ժողովածուն Փարիզում 1931–ին լոյս տեսած «Ամբողջական գործը. արձակ էջեր, պատմուածքներ ու զննադանք»ն է, ուր ամփոփուած են նրա՝ տարբեր տարիներին տարբեր պարբերականներում տիրաժուած գրական – գեղարուեստական, գրաքննադատական եւ հրապարակախօսական գործերը:

(Շար. 2 եւ վերջ)

LE COIN DU JURISTE

LES NOUVELLES AUGMENTATIONS DE LOYER

La loi du 23 Décembre 1986, dite Loi Méhaignerie, prévoit, avant le retour total à la liberté en 1992 ou 1996, la possibilité de réajuster les loyers des logements dont les propiétaires estiment qu'ils sont manifestement sous-évalués par rapport aux loyers pratiqués habituellement dans le voisinage pour des logements comparables.

La situation actuelle étant assez complexe, voyons dans quelles conditions ces augmentations de loyers peuvent se faire.

Pour cela il y a lieu de considérer, les logements du secteur libre anciennement soumis à la Loi Quillot, et les logements soumis à la Loi de 1948.

1.— *Secteur Libre*

Précisons d'abord que si le propriétaire estime que le loyer est normal, il bénéficiera chaque année, à la date anniversaire du contrat, d'une augmentation égale à celle de l'indice du Coût de la Construction. A l'expiration du bail, celui-ci sera renouvelé pour une période de trois ans selon les nouvelles règles de la Loi Méhaignerie.

Si à la fin du bail, le locataire s'en va, et si le logement est loué à un nouveau locataire, le loyer sera alors entièrement libre. Par contre, s'il n'y a pas de changement de locataire et si le propriétaire estime que le loyer est sous évalué il faut envisager les deux cas suivants :

— Si le bail en cours arrive à échéance avant le 1*er Octobre* 1987, le propriétaire peut proposer un nouveau loyer. Sa proposition doit être faite avant le 1er Octobre quelle qu'en soit la date. Cette notification doit être faite dans les termes précis de l'article 21 de la Loi, qui doit être reproduit intégralement.

Cette notification de proposition entraîne automatiquement une prorogation du bail en cours pour une durée d'un an. Ainsi au moment de l'échéance, le loyer pourra être augmenté du taux de l'indice de la Construction, mais la nouvelle augmentation, si elle est acceptée. ne prendra effet qu'un an après.

Si le locataire refuse la proposition d'augmentation ou s'il n'a pas répondu quatre mois avant la fin de la prorogation, c'est-à-dire 8 mois après la notification, l'une ou l'autre partie peut saisir la Commission départementale de conciliation qui disposera de deux mois pour obtenir un accord. Si un accord n'est alors pas possible, la fixation du nouveau loyer se fera par les voies judiciaires.

Mais attention, si le propriétaire, en cas de refus ou de non réponse du locataire, ne saisit pas la commission, il perd son droit à l'augmentation demandée, et le contrat sera reconduit pour trois ans, avec pour seule augmentation possible la révision dûe à la variation de l'indice du coût de la construction.

Si le nouveau loyer est fixé soit amiablement soit après une procédure, l'augmentation ne se fera que sur une durée de trois années, sans préjudice de l'augmentation dûe à l'indice.

— *Si le bail en cours arrive à échéance à partir du 1er Octobre* 1987.

Dans ce cas la notification de proposition de nouveau loyer doit être faite au moins six mois avant le terme du contrat de location.

Si le locataire n'a pas répondu ou s'il a refusé le nouveau loyer quatre mois avant l'expiration du bail soit deux mois après la notification, le propriétaire devra saisir la Commission départementale pour trouver un accord. A défaut le Tribunal pourra être saisi.

Si la Commission n'est pas saisie, le contrat de location est automatiquement renouvelé aux conditions antérieures, sauf l'augmentations par rapport à l'indice du Coût de la Construction.

Ces modalités de fonctionnement sont donc assez complexes et il est très utile que les lecteurs soient attentifs sur les délais et les termes des lettres adressées soit par le propriétaire soit par le locataire.

2.— *Secteur soumis à la Loi de* 1948

Ces loyers qui auparavant étaient protégés, entrent maintenant dans le droit commun, sous réserve de satisfaire aux normes de confort et d'habitabilité.

Là aussi deux cas peuvent se présenter:

— Si le logement est libre : dans ce cas il entre immédiatement dans le cadre de la Loi Méhaignerie, et le loyer peut être fixé librement.

Si le logement est occupé : le propriétaire peut proposer par lettre recommandée au locataire un nouveau contrat de HUIT ANNEES avec un loyer fixé en référence à ceux des immeubles voisins et identiques, et l'augmentation qui en résulte sera répartie sur huit années, par huitièmes.

Dans ce cas le défaut de réponse du locataire vaudra acceptation, par contre en cas de contestation la Commission départementale pourra être saisie, et si les locaux ne sont pas conformes le locataire pourra exiger les travaux de mise en conformité.

Si le locataire a plus de 65 ans, ou bien est handicapé, il pourra refuser l'augmentation. Mais s'il ne répond pas, son silence sera interpreté comme une acceptation.

La Loi Méhaignerie a voulu simplifier les rapports entre locataires et propriétaires, mais elle les a transformés en juristes car nul ne pourra seul procéder à une augmentation de loyer sans prendre le risque de ne pas se conformer à la Loi.

Je souhaite beaucoup de courage à ceux qui seront amenés fatalement à appliquer les textes, surtout en cas de contestation. Le seul moyen d'y échapper serait de procéder à des augmentations raisonnables, qui non seulement satisferaient les deux parties, mais ne seraient pas des facteurs d'inflation.

LEVON DJOLAKIAN
Notaire
Marseille

ԼԵՀԱՀԱՅ ԵՐԳԱՀԱՆԻՆ

ԳՈՐԾԵՐԸ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Լեհական Հիմնարկին մէջ, Յունիս 25–ին, տեղի ունեցած նուագահանդէսի մը ընթացքին մեկնաբանուեցաւ նաեւ լեհ երգահան Ֆ. Թէոտորովիչէն «Երեք հայրեններ դաշնակի համար» գործը, որուն առաջին ունկնդրութիւնը եղաւ: Արդի արտայայտչամիջոցներով յօրինուած այս երկին մէջ կան երգահանին նախահայրերու երգ – երաժշտութեան յատուկ գունանական ոճի տարրեր:

Ծագումով հայ այս երգահանը տարիէ մը ի վեր իր արուեստը կը կատարելագործէ Փարիզի մէջ:

Նոյն իրիկունը մեկնաբանուեցան նաեւ Թէոտորովիչի հին գործերէն՝ «Երկու մեղեդի ձայնի եւ դաշնակի համար», Պարպարա Վխոքինաքայի (երգչուհի) եւ Օլկա Միլլերի (դաշնակահարուհի) կողմէ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱՆԿԷՆ ԼԷ ՊԷՆ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՆԱՐԵԿ

ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Տարեվերջի դպրոցական հանդիսութեանց չարք մը ապրեցանք այս տարի եւս Յունիս ամսուան ընթացքին ըստ սովորական կիրարկութիւններու։

Վարժարաններու տարեվերջի հանդիսութիւնները գլխաւոր ազդակը կը կազմեն ժողովուրդի մը մշակոյթին հանդէպ ցոյց տուած հետաքրքրութեան, մասնաւորաբար հայ ժողովուրդի մէջ, որ զգուշանալով հեռու իր մայր օճախէն կը ջանայ հայեցի դաստիարակութիւնն ջամբել իր զաւակներուն։

Հաճոյքը ունեցայ Յունիս 28, կիրակի օր ներկայ ըլլալու Անկէնի եւ շրջակայից միօրեայ վարժարանի տարեվերջի հանդիսին, Անկէնի նախկին Ռոտմիկներու հաւաքատեղիին սրահին մէջ։

Եզան ըստ սովորութեան աշակերտներու կողմէ պատրաստուած էրկխմներ, երգեր, արտասանութիւններ եւ ապա պատանեկան ներկայացում մը կատարուեցաւ, ծանօթ պրպիտուէն, մանկապէր – թատերագիր՝ Օր. Աորիկ Տատրեանի կողմէ գրուած, «Մեր աւանակները» անունով, որուն գլխաւոր նիւթն էր թեւալարքանք մը պատանիներուն, որպէս զի սիրեն ու գուրգուրան իրենց գեղեցիկ լեզուն, ու սորվին զայն կարելի եղած չափով։

Այս առթիւ ներկայացման վայրը պարզուն էր հայերէն դասերով ամրողջ Այր – Բէն – Դէմը լրիւ ու պէտ պիտուն։ Աշխատանք մը, որ գնահատուեցաւ անշուշտ աշխատութեան իմաստին թափանցողներու կողմէ։

Մինչեւ հոս աշակերտական պարզ հանդէս մը կարելի է նկատել։ ապա խօսք առաւ վարժարանին փոխտնօրէնուհին Տիկին Սօնա Մոմճեան եւ կարդաց մէկ տարուան տարուած աշխատութիւնը։

Յարգելի ուսուցչուհին վարժարանին տարած աշխատանքը տպէս ներկայացուց։ – «Այս տարի մեր դպրոցը կրկին ունեցաւ պաքալօրէաթի մասնակցող աշակերտուհի մը յանձին՝ Անի Կէվրկեանի։ Անին եւ մեր անցեալ տարուան չերջանաւարտուհիները՝ Մխրիտար Մարկոսեանը որ կը յարունակէ հետեւիլ հայերէնի դասընթացքներուն մխտնարար աշխատեցան այս տարի, երեքս մխասին մտանք մեր դրականութեան կալուածէն ներս, տեսանք մեր երգիծագիրները կարդ մը իրապաշտ եւ խորհրդապաշտ դրողները, ջանացինք վերլուծել անոնց դրութիւնները տող առ տող, որոնք կ'ընդմիջուէին իմ կողմէ քերականական հարցումներով, դրեցին չարադրութիւններ, երբեք չմոռցանք ուղղագրութիւնը, ըրինք ինչ որ կարելի էր վերջապէս։ Ու ահա այսպէս պատրաստուած, Անի Կէվրկեան մտաւ քննութեան ու առացաւ լաւագոյն նիշ մը։

Կատարուած աշխատանքը իր լրումին հասած նկատեր էինք արդէն, երբ այս տարի պաքալօրէաթի քննութեանց աշխատութիւնը հայերէնով ընդ եւ վարժարանի մէջ պատրաստուող Օր. Անի Կէվրկեան Միսաք Մեծարենցի մասին ամփոփ արտայատութիւն մը ունեցաւ ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքը գործերը եւ հայ գրականութեան կալուածին մէջ անոր գրաւած տեղը եւ իր այս ելոյթը աւարտեց բոլորին կողմէ սիրուած ու ծանօթ մէկ քերթուածով «Հիւղը» արտասանելով, որ այնքան տպաւորած էր մեզ մեր աշակերտութեան չրջանին։

Այս դեղեցիկ քերթուածին յաջորդեց վարժարանին միակ միջնակարգ առաջին դասարանը այս տարի աւարտող Միրիամ Մարկոսեանի կողմէ արտասանուած Դանիէլ Վարուժանի «Ցան» քերթուածը։ Այս երկու օրիորդներուն աշխատութիւնը գնահատուեցան բոլորէն ու խլեցին ծափեր։

Ուսուցչուհին վերոյիշեալ արտայայտութենէ վերջ ուրախութեամբ յայտնեց թէ Հայաստանի Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապը միշտ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ սփիւռքահայ պատանիներու, զանոնք ընդունելով իր դոզը առիթ տալով անոնց չրջան մը հայրենիքի մէջ ապրելով աւելի հայ դառնալու։

Ուսուցչուհին ցաւ յայտնեց որ հակառակ Հ. Բ. Ը. Մ.եան եղած դիմումին Բարեգործականի վարիչները Անկէն լէ Պէնի մէջ իրենց վերաբերեալ թաղուր չէնքը չեն ուզած տրամադրել վարժարանին, իբր Մշակութային կեդրոն ու ծախած զայն կատարուած դիմումներէն վերջ։

Տարեվերջի այս պուտ մը իրախուսիչ հանդիսով վերջացաւ ծափերով ու չնորհաւորութեամբ վարժարանի չարաչխատ ուսուցչուհիին։

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՃԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Ամէն հայ դպրոց կը կրէ նոյն առաքելութիւնը, ոստանը՝ հայեցի դաստիարակութեան, ոստանը՝ ազգապահպանման, պատրաստելու ապագայ հայ երիտասարդը, գիտակից իր ազգային պահանջքներուն։

Տարեվերջի հանդէսը արտացոլումն է դպրոցի տարեկան աչխատանքի հունճքին ու փայլքին։

Պանեէօ – Քաչանի աչակերտները՝ ըստ կարելի էր վերջապէս։ Ու ահա այսպէս պատրաստուած, Անի Կէվրկեան մտաւ քննութեան ու առացաւ լաւագոյն նիչ մը։

Կատարուած աչխատանքը իր լրումին հասած նկատեր էինք արդէն, երբ այս տարի պաքալօրէաթի քննութեանց աչխատութիւնը հայերէնով ընդ եւ վարժարանի մէջ պատրաստուող Օր. Անի Կէվրկեան Միսաք Մեծարենցի մասին ամփոփ արտայատութիւն մը ունեցաւ ներկայացնելով բանաստեղծին կեանքը գործերը եւ հայ գրականութեան կալուածին մէջ անոր գրաւած տեղը եւ իր այս ելոյթը աւարտեց բոլորին կողմէ սիրուած ու ծանօթ մէկ քերթուածով «Հիւղը» արտասանելով, որ այնքան տպաւորած էր մեզ մեր աչակերտութեան չրջանին։

Այս դեղեցիկ քերթուածին յաջորդեց վարժարանին միակ միջնակարգ առաջին դասարանը այս տարի աւարտող Միրիամ Մարկոսեանի կողմէ արտասանուած Դանիէլ Վարուժանի «Ցան» քերթուածը։ Այս երկու օրիորդներուն աչխատութիւնը գնահատուեցան բոլորէն ու խլեցին ծափեր։

Ուսուցչուհին վերոյիշեալ արտայայտութենէ վերջ ուրախութեամբ յայտնեց թէ Հայաստանի Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապը միշտ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ սփիւռքահայ պատանիներու, զանոնք ընդունելով իր դոզը առիթ տալով անոնց չրջան մը հայրենիքի մէջ ապրելով աւելի հայ դառնալու։

Ուսուցչուհին ցաւ յայտնեց որ հակառակ Հ. Բ. Ը. Մ.եան եղած դիմումին Բարեգործականի վարիչները Անկէն լէ Պէնի մէջ իրենց վերաբերեալ թաղուր չէնքը չեն ուզած տրամադրել վարժարանին, իբր Մշակութային կեդրոն ու ծախած զայն կատարուած դիմումներէն վերջ։

Տարեվերջի այս պուտ մը իրախուսիչ հանդիսով վերջացաւ ծափերով ու չնորհաւորութեամբ վարժարանի չարաչխատ ուսուցչուհիին։

ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

լայով թիւով 25 երախաները, իւրաքանչիւրը կը ներկայանար դերազանցելի եւ կը պատկերացնէր իր հետամուտ ու լուրջ պարտաճանաչութիւնը հայերէն լեզուին։

Յունիս 14–ի երեկոյեան, Պանեէօյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ հոծ բազմութիւնը հիացած՝ աչքերը սեւեռած բեմին, անընդհատ ծափ կու տար 6–էն 15 տարեկան աչակերտներուն, որոնք ո՛չ միայն անսխալ իրենց դերը կը կատարէին, այլեւ իրենց բոլոր ապրումները, իրենց ուսուցիչէն ներչնչուած, կը սփռէին հանդիսատեսներուն։

Ներկայ էին դպրոցը հովանաւորող դաղութիս առաջնորդը Գիւտ եպիսկ. Նազաչեան, ինչպէս նաեւ Պանեէօյի փոխ – քաղաքապետ Պ. Պետոնեան։

Բացումը կատարեց Տիկին Թատեմեան՝ դպրոցի վարչական կազմի ներկայացուցիչ՝ ընդհանուր պատասխանատուն բարի գալուստ ու չնորհակալութիւն յայտնելէ եաք ներկաներուն, լայն բացատրողական մը ընելով դպրոցի դասընթացքի եւ դժուարութիւններուն մասին, բոլորին ուչադրութեան յանձնեց ազգակ մը, ըսելով՝ «Վարժարանը պէտք ունի բոլոր Հայերու նիւթական եւ բարոյական օժանդակութեանը, որպէսզի երախաները հայեցի դաստիարակութիւն ստանան աւելի լայն կարելիութիւններու մէջ»։ ապա աւելցնելով՝ «Այն օրը, որ լեզուն կը հանգչի, հայութիւնը կը կորչի»։ Նչելով նաեւ դպրոցի դիչերային դասընթացքներու մասին, որ առաջին տարին ըլլալով նման փորձ մը, թէպէտ քիչ թիւով, բայց արդիւնաւէտ քայլ մըն էր, որուն համար յոյս ունին ապագային աւելի մեծ թիւով հետաքրքրուողներ ունենալու. նամանաւանդ պաքալօրէայի հայերէնի քննութեան պատրաստուելու, ինչպէս որ այս տարի արդէն նման օրինակ մը ունեցան։

Ֆրանսերէն արտայայտուեցաւ դպրոցին քարտուղարուհին՝ Օրիորդ Անահիտ Տոսիկեան, որը բեմ հրաւիրեց Պ. Պետոնեանը։ Ան սոյն դպրոցի գոյութեան պատմականը տալով թէ՝ 50 տարիներէ ի վեր կը չարունակէ յամառ գոյատեւել եւ բարգաւաճիլ, նչելով անոր քաջալերող ու բարեացակամ մեծ դեր ներկայացնող քաղաքապետարանը, որ միչտ աչալուրջ ըլլալով հայկական անցուդարձերուն, այժմ Յունիս 18–ի օրուան Սթրազպուրկ մեկնելու համար լինքնաչարժ պիտի տրամադրէր։ Մատնանչելով նաեւ չրջանի Պանեէօ – Կիրովական քաղաքներու զուգորդութեան 20րդ տարեդարձի առթիւ ծրագրուած յայտադիրը, որուն ընթացքին, Ջատկուան արձակուրդներուն, 3 հայ աչակերտ պիտի ղրկուին Հայաստան։ Խօսքը փակեց դպրոցին մաղթելով յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն։

Երախաները վարագայրին ետին անհամբեր կը սպասէին իրենց հերթին՝ իրենց աչխարհը ցուցաբերելու։

Արդէն պատրաստ, բոլորը ժպտուն դիմագիծերով դպրոցական քայլերգով՝ «Մեր դպրոցը», բացումը կատարեցին երգերու չարքին՝ «Գարուն», «Արփա Սեւան» եւ «Սարդարապատ»ով փակեցին, դաչնակահար Թիրայր Գասպարեանի ընկերակցութեամբ։

Յաջորդաբար բեմ բարձրացան արտասանելու ընտիր բանաստեղծութիւններ՝ հայրենասիրական ու ազգային մեր դրագէտներէն՝ ինչպէս Ց. Շիրազ, Սիամանթօ, Դ. Վարուժան, Մ. Նալպանտեան եւայլն...։ Տեղի ունեցաւ մեներգ մը «Հայաստան», ինչպէս երկու աչակերտ միասին ասմունք։

Յատկանչական է յ՛ասնաւորի, պատրաստուած զաւեչտը, Յակոբ Պարոնեանէն՝ «Կօչկակարը», ուր աչակերտները յաջող ներկայացում մը կատարեցին, ներկաները տպաւորելով վերջին նախադասութեամբ՝ «Մօտային խերն անիծեմ»...։

Հարկ է նչել դպրոցի աւագ ուսուցչուհի՝ Ռոզի Ալեքսեանի տպաւորիչ խօսքերը, իր ներկայացուցած ընդհանուր պատկերը հայ դպրոցի մը դերն ու կարեւորութիւնը Սփիւռքի տարածքին. մրտահոգութիւնները՝ գոյացած բոլոր դժուարութենէ, ծնողք – ուսուցիչ եւ աչակերտի փոխ յարաբերութեան անհրաժեչտութիւնը, պահանջելով ծնողքներէն, որ մօտէն հետամուտ ըլլան իրենց զաւակներուն, սորվին իրենց հետ, տուներէն ներս երգեն – խօսին հայերէն. մէջբերելով Հայր Ալիշանի խօսքը՝ «Ուր հայրենի երգեր կ'երգուի, հոն հայրենիքը ողջ է»։ Կոչ կ'ուղղէր բոլոր հայ դաստատուներու միասնաբար գաղութիս միօրեայ դպրոցներու դասաւանդման մեթոտ մը կազմաւորելու, յիչելով արդէն գոյութիւն ունեցող ուսումնական ձեւերը։

Հանդէսի առաջին մասը յատկացուած էր աչակերտներուն եւ գեղարուեստական յայտագրէն Խի – լէ – Մուլինոյի երգչախումբը Սահեան Եօրկանճեանի դեկավարութեամբ, որ ներկայացուց ազգային ու տոհմիկ երգեր, զուարճացնելով ներկաները, որոնք իրենց ծափերով «Կիլիկիա» երգը կրկին եւս ուզեցին ունկընդրել։

Աւարտին Գիւտ եպիսկ. բեմ հրաւիրեցաւ իր ուզերձը փոխանցելու, ու իր գնահատականը ընելով դպրոցի երկու ուսուցչուհիներուն՝ Ռոզի Ալեքսեանի եւ Նորա Պարուտեանի, որոնք չէին խնայած իրենց չանքերը, յաջող արդիւնք մը ճեռք ճգելու։

Դաղարէն ետք, երկրորդ բաժնի բացումը կատարեց դաչնակահար Թիրայր Գասպարեան, ներկայացուելով օրուան խօսնակուհի՝ Անահիտ Տոսիկեանի կողմէ. ան դաչնակով կոմիտասի եւ Ա. Բարսեղեանի խորհուրդը ապրեցուց և ներկաներուն փոխանցեց մեր մշակոյթի երաժրչտական գանձը։

Անոր յաջորդեց «Ախթամար» պարախումբը, որ իր ճոխ ու խանդավառիչ պարերով, հանդէսը պիտի փակէր։

ՋԵՓԻԻՒ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Վերադարձս ճչղած էի հետեւելով հանրակառքի ժամանակացոյցին. ամէն ժամու մեկնում կար։

Ժամը 18–ի հանրակառքը պիտի առնէի։

Մարսէյլ պիտի ըլլայի ժամը 20–ին, եւ ամէնէն ուչը ժամը 20·15–ին ալ տունը։

×

Դպրոցին չէնքին առջեւ 3 – 4 հարիւր հոգի էինք ու կը սպասէինք վաթսուն անուններու ծանուցուելուն, որոնք ընտրեալները պիտի ըլլային։

Երկու վարկածներով այդ ցանկին դերը, որ մէկ վայրկեանէն միւսը պիտի երեւէր, պոզոտային երկայնքին փոքր խմբակներ կը կազմէինք, համաճայն մեր նախապատրաստական դպրոցներուն կամ չրջաններուն, ուրկէ կուգայինք, եւ կամ ըստ նախապատրաստական չորս տարիներու ընթացքին հաստատուած մտերմութիւններու։ Մոռհոդ մեր դէմքերուն անցուցած էինք անտարբերութեան դիմակնէր, ծածկելու համար տպնապած մեր սրտերուն ներքին խռովքը։ Երեւութական անտարբերութեան այս հովերը ու մեր կատակները, մինչ մեր աչքերը մահու – կենաց երկընտրանքի մը սպառումով յառած էին դրան, որ պիտի բացուէր, կը վկայէին անորոչ ապագայի մը դէմ – յանդիման գանուելու չղայնոտութիւնը։

Հին սովորութեան մը համաճայն, որոչած էի տպնապներս ու անձկութիւնս առանձնութեան մէջ տպրիլ։

Վճռակամ, կռնակս կը դարձնէի դրան այդ մօտալուտ բացուելուն, այն զգոնի հաւատոփքով, թէ այդ դրան ամենափոքր չարժումն իսկ այնպիսի խուժումի մը պատճառ պիտի ըլլար, որ պիտի հասկցնէր թէ չարագոյժ բաները յայտնուած էր։

Ինծի կը մնար, փոխանակ աչքերուս, լարել ականջներս, մանկական խաղով մը չրջելով անհամբերութեան իմաստը։

Մէկէն, որպէս թէ զսպանակէ մը մղուած ըլլային, ինկան կեղծ անտարբերութեան դիմակները։ Խմբակները կազմալուծուեցան. ամէնքը վերագարձած էին «ամէն մարդ իրեն համար» սկզբունքին։

Ապագայ մուրացողներու մեր խուժանը, ընդհանուր հրմչտուքի մը մէջ վազեց դէպի ազդագիր տախտակը։

Շուտով, վաթսուն անուն կրող ճերմակ ուղղանկիւնին չուրջ խռնուած հարիւրաւոր գլուխներէ միաճոյղ զանգուած մը կազմուեցաւ։

Դիմացի մայթէս, դանդաղ քայլերով կարեցի անցայ պոզոտային լայնքը։ Մի եւ նոյնէն ոչ աւելի հանդարտ էի, ոչ աւելի անխռով։ Մօտեցումի չարժումներուս դանդաղութիւնը կը ձգտէր արուեստականի կերպով ուչացնելու այն վերջին վայրկեանը, որմէ անդին այլեւս ընելիք չէր մնար։

Կ'երկարէի ազդրմելի այն երկվայրկեանները, որոնք զիս կը բաժնէին պարոն Անճանիի լուռ հեռաձայնէն։ Կ'երեւակայէի հայրս, որ կը սպասէր այդ զանգին, մայրս, որ մեր խանութին ցուցափեղկին եաեւէն կը լրտեսէր դիմացի վառճառատան դուռը, Գայեանէն, որ իր կարի մեքենային կը հսկէր քրոջը. ու սրտհատումներու այս չղթան կը կապուէր յոյսի իրենց 16 երկար տարիներուն։

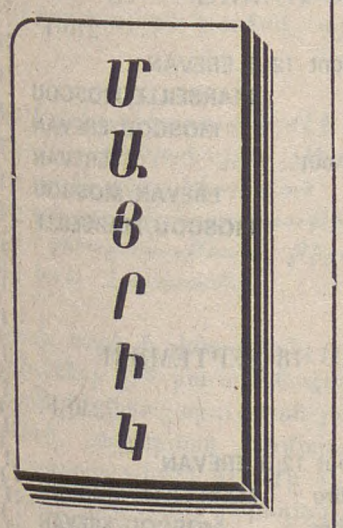
Անձկութեան դունտ մը կոկորդիս կամ սրտիս մէջ տեղ մը, մեքենական քալուածքով մը միացայ աչակերտներու հոծ բազմութեան։ Եաեւը զանուողները կը հրէին առջեւիններն ու նոյն չարժումը կը կրկնուէր հակառակ ուղղութեամբ։ Այդ զանգուածին մէջ խեղդուած, մերթ կը քչուէի ազդագիր տախտակին չատ մօտիկը, եւ մերթ հեռու կը տարուէի յորձանքէն, որ եա կուգար ճախողութեան սպիներով կամ յաջողութեան ճառագայթումով փայլող դէմքերով։

Վերջին քայլերը, որոնք ընթերցումի անհրաժեչտ տեսողութեան մը սահմանին մէջ պիտի զնէին զիս, ամէնէն դժուարները եղան։

Անկուչտ աչքերս մէկ անգամէն լափեցին վաթսուն անուններ։ Երկրորդ ընթերցումով մը միայն, երկար տող մը ցնցեց զիս. չատ կարճ պահիկ մը անունս կարդացած էի։ Արմունկի եւ ուսի հարուածներով զուրս եկայ բազմութենէն, եւ սկսայ վազել էքսի փողոցներէն, փարատելու համար ինծի սպասողներուն տագնապը։

(Շար. 123)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԻ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. *Paris, 1985*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Աչոտ Սերճանեան, Պ. Յովհ. Սերճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Սերճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Սերճանեան եւ զաւակը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՎԻՒԹՈՐԻԱ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խաչերեան)

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Սերճանեան Խաչեան, Յովհան – նէսեան, Նարլեան, Շահրիկեան, Ճիւհերեան, Սահակեան եւ Պերթոլոծի զերզաստաններու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Կիրակի, Յուլիս 12, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. – Յակոբ Աբգրունեանի մահուան առթիւ՝ Արզրունեան ընտանիք 500, Դարբինեան եւ Գասպարեան 800, Խաչիկ Սէրքիսեան 200, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կալեանց 100, Տիկին Մանուշակ Իզմիրլեան 100 Ֆ.:

Սահակ Քէշիշեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Անի Քէշիշեան 500, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 200, Խրոյեան ընտանիք 200, Սարաճեան ընտանիք 200 Ֆ.:

Վարդգէս Վարդանեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Ժան Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր – Վարդանեան 200, Այրի Տիկին Տէր – Վարդանեան 100, Պր. Վազարշակ Տէր – Վարդանեան 200:

Նուարդ Աւետիսեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Լեւոն Արզումանեան 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 50, Տէր եւ Տիկին Անժ Քարայի 100, Տիկին Քէօնճեան 100, Պր. Ժանօ Յովհաննէսեան 50 Ֆ.:

Գրիշա Յարութիւնեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Լեւոն Արզումանեան 100, Տէր եւ Տիկին Պօրիս Մուսալեան 200, Տէր եւ Տիկին Ալիքսան Պապայեան 100, Քէօսէեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհանեան 100, Աթոյեան ընտանիք 200, Պր. Նիքոլա Սահակեան 500, Տիկին Անժէլ Գաբրիէլեան 100 Ֆ.:

*

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ. – Մապաճեանի մահուան առթիւ. – Ովաննա Գալուստեան ընտանիք 100 Ֆ., Սահակ – Մեսրոպ երդչ. 100 Ֆ., Տիկին Գոհար Սինանեան 100 Ֆ.:

Համբարձումեանի մահուան առթիւ. – Մինասեան եղբայրներ (Սէն – Ժերմէն) 100 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Համբարձումեան 500 Ֆ., Ոմն 200 Ֆ.:

Փափազեանի հոգեհանգիստին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 200, Պետիկ Սիմոնեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Օսիկեան 100 Ֆ.:

Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ. – Վարդգէս Տաճառեան (Փարիզէն) 500 Ֆ., Սարգիսեան – Առաքելեան ընտանիքներ 500, Օր. Ժօզէֆ Լիւչիանի 100, Օր. Էլիզ Ամապալեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Ժամկոչեան 300, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գաբամանուկիս 500, Տէր եւ Տիկին Տակաոեան եւ զաւակները 500, Տէր եւ Տիկին Մաքս Օհաննէսեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարօ Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Պատոյեան 150, Տէր – Զաքարեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան եւ զաւակները 150, Տէր եւ Տիկին Ժէրար Յոնս 100, Ժորժ Ապաչեան 200, Տէր եւ Տիկին Տարագճեան եւ զաւակները 200, Տիկին Սուքիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Խաչօ Նամարեան 200, Տիկին Շաքէ Ժամկոչեան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան 200, Տէր եւ Տիկին Պուզեան 200, Տէր եւ Տիկին Մէսճեան 400, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ճապալեան 500, Համբարձում Ներսէսեան 100, Պօղոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Բալամուսեան 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Պապայիոիեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարիքեան 500, Պր. Վարուժան Պոզաճեան 200, Տէր եւ Տիկին Զաննի 200 Ֆ.:

(Շար.)

***

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը չբնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Ա. Գումրուեանի յիշատակին. – Տիկին Անթուանէթ Սիքալոէս 1500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Փ. Քէպէնեան, Տէր եւ Տիկին Լըքեհալ, Այրի Տիկին Փ. Պօսէ, Օր. Մարի Քէպէնեան 200-ական Ֆ.:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ

Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Յուլիս 12, Կիրակի,
Ժամը 12–էն Մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր:

2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով:

3·– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանակց:

4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ:

5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր:

Մասնակցութեամբ՝ Անի նուագախումբի:

Մուտքը ազատ է:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ չատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեըի, Մոնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել տնօրէնութեան. –

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5:

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Սէն – Ժեռմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգիստի պաշտօնին առիթով ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Սէն – Ժեռմի թաղականութիւն, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան 500-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ալպեր Զօրպաճեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Այրի Տիկին Մաքրուհի Խօրասէքեան, Խօրասէքեան ընտանիք եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մաքս Խաքէնտէրեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Սրվազլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան 200-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Քոպեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թօքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հօթօթեան, Պր. Յակոբ Յովսէփեան, Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Պէչկէօզեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան, Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Տէր – Վահանեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Քինաճեան, Այրի Տիկին Հայկանոյշ Մեսճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սրվազեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեան, Այրի Տիկին Սիրարփի Մարգարեան, Տիկին Թագուհի Զաթալեան 100-ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւետեան 50, Այրի Տիկին Սիրարփի Մէրտինեան 30, Պ. Տէր-Պօղոսեան 50 Ֆ.:

Ողբացեալ Վազգէն Մազմանեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Անթուան Սրվազեանէ 100 Ֆ.:

ԳՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

– ԿԱՑԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ –

ՅՈՒԼԻՍ 12

BELLEFONTAINE (JURA)

Յայտագիր. –

— Յուշահանդէս՝ Կայանի երախաներու աշխատանքներուն

— Գեղարուեստական յայտագիր Կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած

— Հայկական համեղ ճաշեր՝ պատրաստուած կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ:

- ԼԻՈՆԷՆ -

Կապոյտ Խաչի Լիոնի ԱՐԱՔՍ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Յուլիս 12, Կիրակի օր, կը կազմակերպէ հաճելի ճամբորդութիւն մը, Պէլֆոնթէնի այս դաչտահանդէսին առիթով:

Ճամբորդութեան սակ՝ 80 Ֆրանք:

Մեկնում Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիէն, Կիրակի, Յուլիս 12, առաւօտեան ժամը 7·30–ին:

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Յուլիս 9, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19–էն վերջ՝ 78 – 49 – 06 – 06 կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն:

Ս· ՅՈՒՂԱՆՆԷՍ-ՄԱՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի օր, Յուլիս 9, ուր է Սրբոց Թարգմանչաց Մերոյ՝ Սահակայ եւ Մեսրոպայ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 12, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Voyages en Arménie

TRANSTOURS Տրանսթուրս Հայաստանի Տուրքեր UCFAF

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)

—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——

• Hôtels 1ere classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •

★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.

15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.

15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.

14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
9
JEUDI
9 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.526 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.526

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ
ՆԻՍՏԷՆ ԵՏՔ

ԻՆՉՈՒ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ ԿԱՐԷՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ

—×—

«Յառաջ» Յուլիս 3–ի մեր թիւով անդրադառնալով Յունիս 25–ին Մոսկուա գումարուած կուսակցական լիակատար նիստին, նշած էինք, թէ խիստ յանդիմանութեան արժանացած է նաեւ Հայաստանի կուսակցական Ա· քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, որու դէմ եղած մեղադրանքները կը վերաբերէին անտեսութեան, գաղափարաբանութեան եւ բարոյականի վիճակին Հայաստանի մէջ։

Նոր ստացանք «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Յունիս 26–ի թիւը, որ ամրողջութեամբ կը բովանդակէ Կորբաչովի զեկուցումին հայերէն պատճէնը։ Ստորեւ կուտանք Կարէն Դեմիրճեանի դէմ եղած մեղադրանքին վերաբերող հատուածը·

«Ընկերնե՛ր, ես արդէն ասել եմ, որ տեղերում բնաւ էլ ոչ բոլոր կուսակցական ու սովետական մարմինները են ակտիւօրէն ներգրաւուել վերակառուցման մէջ։ Այն տեղապտոյտ է ուղիս, օրինակ, Հայաստանում։ Հանրապետութեան աշխատաւորները մեծ տագնապ են արտայայտում այն իրադրութեան համար, որն այստեղ ստեղծուել է էկոնոմիկայում եւ յատկապէս գաղափարաբարոյական ոլորտում։ Միեւնոյն ժամանակ Հայաստանի կոմկուսի ղեկավարութիւնը եւ նախ եւ առաջ կենտկոմի առաջին քարտուղար ընկ· կ· Ս· Դեմիրճեանը գտնում են, որ հանրապետութիւնում վիճակը միանգամայն բարւոք է։ Աւելին, ոմանք նոյնիսկ պնդում են, թէ Հայաստանում վերակառուցումն սկսուել է դեռ ՍՄԿԿ կենտկոմի ապրիլեան պլենումից առաջ։ Դժուար է ասել, թէ տուեալ դէպքում ինչն է նկատի առնում։

«Հանրապետութիւնում հանդէս են բերում ոչնչով չարդարացուած հանգստութիւն, պատշաճ պահանջկոտութիւն չկայ կադրերի նկատմամբ, արդիւնաւէտ պայքար չի ծաւալուած կաշառակերութեան, պեկուլեացիայի, պրոտեկցիոնիզմի դէմ։ Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմը պէտք է խորապէս վերլուծի գործերի վիճակը թէ կուսակցական կազմակերպութիւնում եւ թէ ամբողջութեամբ վերցրած հանրապետութիւնում, այն ճնշուածեան առնի սկզբունքային դիրքերից եւ վերակառուցմամբ զբաղուի ոչ թէ խօսքով, այլ գործով»։

Կորբաչով իր զեկուցումին մէջ անդրադառնալով բնակարանային շինարարութեան մարզին ներս նկատուած թերութիւններուն, այլ հանրապետութիւններու կարգին քննադատութեան թիրախ կը դարձնէ նաեւ Հայաստանը։

«Ցաւով հարկ է լինում լսել, թէ կառոյցիւնները չեն բաւականացնում բնակարանային շինարարութեան յարաճուն ծաւալների կատարման համար։ Բայց նման բացատրութիւնը ոչ ոքի չի կարող բաւարարել· նախ, եթէ կարողութիւնները չեն բաւականացնում, ապա դրանք պէտք է ստեղծել, եւ երկրորդ, այժմ երկրում տնաշինական ձեռնարկութիւնների կարողութիւնների 20 տոկոսը ընդհանրապէս չի օգտագործւում։ Սրանք երկրի մաշտաբով միջին տուեալներ են։ Իսկ Ա-դրբեջանում, Հայաստանում, Ղազախստանում, Թուրքմենիայում, Ուզբեկստանում այդ կարգի ձեռնարկութիւնները բեռնաւորուած են ընդամէնը 65 – 70 տոկոսով…»։

Հարկ է նշել, որ այս կամ այն մարզէ ներս եղած քննադատութիւններն ու մեղադրանքները խորհրդային ոչ մէկ հան-

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

—◆—

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի *խաղերը*

ԴԱՐՁԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

—■—

ՅՈՒԼԻՍ

10 Արարատ — Կայրաթ
14 Արարատ — Զէնիթ
25 Թալգիրիս — Արարատ
29 Դինամօ Մինսկ — Արարատ

ՕԳՈՍՏՈՍ

11 Արարատ — Դնեպր
20 ԲԿՄԱ — Արարատ
24 Դինամօ Մ· — Արարատ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

2 Արարատ — Շախտեոր
12 Արարատ — Դինամօ Թ·
20 Դուրիա — Արարատ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

4 Նեֆթչի — Արարատ
16 Արարատ — Դինամօ Կ·
31 Արարատ — Սպարտակ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

8 Մետալիստ — Արարատ
14 Տորպեդօ — Արարատ

**

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

«ԿՈՏԱՅՔ» ԴՈՒԲՍ ՄՆԱՑԱՒ
ՄՐՑԱՇԱՐՔԷՆ

Խորհրդային բաժակի 1 / 32 աւարտականներուն մասնակցող Արովեանի «Կոտայք»ը 4 – 1 արդիւնքով պարտուելով Մոսկուայի «Լոկոմոտիւ»էն, դուրս մնացած է մրցաշարքէն։

պատասխանութեան մեծաշնորհը կարելի է նկատել։ Թերութիւնները ընդհանուր են։ Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, յատկապէս անդրադարձած ենք կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի նիստերուն, որոնց ընթացքին Ա· քարտուղարը՝ Կարէն Դեմիրճեան, բուռն քննադատութիւններ ըրած է կաշառակերութեան, սպեկուլեացիայի, պրոտեկցիոնիզմի եւ այլ յոռի բարքերու դէմ, կարգի հրաւիրելով զանգուածները եւ ի հարկին նաեւ պատժելով եւ պաշտօնազրկելով զանոնք։ Բայց, դժբախտաբար, կարելի չըլլար կամ չատ զանգաղ կ'ընթանայ աշխատանակ ոգիով գարպացման թափը։

Մեզի հետաքրքրական թուացող հարցը այն է՝ որ եթէ Կարէն Դեմիրճեան, որպէս Հայաստանի թիւ մէկ ղեկավար, ինչպէս խորհրդային այլ հանրապետութիւններու իր պաշտօնակիցները, չի յաջողիր (հակառակ իր բարի կամեցողութեան) Մոսկուայէն արձակուած հրահանգներն ու պարտադրուած ծրագիրները արագ թափով իրագործել եւ անոր համար մեղադրանքի տակ կ'առնուի, պարզ է, Կորբաչով կ'աճապարէ եւ կ'ուղէ ժամ առաջ իրականացնել հիմնական փոփոխութիւններ, կոչկոռ կապած վարչակարգի մը մէջ։ Իր գործը դժուար է ու պէտք ունի քաւութեան նոխազներու։

Հ· Ս·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ, ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԵՒ ՇԻՐԱՔ

Շիրաք ձայնը կը բարձրացնէ եւ չանտեսեր նոյնիսկ Իրանի հետ խզելու հաւանականութիւն մը։ «Մոնտ»ին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին է, որ, նախարարապետը կը պարզէ իր արտաքին քաղաքականութիւնը։ Հաստատելէ հետք թէ «ընկերվարական նախագահ մը եւ կառավարութիւն մը որ չէ, նոյն ձայնով կը խօսին», Շիրաք կ'արտայայտուի ապագինման, Կորբաչովի մասին, ապա՝ Իրանի հետ կացութեան վատթարացման։ Կը պնդէ, որ Կորճի պէտք է, անպայման, ներկայանայ դատաւորին, բայց ոստիկանական որեւէ գործողութիւն չի նախատեսեր պարսկական դեսպանատան դէմ։ Որքան ալ չնայ համոզել թէ Ներքին եւ Արտաքին նախարարներուն տարակարծութիւնը հարցերը տեսնելու մէջ է միայն եւ ինքալ կը վճռէ, չատ յստակ էր որ Ֆրանսան խաղի բերին Կորճի մը եւ քանի մը ուրիշ Պարսիկներ։ Չորեքշաբթի օր, Փարիզ մանրամասնութիւններ ալ կուտար։ Կորճի պէտք է լուռումունջ մեկնէր։ Ֆրանսա չէր ուզեր դինքը ձերբակալել, պատանդներու պատճառաւ։ Բայց, մարդը չի մեկներ։ Կ'երթայ իր դեսպանատունը, ապա, ամէն ինչ կը պատմէ, քիթին խնդալով Ֆրանսայի, ճիշդ ինչպէս եղաւ Միացեալ – Նահանգներու, քանի մը տարի առաջ։ Ըստ երեւոյթին, արեւմուտքը դեռ չատ խակ է, կարենալ դլուխ ելլելու համար նման խորամանկ քաղաքականութեան մը հետ։ Դեռ կայ, հարցաքննիչ դատաւոր մը, ան որու բան չըսուիր, վերջ արուած որոշումներէն եւ որ կը չտամառի իր դործն ընել, այսինքն փնտռել կասկածելի վկայ մը – Կորճի – հարցաքննելու համար։ Այս պատճառով, կը դիմէ ոստիկանութեան որպէսզի մարդը դտնեն ու բերեն։ Կը փնտռեն տունը, չեն դտներ։ Կը պարզուի որ դեսպանատունն է, ուրկէ դուրս չելլեր։ Կակուղ կամ ծայրայեղ քաղաքականութեան մը կողմնակիցները համաձայն չեն անչուչտ եւ առաջին վերաբերումին կողմնակիցները (Արտաքին նախարարութեան բանագնացն ալ՝ Տիտիէ Տեսթրեմօ), ըստ երեւոյթին քիչ մը չատ հեռաձայնած են։

Չորեքշաբթի օր, Կորճիի կինն ու զաւակները Թեհրան կը վերադառնային։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՀԵՈՊՈՐՆԻ մէջ (Ֆրանքֆորթէն 50 քիլոմեթր) ահաւոր արկած մը պատահած է, երեքշաբթի իրիկուն, որու հետեւանքով, մեռելներու թիւն անդամ չէր ճշդուած դեռ, Չորեքշաբթի առաւու։ Ճարիւղատար բեռնակարոք մըն է, որ արդէնթող իր վազքին ընթացքին, երբ կ'անցնէր 20 հազար բնակիչ ունեցող այս փոքրիկ քաղաքէն, զացած զարնուած է խանութի մը, որ ճաշարանի մը կից էր, ու պայթած։ 32 հազար լիթր վառելանիւթ կը փոխադրէր։ Պայթումները իրարու յաջորդած են եւ ութ տուներ բոլորովին քարուքանդ եղած, մինչ բոցերը կը տարածուէին։ Նուազագոյն 50 մեռեալ կար եւ բազմաթիւ վիրաւորներ։ Թաղամասը պարպուած էր, որովհետեւ այլ վտանգներ ալ կը սպառնային։ Ողջ – առողջ է վարորդը, որ պատահածը կը բացատրէ՝ միայն, ըսելով թէ արդելակը չէ գործած եւ չէ կրցած կառքը կեցնել։

ԱՆՏՐԷ ՏԱՍԱՐԻ, պաղք – թենորը, մեռաւ 75 տարեկանին, յետ – երկարատեւ հիւանդութեան։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏԱՏՈՒՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 1 – 3)

ԴԵՐԱՍԱՆՈՒՀԻ
ԱՐՈՒՍ ԱՍՐԵԱՆԻ
ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է խորհրդահայ թատրոնի երախտաւորներէն Արուս Ասրեան, 83 տարեկանին։ Թատերական ասպարէզը ընդդրկած է 15 տարեկանին, առաջին անգամ հանդէս գալով 1919–ին՝ Թիֆլիսի մէջ։ 1924 – 28 թուականներուն Արուս Ասրեան աշխատած է Թիֆլիսի հայկական թատրոնը, ապա՝ մինչեւ 1940, Լենինականի դրամատիկ թատրոնը, որուն գեղարուեստական դեկավարն էր բեմադիր Վարդան Ամէմեան. հոն է՝ որ առաւելապար յայտնաբերուած ու զարգացած է դերասանուհիին բնատուր տաղանդը եւ ձեւաւորուած անոր ստեղծագործական նկարագիրը։ Լենինականի մէջ Արուս Ասրեան մարմնաւորած է դասական եւ ժամանակակից թէ՛ կատակերգական եւ թէ դրամատիկ դերեր։ 1940–էն մինչեւ իր կեանքին վերջը արուեստագիտուհին հանդէս եկած է Երեւանի Գ· Սունդուկեան թատրոնին մէջ, դասնալով անոր առաջնակարդ անուններէն մին։ Կատակերգական խաղացանկին մէջ դերասանուհիին նուաճումները եղած են Անոյշը (Ց· Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար»), Դիանան (Լոփէ տէ Վեկայի «Այլոց համար յիմար, իրեն համար խելօք»), դրամատիկ դերերէն՝ Վալիան (Կ· Սիմոնովի՝ «Ռուս մարդիկ»), Տատը (Ուիլեըմ Սարոյեանի՝ «Իմ սիրտը լեռնային է»), Մարէն (Զ· Դարեանի՝ «Հանրապետութեան նախագահը») եւայլն։ Արուս Ասրեան արժանացած էր Խորհրդային Միութեան ժողովրդական արուեստագիտուհի կոչումին եւ պարգեւատրուած Աչխատանքի Կարմիր Դրօշ երկու շքանշաններով։ Թաղումը կատարուած է Յուլիս 1–ին։

**

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Երեւանի պետական համալսարանի «Կոմիտաս» երգչախումբը, որ սիրողներէ կազմուած է, արժանացած է ժողովրդական խումբ կոչումին։ Երգչախումբը կէս դարու հարուստ պատմութիւն ունի։ Իր հիմնադրութենէն ի վեր խումբին հետ աչխատած են հայ երգարուեստի անուանի դէմքեր, որոնց չնորհիւ երգչախումբը այսօր հասած է իր զարգացման բարձր աստիճանին։ Տարբեր տարիներ երգչախումբը ղեկավարած են Թաթուլ Ալթունեան, Կարօ Չաքարեան, Լիմմա Մաուրեան, Յովհաննէս Չէքիչեան եւ ուրիշներ։ Ներկայիս ղեկավարն է Յարութիւն Թումիկեան։

Երգչախումբին հետ համերգներու ընթացքին հանդէս եկած են Գոհար Գասպարեան, Լուսինէ Զաքարեան, Աբրաչէս Հայրեան, Խորէն Պալեան եւ այլ ծանօթ երգիչներ։ «Կոմիտաս» երգչախումբը համերգներ տուած է Չեխոսլովաքիա, Ռիգա, Տարտու եւ արժանացած մրցանակներու։ Խումբին երգացանկը առաւելապար կազմուած է Կոմիտասի երգերէ։ Խմբավարը կ'ըսէ.– «Մեր նպատակն է աւելի չատ Կոմիտաս սորվիլ· մեզմէ իւրաքանչիւրը առանձին եւ բոլորս միասին կը ձգտինք, որ Կոմիտասը դառնայ մեր էութեան նուիրական մասնիկը եւ ոչ թէ մնայ սոսկ գեղեցիկ յուշարձան»։

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՅՈՅՁԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

ԽՄԲ. – Սուրէն Դանիէլեանի յօդուածին առթիւ («Սովետական Գրականութիւն» Ապրիլ, «Յառաջ» Յուլիս 7 եւ 8), շահեկան նկատեցինք վերիրատարակութիւնը Շաւարշ Միսաքեանի այդ շրջանին նըւիրուած էջերուն մէկ հատուածին, որուն անդրադարձած էր յօդուածագիրը:

**

... Երկար տեւած էին վիճաբանութիւնները՝ անունի, խմբագրութեան եւ ուղղութեան մասին: Վիճողներէն մէկին էր ողբացեալ Դեւը (Թադէոս Խաչմանեան) որ Թիֆլիսէն Պոլիս եկած էր իբրեւ թղթակից Կովկասեան Թերթերու: Բնիկ Սեբաստացի եւ աշակերտ Ղալաթիոյ նախակրթարանին, 1895 – 96-ի Յարգերէն վերջ Կովկաս գացած եւ բոլորովին փոխուած էր: Համբաւ կը վայելէր իբրեւ կրակոտ հռետոր, մանաւանդ ռուսերէն առենախօսութեանց համար:

Դեւը իբրեւ անուն կ'առաջարկէր «Կռան» որ քիչ մը խորթ երեւցաւ մեզի: Ես դէզ մը անուններ չարեցի եւ կարծեմ կանգ առի «Մուրճ»ին վրայ: «Ազդակ»ը Գեղամին պիտան էր, – բառ մը զոր չէր սիրած, իմաստն ալ աղէկ չհասկնալով: Ի վերջոյ համաձայնեցանք:

Եւ արդէն պատրաստ էր ճակատը – Շարաթաթերթ գրական, հասարակական, քաղաքական: Համակրողներ՝ Ի. Ակնունի, Ա. Ահարոնեան, Ա. Եարճանեան, Ռ. Զարդարեան, Ս. Զաւարեան, Յ. Շահրիկեան, Փիլդ Քիյեաս: Խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վ. Թաթուլ, Շ. Միսաքեան: 1908 Դեկտեմբեր 16 – 29: Ա. տարի, Թիւ 1:

Խմբագրութեան համար, երեքս համաձայն էինք արդէն – Գեղամ Բարսեղեան, Վ. Թաթուլ եւ ես: Զապէլ Եսայեանը առաջարկեցինք իբրեւ ծանօթ գրագիտուհի, թէեւ մեր աներունդին չէր պատկաներ ո՛չ դաւանանքով, ո՛չ ալ խառնուածքով: «Համակրողներ»ու չքախտումբն ալ չարած էինք հետեւողութեամբ եւրոպական թերթերու, դոյն եւ ուժ տալու համար մեր չարժումին: Չէ՞ որ անծանօթ «պլան – պէք»ներ էինք:

Ո՛չ որեւէ վճարում կար, ո՛չ ալ ամիոռ: Այս վերջինը տառապէս: Իրրեւ խմբագրատուն պիտի ծառայէին «Արծիւ» ժողովրդական գրավաճառանոցը, որ փողոցէն կը բաժնուէր սեմով մը եւ խեղճուկրակ տպարան մը, ուր, ի հարկին, ամիոռ մը կը ճարէին գրաշարին քով, ձեռագիր հասցնելու կամ փորձ սրբագրելու համար մարմարին վրայ:

Ուղղութի՞ւնը, – առաջին թիւին համար, երկար որոճալէ, գրել – աւրելէ, յօտել – յղկելէ վերջ հրատարակուեցաւ ճախրասլաց յայտարարութիւն մը, որմէ քանի մը հատուածներ կ'արտագրեմ ստորեւ իբրեւ նմոյշ լեզուի եւ դաւանանքի: Իրրեւ ժամանակի նշան.

– «Ցեղափոխութիւնը մեր եաին, եւ Ցեղափոխութիւնը մեր առջեւ:

«Ահաւոր, դիւցազնական ու կարմիր Ցեղափոխութիւնը երկկի՝ որու միջոցին Երիտասարդութիւնը իր թանկագին ուժին լիութեանը մէջ այնքան գեղեցիկ ու այնքան պատմական դեր մը ունեցաւ եւ տարբեր միջոցներով, տարբեր պայմաններու տակ, անխուսափելի Ցեղափոխութիւնը վաղուան, որու ընթացքին կը հաւատանք դարձեալ թէ Երիտասարդութեան վիճակուած է իր գործը չարունակել:

«... Այո՛, դէպի Աչխատանք, դէպի իսկական Վերածնունդ:

«Այո՛, եւ դարձեալ Երիտասարդութիւնը՝ իր առոյգ եւ աչալուր կեանքով, յաւիտենական գազափարին կարմիր դրօշակն ի ձեռին:

«... Առանց յաւակնութիւնն ունենալու՝ դերազանց յանձնառութիւններու դրծադրումին, «Ազդակ» պիտի ըլլայ մէկ չէշտը նոյնազգաց, նոյնախոհ Երիտասարդութեան մը, օրկան մը որ պիտի ուզէ Նոր Օրերու մուտքին առջեւ լսուող ձայներու եւ ազմուկներու զանազանութեան մէջ Երիտասարդը Խօսքը հնչեցնել», եւայլն:

Նոյն թիւին մէջ բաժիններն ալ ճշդուած էին: Մէկ խօսքով «Ազդակ»ը պիտի դառնար օրկան մը «Պայքարի եւ Գրականութեան», համաձայն չարաթաթերթի մը պայմաններուն:

Հակառակ այս եւ ուրիշ բոցավառ ու ճոռոմաբան արտայայտութեանց, «Ազդակ»ի իր առաջին քայլերը նեռեց ոտիկ – ոտիկ, աստիճանաբար փրփրելու եւ կրակ տեղալու համար:

**

. . . . . .

Արդէն մտերիմներու շրջանակ մը կազմուած էր մեր բոլորտիքը:

Ահա Տիգրան Գասապեանը, ուսանող բժշկութեան, որ արձակ ժամերը կ'անցընէր խմբագրատան մէջ, գրելով, թարգմանելով, փորձ կարդալով: Եթէ չատ ուշնար, կը քնանար խմբագրատունը, Գեղամին չտկած անկողինը, ուր հերթապահները կարգով կը պառկէին: Դուք պատկերացուցէք անկողինին վրնկակը, այս պայմաններուն տակ: Օր կ'ըլլար որ մէկ անգամէն վառելդ կուգար: Եւ ասկայն, երբ, կէս գիշերէն վերջ, յոգնած – դադրած հանգստանալ կ'ուզէիր, բա՛ն չէր երեւար քնթաթախ աչքերուդ:

Ոչ միայն արտակից, այլեւ գաղափարակից մըն էր Տիգրան, – որքան կարելի էր ըլլալ այդ օրերուն, առանց քաղաքական դաւանանքի: Կը խանդավառուէր նորութիւններով, – գրականութիւն, լեզու, ոճ: Եւ ինքն ալ ունէր սիրուն, մշակուած ոճ մը «Օրագիր»ներուն մէջ, որ պարբերաբար կ'երեւային, ինչպէս ցիրուցան ոտանաւորներուն մէջ:

Նորութեան տենդը մղած էր Տիգրանը իրրեւ ծածկանուն գործածել «Լիւնէթ»: Գեղամն ալ «Բարսեղեան»ը նետելու համար որոշեց ստորագրել Գեղամ Ապառնի:

Փորձա՞նք: Իրիկուն մը երբ երեքս միսակ էինք, Տիգրան խոստովանեցաւ, կէս մը խնդալով, բայց յայտնապէս այլայլած.

– Ի՞նչ ապուշութիւն, եղբայր, ի՞նչ ապուշութիւն: Սատանան մշտեց որ բառարան մը նայիմ, եւ ի՞նչ տեսնեմ, – «Լիւնէթ» կը նշանակէ ոչ միայն ակնոց կամ դիտակ, այլեւ ... Չեմ ըսեր, գոէ՛ք...

Ես ալ չեմ ըսեր: Բացէք բառարանը եւ գոէք:

Նոյնքան ժժգոյն, խորտակուած էրեւույթ մը ունէր Գեղամ.

– Ես աւելի խայտառակ ապուր մը կերած եմ: Ա՛յս է մեր գիտցած հայերէնը ... Ամէնքս ալ գիտենք որ «Ապառնի» կը նշանակէ ապագայ· բայց քակէ՛ բառը եւ եթէ կրնաս գործածէ, – Ապառնի, ուրիշ խօսքով՝ մէկը որ ... չունի:

**

Աւելի վերջը մեր խումբին միացան Գրիգոր Եսայեան եւ Վահրամ Թաթուլ:

Առաջինը, Պաշտալէցի որը մը վայրի երեւոյթով, հիմնովին գիտէր Ֆրանսերէնը եւ ոտանաւոր կը գրէր այդ լեզուով· (մասնակցած է Ռուբէն Զարդարեանի «Յայդարոյս»ին Ֆրանսերէն Թարգմանութեան): Տարիքով ալ մեծ էր բոլորէն եւ ունէր տոկուն պաչար:

Միւսը, խանդավառ տղայ մը, նոյնպէս բանաստեղծ: Կը հերկէր, կը յղկէր բառերն ու տողերը, դողալով ստորակէտներուն եւ բութերուն վրայ: Կոչեցեալ մը երազուն, – արուեստը արուեստին համար: Սակայն հեզգ եւ ծոյլ· պարագայ մը որ յաճախ բանալ կուտար Գեղամին օրհնեալ բերանը, մանաւանդ «Ազդակ»ի հրատարակութեան օրերուն:

Մեծարենցին հետ երբ մտերմացանք, արդէն անկողին ինկած, առ նուազն տուները մնալու դատապարտուած էր: Վահրամը նոյն թաղը կը բնակէր, Սամաթիա: Գեղամը կէտիկ փաչային, ես ալ Սկիւտարէն այլեւս ջուրի ճամբայ դարձուցեր էինք Միսաքին տունը: Տեսակ մը ուխտատեղի, ուր սակայն մահուան տուներն էր որ կը յածէր զարանակալ, ծպտիկներու եւ խունկի խաբուսիկ հոտերուն վերեւ ...

**

Կապ մըն ալ հաստատուած էր Մալկոբացի կարոյին հետ (Արտաշէս Յարութիւնեան), Գեղամին միջոցաւ, որ առաջին առթիւ պրաճանաչուելեան (կրափոլոժի) փորձեր կատարել տուած էր իր եւ իմ ձեռագիրներուս վրայ:

Կը յիշեմ չատ մը նախադասութիւններ ճիշդ ելան, տարիներ վերջը, ինչպէս, աւելի եաքը, Յ. Օշականի գնահատութիւնները ձեռքի տիերուն վրայ ...

**

Մտաւոր կապերը կ'ամրանային. բայց կը թուէր թէ բա՛ն մը կը պակսի:

Մինչ ուրիշ խումբեր ու խմբակներ կը սոնքային ինքնագոհ ամբարտաւանութեամբ, ճոռոմաբանելով արձակ թէ ոտանաւոր, կը թուէր թէ մենք բան մը կը փնտռենք եւ չենք յաջողիր գտնել: Օրերը իրիկուն կ'ըլլային մխալով, ու խանծելով մեզ, – գրեթէ անծանօթ բուն հայկական իրականութեան:

Երբ դեռ Սկիւտար չէի փոխադրուած, եւ քիչ մը խլրտիլ սկսած էինք մեր թաղին մէջ – կէտիկ փաչա – չափահաս բարեկամ մը, երուանդ փափազեան. ա՛խմնջիա.

– Քեզի գիրք մը պիտի տամ. ուշադրութեամբ կարդա. բայց մարդու բան չը– սե՛ս հա ... Ուրիշ բաներ ալ պիտի տամ:

Այդ գրքին երեսը չտեսայ մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն: Խոստացուածը Բաֆֆիի «Զալալէտտին»ն էր, որուն պիտի յաջորդէին միւս գիրքերն ալ: Ոչ մէկը հասաւ ձեռքս:

1905: Սկիւտար, մեր տանը դուռին առջեւն էի, երբ դեռինը սարսեցաւ ուժգին պայթումէ մը:

Ինչ որ «Եըլտըզի պոմպա» կոչուեցաւ այնուհետեւ, այդ օրերուն կը թաքցնմանուէր «եպերելի արարք»: Բոլոր անիծա– կուտ, չանթահարիչ բառերը բարեւ բըռնած էին մամուլին մէջ, մեղմացնելու համար օգոստափառ Ձիւաղին զայրոյթը: Ամբողջ Պոլիսը ցնցուած էր ինչպէս եթէ չարժ մը պատահած ըլլար:

Բայց ո՞վ էր, որո՞նք էին «եպերելի» արարքին հեղինակները:

Շէյխ – իւլ – Իսլամ, Հայոց Պատ – րիարք, Յունաց Պատրիարք, Հրէից բա– րեացապետ, – բոլորն ալ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէին թէ իրենց Ս. Գիրքերը, կրօնը թոյլ չեն տար որ հպատակ մը դաւադրէ վեհապետին դէմ, սպառնայ անոր կեանքին:

Ուրեմն ո՞ր ազգին, ո՞ր կրօնին կը պատկանէին այս հրէշները...

Առաւ մը, վերջապէս, հրատարակուեցան պաշտօնական մանրամասնութիւնները: Ու մինչ Գեղամը կը թարգմանէր տող առ տող, բառը բառին, հայկական անուններ էին որ կը չարուէին տակէ տակ, եւրոպական, ռուսական, պալքանեան ծածկանուններով, – Սամուէլ Ֆային, Ռուբինա Ֆային, Կոստանդին Գապուլին, Վռամ Քէնաիրին, Թրասա Եուվանովիչ Աչոտ, Սիլվեօրիչի, Կառապան Զարեհ, Ֆրէնկին, Ճոհարար Նչան, Սենեկապան Առաքել, Անտոն Գօչ, Ֆրօ եւ, ի մէջ այլոց, մեր Երուանդը, – ան որ Բաֆֆիի գիրքերը եւ ուրիշ բաներ խոստացած էր ինծի:

Ուրեմն Երուանդն ալ «Կոմիտէ» էր: Իսկ այդ կոմիտէ՞ն, ո՞ւր կը գտնուէր: Կա– րելի՞ էր մօտենալ: Պէ՞տք էր մօտենալ:

Լոնտոնի թերթերն անգամ զարմանալի բաներ կը պատմէին Կոմիտէին գործունէութեան եւ մասնաւորապէս Եըլտըզի մահափորձին մասին: «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի թղթակիցը կը գրէր թէ դաւադիրներէն մէկը երբ «մելենիթ» չակած Բերա, ուստրիական դեսպանատունը կը տանէր, կալաթա Սերայի պահականոցին առջեւ ուրքը սահելով կ'իյնայ: Թուրք ոստիկանները մեղքնալով կը վերցնեն «զավալը համալը», բեռն ալ կռնակը կուտան եւ կը ճամբեն...

Անչուշտ կգկտուր բաներ պիտէինք «Դրօշակ – Հնչակ»ի մասին:

Երբ Ղալաթիոյ նախակրթարանն էի, դպրոցի մը պահուն երկու լակոտներ վրի դասարանը եկան: Պատուհանին առջեւ ուսուցիչ կարապետ Տոդրամաճեանը (Վահան Մանուէլեան) գլուխ – գլխի կը խօսակցէր երիտասարդի մը հետ, ձեռքը բռնած բարակուկ թերթ մը, բոլորովին տարբեր մեր տեսածներէն, – Դրօշակ:

Յետոյ, թերթերը պարբերաբար գնկոյցներ կը հրատարակէին «խռովարար»ներու եւ «ուազակ»ներու մասին, եւ, մեծ դէպքերու առեն ալ, կը ծանուցանէին Պոլսոյ մէջ կատարուած խուզարկութեանց արդիւնքը, – այսքան դէնք, այսքան ռումբ, վառօդ, ֆափսիլ, եւայլն:

Ու վերջապէս, տուներու մէջ պակաս չէին խորհրդաւոր ասուլիսները, հակառակ երկու մեծ ջարդերուն եւ ահ ու սարսափի տիրապետութեան:

Մեր ընտանեկան յարաբերութեանց չըհոչիւ, ծանօթացած էի խելօքիկ տղու մը որ Մուշէն նոր եկած, կը բնակէր իր որբեւայրի քրոջը տունը: Դժուար կը բանար բերանը, բառերը համբելով կ'արտասանէր, եւ աւելի չատ կ'երգէր, յուշիկ – յուշիկ·

Թիւով իննն ընկեր էինք...
. . . . . .
Ահեղ կռուի մէջ, կտրիճ
Մարտիրոս...
. . . . . .
Գուրգէն Վահան, Հրայր դժոխք
Քաջ Անդրանիկ զեկավար...

Ոչ միայն կ'երգէր, այլ եւ իւրաքանչիւր երգին պատմութիւնն ալ կը պատմէր, – հերոսական մարտնչումը Գուրգէնին, հրկիզումը մարագին, եւ ուրիշ զրուցաղներ որոնք տարօրինակ սարսուռով մը կը համակէին մեզ:

Բնիկ Մշեցի չէր, նոյնացած էր մինչեւ վայրին հետ: Երգածներէն, խօսածներէն աւելի բան գիտէր: Եւ ասկայն ժամանակ մը առաջ յոգնած, գլխուն զարնուած մարզու մը երեւոյթն ունէր: Յանկարծ կը զժկամակէր, կարճ կապելով·

– Սեպէ թէ պատմեցի (կամ՝ երգեցի)...

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Ժամանակի ընկերը դառնալ»

Հայաստանեան մամուլի վերջերս նոյն օրերուն հատած թիւերէն երեքին մէջ լայն տեղ յատկացուած է յօդուածներու, ուր ծանօթ անուններ քննական, քննադատական անկիւնէ մօտեցած են Հայաստանեան ներկայի ցաւոտ երեւոյթներուն, գլխաւորաբար չարժանկարի, թատերական մարզին մէջ:

Հայաստանեան չարժարուեստին մասին յիշողութիւնները թարմացան, նորանոր տպաւորութիւններ – լաւ կամ նուազ լաւ – արձանագրուեցան, շնորհիւ հայկական ժապաւէններու փառատօնին, որ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 1 – 14, Փարիզի մէջ:

Այս մարզին – հայկական չարժարուեստին – կ'անդրադառնայ «Սովետական արուեստ» ամսաթերթի Փետրուարի թիւին մէջ Նելլի Օհանեանի զրուցիկը, խորագրուած՝ «Մինչեւ ե՞րբ»: Ան նախ կը պարզէ այս արուեստին ներկայիս «վայելած» ընդհանուր անտարբերութիւնը, ժողովրդականութեան պակասը ու կ'ընէ կարգ մը հաստատումներ. գլխաւորը այն է որ մեր չարժարուեստի դէմքերը «ի պատասխան չիրագործուած ակնկալիքներու դանդաղումի են սեփական աչխատանքի աննպատակ պայմաններից, կինոդուտիայի արտադրական եւ տեխնիկական միջոցների սղութիւնից»: Այս բացատրութիւնը սակայն չի գոհացներ յօդուածագիրը, որ հայկական չարժարուեստի ոչ գոհացուցիչ պատկերին բացատրութեան պարագային քննադատելու – խանդարուելու – վախը (գլխացաւանքի ոչ ոք պէտք չունի). ապա, բեմադիրներու իրարու գործերուն հանդէպ հետաքրքրութեան պակասը, այս անգամ քննադատելու, խանդարելու վախով: Կացութիւն մը, որու հետեւանք հետզհետէ «քաչլերման արժանի եւ ճչմարտացոյց ֆիլմերը գնալով պակասեցին, համախոհներ կլլեցին, եւ այլն:

Ոչ միայն կ'երգէր, այլ եւ իւրաքանչիւր երգին պատմութիւնն ալ կը պատմէր, – հերոսական մարտնչումը Գուրգէնին, հրկիզումը մարագին, եւ ուրիշ զրուցաղներ որոնք տարօրինակ սարսուռով մը կը համակէին մեզ:

Բնիկ Մշեցի չէր, նոյնացած էր մինչեւ վայրին հետ: Երգածներէն, խօսածներէն աւելի բան գիտէր: Եւ ասկայն ժամանակ մը առաջ յոգնած, գլխուն զարնուած կէն առաջ յոգնած, գլխուն զարնուած մարզու մը երեւոյթն ունէր: Յանկարծ կը զժկամակէր, կարճ կապելով·

– Սեպէ թէ պատմեցի (կամ՝ երգեցի)...

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Առաջին ժողովի մը մեծամասնութիւն կազմած չըլլալով, Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը Յունիս 27–ին հրաւիրած էր իր անդամները երկրորդ ընդհանուր ժողովի մը՝ Ժան – Կուժոն փողոցի Հայոց եկեղեցւոյ սրահը՝ քննելու համար վերամշակուած ծրագիրը – կանոնագիրը եւ ընտրելու իր նոր վարչութիւնը:

Կանուխէն բոլոր անդամներուն ղրկուած էր նոր ծրագրի նախագիծը, որպէսզի ամէն ոք ժամանակ ունենայ ուսումնասիրելու զայն:

Ներկայ էին 23 անդամներ: Օրուան ժողովի նախագահ ընտրուեցաւ Լ. Սոփոկլեան եւ քարտուղար Հրանդ Տիւզեան: Նախագահը հրաւիրեց անդամները, որ ընեն իրենց դիտողութիւնները ու թելադրանքները և ներկայացնեն ընդունելիք կամ՝ ւելցնելիք յօդուածներ՝ եթէ ունին:

Յօդուած առ յօդուած քննուելէ ետք ծրագիրը, եղան կարգ մը սրբագրութիւններ, բառերու փոփոխութիւններ, յօդուածի մը յաւելում եւ բարեփոխութեան ենթարկուած ծրագիրը քուէարկութեան ենթարկուեցաւ ձեռամբարձ ու վաւերացուեցաւ մեծամասնութեան կողմէ: Ձեռնպահ մնացին երեք հոգի:

Այնուհետեւ ժողովը անցաւ վարչական նոր կազմի ընտրութեան: 11 թեկնածուներու ցանկի վրայէն, մեծամասնութեան ձայնով՝ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան՝ Արփի Թոթոյեան, Տիգրան Պալեան, Գրիգոր Պըլտեան, Մարկ· Նշանեան, Զուլալ Գազանճեան, Կարապետ Տաբէսեան, Խաչիկ Տէրտէրեան:

Քուէարկած էին քսան հոգի եւ ձեռնպահ մնացած երեք հոգի:

Յունիս 27–ի ժողովի նախագահ՝
ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, Մայիս 13–ին, իր մահկանացուն կնքած է Հաճի Նազար Նազարեան, ծանօթ դէմք մը Սուրիոյ պետական շրջանակներու եւ գաղութին մէջ: Ծնած էր 1920–ին՝ Մարաշ: Փոքր տարիքին ծնողքին հետ հաստատուած է Հալէպ: Շնորհիւ իր ձեռներէց ոգիին եւ յամառ աշխատանքին կը յաջողի գործի ասպարէզին մէջ: 1953–ին, որպէս երախտագիտութիւն սուրիացի արար ժողովուրդին, բանակին եւ ապահովութեան ուժերուն նուիրած է 15 կառքեր· ի պահանջութիւն՝ բանակը զինք պարգեւատրած է ոսկէ չքանչանով մը: Նոյն տարին «Գերմանիկ – Վասպուրական» մարզական Միութեան վարչութեան անդամ ընտրուած է, ապա՝ պատուոյ նախագահ: 1969–ին եւ 1970–ին պաղեստինցի դաղթականներուն ի նպաստ կատարուած պետական նախաձեռնութեան ընթացքին Հաճի Նազարեան ըրած է իշխանական նուէրներ, բարձրօրէն գնահատուելով օրուան պատասխանատու Համիտ Ասատէն (այժմ՝ նախագահ,) որ իրեն նուիրած է իր առորագրութիւնը կրող ատրճանակ մը: Առատաձեռն նուէրներով մասնակցած է նաեւ գաղութի հայ կեանքին: Ողբացեալին յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Մայիս 14–ին, Ս· Գէորգ եկեղեցին, ուր ներկայ եղած են Սուրիոյ պետական եւ կուսակցական ղեկավար դէմքեր: Դամբանականներ խօսած են թեմին առաջնորդը՝ Սուրէն Արք· Գաթարոյեան եւ ասորի ուղղափառ համայնքի առաջնորդ Կրեկորիոս Եուհաննա Իպրահիմ եպիսկոպոս (արաբերէն):

***

ՍԻՐՔԼՃԻԻ (Պոլիս) մէջ, Յունիս 20ին, եղերական արկածի մը զոհ գացած է 23–ամեայ հայ երիտասարդ մը, յանձին Օննիկ Ֆարսա Ալմուխանեանի: Արդարեւ, նոր ճամբու ելլող կառախումբին հասնելու համար վազելու ատեն, երիտասարդը չէ կրցած դուռը բանալ ու ոտքը սահելով ինկած է անիւներուն տակ ու չախչախուած: Օննիկ Ալմուխանեան քանի մը տարի առաջ աւարտած էր կեդրոնականը ու կը հետեւէր բարձրագոյն ուսման:

**

ԳԱՀԻՐԻ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 7–ին, յընթացս պատարագի, քարոզած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք· Զինչինեան, անդրադառնալով Սարդարապատի հերոսամարտի իմաստին: Յաւարտ արարողութեանց ներկաները զացած են Մարմինայի ազգային գերեզմանատունը եւ ծաղիկ ղրած Հայաստանի Հանրապետութեան երրորդ դիւրները, հարց կուտայ Լեւոն Հախվերդեան, ու ինչ յղացումներով ու անձնաւորումներով կը հարստանայ այս թատրոնը ու կը հարստացնէ իր հանդիսատեսը, ահա հարցումները, զորս պէտք է նախ բանաձեւելու, եւ ապա պատասխան որոնելու քաջութիւնը ունենան նոյն թատրոնի պատասխանատուները: Ընել այն, ինչ որ անհրաժեշտ է, որպէսզի Սունդուկեան թատրոնը իր բաժինը վերցնէ Հայաստանի մշակութային առօր – եայէն ու հանդիսատեսն ալ «նրա կարիքը զգայ»:

Հրապարակայնութեան այս աշխոյժ միջավայրին մէջ, ընկերային – հասարակական ցաւերու կ'ակնարկէ տակաւին Անահիտ Սարինեան «Գրական Թերթ»ի Յունիս 19–ի թիւին մէջ· կը յիշէ անցեալի լռութեան, չհանդարտիլ – չհանդարտելու մտայնութեան գործած վնասները ու կ'ապդարարէ սթափ կեցուածքով վերջ տալ երեւոյթներ փրկելու, ձեւակերպութիւններու միայն հետամուտ ըլլալու սովորամոլութեան: Ու հոս եւս կը չեշտուի անյետաձգելի պարտաւորութիւնը, թօթափելու անպէտը, աւելորդը, ու ինչպէս կը բանաձեւէ յօդուածագիրը, չարենգեան պատգամով՝ դառնալու ժամանակի չունչը:

***

Հայաստանի մամուլին հետեւող մը իսկ նկատած պէտք է ըլլայ «հրապարակայնութեան» – իրերը իրենց անունով կոչելու աշխոյժ թափը, որ ներկայի դլխաւոր թեման կը հանդիսանայ:

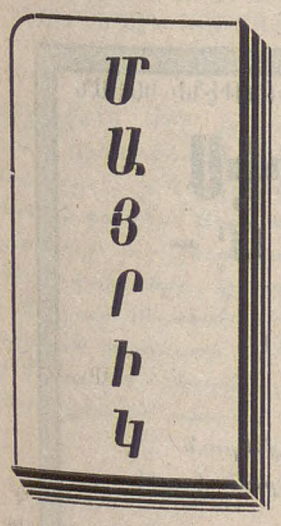
Մշակութային – հասարակական բազմաթիւ մարզերու մէջ աւելի անառուեր, աւելի վաւեր յայտնութիւններու ծարաւով չարժող դրիչներ քննադատական մերձեցումով ցաւերը կը մերկացնեն, հարցադրումներ կը կատարեն:

Այս այնքան յաճախակի դարձած երեւոյթը երբեմն ոմանց մտածել կուտայ քննադատելու, դժգոհելու համամարդկ նորաձեւութեան մը մասին· սակայն միւս կողմէ, այնքան հազուադէպ են քննադատուած սա կամ նա չերտը կամ երեւոյթը արդարացնող այլ դիրքերէ, տարբեր մերձեցումով պատճառաբանող գրութիւններ ալ, որ մարդ ակամայ կը տարուի խորհելու, թէ անտեղի են չափազանցութեան կասկածները:

Ի վերջոյ, ո՛չ քննադատելը մանաւանդ համոյք է մարդուս, ոչ ալ Հայաստանի ներկայ իրադրութեան մէջ սա կամ նա պատասխանատուն անհանգիստ ըլլալու պատճառ կ'ունենայ, կ'ենթադրեմ, կատարուած քննադատութիւններէ: Կարեւորը այն է, որ այս երկու եզրերուն – քննադատութիւն ու քննադատուող – ուղեգծերը դիւրաբար կարենան հանդիպման մօտիկ կէտի մը վրայ, ու անարձադանդ չմնայ չարենցեան պատգամը· «ժամանակի չունչը դառնալ»:

Ա· Թ·

ՄԱՅԻՍ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա· Թ·

Ed. R. Laffont. *Paris*, 1985

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ —

Բաւական ճամբայ կտրած էի արդէն, երբ ապուշ գաղափար մը կեցուց զիս:

Արդեօք իրապէս կարդացա՞ծ էի անունս յանկին վրայ:

Թերեւս հոն դանուելու մեծ փափաքիս պատճառով, ի վերջոյ ախտաբանական հոդեվիճակով մը, կարդալ կարծած էի անունս:

Եթէ տեսողական երեւոյթի մը, տեսակ մը կրկներեւոյթի, կամ աչքի խարհանքի մը զոհը չէի, այդ անունը ինչո՞ւ առաջին ընթերցումիս աչքս վրիպած էր:

Վերակաց վազքս, հակառակ ուղղութեամբ, զէպի մոգական ելդ ցանկը, որ գաղտնի հնարքով մը կը հաճէր զիս ցոյց տալ, երկուքի վրայ մէկ անգամ միայն:

«ՄԱԼԱՔԵԱՆ Աչոտ»ը հոն էր իրապէս: Այս անգամ լինձի թուեցաւ նոյնիսկ, թէ իր մէջտեղը ցցուած Ջ–ով միայն ինքը կը տեսնըւէր:

Այն առեն, կը թռչէի զէպի Քուր Միրապօ, զէպի ցայտաղբիւրներէն ժայթքող վարար ջուրերը, սրճարան – ճաչարանները... եւ զէպի անոնց հեռաձայնները:

×

– Հեռաձայնի ժըթոն մը եւ գարեջուր մը, եթէ կը հաճիք:

Գարեջրատան սեղանին վրայի ժամացոյցը կ'ըսէր թէ հանդիպած ժամանակ ունէի հեռաձայնելու եւ «կած' առ»ի առաջին գարեջուրս խմելու, ժամը 18–ի հանրակառքին մեկնումէն առաջ: Սրճարանին ապակեփեղկին մէջէն կը տեսնէի արդէն կապոյտ բաժանեակներով հանրակառքը որ զիս ժամը 20–ին Մարսէյլ պիտի հասցնէր, ինչպէս խոստացած էի:

Երբ հեռաձայնին խցիկը պարպուեցաւ, զէմ առ զէմ դտնուեցայ «մեծայարդ արշի»ի մը հետ: Այսպէս կը կոչուէին երրորդ դասարանի աշակերտները եւ այդ տիտղոսը իր սահմանումովն իսկ, ինքնին կը պարունակէր «Երէց»ին նկատմամբ կատարեալ հպատակութիւն մը «նորակոչ զինուոր»ին կողմէ:

Շատ լաւ կը ճանչնայի այդ «արշի»ն, վերջին երկու տարինե-

րու ընթացքին բազմիցս իր օդնութեան դիմած ըլլալով: Մուտքի քննութեան յաջողելու պարագային, ընդունած էր կնքահայրս ըլլալ: Դպրոցի աւանդութիւններուն համաձայն, «Կորկիւռ»ն պէտք է մեծաչուք հանդիսութեամբ մկրտուէր, չքեղօրէն զբեսաւորուած: Միւռոնը հոն փոխարինուած էր մեքենայի թանձր իւղով մը, խառնուած՝ խարտոցուած երկաթի փոշիին, եւ զոր մկրտող քահանան առատօրէն կը դործածէր: Այս արարողութիւնը, որուն կը տենչայինք ամբողջ սրտով, նաեւ կը վախցնէր մեզ, մեր մազերու արմատներուն մէջ ձգած իր յամառ հետքերով, որոնք ամէնէն ազդեցիկ շամփուներուն իսկ կը դիմադրէին:

Ապագայ այս համակրելի կնքահայրն էր, ուրեմն որու կը հանդիպէի հեռաձայնի խցիկին առջեւ, եւ քովէն անցած պահուս կը յայտնէի իրեն, թէ «ընդունուած» էի:

Դէմքին վրայ չատ կարճ պահիկ մը, լայն ժպիտ մը գծուեցաւ, ապա չուտով դիմագիծը խոտացաւ, յօնքերը կիտեց ու արշիի ձայնով մը ու իր քաթալան ծագումը մատնող զօրաւոր չեշտով մը կեցուց զիս հեռաձայնին առջեւ:

– Ներկայացո՛ւր ինքզինքդ, նորակոչ զինուո՛ր:

Գոց դիտէի երէցներու հանդէպ նորակոչերու յարաբերութիւններուն կանոնագիրը: Արձանացայ անթերի բարեւի մը մէջ, ակնարկս սեւեռած երեւակայական հորիզոնի մը, որ «մեծայարդ»ով սահմանուած պէտք էչ ըլլար:

– Մեծայարդ Արշիս, քեզի կը ներկայացնեմ.

ՄԱԼԱՔԵԱՆ MERDE–Ը:

Մ՝ անհունօրէն փոքր:

Ա՝ անհուն, անհունօրէն փոքր...

Լ՝ անհուն, անհուն, անհունօրէն փոքր...

Անհրաժեշտ էր անունը հեգել, իւրաքանչիւր տառէ ետք «անհունօրէն փոքր» մը աւելցնելով, ինչ որ մեզ կը պզտիկցնէր, ի վերջոյ վերածելու համար երկրագունտին վրայ աննշան քանակութեան մը:

(Շար· 124)

Տէր եւ Տիկին Արթօ եւ Մակի Գուլումճեան եւ զաւակները՝ Քրիստափոր եւ Վեռոնիք,

Պր. Ալեքսանդր Գուլումճեան,

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԱԻԵՏԻՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Էլիզ Սարաֆեան, Իզմիթցի)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 6-ին, 82 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յուլիս 9, ժամը 15·30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մօրսան Սիւր Օռժի գերեզմանատունը, ամփոփելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

ՈՉ ԾԱՂԻԿ, ՈՉ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿ։ Փոխան ծաղիկի նուէրները ընել նախընտրաբար Կապոյտ Խաչին։

***

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Գուլումճեան եղբայրներուն։

***

Իր մօրը յիշատակին, Պր. Ալեքսանդր Գուլումճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Աշոտ Սերճանեան, Պ. Յովհ. Սերճանեան, Տէր եւ Տիկին Վահագն Սերճանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Սերճանեան եւ զաւակը հոգեհանդըստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՎԻՒԹՈՐԻԱ ՍԵՐՃԱՆԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Խտըշեան)

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ՝ Սերճանեան Խտըշեան, Յովհան – նէսեան, Նարլեան, Շահրիկեան, Ճիւհերեան, Սահակեան եւ Պերթոլոծի զերդաստաններու համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Կիրակի, Յուլիս 12, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՔԱՇԱՆ. – Տիկին Վ. Գարաօղլանեան 500 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. – Այրի Տիկին Հաճի Յովսէփ Սահակեան 200 Ֆր.։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Կրընոպլէնի՝ ընկ. Ղեւոնդ Թորոսեան Հրանտ – Սամուէլի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՆՈՒԷՐ

Կրընոպլէնի՝ Ղեւոնդ Թորոսեան կեսարիոյ Հայրենակցական Միութեան 100 Ֆ. կը նուիրէ Յունիս 18-ի Սթրազպուրգի հայանպաստ քուէարկութեան առթիւ, (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 12, Կիրակի,
ժամը 12-էն Մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր։
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով։
3·– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց։
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ։
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։

Մասնակցութեամբ՝ ԱՆԻ նուագախումբի։

Մուտքը ազատ է։

FETONS ENSEMBLE
LA VICTOIRE
AU PARLEMENT EUROPEEN

Le CDCA de PARIS
vous convie à une

GRANDE SOIREE

dans les jardins du Collège Samuel - Moorat
avec la présence de députés européens
Mme DUPORT et MM. SABY, COSTES - FLEURET, MALLET, ULBURGHS

VENDREDI 10 JUILLET
à partir de 20 heures
Collège Samuel - Moorat —— 26, rue Troyon - Sèvres

Orchestre ARTANAG — BUFFET —— Ambiance assurée ——
Partie artistique : VICKEN — YERSO — MASSIS — EVA LINE

PARIS - EREVAN par KIEV

Ոսկի աշուն եզանակի պատրաստութեան առաւօտեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ձոխ չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամրողջ· բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երդերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի ղեկավարներուն կողմէ։

Արձանագրութեանց համար պրաւոր դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06

Ապա կը ստանաք պայմանագրութիւնները։

ԾԱՆՐ ՀԱԿԱՒԱԽՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները և. պ.–

Իրրեւ իւղագին. – Մ. Նազարեան 100, Այրի Տիկին Ապաճեան 50, Ճինկիեան 200, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Ջաքարեան 100, Տէր եւ Տիկին Ազատ Սահակեան 100, Ճինկէօզեան 200, Կարապետեան քոյրերը (Լա Սիոթայէն) 100, Տէր եւ Տիկին Միսաք Շըլտեան 200, Տիկին Եղսա Յանոյեան 100, Կորչեան 100, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Զոփուրեան 100, Տիկին Ազատի Ճըլըզեան 50, Աւետիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Նազարեան 200, Տիկին Ազէմեան 150, Ումն՝ 100, Գալուստ Հարունեան 50, Օր. Յանոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 100, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Փիրանեան 100, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մըսըրեան 200, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան 100, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Համամճեան 100, Ներսէս Արզումեան 50, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Յարութեան 200, Յակոբ Յովսէփեան (Պանտոլէն) 100, Տէր եւ Տիկին Տուբսուն 300, Պր. Գարեգին Խրիմեան, Եդուար Սարաֆեան 100 Ֆ.։

Եկեղեցւոյ զպրոցին. – Պր. Գալուստ Հարունեան 50, Տէր եւ Տիկին Իշճի 100։

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տիկին Նուրիճա Աւետիսեան 200, Ճինկէօզեան 100, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պիսքիճեան 200, Պր. Վարուժան Պոզաճեան 10·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 1000, Տէր եւ Տիկին Նուպար Գիւթալեան 100, Տիկին Էլիզապէթ Ակինեան 50, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կիւրճեան 100, Տիկին Պոլօեան 100 Ֆր.։

FACULTE DE THEOLOGIE DE LYON

COMMUNIQUE

La Faculté de Théologie de Lyon est heureuse d'annoncer l'ouverture de deux cours : l'un d'*Introduction à la spiritualité arménienne classique*, l'autre consacré à la *langue arménienne classique*. Ces cours sont ouverts à la demande de son Excellence Monseigneur Norvan ZAKARIAN, évêque des Arméniens de Lyon et de la région Rhône - Alpes. Ils sont assurés par Monsieur Krikor BELEDIAN, professeur invité.

Ils débuteront en octobre 1987. Il est possible d'obtenir des renseignements et de s'inscrire auprès du secrétariat de la Faculté de Théologie de Lyon, 25, rue du Plat—69288 LYON cedex 02. Tél. : 72 - 32 - 50 - 23

RADIO — FOURVIERE
FM 88.3 Lyon et 103.4 Vallée du Rhône

Lundi 13 juillet à 12 heures
une émission de Louis Muron :
«De Deir-Zor à Strasbourg».

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Յուլիս 12, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մասրան մէջ, կը մատուցուի պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՅԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Camp DE LA FRA-Nor Seround

Toi qui as entre 15 et 22 ans, retiens tes dates de vacances pour un camp pas comme les AUTRES qui se tiendra du 2 au 22 Août.

Où ? A Palleville (Près de Toulouse), dans un domaine verdoyant de plusieurs hectares, doté de deux bâtiments confortables, ainsi qu'un bar - discothèque à l'intérieur du camp.

Comment? Dans une ambiance arménienne, vous pourrez partager, avec plus d'une centaine de jeunes de 15 à 22 ans, votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme et votre créativité.

Quelques activités : Tennis, football, volley, équitation, natation, cours d'arménien, discussions, danses, chants, journal, radio, vidéo.

GRANDE FETE CHAMPETRE LE 16 AOUT

Adresse : CAMP DE LA F.R.A. NOR SEROUND 1987
Domaine de la Landelle — Palleville 81700 PUYLAURENS
Tél. : 63 75 04 62 / Station SNCF: CASTELNAUDARY

Prix : 1 semaine: 1200 F. / 2 semaines: 2200 F. / 3 semaines: 2500 F.

Pour tous renseignements : Tél. : 42 46 66 29 (de 18 à 19h)
Adressez ce coupon au NOR SEROUND, 17, rue Bleue — 75009 PARIS

— — — — — — — — — — — — — —

NOM ..... Prénom .....
Adresse ..... Tél .....
Date et lieu de naissance ..... Période .....

— — — — — — — — — — — — — —

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

– ԿԱՑԱՆԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ –

ՅՈՒԼԻՍ 12
BELLEFONTAINE (JURA)

Յ ա յ տ ա գ ի ր. –

— *Յուցահանդէս՝ կայանի երախաներու աշխատանքներուն*
— *Գեղարուեստական յայտագիր կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած*
— *Հայկական համեղ ճաշեր՝ պատրաստուած կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ։*

- ԼԻՈՆԷՆ -

Կապոյտ Խաչի Լիոնի ԱՐԱՔՍ Մասնաճիւղի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Յուլիս 12, Կիրակի օր, կը կազմակերպէ հաճելի ճամբորդութիւն մը, Պէլֆոնթէնի այս դաչտահանդէսին առթիւ։

Ճամբորդութեան սակ՝ 80 Ֆրանք։

Մեկնումի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւէն, Կիրակի, Յուլիս 12, առաւօտեան ժամը 7·30-ին։

Արձանագրութեանց եւ յաւելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Յուլիս 9, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19-էն վերջ՝ 78 – 49 – 06 – 06 կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
10
VENDREDI
10 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.527 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.527

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 1 – 3)

ԷՄՄԱ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
«ԱՆՈՅՇ» ՕՓԵՐԱՅԻ ՆՈՐ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ

Զայնային արուեստի նուիրուած իրա-քանչիւր հայ արուեստագիտուհի երազած է մարմնաւորել Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայի գլխաւոր հերոսուհիի կեր-պարը: Օփերա մը՝ որ հինգ տասնամեա-կէ ի վեր կը զարդարէ Երեւանի օփերայի թատրոնին: Նշուած դերով հանդէս ե-կած են Հայկանոյշ Դանիէլեան, Գոհար Գասպարեան, Աբմինէ Թուխմանեան եւ ուրիշներ: Ներկայիս այդ դերը կը մարմ-նաւորէ Էմմա Պապիկեան, որուն առաջին իսկ ելոյթները ցոյց տուած են, որ ան Անոյշի սքանչելի մեկնաբան մըն է: Իր հազուագիւտ մեծ ձայնածաւալի քոլորա-թուրային տուիրանոն՝ հարուստ նրբե-րանգներով, անկաշկանդ հնչած է տար-բեր ձայնաստիճաններու մէջ, հնարաւո-րութիւն տալով լիովին բացայայտելու հերոսուհիին ներաշխարհը, անոր ապ-րումները: Ցուցիչ եղած է մանաւանդ Ա-նոյշի խելագարութեան տեսարանը, ուր արուեստագիտուհին հանդէս բերած է կեր-պարի խորաթափանց ընկալում, երաժըշ-տութեան դրամատիկ էութեան նուրբ ըմբռնում: Էմմա Պապիկեանի թէ՛ երգին եւ թէ խաղարկութեան մէջ կ'ար-տայայտուի Յովհաննէս Թումանեանի պոէմի բանաստեղծական չունչը:

Էմմա Պապիկեան ծանօթ անուն մըն է երաժշտասէր հասարակութեան: Երեւանի օփերային մէջ ան մարմնաւորած է դերեր Ռիմսկի Կորսակովի «Ոսկէ աքաղաղ», Պուինիի «Սեւիլեան սափրիչ» օփերանե-րուն մէջ: Վերջերս, Երեւանի Կամերա-յին երաժշտութեան Տունը Էմմա Պապիկ-եան երգահանդէս մը տուած է, մեկնա-բանելով գործեր՝ Ռասինիէ, Պելլինիէ, Վէրտիէ, Գրինկայէ եւ հայ երգահաններէ: Պապիկեան ձայնամարզութիւնը սկսած է երաժշտական ուսումնարանին մէջ՝ Մե-լանիա Զօլոթեանի մօտ· ապա մտած է Լենինգրադի Ռիմսկի Կորսակով երաժըշ-տանոցը, զոր աւարտած է փայլուն յաջո-ղութեամբ:

***

ԵՂՒԱՐԴ ԱՐԾՐՈՒՆԵԱՆԻ
ՆԿԱՐԱՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ բացուած է նկարիչ Եղուարդ Արծրունեանի անհատական ցու-ցահանդէսը, ուր ներկայացուած են ե-թանաուն գործեր: Ցատկանշական է, որ ցուցասրահը՝ ուր ցուցադրուած են Արծ-րունեանի կտաւները, կը գտնուի այն չէնք-ին մէջ, ուր 40-ական թուականներուն նկարչական արուեստի այբուբենը սոր-ված է ապագայ նկարիչը, Ցակոբ Ասա-նիկեանի չունչին տակ:

***

ՅՈՎՀ· ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻՆ
ԵՐԿՈՒ ԿՏԱՒ ԵՒ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական պատկերասրահը ստացած է Յովհաննէս Այվազովսկիի «Փոթորիկ ծովուն վրայ» (1844) եւ «Ծո-վափ» (1845) կտաւները, որոնք գետեղ-ուած են Այվազովսկիի յատկացուած ա-ռանձին բաժինը՝ «Նոյը կ'իջնէ Արարատ-ին», «Գիշերը Կ· Պոլսոյ մէջ», «Անդոր-րութիւն» եւ այլ կտաւներու չարքին: Թէոդոսիոյ «Այվազովսկիի» պատկերաս-րահէն ետք Հայաստանի պետական պատ-կերասրահը արդէն ունի նկարիչին գործերէն:

***

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սը-րահին մէջ տեղի ունեցած է գեղարուես-տական երեկոյթ մը, որուն մասնակցած են արուեստահմանեկն հայ եւ օտար ուսա-նողներ: Հանդէս եկած է «Անոյշ» հա-մոյթը, որ չհասած էր «Հայրենասիրական երգ – 86» փառատօնի մրցանակը: «Ա-մէնեակ» համոյթը ներկայացուցած է զանազան լեզուներով ճոպի երգեր: «Ճա-ռագայթ» պարախումբը եւ «Սիփւռք» թատերախումբը եւս ներկայացուցած են իրենց արուեստը: Աճպարարութեամբ հանդէս եկած է իրանահայ ուսանող Զա-նէս Մանուկեան:

***

«ՏԷՐԸ» ԺԱՊԱՒԻՆԸ
ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԱԾ

Մոսկուայի Շարժանկարի Կեդրոնական Տան մէջ ցուցադրուած է «Հայֆիլմ» ար-ուեստանոցի արտադրած «Տէրը» ժապա-ւէնը եւ յաւարտ ցուցադրութեան կատար-ուած է չարժանկարին քննարկումը: Մաս-նակցած են արուեստաբաններ, չարժա-նկարի մասնագէտներ եւ նշած իրենց տեսակէտները: Խօսք առած են բեմադիրը՝ Բագրատ Ցով-հաննիսեան եւ գլխաւոր դերակատարը՝ Յորէն Աբրահամեան:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԿԱՆԱՆՑ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԷՆ
ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Մոսկուա տեղի ունեցած կանանց Հա-մաշխարհային Ժողովին մասնակցողնե-րէն խումբ մը այցելած է Հայաստան: Իրլանտայի, Եուկոսլաւիոյ, Պրազիլիոյ, Սպանիոյ, Մեքսիքայի, Քոսթա-Ռիքայի կանանց կազմակերպութիւններու ներկա-յացուցիչները ծանօթացած են Հայաստա-նի արձանագրած նուաճումներուն:

***

«ԱԼԱՎԵՐԴԻ – 87» ՓԱՌԱՏՕՆԸ
ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

«Ալավերդի – 87 բարեկամութեան մե-ղեդիներ» փառատօնը վերջ գտած է Դոնի Ռոստովի, Վլադիմիրի եւ Ալավերդիի մի-ացեալ երգչախումբի (400 հոգի) կողմէ մեկնաբանուած կոմիտասի «Աձռբեւ եկա-ւ»ով: Փառատօնին հանդէս եկած են Լու-սինէ Զաքարեան, կոմիտաս քառեակը, Ե-րեւանի օփերայի մենակատարուհիներ Սու-սաննա Մարտիրոսեան եւ Ռեբեկա Օջակ-եան, Վրաստանի «Լիլէօ» ազգագրական համոյթը եւ զանազան արուեստագէտներ ու խումբեր: Տպաւորիչ եղած է կոմիտա-սի յիշատակի օրը: Փառատօնին բոլոր մասնակցողները եւ հիւրերը, հազարա-ւոր հանդիսականներ հաւաքուած են Հաղպատի վանքը, ուր՝ ինչպէս նաեւ հր-բասարակին վրայ, տեղի ունեցած է մեծ համերգ մը, որու ընթացքին հանդէս ե-կած են փառատօնին բոլոր մասնակցող-ները:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉ ԿԸՍԵՆ
ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

ԿԸ ԲԱՒԻ ՃԱՆՉՆԱԼ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒ ՀԱՐՑԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ

«Միլիյէթ»ի աշխատակիցներէն՝ Ն· Զոլաքօղլու եւրոպական զանազան երկիր-ներու մէջ, հարցազրոյցներու չարք մը ունեցած է, թուրք համապատասխան կառա-ւարութեան երկու հոսանքներու ներկայա-ցուցիչներուն հետ: Անոնցմէ Ր· Եիւրիւք-օղլու հետեւեալը կ'ըսէ հայկական հար-ցին մասին·

***

«Հայկական հարցը տարբեր է բրտակա-նէն· հաւնիլիճ կամ ոչ, պայն բաժնելիճ կամ ոչ, յուզուիլճ կամ այլ զգացում ունե-նալիճ: Թրքական տեսանկիւնէն հայկական հարցը պատմութեան, մեծ մասով պատ-մութեան մէջ մնացած հարց մըն է: Այս հարցը (որ մասամբ այսօր արուեստական ձեւով կը հրահրուի) մեղմացնելու հա-մար հետեւեալ քաւները կարելի է ընել կը խորհիմ· դատապարտել անցեալին կա-տարուած Հայերու կոտորածները, ըսել թէ սխալներ էին այդ բոլորը, ու օժան-դակել այն Հայերուն, որոնց աշ – խարհի սա կամ նա ծագէն կը փափաքին վերադառնալ իրենց հողերը· պատրաստել այն պայմանները, որոնիճ անհրաժեշտ են այդ վայրերուն վրայ անոնց ապրելուն համար: Ասկէ անդին հարցը մեծ մասով, նոյնիսկ մեր չհաւնած ու չքաժնած ձեւե-րով պատմութեան մէջ լուծուած հարց է:

Նոյն նիւթին մասին կ'արտայայտուի նաեւ կուսակցութեան ընդհանուր քար-տուղարը՝ Հ· Քուրթլու:

«Մենիճ, պատմականօրէն կ'ըսեն, թէ Թուրքիոյ մէջ Հայերու քնաջնջումը ցե-ղասպանութիւն մըն էր: Այս առումով, այս շրջանակներու պաշտպանած թէզը սխալ չէ: Սակայն ասիկա հանրապետա-կան շրջանէն առաջ պատահած բան է: Ի-րաւունիճ ունինք, սակայն այս արդար դատը – բոլոր Հայերուն մասին չէ ան-շուշտ խօսքս – ահաբեկչութեան միջոցով ընդունիլ տալն ալ, կը խորհիմ որ նիշդ չէ:

– Հողային պահանջ ալ ունին արեւել-եան – Անատոլուէն· այս մասին ի՞նչ կ'ըսէք:

– «Անկասկած հողային պահանջ ու-նին, սակայն այս եւս նոյն պատճառներու հետեւանիճ է· անցեալէն կուգայ: Այսօր աշխարհը շատ փոխուած է: Բուն կէտը, ամէն քաւէ առաջ որպէս սկզբունիճ անոնց այս կոտորածը ընդունիլ տալու հարցն է: Այսինիճն՝ պատմութեան մէջ կատարուած Հայերու կոտորածին ճանաչումը, ներ-կայացուած պահանջները այս ճանաչումին օգտակար բնոյթ չունի՞ն, այլ պատճառ կ'ըլլան որ հարցը փոզարկուի:

– Ախինքն, հողային պահանջը իրա-պաշտ քայլ մը չէք նկատեր:

– «Ոչ, չենիճ նկատեր»:

***

Միւս կողմէ Անգարայի կառավարական շրջանակները կը հաղորդեն որ նախարա-

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՐԱՆՍԱՑԻ Տնտեսական եւ Էմմտական նախարարը տոլորովին վերցուց արտա-ահմանը դրամ տանելու սահմանափակու-մը: Ցարդ 12 հազար Ֆր· կարելի էր ար-տածել, այլեւս բոլորովին ազատ է: Ֆը-րանսացիք կրնան նաեւ դրամատոմսեր տե-ղափոխել վասն չէնքեր գնել: Սկզբունքով պէտք է յարտարարել 50 հազարէ վեր արտածուած դրամարկղերը, ինչ որ չէ խանգարեր տարադրամի ազատ երթեւե-կը: Պարտաւոր նոյէր մըն ալ կ'ընկ Ֆառ-երուն 1988-ին համար, 6 միլիառ Ֆրան-քի գեղչ մը կատարելով իրենց տուրքե-րուն:

ԺԻԼ ՊՈՒԼՈՒՔ, հարցաքննիչ դատաւորը, որ ցարդ չէ կրցած հարցասղել Պարսիկ Թարգմանը՝ (պաշտօնական որակումն է) կորճի, ընդունեցաւ Արտաքին նախարա-րութեան բարձրաստիճան պաշտօնատա-րը՝ Տխոիկ Տէմիրճմօ, որ տեղեկացու-ցած է կորճիին թէ կը փնտռուի:

ՀՈՌԴՈՍԻ կոլոսին ձեռքը չէր, որ գըտ-նուած էր առջի օր եզիպտականի մէջ, ինչ-պէս հաղորդուեր էր Ցոյներուն, նախքան հնախոյզներու կարծիքն առ-նելն իսկ: Մշակոյթի նախարարն ալ – Մելինա Մերքուրի – չատ բարկացած է եւ յայտարարած· – «Եթէ հնախոյզներ ըլլա-յին եւ ոչ թէ առուճին մրուրին մէջ զու-շակութիւն ընողներ, ծիծաղելի դարձած չէինք ըլլար աշխարհի առջեւ»:

ՀԵՌՈՈՐՆ (Գերմանիա) պատահած ար-կածին զոհերու թիւը զգալապէս նուազ է, քան՝ ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը: Աղբարեւ, պայթած քարիւղատար բեռնա-կառքին առեղծած վնասները չատ մեծ են, բայց առաջին խուճապէ մը եաք, կըր-ցած են փոխիլ եւ ոչ թէ 50, այլ, միայն՝ երեք մեռեալ կայ եւ չորս անհետացող:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի մէջ փոխադարձ ջարդե-րը աւեր կը գործեն: Սիխերէն եաք, ո-րոնք 76 Հնդիկ ջարդեցին առջի օր, Հըն-դիկները իրենց փոխ – վրէժի անցած են, մինչ ընդդիմադիրները կատղած է Ռաժիւ Կան-տիի դէմ: Նոր – Տէլհիի մէջ, խուճապը մեծ է, Սիխերու ահաբեկչութիւնը ցարդ այս աստիճանին չէր հասած:

ՀԱՐԱԻԱՑԻՆ – ՔՈՐԻՆԹԻ կառավարու-թիւնը ազատ արձակած է 357 քաղաքա-կան բանտարկեալ: Հաւանական էր նաեւ որ Հինդշաբթի օր ալ ներման արժանա-նային 2100 ընդդիմադիրներ կամ վերըս-տանային քաղաքացիական իրենց իրա-ւունքները:

բապետ Շերաք նամակ մը գրկած է Լօզալի, Միշէլ Նուարի միջոցով, ուր կը յայտնէ որ Սթրազպուրգի մէջ, եւրոպա-կան Մարհրզարանի տուած որոշումը չի ներկայացներ իր կառավարութեան կարծիքն ու տեսակէտը: Անդարա, որ Միշէլ Նուարի այցելութեան ընթացքին տորդրուելիք պարմանագրութիւնը (Թոմսըն – Սէ – Էմ – Էֆ–ի հետ) ցնոր անօրինութիւն տակաւին էր գոհ է այս «լուսաբանութենէն» եւ քանի որ Շերաք սիրտը տաեր է Լօզալի, ան ալ, հաւանա-բար որոշէ տորդրել Թոմսընի հետ համաձայնութիւնը: Այս ալ Միշէլ Նուարի «յոյն» է:

ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 100–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՕՐ. ՀԵՏՎԻԿ ՊԻՒԼ

ՄԻՍ ՊԻՒԼ ՄԱՅՐԻԿ
1887 — 1981

ԽՄԲ. – Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հալէպի Մատենագիտական Ցանճախումբի հրատարակած «Գեղարդ» (Գ. տարի) տարեգիրքէն առնելով կուտանք վերապատուելի Ներսէս Խաչատուրեանի մէկ յօդուածը, ուր կը ներկայացուի Էստոնացի հայասէր Օր. Հետվիկ Պիւլի կեանքն ու գործը:

*

Օր. Հետվիկ Պիւլ ծնած է 1887 Յունուար 23–ին, Եւրոպայի հիւսիսային Պալթիկ ծովու ափերուն, Էսթոնիոյ Հափսալ քաղաքը, ուր ունէին սեփական ջերմուկ մը:

Օր. Հետվիկի մայրը բարեպաշտ կին էր: Ամէն անգամ որ աւետարանիչներ կուգային իրենց քաղաքը, ան սիրով կը հրաւիրէր զանոնք՝ Ս. Գիրքի սերտողութիւն ընելու իրենց յարկին տակ: Այդ աւետարանիչներէն Քարկէլ միջոց եղաւ Պիւլ ընտանիքին 16–ամեայ Հետվիկին հոգեկան կազմութեան եւ ապաշխարութեան:

Օր. Հետվիկ իր երկրորդական ուսումը ստացած է Փեթերսպուրկի մէջ, ուր բացի մայրենի լեզուէն լաւ սորված է ռուսերէն, Ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուները: Մանկավարժութեան վկայականին տիրանալէ ետք, կ'անցնի Գերմանիա նիա եւ կը մտնէ Ս. Գրոց Վարժարանը:

1908–ին, Երիտ. Թուրքիոյ խարեպատիր Սահմանադրութեան հռչակումին յաջորդ տարին, տեղի կ'ունենան Կիլիկիոյ Հայոց Ջարդերը Ատանա, Մարաշ եւ այլ քաղաքներու մէջ: Հազարաւոր հայ երախաներ որբ կը մնան: Ուստի, Գերմանական առաքելութիւն մը, հայ որբերը հաւաքելու համար որբանոցներ կը հիմնէ Թուրքիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ: *Օր. Հետվիկ հրաւէր կը առնայ 1911–ին Մարաշ մեկնելու եւ տեղւոյն որբանոցին մէջ գործելու, որպէս ուսուցչուհի, մինչեւ Ա. Աշխարհամարտը:*

1915–ին, *Օր. Հետվիկ ականատես կ'ըլլայ Հայոց խաչելութեան եւ սիրտ ճմլող ահաւոր անգթութիւններու եւ միշտ կը վերյիշէ հայ ժողովուրդին սեւագիր ողիսականը:*

1922–ին, *Բժ. Փօլ Պերրոն կը հիմնէ Աքսիոն Քրեթիէն Ան Օրէան Առաքելութիւնը, Սթրազպուրկ քաղաքին մէջ, Ֆրանսա, հայ գաղթականներու օգնելու համար: Օր. Հետվիկ կը հրաւիրուի Հալէպի մէջ մարդասիրական առաքելութեան գործը վարելու: Հալէպ հասնելով Օր. Հետվիկ մեծ յուզումով կը վերադանէ իր շատ մը հայ բարեկամները, որոնց լեզուին, զգացումներուն, սովորութիւններուն եւ մանաւանդ ցաւերուն ու մեծ կորուստին քաջատեղեակ էր: Ուստի այս անգամ աւելի եւս կը տոգորուի մեծ սիրով եւ անձնուրաց նուիրումով գործի կը ձեռնարկէ:*

Կը հիմնուի գարմանատուն մը, ուր կը գործեն անձնուէր հայ բժիշկներ Ֆիլիպ Յովհաննեան, Աւետիս Ձեպեճեան, Արզար Սալաթեան, Եղուարդ Գարամանուկեան եւ ուրիշներ: Ծանր հիւանդները կը զբօսնուին քաղաքի հիւանդանոցները, Աքսիոն Քրեթիէնի հաշուոյն: Կը բացուի հիւանդեղէնի գործատեղի մը ու կը հիմնուի ձեռագործի մասնաճիւղ մը, հայ աղջիկներու եւ կիներու համար: Հարիւրաւոր անձեր կ'օգտուին այս կարգադրութենէն: Հանգուցեալ Տիկին Թրվանտա Քէչիչեան՝ Թրվանտա խանըմ, տարիներ չարունակ ղեկավարած է այս գործը: Բաց ասոր, հայ չքաւոր ընտանիքներու օգնելու նպատակով կը հաստատուի որդեգրութեան ծրագիր մը, որուն համաձայն, Եւրոպայի մէջ բարեսէր անձ մը կ'որդեգրէ հայ ընտանիքի մէկ երախան, որուն անունով ամիսը մէկ հնչուն ոսկի կ'ուղարկէ ամբողջ ընտանիքի ապրուստին համար: Այս ձեւով, երկու հարիւր չքաւոր հայ ընտանիքներ կ'օգտուին անանուն բարերարներէ:

Հայ երախաներու դաստիարակութեան համար կը ստեղծուի կրթաթոշակի դրութիւնը, որմէ կ'օգտուին 200 – 250 հայ երախաներ Հալէպի զանազան գպրոցներու մէջ ուսում առնելով: Հարիւրաւոր անչափահաս մանուկներու համար կը հաստատուի նաեւ կազդուրման կայան Սանճագի հայարնակ գիւղերուն մէջ, Մխիթարեան Գաստարճեանի հսկողութեան տակ:

Օր. Հետվիկ Պիւլ միշտ արթուն գործին եւ ստեղծուած նոր պայմաններուն եւ զարգացումներուն՝ միշտ փնտռած եւ գտած է նոր մարզեր եւ կարելիութիւններ, օգտակար գտնուելու համար տնանկ ընտանիքներու: Առ այդ, յաջողցուցած է Տատուիէի բնակարանային ծրագիրը: Մինչեւ անգամ իր ջանքերով չինել տուած է հայարնակ աւանին առաջին եւ միակ ջրամբարը:

Դարձեալ իր նախաձեռնութեամբ եւ գործակցութեամբ Օր. Նուրիձա Լեւոնեանի (Նուրիձա Վարժուհի) կը հաստատուի հոգեւոր լուսաւորութեան շարժումը:

Միս Պիւլ Մայրիկ, իր վեհանձնութիւնը եւ փուղզուրտ սիրտը յայտնաբերեց դարձեալ Եղուարդ Բագրատեան անուն հայ որբուկի մը կեանքը փրկելով: Եղուարդ հայկական ջարդերէն հրաշքով ազատած եւ որդեգրուած է ձեղիրէի Աբրաներու կողմէ, բայց կը յիշէ իր մօր վերջին խօսքերը զրուած Տէր Զօրի անապատի աւազին վրայ. «Դուն Հայ ես»: Այս խօսքերը չէր մոռցած: Հասակէ բերուելով կը խնամուի: Ցետոյ Օր. Հետվիկ զինք զպրոց կը ղրկէ եւ յետագային անապատի հայ որբուկը կը դառնայ հոգեւոր դաստիարակութեամբ եւ բանաստեղծական կարողութիւններով օժտուած անձ մը:

Օր. Հետվիկ Պիւլ զարմանալի ջերմեռանդութեամբ կապուեցաւ հայ ժողովուրդին, սիրեց Հայոց լեզուն եւ բազմաթիւ առիթներով ցոյց տուաւ իր նախանձախնդրութիւնը մեր մեծասքանչ լեզուին հանդէպ: Ցաճախ արդիլած է Հայերուն իրեն հետ կամ իր ներկայութեան թերքերէն խօսիլը:

Ներզաղթի օրերուն, *մտածելով որ բոլոր Հայերը Մայր Հայրենիք պիտի վերադառնան, դիմում ըրած է Ներզաղթի Կոմիտէին որ զինք ալ իր սիրած ժողովուրդին հետ Հայաստան ղրկեն: Սակայն իր փափաքը չի կատարուիր անշուշտ:*

Հայոց Հետվիկ Պիւլ Մայրիկը իր խոկ ձեռքով մինչեւ իսկ պերմաներէնէ հայերէնի թարգմանեց չատ մը բարեպաշտական գրքոյկներ եւ գրեց հայերէն լեզուով Աբրահամ Ռոճա Լեւոնեանի եւ Նուրիձա Վարժուհիին կեանքը:

Բազմաչարչար մեր ժողովուրդին տառապանքը բաժնեց հարազատի խոր զգացումներով եւ քառասուն տարի ծառայեց անխոնջ սիրով, որպէս նոր օրերու առաքելատիպ հերոսուհի:

Աղքար եւ իրաւ կոչում գործէն զէպի բարեպաշտ իր անձը Հայոց կողմէ իրեն տրուած որպէս հարազատի Միս Պիւլ Մայրիկ անմոռաց անունը մեր անգիր պատմութեան հետ սերտօրէն կապուած: Այս անձնուիրութեան տիպար էսթոնացին, այս հայասէր ու անմրցօրդ բարեպաշտուհին, Միս Պիւլ Մայրիկը վատակաբեկ տարիներու ծանրութեան տակ, 1951–ին, իր այնքան սիրած ժողովուրդն հրաժեշտ առնելով, մեկնեցաւ Եւրոպա, եւ իր վերջին տարիները անցուց Գերմանիոյ Հանդստեան Տան մը մէջ, իր հոգին աւանդելով 1981 Հոկտեմբեր 3–ին:

Հանգուցեալ Օր. Հետվիկ Պիւլի մահուան առաջին տարելիցին առթիւ յիշատակի եւ գոհաբանութեան պաշտամունքը տեղի ունեցաւ Հայ Աւետ. Համազգային Եկեղեցիին մէջ, 1982 Մայիս 16–ին: Ընդունած է Աւետարանի լոյսով եւ սիրով տոգորուած եւ Մեծ Եղեռնի մնացորդաց Հայու բեկորներուն ծառայող Օր. Հետվիկ Պիւլի յիշատակը յաւերժացնել հայկական խաչքարով վիմագրութիւն մը հաստատելով իր գերեզմանին վրայ:

ՎԵՐ. Ն. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

*

Այս յօդուածը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է Հայաստանի եւ Էստոնիոյ մէջ: Շատեր խնդրած են յաւելեալ տեղեկութիւններ ունենալ «Միս Միլ Մայրիկ»ի նուիրեալ կեանքի պատմութեան մասին: Թալինի (Էստոնիոյ մայրաքաղաք) հեռատեսիլի պատուիրակութիւնը Երեւան այցելութեան ընթացքին հետաքրքրուած է Հետվիկ Պիւլի կեանքով: Մատենադարանի աշխատակիցներէն տքթէօր Վարդան Գրիգորեանէն տեղեկութիւններ ստանալով 20 վայրկեանանոց յայտագիր մը սփռուած է Թալինի հեռատեսիլէն:

Իր կարգին, Վարդան Գրիգորեան հետեւեալ կոչը ըրած է. –

Սիրելի հայրենակիցներ,

Ազգութեամբ էստոնուհի Հետվիկ Պիւլը տասնամեակներ չարունակ մեծ գործ է արել, թեթեւցնելու Թուրքական ճաժան բռնակալութեան կողմից իրենց հայրենիքից բռնի գաղթեցուած հայ մարդկանց, յատկապէս որբացած երախաների եւ այրիացած կանանց տառապանքները: Մեր ժողովրդի համար նա եղել է դիութեան քոյր, նուիրեալ դաստիարակչուհի, անկեղծ եւ հոգատար խորհրդատու, վերջապէս՝ գորովալից մայր: Այս է պատճառը, որ նա եղել է եւ մեր ժողովրդի յիշողութեան մէջ կը մնայ որպէս Մայրիկ՝ Միս Պիւլ Մայրիկ:

Այս տարի լրանում է մեր ժողովրդի այդ մեծ բարեկամուհու ծննդեան 100–ամեակը: Երեւանի եւ Էստոնիայի մայրաքաղաք Թալինի հեռուստատեսութիւնը, ռատիոն յատուկ հաղորդումներ են նուիրելու նրան, թերթերում եւ ամսագրերում յօդուածներ են տպուելու նրան կեանքի ու գործի մասին: Նախատեսւում է կազմակերպել հանդիսաւոր ժողով՝ նուիրուած Միս Պիւլ Մայրիկի յիշատակին:

Այդ ամէնը յաջողութեամբ կատարելու համար անհրաժեշտ է ի մի բերել եւ հայրենիք ուղարկել Հետվիկ Պիւլի վերաբերեալ պահպանուած նիւթեր՝ գրքեր, լրագրային յօդուածներ, նամակներ, լուսանկարներ: Շատ ցանկալի է, որ նրան ճանաչողները, յատկապէս նրա հետ ծառայած անձինք եւ նրա սաները, գրեն եւ ուղարկեն իրենց յիշատակութիւնները: Այդ բոլորը հիմք կը ծառայեն մեզ համար ստեղծելու մեծ երախտաւորի՝ Միս Պիւլ Մայրիկի հայասիրական մանրամասն նկարագրութիւնը:

Կանխաւ շնորհակալութեամբ յայտնում ենք մեր հասցէն (Երեւան – 9, Մատենադարան) եւ սպասում Ձեր նամակներին:

ՎԱՐԴԱՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՅՈՒՉԱՌԱՏ ՄԵՂԵԴԻՆԵՐ

(ԳՈՒՍԱՆ ԱՇՈՏԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 80ԱՄԵԱԿԻՆ)

ԳԷՈՐԳ ԱԲԱՋԵԱՆ

Հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ հազիւ թէ կարելի ըլայ հանդիպիլ երգասէր Հայու մը, որ հազորդակից զարձած չըլլայ մեր ժամանակի ականաւոր գուսան՝ Աշոտի արուեստին: Հոդեպարար է անոր արուեստը, որ իր վրայ կը կրէ հեղինակի անկրկնելի անհատականութեան դրոշմը: Ունկնդիրը Աշոտի երգերու աոաջին իսկ զարձուած-քէն իսկոյն կը կռահէ հեղինակը: Այս իրողութիւնը հեղինակի տաղանդին, անոր ինքնատպութեան, անկրկնելիութեան վառ վկայութիւնն է:

Ստեղծագործական մեծ կեանք ապրած է գուսան Աշոտ, բեղնաւոր կեանք, որ ահա վաթսուն տարիներէ ի վեր կ'ընկերանայ մեզի, սկսած 20ական թուականներէն: Այս երկար ու ձիգ տարիներու ընթացքին ան ստեղծած է հարիւրաւոր երգեր, որոնցմէ չատեր լոյս աշխարհ գալու առաջին օրերէն իսկ զարձած են հանրութեան սեփականութիւնը, թափանցած մեր ժողովուրդին կենցաղին մէջ, հնչած ամէն տեղ՝ ընտանեկան հաւաքոյթներու, թեմերու վրայ, ձայնասփիւռէն կամ հեռատեսիլէն:

Աշոտի երգերը ունկնդիրներուն կը պարգեւեն հոգեթով պահեր, կը հարստացնեն անոնց յուզաշխարհը մաքուր ու վեհ զգացումներով: Դժուար է բացատրել երեւոյթը: Աշոտի մեղեդիներուն մէջ առկայ են ժողովրդական, մեր զարաւոր երգի ոգին, ժողովրդական բանահիւսութեան հարազատութիւնը, անմիջականութիւնն ու վարակիչ չունչը: Այս ամէնով հանդերձ գուսանի երգերը քամուած են մարդկային սրտի թրթիռներէն, ըլլալով անհատինը, բոլորինն են, եւ մարդկային ապրումներու զեղեցիկ արտայայտութիւններ են: Ստեղծագործական առողջ բնազդով ան զուած է իր ստեղծագործութեան ոսկէ հատիկը՝ ժողովրդական ոգին, որու վրայ ամուր խարսխուած է անոր երգարուեստը: Գուսան Աշոտի արուեստը բանաստեղծական ու երաժշտական արուեստներու հիանալի ներդաշնակութիւն մըն է, որ աւանդ մնացած է հին ժամանակներէն եւ զոր պէտք ընկալել այս իսկ նշանակութեան մէջ: Հոս է անոր արուեստին ամբողջական հմայքը: Մեղեդային բնաւորութիւնը գուսանի արուեստի առանցքն է, հնութիւնը, գրեթէ ամբողջ արուեստը: Մեղեդին անոր տարերքն է, որ կը զարձրանայ անոր հնութեան խորքերէն առանց ճիգ ու ջանքի, անկաշկանդ, անարգել:

Լայնաչունչ են գուսանի մեղեդիները, ծորուն, հանդարտահոս, լի արեւելեան չքեղ զոյներով:

Զանգեզուրի ծնունդ է գուսան Աշոտ, Հայոց լեռնաշխարհի զազարիկ անկիւններէն մէկու ծնունդ, ու ծննդավայրը իր կնիքը զրած է անոր ստեղծագործութեան վրայ: Մեր լեռնաշխարհի մարդիկը այսօր եւս պահած են խօսքի, հնչերանգի, լեզուի ու մտքի նախասկիզբ կերպը: Անոնց առօրեայ խօսակցութիւնը հարուստ է երաժշտական հնչերանգներով, խօսք, որ անզարդ է, անպաճոյճ, բայց եւ անմիջական ու զօրեղ: Այսպէս է նաեւ Աշոտի երգարուեստը: Ան սիրահար չէ երաժշտական խրթին եւ կամ յաւակնոտ ձեւերու, պարզ է, զրնգուն, ինչպէս հայրենի Զանգեզուրի երկնահաս ժայռերու ծերպերէն իջնող առուակներու կարկաչը: Աշոտի երգերուն բնորոշ է պատկերայնութիւնը, աւարտուն պատկերները: Անոր արուեստի յենակէտերն են մարդը իր յուզաշխարհով, հայրենի բնութիւնը իր զեղեցկութիւններով: Հաւատարիմ հայ երգի ուսական ակունքներուն, ան կ'ունի անսպասելիները, կը մերժէ խառնածինը, սրատակեղէք զեղեցկութիւնները: Աշոտի մեղեդիները լուսաւոր են, կարօտներով լեցուն, երբեմն թախծոտ, երբեմն զրամատիկ, բայց միշտ կենսահաստատ:

Գուսան Աշոտ բնութեան սիրահար երգիչ է: Միշտ ստեղծագործական առողջ բնազդով հասած է փիլիսոփայական այն եզրայանգումին, թէ մարդն ու բնութիւնը միասնութիւն մըն են: Փառաբանելով բնութիւնը, կը փառաբանէ մարդը: Գուսանի բնապաշտութիւնը որոշ աստիճանի մը կը յանգի ջերմ հայրենասիրութեան: Հայրենի բնութեան զրկին մէջ կ'իմաստաւորուի մարդու գոյութիւնը, անոր կեանքը, սէրը, վերջապէս անհատի գոյութեան խորհուրդը: Բնութեան զրկին մէջ է, որ մեղեդին կը հնչէ որպէս հոգեճառանքի ճիչ: Մեծ բերկրանք մը կ'ապրի գուսանը աշխարհին աւետելով, որ կայ հայրենին, Սիւնեաց սարերը, իր տունը, իր օճախը եւ ինք հպարտ է իր հայրենի օճախով: «Սիւնեաց սարեր», «Օջախատուն», «Մենդավայր», «Իմ օրան», «Պախրա», «Հազար օրհնանք» եւ այլ երգեր հայրենասիրական զղրդիկ զեղուններ են Աշոտի ստեղծագործութեան մէջ:

Գուսան Աշոտի ստեղծագործութեան լայտմոտիւը սէրն է, մարդու նուիրական զգացումը, որ պարգեւած է բնութիւնը, զգացում, որ յաւերժական է՝ անյիշելի իր սկիզբով եւ անյայտ իր վախճանով: Ես վախճան ունի՞ արդեօք սէրը: Գուսան Աշոտ իր ստեղծագործական խառնուածքով զտարիւն սիրերգակ մըն է: Անոր համար սէրն է որ կ'իմաստաւորէ մարդու գոյութիւնը, բնութիւնը, ամբողջ կեանքը: Իր սիրային երգերուն մէջ գուսանը կը հաւատայ, որ սէրը կը սրբագործէ, կը բարձրացնէ մարդը, կը կատարելագործէ զայն, եւ զարձեալ սէրը իրաւունք կու տայ անոր ինքզինքը համարելու բնութեան կատարելութիւն: Եւ պատահական չէ որ տարիներ առաջ անոր հատընտիր ստեղծագործութիւնները հրատարակուեցան «Սիրոյ կրակներ» խորագիրով: Արդարեւ սիրոյ կրակներ – ա՛յս կը բնորոշէ սիրերգակ գուսանի ստեղծագործութիւնը:

նը: Աչոտի քնարը բազմալար է, բայց ամէնէն ուժգինը սիրոյ լարն է, որ տակաւ տակնուվրայ կը զօղանջէ յոյզ ու երջիւռ պարգեւելով բիւրաւոր ունկնդիրներու: Թէ՛ քնքշանք, թէ՛ մըրմունջ, թէ՛ թախիծ, ցաւ, երանութիւն չէ՞ր, ինչո՞ր չկան անոր սիրային մեղեդիներուն մէջ: Սիրոյ առաւօտեան ժպիտներէ մինչեւ սիրոյ խաչալականացում, մինչեւ յաւերժական սիրոյ փառաբանում, – ահա այն մեծ ճանապարհը, զոր զարդարած է Աչոտ իր սիրոյ մեղեդիներով. ճանապարհ՝ ուրկէ կ'անցնէին աշխարհի բոլոր բնակիչները առանց խտրութեան: Եւ հոս գուսան Աչոտի մարդասիրութեան ակունքները: Գուսանի սիրոյ մեծ ճանապարհի զարդերէն էն, «Սարի սիրուն եար», «Եար առանց քեզ», «Հով սարեր, մով սարեր», «Սարի բաղերով» «Սէրս վանքում Տաթեւի» եւ առանձակ այլ երգեր զոր անձանձրոյթ կ'ունկնդրեն մարդիկ:

Արուեստը, երաժշտութիւնը, երգը նոյնպէս մարդկային մտքի գերագոյն արտայայտութիւններէն մէկը ըլլալով, միաժամանակ աշխարհը ընկալելու իւրայատուկ ձեւ է: Գուսան Աչոտ աշխարհը կ'ընկալէ սիրոյ պրիսմակին ընդմէջէն: Այս պատճառով է, որ անոր երգերուն մէջ հայրենիքը, բնութիւնը, մարդը, առարկաներն ու երեւոյթները, ամէն բան գօղջած է սիրոյ չքերով: Աչոտի սիրերգութիւնը հայ գուսանական արուեստի դասական աւանդներու օրգանական շարունակութիւնն է նոր ժամանակներուն:

Իսկական արուեստագէտը չի կրնար չգիտակցիլ իր կոչումին, ժողովուրդի հանդէպ ունեցած իր պարտականութեան: Այդ գիտակցութեան կը հանի ինքնաճանաչումի, ինքնագնահատի միջոցով: Բացառութիւն չէ նաեւ գուսան Աչոտը: Ինքնաճանաչումի բարձրաձայն խոստովանութիւն է անոր տաղերէն մէկը, որ զինքը կը սահմանէ նաեւ որպէս երգաստեղծ:

երգով կ'ապրեմ, սիրով կ'ապրեմ
աշխարհում,
երգիս ճամբին հազար աստղեր են
վառւում,
կեանքս անցաւ ջրերի պէս կարկաչուն
Ախ, ինչ անեմ, սիրուց սիրտս է մրմնջում:

Հազիւ թէ կարելի ըլլայ աւելի լաւ ընութագրել գուսան Աչոտը, քան այն որ ինք ըրած է:

Երգով ու սիրով ապրած է գուսանը ամբողջ իր ստեղծագործական կեանքը. երգ տուած է մարդոց, արծարծած՝ սիրոյ կրակը մարդոց սրտերուն մէջ. ան աշխարհը տեսած է սիրոյ չղերու մէջ, իր բոլոր կարողութիւնները տուած՝ հայ երգարուեստին, տուած է չռայլօրէն, անշահախնդիր, մարդոց բարիք գործելու վսեմ գիտակցութեամբ:

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ ՆԵՐԿԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ՄԷՋ

ԿԱՌՈՒՑԱԾ ՆԻՒ ՃԸՐԴԻԻ ՄԷՋ

◆

Նիւ Ճըրզիի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 29-ին, տեղի ունեցած է «Կլոր սեղան» մը, Հայաստանի անկախութեան հռչակման 69-րդ տարեդարձին առթիւ: Օրուան նիւթը եղած է՝ «Հայ մտաւորականութեան դերը ներկայի մեր ազատագրական պայքարին մէջ»: Մասնակցած են «Ասպարէզ» օրաթերթի (Լոս – Անճըլըս) խմբագիր Աբօ Պօղիկեան, Յակոբ Կարապենց, Վեհանոյշ Թէքեան եւ վրդփ. Շաւարշ Թորիկեան:

Բացումը կատարելով Ժիրայր Ամթաքեան նշած է, թէ մարդկային պատմութեան սկիզբէն մտաւորական տարրը չատ մեծ ու կարեւոր ազդեցութիւն գործած է ժողովուրդներու կեանքին մէջ, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս լուսինը ազդեցութիւն կը գործէ ծովերու եւ ովկիանոսներու մակընթացութեան եւ տեղատուութեան չարժումներուն վրայ, աւելցնելով.– «Մըտաւորականութեան այս ազդեցութիւնը կատարուած է լաւին, բարիին ինչպէս նաեւ վատին ու չարին երկու ուղղութիւններով: Թող այսօրուան մեր բանախօսները յայտնեն ձեզի թէ ի՛նչ եղաւ հայ կեանքի մէջ մտաւորականութեան խաղացած դերը»:

Վեհանոյշ Թէքեան բնորոշած է նախ Ազատագրական Պայքար տարազը, որ լոյս իրեն ուրիշ բան չէ եթէ ոչ «գրաւած հողերու վերատացում, ամբողջական Հայաստանի սահմաններու ապահովում» եւ տակաւին ազգը կանգնուն պահելու մղում, չարաւեւ ջանք ու ճիգ: Այս բնորոշած է մտաւորական կոչման արժանացած դասակարգը, յանձին գրագէտներու, խմբագիրներու, արուեստագէտներու, ուսուցիչներու, պատմաբաններու եւ ժողովրդային աշխատանքներու նուիրուած կուսակցական գործիչներու: Ասոնք բոլորն ալ իրենց նպատակը ունին բերելիք մեր ժողովուրդի ազատագրական պայքարին:

Աբօ Պօղիկեան իր խօսքը կեդրոնացուցած է ներկայի իրավիճակը փոխելու անհրաժեշտութեան վրայ, չհաշտելով մասնաւորաբար Հայաստանի մտաւորականութեան ուսերուն ծանրացող դերը: Ան չհաշտը դրած է ազգային նկարագիրը անխաթար պահելու մտադրութեամբ տարուած պայքարին, վարչակարգերու եւ իշխանութիւններու կողմէ հաստատուած պարտադրանքներուն դէմ դնելու, ընդդիմանալու, «խափանարարութիւն» ընելու անհրաժեշտութեան վրայ, աւելցնելով.– «Երբ վարչակարգ մը յաջողի լռութեան դատապարտել մտաւորականութիւնը, երբ չէզոքացուի մտաւորականութեան դերը, այդ պարագային վարչակարգ մը ինքզինք զիւրաւ կրնար պարտադրել բոլոր խաւերուն: Ազգային դոյութիւնը, ներկայի իրավիճակ մը պահպանելը չի բաւեր, պահպանելը՝ նաեւ ապագայի երեւոյթ է արդէն իսկ. խաղաղութիւն, հանդարտութիւն՝ նպատակ բերող երեւոյթներ չեն մեր դատին. խաղաղ, հանդարտ, բարգաւաճ վիճակներու մէջ կը մեղմանայ, կ'այլասերի հաւաքական պայքար տանելու զգաստութիւնը: Մտաւորականութեան դերը պիտի ըլլայ «աշխուժացնել», խթանել ժողովուրդի պահանջատիրական զգացումները»:

Յակոբ Կարապենցի խօսքին առանցքը կազմած է հայ զանգուածները իրազեկացնելու կարիքը: Մտաւորականութիւնը, ըստ է ան, կը կոփէ ազգային դիտակցութիւնը: Մտաւորականութեան տարած աշխատանքներուն չնորհիւ, ըստ իրեն, մեր կեանքին մէջ հաստատուած են իշխանութիւն, օրինականութիւն եւ առաջնորդութիւն: Պայքարը պէտք է տարուի երկու ճակատներու վրայ՝ ներքին եւ արտաքին: Ներքինը՝ հայ գանգուածները քաղաքական դաստիարակութեամբ օժտել եթէ պիտի ըլլայ, արտաքինը պիտի ըլլայ տեղական իշխանութիւններուն վրայ քաղաքական ազդեցութիւն գործելու կոչուած միջոցներ որոնելու ճիգ: Անհրաժեշտ է կղզիացումէ, ինքնամփոփ գործելակերպէ դուրս հանել եւ տակաւին հաւաքական հասունացման բերել հայ զանգուածները: Ամերիկեան մտաւորականութեան վիճակուած կարեւորագոյն դերը»:

Չորրորդ բանախօսը՝ վրդփ. Շաւարշ Թորիկեան, իր խօսքի սկզբնաւորութեան նշած է, թէ ազատագրական պայքարը հողերը վերատիրելու համար տարուած ջանքին մէջ պէտք չէ պարփակուի միայն եւ աւելցուցած.– «Պէտք է ազատագրել հայ մարդը՝ հինէն եկած վախերէ ու սասսալներէ, իր ցեղային թերութիւններէն: Ազատագրել պէտք է հայ ժողովուրդը եւ Հայաստանեայց Եկեղեցին իրենց կարծրացած աւանդութիւններէն, դուրս հանել զանոնք հին ու մաշած ըմբռնումներէ: Ազատագրել հայ մտաւորականը՝ իր սլզտիկ նախանձներէն եւ փառասիրական թերութիւններէ: Մտաւորականը, ի՛նք, իր անմիջական շրջապատին կարիքներով զբաղողը պէտք չէ որ ըլլայ, պէտք չէ սահմանափակուի անմիջական ներկայով, այլ՝ տազնապի՛ համամարդկային հետաքրքրութիւններով: Մտաւորականը նաեւ պէտք է նախատեսողը ըլլայ եւ ծրագիր հայթայթէ ղեկավար դասուն»: Շարունակելով իր խօսքը փրոֆ. Թորիկեան չեշտած է, թէ Հայ Դատը լոկ պատմական հարց մը չէ եւ պէտք չէ երբեք այդ սահմանումին մէջ մնայ: Հայկական հարցը դոյութիւն ունէր ցեղասպանութենէն առաջ եւ հարց է նաեւ այսօր: Հայ Դատը այսօրուան հարց է եւ այդ հարցը ուրիշ ոչինչ է՝ եթէ ոչ նաեւ հայ գանգուածներուն անժամանցելի պահանջքը, իրենց հողերը, իրենց տուները վերադառնալու, իրենց հողերը վերատանալու: Պէտք է արդիականացնել ուրեմն հայկական հարցը, դնել զայն ուժի եւ չահի վրայ. վերածել զայն ուժի, տնտեսական, մշակութային եւ այլ կալուածներէ ներս, ունենալ համահայկական կառոյցներ, համահայկական հասկացողութեամբ:

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՕՐԵՐ ՊՈՒՐՈՒՄԻ ԵՒ ՔԷՕՂԼԻՆԻ ՄԷՋ

●

«Նաւասարդ» պարախումբը Գերմանիա կոչած էր մասնակցելու երկու հանդիսութիւններու, որոնց կազմակերպիչն էր Քէօղլիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը, նախաձեռնութեամբ Միհրան Տապաղի:

Առաջինը տեղի ունեցաւ Պոխում քաղաքին մէջ, Յունիս 26 – 28-ի միջեւ կազմակերպուած «Գէմէնատը Ինթէգրացիոնալ» փառատօնին, որ ունեցաւ 70·000 այցելուներ երեք օրուան ընթացքին: Այդտեղ Հայերու յատկացուած ուշադրաւ անկիւնը ձեւաւորուած էր Յովակ Տէր – Յարութիւնեանի օժանդակութեամբ: Բաժնուեցան թռուցիկներ, նիւթ ունենալով եւրոպական Յորհրդարանի Հայկական Հարցի առընչութեամբ տուած որոշումները եւ դիրքեր: Այս ծիրին մէջ Յունիս 27-ին «Նաւասարդ» պարախումբը ունեցաւ իր ելոյթը հոծ բազմութեան ներկայութեամբ, ստեղծելով խանդավառ մթնոլորտ:

Այս առթիւ «Վէստոյչէ Ալկեմայնէ Ցայթունկ»ի մէջ լոյս տեսաւ դրուագին մը, ուր կը նշուէր թէ՝ բացարձակօրէն ամենայայտնի ելոյթը կը պատկանէր Հայկական «Նաւասարդ» պարախումբին, որ իր եռին ձգեց հիացած ներկաներ:

Իսկ Յունիս 28-ին «Նաւասարդ» ելոյթ ունեցաւ Քէօլնի ամենաչքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, պերմանացի եւ Հայ հիւրերէ բաղկացած 800 հոգինոց հանդիսականներու ներկայութեան եւ ճոխ յայտագրով, ինչ որ մեծ խանդավառութեան պատճառ դարձաւ: Այս առթիւ ալ գերմանական հեռատեսիլի «Վի – Տի – Էմ»ի Գ. կայանի լուրերու բաժնի մէջ ցոյց տրուեցաւ հատուած մը ներկայացումէն, որու նախաբանին մէջ նըշուեցաւ Ցեղասպանութեան Ճանաչումը:

Բաղդատաբար նոր կազմուած եւ որոշ կարելիութիւններէ զուրկ գերմանահայ համայնքին մէջ «Նաւասարդ»ի ներկայութիւնը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց, ինչ որ կարծես եկաւ ամբողջացնելու Հայերու ուրախութիւնը եւրոպական Յորհրդարանի որոշումէն յետոյ:

Ա. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՈՐԹՕՆԸ

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Անշուշտ, միշտ եղած են քննական փորձեր, կապոյտներու կամ պիզիւթներու համար, սակայն տեղի կ'ունենայինն ընդհանրապէս Փոլքլորի հմդարտ մթնոլորտի մը մէջ:

Կամ՝ առներու մօտ այդ վիրաւորիչ փորձերը կուգային աւելի քան մէկ ու կէս դարէ ի վեր արմատացած վարդապետութենէ մը: Աւանդութիւնները ունէին իրենց սրբութիւնն ու ծէսերը, իրենց բարքառը, ոճերը, հերոսները, դպրոցի պաշտօնական կանոնադրութեան քովն ի վեր ու յարատեւ պայքարի մէջ անոր հետ:

«Նորակոչը» դիտէր սակայն երբ կը սկսէր առաջին տարին, թէ աւանդութիւններու այդ խիտ ու անողոք մակերեւոյթին տակին, կար անսահման համակամութիւն մը, եւ թէ միշտ կրնար վստահիլ իր «երէց»ին: Տարօրինակ, զրեթէ խորհրդաւոր այս մթնոլորտին մէջ էր որ նորերը կը յօժարէին սկսնակի այդ փորձերուն, երբ նոյնիսկ անոնք երբեմն կը վերածուէին չարչարանքի:

Իմս սկսած էր գարնջրատան մը հեռաձայնի խցիկին առջեւ, ափիս մէջ սեղմած՝ հեռաձայնի ժրքոն մը:

Երէցը թեւէս բռնած, քաշեց զիս դէպի սրճարանին ներսի սրբարը, ոճներու համար յաղողութիւնս: Երկչոտութեամբ հարցուցած էի, թէ կրնայի՞ հեռաձայնել, սակայն իր ակնարկը չանթահարած էր զիս.

– Նորակո՛չ, ֆիւմ-իդ եաքը կը հեռաձայնես.

«Ֆիւմ» կամ՝ առներու լեզուով կը համապատասխանէր փարիզեան «փէփէ»ին:

Աղէտը բացայայտ զարձաւ, երբ դուռը բացուեցաւ ծուխի մէջ կորսուած փոքր սրահի մը վրայ, ուր սեղանի մը չուրջ քանի չափ արշիներ նստած էին:

Ջերմօրէն, եղբայրօրէն ընդունեցան զիս, ընտրած ըմպելիս հրամցնելով, սակայն, առանց հրաժարելէ «երէց»ի իրենց դերեբէն:

Անոնցմէ մէկը հարցումներ ուղղեց հազուստիս մասին.

– Ըսէ՛ նայինք, նորակո՛չ...: Հագուածիդ մէջ քեզ նեղող բան մը չկա՞յ:

Անթերի նորակոչի պատժական օրինագիրը յիշեցուց ինծի տարեան այն երեք օրէնքները, զորս պէտք է յարգէինք. արգելքը՝ փողկապ, զօտի ունենալու (մէջքին փաթթուած չուան մը պէտք է թաւական ըլլար), նաեւ ալբոմ տեսանելի փայլուն իրեր: Առաջին ակնարկով մը, պարտադիր ու անհանդուրժելի այս աւանդութիւնները, որպէս թէ նոր կրօնք մը կ'ընդունէինք, անհեթեթ ու ծիծաղելի կը թուէին: Այսուհանդերձ, բոլոր այս աւանդութիւնները արմատ կ'առնէին այն խորունկ վստահքէն, որ կը ձգտէր սա սպագայ ճարտարապետէն «երկրի մարդ» մը դուրս բերելու. անոնք կ'ուզէին խորտակել արհեստապէտ պաշտօնատարի այն զասական պատկերը, որ կը ներկայանար լաւ ձեւուած հագուստով մը ու նոյնատեսակ փողկապ ու դրպանի թաշկինակով:

Հաստ օրզեդէն կարպետներով պատած դրասենեակներու մէջ անվրդով տեզաւորուած երիտասարդին, որ շա՛տ բան գիտէ եւ նոյն ատեն ոչինչ՝ թէ ինչպէ՛ս պէտք է իրագործէ զանոնք, այդ «սալոնական»ին որ նախարարներու տունը նուրբ յախճապակիէ պնակներու մէջ կը ճաշէ, անոնք կ'ուզէին հակադրել կառուցանող տարրը, որ կեցած է զործին վրայ, դլուխն է իր չինութեան կամ աշխատանոցին: Կ'ուզէին ի վերջոյ, այդ փորձերով ու նեսմացումներով մեր դէմքերէն քաշել մեծամտութեան այդ դիմակը, զոր հոն կը զետեղէ մեծ զպրոց մուտք մը:

Լա Ռուայեալ զարեջրատան ներսի սրահը, այդ օրը, արթուն ու անզիջող նախկիններուն առջեւ, պէտք է չքանային անսփառուեան բոլոր նշանները: Փողկապս, զօտիս ու պոզպատէ ժամացոյցս անհետացան ղրպաններուս մէջ. ձախ ձեռքս զգուշութեամբ տափատրս կը բռնէր, որպէսզի վար չսահի: Ամէն յանդգնութիւն ու հպարտութիւն սրբած, կազմ ու պատրաստ էի սկսնակի փորձերուն ենթարկուելու:

(Շար. 125)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Ազատ Փիլիկեան եւ զաւակները, Օր. Մարգիտ Գումրուեան, Այրի Տիկին Արեզնազ Քէպէնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – զբաոեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յուլիս 12, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պէտրոս Եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ – մօր, եւ հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԳՈՒՄՐՈՒԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժերմէն Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը փոխան ծաղկեպսակի, ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Յովհաննէս Մէչիքեանի *մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Չաթէմեան, Ռոպէր Չաթէմեան, Այրի Տիկին Նուարդ Մելքոնեան 200–ական Ֆ., Թէրզեան եղբայրք, Զաթիալեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Մելքոնեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մարկարեան 50–ական Ֆրանք Դպրոցին :*

Վազգէն Մազմանեանի *մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սերճ Փալամուտեան 300 Ֆ., Մաչկեան ընտանիք 350 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սխմոնեան, Այրի Տիկին Թոմասեան, Հրաչ Մելգոնեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գալուստեան 50 Ֆ. :*

Արիս Գափլանեանի *մահուան առթիւ. – Մարթինեան ընտանիք (Լիոնէն) 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Վարպետեան 150 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մաչուռեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձում Ենովքեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մհեռս Աճէմեան, Մանուկեան ընտանիք 50–ական Ֆ. :*

Ամերիկայի «Մխրանի Գօտի» մատենաշարով լոյս տեսաւ՝ ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԼԵԱՆԻ՝

ԴԻՄԱՍՏՈՒԵՐՆԵՐ

հատորը :

Անոնք որ կը փափաքին նուէրի ձեւով ունենալ, կրնան դիմել հեղինակին գրասրաւոր՝

Léon Sopoglian
1, rue Paul Langevin, Apt. 22
94200 Ivry

կամ հեռաձայնելով. –
46 – 72 – 28 – 08

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պր. Աշոտ Սերճանեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Գարտիճէ Մոզեանի մահուան առթիւ :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՐՎԻԷՕԻ
Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Յուլիս 12, Կիրակի,
ժամը 12–էն Մինչեւ 22·30

1·– Արեւելեան եւ եւրոպական ճաշեր :
2·– Վիճակահանութիւն՝ մեծ պարգեւներով :
3·– Զանազան հետաքրքրական խաղեր ու ժամանց :
4·– Ընտանեկան հաճելի եւ ջերմ մթնոլորտ :
5·– Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Մանակցութեամբ՝ Անի նուագախումբի :

Մուտքը ազատ է :

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը :

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ ետ) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ :

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

FETONS ENSEMBLE
LA VICTOIRE
AU PARLEMENT EUROPEEN

Le CDCA de PARIS
vous convie à une

GRANDE SOIREE

dans les jardins du Collège Samuel - Moorat
avec la présence de députés européens
Mme DUPORT et MM. SABY, COSTES - FLEURET, MALLET, ULBURGHS

VENDREDI 10 JUILLET
à partir de 20 heures
Collège Samuel - Moorat —— 26, rue Troyon - Sèvres

Orchestre ARTANAG — BUFFET —— Ambiance assurée ——
Partie artistique : VICKEN — YERSO — MASSIS — EVA LINE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉ — ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

– ԿԱՅԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ –

ՅՈՒԼԻՍ 12
BELLEFONTAINE (JURA)

Յայտագիր. –

— *Յուցահանդէս՝ կայանի երախաներու աշխատանքներուն*
— *Գեղարուեստական յայտագիրը կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած*
— *Հայկական համեղ ճաշեր՝ պատրաստուած կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ :*

-ԼԻՈՆԷՆ-

Կապոյտ Խաչի Լիոնի ԱՐԱՔՍ Մասնաճիւղի Վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Յուլիս 12, Կիրակի օր, կը կազմակերպէ հաճելի ճամբորդութիւն մը, Պէլֆոնթէնի այս դաշտահանդէսին առիթով :

Ճամբորդութեան սակ՝ 80 Ֆրանք :

Մեկնում Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցիէն, Կիրակի, Յուլիս 12, առաւօտեան ժամը 7·30–ին :

Արձանագրութեանց եւ յատելեալ մանրամասնութեանց համար կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Յուլիս 9, Հինգշաբթի, ամէն օր, ժամը 19–էն վերջ՝ 78 – 49 – 06 – 06 կամ՝ 78 – 75 – 90 – 30 թիւերուն :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՑՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԳԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվար – Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը Յակոբ Օյուճեանի մահուան առթիւ շնորհակալութեամբ ընդունած է. – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օսկեզան, Տէր եւ Տիկին Մհեռան Ակիւլեան, Ռոֆայէլ եւ Ժան Զորզուվեան եղբայրները, Տէր եւ Տիկին Անթարամեան 100–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զալըլեան (Կարաճանէն) 100 Ֆ. եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, Տիկին Փարթամեան 100 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ – Ասուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ընդունած է Տիկին Աղաւնի Պէնեանի մահուան առիթով, Պր. Միսաք Պէնեանէ եւ ընտանիքէն 200 Ֆ. :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.528 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.528

ՈՓԵԿՈՉՈՒՄ

ԱՒԼԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Անխուսափելի կրկնութիւններ, հաստատելու համար դառն իրականութիւններ: Երեք տարիներ անցեր են: Ե՞րբ:

Յուլիսեան նման առաւօտ մը, Աղէն, յանկարծ գնաց: Մեր առանձնութիւնը աւելցաւ: Ի վերջոյ, ի՞նչ է կեանքը, երէ ոչ այն մթնոլորտը, զոր կը ստեղծեն ընկերներն ու բարեկամները: Մտերմութիւնը սրտերու: Ապա՝ ցաւը, դեռ բաբախող սրտերու, երբ մէկը կը բացակայի: Ու անհուն կարօտը այդ սրտերուն:

Ոգեկոչել մեր սիրելի Աղէնը, նախընտրաբար, իր մէկ գրութիւնով – վերջինը – ուր կը խօսի նոր մեկնած երէց ընկերոջ մը՝ Յարութիւն Աղայեանի մասին: Հոն, կը խոստանայ, երբ Մարսէյլ երթայ, հանդիպիլ Փըթի – Փուսէ, ուր պիտի չգտնէ *Փրէզիտանը*, փասթիսի գաւաթին առջեւ:

Աղէն Մարսէյլ չգնաց: Գնաց հոն, ուր թերեւս գտաւ Աղայեանը ու միասին փասթիս մը կը խմեն հիմա, մեզի սպասելով:

Ա· Մ·

«ՓՐԷԶԻՏԱՆԸ»

Մարսէյլ, Սէն Շարլ: Շոգեկառքէն իջնող ճամբորդին առջեւ կը բացուի տեսարանը Միջերռականի մայրաքաղաքին:

Ձերմակի վրայ սեւով ներկուած քաղաք մը: Ծովին կապոյտը պահուըտած ըլլալ կը թուի դէմդ պարզուող անանձնական կառոյցներուն ետեւը: Ակնթարթը հոս ճերմակի նմանող երկար տանդուխներն են, որոնք կ'ուզղուին դէպի պուրլար տ'Ա֊թէն: Ծով, նաւահանգիստ՝ բացակայ են. վերապահուած՝ երկրորդ պարբին: Զգուշութեամբ կ'իջնեմ այդ տանդուխներէն ո֊րոնք Ալգենչեանի «Սէն – Փէտերսպուրկ» ֆիլմին մէջի, այլեւս պատմական տանդուխները կը յիշեցնեն: Կը պակսի երթալին կառքը որ խելագարուած ամբոխներուն առաջին զոհն էր այդ դլուխ – դորձոց ժապաւէնին մէջ: Ալգենչեան, տանդուխ, եւ ահա՝ պուլվար տ'Ա֊թէն:

Առինքնող ոչինչ ունի այս անհրապոյր պողոտան ուր խանութները կը նմանին Ֆրանսայի որեւէ քաղաքի խանութներուն ու քովէդ անցնող մարդոց մէջ բացակայ են Մարսէլ Փանեօլի նկարագրած Մարիւսները, Սէզարները կամ ալ Կէրլինի եղբայրներուն առասպելատիպ «հերոսները»:

Բայց պուլվար տ'Ա֊թէնը բեմը քօղարկող վարագոյր մըն է: Բուն դերակատարները պոռնելու համար պէտք է վար առնել վարագոյրը՝ ծանօթանալու համար անոր այլազան թաքստոցներուն մէջ գործող անձերուն: Երանի պարզ գրօսաշրջիկ մը ըլլայի ու անփոյթ պտրտէի ու պրպտէի այն բոլորը՝ որոնք ժապաւէններու եւ դիրքերու ճամբով հրապուրած էին զիս: Ազգային եւ կուսակցական գործով եկած եմ հոս: Այսինքն կոճկուած բաճկոնով եւ փողկապով մէկը՝ որուն քայլերը ամիսպարար դէպի ակումբ կամ Առաջնորդարան կ'ուղղուին, ուր վստահաբար բացակայ պիտի ըլլային Բէմիւն եւ Փանեօլը, ինչպէս եւ Կէրլինի եղբայրներու մութ սխրագործութիւններուն դերակատարները:

– Օրհնեցէ՛ք Սրբազան:

– Աստուած օգնական:

Արդէն պաշտօնեա մէջն եմ եւ կը զգամ որ դիւրաւ դուրս պիտի չգամ այս չբջանակէն: Մնաք բարո՛վ Բէմիւ, Մարսէլ Փանեօլ, Կէրլին. կարելի է օր մը կը հանդիպինք իրարու, հիմա զրպարտած եմ յուրջ գործերով:

– Ինչպէ՞ս է կացութիւնը. ընտրութիւնները ե՞րբ են:

– Ի՞նչ ընտրութիւն. հոս բնաբուածներ կան թայց ո՛չ ընտրութիւն: Սո՞ւրճ մը:

– Մէկ չաքարով:

Սրբազանին մօտ միշտ վարդապետ մը կ'ըլլայ որ աւետարանին խօսքերը մէկդի դրած՝ աւելի մատակարար մըն է. մէկ կամ երկու չաքարով աւուրճեր չինելը իր մանուպիւրութիւնն է: Քանի՛ քանի պործիչներու սուրճ չինած է:

Ահարոնեան ակումբը հեռու չէ Առաջնորդարանէն: Ընկերները կը սպասեն ինծի: Բոլորն ալ յուրջ մարդիկ: Պատին վրայ եռագոյն դրօշակ մը: Կը հարցնեմ թէ ո՞ւր է մեր դրօշակը, այսինքն կարմիրը: Զարմացած նրհնս կը նայի: Շինծու ժպիտները աւելի կը ժպտունին: Արդեօք այս գործիչը կարմի՞ր է: Կը դլխամ հարցումիս: Ինչո՞ւս պէտք: Ցօնք չենելու եկած եմ, աչք չհանեմ: Անցնինք օրակարգին: Ըստ էութեան եւ ըստ կարգի անվերջ խօսակցութեան դուռը բացուած է: Երկու ժամ վերջ նոյն տեղն ենք:

Զիս զարմացնողը ա՛յն է որ Մարթիւսին քաղաքին մէջ Հայերը մնացած են անհաղորդ՝ անոր երկիմաստական մտայնութեան: Բոլոր խօսակցութիւնները կը յանդին եւ կեդեցիին խորանին: «Պուլվար Օտոյէ եկեղեցին մերն է, Սէն – Թ'Անթուանինը՝ անո՛նց»: Ժամերով կը խօսին այս մասին. կարծես հայութեան ճակատագիրը անօրինող հարցեր ըլլային: Յեղձ Վարանդեան, Ահարոնեան, Մխսաքեան, Նարդունի քանի՛ քանի անդամներ կշտացած են ա՛յդ խորաններու չուրջ արծարծուած արուեստական խնդիրներու զոլորչիներուն մէջ:

Եթէ անոնց չեն խնայած, ինծի՞ պիտի խնայեն:

– Ծօսք կ'ուզեմ:

Պարթեւ հասակով, աղնուական դիմադիծով, աղ – պղպեղ մազերով անձ մըն է այս մէկը:

– Կ'առաջարկեմ որ այդ զոյդ եկեղեցիները վակենք:

Իրարանցում: – Ինչպէ՞ս թէ. եթէ եկեղեցին վակենք՝ ինչո՞վ պիտի զբաղինք:

Պարթեւ հասակով ընկերը, – Չի քէօֆթէով:

Նախադահը. – Ընկեր Աղայեան, քիչ մը լրջութիւն: Այդ օրէն ի վեր հասկցայ արժէքը այդ պատուական Հայուն, Յարութիւն Աղայեանին: Իր ներկայութիւնը մեր կուսակցութեան մէջ անհրաժեշտութիւն մըն էր, քանի չափի զգացումը ունէր եւ գիտակցութիւնը՝ թէ ո՞ւր կը սկսի ու կը վերջանայ լրջութիւնը: Ահա փնտռածս: Մարդ մը՝ որ կը նախընտրէր բուն չիքէօֆթէով զբաղիլ քան թէ մեր եկեղեցիներու խորաններուն նչխարները չի քէօֆթէի վերածել:

Կապը հաստատուած էր: Մարսէյլի մէջ դտած էի մէկը՝ որ Փանեօլ կարդացած էր ու հասկցած զայն: Առկէ եւթ, ամէն անդամ Մարսէյլ երթալուս գիտէի թէ Փըթի Փուսէ սրճարանին մէջ կրնայի հադիպիլ իրեն: Հոն էր ան օրուան զբեթէ բոլոր ժամերուն: Միչա ոտքի: Ֆրանսացի թէ՛ հայ՝ փրէզիտան կ'անուանէին զինք: Յարդուած էր բոլորէն ու սիրուած չատերէն: Կուսակցութեան մէջ մնաց պարզ ընկեր մը՝ պաշտօնական գիրքերը դրաւուած ըլլալով լուրջ մարդոց կողմէ: Կ'ափսոսայի որ հրապարակը պարպուած է: Կը մխիթարէր զիս. «կուսակցութիւնը հարիւր տարի եւս կը դիմանայ», ու կ'աւելցնէր, – «պայմանաւ որ անող զրաղողները երկար ապրին»: Շատեր, լուրջի չէին առներ բաժնեները. մեղքը իրենց. բան կը սորվէին, եթէ, անշուշտ, բան մը սորվելու փափաք ունենային: Սրճարանին մէջ բաժնեները հազար բանաձեւեր կ'արժէին: Բայց քանի որ օդիի դաւաթի մը առջեւ բուած խօսքեր էին՝ արժէքազուրկ կը դառնային: Քաղաքավար ծիծաղով մը կ'ունկնդրէին, ա՛յդքան:

Իմաստակներ կան որ դեռ կը հաւատան թէ լուրջ խօսքերը միայն ժողովներու մէջ կ'արտասանուին: Ի՜նչ բարերախտութիւն՝ որ մեր աչուղներու երդերը փողոցներու կամ ալ դինիի դաւաթներու առջեւ երդուած են: Աչուղ Ջիւանի, Սայաթ Նովա եւ... Պարաճանոփ այդ դասուն կը պատկանին: Յարութիւն Աղայեան մեր օրերու աչուղն էր, որուն խօսքերը փասթիսի պէս ումպ–ումպ կը խըմուէին: Փասթիս չսիրողներուն վարունգ կը հրամցնէր՝ բազուկի հաստութեամբ: «Ուտենալ, ընկե՛ր, ամէն բան, բայց չուտենալ հայրենիք»: Այսպէս կը խօսէր բանաստեղծ Ահարոն Տատուրեան իր քերթուածներէն մէկուն մէջ՝ զրուած այդ նոյն քաղաքին մէջ, Մարսէյլ: Քառասուն տարի սիրած եմ այդ քանաստեղծը, որ դիտէր բառերուն արժէքը եւ ունայնութիւնը կեանքին: Յ· Աղայեան քիչ զրած է, բայց զինքը լսողները պիտի չիշեն իր պարզ խօսքերուն իմաստութիւնը: Մեզի պէս մարդոց համար Աղայեանը պիտի մընայ քիչերէն մէկը, եզակի անճնաւորութիւն մը, հայ միտքն ու լեզուն ազնուացնող անհատանակութիւն մը՝ հայկական Մարսէյլը դեղեցկացնող ու խմաստաւորող միտքը: Նոյն սերունդին չէինք պատկաներ, բայց դիրար լաւ հասկցած էինք:

Երբ Մարսէյլ երթամ՝ պիտի հանդիպիմ Փըթի Փուսէ սրճարանը: Փրէզիտանը հոն պիտի չըլլայ: Մե՛ղք: Փասթիսի մը դաւաթին առջեւ պիտի վերապրիմ այն վայրկեանները՝ զոր իրեն հետ անցուցած եմ: Պիտի յիշեմ իր թաւ ձայնով ըսած խօսքերը ու պիտի ցաւիմ՝ որ վերջակէտ մը դրուած է այդ խմաստուն խօսքերուն: Իսկ վերջը պիտի անցնիմ մայթին միւս կողմը, հոն ուր կը դտնուի ակումբը, լսելու համար ըստ կարգի եւ ըստ էութեան ըսուած ու հազար անդամ ծամծմուած խօսքերը:

Իր մահով մեր կուսակցութիւնը ծանր կորուստ մը կը կրէ: Մեր ժողովներու համեմը, որ Այնթափէն եկած էր, բացակայ պիտի ըլլայ այեւս ու երբ օրակարգերը ճապաղին ու եկեղեցիներու խորանները չուկայի վերածուին, հոն պիտի չըլլայ ան՝ որ զգաստութեան հրաւիրէ բոլորս:

Աղնուական էր իր կեցուածքով, փիլիսոփայ՝ իր կենցաղով: Բարի էր՝ սրտով: Միայն բարեկամներ չունէր, բայց այդ միւսները չէզոքացնելու զաղտնիքը ունէր: Մութին մէջ ըսուած բամբասանքներուն կարեւորութիւն չէր տար: Կը մոռնար, անկասկած, որ կեանքը ճահիճ մըն է՝ ուր պահուած զոհարներ կան: Ու երբ դիպուածաւ դտնէր նման զոհար մը, կը մոռնար ճահիճը ու կ'երդէր կեանքը:

Աղայեանին երգը վերջ դտաւ: Դժուար է հարազատ արձագանգը տալ այդ երդին երանգներուն: Պատուական Հա՛յ մը մեռաւ՝ առանց՛նց փողի, առանց թմբուկի: Մարսէյլը քիչ մը եւս ամայացաւ: Սուգի մէջ են իր սիրելի ազգականներն ու դինքը սիրողները: Սուգի մէջ եմ նաեւ ես, որ դեռ երէկ լման էի, իսկ այսօր իր մեկնումով կը զգամ որ չունիմ այն՝ ինչ որ էական էր ինծի համար, ընկեր մը՝ զոր սիրած ու յարգած էի:

ԱՒԼԻԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

«Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»
Փետրուար 1984

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԱՐՏԻՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

27 ՄԵՒԵԱԼ

«ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ Է ՄԵՐ ԴԱՏԻՆ ՀԱՄԱՐ»
ԿԸՍԷ ՂԱՍԵՄԼՈՒ

Այս անդամ Փէչէնէգի եւ Եուվալըի մէջ է որ Քիւրտերը ահաբեկչական ադարքներու դիմած են: Մամուլի Անատոլու դործակալութիւնը կը հաղորդէ որ 2 անջատ խումբեր 20 – 25 հոդիէ բաղկացած 16 հոդի սպանած են (3 կին եւ 2 երախայ) Փէչէնէգ եւ 9 դիւղացի հրացանադարկ ըրած են Եուվալը: Հանրահաւաք մը օդը ելած է ակռանի մը հանդիպելով եւ հոս ալ մեռեալներ կան, նաեւ վիրաւորներ: Անատոլու դործակալութեան յաւուկ թղթակիցը կը պնդէ որ ոտմբը Իօզալին համար էր, որ այս ադարքներէն քանի մը ժամ առաջ չբջանը կը պարտէր եւ վրէ ըրած էր ապստամբներուն՝ «Ի սէր Աստուծոյ, ուղիղ ճամբան վերադարձէք»: Ոճրափորձերէն ետք, թռանով վերադարձած է նոյն վայրերը: Քանի մը չաբաթ առաջ ալ, Իօզալ Փընարճըք դացած էր, նախորդ Յարդին վազորդայինն եւ պարծենցաց. – «Մի՛ վախնաք ասի մը աւազակներէ, իրենց վախճանը մօտ է: Թերեւս 100 – 200 հոդի են, բայց մէկը միւսին ետեւէն կը բռնենք»:

Այս ադարքներուն տէր կ'ըլլայ Թուրք աչխատաւորներու կուսակցութեան (մարքս – լենինիստ) դինեալ 3 ճիւղերէն մէկը – Քիւրտիստանի ժողովուրդի ազատագրութեան բանակ–, բայց քրտական բոլոր հոսանքները համաձայն չեն: Օրինակ, Պարտիստանի քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Ապտերհաման Զաուեմըւ յայտարարած էր որ կատարուածը՝ «բացատական է մեր դատին համար», դեռ առաջին Յարդին վազորդայինն իակ Փարիզի մէջ, ուր կ'ապրի, «Լիպերասիոն»ի թղթակցին: Նոյն թղթակիցը՝ Մարք Քրավէչ խմբագրական մը նուիրած էր այս հարցին, Ուրբաթ առաւ (Յուլիս 10), ուր նաեւ կ'ըսէ թէ Քիւրտ աչխատաւորներու կուսակցութեան գործած Յարդը կ'արատաւորէ քիչ ծանօթ դատ մը: Քրտական հարցը նոր չէ, չբջանին ամէնէն հիներէն մէկն է նոյնիսկ: Թուրքիոյ քիւրտ ինքնաւար չարժումներու զսպումը քանա – կան թուականներուն Իթթիհատի վարչակարդին օրերուն, վայրագութեամբ դերատմցուած է միայն իրեն նախորդող Հայերու Յարդերով: Քիւրտ չարժումները, կը դրէ «Լիպերասիոն»ի աչխատակիցը, կ'օդտադործեն տեղական հակատութիւնները բան իրենց տեղական չահերուն: Իրաքի մէջ, Թալապանիի Քիւրտ ժողովուրդի միութիւնը Թեհրանի մէջ միջոցներ կը փնտռէ Պաղտատի դէմ պայքարելու համար: Թուրքիոյ քրտական չարժումը – խորհրդարդամիտ – որու զօրավիդ են Իրան եւ աւելի չեշտուած կերպով՝ Սուրիա, ամէնէն բիրտն է եւ կ'արդարացնէ Անգարայի ծայրայեղ պինումը այդ չբջանին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Շիրաք ակտաւ դրամ բաժնել եւ ամէնէն առաջ հետազօտութեան համար: Պորտոյի

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԱՐՈՒՍԸ

Առաջին անգամ տեսայ Արուս Ոսկանեանին 1935 թուականի գարնանը, երբ լրացել էր իմ 16 տարին: Փողոցով քայլում էր: Զափազանց համակիչ այդ վինոլն էին ուղղուած անցորդների հայեացքները: Ինձ համակեց անբացատրելի մի զգացում, չէի կարողանում աչքս կտրել, տղայավարի յամառ կերպով հետեւեցի նրան, մինչեւ անհետացաւ Արովեանի բակերից մէկում:

Իսկ առաջին ցնցող տպաւորութիւնը նրա արուեստից ստացայ Փափազեանի երեւանեան հիւրախաղերից մէկի ժամանակ:

Վահրամ Փափազեանն Օթելլօ էր, Արուս Ոսկանեանը՝ Դեզդեմոնա, Միքայէլ Մանուէլեանը՝ Եակօ:

Այստեղ էր, որ ես անյուսալիօրէն սիրահարուեցի Դեզդեմոնայի դերակատարուհուն: Դրանից յետոյ յաճախ էի «որսում» Արուսին Արովեան փողոցի անկիւնում: Արդէն ատոյգ գիտէի, թէ առաւօտեան որ ժամին է նա թատրոն գնում եւ երբ վերադառնում: Ուղեկցում էի նրան թատրոն եւ թատրոնից տուն, հիանում նրանով, բայց հնար չէի գտնում ծանօթանալ հետը, անմատչելի էր ինձ համար: Վախենում էի մօտենալ ու որեւէ բան ասել: Գլխի ընկայ, որ Արուս Ոսկանեանին մշտապէս սեանելու միակ միջոցը թատրոնում աշխատանքի անցնելն էր: Դարձայ ռեկվիզիտար եւ մէկ ու կէս տարուայ ընթացքում փորձում էի որեւէ առիթով մօտենալ նրան, խօսել հետը: Ու զարձեալ վարանում էի:

Բայց տեղի ունեցաւ անսպասելին: Թատրոնի բուֆէտում ձիթապտուղ էին վաճառում: Դերասանները հերթ էին կանգնել, յատկապէս ծագումով Պոլսեցիները: Ես առաջին անգամ էի տեսնում ձիթապտուղ եւ տարակուսում էի՝ գնել, թէ ոչ: Ինդրեցի, որ ինորդներից մէկը մի հատիկ տայ ինձ՝ համտես անելու: Բերանս դրի թէ չէ, դուրս թքեցի:

– Սրա համա՞ր էք իրար խառնուել:

Արուսը, որ մօտեցել էր վաճառասեղանին, վրայ բերեց.

– Լսէք, երիտասարդ, եթէ այդպէս հիասթափուեցիք, ձեզ հասանելիք բաժինը ես կը գնեմ: Դէմ չէ՞ք:

Ես խոյն գնեցի իմ բաժին ձիթապտուղը եւ տոպրակով յանձնեցի Արուսին: Նա ձեռքով չոյեց մազերս, եւ չնորհակալութիւն յայտնեց: Ես եօթներորդ երկնքում էի:

Յաճախ էի լինում բեմական փորձերին եւ ընկնում երեւակայական մի աշխարհ: Իսկ երեկոյեան, քուլիսների հետից, հիանում էի Արուսի խաղով: Բոլոր դերերը սազում էին նրան, դասական կերպարները՝ առաւել եւս:

Նրա հետ մօտիկից շփուելու առիթներ չէի փնտռում, ամէն ինչ զգում ու վերապրում էի հեռուից: Նրան նայելիս, սիրտս միշտ ինչ – որ կծկւում էր, տխրութիւն էր գալիս վրաս, բայց եւ ուրախանում էի, որ այդ հրաշք կինը իշխում է իմ մտքերի ու զգացմունքների վրայ:

Քանի որ աշխատում էի իբրեւ ռեկվիզիտոր, պարտաւորութիւն ունէի ապահովել ներկայացումը զանազան իրերով՝ մատակարարել մէկին ձեռնափայտ, միւսին՝ անձրեւանոց, ուրիշին դնել «չուստով» մրցեր ու «էմոուշ» դինիներ:

Շատ սիրեցի Թատրոնը, սիրեցի իմ աշխատանքը եւ այլեւս մտքովս չէր անցնում, թէ երբեւէ կարող եմ զրաղուել որեւէ ուրիշ բանով:

Յաճախ եմ յիշում Թատրոնի խորհրդատուր վարագոյրը, խորհրդատուր այն իմաստով, որ երբ բացւում էր, աչքիս առաջ պատկերանում էր մի այլ կեանք, այլ դարաշրջան՝ ծանօթ ու անծանօթ յոյսերով, ապրումներով ու ճակատագրերով: Երբ բեմում Թագաւորը նստած էր իր գահին, իսկապէս Թագաւորի նման էր՝ կոզքին ունենալով նազելի ու ամօթխած արքայադուստրին: Երբ հարուստ վաճառական էր քայլում բեմով, զգում էիր, որ իրօք հարուստ է: Իսկ երբ վարագոյրը փակւում էր, ամէն ինչ անհետանում էր, եւ մնում էիր ինքդ քեզ հետ՝ քո բանական անզօր առօրեայով:

Չէ, հրաշք է Թատրոնը: Աւետ Աւետիսեանը, հանում էր իր վաճառականական հանդերձանքները, եւ ես տեսնում էի, որ նա դառնում է ինձ պէս սովորական ու չփոթուած մէկը:

Դրանք մեր Թատրոնի ծաղկունքի տարիներն էին, քանքարաւոր հայ արտիստների գործունէութեան ժամանակը: Ինչպէս մոռանալ Զանազանին՝ «Շահնամէ»ում ստեղծած իր չահի կերպարով, կամ Հերաչեայ Ներսիսեանին՝ իր արտիստական ամեհի տարերքով ու վիթխարի տաղանդով: Հապա Յասմիկի կատարմիան «Այպրոպ»ում կամ Վազարշեանի Եզոր Բուլչովը...: Բայց ամէնից աւելի ինձ յուզում, շլացնում, ոգեշնչում էր Արուսը՝ իր բոլոր դերերում: Նրա դերակատարումների օրերին ես Թախանձում էի Սոկրատ անունով յուշարարին, որ Թոյլ տայ ինձ ծուարելու իր խցիկում, եւ չունէր պահած հետեւում էի Արուսին, որսում նրա իւրաքանչիւր խօսքն ու շնչիւնը:

Վերջապէս վրայ հասաւ այն երջանիկ ժամանակը, երբ դերասանուհին, նկատելով իմ անսահման սէրն ու հետաքրքրասիրութիւնն իր հանդէպ, պարզեւեց ինձ իր բարեհամբոյրութիւնը, ուշադրութիւնը եւ նոյնիսկ մայրական քնքշանքը: Մեր յարաբերութիւնները մաքուր էին, անթերի: Այլ կերպ չէր էլ կարող լինել երկրպագողի եւ երկրպագութեան արժանի արուեստագէտի միջեւ: Ինձ յատուկ մոլեգնութեամբ ես ատուածացնում էի նրա տաղանդն ու գեղեցկութիւնը:

Մեծագոյն ուրախութիւն էի ապրում նրա հետ զրուցելիս, նախագղալով, որ յետագայում մեր ճանապարհները արեւստում հատուելու են: Ի հարկէ, նա արդէն լիովին ձեւաւորուած արուեստագէտ էր, իսկ ես նոր պիտի ընտրէի իմ ուղին: Առայժմ ես միայն դիտում էի, հիանում, զարմանում ու ներշնչւում:

– Կոլիա, սիրելիս, դու չատ կրքոտ ես, մարդկանց հետ խօսելիս. ձայնդ բարձրացնում ու Թափ ես տալիս ձեռքերդ: Դա լաւ սովորութիւն չէ: Աւելիդ նախ ինքդ քեզ ասա, մինչդ յետակեցրու, յետոյ միայն արտայայտիր, առանց կարուկ չարժումների...:

– Աւա՛ղ, ես այդ սովորութիւնը հօրիցս եմ ժառանգել:

– Բայց կեանքն էլ մարդու մէջ ինչ – ինչ յատկութիւններ է դաստիարակում: Սովորիր այնպէս նայել մարդկանց ու աշխարհին, որ ոչ մի լաւ բան չվրիպի քո ուշադրութիւնից: Աչխատիր լինել զուսպ ու ներքնակաս:

– Ես, երեւի, ձանձրացնում եմ ձեզ:

– Չէ, սիրելիս, ինձ ձանձրացնում են միայն կեղծաւորութիւնը, խելօք երեւալու ճիգերը, իսկ բնական խելքը, թէկուզեւ չզարդացած, չոյում է միտքս ու հոգիս: Դու չափազանց Ջահել ես, սակայն չնորհալի եւ բարի: Քեզ հետ չփուելիս, ես ինքս էլ Ջահելանում եմ, հոգեպէս Թարմանում...

1937 Թուականի Յունիսին ես մեկնեցի Լենինգրադ՝ պետարուեստից ակադեմիայում ուսանելու: Մինչ այդ ուսարեւ էի պարարուեստի դպրոցը, մի քիչ փող հաւաքել եւ ստացել Արուսի օրհնութիւնը.

– Կոլիա, քեզ համար դժուար կը լինի, միջոցներդ սուղ են, գիտեմ. բայց խմայիր, դա էլ մեծ փորձութիւն է, որ պիտի յաղթահարես կեանքում:

Առաջին փորձութիւնը չյաղթահարեցի: Ինձ ակադեմիա չընդունեցին, նախապատրաստուած չէի, ինչպէս հարկն էր: Եւ ընդունուեցի ակադեմիային կից պետարուեստից դպրոցը:

Լենինգրադում ուսման տարիներին ես նամակագրութիւն ունէի Արուսին հետ: Մի անգամ, 1940 Թուականին նրանից նամակ ստացայ՝ հրաւիրատոմսի հետ միասին: Արուսի Թատերական գործունէութեան 30–ամեայ յոբելեանն էր: Նա գրում էր, որ կատարում է ինձ եւ յաճախ մտածում իմ մասին: Իմ ուրախութեանը չափ չկար: Ես նորից ու նորից էի կարդում նամակը: Որքան Թարմ էին յիշողութիւնները Արուսի մասին, եւ որքան ցաւալի էր գիտակցել, որ չէի մասնակցելու մեծ արտիստուհու յոբելեանին, չէի տեսնելու նրան, չէի լսելու նրա ձայնը: Որովհետեւ պատերազմում էի ակադեմիայի քննութիւններին: Սակայն եղայ բաւարարուել չնորհաւորական մի հեռագրով:

1941 Թուականն էր: Պատերազմը սկսուել էր: Ես նորից Երեւանում էի: Եւ խոյն այցելեցի Արուսին: Դուռն ինքը բացեց: Գրկախառնուեցինք:

Այդ ժամանակ էր, որ առաջին անգամ միտք ծագեց իմ մէջ ստեղծել Արուսի դիմաքանդակը: Նա համաձայնեց մի քանի նստոյս տալ իմ առջեւ: Դա ակադեմիայից յետոյ բնօրինակիս իմ առաջին ինքնուրոյն աշխատանքն էր: Ջանկէ ոչ փորձ, եւ ոչ էլ, բնականաբար, վարպետութիւն: Նայում էի աքանչելի ընորհքս ու ոգեշնչում: Արուսը կանգնած էր իմ առջեւ իր ողջ ներքազեղութեամբ ու տքմայքով՝ գլուխը բարձր, հայեացքն արտահայտիկ: Ես պապանձուել էի ու չէի կարողանում սկսել աշխատանքս:

Քանդակի մեծ վարպետները կարողանում են որսալ նախ ընդհանուր ձեւը, ապա միայն անդրադառնալ մանրամասներին: Իսկ ես կառչել էի մանրամասնեերից եւ պատճէնում էի ամէն ինչ՝ ձգտելով նմանութեան: Ոչինչ չէր ստացւում: Ուզում էի դադարեցնել աշխատանքը: Այն ատենում էր եւ՛ ինձ, եւ՛ Արուսին:

– Համբերիր տղաս, աշխատիր պարզել ուզածդ: Փորձիր: Մի՛ նայիր իմ Թոշնած այտերին: Աչխատիր չնկատել դա: Ինձ առջեւ վանդնած է ղերասանուհին, այլ ոչ Թէ տարեց կինը: Աչխատիր ներդրել այն, ինչ հանդիսատեսն է պղում դահլիճից, այսինքն ոգին, արտահայտու ոգին: Դու պիտի ամէն օր ստեղծագործական տարերքի մէջ լինես, ոչ միայն երբ կաւի վրայ գլուխդ ես տեսածդ, այլեւ անպատանկողին մտնելիս: Իսկական արուեստագէտի միտքը քուն չի մտնում:

Արուսը խօսում էր Թատրոնի, դրականութեան, կերպարուեստի մասին, պլաններց ընդհանրութիւնների մասին: Ես ես կամաց – կամաց Թօթափում էի ամրութիւնս, փորձելով վերադրել յաճս ու տեսածս կաւէ նախօրինակի վրայ...:

Արուսի ամենայաջողուած դերերից կը կրուչինեան Օստրովսկու «Անմեղ մեղաւորներ»ը բիէսում: Վերջին արարում կար հոգեկան ներքին լարուածութեամբ լի մի պատկեր, որ ներկայացման գագաթնակէտն էր, եւ որտեղ դրսեւորում էր Արուսի վիթխարի վարպետութիւնը: Դահլիճը քարանում էր վշտի խորագոյն ապրումից, չատերը սրբում էին արցունքները: Զգիտեմ, Թէ մոզական ինչ ուժ էր յորդում բեմից ու ցնցում հանդիսատեսին:

Հերթական ներկայացումից յետոյ Արուսին տուն էի ուղեկցում: Ջմեռնային մեղմ եղանակ էր, փողոցները զրեթէ դատարկ էին: Լուռ քայլում էինք լապտերների փխրուն տակ: Կողքիս Արուսն էր եւ նրա Կրուչինեան:

– Կոլիա, ինչո՞ւ ես այդպէս լուռ ու մունջ: Ներկայացումը քեզ դուր չեկա՞ւ:

– Ես ցնցուած եմ: Բեմի վրայ դուք արտայտում էիք իսկական արցունքներով: Ինչպէ՞ս էք կարողանում:

– Կեանքում ծանր օրեր չատ եմ ունեցել: Այդ պահին ես միացնում եմ իմ վիշտերը Կրուչինեինայի վշտին, եւ ստացւում է այն, ինչ դու տեսար...

Պատերազմի դժնդակ օրերին բոլոր արուեստագէտները, դերասանները ներկայանում էին չէֆական աշխատանքներում: Արուսն աշխատում էր զինւոր ու ցերեկ: Պատերազմի աւերածութիւնները, ժողովրդի վիշտը նրա հոգում խորը Թափանց էին ծնել: Թատրոնում ստեղծուել էր արտաղնայ մի բրիգադ, որ ապատակում էր սահմանապահ գնդերը, ռազմական կայազօրները եւ հիւանդանոցները: Արուսը ամբողջովին նուիրուել էր այդ աշխատանքին. վիրաւորներն էլ ապատում էին նրան անհամբեր, սրտի Թրթիռով: Մասնակցում էր կազմակերպուող համերգներին, միջոցառումներին եւ վիրաւորների հանդիսասրահին Թողնում իր ջերմ սրտի մի մասնիկը:

Արուսը գօտեպնդելու եւ ոգեշնչելու պարմանալի ունակութիւն ունէր.

– Զինուորների հետ պիտի խօսել ճշմարիտ արուեստի լեզուով: Դա կը գինի նրանց յանուն արդարութեան եւ ապատութեան իրենց մղած մահու ու կենաց պայքարում:

Մեր վերջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ զերասանուհու տանը: Շատ տխուր էր: Երկար խօսեցինք եւ չէինք կարողանում ուտարեւ մեր զրոյցը ու հրաժեշտ տալ միմիանց: Ես գնում էի ջրյան աշխատելու եւ երկար ժամանակ չէի տեսնելու նրան: Մենք բաժանուեցինք եւ ինչպէս պարզուեց՝ առյաւէտ...:

Սիրելի, անմոռանալի Արուս: Դու վազուց արդէն մեզ հետ չես, բայց իմ հոգուց ու մտքերից անբաժան ես: Որովհետեւ ու մտքերից անբաժան ես: Որովհետեւ ես քո հրաշագեղ մարզական կերպարը եւ քո արտիստական բացառիկ չնորհքը, քո պարզ ու բնական կեցուածքը ինձ համար յաւերժօրէն կենդանի, մշտապէս ոգեշնչող եւ արուեստի ու զեղեցկութեան հանդէպ խորագոյն հետաքրքրութեան արթնացնող լուսաւոր կէտեր եղան...:

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Յունիս 19 – 21 Թուականներու միջեւ կայացած Միւնհէնի գիտահաւաքը որ յատկացուած էր ութիւնեան ինքնութեան հարցին, առիթ մը կ'ըլլայ, որ անդրադառնանք Գերմանիոյ հայ գաղութին պարպած պատկերին: Այս գաղութը նոր դիմագիծ առած է ու չատախս չէ որ տեղեկութիւնը կը ստանանք անոր կառոյցին ու հոն տարուած գործունէութիւններու մասին: Ուրեմն, կը խնդրենք որ այս մարզին մէջ մեզ լուսաբանէ գաղութին ծանօթ անուն մը՝ Միհրան Տոպալ, որ պիտուր կազմակերպիչն էր վերոյիչեալ գիտահաւաքին: Ան սիրով կ'ընդառաջէ:

Հ.– Նոր գաղութ մրն է գերմանահայ գաղութը· կրնա՞ք համառօտ տեղեկութիւններ տալ անոր բաղկացուցիչ տարրերուն, անցեալին, ու հոն գործող ազգային կազմակերպութիւններու մասին:

Պ.– Այո, նոր գաղութ մրն է այսօրուան գերմանահայ գաղութը: Եթէ առաջին աշխարհամարտէն առաջ եւ անկէ հետ չատ քիչ Թիւով Հայեր կ'ապրէին հոս, որոնք մեծ մասով ուսանողներ կամ վաճառականներ էին, Բ. աշխարհամարտին հետ հոս հաստատուեցան քիչ Թիւով հայ դերիներ: Իսկ այսօրուան գաղութը 20 – 25 տարուան անցեալ մը ունի. կազմուած է ջախջախիչ մեծամասնութեամբ Թրքահայերէ, որոնք որպէս օտար բանուորներ եկած ու հոս հաստատուած են. վերջերս անոնց վրայ կ'աւելնան նաեւ պարսկահայեր:

Գերմանահայութիւնը կազմակերպչական կառոյցը խմբած է եկեղեցական եւ մշակութային միութիւններու չուրջ. պէտք է ըսել, Թէ գործունէութեան բացառիկ մը չկայ այս երկու խումբի կազմակերպութիւններուն միջեւ. այլ, հիմնուած են միութիւններ, որոնք մեր ազգային հանգամանքը ստանձնած են սա կամ նա պարտականութիւնը, ինչպէս՝ կրօնական, հայերէնի դասաւանդութիւն, մշակութային ձեռնարկներ, կամ Փութպոլի խումբի կազմակերպութիւն:

Հետզհետէ ինքզինքը ցոյց տալ սկսած է եկեղեցական ու ոչ – եկեղեցական միութիւններու տարբերում մը կազմակերպչական դեմքի վրայ:

Գերմանահայերու 99%–ը օտար բանուորներ են, որոնք նիւթական սահմանափակ կարելիութիւններ ունին. անոնք ոչ ալ կ'օգտուին միւս օտար գործաւորներու խումբերուն վայելած իրաւունքներէն, ինչպէս՝ Թուրքերը, Եուկոսլաւները եւայլն. իրենց երկիրներուն եւ Գերմանիոյ միջեւ գոյացած համաձայնութիւններու հիման վրայ: Այնպէս որ Գերմանիոյ հայ գաղութը ձգուած է իր չատ սահմանափակ կարելիութիւններուն հետ գլուխ պիտի: Մինչդեռ նման նորակազմ գաղութներ մասնաւոր հետաքրքրութեան պէտք ունին, որպէսզի սերունդներ չկորսուին ու չկրկնուին նոյն սխալները:

Դժբախտաբար մինչեւ այսօր ոչ միայն սփիւռքահայ գաղութներ հետաքրքրուած չեն, այլ նաեւ այս գաղութին պահանջները տուեալ իրենց մղած մահու ու կենաց պայքարում:

Մեր վերջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ զերասանուհու տանը: Շատ տխուր էր: Երկար խօսեցինք եւ չէինք կարողանում ուտարեւ մեր զրոյցը ու հրաժեշտ տալ միմիանց: Ես գնում էի ջրյան աշխատելու եւ երկար ժամանակ չէի տեսնելու նրան: Մենք բաժանուեցինք եւ ինչպէս պարզուեց՝ առյաւէտ...:

Սիրելի, անմոռանալի Արուս: Դու վազուց արդէն մեզ հետ չես, բայց իմ հոգուց ու մտքերից անբաժան ես: Որովհետեւ ես քո հրաշագեղ մարզական կերպարը եւ քո արտիստական բացառիկ չնորհքը, քո պարզ ու բնական կեցուածքը ինձ համար յաւերժօրէն կենդանի, մշտապէս ոգեշնչող եւ արուեստի ու զեղեցկութեան հանդէպ խորագոյն հետաքրքրութեան արթնացնող լուսաւոր կէտեր եղան...:

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

բուն համաճայն կառույց մը ստեղծելու ծրագրած աշխատանք ալ չկայ:

Հ.– Ի՞նչ թիւ կը ներկայացնէ այս գաղութը:

Պ.– Մօտաւորապէս 12 հազար Հայեր կ'ապրին յատկապէս Ճարտարական վերջին տասնամեակներուն շուրջը, Ֆրանք – ֆուրթ, Քէօլն, Համպուրկ, Պերլին, Շթութկարտ եւայլն: Քէօլնի համայնքը ամէնէն բազմամարդն է: Հոն հետզհետէ ստեղի հիմնական գործունէութիւնները կ'ընդլայնուին:

Հ.– Ի՞նչ կարելի է ըսել եկեղեցական ու դպրոցական կացութեան մասին:

Պ.– Հայերը հոս եկեղեցի չունին, միշտ հիւրասէր կը գործածեն աւետարանական կամ կաթոլիկէ եկեղեցիները: Առանք այն միակ հաստատութիւններն են, որոնք ոըոչ օգնութիւն մը ցոյց կու տան մեր համայնքին: Ունինք միօրեայ դպրոցներ, որոնք գոհացուցիչ չեն:

Ցուսահատեցնող երեւոյթ մըն է թըրքախօսութիւնը: Որովհետեւ ընդհանրապէս ծնողքները հայերէն չեն գիտեր, ներմանախօս եւ թրքախօս նոր սերունդ մը կը հասնի, ինչ որ դաղութը կը դնէ դրեթէ անյուծելի հարցի մը հետ դէմ դիմաց:

Գերմանիոյ հայ դաղութը մէկ եկեղեցական մը ունի, Ցակոր քհնյ. Կէօքճեանը, որ ստիպուած է Գերմանիոյ բոլոր անկիւնները այցելել ու պատարագել:

Հ.– Իսկ այլ գործունէութիւննե՞ր:

Պ.– Ցուիթպոլի խումբերէն զատ աշխուժութիւն ստեղծած են Փոլքլորի խումբերը, ինչպէս անոնցմէ ինծի ծանօթ Քէօլնի Փոլքլորի խումբը, որ կ'աշխատի Միւնի Նիբելունգի առաջնորդութեամբ:

Հ.– Ըսուեցաւ որ վերջերս հոս այցելած են Հայաստանի ձայնասփիւռէն կարգ մը դէմքեր. նման այցելութիւններ նաեւ այլ գաղութներէ ի՞նչ ընդունելութիւն կը գտնեն համայնքին կողմէ:

Պ.– Շատ լաւ-մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծուի դաղութին մէջ. այս օրերուն կը սպասենք որ «Նաւասարդ» պարխումբը դայ Քէօլն ու ներկայացումներ տայ (*):

Հ.– Ի՞նչ է խառն ամուսնութիւններու համեմատութիւնը երիտասարդ սերունդին մէջ:

Պ.– Խառն ամուսնութիւններ, մանաւանդ գործաւոր դասակարգին մէջ դրեթէ չկան: Հակառակ որ թրքախօս, կամ գերմանախօս են, երիտասարդներու մէջ զօրաւոր է հայկականութիւնը: Կը խորհիմ, թէ Գերմանիոյ մօտիկ անցեալէն թելադրուած օտարներու քաղաքականութիւն մըն է ասոր պատճառը: Գերմանացիներու յանցաւորի հոգեբանութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ օտարները ղիւրութեամբ չեչտեն իրենց ինքնութիւնը:

***

Նոր դաղութ մը, հապճեպ ուրուագրումով մը. նոյն երեւոյթները, նոյն ցաւերը, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, ուր հին կամ համեմատաբար նոր հայկական խմբաւորումներ կան. ցրուածութիւն, կապակերպչական աշխատանքի պակաս կամ բացակայութիւն, զանազան խմբակներու միջեւ հաղորդակցութեան դժուարութիւն, նոր սերունդի օտարախօսութիւնը. ազդակներ, որոնք տեսարանօրէն ձուլումի ամենակարճ ճամբան ցոյց կու տան. ու միւս կողմէ դիտակից անհատներու ու մէկ երկու խմբակներու աշխատանքը, որ կը բանի հակառակ ուղղութեամբ: Մաղթենք, որ հակադիր այս ուժերուն արդիւնքը նպաստաւոր ըլլայ Եւրոպայի այս նոր դաղութին համար, քանի որ այլ փորձառութիւններ ցոյց տուած են, թէ ամէն դաղութ պէտք է իր դլխուն ճարը նայի առանց հետաքրքրութիւն ու չահագրդռութիւն սպասելու:

Ա. Թ.

(*) Թղթակցութիւնը տե՛ս «Յառաջ» Յուլիս 10-ի թիւին մէջ:

LIVRES REÇUS

CONTES ARMENIENS
racontés par
CHAKÉ DER MELKONIAN - MINASSIAN
Illustrations : *Elo Boudakian*
Préface : Henri VERNEUIL
Editions KIRK, 1987.

ՅՈՒՇԱՏԵՏ

«ԱԶԱՏ ԵՍ ՈՒԶԱԾՊ ՄՏԱԾԵԼՈՒ»

Ափրիկեցի դրող եւ բանաստեղծ մը, Պրէյթըն Պրէյթընպախ, որ իր երկրին մէջ եօթը տարի բանտարկուեցաւ իր գրածներուն համար անցեալները կը պատմէր, որ բանտին անօրէնը ապտէս ըսած էր իրեն.

– Ազատ ես ուզածդ մտածելու, բայց չըլլա՛յ որ զանոնք դրել փորձես:

Գիրին ուժը ցոյց կուտայ այս նախադասութիւնը: Արդարեւ երբ մտածումը դիրի վերածուի ու բազմապատկուելով, հազարաւոր օրինակներու վերածուելով բաշխուի մարդոց, ուժ կը դառնայ ու կը չարժէ զանդուածները: Կրնայ զանդուածը չարժել իշխանութեանց փափաքած ուղղութեամբ, կրնայ զանդուածը չարժել նաեւ դէպի իշխանութեանց համար անսիրելի ուղղութիւններ: Երկու պարագային ալ ուժ է, օգտագործելի կամ դըսպելի:

Ամէնէն յեռամնայ ընկերութիւններու մէջ իսկ, ուր անդրազիտութիւն կը տիրէ, ուր դրել – կարդալ դիտցող մարդոց թիւը բարձր չէ, դիրը դաղտնի ուժ մըն է, որ իր դէմ դառած մարդիկը կը վարակէ զանազան միջոցներով եւ կը չաղուէ դանոնք զանազան կազապարներու մէջ: Ինչ որ կ'ուզես մտածէ, մտածելու ազատ ես, բայց մի դրեր, կ'ըսէ բանտին անօրէնը, որովհետեւ կը մտածէ, թէ մտածումը իր տուփին մէջ հանդչող լուցկիի մը չափ անվնաս է ինքնին, որքան տեսեր որ մէկը անկէ կայծ մը չի հաներ եւ ատով բան մը չի բռնկեցներ:

***

Մտածումը խորհուրդ մըն է, դաղտնի մնացած ապրում, մինչդեռ դիրը, այդ մտածումին մերկացումն է, հրապարակ իջնելը, մարդոց միջեւ բաշխուիլը:

Եթէ մտածող մարդու մը երեսը նայիլ, կը հասկնաք թէ այդ մարդը կը մտածէ այդ պահուն, բայց դրեթէ անկարելի է կռահել, վասահ ըլլալ թէ ինչ կը մտածէ: Ցաճախ կը հարցնենք մեր խօսակիցին.

– Ի՞նչ կը մտածես:

Խօսակցութեան մը ընթացքին չանկարծ մեր խօսակիցը կը կենայ, բառեր մը մըտածել կը սկսի: Ի՞նչ: Աստուած դիտէ: Երբեմն ալ, խօսակցութեան մը ընթացքին, կ'անդրադառնանք որ մեր խօսակիցը բացակայ է, մեզ մոխիկ չըներ եւ թաղուած է իր սեփական մտածումներուն մէջ:

– Ի՞նչ կը խորհի արդեօք:

Մարդուս կեանքին մէջ չրջաններ կան, նոյնիսկ պահեր կան, երբ պատրաստ ենք չատ բան զոհելու, դիտնալու համար թէ ինչ կը մտածէ մեր դիմացինը: Մէկզմէկու զարպասող զոյդեր, մէկզմէկի սիրել կարծող երիտասարդներ, նոյն տան մէջ բնակող եւ ընտանիք կազմող այրն ու կինը, հայր մը եւ զաւակ մը, մինչեւ իսկ երկու սրտակից բարեկամներ, կամ ընդհակառակն, երկու սիեւերիմ թշնամիներ, երբեմն որքան պիտի ուզէին դիտնալ, թէ իրականութեան մէջ ի՞նչ կը մտածէ դիմացինը: Մտածումը խորհուրդ մըն է, եւ մարդ չաճախ կրնայ իր մտածածին ճիշդ հակառակը հրապարակել: Թերեւս կ'ատէ դիմացինը, բայց կրնայ «կը սիրեմ քեզ» ըսել: Թերեւս ընդհակառակն կը պաշտէ դիմացինը, բայց «չեմ սիրեր քեզ» ըսել:

Մտածումը խորհրդաւոր ըլլալէ զատ, անփոխանցելի ալ է մասամբ: Արդեօք մարդ կրնա՞յ լրիւ դիմացինին բացատրել թէ ճիշդ ու ճիշդ ինչ կը մտածէ: Մարդ, իր մտածումին երկնակամարը լուսաւորող երիւներանդ հազարաւոր դոյները կրնա՞յ նոյնութեամբ դիմացինին յոլացնել, այնպէս ինչպէս չարժանկարի դործիքը կը յոլացնէ սպիտակ պատատին: Նկարագրելու եւ արտայայտելու ինչպիսի ճարտարութիւն, մանաւանդ յիշելու ինչ մեծ կարողութիւն պէտք է ունենայ մարդ, որպէսզի իր արագընթաց մտածումները նոյնութեամբ փոխանցէ ուրիշի մը, անոնց հազորդակից դարձնէ ուրիշ մը:

Ատոր փոխարէն, նոյնիսկ եթէ դոյզն չափով փոխանցուի ուրիշին, կամ դիրի կամ արուեստի գործի վերածուի, մտածումը կը դադրի խորհուրդ մը ըլլալէ եւ կը դառնայ հանրային սպրանք: Կը դառնայ չօշափելի առարկայ, տեղ կը գրաւէ տարածութեան մէջ, կը դոյատեւէ պատմութեան մէջ: Եթէ դիրի կամ արուեստի գործի չվերածուէր, պիտի անհետանար երթար, պիտի կորսուէր առանց հանրային դեր մը խաղալու մարդոց կեանքին մէջ:

***

Բայց որքա՞ն իրաւունք է արդեօք բանտին անօրէնը, երբ իր թշնամիին կ'ըսէ. – Ինչ որ կ'ուզես մտածէ, բայց մի՛ դրեր: Մտածումը իսկապէս տուփին մէջ հանդչող լուցկիի ցպիկի մը չափ անվնա՞ս է:

Չեմ կարծեր:

Մտածումն ալ նոյնքան պէտք է մտահոգէր վերեւ յիշուած բանտի անօրէնը, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր բանտերուն անօրէնները: Մտածումն ալ, մինչեւ իսկ երբ դիրի կամ չօշափելի առարկայի չի վերածուիր, դէնք մըն է մարդոց ձեռքը: Մտածող մարդը միշտ ուժ մըն է, չարեբուն համար մտահոգիչ, բարիներուն համար սփոփարար: Տասը հայրենակիցներ որոնք քով – քովի նստած կը մտածեն առանց միմիկմէկու հետ բան խօսելու, չատ աւելի մտահոգիչ ուժ են, քան թէ այն միւս տասը հայրենակիցները, որոնք քով – քովի նստած, իրարու հետ խօսելով, ոչինչ կը մտածեն: Եւ այն որ կը դրէ առանց մտածելու, հազար անդամ աւելի տխմար ու անվտանդ է, քան թէ այն որ չի դրեր, բայց կը մտածէ:

Ի. Հ.

ՀԱՅԿ ՊԱԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վերջերս «Յառաջ»էն իմացայ, որ Պէյրութի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ուսուցիչ եւ դասախօսական Հայկ Պալեան: Ողբացեալը եղած է կոզակիլեան՝ Ցակոբ Մարկոսեանի, նախընտրած ուսուցիչը՝ Ձպէյլի որբանոցը: Ցաճախ կը խօսէր իրեն մասին, նշելով թէ Հայկ Պալեան եղաւ մանկութիւնս չունեցող հայ որբուկներու հոգիները լուսաւորող ուսուցիչներէն մին, որ սիրտ ու հոգի հատցուց սովեցնելու համար հայ լեզուն ու դրականութիւնը, նոյն ատեն վառ պահելով իր աշակերտներու հոգիներուն մէջ հայօրէն ապրելու վճռակամութիւնը:

Հակառակ իր պաշտօնավարութեան կարճ ժամանակաշրջանին, Հայկ Պալեան՝ չնորհիւ իր հաղորդական բնաւորութեան, յաջողեցաւ որբերու հոգիներուն մէջ ցանել հայասիրութեան սերմերը, որոնք յետագային պիտի արդիւնաւորուէին ու այդ որբերը պիտի դառնային մեր ազգային կեանքի դերակատար դէմքեր, կեանքի մէջ յաջողած մարդիկ եւ իրենց ազգային աւանդութիւններուն կառչած Հայեր:

Հայկ Պալեանի յիշատակը անթառամ պիտի մնայ ոչ միայն իր դասախօսած սերունդի, այլեւ ամբողջ Հայութեան հոդիներուն մէջ:

Հ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ
ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Յունիս 27-ի ընդհանուր ժողովէն ետք նորակազմ վարչութիւնս իր առաջին նիստը գումարեց Յուլիս 4, Շաբաթ օր ու կազմեց իր դիւանը. –

Նախագահ՝	Գրիգոր Պըլտեան
Փոխ – նախագահ՝	Մարկ. Նշանեան
Քարտուղարներ՝	Արփի Թոթոյեան, Զուլալ Գազանճեան
Գանձապահ՝	Խաչիկ Տէրտէրեան
Հաշուեքննիչ՝	Կարապետ Տաճէեան
Յորհրդական՝	Տիգրան Պալեան

Ամէն տեսակ թղթակցութեան համար Ընկերակցութեանս հասցէն կը մնայ՝

118, rue de Courcelles — 75017 PARIS

մինչեւ փոստարկղի մը ապահովումը:
Կնիք

տարածութեան մէջ, կը գոյատեւէ պատպուածութեան մէջ: Եթէ դիրի կամ արուեստի գործի չվերածուէր, պիտի անհետանար երթար, պիտի կորսուէր առանց հանրային դեր մը խաղալու մարդոց կեանքին մէջ:

***

Բայց որքա՞ն իրաւունք է արդեօք բանտին անօրէնը, երբ իր թշնամիին կ'ըսէ. – Ինչ որ կ'ուզես մտածէ, բայց մի՛ դրեր: Մտածումը իսկապէս տուփին մէջ հանդչող լուցկիի ցպիկի մը չափ անվնա՞ս է:

Չեմ կարծեր:

Մտածումն ալ նոյնքան պէտք է մտահոգէր վերեւ յիշուած բանտի անօրէնը, ինչպէս նաեւ աշխարհի բոլոր բանտերուն անօրէնները: Մտածումն ալ, մինչեւ իսկ երբ դիրի կամ չօշափելի առարկայի չի վերածուիր, դէնք մըն է մարդոց ձեռքը: Մտածող մարդը միշտ ուժ մըն է, չարեբուն համար մտահոգիչ, բարիներուն համար սփոփարար: Տասը հայրենակիցներ որոնք քով – քովի նստած կը մտածեն առանց միմիկմէկու հետ բան խօսելու, չատ աւելի մտահոգիչ ուժ են, քան թէ այն միւս տասը հայրենակիցները, որոնք քով – քովի նստած, իրարու հետ խօսելով, ոչինչ կը մտածեն: Եւ այն որ կը դրէ առանց մտածելու, հազար անդամ աւելի տխմար ու անվտանդ է, քան թէ այն որ չի դրեր, բայց կը մտածէ:

Ի. Հ.

ԴԱՂՈՒԹԱԿ ԴԱՂՈՒԹ

ԼՈՍ – ԱՆՃԼԼԷՍի Սպ. Ֆերահեան վարժարանի «Ա.Եռիսեան» սրահին մէջ, Յունիս 13-ին, տօնուած է «Ասպարէզ» օրաթերթի 79րդ տարեդարձը՝ ճաշ – պարահանդէսով, որուն ներկայ եղած են աւելի քան 650 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Գէորգ Պեալիկեան: Ցօսք առած են թերթին անդլերէն բաժնի խմբագիրը՝ Սերժ Սամանեանց, խմբագիրը Ազօ Պողիկեան եւ տնօրէնը՝ Ժան Գոսպտեան: Հանդէս եկած են երգիչներ՝ Ռայէն եւ Գառնիկ Սարգիսեան: Եղած են նուէրներ թերթին:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅի քաղաքային քոլէժի սրահին մէջ, Յունիս 21-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան «Ռուբէն» Ուխտի կազմակերպած «Ցեղափոխական երգերու երեկոյթ»ը, որուն ներկայ եղած են 1200 հոգի: Հանդէս եկած են Գառնիկ Սարգիսեան, Ձորճ Թիւթիւնճեան եւ Ցարութ Փամպուքճեան:

***

ՖԼՈՐԻՏԱՅի մէջ Ս. Կարապետ վանքի հոգի օրհնութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 7-ին: Ներկայ եղած են Կիլիկեան Թեմի առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, վանքին բարերարը՝ Սարգիս Սողանալեան, իր կնոջ, զաւկին եւ մօր հետ: Վէմքարի օծումէն ետք բարերարն ու իր որդին՝ կարօ Սողանալեան փորած են հողը եւ վէմքարը զետեղած անոր մէջ: Ապա կատարուած է Մարիճա Սողանալեան Հանգստեան Տան հիմնօրհնէքը: Ցօսք առնելով Մեսրոպ Արք. ի մէջ այլոց ըսած է. – «Այսօր, Ֆլորիտայի այս հողին վրայ կատարեցինք հոգի օրհնութիւնը կառոյցի մը, որ թէ՛ իրրեւ երազ եւ տեսիլ, թէ՛ իրրեւ յղացք եւ ապագայի իրագործում՝ եղակի է Սփիւռքի պատմութեան մէջ: Միայն եկեղեցի չէ, միայն դպրոց չէ, միայն մարզարան չէ, այլ՝ ամբողջը միասին: Այս հոդաչերտը, որ կը կրէ Ս. Կարապետի անունը, իր մէջ պիտի պարփակէ ե՛ւ վանք ու վանատուն, ե՛ւ մշակոյթի տուն եւ մարզարան, ու նաեւ հանգստեան տուն՝ մեր ծերունիներուն համար, որոնք պիտի դան իրենց կեանքի ոսկի աշունը վայելելու Ս. Կարապետի հովանիին տակ»: Շահէ վրդ. Փանոսեան կարդացած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի պնդակը, ուղղուած՝ բարերարին մօր՝ Մարիճա Սողանալեանի, զոր պարգեւատրած է Կիլիկիա Իշխանուհի պարդանիչով:

***

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՑ «Յառաջդիմասէր»ի «Լեյլեկեան» սրահին մէջ, Յունիս 6-ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 69-րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Մարի Անթոնանեթ Քեսթանեան: Ցանուն Երիտասարդականի ուղերձ մը արտասանած է Թամար Ազնաուրեան: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը: Բանախօսած է Աբէնքի «Ազատ Օր» օրաթերթի խմբագիր Ցովսէփ Պարադեան: Տօնախմբութիւնը վերջ գըտած է խրախճանքով:

***

ՖՐԵԶՆՈՑի «Հոլիուէյ Ինն» պանդոկին մէջ, Յունիս 26 – 28, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.ի Միացեալ – Նահանգներու արեւմտեան շրջանի 67-րդ պատգամաւորական ժողովը: Մասնակցած են 23 մասնաճիւղերէ 40 պատգամաւորներ: Բացման նիստին ողջոյնի խօսք արտասանած են Թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Հ. Օ. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ Արիս Մաքսուեան եւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կողմէ Վահիկ Գիւրջեան: Ժողովը գրաղած է կրթական, ընկերային ծառայութեանց եւ այլ մարզերու վերաբերեալ հարցերով: Յունիս 27-ի իրիկունը, տեղի ունեցած է խրախճանք մը, կազմակերպութեամբ Ֆրեզնոյի «Սոֆիա» մանկան – ճիւղին: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած է Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան երգչախումբը:

(Շար. Ա. Էջէն)

մէջ է, ուր շրջապտոյտ մը կը կատարէր, որ նախարարապետը կարգ մը միջոցառումներ յայտարարեց եւ որոնց վերաբերին տուրքերու գեղչները, գլխաւորաբար այն հաստատութիւններու եւ ձեռնարկութիւններ որոնք մեծ ներդրումներ կ'ընեն հետազօտութեան համար: Ընդհանուր ձեւով, կառավարութիւնը 500 միլիոն ֆրանքի վարկ կը բանայ: Նախ Քրէտիէ Էնիօ – ընչերային, այլ խօսքով, կը վերաբերի տարեկան ահին այն ծախքերուն, զոր ձեռնարկ մը կը յատկացնէ հետազօտութեան: Սակը 50% է, մինչ որ կը նշանակէ թէ, երբ ձեռնարկ մը մէկ միլիոն ֆրանքի յատկացում ընէ հետազօտութեան տրամադրած իր դրամագլուխին մէջ, 500 հազար ֆրանքի վարկ կը ստանայ, տուրքերու գեղչի վերայ: Այս կարգադրութիւնը 1983–ին եղած է ընկերաբարական կառավարութեան կողմէ եւ մեծ յաջողութիւն արձանագրած: Այսօր, այս հարցը 2700 ձեռնարկներ կը շահագրգռէ:

ՅՈՒԼԻՍ 14–ի Ազգային Տօնին առթիւ (երեքշաբթի) բազմաթիւ պետական հաստատութիւններ փակ են նաեւ երկուշաբթի, Յուլիս 13–ին, ինչպէս դրամատուները: Թղթատարի ապատարկութիւնները կը բանին Շաբաթ օրուան նման, այսինքն՝ կէս օր: Գրասենեակները կը փակեն ժամը 12–ին եւ կրնամ չկայ կէս օրէ ետք: Ճամբաներու վրայ ալ խճողում կը նախատեսուի, քանի որ երկար շաբաթավերջ մը կը զուգադիպի արձակուրդի մեկնումներուն: Ութ միլիոն կառքեր ճամբայ կ'ելլէին Ուրբաթ օր փակ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ, փոխադարձութեան սկզբունքէն մղուած, որոշած են վճարովի վիզա հաստատել Ֆրանսացիներուն համար: Յարդ, վիզան ձրի էր, բայց Օգոստոս 1–էն սկսեալ 100 ֆրանք պիտի արժէ: Միւս կողմէ, որեւէ վիզայի տեւողութիւն սահմանափակուած պիտի ըլլայ երեք տարուան համար, մինչ նախապէս աւելի երկար ժամանակաշրջանի համար կը տրուէին:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ԵՐԲՈՐԴ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ ԻՐ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԼԻՈՆԻ ԴԷՄ

Փութպոլի դաշնակցութիւնը հրատարակեց արդէն Ֆրանսայի երրորդ դասակարգի ախոյեանութեան խաղացանկը: Ծանօթ է որ, առաջին անգամ ըլլալով, համանուն ակումբ մը պիտի մասնակցի այս մրցաշարքին. Վալանսի Ծագումով Հայ Երիտասարդութեան Մարզական Միութիւնը: Խաղերը կը սկսին Օգոստոս 15ին: Հայ Մարզականին առաջին մրցակիցը պիտի ըլլայ Լիոնի արհեստավարժ խումբին պահեստին, Վալանսի մէջ: Իսկ Փութպոլ Քլիպ Վալանսի հետ առաջին մրցումը, պէտք պիտի ըլլայ թերեւս ըսել՝ բախումը, նախատեսուած է Սեպտեմբեր 26–ին:

Մինչ այդ՝ հայ վարիչներուն համար կազմակերպչական աշխատանքներ չեն պակսիր: Ակումբին տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցած է Յուլիս 3–ին Հ. Բ. Ը. Մ.եան սրահին մէջ: Ժողով՝ խանդավառ մթնոլորտի մէջ, քանի որ անցեալ մրցաշրջանը եղաւ փառաւոր ակումբին մէկէ աւելի խումբերուն համար:

Յանդավառութիւն անշուշտ, բայց վարիչները չեն անգիտանար որ դժուարութիւններ պիտի չպակսին իրենց մօտիկ ապագային: Վերելքը կը պարտադրէ նոր ճիգեր, նոր զոհողութիւններ:

Անցեալ մրցաշրջանին պիւտճէն եղած է 118 միլիոն ամոթիմ, կայ 16,7 միլիոնի բաց մը...

Քաղաքապետութեան նպաստը եղած է 25 միլիոն ամոթիմ: Փոխ – քաղաքապետ՝ Ժան Ստեփանեան մեզի ըսաւ որ 87 – 88–ի շրջանին համար այդ նպաստը գրեթէ չափով պիտի բարձրանայ:

Ժողովին ընթացքին որուն ներկայ էր իրրեւ քաղաքապետութեան ներկայացուցիչ՝ Ժան Ստեփանեան քաջալերած է՝ «Շարունակեցէք լաւ արդիւնքներ ձեռք բերել ու քաղաքապետութիւնը պիտի ըլլայ ձեր կողքին»:

Ահա Հայ Մարզականին նոր վարչութեան կազմը. –

Պատուոյ նախագահ՝ Ժան Ժամագործեան, նախագահ՝ Փիէր Պօյաճեան, պատուիրակ նախագահ՝ Արթիւր Արթինեան, փոխ – նախագահները՝ Ժէրար Սարգիսեան, Ժան Քլօտ Պալթայեան, ընդհանուր քարտուղար՝ Ժորժ Մալիքեան, փոխքարտուղար՝ Ժան – Փիէր Շանալ, վարչական քարտուղար՝ Ժէրար Փորթէլլի, գանձապահ՝ Դանիէլ Տէր – Պօղոսեան, փոխ – գանձապահ՝ Էտմոն Մալիքեան:

Ասոնց կողքին կան ալ անշուշտ ուրիշ նուիրեալ մարզասէրներ, որոնք պիտի չարունակեն օժանդակել վարչութեան, քանի որ ակումբը, ինչպէս անցեալ տարիներուն, վերստին դաշտ պիտի հանէ, ամէն չաբաթ, տասնմէ աւելի խումբեր, ախոյեանական մրցումներուն համար:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԿՃԵԱՆ

Սէյթի Տիկին Էլիզ Մանուտեան,
Սէյթի Տիկին Մանուկ Մանուտեան,
Օր. Արուսեակ Մանուտեան,
Տէր եւ Տիկին Օննիկ եւ Ազատնի Ասեւեան,
Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մանուտեան եւ զաւակները՝ Վարդգէս եւ Իշխան,
ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները եւ բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, խնամիին, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՆՈՒՏԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 8–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Յուլիս 15–ին, ժամը 14·30–ին, Փարիզի Ս· Յովհ· – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սեւրանի գերեզմանատունը:

ave. du Gal. Leclerc

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին մօր՝ Տիկին Է· Մանուտեանի, այրիին, զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր· արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Թէեւ քանիցս կրկնած ենք, բայց ըսո երեւոյթին հարկ է անգամ մը եւս յիշեցընել մեր ընթերցողներուն որ պէտք չէ «Յառաջ»ի անունին գրել չէքեր, որոնք ԱՅԼ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ են: Ասիկա՝ չսո հանկնալի (հաշուապահութեան և ֆիսքի) պատճառներով:

«Յառաջ»ի վարչութիւնը յաւելեալ ծանրը աշխատանք մը կը տանի ընդունելով նուէրներու փոխանցումը, օգտակար ըլլալու համար բարեսիրական կազմակերպութեանց եւ դիւրացնելու համար նուիրատուներու գործը, բայց, պարզ է որ տուրք ալ չի կրնար վճարել իրեն չպատկանող գումարներու վրայ:

Վարչութիւնը ստիպուած է ուրեմն ետ դրկել նուիրատուին, «Յառաջ»ի անուան գրուած եւ ուրիշին տահմանուած չէքերը:

Զեմպակս կը խնդրենք, որ այս պարագան նկատի առնուի:

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ»Ի

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լա Կասէնէն, Տիկին Էզիկեան իր մօտներն՝ Մահու էգիկեանի մահուան 10–րդ տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆ· կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման, նոյն տրթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գափուճեան 300 Ֆրանք, նոյնպէս «Յառաջ»ին: Մոնմորանսիի Հանդստեան տան կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Տ· Տէվէճեան 500, Տէր եւ Տիկին Քիւթահեան 300 Ֆ·, իրենց հօր եւ մեծհօր յիշատակին:

(Տառանալ «Յառաջ»էն) :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CARZOU
L'œuvre lithographique
1957 - 1986
jusqu'au 31 Août
Musée d'Art et d'Histoire
de la Ville de St. Denis
22 bis, rue Gabriel - Péri
Tous les jours sauf mardi
de 10h à 17h30
Dimanche de 14 à 18h30

ARMENIE 87
REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS
— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du **1er** au **14 AOUT** Du **05** au **18 SEPTEMBRE**
Du **03** au **16 OCTOBRE**
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du **22 AOUT** au **04 SEPTEMBRE**
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

VOYAGE DU 3 AU 18 SEPTEMBRE
accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Camp
DE LA
FRA-Nor Seround

Toi qui as entre 15 et 22 ans, retiens tes dates de vacances pour un camp pas comme les AUTRES qui se tiendra du 2 au 22 Août.

Où ? A Palleville (Près de Toulouse), dans un domaine verdoyant de plusieurs hectares, doté de deux bâtiments confortables, ainsi qu'un bar - discothèque à l'intérieur du camp.

Comment? Dans une ambiance arménienne, vous pourrez partager, avec plus d'une centaine de jeunes de 15 à 22 ans, votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme et votre créativité.

Quelques activités : Tennis, football, volley, équitation, natation, cours d'arménien, discussions, danses, chants, journal, radio, vidéo.

GRANDE FETE CHAMPETRE LE 16 AOUT

Adresse : CAMP DE LA F.R.A. NOR SEROUND 1987
Domaine de la Landelle — Palleville 81700 PUYLAURENS
Tél. : 63 75 04 62 / Station SNCF: CASTELNAUDARY

Prix : 1 semaine: 1200 F. / 2 semaines: 2200 F. / 3 semaines: 2500 F.

Pour tous renseignements : Tél. : 42 46 66 29 (de 18 à 19h)
Adressez ce coupon au NOR SEROUND, 17, rue Bleue — 75009 PARIS

— — — — — — — — — — — — —
NOM ..... **Prénom** .....
Adresse ..... **Tél** .....
Date et lieu de naissance ..... **Période** .....
— — — — — — — — — — — — —

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
14
MARDI
14 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.529 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.529

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՈՒ ԱՆՈՒՆԴ ԿԸ ԳՐԵՄ

Հաւանաբար, աշխարհի բոլոր լեզուներուն մէջ, ոչ մէկ բառ այնքան գործածուած է եւ այնքան մաշած գործածուելէն: Եւ սակայն, ի՜նչ անոյշ բառ է՝ ապառութիւն: Բոլոր մեծ յեղափոխութիւնները, բոլոր մեծ յեղաշրջումները, իրենց հիմնական նշանախօսք ունեցած են այդ մէկ հատիկ կախարդ – բառը՝ ապառութիւն: Բառ մը, պարզ ու այնքան անոյշ, որ ամբոխներ խելագարած է, երազ տրուած խուցին մէջ տատանող դատապարտեալին, ապագայ խոստացած կալանաւորին եւ մանաւանդ յոյս ներշնչած ճնշուած ժողովուրդներուն:

Ի՞նչ է մարդուն չնորհուած կեանքը ապանց ապառութեան: Բայց, յանուն ա՛նոր, ի՛նչ ոճիրներ կը գործուին, պիտի ըսէր Տիկին Ռոլան, երբ կառափնատ կ'ուղարկուէր Ֆրանսական Յեղափոխութեան օրերուն:

Անոր տարեդարձն է այսօր, որ կը տօնենի նոյն ատենական պինուորական տոնդանքով աշխարհի զեղեցկագոյն պողոտային վրայ, որու կը յաջորդեն ժողովրդական բացօթեայ պարահանդէս – ներն ու հրաւառութիւնները:

Տարիներու ընթացքին բան մը փոխուեցաւ ու անցեալի խանդավառութիւնը մարեցաւ: Մնաց երբեմնի ուրախ ու անհոգ խրախճանքներուն: Նախապատերազմեան «Յուլիս 14»երը ուրիշ համ մը ունէին կ'ըսեն եղբայրները: 1945–ին է անկասկած որ, յանկարծ Յուլիս 14–ի Ազգային տօնը պատրաստող ոգեւորութիւն մը: Զորս տարուան սեւ օրերէ ետք, ժողովուրդ մը ամբողջ, փողոցէ փողոց, չէր զսպեր իր պոռթկումը, կը պարէր, կ'երգէր իր վերագտած ազատութիւնը: Ու տարիները յաջորդեցին իրարու, բայց խանդավառութիւնը հետզհետէ նուազեցաւ: Այսօր ,նոյն տողանցքները, նոյն պարահանդէսները, նոյն հրաւառութիւնները, բայց, բան մը կը պակսի: Զկայ նոյն ուրախութիւնը: Ֆրանսա, թէեւ, երջանիկ երկիրը մըն է, հակառակ իր դժուարութիւններուն, գործազրկութեան, անտեսական հոգերուն, եթէ նոյնիսկ Ֆրանսացին միշտ չի դիտակցիր իր բախտին: Եւ մանաւանդ ունի կարեւորագոյնը՝ ազատութիւնը, զոր ազատութիւնն ալ ունի չսայլօրէն գործածելու:

Անդին, աշխարհի տարբեր անկիւններ, մարդիկ կը չարունակեն իրենց պայքարը յանուն այդ ազատութեան: Զիլիէն Հարաւի Աֆրիկէ, Թուրքիայէն Պարսկաստան, եւ դեռ Նամանիա, Խորհ· Միութիւն ու այնքան, այնքան երկիրներու մէջ, հազարաւոր մարդիկ կը մնան արեւի լոյսին կարօտով, խոնաւ խուցերու խորը, պարզապէս անոր համար որ կը կարծէին ազատ մտածելու իրաւունքն ունենալ:

Մօտ երկու դար է, որ Ֆրանսա իր Ցեղափոխութիւնով մարդկային իրաւանց եւ ազատութեան համբան ցոյց տուաւ աշխարհին, բայց երկու դարերը չբաւեցին, որպէսզի համայն մարդկութիւնը տէրն ըլլայ իր տարբական իրաւունքներուն: Պատերազմեր մղուեցան, յաղթանակներ տարուեցան, եւ յաճախ չատ բան չփոխուեցաւ, երբեմն ալ երկիրները իրենց ազատութիւնն իսկ կորնցուցին՝ վկայ՝ արեւելեան Եւրոպա:

Այսօր, սակայն տօն է: Ազատութեան տօնը, բանութեան դէմ պայքարին յաղթանակը: Ու կարեւորն այն է, որ հոս ալ, ինչպէս ամէն տեղ, բանտաւեալներն հետ, կարենանք միշտ զրել քու անունդ՝ ազատութիւն:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

5 ՄԻԼԻԱՌԵՐՈՐԴ մարդն է որ ծներ է Շարաթ օր, Յուլիս 11–ին Զաղրէպ: Պարզ է որ ոչինչ կը հաստատէ նման թուար – կում մը, բայց, միացեալ ազգերու բնակչութեան հիմնարկը որոշած էր որ Յուլիս 11–ին պիտի ծնի այդ 5 միլիառերորդը եւ նշանակից Զաղրէպ ծնած այդ մանուկը: Ոչ մէկ ձեւով կարելի է ճշդել թէ մը ունենալ աշխարհի բնակչութեան եւ սխալը աւելի քան հաւանական է: Բազմաթիւ երկիրներ ոչ մէկ մարդահամար ունին եւ պէտք է նկատի առնել թէ վայրկեանը 150 երախայ կը ծնի եւ տասին՝ 20 միլիոն: Բայց, վիճակագրութիւնները էfu fաթետրա վճիռներ կուտան: Այս առընչութեամբ, այլ ծնունդներ ալ կը յիշուին· – Ամէնէն խոշոր մանուկը ծնած է Թուրքիա, 1961–ին, 11 քիլօ կը կշռէր, ամէնէն փոքրը՝ Մեծն – Բրիտանիա՝ 283 կրամ կը կշռէր (1938), զարուս ծնունդը տեղի ունեցած է Աւստրալիա, 1971–ին, երբ կին մը մէկ ծննդաբերութեամբ լինը զաւակ ունեցած է: 25 տարեկին, աշխարհի բնակչութիւնը 7 միլիառի պիտի հասնի:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Ալեքսանդր Լիաչկօ պաշտօնանկ եղած է վերջերս: Իրեն կը յաջորդէ փոխ – վարչապետը՝ Վիտալի Մազոլ: Յատկանշական կը նկատուի այս փոփոխութիւնը, որովհետեւ Ուկրանիա, ցարդ, կայուն Հանրապետութիւն մը կը նկատուէր, որ երկու տարի է մը «տոկար» կորբաչովեան հոսանքին:

ԼԻԲԱՆԱՆի նախագահը նոր կոչ մը բրած է ազգային միասնականութեան, որպէսզի, ըստ է Ամին ձեմայէլ· – «Զաթողին Ռաչիտ Քարամէի մարդասպանները»: Փարիզէն, ուր «ազատական» կեանք մը կ'ապրի, Ռեմոն Խատէ հեռագրով մը նոր վարչապետին – Հըսի – կ'ուզէ որ ան անմիջական միջոցներ ձեռք առնէ կատեցնելու համար լիբանանեան ոսկիին անկումը, ապա թէ ոչ՝ հրաժարի:

ԷՍԹՈՆԻՈՑ մէջ, ձերբակալուած է պինուրական կոմիսարը, որ կաշառակեր մըն էր եւ 1000 ռուբլիի (11 հազար Ֆրանք) փոխարէն կարգադրութիւններ կ'ընէր, որպէսզի պինուրական ծառայութեան կանչուողները, իրենց ծառայութիւնը Աֆղանիստան չընեն: 500 ռուբլիի փոխարէն ալ, կրնային խուսափիլ Չերնոբիլի շրջակայքը մաքրելու աշխատանքներէն հիւանդական դործատան արկածին վտարդամին: Լուրը կը հաղորդէ Սթոքհոլմի օրաթերթ մը՝ Տակընս Նիհէթեր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ 9 ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ արտայայտած դոհունակութիւնը, 15 օրուան այցելութիւն մը կատարելէ ետք Հարաւի Աֆրիկէ, բաւական իրարանցում ստեղծեց: Արդարեւ, մեծամասնութեան պատկանող այս խորհրդարանականները մեծապէս կը գնահատեն նախագահին քաջալերականութիւնը եւ ափարթհէյտ չեն նկատած: Կը վստահեցնեն թէ ամենայն ազատութեամբ ամէն բան տեսած են եւ փակ դուռ առջեւ չեն գտնուած: Անընդունելի է, ուրեմն, տեսեսական պատիժները» զրա կարգ մը երկիրներ կը կիրարկեն Փրետորիայի նկատմամբ: Այս պատուիրակութիւնը կազմուած էր 3 ԻԻ – ՏԻ – ԷՖ–ներէ, 3 ԷՒ – ՓԷ – ԷՌ–է եւ 3 Ազգ· ձակատէ: Այս երեսփոխանները պատասխանատուին նաեւ Տիկին Միթերանը, որ յարմար նկատած էր մասնակցել Տաքարի վերաժողովին, որ կը համախմբէ

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Քիւրտ ըլլալ Թուրքիոյ մէջ

«երանի անոր, որ «Թուրք եմ» կ'ըսէ». Թուրքիոյ արեւելեան գօտիին մէջ ուր ութ միլիոն Քիւրտեր կ'ապրին, Քէմալ Աթաթիւրքի վերագրուած այս լոզունգը ամէն տեղ է· բոլոր քաղաքներու մուտքին, նոյնիսկ սեպ լեռներու կողերուն վրայ, սպիտակ քարերով կազմուած հսկայ տառերով արձանագրուած է նոյն խօսքը: Ամէն տեղ ներկայ այս լոզունգը բնակչութեան կը յիշեցնէ, թէ այդ վայրերը կը գտնուին Թուրք Հանրապետութեան գերիշխանութեան ներքեւ:

Արեւելեան շրջաններու մէջ (չգործածելու համար «Քիւրտիստան» բառը) տեսական ներկայ է զօրքը· յատկապէս Իրանի, Իրաքի եւ Սուրիոյ սահմանամերձ վայրերուն մէջ: Հոս չուրջ տասը տարիէ ի վեր պատերազմական վիճակ հռչակուած է ու պատերազմ մը, որու ոչ ոք կը համարձակի անունը տալ, կը հրահրի քիւրտ բանուորական կուսակցութեան (ՓՔՔ) զինեալ արարքներով, 1983–էն ի վեր ՝մեռեալներու պաշտօնական թիւը 600) է, սակայն իրական թիւը աւելի պէտք է ըլլայ: Հոս, օր չանցնիր, որ զինեալ բախում տեղի չունենայ:

Տեղւոյն բնակչութիւնը որ մնացած է զօրքին ու անջատողականներու միջեւ, չատ տրամադիր չերեւիր մասնակցելու զինեալ պայքարին, որու հետամուտ է ՓՔՔ–ն: «Առանց Սուրիոյ աջակցութեան ՓՔՔ չատոնց մէջտեղէն վերցուած կ'ըլլար· Թուրք բանակը զօրաւոր է ու ճընշումը հոս չատ մեծ է» կ'ըսէ Քիւրտ մը: Մինչդեռ հարցը խորունկ արմատներ ունի ու քաղաքական բրտութիւններով չի բացատրուիր կացութիւնը:

Թուրքիոյ մէջ քրտական հարցը անտեսական երեսակ մըն ալ ունի: Մինչ երկրին արեւմտեան կողմը հասած է միջերկրականեան Եւրոպայի խեղճուկ մակարդակին, քրտական արեւելքը անտեսուած ու մոռցուածի մատնուած, ոչ մէկ զարգացում արձանագրած է: Սղերդի մէկ դիւղին մէջ 850 բնակիչներ կ'ապրին 2000 այծերէ բաղկացած հօտի մը հովուութիւն ընելով, ու ընկոյզի, պիստակի արտադրութեամբ: Դպրոց մը կը գործէ 1967–էն ի վեր, ուր արեւմուտքէն եկած ուսուցիչ մը տարին վեց ամիս Թրքերէն կը սորվեցընէ· լեզու մը, որ օտար է այս գիւղացիներուն: Բժիշկը 80 քմ· հեռու կը գտնուի· մեծ է ծնունդներու համեմատութիւնը· միջին հաշուով ամէն ընտանիք վեց զաւակ ունի: Շահու աղբիւրները չատ սահմանափակ են· «բազմաթիւ ընտանիքներ Պոլիս ու Անգարա մեկնեցան հաստատուելու: Շատ մը երիտասարդներ Սաուտի Արաբիա կ'երթան, չինարարութեան մէջ աշխատելու» կ'ըսէ գիւղապետը տըխրութեամբ:

Անգարայի կառավարութիւններուն կողմէ երկար տաեն անտեսուած արեւելքի տարածուն թշուառութիւնը այսօր ծանօթ է բոլորին: Թ· Իոզալի պահպանողական կառավարութեան գլխաւոր չանքերէն մէկն է քրտական չրջաններու տընտեսապէս բարւոքումը: Եփրատի ու Տիգրիսի վրայ կառուցանելի ամբարտակներ կարելի պիտի դարձնեն ելեքտրականութիւն արտադրել, իսկ հիւսիսային Միջագետքի ոռոգումը առիթ պիտի տայ պատուղ – բանջարեղէն ու բամպակ արտածելու մեր ձաւար Արեւելքի երկիրները: Սակայն այս բոլորին հանդէպ սկեպտիկ է քիւրտ տարրը:

Թուրք աջակողմեան, նաեւ զինուրական չրջանակները իւրացուցած են ընկերվար – ժողովրդավարներու 1970ական թուականներուն զարգացուցած թէզը· երկրին մէջ քրտական հարց գոյութիւն չունի· կայ տնտեսական յետամնացութեան պարագայ մը, որ արեւելքի բնակ-

ՅՈՒՆԻՍ 18–Ի
ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱՒԹԻՒ

ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս 9–ին, Հինգշաբթի իրիկուն չուրջ 1000 հոգի (ըստ Փրովանսալի՝ 1500) հաւաքուած էին, փալէ ոչ Քոնկրէջ տօնելու համար եւրոպական Խորհրդարանի պատմական քուէարկութիւնը:

Յաջորդաբար խօսք առած են ընկերվարական երեսփոխան՝ Անրի Սապլ, որ չեչտած է թէ ոչինչ կրնայ կասեցնել արդար դատի մը յաղթանակը, ապա՝ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ տոքթ· Ռոպէր Վիկուրու, համայնավար երեսփոխան՝ Վէնսան Փորելլի, ընկերվարական՝ Իվէթ Ֆիւիէյ, Մարսէյլի յոյն համայնքի նախագահ՝ Ժորժ Ֆոթիատես, Հայ գաղութին կողմէ՝ Իվ Արթինեան, Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ՝ Ռոզ – Մարի Ֆրանկիւլեան: Համակրական դիր մը ղրկած էր Էմիլ Լու:

Հաւաքոյթին նախաձեռնողն էր Պուշ տիւ Ռոնի հայկական կազմակերպութեանց միացեալ ճակատը:

***

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ իրիկուն, աւելի քան հազար հոգիի ներկայութեան, նման հանրաժողով մըն ալ տեղի ունեցաւ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին:

Յաջորդաբար խօսք առին Լուի Պայօ (համայնավար), Անրի Սապլ (ընկերվարական) Ալֆրէտ Քոսթ – Ժէօրճ եւ յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբին՝ Արա Գրիգորեան: Ֆրանսացի երեսփոխանները չեչտեցին թէ իրենց աչխատանքին կողքին այս յաջողութեան մեծապէս նպաստած են նաեւ Հայերու յարատեւ ճիգերը: Երկրներուն յաջորդեց զեղարուեստական բաժին մը:

ՅՈՒԼԻՍ 14–Ի Ազգային Տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երեքշաբթի օր (Չորեքշաբթի, Յուլիս 15–ի թիւ)· Մեր յաջորդ թիւը՝ Յուլիս 16, Հինգշաբթի:

չութիւնը ապատամբութեան կը մղէ Պետութեան դէմ:

Քրտերէնը 1924–էն ի վեր արգիլուած է· նոյնիսկ քիւրտ բառը: Պաշտօնապէս, արեւելեան չրջաններու մէջ կան «լեռնական Թուրքեր»: Նապլէեան մրցանակի թեկնածու Թուրք մեծ գրող Ե· Քէմալ, որ ծնած է Ատանա, քիւրտ ընտանիքի մը մէջ, բոլոր իր երկերը գրած է Թրքերէն: «Եօլ» եւ «Սիւրիւ» ժապաւէններու հեղինակը, թեմադիր Ե· Կիւնէյ աքսորականի կեանք ապրած է Փարիզ, քրտական իր ինքնութիւնը հռչակած ըլլալուն համար: Մինչդեռ քրտերէնը լայն գործածութիւն ունի արեւելեան չրջաններու մէջ: Քաղաքներու մէջ արեւմուտքցի մը կրնայ սա տեսակ դիտողութիւն մը լսել· «դիտէք, քրտերէնը հնդեւրոպական լեզու մըն է, Թրքերէնի պէս չէ· մենք անոնցմէ աւելի մօտ ենք ձեզի»:

Որպէսզի Քիւրտերը իրենք զիրենք «երջանիկ» նկատեն Թուրք ըլլալով, տակաւին երկար տաեն ոչինչ կրնայ փոխարինել ժանտարմներու Թոպը:

(քաղուած՝ «Լիպերասիոն»էն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՕՐՀԱՍ»

«Ք. Ա. 782: Մենուայի որդի Արգիշտի արքան հզաւար մեթր բարձրութեամբ ամրակուռ պահարանի մը վրայ քաղաքաշինութեան աշխատանքներով զբաղած էր: Գիտե՞ք արդեօք, թէ որպէս քաղաքավայրը ընտրած չորանը մօտ 80 ջերմատեսիճանի փոփոխութիւններու ենթակայ էր:

«Այսօր տակաւին կարելի է քալել Էրեբունիի հնադարեան տարածութիւնէն. հոն յետագային երեսան եկած են մշակոյթի ու կրօնական ճարտարապետութեան անկորնչելի յուշարձանները, ինչպէս՝ Զօրավարթնոցը, Գառնին, Գեղարդը եւայլն:

«Երեւանի մասին է խօսքը· քաղաքը՝ որ ամէն չորանի կրած է թշնամիին առաջին հարուածները· անկէ ամէն անգամ մնացած է քարակոյտ մը, ու ամէն անգամ ալ բնակիչները վերադին՝ քարը – քարին դրած ու վերակառուցած են ամանը:

«Պետական տիպի հատուկենտ չէնքերով ... հարթակատուր, միօրինակ, գերազանցապէս չբծծուած աղիւսէ անոնք – ների մի ամբողջ խառնակոյտ...» այսպէս կը բնութագրէ պարկեշտ քանանական թուա – կանները Մարիէտտա Շահինեան: Նոյն ձեւով զայն կը տեսնէ նաեւ ճարտարապետ Ալ. Թամանեան, որ քաղաքին առաջին դիմատոր յատակագիծը կը պատրաստէ 150 հազար բնակիչներու համար: Երկ – րորդ ծրագրի պատրաստութեան ընթացքին (1938) քաղաքի բնակչութիւնը հասած էր 350 հազարի:

Այս ամէն զուգահեռ, աշխատող նորանոր ձեռքերու պահանջ կը առացուի, ու դիւղերը կը զառարկուին, դիւղերու բնակչութիւնը կը հոսի դէպի կեդրոն ու կը սկսին զառարկուիլ դիւղեր: 1947–ին մայրաքաղաքի բնակիչներու թիւը բարձրացած է 450 հազարի· իսկ յետոյնական թուականներուն կը պարզուի, որ Մ. Շահինեանի նկարագրած «զառատական վոքրիկ քաղաք»ը «ուղղակիօրէն անկառավարելի է»: Հեղհեղուկ զործատուներ կը յայտնուին, որոնց դէմ կ'արտայայտուին դրողները:

«Ու 1968–ին, երբ Հայաստան հանդիսաւոր կերպով կը նշէ Արգիշտի արքայի կառուցած ամրոցի 2750–րդ տարեդարձը, քաղաքը արդէն 697 հազար 311 բնակիչ ունի: Իսկ 70–ական թուականներու վերջաւորութեան (դիմատոր յատակագծի ժամկէտէն քանի տարի առաջ) կը ծնի միլիոնոերորդ Երեւանցին»:

Հայաստանի տասնեւերկուերորդ մայրաքաղաքին մասին այս տեղեկութիւնները տալէ ետք, «Օրհաս» խորագրուած իր յօդուածը կը շարունակէ Զօրի Բալայեան («Գրական Թերթ», Յունիս 26) անակնկալ կերպով բիրտ հատուածումով մը. «Միլիոնոերորդ Երեւանցին կարող էր եւ մեռած ծնուել»...:

Այս մոայլ հաւանականութեան տուն տուողը արուեստական կաուչուկի գործարանն է, որու ծխնելոյզէն ելլող թունաւոր նիւթերը, ինչպէս կ'ըսուի առողջապահութեան նախարարութեան գեկուցագրին մէջ, «օժտուած են ... սուր թունաւորման լայն լուսակով, ախտահարում են օրգանիզմի եւ կենսագործունէութեան համակարգերու մեծ մասը»· ու այս պետական տեսչական մարմինը ոչ զաղանի է, ոչ ալ պատրաստուած «պաշտօնական օգտագործման» համար: Այլ, ան պարզապէս զբաղած է աստիճանաւորներու տեղաններուն վրայ: Հոն կ'ըսուի տակաւին, թէ քաղաքին մթնոլորտին մէջ ցրող թունաւոր նիւթերը «զգալի են զարկացող սպրդի վրայ եւ հարուցում պղտի կենսագործունէութեան անհամաստեղծելի մի շարք ախտահարութիւններ»:

Այնքան լուրջ նկատառումներ տակաւին, չեն կրնար խղել լուծիւնը թժիշկներու, քաղաքի մեծամեծներու, զբողներու, լրագրողներու, երբ նոյնիսկ Հայաստանի համատնտեսական կառուցակցութեան կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստին ընդգծուեցաւ, թէ «անհրաժեշտ է լրջօրէն ու հաստատակամօրէն ձեռնամուխ լինել Երեւան մի քանի տասնեակ տարիներ առաջ մի քանի տասնեակ հազարանոց քաղաքի կեդրոնում. այն պատճառով որ նախատեսուած երեք հազար թոնրի փոխարէն, քանի մը պատիկ աւելի թափօններ» կ'երթան ապականել Երեւանցիին շնչած օդը, ապրած միջավայրը: «Այս մասին լռելն անբարոյականութիւն է» կը գոչէ Բալայեան:

Քիմիական արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը որպէս «զարման» կ'ուղղէ կաուչուկի ձեռնարկութեան չուրջ մէկ քիլոմեթր շրջանով առողջապահական գօտի մը ստեղծել: Թէ ի՛նչ աստիճանի ազդեցիկ միջոցառում է այս, Բալայեան կ'ըսէ· – «մեզ մօտ պարզապէս առկայ է Պետութեան հաշուին անհեթեթութիւններ թոյլ տալու կերքը»: Եւ կը մանրամասնէ «անհեթեթութիւնը» կոչածը· այդ մէկ քիլոմեթրնոց գօտին ստեղծելու գործը կը կատարի չուրջ քառորդ միլիառ ռուբլիի, ու այս նպատակին յատկացումը տարեկան մէկուն երկու միլիոն ռուբլի կրնայ ըլլալ· ինչ որ կը նշանակէ, թէ մէկ քիլոմեթր շրջնութեամբ վերոյիշեալ գօտին հարիւր տարիէն միայն կարելի կ'ըլլայ ստեղծել...:

Այս անհեթեթութեան առջեւ յօդուածագիրը այլ առաջարկ կը բերէ· – «Ձեռնարկութիւնը հանել քաղաքի տասնմանեներից»: Մեծածախս քայլ անշուշտ, բայց ո՛չ աւելի տուշ, քան վտանգին մշտակայ սպառնալիքին ենթակայ մարդոց ճակատագիրը:

Կայ տակաւին այլ բան· արուեստական կաուչուկի պատրաստելու համար ոճերի ձեռնարկութեան մը կառուցումը կը սկսի· անշուշտ միշտ Երեւանի կեդրոնը...: Իսկ առ այժմ վտանգաւոր այս նախանիւթը հեղուկ փոխադրով հակայ կառքերով կը բերուի հոն: Ու Զ. Բալայեան չի մոռնար, որ «վերջերս միայն նորին մեծութիւնն պատասխանատուիւթիւնը քաղաքը վրկից անխուսափելի աղէտից»:

Յօդուածը կ'անդրադառնայ տակաւին Երեւանի բնակչութեան ճակին, որու թիւը 2000 թուականին պիտի հասնի մօտ 1,5 միլիոն հոգիի: Ու քաղաքաշինութեան առաջնորդներով, այդքան բնակիչի համար 22 հազար հեկտար հող պէտք է, երեւան 11 հազար հեկտար ունի միայն: «Եւ այլեւս ո՛չ մի անթիմեթրի յոյս»: Կայ տակաւին բնակարանի ու այլ կարգի չէնքերու տագնապը:

***

Հրապարակագրութեան ներկայի աշխոյժ շրջանն է, որ առիթը կուտայ նման յաւերժ մասնագէտ ընթերու. ու որքան մտատանջող են ներկայացուած հարցերը, որքան դժուար լուծելի, մեւս կողմէ ուրախացնող են նման իրապէս արտայայտութիւններ ու մտմտուքին մէջ անոնց յատկացուած լայն սիւնակները:

Անկասկած, Զ. Բալայեանի մատնանշած պարագաներուն ամէնէն ծանրակշիռն ու տագնապեցնողը կաուչուկի գործատան ներկայութիւնն է Երեւանի քիմին տակ, ու անոր մշտակայ սպառնալիքը երկրի բնակչութեան մէկ երրորդին:

Լռելու, կամ պարագայական լաւատես, այլ չատոնց մաշած զարձուածքներով պատասխանելու շրջանը փակուած է, ու այսօր հասարակական գործիչ ու մտաւոր կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը. հապա՞ պատասխանատուներու դատակարգը: Վերջերս յաճախ կը կարգանք նման հրապարակումներ, մերկացումներ հայաստանեան մամուլին մէջ. ու մարդ կ'ուզէ հարց տալ, թէ ե՞րբ կը կարգանք

ՄՈՌՈՒԱԾ ԳԱՆՁ ՄԸ

Եգիպտոսի ամէնէն առեղծուածային քաղաքն է Թանիս, որ կը գտնուի Տելթային հիւսիս – արեւելեան կոմբը· մոռացութեան մատնուած շրջան մը, զոր հիւնները երկար ատեն անիծեալ նկատած են: Այն միջազգերը, որոնք պատահած են թուխմանխամոնի դամբանին բացումին ընթացքին, թարմ են տակաւին յիշողութիւններու մէջ: Այս նոյն շրջանին մէջ է, որ 1939 – 40ին Մոնթէ եւ իր խմբակը կը յայտնաբերեն Թանիսի նշանաւոր գանձը: Բ. աչխարհամարտի օրերն են ու Եւրոպային հետաքրքրութիւնը զարձած է այլուր: Տասը տարիէ ի վեր կը սեւեռին Մոնթէի աշխատանքները, որոնց արդիւնքը կ'ելլայ երկու վարատաններու դամբանները յայտնաբերումբ:

Մոնթէ ծնած է 1885–ին· կանուխ տարիքէն կը հետաքրքրուի Եգիպտոսի ժողովուրդին ու սեմական ազգարնակչութիւններու յարաբերութեամբ: Աւարտելէ եւոք ուսումը, 1915–ին Գահիրէ կ'երթայ· սպա, աչխարհամարտէն եւոք Եգիպտոսի վիսաութեան փրոֆ· կը նշանակուի Սըթրազպուրկի համալսարանին: 1928–ին կը հասնի Թանիսի հարցին վրայ· ինք հասկացած է, որ այս շրջանին մէջ ապրած են Եգիպտոսի իշխանները, ու Թանիս կապուած է Իսրայէլացիներու Եգիպտոսէն էլքի պատմութեան· ուրեմն յոյս ունի Սողոմոնի տաճարին համբաւաւոր գանձը գտնելու: Աւրպարեւ Ք. Ա. 925 թուականին Թանիսի իշխանաւորն է, որ Երուսաղէմի տաճարը թալանած է:

Երբ Շամփոլիոն ուրնայնան աչխատանքներէ եւոք կը յայտնաբերէ զարերէ ի վեր անհետացած լեզուի մը բանալին, հոնկէ կը գտնուին երկու սվիննքաներ, որոնք այսօր Լուվրի մէջ կը ցուցադրուին: 1860–ին կը սկսին ծաւալուն աչխատանքները· Թանիս Եգիպտոսի երրորդ քաղաքը կը հրաւիրուի Մէմփիսէ ու Թէվիէ եւոք: 1884–ին նոր անձնք մը կ'իջնէ քաղաքին վրայ ու առանց որոշ պատճառի մոռացութեան կը մատնուի ան: Ու հոնկէ հանուած արձանները կը մնան ուսզներու տակ:

Պէտք կ'ըլլայ սպասել մինչեւ 1929 Մարտիանը ու Մոնթէի, որպէսզի նախկին մայրաքաղաքը կենդանանայ ու անդնահատելի տեղեկութիւններ հաղորդէ Եգիպտոսի ու սեմացի ժողովուրդներու յարաբերութեան մասին:

1928–ին Մոնթէի կը յանձնուի ոսոսանը ուսումնասիրելու պարտականութիւնը· անվախը ունի մէկ կողմէն, անորոշ սահմաններով ընդարձակ շրջանի մը մէջ ապարդիւնի կերպով սպառելու իր ուժերը, սակայն մեծ է հետաքրքրութիւնը ու գործի կը տկեն: Աւազակոյտերուն մէջ կը գտնեն կրանիթէ գանգուած մը, որ սիւնի մը խոյակն էր· ուրեմն սխալած չեն:

Ցետոս Ա. որ Եգիպտոսի թագաւորն է մինչեւ 1936, ու մեծապէս հետաքրքրուած է վր երկրի անցեալով, ջերմապէս կը քաջալերէ պեղումները: Մոնթէ 1929 Մայիսին արդէն նախանշաններ կը յայտնաբերէ, որոնք կ'ըսեն, թէ ուղիղ ճամբու մէջ է գործը· կը գտնէ Ռամսէս Բ. ի երկու արձանները· մէկը՝ ասուսածուհի Անթայի հետ: Անթա քանանացի աստուածուհի մըն է, զոր պատուած են նաեւ Եգիպտացիները:

Պեղումներու ընթացքին ամէնէն դժուար լուծելի հարցերէն մէկը կ'ըլլայ պեղումները կատարող խմբակին կեցութիւնը, տեղ մը, որ անբնակելի է Եւրոպացիներու համար, ուր ճամբայ չկայ ու 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի քիչ մը կարեւոր առաջին քաղաքը:

Հակառակ բոլոր նախնական պայմաններուն, անյօրձ գործաւորներու, գոնբու մշտական ներկայութեան, ընտանիքան միջավայր մը կը կազմուի պեղումները կատարող խմբակին անդամներուն միջեւ:

1939 տարուան Մարտին, մինչ աչխարհը կը տարուբերի պատերազմական մթնոլորտի մը մէջ, Մոնթէի խումբը Օզորքոն Բ. ի դամբանը թանալու աչխատանքին ձեռնարկած է, տակաւին կը տեսնեն, որ այս մէկը ալ արդէն թալանուած է: Մոնթէ կ'անցնի ուրիշ դամբանի մը· անձկութեամբ կը սպասեն, դիտնալու համար, թէ արդեօք այս եւս բացուա՞ծ է արդէն: «Երբ գործաւորները վերցուցին դամբանը ծածկող սալաքարերը, կը պատէ Մոնթէ, հոր մը յայտնուեցաւ, որու խորը պատ մը կը փակէր դամբանի մուտքը: Պատէն քար մը հանելով պարապ ու անօգարդ նրբանցք մը մտայ, ցեղ ոսկեզօծ ներկայութիւն մը տեսայ, ինծի կողմը բաշխի գլուխով արծաթէ մեծ դագաղ մը կար»: Այն իր աչքերուն առջեւ ունի երեք հազար տարիներ առաջ թագաւորած աչխարհակալ մը: «Սենեակին մնացեալ մասը առարկաներով լեցուն էր· մեռելական արձաններ, ծաղկամանններ, պղտնզէ գործիքներ...»:

Հակառակ իրենց անհամբերութեան, կը սպասեն որ վերին հսկողութիւն հաստատուի, պարպելու համար դամբանը· կը հասնի Ցարուք Թագաւորը, անկէ եւոք միայն կը բացուի արծաթէ դագաղը, որ հանդիսաւոր անձամբօք մնացած թագաւորին է, որ կը կոչուի Շէչանգ Բ.: Հակառակ բազկի դիմով դագաղին, թագաւորին մահագիմակը չատ արագ յօդերէ ու մարդկային է, ազնուական դիմագիծով: Վեց մեծ մանեակներ կը պատեն վիզը:

1940, Մարտ 7–ին Շէչանգ Բ. ի դամբանը կը տարուի Գահիրէ, ցուցադրուելու համար եգիպտական ԹանդարանինՄէջ: Մոնթէ հոն կը վերադառնայ միայն 1945–ին, ոչ մէկ անէծք կը ծանրանայ հնոյղներու վրայ, տակաւին ոչ ոք արժանի չարգանքը կը մատուցանէ Մոնթէին, որ կը թագաւի մոռացութեան մէջ:

Ահա, անոր յայտնաբերած ոչ չատ ծանօթ միջանկեալ Գ. շրջանի դանձն էր որ կը ցուցադրուէր վերջերս Կրան – փալէի սրահներուն մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՀԱՒԱՔՈՑՔ ՎԱՆԱՆՍԻ ՄԷՋ

Առենէ մը ի վեր արդէն, Հ. Բ. Ը. Մ. կը ջանայ իր ճիւղաւորումները ստեղծել Ցրանտային Հարաւային շրջանին մէջ: Այս ուղղութեամբ ճիգ կը տանի մանաւանդ Աղբրանիկ Գէչիւհան, պատուիրակ մշակոյթի եւ ընկերային հարցերու եւ պատասխանատու վարիչ այդ շրջանի կազմակերպութիւններուն: Նպատակն է պարզ տալ երիտասարդական խումբեր:

Այդ էր դրդապատճառը հաւաքոյթի մը որ տեղի ունեցաւ Յուլիս 5–ին, Վանանդ Հիւսիսեան սրահին մէջ: Հոն էին Լիբանէն, Մարսէյլէն, Կրենոպլէն, Վիէնէն, Մոնթպելիէէն, Մոնթրէալէն, Ամերիկայէն եկած հարիւրի մօտ տղաք եւ աղջիկներ:

Ամէնէն առաջ բացումնպատ էր Լիբանի պատասխանատուն, դիւութագրութեամբ Տէր եւ Տիկին Էքմէքճեանի: Բնականաբար Վանանդի մասնաճիւղը եւս իր ձեռքը մասնակցութիւնը բերած էր այս հաւաքոյթին: Աւարտ յաջողութեան համար ջանք չէին խնայած տեղական վարչութիւնը՝ որուն կը նախագահէ թժիշկ՝ Ժան – Նոել Կօշկարեան եւ անդուլեայ՝ Տիկնոջ Յանանախումբը՝ որ կազմակերպեց ապառաճուկի մը նաեւ գործելու որոշումի մը մասին: Միայն ախտաճանաչումը կատարել չի բաւեր ախտը զարմանելու: Արդեօ՞ք ժամը չէ հնչած տակաւին սթափելու այն «ոչընչով չարդարացուած հանդստութենէն» զոր մատնանշած է Մ. Կորքիով, Մարկ. Միւթեան համախտանիշ կոչուածէն կեդր. Կոմիտէի լիակատար նիստի իր վերկացումին Հայաստանի վերաբերեալ տեղերուն մէջ: Ան ըսած է տակաւին. – «...վերակառուցման օգուտի մասին չատ են խօսում, բայց գործնականում քիչ բան է արուում մարդկանց ամենահասարակ կարիքները բաւարարելու համար»:

Ձիշդ է, որ բացառիկ պարագաներու մէջ միայն գործը կուգայ առանց խօսքի, կամ անկէ առաջ. սակայն յատկապէս մթնոլորտի ապականութեան վերոյիշեալ երեւոյթին առջեւ, հեռու եւ մօտիկ բոլոր շրջանները կը սպասեն «գործ»ին որ վերջնապէս պիտի դիմագրաւէ Երեւանի հորիզոնին փռուած սպառնալիքը:

Ա. Թ.

կութիւնը, գոհացում տալով երիտասարդ պարժանիներու կէս օրին:

Հրաւիրուած էին նաեւ քանի մը անձնաւորութիւններ, երէցներ՝ որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր խօսքը ուղղեց նոր սերունդին, յորդորելով զայն գործել ի սպաս Հ. Բ. Ը. Մ.ական եւ հայութեան: Խօսեցաւ թէ՛ հայերէն եւ թէ՛ ֆրանսերէն:

Կատարելով բացումը, Անդրանիկ Քէշիշեան (*) նշեց որ, իր չորրանին մէջ, մանուկը, երիտասարդական շարժումը կը ծաւալի: Յիշեց որ վերջին տարիներ – րան երիտասարդները էին որ արթնցուցին Սիսիոքը:

Յակոբ Գասարճեան, պատասխանատու – վարիչ Ֆրանսայի Շրջանային Վարչութեան, նկատել տուաւ որ երիտասարդներու վերադարձը դէպի իրենց արմատները անհրաժեշտ է եւ վերջացուց իր խօսքը ըսելով. – «Ճամբայ բացէք մեր երիտասարդներուն առջեւ»:

Ժան Շարլ Գրիգորեան, Սէն – Շամոնի ընկերվարական փոխ – քաղաքապետը, հաստատեց՝ «ոչինչ կարելի է ընել առանց երիտասարդներու գործակցութեան»:

Ժան Սահելմանեան, փոխ – քաղաքապետ – եւ նաեւ՝ նախագահ Վալանսի եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան – չէ՞որ դրաւ հայ յեղափոխական վրայ:

Բիւրեղ Գոհարեան, նախագահ Վալանսի մէջ – յարանուանական Ազգային Միութեան, տարադիծեց հայապահպանման համար՝ կարեւորութիւնը եկեղեցիին եւ յեղափոխին:

Յակոբ Կօչիարեան, փոխ – նախագահ Հ. Բ. Ը. Մ.ական Լիոնի մասնաճիւղին, հրաւիրեց երիտասարդները չարունակել պայքարը ի նպաստ Հայ Դատին:

Կարապետ Բալթոպէտրոսեան, նախագահ Լիոնի Թէքէեան Մշակութային Միութեան, ըսաւ որ Յունիս 18, յոբելեանն է բոլոր Հայերուն: Նոյնպէս աթթպուրկեան այդ օրուան ընթացքին ցոյց տրուած մխանականութեան առթիւ, իր զոյգ յուզումը վերյիշեց Սուքիաս Սուքիասեան, որ, Վիէնի մէջ, տարիներէ ի վեր, կը պայքարի, ի նպաստ հայապահպանման:

Ինչպէս կը տեսնուի, մթնոլորտը չինչ ազգային էր, երբեմն նոյնիսկ ազգայնական ... եւ, իրաւացիօրէն, տակ երիտասարդութեան:

Այս հաւաքոյթին ընթացքին, քննութեան ներկու ծրարիները: Առաջինը՝ ուսանողներու խումբի մը առեղծումը Հ. Բ. Ը. Մ.ական չունէին տակ, ինչպէս՝ որ կայ Ամերիկայի եւ Մլջին – Արեւելքի մէջ: Օրիորդ Ժոէլ Ֆէլլահեան (Լիոն), անտեղի դատ ներկայիս, երիտասարդներու կազմակերպութիւններու կոչքին, ուրիշ մըն ալ աւելցնել: Իր կարծիքը հաստատեցաւ արժանացաւ ներկաներուն մեծամասնութեան կողմէ:

Երկրորդը՝ 1988–ի Ձատկին կազմակերպել Եւրոպայի Հ. Բ. Ը. Մ.ական մարզական խաղերը: Դրական որոշում: Այդ մասին ծրագիրը պիտի ներկայացուի Շրջանային Վարչութեան:

Խօսք արուեցաւ նաեւ զանազան քարոզներու ներկայացուիչներուն: Յուղիչ էր Ավետիսեանէն տեղեկագիր մը ելոյթը, ըսաւ. – «Ես Ֆրանսահայ եմ. երկու ամիս առաջ կորսնցուցի հայ ամուսինս: Հոս եկայ իրեն համար, զաւակներուս համար...», ու նշեց Ավետեանի մէջ՝ ուր նօսր է Հայութիւնը, իրենց հանդիպած դժուարութիւնները:

Կէս օրուան ճաշը որուն կը նախագահէր Նարեկ Խաչակիր քահանայ Վարդանեան, առիթ եղաւ զօրացնելու հայկական մթնոլորտը՝ ճաշացուցակով, նուագով, պարով ու երգերով: Տիկին Քէշիշեան ամէնէն աւելի ծափահարուեցաւ:

Տաքը հեղգուցիչ էր: Պարեցին սակայն:

Հաւաքոյթը գրուեցաւ ժամը 15-ին մօտ: Անդրանիկ Քէշիշեան, ըսաւ մեզի. – «Կարեւորը՝ երիտասարդ Հայեր ու Հայուհիներ միասեղ բերելն էր եւ քաջալերել զանոնք, որ արտայայտուին ազգային հարցերու շուրջ»: Ընդհանուր առմամբ, առաջին յաջող հաւաքոյթ մը՝ որուն պիտի յաջորդեն անկասկած ուրիշներ: Արդէն, յառաջիկայ Օգոստոսի առաջին երկու շաբաթներուն, Նիսի Փարք Իմփէրիալ լիսեէին մէջ, Հ. Բ. Ը. Մ.ը կը կազմակերպէ մշակութային համախմբում մը: Յառաջիկայ տարի ալ ծրարիր կայ, նոյն – պէս Նիսի մէջ, ֆէսթիվալի մը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

(*) Անդրանիկ Քէշիշեան, այս հաւաքոյթին առթիւ, կազմած է ֆրանսերէնի թարգմանուած գրոյկ մը, որ կուտայ լայն ծանօթութիւններ Հ. Բ. Ը. Մ.եան ծագումին եւ ներկայ գործունէութեան մասին: Կ'առաջարկէ նաեւ շարադրական մրցում մը: Առաջին մրցանակ՝ 500 Ֆր.:

ԲԱՆԵՐ՝
ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 1–ին, Լոնտոնի մէջ, սկսած է լոյս տեսնել նոր պարբերաթերթ մը՝ «Բանբեր», ազգային, քաղաքական: Այս առաջին թիւը խմբագրական մը զատ, ունի Հայ Դատի նուիրուած էջեր, հարցազրոյց մը՝ Լոնտոնի եկեղեցական խորհուրդի ատենադպիր՝ Յակոբ Փարամուտեանի հետ եւ զազուածին վերաբերեալ զանազան նիւթեր, ինչպէս նաեւ արտատպումներ:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Նիւ – ԵՈՐՔի Հայ կեդրոնի «Մելքոն Փափազեան» սրահին մէջ, Մայիս 9–ին, նշուած է կեդրոնին 10–րդ տարեդարձը: Բացումը կատարած է Սերոբ Մանճեան: Հանդիսաւէճինը վարած է Հրանդ Մարդարեան, որ իր խօսքին մէջ անդրադարձած է նաեւ կեդրոնի դերին՝ զազուէթի կեանքին մէջ: Հայ կեդրոնին մէջ համաձեղուած են Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ամէնօրեայ դպրոցը, Հ. Օ. Մ.ի Նիւ – ԵՈրքի բոլոր մասնաճիւղները, Համազգայինը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Հ. Ե. Դաշնակցութեան կրտսեր եւ երէց միաւորները եւ Հ. Յ. Դ.ն, որոնց ներկայացուիչները յաջորդաբար խօսք առած են: Կեդրոնի հիմնադրութեան օրերէն յուշեր պատմած է Մուշեղ Ս. քահանայ Տէր – Գալուստեան, որ վարած է նաեւ հանդանակութիւնը, որմէ զոյացած է վեց հազար տոլար:

***

ՊՈԼՍՈՅ Էսեան Սանուց Մխիթեան կեդրոնատեղին, Յունիս 30–ին, տեղի ունեցած է երգի ու պարի երեկոյթ մը, Մխիթեան քառանամեակի հանդիսութեանց շրջագիծին մէջ: Երկու ժամ տեւած յայտագրի առաջին բաժնին մէջ մեկնաբանուած են խմբերգներ, 15 հոգինոց երաժշտախումբի մը կազմէ, դեկավարութեամբ եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Վահէ Հալաճեանի: Երկրորդ բաժնին ներկայացուած են ժողովրդական պարեր, առաջնորդութեամբ Վարդան – Արի Իւթիւնի: Նուագախումբը դեկավարած է Վարդգէս Իւշգարագէ:

***

ԳԱՀԻՐԻի Հայ Կաթոլիկէ Աւետարան Ս. Աստուածածնի Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 6–ին, պատարագած է վիճակաւոր Եպիսկոպոս Պարեան, իր քահանայական ծառայութեան ցիսնամեայ յոբելեանին առթիւ: Արարողութեանց նախագահած է պապի կաթոլիկէ – պատրիարք՝ Ստեփանոս Բ. Ղաթթաս: Ներկայ եղած են բարձրաստիճան եկեղեցականներ, որոնց կարգին առաքելական թեմի առաջնորդ Զարեհ Արք. Զինէլեան եւ պապական նուիրակը: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԷԼԷՍԻ «Ոսկեայը Իպէլ» որտհին մէջ, Յունիս 7–ին, տեղի ունեցած է Վահէ Մանկրեանի դաշնակի նուագահանդէսը: Յայտագիրը բաղկացած է Տէպիւսիի, Ա. Խաչատրեանի, Մոցարթի, Շոփէնի, Լիսթի գործերէ: Ընդառաջելով ներկաներու վիճակին դաշնակահարը նուագած է իր յօրինուածներէն:

ԳՆԱԼԸի Եկեղեցւոյ մէջ, Յունիս 28–ին, առատաշող հոգւոյն մատուցուած պատարագով եւ ապա աշխարհիկ հանդիսութեամբ բացուած է Կաղզուրման Կայանի 22–րդ տարեշրջանը: Պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մուրատեան: Յաւարտ արարողութեանց Կայանի բացօթեայ խաղավայրին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած են Նազարէթ Պալ եւ Պարոն Նալպանտ: Խօսք առած է Գալուստեանի խնամակալներէն եւ Կայանի վարչութեան առենապետ Նշան Գարա, նշելով ի մէջ այլոց, թէ այս տարի Կայանը ունի աւելի քան 200 աշակերտներ: Տնօրէնուհի Տիկին Ժաքլին Էրմէն իր խօսքին մէջ չեշտած է, թէ Կայանը զազուէթին «անմահ գործերէն մին է, որով հպարտ կը զգանք»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած՝ արտասանութիւններէ եւ երգերէ, որոնց կարգին՝ «Սուտ է, սուտ է»ն: Հուսկ Բանքին մէջ Շնորհք Պատրիարք սրամիտ մէկբերումով մը նշած է. – «Քիչ առաջուան երգիչը, որ «Սուտ է, սուտ է» կ'երգէր, այդ է որ սուտ է, որովհետեւ կան բաներ, որոնք իրական են, ինչպէս այս Կայանը, որ 22 տարիէ ի վեր կը չարունակէ իր գոյութիւնը: Բարիքը սուտ չէ: Բարիք ըրէք: օր մը այդ բարիքը ձեզ պիտի գտնէ: Հայ ժողովուրդը միշտ բարեգործ եղած է, Մեծն Ներսէսէն ի վեր»:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔի Վուտուայա հայաշատ քաղաքամասի Հայ կեդրոնի «Մելքոն Փափազեան» սրահին մէջ, Յունիս 6–ին, տօնուած է Հայաստանի անկախութեան հռչակման 69–րդ տարեդարձը: Ճաշի ընթացքին գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, բաղկացած ժողովրդական պարեզանակներէ եւ յեղափոխական երգերէ, զորս մեկնաբանած են Վրուժան Վարդանեան եւ Գառնիկ Սարդիսեան: Բանախօսած է փրոֆէսէօր Շաւարշ Թորիկեան:

***

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ «Ցուսաբեր» ակումբի 25–ամեակին առթիւ, Յունիս 14–ին, «Ալ Կումհուրիէ» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հայկական երգի ու պարի վտանգուած մը, հովանաւորութեամբ հայ յարանուանութեանց պետերուն: Բացումը կատարած են Թովմաս Կորկիսեան եւ Միհրան Կարապետեան: «Սարդարապատ» պարախումբը ներկայացուցած է հայկական եւ արարական ժողովրդական պարեր: Եղած են երգեր, զուարթներ, դաշնակի վրայ նուագներ: Հանդէս եկած է «Սարդարապատ»ի պարուսոյց, արտասանող եւ երգչուհի Շարէ Յովակիմեան:

ԲԱՆԲԵՐ՝
ՆՈՐ ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹ ՄԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Ապրիլ 1–ին, Լոնտոնի մէջ, սկսած է լոյս տեսնել նոր պարբերաթերթ մը՝ «Բանբեր», ազգային, քաղաքական: Այս առաջին թիւը խմբագրական մը զատ, ունի Հայ Դատի նուիրուած էջեր, հարցազրոյց մը՝ Լոնտոնի եկեղեցական խորհուրդի ատենադպիր՝ Յակոբ Փարամուտեանի հետ եւ զազուածին վերաբերեալ զանազան նիւթեր, ինչպէս նաեւ արտատպումներ:

կեդրոնի Եւրոպայի Հ. Բ. Ը. Մ.ական մարզական խաղերը: Դրական որոշում: Այդ մասին ծրագիրը պիտի ներկայացուի Շրջանային Վարչութեան:

Խօսք արուեցաւ նաեւ զանազան քարոզներու ներկայացուիչներուն: Յուղիչ էր Ավետիսեանէն տեղեկագիր մը ելոյթը, ըսաւ. – «Ես Ֆրանսահայ եմ. երկու ամիս առաջ կորսնցուցի հայ ամուսինս: Հոս եկայ իրեն համար, զաւակներուս համար...», ու նշեց Ավետեանի մէջ՝ ուր նօսր է Հայութիւնը, իրենց հանդիպած դժուարութիւնները:

Կէս օրուան ճաշը որուն կը նախագահէր Նարեկ Խաչակիր քահանայ Վարդանեան, առիթ եղաւ զօրացնելու հայկական մթնոլորտը՝ ճաշացուցակով, նուագով, պարով ու երգերով: Տիկին Քէշիշեան ամէնէն աւելի ծափահարուեցաւ:

Տաքը հեղգուցիչ էր: Պարեցին սակայն:

Հաւաքոյթը գրուեցաւ ժամը 15-ին մօտ: Անդրանիկ Քէշիշեան, ըսաւ մեզի. – «Կարեւորը՝ երիտասարդ Հայեր ու Հայուհիներ միասեղ բերելն էր եւ քաջալերել զանոնք, որ արտայայտուին ազգային հարցերու շուրջ»: Ընդհանուր առմամբ, առաջին յաջող հաւաքոյթ մը՝ որուն պիտի յաջորդեն անկասկած ուրիշներ: Արդէն, յառաջիկայ Օգոստոսի առաջին երկու շաբաթներուն, Նիսի Փարք Իմփէրիալ լիսեէին մէջ, Հ. Բ. Ը. Մ.ը կը կազմակերպէ մշակութային համախմբում մը: Յառաջիկայ տարի ալ ծրարիր կայ, նոյնպէս Նիսի մէջ, ֆէսթիվալի մը:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

(*) Անդրանիկ Քէշիշեան, այս հաւաքոյթին առթիւ, կազմած է ֆրանսերէնի թարգմանուած գրոյկ մը, որ կուտայ լայն ծանօթութիւններ Հ. Բ. Ը. Մ.եան ծագումին եւ ներկայ գործունէութեան մասին: Կ'առաջարկէ նաեւ շարադրական մրցում մը: Առաջին մրցանակ՝ 500 Ֆր.:

— «ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՈՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօճ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Նախ տեղի ունեցաւ ութ տառերով մականունիս դասական ներկայացումը, այդ տառերուն ընկերացող իր 36 «անհունօրէն փոքր»ներով: Յանկարծ, ձայն մը հրամայեց, որ ինքզինքս ներկայացնեմ ժաւաներէն. էնտոնէզզի ըլլալու համար հարցը կը կայանար ֆրանսերէն րառի մը իւրաքանչիւր ձայնաւորէն առաջ Ա՛ տառերը աւելցնելու մէջ: Այսպէս «անուն» բառը կը վերածուէր «Ա՛ն Ա՛ն ուն»ի: Ու իմ ատանուանս որ Մալաքեան էր կը վերածուէր «մաւալաւաքաւլաւան»ի. անհրաժեշտ էր նաեւ այս ձեւով արտասանել 72 «անհունօրէն փոքր»ներու չարք մը, որ անհունօրէն կ'երկարէր, որովհետեւ ամենափոքր սխալի մը պարագային իսկ, կը սոխկէին վերսկսիլ:

Տակաւին պէտք եղաւ որ երգեմ կած՛առներու երգացանկէն ընտրանիները, սեղանի մը վրայ մէկ ոտքով կանգնած, մինչ միւս սրբունքս 90 աստիճանոց անկիւն մը պէտք է կազմէր հորիզոնական դիրքով: Պատուտակի նման կլոր կլոր դարձայ, ռուսական ոճով պարեցի, աւանդական բարբառով արտասանեցի ... ու ափիս մէջ սեղմած ժրթռնովս, որ կը յիշեցնէր ինծի սպասողներուն խոռվքը, մինչ էս յօդաւոր խամաճիկ մը որպէս, որու չուանները նախկիններուս ձեռքն էր, կինոյով կամ Փոլիչինել կը ներկայացնէի. այս ներկայացումը կը տեւէր «երեք փոքր շրջան, ապա կը մեկնէինք»:

Այն առեն, ինծի մնացած ամբողջ համարձակութեամբս, յարգելիր կեցուածքով մը ըսի, թէ ժամանակը հասած էր հրաժեշտ առու այս մեծայարդ համախմբումին, եթէ ժամը 18–ի հանրակառքը խափցնել չէի ուզեր:

Որոշեալ ժամու մը մեկնելու այս պարտաւորութիւնը կ'ենթադրէր արուած ժամադրութիւն մը, ինչ որ հարցումներու նոր տեղատարափի մը պատճառ դարձաւ միակ նիւթի մը շուրջ, «աղջկան, որ ինծի կը սպասէր»:

Ամէն իրականութենէ հեռու պատասխաններէս, որոնք կը սահմանափակուէին «այո» եւ «ոչ»երով, կամաց – կամաց ծնաւ երեւակայական անձնաւորութիւն մը. Հելէն կը կոչուէր ան, 18 տարեկան էր, կապուտաչեայ, բարեձեւ, քնքուշ ու մտացի էակ մըն էր ան որ անձկութեամբ կը սպասէր գիրքը վերագտնելու ժամուն:

Այս ամբաստանեալ վկային յայտնուելէն ետք մեծապատիւ հաւատաքննիչներու առեւտն, հրաժեշտ առնելու դիտաւորութիւնս նկատեց անընդունելի միջամտութիւն մը, ազատ արձակելու իրենց միայն վերապահուած իշխանութեան մէջ: Աւելին, անոնք վկայութեանս մէջ ձեւի որոշ արուեստականութիւն մը նշմարեցին, մինչ խորքին մէջ պինդ դլուխ մը կը ներկայանար իրենց, զոր պէտք էր անմիջապէս կարգի բերել:

Հասկնալով որ մտահոգութիւններու միակ առարկան հանրակառքն էր, պատասխարտուեցայ անոր երկաթէ դիծերէն 50 մեթր երկարութիւն մը մաքրել աւազաթուղթով, մինչեւ երկաթի հիմորոք սիմին անհետացումը, զոր հասարակ լեզուով ժանգ կը կոչեն: Ապա պէտք էր չփէի ու մաքրէի դիծելու այս մասը «մինչեւ որ փայլէին»:

Նիստը վերջ գտած էր:

×

Դահիճը ընկերացաւ ինծի, մինչեւ պատիժի գործադրութեան վայրը:

Էքսցինները, որոնք վարժ էին կած՛առներու նման փորձերուն, թնդալով կ'անցնէին: Սակայն պատահական այցելուները մայթին եղերքը կանգ կ'առնէին ու ապշահար կը դիտէին երկաթագիծերու վրայ ծռած այդ ակարամիտը, որ քանի մը քառակուսի սանթիմեթր ապակեթուղթի օգնութեամբ կը փորձէր յամառ ժանգը քերել երկաթագիծերու, որոնք կ'երկարէին մինչեւ Մարսէյլ:

Արշիւական բարձրորակ իրագործումներու գործադիրս բազմութեան խառնուած եւ անտարբեր, դիս այնպիսի առանձնութեան մը կը դատապարտէր, որ ալ աւելի կը չեշտէր մտային խանգարումս ու ձեռնարկիս չիմարութիւնը: Անցորդներ իրենց ցուցամատը կ'ուղղէին քունքերուն, պատուտակաձեւ յատկանշական շարժումով մը, ակնարկելով ուղեղիս խախտած ըլլալուն:

(Շար. 126)

(Շար. Ա. էջէն)

հարաւի Ափրիկէի հակաապարթհէյտ ռէժիմոսկամարթեները եւ սեւ ընդդիմադիրներու կազմակերպութիւնան ղեկավարները:

ՊՈՒԼՈՆԵԼ – ՊԻՑԱՆԴՈՒՐԻ ժանտարմըրիի դէմ ոճրափորձ մը զոհած է Կիրակիէն երկուշաբթի լուսանալիք պիչերը: Կը կարծուի որ Քորսիքացիներուն զոհն է: Զոհ չկայ, բայց նկուածական վնասները մեծ են:

ՊԱՍՔ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒՆ դէմ ատեանական լսնածաւալ գործողութիւն մը առաջին արդիւնքներ տուաւ, բայց երկուշաբթի օր, հետապնդումը կը շարունակուէր զոհերու համար գլխաւոր պատասխանատուին՝ Ֆիլիպ Պիտար: Նախապէս, ձերբակալուած էր Իփարէթարաքի պատասխանատուներէն մէկը իր մեղսակիցին հետ: Ըստ կարգ մը տեղեկութեանց, ծրագրած էին ահաբեկչական արարք մը գործել Ֆրանսայի Շրջանին դէմ, որ չըրջանը կը ժամանէր երկուշաբթի:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ նոր բաղաք մը բարձրացուց Ֆրանսայի դէմ, որովհետեւ Ֆրանսայի ատենիականներ չատ դէշ վերաբերում ցոյց տուեր են, Ժընեւի օղակայանը, Պարսիկ դիւանագէտի մը նկատմամբ: «Իրան» կ'ըսէ Պարսիկ պաշտօնատար մը, «չի կրնար հանդուրժել այս յարձակումը եւ իր հակազդեցութիւնը կ'որոշէ ըստ Ֆրանսական լուսաբանութիւններուն»:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ, Կիրակի օր ժամը 15–էն 19, իրաւունք չունէին դուրս ելլելու: Այս պարտադրանքին պատճառն էր մարզական մը, որ կը կատարուի Սեպտեմբեր 6–ին Հանրապետութեան համար, որ կը վերաբերի Սահմանադրութեան մէկ յօդուածին փոփոխութեան (քաղաքական պարագըլուխներու եղած արգելքին ընտրութեանց ներկայանալու): 250 հազար պաշտօնատարներ տուներէ – տուն կը կատարէին այս աշխատանքը: Ով որ տունը չէ մնացած, 10 հազար Թրքական ոսկիի տուգանքի կ'ենթարկուէր:

ՓԱՐԻԶի Մխիթարեանի սրահին տակ, 170 հոգի ձերբակալուած եւ հարցաքննուած են, մինչեւ մէկ հոգի որ դանակ կը կըէր, վար դրուած է: Փիւբլիստանի Աշխատաւորներու Միութիւնը հանրաժողով մը կազմակերպած էր, Շաբաթ օր: Միութիւնը կը բողոքէ Սկ – էմ – էմ–ներու բիրտ վերաբերումին դէմ եւ իր մտահոգութիւնը կը յայտնէ հաւանական արտաքսումներու մասին, որովհետեւ կ'ըսէ, Թուրքիա պիտի ղրկուին «ուր իրենց կեանքը վտանգի տակ է»:

ԱՎԻՆԵՈՆի փառատօնին, Շաբաթ գիշեր, Քլօտէլի «Սուլիէ ու Սաթէն»ը ամբողջութեամբ ներկայացուեցաւ, ախինքն տասը ժամ տեւեց, երեք դադարով: Հանդիսականները չեն քնացած, ինչ որ բացատրեց մը կը նկատուի (մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկան Քլօտէլն է...) եւ արժանիքը կ'երթայ առաւելաբար Լիւսամիլա Միքայէլի:

***

ՓԱՐԻԶի 14ՐդԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ԱՏԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱԻ ՓԱՐԻԶի ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹի ՏԱՆ ԴԷՄ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ՈՃԲԱՓՈՐՁԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ահմեթ Կիւնկէօրմիւշ, 34 տարեկան, Հոլանտա հաստատուած, կը պնդէ որ միշտ կարգին կեանք մը վարած է, ինչ որ կարծիքը չէր Փարիզի դատարանին, որ զինքը 6 տարի բանտարկութեան (2ր՝ յետաձգումով) դատապարտեց Հինգշաբթի օր, Յուլիս 9–ին: Իրեն դէմ եղած մեղադրանքը երկու ոճրափորձերու կը վերաբերէր՝ մին Փարիզի, միւսը Ալֆորվիլի մշակոյթի տան դէմ (1983, Յուլիս 27):

Բացուած քննութիւնը արդիւնք չէր տուած, երբ 1983 Նոյեմբերին, հոլանտացի ատենիականներ կը տեղեկացնեն Ֆրանսացի իրենց պաշտօնակիցներուն, որ թըրքեցուցիչի խնդրով մը մեղադրուած Թուրք մը՝ Ալի Եըլմազ երկու մեղսակիցներ կ'ամբաստանէ, որ զինքը Փարիզ տարած են Յուլիսին, բայց ոչ թըրքեցուցիչի համար, ինչպէս կարծած էր սկիզբը: Տեղւոյն վրայ, կ'անդրադառնայ որ Ահմեթ Կիւնկէօրմիւշ եւ Ահմեթ Ուսթուրսիւրմելի ոճրափորձի խօսք կ'ընեն եւ պայթուցիկ ունին: Ֆրանսայի յանձնուած 1986, Յունիս 5–ին, կատարելէ ետք թմրեցուցիչի դատապարտումը, Կիւնկէօրմիւշ կ'ուրանայ: Եթէ, Փարիզ ե-

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը իր 19 մասնաճիւղերով կը զուժէ իր վարչութեան վստահաւոր անդամ, ժրաջան գանձապահ՝

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՆՈՒՏԵԱՆի

դառնափակիծ կորուստը որ պատահեցաւ Յուլիս 8–ին:

Եւ իր խորագրած ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին:

***

Հ. Ը. Միութեան կեդրոնական վարչութիւնը խոր ցաւով կ'ողբայ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան անդամ՝

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՆՈՒՏԵԱՆի

մահը եւ իր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչին եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

կած է երկու թուրք ընկերներու հետ՝ «փարփէօճ դնելու համար էր»: Եկած թըւականը չի յիշեր, մեկնած թուականը՝ լաւ կը յիշէ, Յուլիս 26–ին էր: Չի հասկրնար թէ Եըլմազ ինչո՞ւ պինքը կ'ամբաստանէ, բայց, կ'աւելցնէ որ ան արդէն իրեն դէմ վկայած էր, Հոլանտա, թըմբրեցուցիչի պատմութեան մէջ: Իր պաշտպան փաստաբանն ալ Եըլմազին նամակ մը մէջտեղ կը հանէ, ուր ան կը յայտնէ թէ, կիւնկէօրմիւշի հետ, մեկնած է Փարիզէն Յուլիս 26–ին: Փարիզի դատական իշխանութեան հակահարեւկչական ճիւղին պետը՝ Ալէն Մարսօ, յատկապէս եկած է պահանջելու համար Կիւնկէօրմիւշի դատապարտումը, 4–էն 5 տարի բանտարկութեան, 5 տարի ալ փախստական ընկերոջը: Կը յայտարարէ.– «Ֆրանսա երկրորդ կարգի վրայ է ոճրափորձերու քանակութեամբ, Լիբանանէն ետք»:

Ժամ մը խորհրդակցութենէ ետք, դատարանը, որու կը նախագահէ Ժակ Տիւքօ, ազատ կը թողու Թուրքը Ալֆորվիլի ոճրափորձին համար, բայց 6 տարի բանտարկութեան կը դատապարտէ (2 տարին յետաձգումով) Փարիզի ոճրափորձին համար: Ուսթուրսիւրմելի, ի բացակայութեան 7 տարի բանտարկութեան կը դատապարտուի եւ 5 տարի կեցութեան արգելքի:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻԻՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԿԱՅՐԱԹ»Ի 3 – 2

Յուլիս 9–ի եւ 10–ի խաղերու արդիւնքներն են.–

Դիճամօ Մ. – Տորպեդօ	2 – 1
Դնեպր – Դիճամօ Կ.	1 – 0
Մետալիստ – ԲԿՄԱ	2 – 1
Դիճամօ Թ. – Դիճամօ Միճնկ	3 – 1
Արարատ – Կայրաթ	3 – 2
Նեֆթչի – Զէնիթ	2 – 1
Սպարտակ Մ. – Շախտեոր	3 – 0

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

1 / 16 ԱԻԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ «ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԱՏՈՄՄԱՇԻՆ»Ի 6 – 2

Խորհրդային Բաժակի 1 / 16 աւարտականներու չրջադիծին մէջ տեղի ունեցած առաջին խաղերը ցոյց տուած են, որ վրի զատակարգի խումբերը պատրաստ են պայքարելու իրենցմէ զօրաւոր մրցակիցներու դէմ: Այսպէս, Մոսկուա տեղի ունեցած երկու խաղերու ընթացքին նըշանակուած են միայն մէկական վրէր. Մոսկուայի Սպարտակը յաղթած է Ռիգայի «Դաուգաւա»ի, իսկ ԲԿՄԱ՝ Լուցկի «Տորպեդօ»ի:

Երեւանի «Արարատ»ը ընդունած է Վոլգոգոնսկի «Ատոմմաշին»ը: Հայ մարզիկներու առաւելութիւնը ակներեւ եղած է: Միջնապահներու զործողութիւններու չըսորհիւ անոնք առաջին կիսախաղին իսկ յաջողած են երեք կոլ նշանակել՝ 23–րդ, 34–րդ եւ 44–րդ վայրկեաններուն: Կոլերը նշանակած է Վերանեան: Երկրորդ կիսախաղի սկիզբը, 2 վայրկեանի ընթացքին մրցակիցները նշանակած են 2 կոլ. ապա «Արարատ»ի տղաքը դարձեալ տիրապետելով խաղին՝ երեք կոլ եւս յաջողած են արձանագրել, երկուքը՝ չնորհիւ Մխիթարեանի, մէկը՝ Խաչատրեանի: Այսպէսով, «Արարատ» 6 – 2 արդիւնքով յաղթած է «Ատոմմաշին»ի:

Պր. Խաչիկ Նաճարեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Ապրիլեան (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ապրիլեան եւ զաւակները (Թէքսաս),
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ապրիլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ներսէս Ապրիլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աւետիս Ապրիլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ապրիլեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Երջանիկ Ապրիլեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մարիամ Պայրամեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Խաչոն Թէրզեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Եղիա Նաճարեան եւ զաւակները (Երեւան),
խոր վիշտով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, եւ հարսին՝

ԺԱՆԼՈՒ ՆԱՃԱՐԵԱՆի

(Ծնեալ՝ Ապրիլեան)

դառնափակիծ մահը՝ որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Յուլիս 9–ին անակնկալ եւ կարճատեւ հիւանդութենէ մը ետք, 49 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յուլիս 17, ժամը 14–ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

6 ter, rue Charlot, 75003 Paris

եւ մարմինը կը փոխադրուի Թիէ – Փարիզիէն գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ ազդ նկատել:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յուլիս 19, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱՐԵՂԱՅ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

• • • • • • • • •

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՁԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28–ԻՆ

• • • • • • • • •

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿի

Իր քրոջ՝
ՏԻԿԻՆ ԳԱՐՏԻՆԷ ՄՈՋԵԱՆի
(Ծնեալ՝ Ժամկոչեան)
Լարմ յիշատակին, Տիկին Արսինէ Մըսրեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

VIENT DE PARAITRE

Deux spécialistes réputés de l'histoire du christianisme, Gérard CHOLVY, professeur à l'Université de Montpellier III et Yves - Marie HILAIRE, professeur à l'Université de Lille III, viennent de publier le tome II de leur monumentale *Histoire religieuse de la France contemporaine* (1880 - 1930).

Il est intéressent de noter que, dans le chapitre que les auteurs consacrent à «La reconstruction matérielle et spirituelle»après la Première Guerre Mondiale, ils réservent des passages intéressants aux communautés immigrées,comme les Russes, les Polonais et les Arméniens. Concernant les Arméniens, ils en soulignent le témoignage de peuple martyr, le remarquable apport liturgique au sein du christianisme en France et l'activité constructrice à Paris, Marseille et Lyon. Quelques figures de «pionniers» - Mgr. Balakian, les bienfaiteurs Mantacheff ou Khorassandjian, les Pasteurs Ghazarossian et Barsumian, Mgr. Bahabanian -y sont citées.

Il est heureux de constater que, dans cet ouvrage qui va faire autorité, le caractère spécifique du christianisme arménien en France soit reconnu.

Editions Privat
Bibliothèque Historique
14, *rue des Arts* — 31068 *Toulouse cédex*
Prix : 170 Frs. (tome II)..

CARZOU
L'œuvre lithographique
1957 - 1986
jusqu'au 31 Août
Musée d'Art et d'Histoire
de la Ville de St. Denis
22 bis, rue Gabriel - Péri
Tous les jours sauf mardi
de 10h à 17h30
Dimanche de 14 à 18h30

Camp
DE LA
FRA-Nor Seround

Toi qui as entre 15 et 22 ans, retiens tes dates de vacances pour un camp pas comme les AUTRES qui se tiendra du 2 au 22 Août.

Où ? A Palleville (Près de Toulouse), dans un domaine verdoyant de plusieurs hectares, doté de deux bâtiments confortables, ainsi qu'un bar - discothèque à l'intérieur du camp.

Comment? Dans une ambiance arménienne, vous pourrez partager, avec plus d'une centaine de jeunes de 15 à 22 ans, votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme et votre créativité.

Quelques activités : Tennis, football, volley, équitation, natation, cours d'arménien, discussions, danses, chants, journal, radio, vidéo.

GRANDE FETE CHAMPETRE LE 16 AOUT

Adresse : CAMP DE LA F.R.A. NOR SEROUND 1987
Domaine de la Landelle — Palleville 81700 PUYLAURENS
Tél. : 63 75 04 62 / Station SNCF: CASTELNAUDARY

Prix : 1 semaine: 1200 F. / 2 semaines: 2200 F. / 3 semaines: 2500 F.

Pour tous renseignements : Tél. : 42 46 66 29 (de 18 à 19h)
Adressez ce coupon au NOR SEROUND, 17, rue Bleue — 75009 PARIS

— — — — — — — — — — — — — —
NOM ..... Prénom .....
Adresse ..... Tél .....
Date et lieu de naissance ..... Période .....
— — — — — — — — — — — — — —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
16
JEUDI
16 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.530 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.530

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Քրտական վերջին յարձակումներու առթիւ մինչ Թուրքիոյ նախարարապետը ցասկական խօսքերով ու ամբոխավարական արտայայտութիւններով կ'ուզէ վրէժ դարձնել, ընդդիմադիր պարագլուխները ու քաղաքական բեմի նախկին դէմքերը խոհուն կը քննադատեն կառավարութեան ապիկարութիւնն ու անիրաւութիւնը:

Քաղաքական նախկին դէմք՝ Պիւլէնթ Եճեվիթ ըսած է թէ կնոջը՝ Ռահշան Էճեվիթի վատակեցութիւնը առեներն մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացուցած է Տարաւ – արեւելեան Անատոլուի կացութեան մասին թէ՛ հանրութեան, եւ թէ Հանրապետութեան, Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահութիւններուն ու վարչապետութեան, սակայն ոչ պատասխան առացած է, ոչ ալ որեւէ հակազդեցութիւն տեսած: Ան չէտած է նաեւ այն պարագան, որ հարցը հակառակ եւրոպական Խորհրդարաններու մէջ խօսակցութեան նիւթ դառնալուն, Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին չէ բերուած: Ու կառավարութիւնը ապահովութեան հարցին մէջ նախ պատասխանատու է Ազգ. Ժողովին: Էճեվիթ ամբաստանած է Իօզալը, որ «մէկ կողմէն ազգ. միասնականութիւնն կը քարոզէ, իսկ միւս կողմէ կրցածը կ'ընէ քանդելու համար ազգ. միասնականութիւնը»:

Քաղաքական նախկին դէմք՝ Սիւլէյման Տեմիրէլ եւս անդրադառնալով քրտական պարբերական յարձակումներուն, հարց կուտայ. – «Ինչ պիտի ընէ Գեռւութիւնը եթէ պատերազմի մտնէ. արդեօք Թուրք Գեռւութիւնը է՞րբ պիտի հասկնայ հարցին կարեւորութիւնը»: Ապա չեչտելով որ այս դէպքերը նոր չեն, ու կը չարունակին տէ տարիէ ի վեր, կը գոչէ. – «Չէք կրնար Թուրք հայրենակիցը յեղուզակներու դիմաբտութեան լքել. սթափեցէ՛ք պարոններ. յեղուզակները ապարէկ կը կարդան ձեզի»:

Ընդդիմադիր կուսակցապետ՝ Է. Ինէնիւ եւս խիստ արտայայտութիւն մը ունեցած է. մայրոյ առաւիսի մը ընթացքին ան հարկաւոր նկատած է Ներքին Նախարարին հրաժարումը: Ինէնիւի համաձայն, կառավարութիւնն ալ պէտք է Ազգ. Ժողովին ներկայացնէ կեանքի ապահովութեան համար ծրագրած միջոցները ու վատահութեան քուէ պահանջէ: Ան տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Ազգ. Ժողովի նախագահին հետ ու առաջարկած որ Ժողովը բացառիկ նիստի հրաւէր ուղղէ:

«Ժողովրդավար ճամբայ» կուսակցութեան նախագահն ալ հարաւ – արեւելեան Անատոլուի դէպքերը նկատած է «հանրապետական չրջանի մեծագոյն վրդովմունքը»: Ճինտօրուք եւս անդրադառնալով ամբաստանած է Իօզալը:

Թուրք մամուլը եւս հարկաւոր կը նկատէ հարցը անյապաղ տանիլ Ազգային Ժողով, առանց քննադատութենէ վախնալու:

**

Երեքշաբթի օր հրապարակուած հրովարտակի մը համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը մինչեւ չաբթու վերջ ներկայացուցիչ մը պիտի նշանակէ, պաշտօնի վիճակի պահպանութեան հսկելու համար հարաւ – արեւելեան չրջանը: 67 գաւառներու պատասխանատուութիւնն ունեցող այս կառավարիչին նշանակումը հետեւանք է Քիւրտերու վերջին յարձակումներուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՒԼԻՍ 14-Ը

«ՍԻՐԵՑԷՔ ԶՄԻՄԵԱՆՍ» ԿՐ ԹԵԼԱԴՐԷ ՄԻԹԵՐԱՆ

Ինչպէս ամէն Յուլիս 14–ի, Նախագահ Միթերան, որու պաշտօնավարութեան այս օրհնամեակի վերջին Յուլիս 14–ն էր, արտայայտուեցաւ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, աւանդական տողանցքէն առ, ժամը 13–ին: Որեւէ ձեւով, Մաւրուպիի ծուզակը չինկաւ եւ նախագահական իր հատանական թեկնածութեան մասին, յստակ ոչինչ ըսաւ: Մինչեւ վերջին օրը Նախագահ կը մնայ: Մինչեւ այն ատեն, պիտի չարունակէ կատարել իր պարտականութիւնը, այսինքն ապահովել հիմնարկներու լաւ ընթացքը եւ արդելք հանդիսանալ աւելորդ եւ ծանրակիր տագնապներու: Կոսաի եւ Հարաւի Ափրիկէի դէպքերուն միաժամանակ պատահիլը՝ չատ կը գանէ (առաջինը կը վերաբերի թաղապետական ընտրութիւններու, ուր ալ թեկնածուն Ազգ. ճակատի անձեր ունէր իր ցանկին վրայ, միւսը՝ 9 երեսփոխանութիւններու «բարի վարուց» վկայականն է՝ Պոթայի): Ֆրանսա անկում չունի, ըստ Միթերանի, այլ միայն ակարութեան պահեր: Եւ այս Ազգ. ժողին առթիւ, իր գլխաւոր պատգամն էր՝ «Սիրեցէք զմիմեանս», որ «ուրիշ մը ըսած էր ինձմէ առաջ» (ուրիշը՝ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Յիսուս...):

Օրուան տողանցքը աւանդութեան կոզքին թէֆիլոժիի ցուցադրութիւն էր, տասնեակ հազարաւոր հանդիսականներու ներկայութեան (մեծ էր զբօսաշրջիկներու թիւը): Քիչ մը խորթ կը թուէր ամանց, Նախագահին աջին՝ Հիսէն Հապրէի ներկայութիւնը: Ի վերջոյ, յիշողներ կան որ Զաոի նախագահը 3 տարի «բանտապահն» էր Ֆրանսուազ Քլօտթրի եւ թէ իր մարդիկն էին որ չարչարելէ ետք, սպանած էին հրամանատար Կալուիչնը: Բայց, քաղաքականութիւնը ինչէ՛ր ընել կուտայ: Այս դէպքը, Հիսէն Հապրէի վերաբերեալ ծաղրանկարի մը նիւթ հայթայթած էր, Զորեքշաբթի օր, Քանար Անշէնէի: Հիսէն Հապրէ կըսէ Կորճիի՝ «Հոգ մի ըներ, քանի մը տարիէն պատուոյ հիւր կ'ըլլաս Յուլիս 14–ին»:

**

Էլիզէի աւանդական Կառուքն – Փարթիին 6000 հիւրերուն մէջ, աչքի զարկած է նախկին նախարար Նուչիի ներկայութիւնը:

Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ ալ, Շիրաք ճաշ մը կուտար 1500 պինուորականներու, այս ալ, ըստ իր հաստատած աւանդութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՐՋՐՈՒՄԻ Պարսիկ փոխ – հիւպատոսը կամացուկ մը Թուրքիայէն հեռացաւ, առաջքն առնելու համար դիւանագիտական միջադէպի մը: Սկզբունքով, պէտք է դատարան ներկայանար Օգոստոս 18–ին եւ կրնար մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ, հակաթուրք քարոզչութեան ամբաստանութեամբ: Նախընտրելի դտնուեցաւ Թոյլ տալ որ մեկնի:

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ կ'ամբաստանեն Թեհրանի Ֆրանսայի հիւպատոսը, որպէս՝ լրտես, տարադրամի, թմրեցուցիչի եւ հնութեանց չահատակութեան ցանցի մը մասնակցող եւ օժանդակող վիճասական հակայեղափոխականներու»: Պարզ է, որ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը հերքեց եւ յայտնեց թէ այս ամբաստանութիւնները կը մխրճին Կորճիի համապատասխան հարց մը ստեղծել:

ԱՆՆԸՍԻ (Հօթ – Սաւոյա) մօտ, Կոան Պորնանի մէջ, Յուլիս 14–ի ահաւոր վթարիրկը աւեր գործած է Պունի վրանաբնակիչներուն, հեղեղը քշած տարած է վրանները եւ կառք – բնակարանները, յայտնութեան տեսարաններ պարզելով: Զորեքշաբթի առտու, 14 մեռեալի, 31 անհետացածներու եւ 40 վիրաւորներու մասին կը խօսուէր, բայց առտու չէին թիւերը, այնքան ահաւոր բնոյթ ունի պատահածը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ՈՃԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻԻ

ԹՈՒՐՔԻՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

Մեր նախորդ թիւով, արձագանգած էինք Ահմէտ Կիւնկէօրմիւշի դատավարութեան եւ դատապարտութեան: Ստորեւ առանձին թղթակցութիւն մը այդ դատին մասին. –

**

Հինգշաբթի, Յուլիս 9–ին, Ալֆորվիլի եւ Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուները կը ներկայանային պատժական 14–րդ տեսնի առջեւ: Ահմէտ Կիւնկէօրմիւշ, 33 տարեկան, Հոլանտա բնակող Թուրք քաղաքացի է: Կ'ամբաստանուի, որ 1983 Յուլիս 27–ին, առտուան ժամը 4–ին Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան առջեւ ռումբ մը պայթեցուցած է: Անչուշտ մինակ չէր եւ իր գործակիցը՝ Ահմէտ Իւսթիւնսիւրմէլի, 53 տարեկան, դեռ փախստական է, սակայն, կառքը վարողը՝ Եըլմազ, Հոլանտա բանտարկուած է:

Կիւնկէօրմիւշ ծնած է Եոզկաթ՝ 1954ին: Այս մէկը ատոյգ է: Իր երեսեւեկները, սակայն, Ֆրանսայէն Հոլանտա աւելի անցյայտ են: Ըստ իրեն՝ առաջին անգամ Ֆրանսա եկած է գալոցին հետ. ո՛չ, սըխալեցաւ, ծնողքին հետ: Երկրորդ անգամ եկած է եղբօր տունը: Դժբախտաբար եղբօր տարիքը մոռցեր է, իրմէ 10 – 15 տարի մեծ է: Վերջապէս գացեր է Հոլանտա ապրելու. հոն կ'ապրի 19 տարիէ ի վեր, թերեւս քիչ մըն ալ աւելի. չի դիտեր:

Այս դատին մէջ ոչ մէկ բան ատոյգ է, բացի՝ դէպքէն: Ամբաստանեալին անցեալը արդէն պղտոր է եւ քանի մը տարի առաջ ալ բռնուած է հաչիչի առուծախի պատճառաւ եւ Ֆրանսայի մէջ նոյնիսկ կրնար երեք դատապարտութիւններու ենթարկուիլ:

Դատարանին նախագահը կը պնդէ, թէ ինչպէս այդքան չաճախ Ֆրանսա եկած է եւ լեզուն չի դիտեր: Ինչո՞ւ եկած է 1984 Յուլիս 22–ին:

Կ. – Բարեկամներուս ընկերացայ. Եըլմազ կ'ուզէր անուշահոտեր գնել:

Նախագահ. – Եըլմազ կը հաստատէ, որ ձեզմէ փոխ դրամ ուզած է, հազար Ֆլորին, դուք ալ առաջարկած էք որ այդ դրամը կուտաք, պայմանաւ որ ձեզ եւ իւսթիւնսիւրմէլը փարիզ տանէր կառքով:

Կ. – Լուր չունիմ:

Ն. – Ե՞րբ Ֆրանսա եկաք:

Կ. – Չեմ դիտեր, բայց Յուլիս 26–ին վերադարձայ:

Անչուշտ նախագահը կը զարմանայ որ յիշողութիւնը կը վերաբերի միայն վերադարձին եւ ոչ՝ գալուն: Ակէ դատ կը ճշդէ, որ պանդոկին սենեակը մինչեւ Յուլիս 27–ը վճարուած էր, արդեօք ստոյգ սենեակ մը կը վարձէ՞նք, երբ արդէն պիտենք որ կէսօրէ ետք պիտի մեկնինք:

Այս դատին մէջ հաստատապէս ամէն ինչ տարօրինակ է, որովհետեւ, վերջապէս, Կ.ի փուն բարեկամներն են որոնք գինքը մատնած են, օրինակ՝ Եըլմազ: Տարօրինակ ընկերներ: Ինչ որ է, Կ. կը բերնի 1984–ին, հոլանտական ոստիկանութեան կողմէ: Ծուզարկութենէ կը հասկնայ, որ ան եւ իր գործակիցները այդ երկու դէպքերուն պատասխանատուներն են: Ֆրանսա յանձնումը կը պահանջէ:

Դատը սկսաւ ժամը 17–ին եւ տեւեց մօտ 2 ժամ, թարգմանի օգնութեամբ: Ներկայ էին 25 – 30 Հայեր. ոչ մէկ Թուրք: Հարկ է նշել, որ մշակոյթի տուները մէկ չարաթ առաջ միայն լուր ունեցան այս դատին մասին: Տուժող կողմին փաստաբանը՝ մէթր Պալեան, սահմանին առջեւ երկու կէտեր պաշտպանեց: Առաջինը՝ գործուած արարքը ուղղուած հայ գաղութի մշակոյթի վայրին դէմ, երկրորդը՝ բարոյական ազդեցութիւնը հայ գաղութին վրայ, Ալֆորվիլ եւ Փարիզ:

Կ.ի փաստաբանը կ'ընդունի Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ իրաւունքը իր մշակոյթը բարձր պահելու, բայց կը պաշտպանէ իր յաճախորդը եւ անոր անմեղութիւնը կը չեշտէ: Դատախազը կը հաստատէ դատին անորոշ նչանակութիւնը եւ փաստերուն անբաւարարութիւնը, սակայն կը դատապարտէ կոյր գործողութիւնները Ֆրանսական հողի վրայ:

Խորհրդածութիւնները տեւեցին մէկ ժամէ աւելի եւ տեսնը դատապարտեց Կիւնկէօրմիւշը 6 տարուան բանտարկութեան (2 տարին յետաձգումով) եւ 5 տարուան բնակութեան արգելքի՝ Ֆրանսական հողին վրայ:

Անկասկած, այս հարցը ամբողջապէս լուծուած չէ:

Գ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ՔԱՐԱՇԻԻ (Փաքիստան) կեդրոնը անճնախընթաց ոճրափորձ մը գործուած է, թակարդ – կառքի մը միջոցաւ, որ պայթած է: 80 մեռեալ եւ աւելի քան 200 վիրաւոր կայ:

ԻՍՐԱՑԻԼ ժամանեց, 20 տարի է առաջին անգամ ըլլալով, խորհրդային պատւիրակութիւն մը, որ չուրջ 3 ամիս Թել – Աւիվ պիտի մնայ եւ հիմնէ հիւպատոսական դրասենեակ մը:

ԳԵՐՊ. ԼԸՖԷՎՐ, աւանդապահ եպիսկոպոսը, որ դէմ է Վատիկան Բ.ի եւ պայն վարած ներկայ (Թոյլ) քաղաքականութեան եւ ամէն կրօնքի հետ լեզու գըտնելու ակզբունքին, Հռոմ գնաց եւ ժամու կէս տեսնուեցաւ կարդինալ Ռացինգէի հետ, նախագահ Հաւատոյ վարդապետութեան Ժողովին: Ոչինչ յայտնի է փոխանակուած խօսքերէն, բայց պարզ է որ «վերջին կարելիութիւնն» էր գերպ. Լըֆէվրի համար, բանադրութեան մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 95–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀՐԱՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅԵՂԱՓոԽԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԳՈՐԾԻՉԸ

Երկարամեայ յեղափոխական ու քաղաքական բեղուն գործունէութեան շրջան մը եռեսը ձգած Հրաչ Փափազեան, 1960 Օգոստոս 16–ին, Լիբանանի հայրենակ ամարանոցներէն՝ Շէմրանի մէջ աւանդեց իր հոգին, յետ երկարատեւ ու տաժանելի հիւանդութեան:

Աւագանի անունով Կարապետ – Կարապիս, Հրաչ Փափազեան ծնած էր Եոզկաթի մէջ, 1892 Յունիս 19–ին:

Եօթը տարեկանին կը փոխադրուի Սեբաստիա, ուր հինգ տարի մնալէ ետք, 1904–ին, կը ղրկուի Պոլիս իր ազգականներուն մօտ եւ հոն ալ կը սանուցայ իր կրթութիւնը: 1910–ին, կը մտնէ Հ. Յ. Դ.ի շարքերը Պոլսոյ մէջ եւ մինչեւ 1922 կ'ուսնուցայ բեղուն գործունէութիւն: 1922–ի աշնան, կը հեռանայ Պոլսէն ու կ'անցնի Յունաստան եւ 1926–ի վերջերը՝ Հալէպ:

Ի յարգանս հանդուցեալ մեծ Հայուն եւ ի յիշատակութիւն անոր արդիւնաչատ վաստակին, հոս կ'ուզեմ փակագիծ մը բանալ, նախ ներկայացնելու համար Հրաչ Փափազեանի կուսակցական – յեղափոխական պատասխանատու գործունէութեան երկարամեայ շրջանը, ապահովելով հետաքրքրասիրին առաջին պատեղարմէ դիտողարարի անմիջական, վաղորդայնէն, երբ դաշնակցական պատկան մարմիններու ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր Պոլսէն փախստականի կամ Պոլիս պահուըտած հայկական ձիւաղներու հետքերը գտնելու, եւ զանոնք պատժելու հրամայական անհրաժեշտութեան վրայ: Կը փնտռուէին նուիրեալներ, որոնց պիտի վստահուէին այդ հետապնդումները եւ անոնց յաջորդելիք ահաբեկումները: Ուրիշներու կարգին Հրաչն ալ եղաւ ընտրեալներէն մէկը եւ աւելի քան երկու տարի, Հ. Յ. Դ.ի Պոլսոյ կեդր. Կոմիտէին հերթապահութիւնը վարելով հանդերձ, կատարեց նաեւ իրեն վստահուած այլ պարտականութիւններ, որոնց գլխաւորներն էին Յարգարներու հաշիւները գտնել եւ բնակավայրերը ճշդել, ինչպէս նաեւ մտանակցիլ՝ Պոլիս կամ այլուր ապրող հայանուն մտաւորականներուն հաւուէյարգարը կազմակերպելու աշխատանքներուն:

Պոլսոյ Իրատարածական համալսարանի ուսանողներէն եւ 1914–ի ընթացաւարտներէն էր Հրաչ, երբ պատերազմի հռչակումէն յետոյ ղրկուեցաւ գիմուորական վարժարան, պահեստի սպայ դառնալու համար: Հազիւ սպայի աստիճանը առած, փախաւ եւ պահուըտեցաւ, նախ Պոլիս եւ ապա, պատերազմի վերջին տարին, Թուրք սպայի մը ինքնութեան թուղթով կրցաւ հասնիլ Հալէպ եւ զարձեալ կոչուեցաւ իր հետքը: Զինադադարին, Հալէպ էր եւ 1919–ին վերադարձաւ Պոլիս: Աչքերով տեսած էր Մեծ Եղեռնը եւ սիրտը լեցուած էր վրէժխնդրական կատաղութեամբ: Կային բնականաբար ընելիք գործեր, որոնց ինքն ալ պէտք էր թերկր իր մասնակցութիւնը: Կապուեցաւ դաշնակցական պատասխանատու մարմինին, որ կը ղեկավարէր այս ուղղութեամբ տարուող բոլոր աշխատանքները Պոլսոյ եւ արտաստահմանի մէջ: Եւ սասնձնեց պարտականութիւններ, որոնց մէջ է յատկ բերաւ պահանջուղ բոլոր ընդունակութիւնները:

Գործի մարդ էր Հրաչ Փափազեան եւ օր մըն ալ, իր առաջարկով, իրեն վստահեցաւ ամէնէն պատասխանատու աշխատանքներէն մէկը, Պերլինի մէջ:

Թալէաթի ահաբեկումէն յետոյ անցած էր շուրջ վեց ամիսներ: Պերլինի մէջ, ուր խմբուած էր Յարգարներուն խումբը, անհարելի կը դառնար գտնել հետքը տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր կոչուող բրէնիին, որուն գանկին մէջ ալ պէտք էր մխուէր վրիժառու ահաբեկիչին գլխադակը:

Պերլին գտնուող հայ հետախոյզները կրցած էին երեւան հանել հետքը Տրապիզոնի Յարգարաբ կուսակալ Ձէմալ Ազմիին, որ սիկարէթի խանութ մը բացած էր հոն: Կրցած էին գտնել նաեւ հետքը Պոլսոյ ռատիկալնական անօթին եւ ապա Պէյրութի կուսակալ Ազմիին եւ ապր կարգին նաեւ ուրիշներու, բայց տակաւին, անյայտ կը մնար Պէհաէտտինին թագաստոցը: Յապաղումը կրնար ձախողեցնել ապր պատմութիւնը ահաբեկութեան գործադրութիւնը, որովհետեւ մէկ օրէն միւսը կրնար ան հեռանալ Պերլինէն: Ակէ զատ, կարեւոր էր բուն իսկ ոճրագործներուն չշրջապատէն իմանալ անոնց մշակած ծրագիրներն ու տեղեկանալ անոնց չարժումներուն, որպէսզի բան մը պիտի ձեռք առնուէին անհրաժեշտ միջոցները:

Եւ Հրաչն է, որ կ'առաջարկէ Պոլսոյ պատասխանատու մարմինին.– Թուրքի ծպտումով երթալ Պերլին եւ հոն ստեղծել յարդարներու շրջանակին մօտենալու եւ անոնց հետ մտերմանալու պատեհութիւնը: Լաւ թրքադէտ եւ թրքախօս, մանչն ծանօթ թրքական բարքերուն եւ կրօնական սովորութիւններուն, այլեւ մեծապէս պարարիւն եւ չրջահայեաց, Հրաչ՝ ունէր առաջադրուած գործը լուսաղջն արդիւնքով գլուխ հանելու ինքնավստահութիւնը: Ուրեմն առաջարկը կ'ընդունուի եւ Հրաչ կ'անցնի գործի: Ամէնէն առաջ կը թրխասուի: Եւ ապա, քանի մը չաբթաան ընթացքին կը ստանայ թաղային մուխթարի մը հաստատագիրը, կը հանէ անցագիրը, կը վերջացնէ օրինական ձեւակերպութիւնները եւ արդէն պատրաստ է ճամբայ ելլելու դէպի Պերլին:

«Թուրք» է այրեա, հարիւրէն հարիւր, թէ՛ իր խօսակցութեամբ, թէ՛ իր արտայայտած մտածումներով եւ թէ՛ չարժումներով: Անունն ալ Մէհմէտ Ալին: Կեսարիոյ այս լինչ գիւղէն, հարուստ այլ մեռած Թուրքի մը զաւակը, որ յանձնուած է նոյնպէս հարուստ իր Թիֆա հօրեղբօրը հոգածութեան: Հիւանդ է եւ դարմանման ճար մը գտնելու համար, հօրեղբայրը կը ղրկէ զայն Պերլին, որպէսզի վստիչէ մասնագէտ պերմանացի բժիշկներուն խնամքը: Դրպանը լեցուն է դրամով եւ պատրաստ է նուիրական ամէն զոհողութեան, միայն թէ գտնուի իր հիւանդութեան դարմանը...: Եւ որովհետեւ ան ծանօթ է Պերլինին եւ գերմաներէնին, կը մնայ իր «ազգակից» Թուրքերը, որպէսզի աչակցին իրեն բարոյապէս:

Այս է կազմուած ծրագիրը եւ ի գործադրութիւն այս ծրագրին, 1921–ի աշնան, Հրաչ Պոլսէն կը մեկնի Պերլին: Աչքերով են արդէն կատարուելիք նոր ահաբեկումներու կազմակերպիչները եւ հետախոյզները: Դեկտեմբերին հոն կը հասնի Պէհաէտտինը սատրեցնելու պարտականութիւնը ունեցող ահաբեկիչ Արամ Երկանեանը, այն աքանչելի երիտասարդը, որ արդէն երեք յաջող ահաբեկումներ գլուխ հանած էր Թիֆլիսի մէջ, 1919 – 20 թուականներուն: Քանի մը ամիս յետոյ Պերլին է նաեւ Սայիտ Հալիմի ահաբեկիչը՝ Արշաւիր Շիրակեանը, որուն գործը պիտի ըլլայ սատկեցնել Ձեմալ Ազմին:

Ուրեմն, Հրաչն ալ Պերլինի մէջ: Սկզբնական քանի մը գործառոյթ տեսակցութիւններ իր ընկերներուն հետ, հրահանգներուն եւ ժամադրավայրերու ճշդում եւ ապա հրապարակային հանդիպումներու վերջնական խորհրդ իր եւ անոնց միջեւ: «Թուրք» մըն է ինք եւ իր տեղը թրքական չրջապատն է:

Յոյժ տրուած է իրեն Ձեմալ Ազմիի խանութը: Եւ օր մըն ալ կը մտնէ խանութէն ներս: Ազմիի տղան էր, այնտեղ: Կը ծանօթացնէ ինքզինքը, կ'ընէ իր պատմութիւնը եւ կը խնդրէ անոր աչակցութիւնը երիտասարդ ազգակցի մը, որ հիւանդ է եւ դարմանումի պէտք ունի: Էր իրեն վերաբերմամբ կ'ըլլայ չատ սիրալիր իր այս ՎԱՖԱՆՏԱՇԻՆ հանդիպ: Կը բարեկամանան եւ չատ չանցած, բարեկամութիւնը կը յանդի մտերմութեան: Էր մէկն է, որ կը տանի զինք մտանդիպ բժիշկներու եւ պիչերներն ալ հաճոյքի կեզրոնները, ուր ընդհանրապէս Մէհմէտ Ալին է, որ կը ծախէ: Ծօսակցութիւններ ընդ կը տաքնան: Էր մէկ կը պատմէ իրեն Թուրք չարդարարներու ծրագիրներուն մասին: Կ'իմանայ, որ կը պատրաստուին անունք մէկիկ – մէկիկ անցնել Անդարա եւ Պուխարա: Էնվէր, տոքթ. Նազըմ, Մուամմէր, Սթըֆ, Ազաեւ եւ ուրիչներ անցած են արդէն, բայց տակաւին Պերլին կը մնան Պէհաէտտինն Շաքիրը, Պոլսոյ ոստիկանապետ՝ Պեհրին, Վանի կուսակալ Ձէվտէթը, Ազմին եւայլն: Կ'իմանայ նմանապէս, որ Պէհաէտտին Շաքիր վերադարձած է Պուլկարիայէն, ուր պատգած էր գնդք եւ ռազմանիւթ գնելու Մուսթաֆա Քէմալի համար:

Յանախ կ'այցելէ խանութ: Ձէմալ Ազմին առանց նուազագոյն կասկած ունենալու իր անդրանիկ զաւկին ընկերոջ ինքնութեանէն, յոյժ կուսաը իրեն հանդիպ հայրական վերաբերում: Ան ինեղ կը հանդիպիլ ուրիչ Յարգարաբներու ալ: Եւ կը լսէ անոնց խօսակցութիւնները: Ամէն ինչ կարգին է: Երբ օր մը կը պատահի անսպասելի անակնկալ մը:

Ձէմալ Ազմիին խանութը գտնուած պահուն, ներս կը մտնէ Պոլսոյ իրատարածական վարժարանի Հրաչի դասընկերներէն Թուրք երիտասարդ մը: Էքմէլ կը դասնուի Մէհմէտ Ալին: Եւ երբ այս վերջինը կը մեկնի (օրեր յետոյ Էքմէլն է որ կը պատմէ) Թուրքը կ'ըսէ անոր, Մէհմէտ Ալին չատ կը նմանէր Պոլսոյ իր մէկ դասընկերոջ, որուն անունն էր Կարապետ Փափազեան (Հրաչը ինքը) ... կասկածն է, որ կը ծագի Էքմէլի մտքին մէջ, թէ արդեօ՞ք Մէհմէտ Ալին, ծպտուած Հա՞յ մըն է: Էքմէլ, Մէհմէտին ինքնութիւնը ճչդելու համար կը դիմէր տոքթ. Նազմիի, եւ Հրաչ՝ պատգարիներէ, պատչառ պատասխաններ տալով անոր հարցումներուն, տոքթ. Նազմի եւս, Հրաչը կ'ընդունէր որպէս կատարեալ Թուրք մը կեսարիացին: (Հոս յիչեմ որ այս տոքթ. Նազմին յետագային կախաղան Իզմիրի մէջ Մուսթաֆա Քէմալի հրամանով): Էքմէլ բարեբախտաբար չի կրնար համոզել ինքզինքը այս կասկածին ուղղութեամբ եւ չուզեր մտքէն անցընել, թէ իր այնքան մտերիմ ընկերը, կրնար այդպիսի մէկը եղած ըլլալ: Իրարու նմանող մարդիկ քի՞չ կան աչխարհի երեսին: Հրաչ յաջորդական օրերուն, իր չփումներով կը հաստատէ, թէ ոչ իսկ Ձէմալ Ազմին հաստատացած էր նման ենթադրութեան մը: Կարելի՞ էր այսքան կեղծիք, երբ Մէհմէտ Ալին ամէն տեղ ի յայտ կը բերէ Թուրքի հարազատութիւնը: Երբ օրինակի համար, Մարտ 15–ին, որ բոլոր Թուրք Յարդարարներուն եւ անոնց ընտանիքներուն հետ ներկայ կը գտնուի Թալէաթի սպանութեան առաջին տարելիցին առիթու կատարուած հոգեհանդիստին, ինքն ալ կ'աղօթէ Մոլլային հետ եւ Թալէաթին կնոջ մխիթարական քանի մը խօսք ըսելէ յետոյ, Էքմէլին հետ կը մեկնի տունէն...:

Եթէ նոյն իսկ կասկածը խորանար եւ Ազմիները ուզէին ատուզել Պոլսէն, թէ կա՞յ իրապէս կեսարիոյ շրջանին մէջ, Ռիզա Պէյ անունով հարուստ վաճառական մը, որուն զաւակը Պերլին ղրկուած ըլլայ բուժուելու համար – վատնդ կա՞ր, որ յայտնուէր Հրաչին ինքնութիւնը: Դուցէ, բայց մինչեւ ձեռքէ – ձեռք այդ պատասխանին ստացումը, չատոնց ատկած պիտի ըլլային երկու Յարգարարները եւ Հրաչն ալ անհետացած պիտի ըլլար հրապարակէն:

Խնդիրը այն էր, որ չնորհիւ Էքմէլի հետ ունեցած իր մտերմութեան, Հրաչ յաջողած էր ատուզել Պէհաէտտին Շաքիրին թագաստոցը եւ երեկոյ մը, ճաչարանի մը միջարանին մէջ, տեղեկացուցած էր Յուրը ահաբեկչական խումբի գլուխին, Շահանին:

Գործը դիւրացած էր այլեւս եւ օր չանցած պիտի գործադրուէին ահաբեկումները: Այդպէս ալ եղաւ: Եւ Ապրիլ 17–ի կէս գիչերին, երկու փոքրիճները, Պերլինի Ուլանտ փողոցին վրայ, մէկ – մէկ գրիգաւով դիտին փուչերին բոլենինդերէն երկուքը՝ Պէհաէտտին Շաքիրն ու Ձէմալ Ազմին:

Յաջորդ առաւօտուն կանուխ, Էքմէլն էր, որ հեռաձայնով, Մէհմէտ Ալիին կը հաղորդէր իր հօրը եւ Պէհաէտտինին բռնադատութիւնը... – ՄԷՀՄԷՏ ԱԼԻ, ԷՐՄԷՆԻԼԷՐ ՊԱՊԱՄԸ ՎԷ ՊԷՀԱԷՏՏԻՆ ՇԱՔԻՐ ՊԷՅԻ ՎՈՒՐՄՈՒՇԼԱՐ ԿԷՋԷՆ ԱՔՇԱՄ...

Մէհմէտ Ալին անչուչտ, չատրեր ինքզինքը: Կը ցաւակցի Էքմէլին, կը սգայ սպացողներուն հետ, կ'ողբայ կորուստը երկու ազգանուէրներուն, որոնցմէ մէկին ալ իր «պապա»ն է, կ'ընկերանայ անոնց ընտանիքներուն եւ բարեկամներուն, երբ անոնք կ'երթային դիտարանին մատուռը, ուր դիակները երկնցած են սպիտակ սաւաններուն տակ, կը նկարուի նոյն իսկ անոնց հետ այնտեղ, եւ ամբողջ պատրլիտը պահած, քանի մը օր ետքն ալ կը մատնահկի չանազատակ հրէշներու յուզարկաւորութեան:

Հրաչ՝ կատարած էր իր պարտականութիւնը մեծ ճարպարութեամբ եւ իր անձին իսկ վտանգելու գնով, բայց գործեալ, իր մասին կասկածներ չարթնցնելու, այնքան քրքքական չրջանակներէն նոր տեղեկութիւններ ալ ստանալու նպատակով, բաւական ժամանակ մը չդաժնուեցաւ անէքմէլի ընկերակցութենէն: Եւ երբ ամէն ինչ պատրաստ էր իր ալ մեկնումին համար, հրաժեչտ առաւ Էքմէլէն եւ քրքքութեան իր գիմակը Պերլին ձգած, վերադարձաւ Պոլիս 1922–ի Մարտի վերջերը, հայ տղամարդու միւռոնը ձակտելու...:

Մեր այս պատմած գրուագը, ամէն պարագայի տակ, կը կազմէ Հրաչի յեղափոխական գործունէութեան լաւագոյն մէկ էջը:

Իր ընկերներէն, հերոս՝ Արշաւիր Շիրակեան հետաքրքրական կ'լսէ այս առթիւ.– «...Արտաքնապէս անխռով, սրտին խոր դրած, օրերով մտիկ կ'ընէր ջարդարարներուն անմարդկային պատմութիւններուն, հայկական կոտորածի անուր դէպքերուն եւ գազանավայել մանրամասնութիւններուն: Օր մը դահլիճին մէջ, այդ անխիղճ հանրմներն ու գազան պէշ ու էֆէնտիները հանոյքով ու ծիծաղներ արձակելով կը պատմեն թէ, ինչպէս Ձէմալ Ազմին, հպարտութեամբ իրենց հաղորդած է սա աներեւակայելի հրէչութիւնը:

– Տրապիզոնի Հայերուն երկսեռ առոգ ու սիրուն մանուկները զատեցի, մէկ ֆաթին, 10 – 13 տարեկան, նուէր տուի տղուս, իսկ միւսներն ալ կողովներու եւ սնտուկներուն մէջ տեղաւորել տալով ծովը թափել տուի:

– ՊՈՒՒ ՍԷՆԷ ԽԱՄՍԻ ՉՕՂԱԼՍԸՆ, աւելցուցած էր ևիւաղը ծիծաղելով: Հրաչ՝ կամ Մէհմէտ Ալի այդ ամէնը կը լսէր անխրոով արտաքնապէս, այլ ներքնապէս չարչարուելով ու տանջուելով:

Չիղերը բայբայուած էին, ինչպէս կը զգայի ու կը տեսնէի ամէն հանդիպումիս:

Տարիներ անցած են այդ ահաւոր օրերուն վրայէն: Երբեմն կ'անդրադառնամ, որ առանց «Մէհմէտ Ալի»ին կամաւոր զոհողութեան, հաւանաբար հրէչները չգտնէինք եւ անոնք ազատէին մեր վրիժառու գնդակներէն, ինչպէս ազատեցան շարք մը արիւնարբու էքթիհատականներ, Նազըմը, Մուամմէրը եւայլն...»:

Արշաւիր Շիրակեան իր «Կատին էր Նահատակները» գրքին մէջ տեղ մը կ'լսէ նաեւ.– «Անսիրելի դարձած էր այդ գազանի որջը այցելող շարք մը բարձրաստիճան Թուրքերուն, որոնք հոն հաստատուած էին կամ կուգային կ'անցնէին, ինչպէս նաեւ սիրելիներ հանրմներուն: Մէհմէտ Ալին հանիցս «Ռավալիէ» եղած է նոյնիսկ Թալէաթ Փաշայի այրիին»:

Տեսնել իր ժողովուրդին նահատակութիւնը, իր կարգին քաչկռտուիլ եւ տառապիլ Թաքստոցէ – Թաքստոց, կատաղօրէն տանել ոճրագործները, եւ սրտին քար դրած, աստմները սեղմած, ներսիդին ուռցող ընդվզումը գսպած, գառնալ ԹՈՒՐՔ եւ ամէնուերով, գիչեր ու ցերեկ տպրիլ այդ ոճրագործներու անմիջական չրջապատին ու մտերմութեան մէջ, ունենալ մեր պաշտելի նահատակներուն տեսլական յանձնառութիւնը եւ հակառակ այս բոլորին կեղծել, խաբել, «փառաբանել» Թուրքն ու «անիծեալ» խայիս Հայը – իրապէս չատ էր այս խռովքն ու տառապանքը, կեանքի բեմին վրայ իրեն վիճակուած այս դերասանութիւնը թանկագին ընկեր Հրաչին համար, զոր ճանչնալու բախտը ունեցած էի միայն յետոնական Թուականներու սկիզբը Հալէպի «ԱՐԵՒԵԼՔ»ի խմբագրատան մէջ: Քար լռութեամբ՝ կը ճաթէր: Բայց Հրաչ տոկաց, պահեց իր պատգարիւնն ու վճռակամութիւնը եւ մնաց աբի, յանուն իր տառնձնած պարտականութեան եւ յանուն տուրք դրծին, որ մեր նահատակներուն արեան արդար հատուցումն էր եւ հայակերբ բրէնիներուն ալ վճռական պատուհասումը:

Ինքնակամօրէն նետուեցաւ ան այդ արբատան արկածախնդրութեան մէջ եւ դուրս եկաւ պատուով: Ինով ալ ձգեց իր լուսաւոր հետքը, որ յետագային առաջնորդ եւս բանաստրուեցաւ, իր հանրային եւ կուսակցական քառասնամեայ գործունէութեան հետ կապուած ուրիչ դրուագներով:

Զ. Ս.

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՐՔ» ՍԵՒԱՆԻ ԻՇԽԱՆԻՆ

Հարցական այս խորագրով «Սովետական Հայաստան»ի մէջ հրատարակուած (Յունիս 25) յօդուածը առորագրած է Ռ. Մայիլեան, Երեւանի համալսարանի կեդրոնարանութեան ամսիրանի վարիչը: «Կարմիր գիրք»ը ցանկն է կենդանական կամ բուսական այն տեսակներուն, որոնց պոյութեան չարունակականութիւնը վտանգուած է, ու սեռը դատապարտուած է անհետանալու: Ռ. Մայիլեան «Կարմիր գիրք»ի մէջ արձանագրուելու վտանգ կը նկատէ Սեւանի իշխան ձուկին համար, որու պոյութիւնը ապառնալիքի ենթարկուած է լիճին ջուրի մակարդակին նուազումը արգիլելու եւ այլ պատճառներով կատարուած մէլիորատիւներու պատճառով:

«Սեւանի իշխան»ը հայի համար նախ եւ առաջ հայրենիքի մասնիկն է. թէկուզ փոքրիկ մասնիկը» կը գրէ Մայիլեան: Ու մեկնած այս տեսակէտէն, իրաւացի կը նկատէ նախկին հետազօտողները, որոնց լոզունգն էր «Սեւանում ամէն ինչ՝ յանուն իշխանի», իսկ ընդհանրովին անարդար գտնելով ժամանակակիցները, որոնք կը յայտարարեն թէ «Սեւանում ամէն ինչ իշխելու ջրի համար է»: Հիմնաւորելու համար ալ այս դատումը, կ'ապացնէ. – «Իշխանի պոյութիւնը խմելու ջրի լաւագոյն չափանիշն է»: Ուրեմն, այս հաստատումով արգիլն կը ժխտուին բոլոր այն ջանքերը, որոնք ի գործ կը դրուին Սեւանը որպէս ըմպելի ջուրի աղբիւր պահպանելու մտահոգութեամբ, եւ որոնք կը վնասեն իշխանի պոյութեան:

Անոր պոյութեան նախ վնասած է Սեւան – Հրազդան ջրվէժը, որ խախտած է լճային բաժանման պայմանները: Դարմանելու համար վնասը կը կատարուին ձկնաբուծական գործարաններ, սակայն կարելի չէլլար կատարեալ դարման բերել հարցին: Պատճառներու մէջ կան մեզպղելի պարագաներ. հոն, «պետընդունման մասնակցել են ոչ լաւատեղեակ մարդիկ կամ ոչ գիտակ մասնագէտներ» կ'ըսէ յօդուածագիրը, «ուստի զարմանալի չէ, որ իւրաքանչիւր հիմնական նոյոմից եւ վերակառուցումից յետոյ բարերարուել է առանձին մարդկանց, եւ վատացել ձկների վիճակը»: Ասկէ պատ իշխանի հարցը ծանրացած է ջրամբարներու առողջապահական վիճակի վատթարացումով ու պաշարները սկսած են մեծ քանակութեամբ պակսիլ:

Որքան մեծցած է վտանգը, այնքան բազմացած է Սեւանի խնամատար կազմակերպութիւններու թիւը. ու Ռ. Մայիլեան հարց կուտայ. – «բայց չէ՞ որ յայտնի է, որ չատ խնամողներն առատութեան դէպքում երեխան անխնամ է մնում: ... Ուրեմն, աւելի լաւ չէ՞ «Իշխան» անունով մէկ միասնական գիտա – արտադրական միաւորում ստեղծել՝ նրան յանձնարարելով հատուցացած հարցերի եւ՛ մշակումը, եւ՛ ներդրումը»:

Ոչ լաւատեղեակ մարդիկ – ոչ գիտակ մասնագէտներ – ջրամբարներու առողջապահական վիճակի վատացում – բազմաթիւ, բազմազան կազմակերպութիւններու ապարդիւն խնամատարութիւն – անտարբերութե՞նէ, թէ հիմնաւոր պատճառներէ յառաջ եկած յապաղում – ահա այս բոլորը Սեւանի իշխանը բերած են կարմիր գիրքին մէջ արձանագրուելու վտանգին առիթին:

Ուրեմն վտանգո՞ւած վերջնապէս իշխանի գոյութիւնը. «ոչ, կը պատասխանէ Ռ. Մայիլեան, առայժմ կարելի է փրկել իշխանը, հետեւաբար՝ նաեւ Սեւանը որպէս խմելու ջրի աղբիւր»: Եթէ անշուշտ հրապարակայնութեան ներկայ թափը բացուի օգտակար ու անհրաժեշտ գործունէութեան չրջանի մըն ալ վրայ:

Ա. Թ.

Կիւրեղեարեան առաջ

Հակառակ այն իրողութեան, որ Կիւրեղեանը կը պարտինք «մեր» տպագրութեան գիւտը (1436), չենք կրնար ուրանալ թէ այս մարդին մէջ եւրոպական տաղանդը յայտնուած է ասիականէն որոշ ժամանակի մը յապաղումով: Արդարեւ մեր մտածումները տպագրուած թերթերով տարածելու գաղափարը ունենալէն եօթը դար առաջ Չինացիները ձեռնարկած էին այս մարդի փորձերու:

Անծանօթ մնացած մէկն է, որ տակաւին չորրորդ դարուն խորհած է փորագրուած քարերով էջեր բազմացնելու մասին. յետոյ իրեն հայրենակից ուրիշ մը, որ 300 տարի ետք, արբազան ընագիրներ փորագրելով տախտակի վրայ ու գանոնք մելանաւորով, գտած է միջոցը անհուն թիւով բազմացնելու տուեալ բերնագիրը մը:

Ութերորդ դարուն այս ձեւով «կը տպագրուէին» պատառականներու դրութիւնները. 100 տարի ետք նոյն մեթոտով կը տարածուէին հանրութեան մէջ Թաոյական սուրբերու առաքինութիւնները, ինչպէս արարչութեան հրաչալիքները:

Հետաքրքրական է, Չինացի մըն է նորէն, որ 1041 թուականին մտածած է չարժուն դիրերու մասին: Սակայն որովհետեւ տասնեակ հազարաւոր խորհրդանշաններ կը պարունակէր իրենց դրութիւնը, ու այդ պլոէները դժուար էր դասաւորել վերստին գործածելու համար, այդ մեթոտն ալ մէկդի դրուեցաւ ու փորագրուած տախտակներու գործածութեան անցան: Այդ չրջանի աչխատանոցներուն մէջ վարպետ գործաւոր մը կրնար օրական 2000 էջ պատրաստել. «մեծ» տպաքանակներու չրջանը բացուած էր արդէն:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Անթիլիասի կաթողիկոսարանի մայր տաճարին մէջ, Յունիս 21–ին, կատարուած է աբեղայական ձեռնադրութիւն: Պատարագած է Կոմիտաս Ծ. Վրդ. Օհանեան: Ձեռնադրութիւնը կատարած է Գարեգին Բ. Կաթողիկոս՝ Մուշեղ Սրկ. Մարտիրոսեանը վերանուչելով Նաւասարդ քահանայ, իսկ Արա Սրկ. Թօփուզեանը՝ Նչան քահանայ: Իր քարոզին մէջ խօսքը ուղղելով նորընծաներուն Հայրապետը ըսած է ի մէջ այլոց. – «Ամբօր Ս. Հոգուոյն չնորհքին ներգործութեամբ դուք դարձաք քահանայ. բայց պէտք է ըլլաք քահանայ ձեր վկեանքով եւ գործով, որովհետեւ Աստուծոյ տուածը դուք ձեր մարդկային ճիգով պէտք է գիտնանք արժեւորել»: Ցաւարտ պատարագի տեղի ունեցած է վեղարի տուչութիւնը: Նորընծաներուն կնքահայրը եղած է Մարտիրոս Պոլեան:

***

ՊԻՔՏԱՇԱՑԻ մէջ, Յունիս 25–ի իրիկունը, տեղի ունեցած է Դպրեվանքի 57րդ կրթական տարեչրջանի ամաւերջի հանդէսը: Ներկայ եղած են Գարեգին Բ. Կաթողիկոս, միաբանութիւնը, ծնողք – ներ եւ բարեկամներ: Տարեկան տեղեկագիրը կարդացած է տեսուչը՝ Արշաւիր Ծ. Վրդ. Գաբուճեան: Դպրեվանքը անցնող տարեչրջանին ունեցած է 58 աշակերտներ՝ 8 դասարաններով. 12 եկեղեցականներ եւ 12 աչխարհականներ մաս կազմած են տեսուչական կազմին: Բացի դասատանգութիւններէ, Դպրեվանքը ունեցած է նաեւ դասախօսական եւ զեղարուեստական երեկոյթներ. աչակերտներ մասնակցած են գաղութի հայ կեանքին: Հանդիսութեան ատենին ներկաները այցելած են աչակերտներու մէկ տարուան աչխատանքով կազմուած նկարչական ցուցահանդէսը:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՔ ԱՐԻՆԵՐ ՈՒ ԳԱՆՁԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ս. Վանտրիյլ արբայարանի զանգին պտնուիլը մէկն է այն արկածախնդրութիւններէն, որոնց համար կ'ըսուի, թէ չատ գեղեցիկ են իրական ըլլալու համար: Այս մասին ահա թէ ինչ կ'ըսէ արբայարանի քրոնիկը: «1954 Մարտ 11–ին գայլիկները առօրեայ զբօսանքի ելան, իրենց հսկիչին հետ, որ «բնութեան զանձերու մրցում» մը կազմակերպած էր (ծաղիկներ, կոկոնները), արբայարանը չրջապատող անտառին մէջ:

Շրջափակի պատին երկայնքին ծակ մը կը նչմարէ Ժան – Փիէռ Մազ ու կը հարցնէ իր ընկերներուն. – «Ի՞նչ կ'ըսէք, իրական գանձ մը փնտռե՞նք»: Ցպիկով մը քար մը տեղէն կը հանեն. մուկի լքուած բոյն մըն է ուր քանի մը կապիններ կան միայն: Սակայն գաղափարը մէկզատ դրբուած է անգամ մը, ու տղաքը կը չարունակեն քննել պատը, «կասկածելի ծակ մը» գտնելու յոյսով: Ժան – Փիէռ այս միջոցին կը նչմարէ, որ պատին վրայ քար մը յատուկ նչաններ ունի: Կը հանեն տեղէն, ու հողէ սման մը կը գտնեն, որ կապարէ թերթով մը փակուած է: «Իրական գանձ մը գտա՛նք» պոռալով բզուկը կը տանին հսկիչ վարդապետին: Ան աչք մը նետելէ ետք նկատելով կարեւորութիւնը, կը սպասէ որ վկաներու ներկայութեան բացուի ու արձանագրուի պարունակութիւնը. խաղին համաչէն տարուած, գայլիկները կը սկսին մանրազնին քննութեան ենթարկել պատը, ու կը գտնեն առաջինին յար եւ նման երկրորդ գանձ մը եւս: Երկու հողէ սմաններուն առած, հսկիչ վարդապետը կը վերադառնայ արբայարան: Երջանիկ խուզարկուները այդքանով չեն գոհանար, կը գտնեն երրորդ մըն ալ: Երեք ժամուան ընթացքին հինգ քար քակած են պատէն ու երեք գանձ գըտած»:

Գտնուած գանձը կը բաղկանար 501 ոսկեդրամներէ, որոնք մնացած էին Լուդովիկոս ԺԵ–ի ժամանակէն: Օբէնքը կ'ըսէ, թէ նման պարագայի մը գտնուած գանձը կէս առ կէս կը բաժնուի գտնուած վայրին տիրոջ ու գտնողներուն միջեւ: Արբայարանը կ'որոչէ իր բաժինը ձգել, ինչպէս նաեւ գտնող երեք տղոցմէն մէկը. ոսկեդրամները աճուրդի կը դրուին 1955 Մարտ 3–ին, Տրուօ սրահին մէջ: Աճուրդը մեծ յաջողութեամբ կը կը պսակուի: Իրաքանչիւր ոսկեդրամի կ'ընկերանայ վաւերաթուղթ մը, ուր արձանագրուած է գտնուած վայրը, նաեւ անխարդախ ըլլալու պարագան:

ՄԱՅՐԻԿ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԻ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻ ԹՐԹՕՆԸ

Հոն, ճամբուն վերջաւորութեան, հանրակառքին վարորդը դըբաւեց իր տեղը: Գնացքը զանդաղօրէն չարժեցաւ, կառախումբը տանգեց աչքերուս առջեւէն. ժամը 18–ի հանրակառքն էր, որ կը մեկնէր:

Յաջորդը կը մեկնէր ժամ մը ետք:

Ձեռքերս այդ կարմիր – սրճադոյն փոշիով պատած, երկաթէ վիճերուն երկայնքին մէկ մեթր միայն չառաջացած էի ժանդին դէմ խաչակրութեանս մէջ: Ժամը 19–ի հանրակառքը արդէն յայտնուած էր վիճին ծայրը: Ինծի կը մնար տակաւին 48 մեթր ... երբ յանկարծ, ներսէն արժանացայ:

Նախկինը եկաւ ազատագրելու զիս պարտադիր աչխատանքէս, դէպի Հելէնը բարի վերադարձ մաղթելով:

Սկսայ վազել դէպի հանրակառքս. դէպի Թիւրնէր ծառուղիի երեք Հելէններս:

Լուսնակ գիչեր էր Մարսէյլի վրայ:

Աստղազարդ երկինքի մը տակ, որ միչտ աւելի նուազ մութ կը թուի քան այլուր, մեր գնացքը առաւ աջի վերջին գիծը, դէպի Վիէօ Փորի թերմինիւսը:

Առաջին բաժանեակէն, ուր կը գտնուէի, եւ որ կը յորդէր բազմութեամբ, կայանէն 100 մեթր անդին, ճանչցայ հօրս միջնակ ուրուականը: Ձեռքս պատուհանէն դուրս հանեցի, տեղեկացնելու համար ներկայութիւնս: Սկսաւ ձեռքի լայն չարժումներ ընել, գոչելով.

– Մի՛ մտահոգուիր ... հոգ չէ ... գալ տարի կը յաջողիս:

Պարոն Անճանիի հեռաձայնը որ հնչած չէր, նախորդ հանրակառքին բացակայութիւնս, իրեն համար բօթաբեր գուժկաններ էին:

Բայց իրապէս, ահա ա՛յս էր հայրս, ընդել, մռռնալ, ձախողութեամբս կրած յուսախաբութիւնը, զրպարտելու համար միայն անփառունակ վերադարձի մը տխրութեամբս:

Չրմչահելով, կոխկռտելով չուրջի ճամբորդներս, փորձած էի ղլուխս ծռել, դինքը ապահովցնելու համար, սակայն պղպատէ պիծերուն վրայ մեր թաւալումին դղրդիւնը խեղդած էր ձայնս:

Երբ վերջին պաչտօնեան վար առաւ հանրակառքին ճողը, զայն մինչեւ առաւօտեան մեկնումը անչարժութեան մատնելու համար, միայն հայրս ու ես մնացած էինք, ամայի թերմինիւսին մէկ փայտէ նստարանին վրայ:

Տեղի չունեցան սրտի այն անտեղի զեղումները, որոնք կը վերջանան ողջագուրումներով, կամ կռնակին տրուած ձեռքի հարուածներով: Ուրախութեան մեր բոցավառումները ներքին էին ու լուռ: Երբ կ'ելլէինք նստարանէն, ան պարզապէս ըսաւ ինծի.

– Չհ, կը տեսնե՞ս, այս իրիկուն գեղեցիկ նուէր մը ըրիր մեզի:

Մայրս մեր ծառուղիին ծայրն էր, հոն, հանրակառքի կայանը: Թանութի դրան առջեւ նչմարեցի մեր Գայեանէ պահակը, ոտքի մատներուն վրայ բարձրացած, լաւագոյնս տեսնելու համար մեր ժամանումը: Յուցափեղկին յենած, հոն էր նաեւ կահագործ Վազդենը: Դիմացի չէնքին առջեւի յարկէն պատուհան մը բացուեցաւ: Պարոն Անճանի յայտնուեցաւ դիչերանոցով. այդ օրը խանութը չատ ուչ գոցեր էր, իր հեռաձայնին քով մնալու համար:

Ծառուղիի զառիվերին վրայ մեր ճամբու ընթացքին, մնջկատակի իր տապանդով թրծուած հօրս չարժումները առանց որեւէ խօսքի, աւետիսը տուին: Լսեցի մեր խանութպանին ձայնը, որ դէպի կինը պարձած, որ անկասկած անկողին մտած էր արդէն, կը պոռար.

– Ո՛ղ, Մալաքեանններուն տղան յաջողեցաւ:

Այն ժամանակներն էին տակաւին, երբ մեր դրացիներուն մէկ ուրախութիւնով կը հրճուէինք:

Խանութին առջեւ, հայրս չեմ գիտեր, թէ ի՛նչ կարծեց ինքզինք, երբ ըսաւ.

– Ես երբեք չմտահոգուեցայ, գիտէի որ պիտի յաջողէր:

(Շար. 127)

(Շար. Ա. Էջէն)

ապառնալիքէն խուսափելու: Ծանօթ է, որ վճռած է եպիսկոպոսներ օծել, յաջորդութիւնը պատրաստելու համար:

ՏԱՓԵՐԸ ԵՒ ԳԵՐԲՆԱԿԶՈՒԹԻՒՆԸ պատճառ եղան որ բանտարկեալներ տանջիքները բարձրանան, ինչպէս օրինակ՝ Յունիսի – Մերժիս, Երեքշաբթի օր, բողոքելու համար իրենց պայմաններուն դէմ:

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԶԷՆԻԹ»Ի
2 – 1

Յուլիս 13–ի եւ 14–ի խաղերու արդիւնքներն են.–

Սպարտակ – Դինեպր	2 – 2
Դինամօ Կ. – Շախտեոր	0 – 0
Մետալիստ – Դինամօ Մ.	1 – 1
ԲԿՄԱ – Տորպեդօ	1 – 1
Գուրիա – Դինամօ Մինսկ	2 – 1
Արարատ – Զէնիթ	2 – 1
Նեֆթչի – Կայրաթ	6 – 0

Այս խաղերէն եռք դասաւորումը կը գլխաւորէ Սպարտակ 25 կէտով, որուն կը հետեւին Դինեպր եւ Տորպեդօ 21–ական, Ժալգիրիս 20 կէտով եւլն.:

***

ՌՈԲԵՐ ԷՄՄԻԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱԾ
ՆՈՐՎԵԿԻՈՑ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ

Նորվեկիոյ մայրաքաղաքը տեղի ունեցած թեթեւ մարմնամարզութեան «Կրան Փրի» միջազգային մրցումներուն, լեռնականցի Ռոբեր Էմմիեան 8,18 մեթր ցատքելով առաջին հանդիսացած է:

ԱԷՆ – ԹՅԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Յուլիս 19, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ
Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանին:

Պր. Խաչիկ Նաճարեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մաքրուհի Ապրիլեան (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ապրիլեան եւ զաւակները (Թէքսաս),
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ապրիլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ներսէս Ապրիլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աւետիս Ապրիլեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Ապրիլեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Երջանիկ Ապրիլեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Մարիամ Պայրամեան եւ զաւակները (Պէյրութ),
Տէր եւ Տիկին Խոսրով Թէրզեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Եղիա Նաճարեան եւ զաւակները (Երեւան),
խոր վիշտով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ, եւ հարսին՝
ԺԱՆԷԹ ՆԱՃԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ապրիլեան)
դառնակսկիծ մահը՝ որ պատահեցաւ Հինդշաբթի, Յուլիս 9–ին անակնկալ եւ կարճատեւ հիւանդութենէ մը եւք, 49 տարեկանին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յուլիս 17, ժամը 14–ին Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ
6 ter, rue Charlot, 75003 Paris
եւ մարմինը կը փոխադրուի Թիէ – Փարիզիէն գերեզմանատունը:
Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ
ԿԱՄ
Հանդէս Վերլուծական, Թիւ 3 – 4
(Ջօրեան Հիմնարկի գործակցութեամբ)
հետեւեալ բովանդակութեամբ.–
Զարեհ Խրախունի *Իսթանպուլահայ գրականութիւնը*
Զարեհ Խրախունի *Սուրէր եւ Արժանդ, Ուղիները*
Պետրոս Ալահայտոյեան *Հին սրբութիւններու յայտնագործումը*
Գրիգոր Պըլտեան *Հատուածներ Հօր*
Պրիւճօ Սաֆայեան *Շքերթները ե.*
Յակոբ Օշական – Նիկողոս Սարաֆեան *Նամականի*
Վահէ Օշական *Մահէն անդին*
Մարկ. Նշանեան *Բանաքաղութիւնք ի ձէնջ*
Նիկողոս Սարաֆեան *Վէնէնի Անտառը, Բ.*
Մարկ. Նշանեան *Գրական կանդնումը*
Ֆրիտրիխ Նիցչէ *Ողբերգութեան ծնունդը, գլուխ 1 – 10 թարգմանուած դերմաներէնէ, ծանօթութիւններով*
Հատորին գինն է՝ 200 Ֆ., ներառեալ առաքման ծախքերը ստանալու համար, դիմել՝
Revue GAM
3, rue Philippe Hecht
75019 PARIS
et Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince
75006 PARIS

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Մարտիկ Տակառեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի, Յուլիս 19–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին Տարօն աշխարհի Եղեռնի 72–րդ տարելիցին առթիւ, նահատակ Տարօնցիներու յիշատակին:
Ի գիտութիւն նահատակներու յիշատակը յարգողներուն:

***

Այս առթիւ Պր. Մ. Տակառեան 500 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէրեանէն՝ գերասան Թրազոյ 200 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Մարչեան իր սիրելի Շաֆէ Պէշիկթաշլեանի մահուան 3–րդ տարելիցին ի յիշատակ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Պր. Յարութիւն Շիրվանեան իր զարմիկին՝ Միրիճան Շիրվանեանի յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի զղրոցի չինուածեան Ֆոնտին եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին:

Nœud d'Or
Restauration et Entretien de Tapis Anciens
ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐՈՒ
ՄԱՔՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՎՍՏԱՀԵԼԻ ՀԱՍՑԷ ՄԸ
ՎԵՐԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԵՆԹԱՐԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԳՈՐԳԵՐԸ
REMETTEZ VOS TAPIS A NEUF
A. BAJAKJIAN (Ց. ՊԶԱՔՃԵԱՆ)
24, rue Saint-Lazare 2e cour à gauche
75009 PARIS Tél. : 42. 81. 33. 21

Voyages en Arménie
TRANSTOURS Տրանսթուրս UCFAF
(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ère classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 08 AU 22 AOUT — 7500 F.
15 jours dont 9 à EREVAN
08 Août : PARIS/LENINGRAD
09 Août : LENINGRAD
10 Août : LENINGRAD/EREVAN
10 Août : EREVAN
10 au 19 Août : EREVAN
19 Août : EREVAN/TBILISSI
20 Août : TBILISSI
21 Août : TBILISSI/MOSCOU
22 Août : MOSCOU/PARIS

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE

DU 08 AU 21 AOUT — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
08 Août : MARSEILLE/MOSCOU
09 Août : MOSCOU/EREVAN
09 au 20 Août : EREVAN
20 Août : EREVAN/MOSCOU
21 Août : MOSCOU/MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)
FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)
«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS
LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE
ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ
Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
17
VENDREDI
17 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.531 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.531

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱԽՕՍ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ – 7 – 9)

ԵԼԻՏԷ ՀԱՐԵՒՆՅԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՑՕԱՄԵԱԿԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի Մ. Գորկի թատրոնին մէջ, Յունիս 29–ին, նշուած է Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 90–ամեակը, կազմակերպութեամբ Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան, Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան եւ Գրողներու Միութեան: Ներկայ եղած էն խորհրդային կուսակցական եւ պետական դէմքեր, խորհրդային հանրապետութիւններէ պատուիրակութիւններ: Հայաստանի պատուիրակութիւնը բաղկացած է Կարէն Դեմիրճեանէ, նախագահ Հրանտ Ոսկանեանէ, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեանէ, գրողներէ:

Երեկոյթին բացումը կատարած է Խորհրդային Միութեան Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Վլադիմիր Կարպով՝ նշելով. – «Այսօր խորհրդային բազմազգ գրականութեան մեծ ոճն է եւ այդ ոճը մեզի բերած է հայ ժողովուրդի անուանի զաւակ Եղիշէ Չարենց, անոր հրաշունչ եւ արեւավառ քերթողութիւնը: Ան գոհացաւ, երբ ընդամէնը 40 տարեկան էր, իսկ այսօր, հոս հաւաքուածներս հանդիսաւորութեամբ կը նշենք անոր ծննդեան 90–ամեակը»: Ապա անդրադառնալէ հոգ Չարենցի քերթողութեան արժէքին՝ ան չեշտած է ի մէջ այլոց. – «Չարենցի ստեղծագործութիւնը տակաւին խակապէս չէ զարճած ռուս ընթերցողի սեփականութիւնը: Ես հեռու եմ թարգմանիչ բանաստեղծներու կատարած ամբողջ աշխատանքի վրայ խօչ քաշելու միտքէն: Բայց, կը կրկնեմ, Չարենցի չափ ու անկրկնելի տաղանդը տակաւին ամբողջովին չէ զարճած ռուս ընթերցողի սեփականութիւնը, որուն արժանի է անոր ստեղծագործութիւնը: Ասիկա չատ լուրջ թերութիւն է: Ես ցաւով կը խօսիմ այդ մասին: Ռուս գրողներս պարտք ունինք Չարենցի հանդէպ, հայ գրականութեան հանդէպ: Եւ Գրողներս պէտք է արմատապէս վերակառուցենք մեր աշխատանքը նաեւ այս մարզին մէջ: Մենք պէտք է նախ եւ առաջ թարգմանենք ազգային գրողներու լաւագոյն գործերը եւ այդ ընենք բարեխղճօրէն»:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ռոբը Արզումանեան իր խօսքով չեշտած է. Չարենցի գրականութեան համամարդկային արժէքը: Բանաստեղծ Միխայիլ Դուդին խօսելէ ետք Չարենցի տաղանդին մասին՝ ըսած է. – «Մենք պիտենք, որ լիսեն տարի առաջ իր ծագկման գագաթնակէտին ալերեցաբար լռեց Չարենցի ձայնը: Սոորութիւնը եւ վախը ըրին իրենց նողկալի գործը: Անոնք խեղդեցին հայ ժողովուրդի լաւագոյն երգիչներէն մէկուն երգը եւ հայ ժողովուրդը մինչեւ այսօր չի պիտեր, թէ ուր է իր լաւագոյն երգչին գերեզմանը»: Ուկրաինոյ Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար Իվան Դրաչի եւ Վրաստանի Գրողներու Միութեան նախագահ Գէորգի Ցիցիվիլիի ելոյթներէն ետք խօսք առնելով Հրաչեայ Ցովհաննիսեան ըսած է. – «Չարենցի, ինչպէս որ ուրիշ չատ նշանաւոր բանաստեղծներէ՝ Պուշկինի, Լերմոնտովի, Շելլիի, Պայրընի, Պետեֆիի, Մայակովսկու, Խեդնինի ֆիզիքական կեանքը կարճաւոր էր, այն տեւեց ընդամէնը քառասուն տարի: Եւ ինչպէս որ այդ նշանաւոր բանաստեղծները, Չարենցը եւս աչխարհից հեռացաւ ոչ բնական վախճանով»: Ապա անդրադառնալէ ետք Չարենցի վաղեալ ժողովրդականութեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԿՈՒԱՄԻ արմատական քաղաքապետը՝ Հերվէ տը Քոնմիշել արտաքսուեցաւ իր կուսակցութենէն, վերջին ընտրութիւններու առթիւ իր կնքած համաձայնութեան համար Ազգ. Ճակատին հետ: Կուսակցութեան Բիւրօն այս որոշումը տրաւ 6–ի դէմ 16 ձայնով, երկար նիստէ մը ետք: Պատուոյ նախագահը՝ Խակար Ֆօր դէմ է արտաքսման, մինչ նախագահը՝ Անարէ Ռոսինօ կ'արդարացնէ այս որոշումը իր վարած պայքարով բոլոր ծայրայեղութեանց դէմ: Քաղաքապետը կը զարմանայ այս որոշումին առթիւ, զոր «անձնատպանութիւն» կը նկատէ կուսակցութեան մը համար որ միշտ հանդուրժողութիւն քարոզած է: Քաղաքապետին համար հարցը ընտրութիւնը չահելն էր:

ԱՆՆԸՍԻի մերձաւոր կռան – Պորնանի բանակումին արկածէն կարելի էր խուսափիլ, որովհետեւ Շրջապատի նախարարութիւնը նախատեսած էր անոր փակումը, վայրն ալ «կարմիր գօտի» հրդեհակելով, որովհետեւ նախընթացները (1879 – 1936) կային: Ազէտին հաշուեկշիռը չատ ժամէ ժամ կը ծանրանար եւ Հինգշաբթի օր, արդէն 20 դիակ պտնուած էր, մինչ դեռ 18 անհետացածներ կային եւ 10 վիրաւորներ:

ԼՎԼՆԸՄԱՆ ՏԻի ԺԼՕՏի չարաթաթերթին համաձայն, որ կ'արձագանգէ Միթերանի մտերիմ խոհրդականութիւններուն, Նախագահը կողմնակից չէ պաշտօնավարութեան չրջանը 7–էն 5 տարիի իջեցնելու առաջարկ մը ընելու հանրաքուէով: Կը նախընտրէ 7 տարի, ոչ նորոգելի, «երկու անգամ, նոյն անձը, փափաքելի չէ» կ'ըսէ, բայց ինք որ չատ կը սիրէ երկդիմի ըլլալ, կ'աւելցնէ. – «Սահիկա չի նչանակեր թէ պիտի չներկայանամ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդը լուծեց պասք Իփարէթարաք չարժումը, ինչ որ այլեւս զայն ապօրինի կը դարձնէ եւ դատաւորներուն ալ թոյլ կուտայ դատապարտել անոր անդամները:

ԼԻԲԱՆԱՆի (Տրիպոլիս եւ Պաալպէք) մէջ երկու ռճբափորձ եւս գործուած են, պայթուցիկներով լեցուն 2 կառքերու միջոցաւ: 7 մեռեալ կայ եւ 55 վիրաւոր: Շրջանը սուրիական բանակի հսկողութեան ներքեւ է:

ԿՈՐԲԱՋՈՎ, խորհրդային մամուլին առջեւ, խիստ կերպով ձաղկեց սթալինեան մաքրագործումները (1937 – 38), չեչտելով թէ ձեռք առնուած միլոցները ոչ կրնային արդարացուիլ, ոչ ալ ներման արժանանալ: Դէմերու կարծիքով, ընտրուած տարիներն ալ դիպուածի արդիւնք չեն նկատուիր եւ կը կարծուի որ չատին մտքեր ալ կան: Այդ տարիներուն Սթալինի ձեռնարկած մաքրագործումներուն հաշուեկշիռը 800 հազար մեռեալ է (կարեւոր թիւով կուսակցական պատասխանատուները): Նոյն տարիներուն Սթալին կը զլխաւորէ նաեւ կարմիր բանակի ապայտկոյտը: Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ Համբայ մը կը բացուի զէպի պատուի վերահաստատումը Տրոցկիի:

ԲԱՔՈՒԻ (Ադրբէյճան) Տնտեսական ուսումնարուի հիմնարկին փակումը որոշեցին խորհրդային իշխանութիւնները, որովհետեւ անդրադարձ ուսանողներ կը «յայողէին» մուտքի քննութիւնները կատաքի չնորհիւ: Ըստ «Պրաւդա»ի 60 ուսանողի վրայ միայն չորսը յայողած են թուաբանութեան գործողութիւն մը լուծել:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բանտերու հարցը օրէ օր մտահոգիչ կը դառնայ, քանի Ֆլէօրի – Մերժիէնի եռք, քաղաքէ քաղաք, բանտարկեալներ բողոքի յոյցեր կ'ընեն, ամէն տեղ դերբնակէութիւնը անտանելի ըլլալով: Փոնթուազի մէջ, օրինակ 93 խուցեր կան միայն 401 բանտարկեալի համար: Քանի (Քալվատոս) բանտին մէջ ալ դատարկարկեալ մը անճնատպան եղած է, ինքզինքը քակը նետելով: Այս դէպքն ալ աւելի ծանրակչիռ կը դարձնէ մթնոլորտը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԼՈՂ

ՔՐԻՍԹՈՓ ԳԱԼՓԱՅԵԱՆ
ՓՐԱՆՍԱՅԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Լողի մէջ բարձր արդիւնքներ ձեռք բերելու համար հասակաւոր ըլլալը կարեւոր է. մանաւանդ՝ կարճ հեռաւորութիւններու վրայ: Այս տեսակէտով, Քրիսթոֆ Գալֆայեան հեռու է առաւելութիւն ունենալէ: Իր գլխաւոր մրցակիցներէն մէկը, զոր օրինակ Սթեֆան Քարոնը, իրմէ 25 սանթիմեթր աւելի բարձրահասակ է:

Այդ արդելք չեղաւ սակայն, որ անցեալ չաբաթ, Գալֆայեան, Սթրազպուրկի մէջ, Ֆրանսայի ախոյեանութիւններուն ընթացքին, յաղթէ համբաւաւոր մրցակիցին 50 մեթր ազատ լողի մէջ: Գալֆայեան ժամանակ՝ 23,61, առաջին, Քարոն՝ 23,69, երկրորդ:

Իւժինցի հայանուն մարզիկը – մայրը Ֆրանսուհի է – մասնակցեցաւ նաեւ 100 մեթր լողի՝ ուր Քարոն յաղթեց, Գալֆայեան 4–րդ էր 51,89–ով, եւ 200 մեթրի՝ ուր դասուեցաւ երկրորդ. ժամանակ՝ 1 վայրկեան 53,10: Ընդհանուր առմամբ աքանչելի արդիւնքներ 18ամեայ այս մարզիկին համար՝ որ յառաջիկայ ամիս հրաւիրուած է մասնակցելու նաեւ Եւրոպայի ախոյենութիւններուն, նորէն ըմբրազպուրկի մէջ: Ազգարեւ ընդունուած է Ֆրանսայի ազգային խումբին մէջ ուրիչ 22 լողորդներու հետ, մանչ եւ աղջիկ:

Քանի մը օր հանդչելէ վերջ, Քրիսթոֆ Գալֆայեան պիտի չարունակէ ուրեմն իր մրցումները, նպատակ ունենալով դասուիլ Եւրոպայի լաւագոյն արագ լողացողներու չարքին մէջ: Հակառակ վերեւ յիչուած յաջողութիւններուն, տեղին չէ սակայն չատ լաւատես ըլլալ, որովհետեւ Եւրոպայի ախոյենութիւններուն մակարդակը ընդհանրապէս բարձր կ'ըլլայ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

***

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ա. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

«ԿՈՏԱՅՔ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Աբովեանի «Կոտայք»ը իր դաչտին վրայ ընդունած է Ռիգայի «Դաուգավա»ն, որ խմբակին ամէնէն զօրաւոր խումբերէն մին է: Հիւրերը 43–րդ եւ 52–րդ վայրկեաններուն մէկական կոլ նչանակելով յաղթական հանդիսացած են:

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԵՐ

Լենինականի «Օլիմպիա»ն իր դաչտին վրայ ընդունած է «Ղարաբաղ»ը եւ 1–ի դէմ 3 կէտով յաղթական հանդիսացած: «Օլիմպիա»ի կոլերը նչանակած են Ալեքսանեան (69–րդ վայրկեան), Ցովսէփեան (73–րդ վայրկեան) եւ Մկրտչեան (88–րդ վայրկեան): Մրցակիցներու միակ կոլը նչանակած է Ադամեան:

Կիրովականի «Լոռի»ն իր դաչտին վրայ ընդունած է Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»ը: Խաղը վերջ գտած է հաւասար (2 – 2) արդիւնքով:

***

ԾԱՆՐԱՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԵՈՒՐԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՑԵԱՆ

Մի քանի մրցումներու ընթացքին անցեալ արդիւնքներ ձեռք ձգելով ծանրաձողեր Եուրի Սարգսեան եւ Օգսէն Միրզոյեան յուսախար ըրած էին իրենց համակիրները: Անոնք նոյնիսկ չէին կրցած մասնակցիլ Մայիսին Ռէնա տեղի ունեցած Եւրոպայի ախոյեանութեան, ինչ որ վիրաւորած է աչխարհի նախկին ախոյեաններու արժանապատուութիւնը եւ անոնք աւելի յամառ մարզումներով որոշած են զարճեալ կրել Խորհ. Միութեան ազգային խումբի տարազը: Ու յաջողած են: Արխանգելսկ (Դաչնակցային Ռուսիա) տեղի ունեցած, Խորհ. Միութեան 62–րդ ախոյեանութեան, որուն մասնակցած են նաեւ Լեհաստանի, Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ եւ Չեխոսլովոյ ներկայացուցիչները, Հայաստանի երկու պատուիրակները հանդէս եկած են 60 քիլօ ծանրութեան դասակարգին եւ ոսկէ մետալի համար պայքար մղած երկարու դէմ: Ի վերջոյ յաղթած է Եուրի Սարգսեան, ընդհանուր արդիւնքով բարձրացնելով 307,5 քիլօ: Օգսէն Միրզոյեան 305 քիլոյով արժանացած է արծաթէ մետալի:

ԻՐ ԾՆՆԴԵԱՆ 95-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀՐԱՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՆ ԳՈՐԾԻՉԸ

Հրաչ՝ 1922-ին հեռացաւ Պոլսէն եւ անցաւ Յունաստան, ուր, ինչպէս ըսինք, զբաղեցաւ ազգային, քաղաքական եւ կուսակցական աշխատանքներով: Ընդմիջումներով մնաց ան Ափէնք եւ Սելանիկ մինչեւ 1926-ի վերջերը եւ ապա կուսակցական գործով հաստատուեցաւ Հալէպ, ուր արդէն գտնուած էր պինդպաղտարին:

Սուրիոյ մէջ Հրաչ Փափազեան ապրեցաւ ամբողջ երեսնամեակ մը եւ ունեցաւ յաւէտ անմոռանալի գործունէութիւն մը, քաղաքական, ազգային, կուսակցական եւ հասարակական բոլոր ճակատներու վրայ:

Կշիռք ունեցաւ իր դատողութիւնն ու խօսքը տէր մխայն հարկական կեանքէն ներս, այլ մանաւանդ պետական շրջանակներու մէջ, սուրիացի ժողովուրդին մըզած ազատագրական պայքարներու ժամանակաշրջանին մանաւանդ: Մահէն յետոյ արաբ մեծամեծներու եւ արտքական մամուլին արտայայտութիւնները Հրաչ Փափազեանը ոգեկոչելու կծով, պերճախօս ապացոյցն էին այն սիրոյն ու յարգանքին, զոր կը վայելէր ան սուրիական շրջանակներու մէջ: Մխեւնոյն սիրոյն, յարգանքին ու վստահութեան արժանացած էր ան իր կենդանութեան, երբ երկիցս 1932-ին եւ 1943-ին ընտրուած էր երեսփոխան սուրիական խորհրդարանին, Հալէպէն: Ան անդամակցեցաւ նաեւ տպային վերին մարմիններուն եւ եղաւ ամենամօտիկ գործակիցը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Զարեհ Ա.-ին երբ ան Բերիոյ Թեմի Առաջնորդն էր այդ շրջաններուն: Ցաճախ ճամբորդեց արտասահման (Լիբանան, Եգիպտոս, Իրան, Իրաք, Եւրոպա եւայլն). գլխաւորաբար կուսակցական գործերով: Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյին անդամակցեցաւ 1947-էն մինչեւ 1959 եւ մասնակցեցաւ կուսակցական դրեթէ բոլոր ընդհ. ժողովներուն 1923-էն սկսեալ, նաեւ 1959-ի գումարուած ընդհ. ժողովին:

Հրաչ Փափազեան ունեցաւ քաղաքական եւ մանաւանդ յեղափոխական գործի մը պահանջած բոլոր յատկութիւնները: Շրջահայեաց էր, զաղտնապահ, սակաւախօս եւ համեստ: Այլեւ վճռական, փորձառու եւ իրատես: Չէր գիտեր յոռետես ու յուսահատիլ: Չէր սիրեր երեւիլ կամ դիմեասր ու գնահատանք ըսել իր անձին մասին: Խօսքերը արժէք չունէին իրեն համար: Կարեւորը, ամէն բանէ առաջ, գործն էր եւ գործի վերածուելիք մտածումները կամ կարծիքի փոխանակութիւնները: Այսպէս ապրեցաւ ան իր արդիւնաշատ կեանքը, որուն կարգ մը այլ դրուագներն ալ պիտի ատմ առանձին:

Մահը բաժինն է բոլոր մահկանացուներուն:

Երանի ասկայն անոնց, որ մինչեւ այդ ճակատագրական պահը լիովին կատարած կ'ըլլան իրենց պարտականութիւնները եւ այդպէս հրաժեշտ կուտան անցաւոր կեանքին: Հրաչ Փափազեան եղաւ անոնցմէ մէկը: Ինք գնաց, բայց անուններ մնաց Հայոց Պատմութեան:

Հրաչ Փափազեան, կամքէ անկախ պատճառներով Պէյրութ փոխադրուած էր 1957-ին, երբ համբօրէն իր նեղսիրտին փորոզ հիւանդութիւնը սկսած էր արդէն գործել իր աւերը: Իր կեանքին վերջին ամիսները եղան ծանր տառապանք մը իրեն համար: Եւ այդ տառապանքով ալ փակեց իր աչքերը:

Ազգային յուղարկաւորութիւն կատարուեցաւ իրեն, նախագահութեամբ՝ ԶԱՐԵՀ Ա. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ, որ այդ առթիւ խօսեցաւ յուզիչ դամբանական մը, եւ եռագոյնով ծածկուած դագաղը յանձնուեցաւ հողին: Ու Հրաչ Փափազեան եւս հրաժեշտ տուաւ անցաւոր կեանքին, արժեցնելով զայն լսա ամենայնի, յօդուտ իր ժողովուրդին, որուն ծառայեց աւելի քան քառասնամեակ մը, փայլելի եւ անայլայլ անձնուիրացութեամբ մը եւ երկարամեայ յեղափոխական ու քաղաքական բեղուն գործունէութեան շրջան մը եւսեւս ձգած:

Հրաչի հայրենասիրութեան փառը սա-

կայն, Փարիզէն կուտայ, նշանաւոր վաճառական Փորթուգալեան, Ֆրանսական ատենաններու երբեմնի նախագահը, հայ կամաւորական դունդերու հին սպան՝ որ Բ. Աշխարհամարտին պաշտօնով գտնուած էր Սուրիա, հետեւեալ ուշագրաւ յայտնութիւնը կ'ընէ ան.–

«...1940-ի սկիզբն էր, Զօր. վէյկան ֆրանսական ուժերու Միջերկրականի եւ Միջին – Արեւելքի վերին հրամանատարը, յարձակում մը կը պատրաստէր Խորհ. Միութեան դէմ, թրքական գործակցութեամբ եւ այս առթիւ իր սպայակոյտէն երկու բարձրաստիճան սպայ կ'ուղարկէ Հալէպ: Այս վերջինները Հալէպի մէջ փափաք յայտնած էին տեսակցիլ հայ հակախորհրդայիններուն (այսինքն դաշնակցականներուն) հետ, կ'ուզէին իմանալ թէ Հայերը յանձն կ'առնէի՞ն ապստամբութիւն յառաջացնել Հայաստանի մէջ դիւրացնելու համար արշաւող բանակին մուտքը:

– Ստացած էին բացասական պատասխան: – Հայերը նկատի ունենալով իրենց քնակավայր Միջին – Արեւելքի անկայուն վիճակը եւ անմխիթարելի եղերգները: – Հրաչ Փափազեան, իր մահկանացուն կրնքեց: Այժմ կրնանք առանց անպատեհութեան եւ չաղագս պատմականն ճշմարտութեան յայտնել թէ ինչն էր պարագլուխը, որ առանց ազդուելու վերին հրամանատարին աշխարհահռչակ համբաւէն եւ ներշնչուելով միայն հայրենիքի շահէն մերժեց իր կուսակցութեան մասնակցութիւնը ծրագրուած բախտախնդրութեան»:

*

Հրաչ Փափազեան ընկերակցութեամբ հանգուցեալ ընկ. Յակոբ Սիմոնիի (Տատնատեան) շրջան մը ղրկեցաւ նաեւ Տէրթիմի քրտական ապստամբութեամբ, որմէհետեւ այդ շարժումը ուղղուած էր Թուրքիոյ դէմ:

Այս յանկեաց մարդը մեծ դեր ունեցաւ նաեւ Հալէպի Համազգայինի հիմնադրութեան մէջ 1930-ին:

Մեծ դեր ունեցաւ նաեւ Հալէպի Ազգ. Քարէն Եփիփ ձեմարանի հիմնադրութեան մէջ 1947-ին, երկար ժամանակ մանուկներով նաեւ անոր խնամակալութեան: Իրեն չատ սիրելի այդ հաստատութեան, շրջան մը, մնայուն այցելուն էր: Միշտ կը խնամէր ձեմարանի ծաղիկները, այժմու ձեմարանի հաեւի ծառաստանին առաջին ծաղիկները, ինք տնկած է, իր ձեռքերով:

Հրաչ Փափազեան հիմնադիրն ու արտօնատէրն էր նաեւ գազուրիա մեծադոյն օրաթերթին՝ «ԱՐԵՒԵԼՔ»-ին: Երջան մը եղաւ անոր պատասխանատու անօրէնը:

Ան միշտ սերտ կապեր ունեցած է սուրիական պետական վարիչներուն հետ եւ դարձած գործակիցը, արաբական աշխարհի քաղաքացիին, Սուրիոյ Հանրապետական Նախագահ Շուքրի Քուաթլիի: Իր խօսքը կշիռ ունէր սուրիացի Ա-բարին մօտ եւ սերտ գործակից մըն էր Ազգային կուսակցութեան (Քրիքէթ կամ Հրզպ էլ Ուաթանի): Ձիշդ ասոր համար դիտուն միշտ կը կրէր արաբական ֆէսը:

Խօսքը կշիռ էր նաեւ Ազգային Իշխանութեան մէջ, Գաւառականի, Քաղաքական եւ Ազգ. ընդհանուր ժողովներուն մէջ, Հալէպէն մինչեւ Պէյրութ եւ Սպիթիւռք:

Հրաչ Փափազեան սակայն երբեք գրող չէր, հառաչօս չէր, հրապարակի սովորական ազիկատար ԱԺԻԹԱԹԻՕՐներէն չէր, պարզապէս գործող էր, կը գործէր ազգին ու հայրենիքին համար: «ՅՈՅՑ» չկար իր գործունէութեան մէջ, զերծ էր յուսամտութեան հիւանդութենէն: ՆԵՐԱՆԶՆԱԿԱՆ թերեւս նաեւ ԱՆԱՆՁՆԱԿԱՆ լուիկ – մնջիկ աշխատող մըն էր: ԵՍ մըն չէր, ՄԵՆՔ մըն էր:

**

«ՍԻՆԻՊԵԼ» արաբատառ չաբաթաթերթը, որ ազգայնական հակում ունեցող թերթ մըն էր, ընկ. Հրաչի մահուան առ-

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

«ՄԻԱՅՆ ԽՕՍՔԵՐ ՈՒ ԳՈՒՄԱՐԱԾ ԹՂԹԵՐ»

Խորհրդային Միութեան ու նաեւ Հայաստանի մէջ բացուած հրապարականութեան շրջանը, ծանօթ է, որ քննադատական տպերով կ'ոգղղ Հայաստանեան մամուլը: Սակայն յուսակ է նաեւ բոլորին, թէ որքան ալ ուրախացնող ըլլայ քննադատութեան այս ազատ ու առողջ թափը, ինքնիրեն անկարող է դրական չափելի արդիւնքներ տալու: Քննադատութիւնները կարդալէ, լսելէ, անոնցմով պարզուող հարցերու տեղեակ դառնալէ

Թիւ 1960-ի Օգոստոսի թիւերէն մէկուն մէջ կը գրէր. – «... Ան մասնակցած էր Սուրիական Ազգային բոլոր գործերուն երկու մեծ ղեկավարներ՝ Իպրահիմ Հանանոյի եւ Սաատալլա Ձապրիի կողքին: Հրաչ Փափազեան եղաւ սուրիական խորհրդարանի մէջ, արաբ ժողովուրդի Ազգային ազատագրական դատին համար նուիրեալ պայքարող մը, արաբ մեծ ղեկավարներու կողքին» :

Հրաչ Փափազեանի գործակիցներէն եւ Խորհրդարանի ընկերներէն նախկին նախարար տոքթ. Ապտիւլ Ռահման Քէյեալի՝ անոր մահուան առթիւ ըսած է. – Հրաչ Փափազեանի մահով ոչ միայն հայ ժողովուրդը, այլ Սուրիան ու ամբողջ արաբ աշխարհը կորսնցուց մեծ ղեկավար դէմք մը: Անանձնական էր Հրաչը, ուշիմ, հեռատես, գործունեայ եւ ուղղամիտ: Մենք զինքը ճանչցանք 1943-ին, սուրիական խորհրդարանին մէջ եւ անոր մէջ տեսանք ղեկավար մը բարձր արժէքներով օժտուած, որ անհուն նուիրումով փարած էր հայրենիքի ազատագրութեան եւ վերելքին» :

Արաբ Մխոցեալ Հանրապետութեան դատական կեդրոնական նախարար Ֆաթխէր Քէյեալի իր կարգին ըսաւ. – «...Հրաչ Փափազեան, առաքինութիւններով օժտուած մեծ ղեկավար մըն էր» :

Օր մը Հալէպի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ակումբի բակին մէջ, ֆութպոլի անտեղի պարտութենէ մը վերջ, երբ երիտասարդութիւնը ակումբին մէջ կը վիճէր, ինք՝ ի տես երիտասարդութեան յուզման, հանդարտեցնելու համար անոնց դրգռուած ջիղերը, խօսք առաւ եւ քանի մը բառեր բաւ, որոնց մէջ չէշտեց, թէ պէտք չկար իրար անցնելու, որովհետեւ պարտութիւնները, յաղթանակներու կ'առաջնորդեն: Այդպէս էր, եթէ քանի մը բառ լսէր, ԲԱՆ մը կ'ըսէր, պատգամ մը կուտար ...

Մարզասէր էր Ընկ. Հրաչը: Միշտ անպակաս էր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մեծ հանդիսութիւններէն, Միջ – Մասնաճիւղային հանդիպումներէն կամ միջազգային ֆութպոլի մրցումներէն: 1958-ին, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Հալէպի մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը քաջալերելու համար Գահիրէի մէջ անգամ, Ակլիի մարզադաշտն էր մեզի հետ ...:

**

Հանգիստ կը մաղթեմ այնքան տառապած հոգիիդ ու կը փափաքիմ որ արդիւնաշատ կեանքդ օրինակ դառնայ մեր երիտասարդութեան, որպէս զի զործդ շարունակողներ միշտ գտնուին հայ կեանքի մէջ:

Հրաչ Փափազեան խօսքի ու գրիչի մարդ չէր: Կը ցաւիմ, որ ինք եւս այլ վերք – րաններուն նման, լոյս չտեսած պատմութիւն մը շալկած իջաւ գերեզման: Պատմութիւն մը, որ ներշնչման եւ գեղայինի հպարտութեան աղբիւր կրնար ըլլալ նոր սերունդի համար :

Ցարգանք արդիւնաշատ իր վաստակին:

Զ. Ս.

«Օշական» պարբերաթերթ

(Շար. 2 եւ վերջ)

հաք, կուտայ գործնականին որոնումը, գարմանները ապատումը:

Այս մասին արտայայտութիւններ կը մէկտեղէ «Պրաւդա»ի թղթակից Ե. Ասաքելեանի զրոյցը, զոր կատարած է Երեւան. ան լոյս տեսած է նոյն թերթի Յունիս 29-ի թիւին մէջ:

«Խորհրդային Միութեան համաշխարհային կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Քարտուղարութեան հասցէին հնչած քննադատութիւնը, մեզի համար անսպասելի չէր, կ'ըսէ Հայաստանի Համաշխարհային կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ, բանասրուհի Թ. Ներսիսեան: Ան կը շարունակէ. – «Քանի՛ քանի լիակատար նիստերուն լսած եմ.– Ժամանակն է վերջ տալու կաշառակերութեան, շահադիտութեան ուրիշ ժխտական երեւոյթներու: Ձիշդ խօսքերը խօսք կը մնային, եւ կեանքն ալ, նոյնը: Ոչ միշտ կը համընկնէին խօսքերն ու գործերը: Իսկ առանց հանրապետութեան կուսակցական կոմիտէներու, նախարարութիւններու եւ գերատեչութիւններու գործնական աշխատանքին արմատական վերակառուցումը անհնար է»:

Զրոյցին այլ մասնակից մը Ա. Բոլիսով, կը շարունակէ. – «Թերութիւններու մասին լոկ չի խօսին ու կը գրեն: Սակայն, չէ՞ որ միայն սով թերութիւնները չեն վերնայ: Անոնք, որոնք վարժուած են ապօրինի կերպով գրամ դիզելու, չեն ալ հասկըցըցուիր. մարդոց այս տեսակը չատ ծանօթ է իրաւապահ մարմիններու: Բայց, ահա թէ ո՛ւր է գժբախտութիւնը. մանր ձկնիկները կ'որսան, իսկ չնաճուկները յաճախ չեն նկատեր: Այո, հանրապետութեան գաղափարաբարոյական մթնոլորտին մէջ տակաւին չատ են չլուծուած հարցերը» կ'ըսէ ճարտարապետ՝ Ս. Ազոյեան:

«Լոյս» միաւորման կուսակոմիտէի քարտուղար Վ. Դաշեան կ'անդրադառնայ Կորբաջովի զեկուցման մէջ Հայաստանի հասցէին կատարուած քննադատութեան.

«Խօսքով եւ թուղթի վրայ կատարուած վերակառուցումը ամբողջ հանրապետութեան կուսակցական կազմակերպութեան աշխատանքի ոճ գարձած բարեհոգութեան արդիւնք է: Մէկ հետեւութիւն կ'ելլէ. մեզ բոլորիս՝ Հայաստանի համայնավարներուս, աշխատաւորներուս հարկ է հաստատակամօրէն եւ վճռականօրէն կարգ ու կանոն հաստատել մեր տեղական տան մէջ»:

Ա. Թ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՍՍԵՆԱՅԻՒ
(Ուսումնասիրութիւն)

Գրեց՝ ԲԱԲԳԷՆ ՎՐԴ. ԹՕՓՃԵԱՆ

Բ. տպագրութիւն, Մանրէալ 1987

C. I. C. A. M.

COMITE INTERNATIONAL
DES COLLEGES ARMENIENS
MEKHITARISTES

ASSEMBLEE GENERALE ORDINAIRE
DU 3 JUILLET 1987

PROCES VERBAL

L'an mille neuf cent quatre vingt sept, le trois Juillet à dixneuf heures, les membres du C. I. C. A. M., association régie par la loi de 1901, se sont réunis au Collège Samuel Moorat de Sèvres en assemblée générale ordinaire sur convocation faite conformément aux dispositions statutaires.

Sont présents ou représentés :
Monsieur Vahé JAZMADARIAN
Monsieur Agopig MANOUKIAN
Monsieur Michel DERYEGHIYAN
Monsieur Daron BOGOSSIAN
Madame Arpik MISSAKIAN
Monsieur Setrak SANDJIAN
Monsieur Georges DERYEGHIYAN
Monsieur Zoulal KAZANDJIAN
Monsieur Alain MARCEROU

Soit 9 membres sur les 12 que compte l'Association.

Après émargement de la feuille de présence l'Assemblée est ouverte.

Elle est présidée par Monsieur Vahé JAZMADARIAN.

Le secrétariat est assuré par Monsieur Alain MARCEROU.

Messieurs Daron BOGOSSIAN et Zoulal KAZANDJIAN sont désignés en qualité de scrutateurs.

Le Président et le Secrétaire déposent sur le bureau et mettent à la disposition de l'Assemblée :

— les convocations,
— les pouvoirs des membres représentés,
— le rapport du conseil d'administration et les annexes relatives à la situation financière de la Congrégation Mekhitariste,
— les comptes annuels de l'association,
— le texte des résolutions soumises à l'approbation de l'assemblée.

ORDRE DU JOUR :

1. Quitus moral,
2. Quitus financier,
3. Renouvellement partiel du Conseil d'Administration,
4. Fixation du barème des cotisations.

RAPPORT DU CONSEIL D'ADMINISTRATION :

Le Président rappelle que lors de la constitution du C. I. C. A. M. la situation financière de la Congrégation Mekhitariste et du Collège Moorat Raphael de Venise était désastreuse et qu'à cette époque de graves dangers mettaient en péril la survie même de ces deux joyaux du patrimoine culturel de la Nation Arménienne.

Au cours des trois années notre Association a déployé des efforts très intenses pour remplir le mandat de gestion et d'assainissement qui lui avait été confié.

Son action a couvert de nombreux domaines tels que :

- la reconstitution des faits,
- l'information et la sensibilisation de l'ensemble de la Communauté,
- la contestation des dettes qui n'étaient pas justifiées,
- la conduite d'un nombre important de procès,
- la négociation de compromis avec nombre de créanciers et en particulier avec les établissements bancaires,
- la collecte de fonds tant pour financer les actions légales et les diverses collaborations externes que pour secourir directement la Congrégation,
- la réorganisation, l'assistance à la gestion et le contrôle du patrimoine de la Congrégation et du Collège.

A l'issue de ces trois années nous nous réjouissons des fruits de cette action. En effet si la tâche que s'était fixée notre Association n'est pas encore terminée l'amélioration de la situation patrimoniale de la Congrégation et du Collège est spectaculaire. L'ensemble des dettes ayant été ramené de 38 Milliards de Lires à 4,5 Milliards à ce jour. Les dangers ont été écartés grâce à la compétence professionnelle et au dévouement de nos membres.

Toutefois ces résultats pour extraordinaires qu'ils soient doivent être parachevés. Il nous reste encore à réaliser à court terme deux objectifs :

- appurer les dernières dettes restantes qui se montent à environ 4.5 Milliards de Lires,
- assurer à la Congrégation et au Collège un revenu régulier qui couvre leur budget.

Ce n'est qu'à ce moment là que notre Association pourra avoir la totale satisfaction d'avoir «sauvé VENISE», et dans la sérenité retrouvée consacrera son assistance à la bonne gestion du patrimoine et à l'épanouissement de l'œuvre des Pères.

Après présentation par le Trésorier des comptes la discussion est ouverte.

A l'issue de la discussion le Président met successivement au vote les résolutions suivantes :

1ERE RESOLUTION

L'Assemblée Générale vote à l'unanimité des membres présents et représentés le quitus moral.

2EME RESOLUTION

L'Assemblée Générale approuve à l'unanimité les comptes de l'Association.

Le Trésorier ayant donné communication du rapport de Monsieur TCHERPACHIAN concernant la collecte faite par le Comité de Collecte de la Région Parisienne, l'Assemblée donne quitus à Monsieur TCHERPACHIAN et remercie le dit Comité pour son travail et son dévouement.

3EME RESOLUTION

Conformément à l'article 14 des statuts il est procédé au renouvellement partiel du Conseil d'Administration.
Sont candidats :
— Monsieur Michel DERYEGHIYAN,
— Monsieur Georges DERYEGHIYAN.

Tous deux recueillent 9 voix et sont élus Administrateurs.

A l'issue du renouvellement partiel du conseil celui-ci est composé de :
— Monsieur Vahé JAZMADARIAN,
— Monsieur Agopig MANOUKIAN,
— Monsieur Michel DERYEGHIYAN,
— Monsieur Daron BOGOSSIAN,
— Madame Arpik MISSAKIAN,
— Monsieur Setrak SANDJIAN,
— Monsieur Georges DERYEGHIYAN,
— Monsieur Zoulal KAZANDJIAN,
— Monsieur Alain MARCEROU.

4EME RESOLUTION

Sur proposition du Conseil d'Administration l'Assemblée fixe à 1.000 francs et plus la cotisation annuelle. Cette résolution est adoptée à l'unanimité.

Plus aucune question ne figurant à l'ordre du jour, l'Assemblée est cloturée à 20h35.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԷՆ եաք, ուր ժամանած էր Յունիս 15–ին, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ՝ Կարլէն Դալլաքեան Յունիս 16–ին անցած է Մոնթէվիտէօ: Օդակայանէն առաջնորդուած է Ս. Ներսէս Շնորհալի Եկեղեցի: Յաջորդ օրը ան այցելած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի հաստատութիւններն ու մարմնակրթարանը: Իրիկունը Հայ Կեդրոնի վարչութիւնը ընդ պատուած է: Յունիս 18–ին Կարլէն Դալլաքեան ծաղիկ դրած է Զօր. Արթիկասի յուշարձանին. ապա այցելած Հայկական հրապարակ: Իրիկունը առած է մամուլի ասուլիս մը, որուն ներկայ եղած են «Ամէնիա» «Կոմիտաս» եւ «Թէքէեանի Ձայն» ճեմնաս – փիւռի կայաններըը, «Հայկական Բեմ» եւ «Յուշարար» թերթերը: Ժամը 20–ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Կեդրոնը, ուր Կարլէն Դալլաքեան ծանօթացած է Ուրուկուէյի հայ գաղութին: Մանուսուրարար երիտասարդութեան ուղղուած իր խօսքով ան անդրադարձած է Հայաստանի վերջին եօթանասնամեայ նուաճումներուն:

***

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԻՑ «Երեւան» մշակութային կապմակերպութեան կեդրոնական վարչութեան դործադիր կոմիտէն Յունիս 30–ին դումարած է նիստ մը, որուն ընթացքին քննարկուած են յետապայ դործունէութեան վերաբերող կարդ մը հարցեր: Այս տարի, Օդոստոս 31–ին, կը լրանայ հայ ժողովուրդի ազգային – ազատագրական պայքարի անուանի դէմք՝ զօրավար Անդրանիկի մահուան 60–ամեակը: Այս թուականը կը զուգադիպի նաեւ պուլկար ժողովուրդի պատմութեան մէջ կարեւոր այլ թուականի մը՝ Պալքանեան պատերազմի 75–ամեակին, որ Հոկտեմբերին պիտի նչուի Պուլկարիոյ մէջ: Ծանօթ են ազգային հերոս Անդրանիկի ու անոր գլխաւորած հայկական կամաւորական ջոկատի մեծ ծառայութիւնները Պալքանեան պատերազմի մէջ: Ժողովը որոշած է այս զոյդ յոբելեանները նշել Հոկտեմբերին՝ Սոֆիա, Վառնա, Պլովդիւ եւ այլ քաղաքներու մէջ հանդիսութիւններով:

***

ՄՈՆՐԻԱԼ դացած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայոց առաջնորդ Տիրայր Ս.ր. Մարտիկեան: Յունիս 21–ին, ան պատարագած ու քարոզած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ արարողութեանց, «Մարի Մանուկեան» սրահին մէջ արուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Վահէ Քէթէլի: Խօսք առած են Մխայեան Խորհուրդի առենապետ Անդրանիկ Շիրինեան, Թեմական Խորհուրդի առենապետ տոքթ. Արշաւիր Կէօնճեան, Հոգեւոր Հովիւ Բարթող Ս. քհնյ. Մըրքասեան, թեմին առաջնորդը (Էջմիածնական) Վազգէն Եպիսկոպոս Քէշիշեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Մանրէակալ կեցութեան ընթացքին Տիրայր Ս.ր. այցելած է Սվեք Մանուկեան վարժարան, Հ. Բ. Ը. Մ.ի կեդրոնը, Թէքէեան Մշակութային Միութիւն եւ «Ապագայ» չաբաթաթերթի խմբագրատուն:

— «ՅԱՌԱՋ»ի ԹՈՐԹՕՆԸ —

Մ
Ա.
Յ
Ր
Ի
Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Մայրիկ ու Գայեանէ կը զգային իրենց ծիծաղը, բայց կարծեցի թէ վազգէն պիտի պայթէր: Թեւէս քաշեց, պիս խումբէն հեռացընելու համար եւ Մարսէյլցիի զօրաւոր շեշտով ու իր սուր ձայնով յայտնեց, սովորական հանդիսաւոր ոճով:

– Կը փչէ կոր: Հիմա թեւեր առած է. պէտք էր կէսօրէ եաք տեսնել գինքը: Ձիթապտուղ մը սեղմած գիտցած տեղդ, ամբողջ ձըմբան ձէթի պաշարդ կ'ապահովէիր:

Շատ պնդեցինք որ ընթրիքի մնայ մեզի հետ բայց վճռական կերպով մերժեց.

– Ատանք պահեր են, գորս ընտանեօք պէտք է ապրիլ:

Եւ մեր ներքնակատ Վազգէնը իր աշխոյժ քայլերով իջաւ Թիւրնէրի ծառուղիէն վար:

Երկաթէ փեղկի մը բուռն դղրդոցը բզկտեց թաղին լռութիւնը:

– 57 –

Հայրս խոհարարի իր ամբողջ տաղանդը ի գործ դրած էր պատրաստած ճաշին վրայ, որ վկան էր իր վճռական ինքնավստահութեան, հակառակ անորոշ վերջաւորութեան մը:

Անօթի չէի: Սակայն այդքան կոյր ու անխախտ վստահութեան մը դիմաց պարտադրեցի ախորժակս եւ համտեսեցի այն բոլորը, որոնք արդիւնքն էին իր մտածողիտութեան. ամէն մէկուն համար հիացիկ բացատրութիւն մը կ'արձակէի:

Երբ կարդը աւարճն եկաւ, հայրս իրիկուան իր սիկարէթը վառեց – օրական երկու հատ միայն կը ծխէր – ապա, ծանրօրէն տուիր երկարեց, հատ մըն ալ ինծի հրամցնելով:

Արեւմուտքի համար այնքան սովորական ու առօրեայ այս արարքը Հայուն քով հանդիսաւոր բան մը կը դառնար, ու կը նշանակէր թէ հայրը իրաւունք կուտար դաւէին, այդ պահէն սկսեալ «չափահաս» մարդ նկատուելու: Հօրը ներկայութեան ծխել, այդ հանդիսաւոր վայրկեանէն առաջ, նշան էր յարգանքի պակասի, որմէ մինչեւ այդ իրիկունը կամովին խուսափած էի կը թւէր, տուն մտնելէ առաջ ճգմել վերջին սիկարէթս:

Երկար առեն այդ սովորութիւնը ծիծաղելի, եւ քիչ մըն ալ կեղծիք նկատած էի, քանի որ առունը կը կատարէին անշուշտ, թէ դուրսը կը ծխէի ... մինչեւ ծխախոտի դէմ մեծ պայքարի այն օրը, երբ մինչդեռ կ'առաջարկէին նուազեցնելու համար վնասակար նիքոթինին չարիքները: Այն առեն, այդ առանդութեան մէջ կը գտնէի պերճախօսութիւնը, որ հօր հանդէպ յարգանքի պատրուակին տակ թոքերը կը պաշտպանէի – գոնէ որոշ ժամանակ մը – քանի մը հազար սիկարէթէ. ճիշդ ինչպէս կրօնական «ծոմերը» կը ճգտէին պահեցողութեամբ նուազեցնել քոլեսթերոլի քանակութիւնը:

Մեր սեղանին բմպելին միշտ ջուրը եղած էր:

Գայեանէի ափսէին վրայ տատանող չամիչներուն շիլին հետ խառնուած մուտք կը գործէր Մարաքեաններու տունէն:

Գիտէինք թէ գոյութիւն ունէր այդ շիշը, զոր կը պահէինք կարեւոր առիթի մը, սակայն այնքա՜ն երկար տարեն անցած էր, որ մոռցած էինք այլեւս թէ ո՛րկէ եկած էր, եւ Անոնա մօրաքոյրս որ մեր տան մատակարարն էր, հոն չէր այլեւս յիշեցնելու համար այդ պարագան:

Կը մտածէինք, թէ ժամանակը որ կ'անցնէր, նպաստաւոր էր մեր շամփանոցին, քանի որ ինչպէս ծանօթ է, գինիները մնալով կ'ազնըւանան:

Հօրս շուրջը հաւաքուած հազար ու մէկ խորհուրդ կուտայինք ու կը հակէինք պայթումին ազդեցութիւնը թեթեւցնելու միտող իր խոհեմ չարժումներուն: Շիշը հոկած էր վար, հաւանական պայթումէ մը պահպանելու համար մեր լամբերը: Զգուշօրէն կը քակէր որոտուն մետաղէ թելը որ ամո՛ւր մխացուցած էր խցանը շիշին վիզին: Գայեանէ մօրաքոյր ու Մայրիկ արդէն իրենց աչքերը գոցած էին, պաշտպանուելու համար անմիջական պայթումէն եւ անոր հետեւելիք ժայթքէն: Մեր գաւաթները պատրաստ էին լեցուելու հեղուկով, որ պէտք է ցայտէր պղպջակներու ճնշումին տակ՝ որոնք անհամբեր եռքով մը պիտի ապահէին իրենց ազատագրումին:

Այս բոլորէն ոչինչ պատահեցաւ:

(Շար. 128)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻԶՊՈՆԻ ՀԻՆԳԵՐՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Յուլիս 19, Փարիզի Սուբբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, անոնց նահատակութեան 4–րդ տարելիցին առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Ֆրէնկեան 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին՝ Ազատի Սարաֆեանի (Պանտրմայի) մահուան առթիւ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Սպանդար Սարաֆեան, Այրի Տիկին Սիւզան Սարաֆեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Յուլիս 19, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց քրոջ եւ տալոջ՝

ՕՐ. ՆՈՒՒԷՐ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն աղբատեալին յիշատակը յարգողներուն։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Մարտիկ Տակաուեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի, Յուլիս 19–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին Տարօն աշխարհի Եղեռնի 72–րդ տարելիցին առթիւ, նահատակ Տարօնցիներու յիշատակին։

Ի գիտութիւն նահատակներու՛ յիշատակը յարգողներուն։

CARZOU
L'œuvre lithographique
1957 - 1986
jusqu'au 31 Août
Musée d'Art et d'Histoire
de la Ville de St. Denis
22 bis, rue Gabriel - Péri
Tous les jours sauf mardi
de 10h à 17h30
Dimanche de 14 à 18h30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑՈՂ
Ս. Մեսրոպ Կրթարանին
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

PARIS - EREVAN par KIEV
Ոսկի աչուն եղանակի պատուիրատուութեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն ժամանակակից ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝
ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17-ԷՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ
Ճոխ չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ· բացառիկ հանգիստութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երդերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի գիւղատնտեսներուն կողմէ։
Աբձանագրութեանց համար պատուր դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06
Ապա կը ստանաք պայմանագրութիւնները։

Camp
DE LA
FRA-Nor Seround

Toi qui as entre 15 et 22 ans, retiens tes dates de vacances pour un camp pas comme les AUTRES qui se tiendra du 2 au 22 Août.

Où ? A Palleville (Près de Toulouse), dans un domaine verdoyant de plusieurs hectares, doté de deux bâtiments confortables, ainsi qu'un bar - discothèque à l'intérieur du camp.

Comment? Dans une ambiance arménienne, vous pourrez partager, avec plus d'une centaine de jeunes de 15 à 22 ans, votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme et votre créativité.

Quelques activités : Tennis, football, volley, équitation, natation, cours d'arménien, discussions, danses, chants, journal, radio, vidéo.

GRANDE FETE CHAMPETRE LE 16 AOUT

Adresse : CAMP DE LA F.R.A. NOR SEROUND 1987
Domaine de la Landelle — Palleville 81700 PUYLAURENS
Tél. : 63 75 04 62 / Station SNCF: CASTELNAUDARY

Prix : 1 semaine: 1200 F. / 2 semaines: 2200 F. / 3 semaines: 2500 F.

Pour tous renseignements : Tél. : 42 46 66 29 (de 18 à 19h)
Adressez ce coupon au NOR SEROUND, 17, rue Bleue — 75009 PARIS

— — — — — — — — — — — — — —
NOM ..... **Prénom** .....
Adresse ..... **Tél** .....
Date et lieu de naissance ..... **Période** .....
— — — — — — — — — — — — — —

U. G. A. B.
1ER CONGRÈS DES JEUNES DE FRANCE
LYCEE DU PARC IMPERIAL
A NICE
Du 1ER au 10 Août
organisé par le comité local de Valence

1ER Août : Arrivée au lycée

2 Août : Visite de l'église, entrevue avec le révérand père D. Djéredjian.

3 au 8 Août :
a) les matins de 10h30 à 12h, réunions, conférences, débats.
b) les après-midis, seront proposés :
1- Sorties à la mer
2- Visites à Monte-Carlo, Monaco, Cannes
3- Sports : tennis et ping-pong
4- Projections de films vidéo, concernant l'UGAB
5- Des soirées dansantes
6- Les participants auront également des sorties libres.
7- Réceptions officielles.

9 Août : Participation à la fête champêtre de Nice

10 Août : Cérémonie de clôture et retour au domicile des participants

Pour toute information complémentaire, prière de téléphoner au :
(16) 75 56 33 74 à Valence

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԲՈՒՒԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԲՈՒՂԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԲՈՒՂԵՔ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.532
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
62e ANNÉE — No 16.532

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք մտաւորականներու ընկերակցութիւնը խորհրդակցական ասուլիս մը կազմակերպեր է Պոլսոյ Լիմասլ Մարմարա պանդոկը մտերու փոխանակութիւններ ունենալու համար Յունիս 18ի եւրոպական խորհրդարանի որոշումին մասին: Հոն յայտնուած մտերը, որոնց կ'արձագանգենք հետեւեալ տողերը, միայն շատ ողբալի գաղափար մը կրնան տալ թուրք մտաւորականներու մասին ...

***

Հաւաքոյթին մասնակցած էին ծանօթ մտաւորականներ, որոնք առաւելաբար կը պրպտին վերջերս հայկական հարցով:

Առնցմէ փրոֆ. Նեվզաթ Եալչընթաշ ըսաւ, որ եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ որուած վերջին որոշումը կը յիշեցնէ Սեւրի Դաշնագրին տրամադրութիւնները եւ իր ճակատագիրով ալ պիտի նմանի անոր, այսինքն ժամանակի ընթացքին պիտի կորսուի երթայ, առանց որեւէ չջափելի արդիւնքի ձեռքբերման:

«Թէրճիւման»ի աշխատակիցներէն էրկուն կէօզէ ալ պնդեց, որ Սթրազպուրկի մէջ որուած որոշումը արդիւնք է անդամներու ենթագիտակցութեան մէջ «Մահմետական Թուրքիայի» մը հանդէպ առեղծուած ժխտական տրամադրութիւններուն եւ պարագան հարկ է արժեւորել հետեւաբար այդպիսի պայմաններու լոյսին տակ: Մինչ Քէմալ Էօքէ ալ իր կարգին պնդեց, թէ ներկայիս պատահած դէպքերուն չատերը հետեւանք են առաջին աշխարհամարտի տարիներուն անյագուրդ մնացած առելահաս զգացումներուն, նկատելով որ ամէն ինչ ըլլին այդ օրերուն Թուրքիան բաժան-բաժան ընելու համար, բայց չյաջողեցան, այդ պատճառաւ ալ հիմա նոր պայմաններ առեղծելու կը հետամտին բոլորն ալ: Աւելի պատուղն է մէկեւնոյն մտայնութեան եւ այս պարագան անժխտելի իրականութիւն մըն է այսօր:

Առենախօսներէն Փրոֆ. Տոքթ. Նեվզաթ Եալչընթաշ ըսաւ, որ կառավարութիւնը պէտք է հրաժարի պարտաւորական տոպերանութեամբ մը մօտենալէ Արեւմուտքին եւ նոր քաղաքականութիւն մը որդեգրելու է արեւմտեան նպատակներուն հանդէպ: Եալչընթաշ պնդեց նաեւ, որ եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ արուած որոշումը իրաւունքներու բռնաբարում մըն է դերիչխան Պետութեան մը ներքին խնդիրներուն միջամտութեամբ, իսկ էրկուն կէօզէ ալ բաւ որ երբոր աշխարհամարտի մը հետանկարներէն վախնալով, Եւրոպա պինդ փարած է այսօր եւրոպական Միութեան գաղափարին, այդ պատճառաւ ալ երբեմն անիմաստ կ'ուզուի դէպի այնպիսի որոշումներ, որոնք միմիայն կոչուած են արեւմուտքին տնտեսական ու քաղաքական չահերը պաշտպանելու, առանց որեւէ տրամաբանական հիմունքի: Արդէն եւրոպական Հասարակաց Շուկան ալ հիմնուած է այդպիսի մտահոգութիւններէ թելադրուած: Նոյնն է պարագան նաեւ եւրոպական Խորհրդարանին համար: «Ամէն ինչ կը տնօրինուի Եւրոպայի պատմութեան համաձայն: Այս պատմութիւնն ալ համաոտելու համար բաւական է գործածել քանի մը բառ միայն. – Մահմետական Թուրքիայի մը պատճառած վախը: Ասիկա ենթագիտակցական մերձեցում մըն է, ուր չատ դժուար է տրամաբանութիւն փնտռել եւ փիլիսոփայական ու պատմական արդարացատութիւն գտնել: Իսկ այսօրուան Թուրք Արտաքին նախարարութիւնը ի վիճակի չէ այդ արգելքներէն անցնելու, քանի տէր չէ ատոր համար անհրաժեշտ պայմաններուն: Մինչդեռ, ամբողջ աշխարհ ի սրտէ կը փափաքէր, որ Թուրքիա յաջողէր անդրանցնիլ այդ արգելքը, դժուարութիւնները յաղթահարելով եւ իր արժանի եղած իրաւունքը ստանալով»:

«ՀԱՅԵՐԸ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ ԿԸ ՄՂԵՆ»

Տոչ. Տոքթ. Միմ Քէմալ Էօքէի կարծիքն ալ այն է, թէ արտասահմանի մէջ յառաջ տարուած ահաբեկչական գործունէութիւնները Հայոց կողմէ մղուած հոգեբանական պայքարի մը այլազան հանդրուաններն են: Այս առթիւ պնդեց, որ արեւմտեան Պետութիւնները Հայերը միշտ օգտագործած են օսմանեան կայսրութիւնը քայքայելու համար, եւրոպական Խորհրդարանի կողմէ որուած վերջին որոշումն ալ այդ նպատակին կը փաստէ, քանի որ առանց չջափելի եւ համոզիչ փաստի համոզիչ ապացոյցի Թուրքիան կը պարտաւոնի, կը մեղադրուի, նոյնիսկ զայն նզովելու ատիճանին կը հասնին: Ասիկա ալ առաջին համաշխարհային պատերազմէն մնացած վրիժառութեան անյագուրդ կիրքի մը չարունակութիւնն է, Թուրքը կարծանելու, վճացընելու միտող եւրոպական դարաւոր մտայնութեան:

***

ԹՈՒՐՔԻԱ ՌԱՏԱՐ ՊԻՏԻ ՉԳՆԷ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

– ○ –

Թուրքիա վերջնապէս ընդունեց ստորագրութիւնը այն պայմանագրին, զոր ունէր Ֆրանսայի հետ, ռատար գնելու համար Թոմսընէն, իր օդանաւներուն համար: Յանօթ է, որ Ֆրանսա, Յունիս 18–ի վարդապետին, ցնոր տնօրինութիւն յետա – ձրգած էր պայմանագրութեան ստորագրութիւնը, ապա, երբ Միշել Նոտա Անգարա գացած էր (հետն ալ նամակ մը տանելով Էօզալի, ուր Շիրաք կ'ըսէր թէ իր կառավարութեան հետ կապ չունի եւրոպական Խորհրդարանին որոշումը) համաձայնագիր մը ստորագրուած էր երկու երկիրներու միջեւ, Յուլիս 17–ը ճշդելով պայմանագրութեան ստորագրութեան որպէս թուական (300 միլիոն Ֆրանքի կը վերաբերի): Յուլիս 16–ին իսկ, Թրքական օդանաւընկերու ընդհ. տնօրէնի կողմէ յայտարարեց թէ միջազգային Շուկայի վրայ առաջարկներու կոչն ալ ընդունած է եւ թէ ուրիշ մը պիտի ընեն, յետագային:

Միշել Նոտա, Անգարայէն վերադարձին, պարծենցած էր թէ ամէն ինչ կարգադրուած է եւ թէ Յուլիս 17–ին, Թոմսընի հետ պայմանագրութիւնը կը ստորագրուի:

Ըստ Տնտեսական Գործակցութեան եւ Զարգացման Կազմակերպութեան (Օ – Ս – Տ – Է.) Թուրքիա մեծ յառաջդիմութիւն արձանագրած է (6%) ներքին հում արտադրութեան մէջ (Փ – Ի – Պ): 1986–ին ալ կազմակերպութեան 24 երկիրներու բարձրագոյն աճը (8%) Թուրքիոյ կը պատկանէր:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՉԵՆ ՀԱՆԴԱՐՏԻՐ

Հարաւ – արեւելեան Անատոլուի մէջ քրտական հարցը հետզհետէ կը ծանրանայ ու դրեթէ առօրեայ դարձած յարձակումները Զորեքշաբթի առաւօտ վերածուած են պինեալ բախումի մը: Մարտինի մօտ, Մավալ լերան վրայ քիւրտ հրոսակներու դէմ թուրք պինեալ ուժերը ամբողջ օր մը պայքարած են, նաեւ օդանաւերու կանչելով ուղղաթիռներու միաւորներ:

Բախումներու ընթացքին թուրք զօրաբաժինէն երկու պինեալ մեռած են, իսկ նախայարձակները սահմանը անցնելով դացած են Իրաքի հիւսիսակողմեան շրջանները, թրքական ուղղաթիռներ միջոց մը հետեւած են անոնց իրաքեան հողին վրայ:

Քրտական սատկացող յարձակումներուն պատճառով Զորեքշաբթի օր տեղւոյն վայրը փութացած է ապայակոյաի փոխ – նախագահ ու ցամաքային ուժերու հրամանատարը՝ զօր. Ն. Թորումթայ, ուր քննութիւններ կատարած Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմաններուն վրայ:

Վերջին այս բախումներու ընթացքին նկատուած է, որ Քիւրտիստանի բանուորական կուսակցութեան մարտիկները միանալով Թուրք Համայնավար կուսակցութեան մարքսեան – լենինեան կազմակերպութեան, կը չանան իրենց պայքարը ծանրանալ նաեւ հարաւ – արեւելեան շրջաններէ դուրս: Այսպէս, Կարսի մէկ պիւրը, նոյն երեկոյեան յարձակումի ենթարկուած է: Անվտառական ուժերը խափանարարութեան դիմած են նաեւ պայթուցիկ գետեղելով կամուրջի մը տակ, որ իրարու կը միացնէ Թուրքիայէն Իրաք երկարող երկաթուղագիծերը:

Ցայտնի է, թէ քրտական յարձակումներու պատճառաւ յատկապէս ընդդիմադիր ճակատը ծանրօրէն կը քննադատէ Էօզալի կառավարութիւնը, չեչտելով այն կէտը, որ հարցը Ազգ. Մեծ Ժողովին ներկայացնելէ կը խուսափի: Լրագրողներու այս մասին ուղղած հարցումին, պատասխանելով Թուրքիոյ նախարարապետը ըսած է. – «Հարցը չատ կարեւոր է. կը խորհիմ, որ այս մասին չատ գրելով, տեսակ մը քարոզչութիւն կ'ընենք իրենց ի նպաստ. զիրենք աւելի մեծ ցոյց կուտանք, քան ինչ որ են: Մենք հետզհետէ կը զիմենք անհրաժեշտ միջոցառումներուն: Արդէն պաշարման վիճակի շրջանային կուսակալութեան մասին օրէնքը հրատարակուեցաւ Պաշտօնաթերթին մէջ»:

Էօզալ չի փափաքիր, որ մամուլը այս մասին իր չաճախակի հրատարակութիւններով այն կարծիքը ստեղծէ հանրութեան մօտ, թէ խնդրոյ առարկայ շրջաններու մէջ տիրապետող ուժ է յեղուզակի ներկայութիւնը:

***

Յուլիս 17–ի թուրք մամուլէն կը տեղեկանանք, թէ շրջանային կուսակալ նշանակուած է Տիգրանակերտի կուսակալը՝ Հ. Քոզաքչըօղլու: Ան ծանօթ է որպէս ահաբեկչութեան մասնագէտ. իր վարչական շրջանը կ'ընդգրկէ Պինկէօլը, Տիգրանակերտը, Էլազըղը, Հաքքեարին, Մարտինը, Սղերդը, Թունճէլին եւ Վանը:

***

Էօզալ Դամասկոս գնաց, երկու օրուան պաշտօնական այցելութեան: Ուրբաթ օր,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԺԱՌԱՆԳԸ

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Մութը – մթին մեկնում էինք դաշտ՝ հնձելու, վարելու կամ մի ուրիշ առնչապարական գործի: Քունս գետ չեմ առել, խոռվ եմ, զժուարութեամբ իրար՝ դէ, տեսէք ինչքան է մեզք խեզճ երեխան, եւ որքան էք դուք անխիղճ, մտցնում եմ սայլը, թաղւում խոտի մէջ: – Ջանս դուրս գայ..., – քթի տակ ու անհամարձակ մայրս է ասում:

Հայրս չկէտք է լսի, որովհետեւ խիստ կը զայրանայ, որովհետեւ տանել չի կրնար, երբ ազամարդուն մեզքանում են: Մայրս տեղաւորւում է կողքիս, կոչտ կարպետի տուտը քաշում վրաս: Շնորհակալ եմ, բայց ես չկամ, վերջ, քնած եմ, ինչ ուզում էք արէք:

– Ժառանգ..., – հայրս է, եզան հետ խօսում է: Աժգահա ժառանգն այնքան է սեւ, որ սեւութիւնից պսպղում է. գլխին դոյդ կիսալուսին կոտոշներ՝ հզօր ու ահարկու, ծայրերը սուր ու սպիտակ:

– Դէ, քեզ տեսնամ, գնացի՛նք ... Լաւ գործ չատ ունենք...:

Կարպետի տակ ծուարել եմ. քնած եմ – քնած չեմ, ինձ հետ է հօրս թաւութանձր ձայնը, եզների առողջ, կուշտ անքոցները, մեր սայլի այնքան ծանօթ ճռռոցը...: Եկեղեցու տակից մանում ենք էլ աւելի մութ ձորը, կարմիր կամուրջն անցնում ու բարձրանում Լոռւայ հարթավայրը: Հանդի տառը քամին զարկում է քթիս...: Չամոյքից ժառանգը առոյգ փնչացնում է, հայրս առոյգ փնչացնում է, ես կատաւածագի փռշտոց եմ տալիս:

– Ժառա՛ – ա՛ – ա՛նգ ... – Ի՞նչ է ուզում ժառանգից, չգիտեմ, բայց ձայնի մէջ խնդինդոց կայ. յուզմունքի պահին է այդպէս լինում: Վազորդեան պաղ օդը անկշտում լցնում է թոքերը ու յանկարծ ազմկոտ, հուժկու զուրս շպրտում լայն կոկորդից:

– Օ – հէ՛ հէ՛յ..., – հեռուից հեռու արերն արձագանգում են, – հէ՛ – հէ՛էէ՛...

Հէնց այնպէս է ազմկում, հաճոյքի համար, զաշտին, արերին, եզներին, աչխարհին խառնուելու համար: Ջահել է, առոյգ: Ուրախանում է ... Ցեղոյ չուռ է գալիս, մարակի երկար կոթով թխթխկացնում չոր կարպետը:

– Տղայ, հէ՛յ...: Մօրդ փէշի տակիցը դուրս արի...:

Ոչ չարժւում եմ, ոչ ձայն հանում: Բայց նրա պէտքը չէ. ինքը համոզուած է՝ լոյսը որ բացուեց, ազամարդը պիտի ոտքի վրայ լինի:

– Հօ – հէ՛յ, տղայ...: Արերը զարթնում են, լոյսի հետ լուսացի...

Երկար ու բարակ մարակն օդում խաղացնում է: Մարակը նրա ձեռքին մի հրաշագործ բան է, օդը կտրատում, սուլում, չաչում – չառաչում է, դրաքտրատում, պայթում, ճայթում: Հօրս մարակախաղերը, տղայական խաղերը...: Իմ ուշքը գնում է դրա համար. կարպետի տակից թրթռտրատ եմ տալիս...:

– Կաթնոտեց, երկինքը կաթնոտեց ... Հըէ՛ – հա՛ ... Ո՛նց ա Շաղում – փորտում, մարիկ արա, է՛...:

Սայլի առաջնամասում բոյով մէկ կանգնած է. սիրում է այդպէս ինքն իրեն ցուցադրել, երեւակայել: Տաքուկ բունա թռած կառչում եմ նրա ծնկանն ու պինդ փաթաթւում: Նայում եմ վեր. փայլ ու գոյն կորցրած մի քանի աստղ է մնացել, որ ուղենամ կը հաշուեմ: Չիան խոշոր փաթիլներ են, հալւում – չքանում են աչքիս առաջ: Ու յանկարծ ինչ – որ մի լիքան կատար կրակւում է, ծոց զառնում, ցալքուն է տալիս երկար չխիբերով: Ցեղոյ դէղին ու հատ թոկերով, արերի զանգաթները կապւում են իրար ու զրանց վրայ ճօճուերով յարձակւում է ԱՐԵՒԸ ... երեւում է արեւը իր հիւազարհուր տեսքով...: Թառում է ամենաբարձր սարի ուսին...: Նայում է մեզ...:

– ԲԱՐԻ ԼՈՑՍ ... ԵԿԵԼ ԵՆՔ ՄԵՐ ԳՈՐԾԻՆ...

– ԲԱՐԻ ԼՈՑՍ ... ՎԵՐԻՆ ԻՐԱԽՈՒՆԿՈՎ ԲԱՐՈՎ ԷՔ ԵԿԵԼ ՁԵՐ ԳՈՐԾԻՆ...

Հոգաչատ մօրս սայլը ճօճանիկով է տրել, զանթում է նատած տեղը, բայց ԱՐԵՒԸ պեծուռ ճառագայթով կրակում է կոպերին. ցնցւում է, մեզաւոր նայում դէսուդէն: Ես ծիծաղում եմ: ԱՐԵՒԸ զանգաղ պոկւում է տեղից, լողում դէպի վեր՝ կապոյտ երկինք...

Համայուել է հայրս, բոյով մէկ ձգուել դէպի վեր ... Բարձրահասակ, երկարատ է, վէթխարի ուժի տէր: Հունձ անելիս, մէջքին կապած թաց չափկէ տակից տնտում էի նրա ձիգ ողնաշարի ամէն մի ոլը առանձին – առանձին, խոշոր ու չարժուն...

– Սարերը քնից բեզարել են, է՛...

Տականից նայում եմ իրեն. զարմացած եմ, բայց չեմ ծիծաղում, հայրս հատուտում է՝ ես էլ եմ հատուտում – սարերը քնում, արթնանում են: Արթնանում են լայնալանջ զոչերն ուռչացնելով, յանգլով – վրջալով, յօրանջելով...:

Լուսաբացին հանդերում օդը զարմանալի համ ունի. ծաղիկների փիլերուայ գօզն է գոլորշիանում, աչխարհը լցնում բոյրով: Զարթնում է բնութիւնն ամէն առաւօտ, հակայ երեխայի նման ճմլկոտելով, նորածնի սքանչանք ու հոտ արձակելով...:

Հօրս կողքին եմ, մօրս կողքին եմ, նրանց մէջ եմ, նրանց հետ քոլ, ծաղիկ, քար ու սար, մեր Ժառանգ եզը, ԱՐԵՒԸ ինձ համար են, եւ իրենք առանց ինձ պակաս ու ցաւատ էին լինելու ... Իրենցից եմ ծլել...

– Օ – հէ՛ – հէ՛ – հէ՛յ – յ – յ..., – ձէն է տալիս հայրս:

– Օ՛ – հէ՛ – հէ՛ հէ՛ յ – յ..., – ծղրտում եմ ես: Հէնց այնպէս ենք ձայնում. ցեղի նոյն արեան պահանջով, թոզ լլուի...: Ժառանգն ականջները խլչկոտում է: Սեւ մորթու տակ մկանները խաղում են, պար են բռնել, եռքը բլթբլթում է ներսում, լուծը ծուխ ծուխ է անում՝ իբր ինձ չմոռանաք ...

***

Հայը դեռ տաք էր, մոխրահամ, եւ չատ համեղ: Թոքերը ձեռքիս նատած եմ դերանի վրայ: Հակայ ծառարուն է դերանը՝ Ժառանգն է դուրս քաչել անտառից. մենակ: Մի ամբողջ ձմեռուայ փետ ենք անելու: Մանր – մունր բաների հետ հայրս գրուխ չունէր. մաել է անտառն ու ազահարար չոկել:

– Սրան մի չարաթում վեր կը գցե՞ս, – ծպրել են ընկերները:

– Չէ, մի օրում:

– Պա՛հ...

– Բա՛...

– Ցեռո՞յ ... էս խորխորատից ո՞վ ա հանելու, սո խելքի տոպրակ:

– Ժառանգը:

– Պա՛հ...

– Բա՛...

«Մարդու գործն ու գործիքը պէտք է իրեն սազի»: Աւում էր հայրս ու յաւուկ պատուիրում էր՝ կացինը սովորականից մէծ, լինզը հատ, բահը լայն, դերանը՝ երկար ... Ժառանգը՝ հսկայ:

– Փղի ուժ ունի, հասատա՛..., – պարծենում էր ու պարծենում պահած եղով:

Օրը վերջացել է: Խաղաղ երեկոյ է, Լոռւայ երեկոյ...: Հայրը ծամելով նայում եմ վերեւ. աստղերը գարու ոսկեայ հասկներ...: Առաւօտեան բուռ – բուռ չազ ենք տալու մեր չալպտուրիկ հաւերի առաջ:

Կշտացայ: Պառկում եմ դերանի վրայ: Ոչինչ չեմ մտածում. բան չունեմ մտածելու: Սուսուփուռ երեկոյ է, աչխարհը լիքը աստղեր, մեր բակից ծխի հոտ է գալիս, ես վիսամերկ ու բոպիկ, բայց օդը տաք է, հողը տաք է, Ժառանգի բերած դերանը լայն, յարմար, անտառահոտ ... Մեր կովը բացօթեայ է կապած, պառկել է իմ կողքին ու ես նիրհիս մէջ արդէն լսում եմ, թէ ինչպէս է ծամում իր յաւերժական ծամօնը ... յաւերժական ...

***

Տարուայ բոլոր ժամանակներում Լոռին հրաչք, իսկ աշնանը հէքեաթի սկիզբ է: Աշնանային իր կախարդանքներով գնալու է, գնալու, հասնելու է, մտնելու է իսր ձմրան մէջ. հէքեաթասէր Լոռւայ ձըմրան մէջ...

Թուում է աչնանը բնութիւնը կանգ է առնում ինքն իր տեղծածով հիանալու, ինքն իրեն ըմբոշխնելու համար ... Սալանջերի անտառները՝ հազարագոյն, ադրիւրների քչքչոցները՝ քնքուչ, մեղմ, դաչտերի հողը՝ փխրուն...: Հողը ոտքիդ տակ փռուած, բերի հետ հասունացել, ձկճկուել, պատրաստ է տրտրուելու, բաշուելու, ի գոյց գնելու մի ազգ ամառ թաքցրած հրաչալիքները ... Իսկ հայրս, ճակատին քրտինքի խոշոր կաթիլները, ժպտադէմ է...: Լոռւայ թերքահաւաք է: Հայրս ու հողը հրաչալի զոյգ էին. հողը սիրում էր նրան, նրա ցանածը զուրս էր գալիս. քրտնում ու ժպտադէմ է, քրտինքը շող է տալիս հողին ու այդպէս զուսպում են, բնական ու պարզ դառնում են Մի...:

Ինչո՞ւ եմ յիշում իմ չատ հեռուր մանկութեան այդ օրերը: Զգիտեմ: Հէնց այնպէս: Ոչ մի արտառոց բան:

Ամէն իրիկնադէմ ամբարակրակ ենք անում, կարմիր կրակ ենք անում, կարտոֆիլը խորովում: Կարտոփը կամ կարտոլը, ինչպէս կ'ասէր Լոռեցին...

Մայրս մատներին փչելով քերում է կիպեւի այրուած տեղերը, երկարուկ պատմութիւնները սարքում կարմրաթուխիկ հարսներ, խնոցու կարագը քսում ենք մռութներին ու...

Ինոցին չկայ, կովը չկայ, հայրս էլ չկայ արդէն. Ժառանգի անունն է մնացել, յուշեր են մնացել...:

Եղնները քաչում են պոկէ – պռունկ բարձած սայլը: Ժառանգի լուծընկերը՝ նոյնպէս խոշոր մի կենդանի, մէջքը կոբացրել է, ծնկներին զոռ է տալիս, չարչարւում է չնչակտուր: Փնռռեց ու փընռռեց, հայրս տարին մէկ փռփռեց ու այդպէս էլ Ժառանգին հաւասարը չգտաւ, չճարուեց, չկար, չկար:

Ժառանգը լայն ու հաստ կզակները խրում է փխրուն հողի մէջ, տղայական չարութեամբ ետեւի ոչ ուռքով հողը չըպրտում է մեր կողմը, թող հանում: Բեռն ի՞նչ, ծանրութիւնն ի՞նչ՝ մի ամբողջ օր ազատ է եղել, արածել է ուզած տեղը, մրափել պորտը տաք գետնին տըւած, անտառի թաւուտներից հոսող, ազբիւրի հետքով զնացել ծարաւը յագեցրել է սառն ու զուլալ ակունքից, հզօր վիզը դարաւոր կաղնիների բներով է քորել:

– Հլա՛ սրան, հլա՛ սրա զժութիւններին, հլա՛ ինչքան եմ երես տուել..., – իբր բարկանում է հայրս, բայց հպարտանալն այնքան է չատ, որ հազիւ է թաքցնում՝ հաճոյքից խեղդւում է, բեկբեկւում է ձայնը տարօրինակ երանգներով... Ժառանգը ծանր դլուխը թեքում է, հօրս հասցէին օդը պոզահարում, իբր նեղանում եա՝ նեղացի, քեզ ով է բանի տեղ գնողը, իբր՝ դեռ չնորհակալ կաց, որ սրան, այսինքն զուգընկերոջը, ակի տակ չեմ կոխում...:

Մթան թանձրանալու հետ ածխատեւ Ժառանգն աներեւութանում է, ու նրա պզերի սպիտակ ծայրերը ինձ համար դառնում են թռչկոտացող լուսատիտիկներ ... Տերեւուքի փափուկ խուրձի վրայ թեք տուած, հայրս գնդնում է իր սիրած «Վարդ կօշիկ», մեր ընթացքին չի հետեւում Ժառանգը, գիտի, որ ճմրան պաշարը տանում ենք տուն:

Շարժուելուց առաջ դեռ, հանգչող կրակի հետ խաղալիս գտել եմ երկարուկ, տաքուկ, մոխրի մէջ զամն առած մի կարտոֆիլ: Ձեռքիս է, խաղում եմ հետը, յետոյ եմ ուտելու...: Մեր առջեւից վրնռացող մի ուրիշ սայլի ենք հասնում, զէմ ենք առնում ու յարմարւում նրա ընթացքին:

– Հօ՛, հա, հօ՛..., – վարսգն ու եղներն չխնայելով, թարսուել է սայլապան Ուհաննէսը, մեր առջեւից գնալը պատիւ է համարում, ճամբայ չի տալիս: Հօրս ընկերն է թէեւ, ու մթան մէջ խիստ յարմար է ուրիշի եռեւից գնալը, բայց ... Բայց գնդնոցը կտրում է, թեքւում պէսպէս – հը՛, հասա՛ր, կտրուեցի՛ր, խալխի պռէ ես՛..., – մտրակը ճոխացնում է Ժառանգի փորատակերին: Ամենավիրաւորական բանը նրա համար, խոցւում է Ժառանգը, փռչտոցով լուծը թափ է տալիս, ընկերոջը հրում, ճախ մղւում, պռկւում ու համարեա քառատրոփ չրջանց անում: Ուհաննէսի եղները հուչտ են լինում մի կոմի վրայ...:

– Խաբար գա՛... – յաղթական հռհռում է հայրս:

– Խարտրդա՛ ա՛ – ա՛..., – քրքջում եմ ես: Մեր թիկունքից արդէն լսում ենք Ուհաննէսի հայհոյանքները: – Դու ե՞րբ տես մարդ գառնալ, Ջանջալանց չալ, ե՞րբ տես լրջանալ, թո՛ւ, թո՛ւ...:

Մեր պէտքը չէ: Խնդինդում ենք, հրըճըւում ենք՝ ես, հայրս, Ժառանգը...

Դեռ տաք վարտոֆիլը չարդում եմ, երկու կէս է լինում: Սրսուռ, խոշոր բրինձի հատիկներ՝ բուռս են լցւում: Մի քիչ տալիս եմ հօրս:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԿԵՍԱՐԻԱ ԳԼԱԻՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Կեսարիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ ուծեռամարեւթիւնն ու մատաղօրհնութիւնը կիրակի, Յուլիս 5-ին, աւելի քան հարիւր ուխտաւորներու ներկայութեամբ եւ Պատրիարք Հօր նախագահութեամբ կատարուեցաւ կեսարիոյ մէջ: Ուխտաւորներու կարաւանը երկուչարթի վերադարձաւ, մինչ Պատրիարքը գնաց դէպի Իսքենտէրուն:

«Մարմարա»ի փոխ – խմբագիրը Օր. Մաքրուհի Պ. Յակոբեան, որ մտնակցած էր ուխտաւորներու խումբին, հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ. –

*

Իսկապէս անմոռանալի պահեր ապրեցան, բոլոր անոնք որ բախտը ունեցան մտնակցելու այս ուխտաւորութեան: Բնական գրօսաչրջիկան գնկերութիւնը լաւ կազմակերպած էր եւ պետակից էր իր պաշտօնին: Ուխտաւորներու խումբը ճամբայ ելաւ Նաւլըզպարան եկեղեցիէն, ուր եկած էր նաեւ Պատրիարքարանի Դիւանապետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս որ բարի ողջերթի խօսք մը արտասանեց, ըսելով որ ասիկա գրօսաչրջութիւն չէ, այլ ուխտաւորութիւն մը:

Կառարուեցաւ աղօթքը եւ ապա խումբը ճամբայ ելաւ, ու հանդիսաւ ճամբորդութենէ մը ետք Ուրբաթ առաւօտ հասաւ կեսարիա եւ կարճ հանդիստէ մը վերջ գնաց Իւրկիւպ եւ Կէօրէմէ, ուր տեսաւ գեղատափար եկեղեցիները եւ այլ տեսարժան վայրերը: Ուրբաթ գիշեր Պատրիարքն ալ հասաւ կեսարիա եւ իջեւանեցաւ Թուրան պանդոկը:

Ուխտաւորութեան ընթացքին, Պատրիարք Հօր, իր մրնիպլուսին մէջ, կ'ընկերանային նաեւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբման: Շարաթ առաւօտ, Աբման Հայր Սուրբը, Պատկ, Մխոեան եւ զաւակի հոգեւոր հովիւ՝ Վարագ Քահանայ Հայրերը, միանալով Պատրիարք Հօր, քննեցին կեսարիոյ եկեղեցիին տանիքն ու լուացարանը: Մեր հոգեւոր Պետը նորոգութեան համար թելադրութիւններ ըրաւ եւ հրահանգեց որ պատերուն ծեփերը փոխուին:

Այս քննութիւններէն վերջ Շարաթ առաւօտ կատարուեցաւ ժամերգութիւն եւ մատուցուեցաւ պատարագ, ի յիշատակ Գիւտ Նշխարացն Հօրն Մերոյ Գրիգոր Լուսաւորչի: Ժամերգութեանց եւ պատարագին մտնտկցեցան երաժիշտ Կարապետ Ջամուշեանի դիւթաւորութեամբ երգեցիկ դպիրներ: Պատարագը մատոյց Աբրամ Հայր Սուրբը, Գէսքինեան Սարգսեան վերաբերումբ ըրաւ, Ս. Սեղանին սպասարկեցին Սէմէրճեան, Գէսքինեան, Մաշալեան սարկաւագները: Նախ քան պատարագ մուտքը, կատարուեցաւ մատաղներու օրհնութիւնը: Օրուան քրդը տուաւ Պատրիարքը, որ ողջունեց ժողովուրդը եւ գիրենք նկատեց երջանիկ հաւատացեալներ, որոնք ուխտի եկած էին այս թէեւ փառաւոր, բայց մխիթարական հեռաւոր, մենաւոր ու սպառոր եւ մատամբ աւեր եկեղեցին: Եկած ենք, լաւ Շնորհք Պատրիարքը, իր պատկիներէն գրկուած այս եկեղեցիին քիչ մը մխիթարութիւն տալու: Այս եկեղեցին երբեմն լեցնող ժողովուրդին տեղ անոր անշունչ ու անխօս պատերուն քիչի մը կենդանի չունչ եւ ջերմութիւն տալու համար: Ստոյգ է որ, չարունակեց, մեր եկեղեցիներուն չէնքերը, իրրեւ նիւթական կառոյցներ, թէ իսկ բլան գիզեցիկ, բայց ի վերջոյ անկենդան քարերէն կառուցուածքներ են: Բայց անդամ մը որ օծուին, ու Աստուծոյ փառքին եւ Սուրբի տեսս մարդ գառնալ, Ջանջալանց չալ, է՞րբ տես լրջանալ, թո՛ւ, թո՛ւ...:

Մեր պէտքը չէ: Խնդինդում ենք, հրըճըւում ենք՝ ես, հայրս, Ժառանգը...

Դեռ տաք վարտոֆիլը չարդում եմ, երկու կէս է լինում: Սրսուռ, խոշոր բրինձի հատիկներ՝ բուռս են լցւում: Մի քիչ տալիս եմ հօրս:

(Մնացեալը յաջորդով)

մը անունին ընծայուին իրական, բուն ապրող եւ ընչող եկեղեցիով, այսինքն հաւատաւոր ժողովուրդով, կարծես թէ քաղեցէն չենքերն ալ կը կենդանանան եւ կը նայնանան գիրենք լեցնող ժողովուրդով: Մէկը (չէնքը) իրրեւ մարմին, եւ միւսը (ժողովուրդը) իրրեւ հոգի եւ կեանք: Այդ է որ տեղի կ'ունենայ պաշտամունքի սա պահուն, սիրելի ժողովուրդ:

Ապա յիշեցուց, թէ հետեւար այս եկեղեցին ընծայուած է անունին եւ յիշատակին մեր մեծատուն Սուրբին, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչին, որ թէեւ այսօրուան էջմիածին քաղաքը ծնած է, բայց այս քաղաքին մէջ սնած, աճած, և անցուցած է իր մանկութիւնը, երիտասարդութիւնն ու չափահասութիւնը, քրիստոնէական մաքուր ու բարձր չրջանակին մէջ իր կարգին դաստիարակուելու համար հարազատ եւ ամրողջական քրիստոնեայ հաւատացեալ մը: Իր կրօնքին, իր լման ուրքը վճարելէ յետոյ իր մէջ զգացած է կոչումը իր կեանքը ամրողջութեամբ նուիրելու հոգեւոր վերակենդանութեան համար ժողովուրդի մը որուն քաղաքը կեանքէ զրկած էր իր Քրիստոսի հայրը:

Ապա անդրադարձաւ ուխտաւորի մը պարտականութիւններուն, ըլլայ այդ Աստուծոյ տան մէջ, կամ անկէ դուրս, որ կը պահանջէ լրջութիւն եւ զայրագութեան պատճառ չտալ ուրիշ մէկուն, ըլլայ այդ ոչ կրօնակից հայրենակիցներուն, բայց նաեւ իրենց պատասխանատուները, որոնցմէ չատեր՝ օրքան ալ հեռու մնացած ըլլան իրենց եկեղեցիներէն, չեն կորնցուցած իրենց խոր յարգանքը եւ երկիւղածութիւնը, զոր կը տածեն եկեղեցիներու չէնքերուն հանդէպ:

Պատիարքը մաղթեց որ ընդհանրական ըլլայ ուխտաւորներու ուխտը եւ մօտ օրին ալ իրագործուի եկեղեցւոյ վերանորոգութիւնը:

Եկեղեցական արարողութենէն ետք Պատրիարքը մէկ քանի ընկերակիցներով չրջեցաւ մերձակայ վայրերը, անցաւ Թաթուլէն, ձիւնածածկ Իրմիլս լեռը կան:

Շաբաթ գիշեր ժամը 17·30–ին կատարուեցաւ Լոյս Զատկուան արարողութիւն, նախագահութեամբ՝ Պատրիարքի:

Կիրակի առաւօտ կարճ ժամերգութենէ մը վերջ, հոգեւորականները, լրիւ զգեստաւորուած, մուտք գործեցին եկեղեցի: Պատրիարքը փառաւոր թափօրով առաջնորդուեցաւ կեսարիոյ աթոռակալ եպիսկոպոսին՝ Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոս Տէր-Ղեւոնեանի, որ ընթացքին յուզիչ չեշտով մը յիշատակուեցան Սիրականեան, Աղաճանեան, Պաղտասարեան, Պալեան, Պօղոսլը, Սվասլը, Նարեխոզլու, Զատրճեան, Գէչեան, Ասլանեան, Գէսթէքեան, Զապըլճեան, Մխսաքեան, Ալիքսանեան, Պալօղլու, Սվաճեան, Գունտաքճեան, Սասթըճեան, Օֆլազ Զէլիք, Գէսլիչըլի, Ուզուր ընտանիքներու, ինչպէս նաեւ այս եկեղեցիին մէջ քարոզած, պատարագած, ծառայած եւ այս եկեղեցիին սպառած բոլոր հնչեցեալներու ի յիշատակ:

Պատարագէն վերջ Պատրիարքը կրկին թափօրով Արհիդպարան առաջնորդուեցաւ, մինչ պարտէզը կը սարքուէր Սիրոյ Սեղան:

Սիրոյ Սեղանի վրայ կարպիս Սէմէրճեան թարգմանի խօսք մը ըրաւ եւ մատնանշեց որ եկեղեցին կանգուն պահելու համար նորոգութեան ձեռնարկուած է եւ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՄԲ ԼԵՑՈՒՆ ԵՐԵԿՈՑԹ ՄԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Յուլիս 6–ին, Հայ Դատի Յանձնախումբը կազմակերպած էր երեկոյթ մը, ոգեւորելու համար ժողովուրդին հետ միահամուռ, Յունիս 18–ի յաջողութիւնը: Ցեղասպանութեան պաշտօնական ճանաչումով ամէն Հայու սրտին մօտ պահանջ մըն է եւ Լիոնի Հայերը մեծ թիւով եկած, լեցուցած էին Փալէ տէ Ռոնկրէի սրահներէն մէկը: Եկած էին նաեւ չրջակայ վայրերէ: Ոտքի մնացողներ չատ էին: Բեմը զարդարուած էր գոյգ եռագոյններով, ծաղիկներով: Օդը հեղձուցիչ էր սրահին մէջ: Ոչ ոք մտածեց հետ դառնալ:

Սկիզբը, բեմին վրայ, Վահէ Մուրատեան մինակն էր: Վահէ Մուրատեան, ծագումով Վանեցի, Յանձնախումբին պաշտօնաթերթ՝ Ֆրանս – Արմէնի ամսաթերթին խմբագիրն է եւ, բնականաբար, նուիրեալ մը Հայ Դատին ի սպաս: Իր զոհունակութիւնը յայտնեց ի տես լեփ – լեցուն սրահին – թերեւս աւելի քան հազար հոգի՝ որոնց մէջ զգալութին կրօնական պետերը – եւ տուաւ երեկոյթին յայտագիրը: Ըսաւ որ Եւրոպայի Ժողովրդարանին անդամներէն երեքը քիչ յետոյ պիտի գան ու տեղ գրաւեն բեմին վրայ: «Մեր հիւրերը» բսաւ «անոնցմէ են՝ որոնք անկասկած պիտի մտնեն, ապագային, Հայոց պատմութեան պանթէոնին մէջ»:

Երբ Անրի Ստալի (Ֆրանսացի), Էրնէսթ Կլին, Վիլլի Քիւիէրս (պելժ), ընկերակցութեամբ Թիլ Մարտիրոսեանի, Գէորգ Քէվէնկեանի եւ Վարուժան Գրիգորեանի, ներս մտան սրահէն, ժողովուրդը, ոտքի, երկարօրէն ծափահարեց զանոնք: Պահ մը՝ որ կը կարծենք, պիտի մնայ երկար իրենց յիշողութեան մէջ:

***

Յուցադրուեցաւ նախ, մօտ կէս ժամ, ժապաւէն մը՝ որ չուտով խանդավառեց սրահը, երբ ներկաները տեսան եւ լսեցին թէ ինչ մեծ համոզումով օտարներ կը պաշտպանեն Հայ Դատը, արդարութիւնը: Լսուեցան նաեւ ուրիշներ՝ որոնք փորձեցին, բայց չյաջողեցան վիժեցնել տալ հայանպատակ բանաձեւը:

Ասոր տրուեցաւ յետոյ, կարգաւ, ար-

ուխտաւորները հրաւիրեց իրենց նուիրատուները կեդրոնացնել այս նպատակին: Պատահմամբ կեսարիա գտնուած գերման մէկ – երկու զբօսաշրջիկներ ալ հետեւեցան այս ուխտագնացութեան եւ Սիրոյ Սեղանին, հիացան ու իրենց նուէրներով մասնակցեցան: Եկեղեցւոյ բակը այնքան լեցուն էր, որ կարելի չեղաւ բոլորը նստեցնել Սիրոյ Սեղանին չուրջ: Տեղւոյն վրայ արդէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը:

Սիրոյ Սեղանէն վերջ ուխտաւորները լեցուեցան երեք օթօպուսներու մէջ եւ Պատրիարք Հօր գլխաւորութեամբ գացին տեղւոյն Հայոց գերեզմանատունը ուր ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ հոն ննջողներու հոգւոյն ի հանգիստ: Յատուկ աղօթք մը կարդաց Պատրիարքը եւ ուխտաւորները արցունքոտ աչքերով հետեւեցան այս ողեկոչման արարողութեան, նայելով խոտով ծածկուած քանի մը չիրմաքարերուն, որոնք դեռ մնացած են գերեզմանատան մէջ:

Ամէն վերջ Պատրիարքը եւ ուխտաւորները մէկիմէկու բարի ճանապարհ մաղթեցին եւ արցունքներու մէջ բաժնուեցան կեսարիացիէն:

րահին մէջ ներկայ, երեք խորհրդարանականներուն:

Վիլլի Քիւիէրս յայտնեց որ, իրրեւ Ֆլաման մօտիկ է Հայերուն, որովհետեւ, ինչպէս Հայերը, Ֆլամանները ալ, դարեր չարունակ, տառապած են թշնամի լուծի տակ: Պահանջեց (Հայերէն) «Ազատութիւն Հայաստանի»:

Էրնէսթ Կլին, որ անկասկած չատ է պրպտած պատմութիւնը, յիշեց որ 1915 Դեկտեմբեր 20–ին, ընկերվարական – երեսփոխան մը հարցապնդած է, Ռայխըսթակի մէջ, զերման կառավարութիւնը ջարդերուն մասին՝ որուն զոհ կ'երթային Հայերը: Կառավարութեան ներկայացուցիչը ջանացած է «վրան դնել»: Կրնանք հետեւցնել մեր կողմէ, որ զերման վարիչները ամրողջովին ծանօթ էին թուրք կառավարութեան ոճիրներուն:

Էրնէսթ Կլին եզրակացուց «Հայերու վէրքը կրնայ սպիանալ Յունիս 18–էն ի վեր: Սփիւռքի վարիչներուն առջեւ կը բացուի նոր գործողութիւններու ճամբայ»:

Անրի Ստալի ընդգծեց այն չատաստանքը՝ որուն լծուեցան, առանց ընդմիջումի վեց տարիներէ ի վեր, Հայ երիտասարդները, իրենց կոդքին: «Երբ մենք, երբեմն կը հասնէինք յուսահատութեան դուռը, Հայ Դատի Յանձնախումբին վարիչները իրենց չարատեւ դիմումներով, նոր թափ մը կուտային մեր գործունէութեան ու կը չարունակէինք»: Ֆրանսացի երեսփոխանը որ նախագահն է Եւրոպական Ժողովրդարանի ընկերվարական խումբին, յորդորեց ըսփիւռքը որ գործէ միասնական ճիգերով: Գոչեց՝ «կեցցէ Հայաստան», Հայերէն:

Յանձնախումբին կողմէ խօսեցան Հիլտա Զոպոյեան եւ Միհրան Ամմատպեան: Տիկին Զոպոյեան հաստատեց որ Եւրոպայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումով նոր էջ մը բացուեցաւ մեր դատին համար: Ակնարկեց միասնականութեան: Ըսաւ՝ «բոլոր հոսանքները յարդելի են. միասնականութեան համար պէտք է գործել բաներ իսօքը: Ժողովուրդն է որ պիտի որոչէ թէ ով կը գործէ...»:

Միհրան Ամմատպեան, պատմականը ընելէ վերջ Յանձնախումբին տարած գործունէութեան, ըսաւ որ Յունիս 18–ի քուէարկութիւնը Եւրոպական Ժողովրդարանին վարկը բարձրացուց: Հայերը դիրք ունին աշխարհի բոլոր կողմերը եւ պիտի ծանօթացնեն ամէն տեղ Ժողովրդարանին տուած վճիռը: Նիհարին ժամանակէնը արդէն կը ցուցադրուի Միացեալ – Նահանգներու մէջ:

Հայ Դատի Յանձնախումբը նամակ ղրկած է Եւրոպայի 12 երկիրներուն Արտաքին նախարարութիւններուն, խընդրելով որ, Թուրքիոյ հետ ունեցած յարաբերութիւններուն մէջ, նկատի ունենան Ժողովրդարանին քուէարկած բանաձեւը:

Փակելէ առաջ հանրաժողովը, Վահէ Մուրատեան թուեց, մի առ մի, անունները բոլոր այն անձերուն, որոնք երկար տարիներ աշխատեցան յաջողցնելու համար ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչումը: Ցիշեց նաեւ Սօլիտարիթէ – Ֆրաւիfo – Արմէնիէնը յանձին իր նախագահին: «Աշխատեցաւ մեզի հետ» ըսաւ:

Հաւաքոյթին ներկայ էին չրջանին եբեսփոխաններէն չատեր, մանաւանդ ընկերվարականները՝ որոնց մէջ Լուի Մէրմաղ, Հայերու բարեկամ Վիէնի քաղաքապետը: Լիոնի քաղաքապետ՝ Ֆրանսիս Գրոսն, նախարարներ՝ Միշէլ Նոար եւ Ալէն Քարիներոն ղրկած էին համակրական ուղերձներ: Վիլլէօրպանի փոխ – քաղաքապետ – երեսփոխան Ժան – Ժաք Ռէյրան խօսեցաւ ի բացակայութեան Շարլ Էռնիւի՝ որ ապաքինման մէջ էր:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ երգերով: Ժողովուրդը մեկնեցաւ ուշ պիշերին, տոգորուած, կը կարծենք, երախտագիտական զգացումներով հանդէպ ան մը տղոց եւ աղջիկներու, որոնք, չահախնդիր մտկդի դնելով իրենց անձնական գործերը, ամէն վնաս եւ վտանգ աչքի առնելով, աշխատեցան տարիներէ ի վեր որպէսզի յարգուի մեկուկէս միլիոն զոհերու յիշատակը, միջազգային մակարդակի վերադայ, որպէսզի ապահովուի հայութեան պահանջներէն մէկուն իրականացումը: Ու նեղկաններէն ոմանք – կը յուսանք չատեր – ուզեցին նիւթապէս օժանդակել Հայ Դատի Յանձնախումբին. օժանդակութիւն՝ որուն ան չատ պէտք ունի, թէ՛ անցեալ եւ թէ՛ ապագայ գործունէութիւններուն համար անհրաժեշտ մեծ ծախքերուն պատճառաւ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍԻՔՃԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Մշակութային Սիս Միութեան «Արմէն» թատերախումբը, Յունիս 18–ին եւ 19–ին, ներկայացուցած է «Թակարդը» թատերախաղը, «Ա. Մանուկեան» սրահին մէջ: Խօսք առնելով Միչա Հայրապետեան յայտնած է, թէ թատերախումբը յետագային պիտի բեմադրէ «Ցղթայրածը», «Խաւարումը», «Աստուծոյ 12 օրը», «Մեր քաղաքը» եւ «Արմենուհը»:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Յունիս 3–ին, իր մահկանացուն կնքած է տոքթ. Նուպար Քիւրքճեան: Եղած է ծանօթ անուն մը գաղութին, գործօն անդամ հայ կեանքի մէջ: Նախկին Ֆրանսահայ (Մարսէյլ), տոքթ. Քիւրքճեան Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն մասնակցած է Ֆրանսական ազատագրական չարժումին:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ «Անահիտ» Միութիւնը, Յունիս 18–ին, ոգնած է Մայրերու Օրը, «Սուքերեան» սրահին մէջ: Բանախօսած է Սեդա Կարապետեան: Գեղարուեստական բաժնին հանդիպ եկած է «Զուարթ – նոց» մանկական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Անժէլ Ոսկանեանի:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Համալսարանականներու ընդհանուր միութեան կեդրոնին մէջ, Յունիս 19–ին, դասախօսութիւն մը տուած է տոքթ. Յակոբ Քրաչեան՝ «Ատամնաբուժութեան պատմութիւնը՝ սկիզբէն մինչեւ այսօր» նիւթին չուրջ:

***

ՊԼՈՎԴԻՒԻ Ժողովրդական Բանակի Տունը, Յունիս 20–ին, տեղի ունեցած է համերգ մը, նուիրուած Կոմիտասի: «Երեւան» կամերակերպութեան ղեկավար դէմքերէն Գիրգոր Գիրգորով խօսած է Կոմիտասի կեանքին ու գործին մասին, չեշտելով անոր դերը Հայկական ժողովրդական երգերու հաւաքման մէջ: «Արամ Խաչատուրեան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Անթոն Քալաքոսովի, մեկնաբանած է «Կալի երգ»ը, «Գութանի երգ»ը, «Հայաստան»ը, «Անձրեւ եկաւ»ը եւ այլ խմբերգներ: Յայտարերին մասնակցած են նաեւ Ջութակահարուհի Արուս Պալթայեան, դաշնակահար Սարգիս Պալթայեան, դաշնակահարուհի Էֆի Ֆերմանեան եւ նոր կազմուած Երգեակը: Համերգին ներկայ եղած է Հայաստանէն՝ Գ. Զիթչիեան:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

ԺԻՐՔԱ

–ԺԻՐԱՅՐ ԽԱԶԻԿԵԱՆ–

ԻՒՆԷՍԿՕՅի անձնակազմի մէջազգային ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ, Յունիս 23–էն 30, ԻՒՆԷՍԿՕՅի Փարիզի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցաւ Ժիրքայի գործերու ցուցադրութիւնը: Նկարիչին առ – Էվոլիւթիվը հրապուրած է ամէն մէկ այցելու այն աստիճանի, որ ԻՒՆԷՍԿՕՅի պատասխանատուները այս ցուցահանդէսը նկատած են կազմակերպութեան մշակութային տարին նշող դէպք մը:

Բացումին ներկայ եղած է Տիկին Տանիէլ Միթերան, որ ներկայացուած քառասուն պատառներէն մէկը ընտրած է իր նախագահած՝ «Ֆրանս – Լիպերթէ» հիմնարկին համար:

Յանուն կազմակերպիչ մարմնին, Պր. Տաս քանի մը խօսքով շնորհակալութիւն յայտնած է Տիկին Միթերանի, որ իր ներկայութեամբ ցոյց տուած է այն հետաքրքրութիւնը, զոր ունի մշակութային այս ձեռնարկին նկատմամբ:

Ցիշենք որ, Ժիրքա (Ժիրայր Խաչիկեան) ծնած է Պասրա եւ մանկութենէն ցոյց տուած իր հակումը գծագրութեան մարդին մէջ, պինդ առաջնորդած է ճարտարապետութեան դպրոցը: Առաջին ցուցահանդէսը, երկու ուրիչ ուսանողներու հետ, տուած է 1963–ին:

(Շար. Ա. Էջէն)

դեռ յայտնի չէր թէ ի՞նչ արդիւնք տուած են իր տեսակցութիւնները, բայց մեկնումին նախօրեակին, կ'ըսուէր թէ, նախարարապետ Թ. Խոզալ կրնայ ընդունիլ համաձայնութիւն մը Ջուրի շուրջ, եթէ փոխադարձութեան հիման վրայ, Սուրիա զործակցի ապահովութեան մարզին մէջ: Այն վարկածը կայ միշտ, որ Սուրիա զօրավիղ է ԱՍԱԼԱ–ի եւ ՓՓՔ–ի («Լը Մոնտ», Յուլիս 17) ահաբեկչական արարքներուն: Քիւրտ ղեկավար Խօճալան քաղաքական ապաստան կը վայելէ Սուրիա, 1980–էն ի վեր: Խօզալի ղլխաւորած պատուիրակութիւնը 113 հոգիէ կը բաղկանար, ի շարս որոնց Ներքին նախարար եւ Ապահովութեան պատասխանատուները: Կը թուի որ երկու երկիրները նոր էջ մը կ'ուզեն բանալ իրենց յարաբերութեանց մէջ: Առաջին այցելութիւնն է Թուրք նախարարապետի մը Օսմանեան կայսրութեան երբեմնի զաւառին եւ որու հետ ալ աւելի ձգտուած են Կապերը, Ալեքսանդրէթի սանճաքին (Հաթայ) յանձնումով Թուրքիոյ 1939–ին, Ֆրանսացիներու կողմէ: Կ'ըսուէր թէ պիտի չխօսէին այս մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵԻԼԵԱՆ – ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ նախագահը՝ երիք Հոնէքէր պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի կատարէ Պոն, Սեպտեմբեր 7–էն 11: Այս լուրը չատ մեծ տրտղութիւն ունի եւ կարեւորութեամբ կ'արձանագրուի, մանաւանդ, արեւմտեան – գերմանական մամուլին կողմէ, որ առաջին հանգրուան մը կը տեսնէ դէպի մեծ հաշտութիւնը եւ, օր մըն ալ՝ վերամիացումը երկու Գերմանիաներու: Թանկցած ջնջուած, այս այցելութիւնը, ի վերջոյ կարելի դարձաւ, անկասկած, շնորհիւ Կորբաչովի: Վերջերս, արեւմտեան – Գերմանիոյ նախագահը Ֆոն Վայցէքէր Մոսկուա կ'այցելէր, ինչ որ հաւանաբար մեծ դեր խաղացած է այս որոշումին առընչութեամբ:

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ռազմական թռանի չինութիւնը այլեւս իրականութիւն է եւ համաձայնութիւնը առորագրուեցաւ Լիւքի (Վառ) թռանի վարժարանը, երկու երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարներուն կողմէ:

Ռեժին, չի հանդուրժեր որ Լը Փէն համարձակի ոտք կոխել Սէն – Թրոփէզ, մանաւանդ Փափակայօ ճաշարան – սըրճարանը, որ կը գտնուի ճիշդ ու ճիշդ իր պիջերարօյին՝ Նիու – Ձիմիզի տակ: ուրեմն որոշած է փակել իր հաստատութիւնը: Մեծ իրարանցում առեղծուած է, բայց Տիկին Ռեժին Շուքրուն, կը պատասխանէ որ հրեայ է, Ձիրվկէրվկէրկ ծրնած է, հակացեզատպաշտ է եւ իրեն հետ խոտոր կը համեմատի կատարուածը: Տեղւոյն թաղապետական խորհրդատուն, որ անդամ է Ազգ. ճակատին «անհատկըրնալի» կը գտնէ Ռեժինի հակազդեցութիւնը, ճշդելով որ Ազգ. ճակատի մէջ բազմաթիւ Հրեաներ կան եւ թէ իր զրասենեակին (փաստաբան) մէջ, գործակիցն ալ Հրեայ է: Ժան – Մարի Լը Փէն, Փափակայօյի քոքմէյչէն հաք, հանրաժողով մը կազմակերպած է Փոռ – Կրիմօ: Զար լեզուներ կ'ըսեն թէ, իրականին մէջ Ռեժին չէր յարմարած Սէն – Թրոփէզի եւ չատ քան ալ չի կորսնցներ, քանի որ աւելի քան տասնեակ մը նման հաստատութիւններ ունի աշխարհի մէջ: Ռեժին կը յիշեցնէ որ իր գիրքին մէջ չեչուած է թէ Լը Փէն աւելի դիւրին էլէկէ կը մանէ քան՝ իր մօտ: Գալով Լը Փէնի, կը խնդայ եւ «դէպք մը» չի նկատեր եղածը:

ՀԱՐԱԽի – ԱՓՐԻԿէի կառավարութիւնը խորհրդակցութեան համար եւս կանչեց Փարիզի իր դեսպանը: Ծանօթ է որ Նախագահ Միթերան մերժած էր դինքը ընդունիլ, երբ նոր նշանակուած էր եւ պարտէր դեսպանաց իր հաւատարմագիրը ներկայացնել: Ֆրանսայի Նախագահը կը պահանջէր որ, նախ ազատ արձակուի այն Ֆրանսացին – Ալպերթինի – որ բանտն է:

ԿԱՏԱ ԿԱՄՍԿի, 12 տարեկան, ճաւարակի արտակարգ հանճար մը կը նկատուի: 1987–ի պատանիներու (ճիւնիըր) ախոյեան ըլլալէ ետք, 35 մեծ վարպետներու յաղթած է Էսթոնիա: Մեծ ախոյեանի հունար մը, կը հաստատէ Կարի Գասպարով: Կատա, կրճատումն է Կայտուլահի, գալով իր մականունին՝ Կամսկի, իր մեծ հօր՝ Ռահիմով, որ Թաթար թատերախումբ մը հիմնած է, ծածկանունն է: Ծնած է սիպերիական քաղաք մը՝ Նովոկուզնէցկ, բայց ճարտարապետ հայրը, երբ նկատած է տղուն բացառիկ շնորհները, որոշած է Լենինգրադ փոխադրելիս:

ՇԱՐՎԻԷՕ – Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԻՐԱՒՆԷԻ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս. Եկեղեցւոյ «Շնորհալի» երգչախումբիս կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Պր. Յակոբ Աբրահամեանի:

Իսկ Յուլիս 27, երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10–ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որու ուսարանին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՇԱՐՎԱԿԱՒԱՒԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.եան:

Ադամեանի հոգ.ին առթիւ.– Օր. Փիէրէթ Ազամեան 400, Օր. Անահիտ Հացագործեան 300 Ֆ.:

Գումէսի հոգ.ին առթիւ.– Տիկին Արաքսի Փիրանեան եւ զաւակները 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մարաշլեան 100, Տիկին Պալթիկեան 50, Պ. Օննիկ Ձէրէնեան 100, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 100 Ֆ.:

Թադէոսեանի հոգ.ին առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ժագ Շէլէլէկեան 100 եկեղեցւոյ դպրոցին եւ 100 Հ.Բ.Ը.Մ.եան դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Փիրանեան 100 եւ 100 Հ.Բ.Ը.Մ.եան դպրոցին, Տիկին Մարիամ Պոլոյեան 100, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Աչճիպաչեան 100, Տիկին Արաքսի Պապանեան 100 Հ.Բ.Ը.Մ.եան դպրոցին, Տիկին Գոհար Քիւրպաթեան 100 Հ.Բ.Ը.Մ.եան ամառնային ճամբարին, Տէր եւ Տիկին Զալըզեան 100 եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Ստեփանեան 200, 100 Եկեղեցւոյ դպրոցին եւ 200 Հ.Բ.Ը.Մ.եան դպրոցին, Տիկին Ազնիւ Թէլլէր 200, Տէր եւ Տիկին Կարօ Սարեան 200, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոիկեան 200, Տիկին Ազնաւուրեան 100, Տիկին Շահում 200, Տէր եւ Տիկին Ալէքսան Պապաեան 100 Ֆ.:

(Շար.)

1987–ի պատանիներու (ճիւնիըր) ախոյեան ըլլալէ ետք, 35 մեծ վարպետներու յաղթած է Էսթոնիա: Մեծ ախոյեանի հունար մը, կը հաստատէ Կարի Գասպարով: Կատա, կրճատումն է Կայտուլահի, գալով իր մականունին՝ Կամսկի, իր մեծ հօր՝ Ռահիմով, որ Թաթար թատերախումբ մը հիմնած է, ծածկանունն է: Ծնած է սիպերիական քաղաք մը՝ Նովոկուզնէցկ, բայց ճարտարապետ հայրը, երբ նկատած է տղուն բացառիկ շնորհները, որոշած է Լենինգրադ փոխադրելիս:

ՄԱՐՍԷՅԻ Պօմէթի բանտն է, այս անգամ, որ ծանր միջադէպեր պատահած են եւ քանի մը բանտարկեալ ալ վիրաւորուած են, արկածով: Ոմանք ապստամբելով կրակի տուած են բժշկանմունքներ, որու հետեւանքով քիչ մը աւելի կը խճողուին խուցերը...

UNE MESSE ANNIVERSAIRE
sera célébrée
le Dimanche 19 Juillet
en l'église St. Jean - Baptiste
15, rue Jean Goujon, Paris
A LA MEMOIRE
DES 5 DE LISBONNE
à l'occasion du 4e anniversaire
de leur action.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Վիէն. – Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը կը փնտռէ հայերէն եւ Ֆրանսերէն պիտցող կարող ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ: Հետաքրքրուողները կրնան գրել հետեւեալ հասցէին.–
La Croix Bleue des Arméniens de France
9, rue du Cirque — 38200 VIENNE

U. G. A. B.

1ER CONGRÈS DES JEUNES DE FRANCE

LYCEE DU PARC IMPERIAL

A NICE

Du 1ER au 10 Août

organisé par le comité local de Valence

1ER Août : Arrivée au lycée

2 Août : Visite de l'église, entrevue avec le révérand père D. Djéredjian.

3 au 8 Août :

a) les matins de 10h30 à 12h, réunions, conférences, débats.
b) les après-midis, seront proposés :
1- Sorties à la mer
2- Visites à Monte-Carlo, Monaco, Cannes
3- Sports : tennis et ping-pong
4- Projections de films vidéo, concernant l'UGAB
5- Des soirées dansantes
6- Les participants auront également des sorties libres.
7- Réceptions officielles.

9 Août : Participation à la fête champêtre de Nice

10 Août : Cérémonie de clôture et retour au domicile des participants

Pour toute information complémentaire, prière de téléphoner au :
(16) 75 56 33 74 à Valence

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS
PARIS / EREVAN / PARIS

— EN BOEING 727 —
— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —
FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
06 AOUT	21 AOUT
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU
Du 1er au 14 AOUT — Du 05 au 18 SEPTEMBRE
Du 03 au 16 OCTOBRE
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL
Du 22 AOUT au 04 SEPTEMBRE
Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN
FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

VOYAGE DU 3 AU 18 SEPTEMBRE
accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
21
MARDI
21 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.533 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.533

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՄՆԱՆ

Որքան ալ տրամաբանական նկատուի Ֆրանսայի առած քայլը Պարսկաստանի նկատմամբ, դէպքերու այդքան յանկարծակի եւ արագընթաց յեղաշրջումը չի կրնար որոշ զարմանք չպատճառել: Ճիշդ է, Ֆրանսայի բոլոր հոսանքները – նոյնիսկ եթէ համայնավարները Պէմոլ մը կը դնեն, ինչպէս ըլլաւ կուտայ «Լը Մոնտ» – բացառիկ միաձայնութեամբ կ'ողջունեն արուած վճռակամ որոշումը:

Բայց, ամէն բան չի բացատրուիր դիւրութեամբ, երբ գիտենք որ, 1986 Մարտէն ի վեր, երբ նոր մեծամասնութիւնը իշխանութեան գլուխ եկաւ, իր գլխաւոր քաղաքականութիւնը եղաւ կանոնաւորումը՝ Իրանի հետ յարաբերութեանց: Այսօր կը պարզուի որ, այդ ուղղութեամբ տարուած բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան, իրան, շատ հաւանաբար տէրը չեղաւ իր յանձնառութեանց եւ պահը հասաւ երբ Ֆրանսայի համբերութեան բաժակը յորդեցաւ: Այս, այսպէս ըլլալով հանդերձ, կը հաստատուի պարզապէս, որ Ֆրանսա գոհն է իր իսկ հակասութեանց եւ թէ այսօրուան ստեղծուած կացութիւնը, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ քաղաքականութեան մը ձախողութիւնը:

Կարելի է՞ համոզել, ինչպէս քանիցս կրկնեցին Միթերան թէ Շիրաք, որ «Իրան բարեկամ մեծ երկիր մըն է», թէ Իրան – իրաք պատերազմը չի վերաբերիր Ֆրանսայի, երբ միաժամանակ Ֆրանսա չի դադրիր զինք եւ զինամթերք ծախելէ Իրաքի:

Ցաւը, անխուսափելի էր, անկասկած: Ինչ որ նաեւ անխուսափելի է, այն վտանգաւոր կացութիւնն է, որ ծնաւ այդ հագեցեալ թուացող խզումէն: Ի վերջոյ, ոչ ոքի համար գաղտնիք է, Թեհրանի դերը թէ՛ պատանդներու հարցին մէջ, թէ՛ արեւմտեան երկիրներու ահաբեկչութեան: Ոչ ոք կ'ակնկալէ որ Թեհրան մեծ կարեւորութիւն տայ Վիէննայի համաձայնագրին, ինչ կը վերաբերի դիւանագիտական ատենդութեանց եւ օրէնքներուն: Արդէն իսկ, իշխանութիւնները յայտարարեցին թէ Ֆրանսայի դիւանագէտները պիտի դատուին որպէս լրտես, մինչ ձիհատը, Պէյրութի մէջ, կը սպառնայ դնդակահարել Ֆրանսայի երկու պատանդներ, անոնք որոնք դիւանագէտի հանգամանք ունին:

Շատը՝ չատ էր եւ եկաւ ժամը, երբ Ֆրանսա այլեւս չէր կրնար հանդուրժել, որ խաղի գայ: Երբ, Թեհրան վերջնագիր կուտար Ֆրանսայի եւ կը սպառնար խզել յարաբերութիւնները, Միթերան եւ Շիրաք ժամ մը խորհրդակցութենէ ետք, կը համաձայնէին կանխելու համար այդ խզումը եւ դոնէ, յանուն ազգային արժանապատուութեան, Ֆրանսայի վերապահելու նման քայլի մը նախաձեռնութիւնը: Տարբեր չէր կրնար ըլլալ երկրի մը հաղորդակցութիւնը, երբ կը չարունակուին սպառնալիքները, խաղերը, խոստումներու դրժումները: Բայց, այսքանը չի բաւեր ամէն բան լուսաբանելու համար: Պղտոր չատ բան կայ: Եւ քաղաքականութեան մը ձախող վախճանը բացատրութեան կը կարօտի: Շրջանէ մը ի վեր, դէպքերը աւելի մեծ են՝ քան դէմքերը: Այդ իսկ պատճառաւ, որքան ալ բարդ ըլլան ծագած ծանրակչիռ կացութեան մը բուն դրդապատճառները, որոնք չեն կրնար սահմանափակուիլ Կորճիի մը պարագով, ուշ կամ կանուխ հարկ է պատասխաններ գտնել մնացած հարցականներուն:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԱՆԽԵՑ ՈՒ ԽԶԵՑ ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ

ԻՐ ՇԱՀԵՐԸ ՍՏԱՆՁՆԵՑ ԻՏԱԼԻԱ

ԹԵՀՐԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՑ ԴԱՏԵԼ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Պարսկական պայմանաժամը կանխելով, Ֆրանսա, Ուրբաթ օր խզեց իր յարաբերութիւնները Իրանի հետ: Այս որոշումը յայտարարուեցաւ, Միթերան – Շիրաք չուրջ մէկ ժամ խորհրդակցութենէ ետք: Ըստ Վիէննա ստորագրուած միջազգային համաձայնագրին դիւանագիտական մարմիններու վերաբերեալ, երկու երկիրները հինգ օրուան ընթացքին, պէտք է ձգեն որ մեկնին դեսպանատուներու եւ հիւպատոսարաններու այն անձերը, որոնք դիւանագէտի հանգամանք ունին: Ֆրանսական որոշումին զօրավիգ եղան արեւմտեան պետութիւնները, ընդհանրապէս, զլխաւորութեամբ՝ Միացեալ – Նահանգներու, բացի արեւմտեան – Գերմանիայէ, որ կը դատապարտէ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ: Յարդ, հետեւեալ երկիրները խզած են արդէն Իրանի հետ՝ Եգիպտոս, Միացեալ–Նահանգներ, Չիլի, Լիբանան, Թունուզ, Մաւրիտանիա:

Երկուշաբթի օր, երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, դեսպանատուներու պաշարումը ամբողջացուած էր: Նախորդ իրիկունը Արտաքին նախարարը՝ Ժ. Պ. Ռեմոն կը Կրկնէր թէ Կորճիի պարագան բանակցելի բան մը չէ, բայց կասկած չկայ թէ բանակցութիւններ կը տարուին եւ թէ Կորճիի դիմաց կայ Փօլ Թորի, դեսպանատան Ա. քարտուղարը, որ կըբացուած էր ներկայանալու Էվինի բանտին իսլամական դատարանին առջեւ եւ մերժած էր: Որքան ալ վճռակամութիւն ցոյց տայ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը, ինչպէս ըրաւ հեռատեսիլի Բ. կայանէն, կիրակի իրիկուն, անդին սակարկութիւնները կը չարունակուին, դիւանադէտներու փոխանակումին համար:

Նախագահ Միթերան, Շաբաթ օր, ակնարկելով Ֆրանքեւիրանեան կացութեան վատթարացման, գոհացաւ ըսելով. – «Ամպեր, փոթորիկներ, ամպրոպներ, քիչ մը ամէն տեղ կան, աշխարհի մէջ, Ֆրանսա չի կրնար անտարբեր ըլլալ...»: Նախագահը Քիւլոզ (Էնի նահանգ) գացած էր «Ժերթրիւտ Շեմայն» առաջին Հանդիպումներուն ներկայ ըլլալու:

Ամէն պարագայի մէջ, այս ամբողջը որեւէ ձեւով չի նպաստեր Ֆրանսայի, որ եթէ համակեցութեան գետնի վրայ (Միթերան – Շիրաք) համերաշխ պատկեր մը կը պարզէ այս հարցին առթիւ, չի կրնար բոլորովին ծածկել իր ներքին տարակարծութիւնները: Կը յիշուի որ, քանիցս Ժ. Պ. Ռեմոն, Ջղագրգիռ՝ «Փոքուային հարցուցէք» կը պատասխանէր, երբ իրեն հարց կը տրուէր թէ ինչո՞ւ այսքան արագ ընթացաւ ամէն ինչ, վերջին չարաթները:

× Արտաքին նախարարը, Շաբաթ առաւօտ, ընդունեցաւ պատանդներու ընտանիքները, որոնք ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրին: Պարզ է, որ ասոնց մտահոգութիւնը աւելի մեծ է, ներկայիս: Պէյրութի մէջ, արդէն, Հեզպոլլան եւ իրանամիտ այլ խմբակներ կը սպառնան Ֆրանսայի, ամբողջ աշխարհի մէջ: Հեզպոլլան կ'ըսէ թէ այս խզումը «հրէշային սխալ մըն է» եւ թէ Ֆրանսա դաս չէ քաղած Ամերիկայի պլխուն եկածէն:

Լիբանանի Ուլեմաներու Համախմբումն ալ (որու հրահանգներուն կը հետեւին լիբանանցի շիի ծայրայեղները) ազդարարեց Ֆրանսայի, որ իր բոլոր դեսպանատուներն ու չահերը վտանգի տակ են, աւելցուց նաեւ թէ «բոլոր մահմետականներու պարտականութիւնն է պայքարիլ Ֆրանսայի դէմ»:

Լիբանանի մէջ, բացի վեց պատանդներէն, վտանգուած են նաեւ ՖԻՆԻԻԼ–ի Ֆրանսական ուժերը, այսինքն 522 սադաւարտաւորները:

× Լոնտոնի մէջ, Պարսիկ նախկին նախարար մը (Շահին) մահափորձի ենթարկուեցաւ Շաբաթ օր եւ արարքին տէր եղան «Իսլամական Յեղափոխութեան Պահապանները»: Հաւանական կը նկատուի որ մեռած ալ ըլլայ, թէեւ երկուշաբթի առտու չէր ճշդուած:

***

ԹՈՒՐՔԻԱ.

ՆՈՐ ՉԵԽԻ «ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿ» ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Քիւրտիստանի աշխատաւորներու կուսակցութեան գործօղութեանց յարաճուն յաւելումը պատճառ չեղաւ, որ Յուլիս 19–ին, չորս նահանգներու մէջ, վերնայ պաշարման վիճակը, ինչպէս նախատեսուած էր: Կը փոխարինուի նոր ձեւի պաշարման վիճակով մը՝ «քաղաքային» բնոյթ ունեցող, ըստ մամուլին որակումին: Ութ գաւառներու մէջ՝ Վան, Հաքքեարի, Սղերդ, Մարտին, Տիարպէքիր, Պինկէօլ, Խարբերդ եւ Թունճելի «Համադրումի կառավարիչ» մը արտակարգ միջոցներ կը վայելէ եւ որոնց գործադրումը զերծ է դատական որեւէ հետապնդումէ: Կ'իշխէ ոստիկանական բոլոր ուժերուն վրայ, ի հարկին կրնայ բանակը կանչել եւ նաեւ հետապնդումի ձեռնարկել դրացի գաւառները: Իրեն կապուած են տեղեկատուութեանց ապասարկութիւնները եւ կրնայ ցրուել կամ համախմբել բնակիչները: Այս պաշտօնին կոչուեցաւ Տիարպէքիրի կուսակալը, որ առենին ձերբակալած էր Մէհտի Ազման, որպէս մարզապատնէշ «Միլիէյէթ»ի խմբագրապետին: Ընդդիմադիրներուը կոդմնակից չեն այս կարգադրութեան, որ կրնայ խրտչեցնել զինուորականները, քանի որ տեսակ մը «դեր – կուսակալութիւն» է որ կը ստեղծուի:

***

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքիոյ նախարարապետ Թ. Իօզալի հարաւ – արեւելեան Անատոլուի քրտական բախումներուն առընչութեամբ մամուլին ուղղուած ամբաստանութիւնները զայրոյթ պատճառած են ընդդիմադիր գեկավարներու: Անոնք զրեթէ միաձայն, կ'ըսեն, թէ Իօզալ փոխանակ յանցաւորներ փնտռելու, պէտք է մարէ հարաւ – արեւելեան չըջաններու հրդեհը, ու մտածէ այդ վայրերու բնակչութեան կեանքի ապահովութեան մասին:

«Բարօրութեան կուսակցութեան» նախագահը, որ Տիգրանակերտ կը գտնուէր, ըսած է, թէ այս արարքներուն եւրոն ԱՍԱԼԱ–ն կը գտնուի, ու որպէս զորձիք կը ծառայեցնէ ՓՔՔ–ն: Ան պնդած է նաեւ, թէ հայկական այս կազմակերպութիւնը իր նպատակին հասնելէ ետք մտադիր է պայքարի մարզէն դուրս ձգելու Քիւրտերը: Ան նկարագրած է նաեւ հարաւ – արեւելեան Անատոլուի ժողովուրդին կեանքի դժուարին պայմանները, ու աւելցուցած, որ «ճնշում բանեցնել, ու Թրքերէն խօսելու պարտադրել մարդիկ, որոնք Թրքերէն չեն գիտեր, ոչ մէկ բան կը լուծէ»:

***

ԱՆԳԱՐԱ – ԴԱՄԱՍԿՈՍ

Գալով Իօզալի սուրիական ճամբորդութեան, ըստ առաջին տեղեկութեանց, համաձայնագիր մը կնքուած է երկու երկիրներու միջեւ, որ կը նախատեսէ իրենց զործակցութեան ամրապնդումը, վերջ տալու համար սահմանակից միջադէպերուն: Ծանօթ է, որ ըստ Անգարայի, Սուրիա յենարան կը ծառայէ քիւրտ ահաբեկիչներուն: Սուրիա ասոր փոխարէն, ձեռք ձգած է երկվայրկեանը՝ 500 խորանարդ – մեթր ջուրի հայթայթումը, մինչեւ որ համաձայնութիւն ըլլայ Եփրատի ջուրերու բաշխումին չուրջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ մէջ, նախարարապետին ընկերային – դեմոկրատ կուսակցութիւնը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ կիրակի օրուան ընտրութիւններուն, բացարձակ մեծամասնութիւն ապահովելով, ձայներու չուրջ 52%ով, Խորհրդարանին մէջ (250 աթոռ): Իր դիրքը կը պահէ ընկերվարական կուսակցութիւնը, նաեւ համայնավար կուսակցութիւնը, կը նահանջէ դեմոկրատ քրիստոնեայ կուսակցութիւնը, որ գլխաւոր զոհը կը նկատուի: Այս յաջողութիւնը ժողովրդական հանրաքուէ մըն է Անիպալ Քաւաքօ Սիլվայի եւ իր ազատական, կեդրոն – աջ քաղաքականութեան համար: Հոն ալ, նման Ֆրանսայի, համակեցութիւն կը տիրէ, քանի որ նախագահը ընկերվարական Սոարէսն է:

ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ, տեղատարափ անձրեւներու ստեղծած ցեխի ծովը, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, աղէտ պատճառած է, հողը սահած տարած է տուներ եւ պանդոկ մը, Պերկամոյի եւ Սոնտրիոյ չուրջ: Սաժամեայ հաչուեկշիռ մը համաձայն, երկուշաբթի առտու, մեռելներու թիւը 14 էր եւ տասնեակներով վիրաւոր կար: Մաժէօր լիճն ալ յորդեցաւ եւ ողողումներ կային նաեւ Լոքարնոյի չուրջ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ներման օրէնք մը հրապարակեց, Հանրապետութեան 38–րդ տարեդարձին առթիւ, ընկեց նաեւ մահապատիժը: Արեւելեան պլոքի առաջին երկիրն է, որ կը ջնջէ պահապատիժը: Ներումէն կ'օգտուին բոլորը, բացի այն դատապարտեալներէն, որոնց յանցանքները կը վերաբերին մարդկութեան դէմ ոճիրի, լրտեսութեան կամ մարդասպանութեան:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ երկու նախարարներ պաշտօնանկ եղան: Անոնք են՝ Լէոնիդ Խրերուն, մեքենայական շինութեանց նախարար եւ Սերգէյ Ակֆանասիեվ, ծանր մեքենաներու շինութեան եւ փոխադրութեան: Պատճառը «տկար արդիւնքներ»ն են:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ կարգ մը մայրանոցներու մէջ, առնէտներ նորածիններու վրայ կը յարձակին. հաստատութեանց առողջապահական վիճակը աղէտալի ըլլալով: Այս երեւոյթը պատճառներէն մէկը կը նկատուի նորածիններու մահերու աճին 1986–ին: Առողջապահութեան նախարարը եւ իր կցորդը պաշտօնանկ եղած են, այլ պատասխանատուներ ալ ազդարարութիւններ ստացած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ

ԿՈՂՈՄԱՐ

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍՅԱՆԸ

Ես ամեն անգամ, երբ ... Ես ամեն անգամ, երբ ... Ես ամեն անգամ, երբ ...

հետ կը տանին վերածնունդի սերմերը եւ նոր, ու մինչ այդ անանուն հիւանդու – թեան մը մանրէն: Սարսափելի ախտ մըն է ան, որ Ֆրանսացիները «Նափոլիի ախտ» կը կոչեն, իսկ Իտալացիները՝ «Ֆրան– կախտ»:

Այս հիւանդութեան առաջին նկարագրու– թիւնները եկած են Ֆորնուի ճակատա– մարտէն (Յուլիս 5, 1495): Վենետիկեան դօրքերու բժիշկը կը պատմէ, թէ բազ– մաթիւ այրեր տեսած է, որոնք իրենց դէմքին ու մարմնին վրայ թարախոտ ըտիկներ ունէին: Քանի մը օր ետք հի– անդները իրենց թեւերուն, սրունքներուն եւ ոտքերուն մէջ դօրաւոր ցաւեր կը զգա– յին: Այս նոր հիւանդութիւնը չուտով յայտնի կ'ըլլայ, թէ վենետական ախտ մըն է. – 1495 – 1496 տարիներուն տես– նուած է Իտալիոյ քաղաքներու մեծ մա– սին մէջ: Անոր պատճառած ահռելի ցա– ւերը, ու յաճախադէպ մահեր պատճառ– կ'ըլլան որ յայտնուած վայրերու բնակ– չութիւնը առ ու զգոյշ մատնուի, ինչպէս պատահած է Սիտայլ:

Ամէնէն աւելի ապրուող երկիրներէն մէկը Ֆրանսան կ'ըլլայ: 1497–ին գրեթէ ամբողջ երկիրը համաճարակէն վարակ– ուած է:

Սակայն 1495–ի վերջաւորութեան այս հիւանդութիւնը ամէնէն ուշադրու մուտ– քը կը գործէ Գերմանիա. առաջին պա– րագաները կը տեսնուին Նիւրընպերկ եւ Սթրազպուրկ: Այս վերջինին մէջ կը խօս– ի ախտի մը մասին, զոր ոչ ոք կը ճանչ– նայ, իսկ եկեղեցականներ իրենց պահե– րան վրայ բռնկած կը զանգատին բար– քերու խթարումէն, որ պատճառ զար– ձած է այս հիւանդութեան տարածու– մին:

Տասը տարի չանցած հիւանդութիւնը կը հասնի Եւրոպայի չորս ծագերը. մին– չեւ Անգլիա ու Դոնի ափերը: Ամէն նոր երկիր որ կը վարակուի անկէ, զայն կը մկրտէ իր դրացի երկրին անունով, զոր կ'ամբաստանէ – յաճախ իրաւամբ – անոր փոխանցիչը ըլլալով: Այսպէս՝ Ռուսեր զայն կը կոչեն «լեհախտ», Լեհեր՝ «գեր– մանախտ», իսկ Գերմանացիներ՝ «Ֆրան– կախտ» եւայլն:

Օկսպուրկէն երիտասարդ կղերական մը լատիներէն դրքոյկ մը կը հրատարակէ 1496–ին այս հիւանդութեան մասին, ուր մեծ մասով կը խօսի ատաղձիտական նը– կատումներու մասին: Կը ջանայ ցոյց տալ, թէ մոլորակները, յատկապէս Սա– տուրնոս ու Արուսեակ, որքան կարեւոր դեր կը կատարեն նոր ախտին պատճառ– ներու բացայայտումին մէջ: Անկէ զատ, դիրքին վերջին մասին մէջ միայն տեղ ապրած է դիտարկումներու, հոն կ'ըս– կսի, թէ հիւանդութիւնը փոխանցիկ է, համաճարակներու ընդհանուր սկզբունքով, պատճառ հանրային բաղնիքները յատա– կել եւայլն: Սակայն այս դրքոյկին ար– ժէքը այլ տեղ կը կայանայ. ան Ֆրան– կախտի մասին գրուած ամենահին գործն է: Իր ընդհանուր մեծ հետաքրքրութեան կ'արժանանայ ու նաեւ կը հրատարակուի դերմաներէն լեզուով:

Հեղինակը, Կրիւնփէք ինք եւս կը վա– րակուի. երկրորդ հատորի մը մէջ ան թարգմանը կ'ըլլայ ութերորդ ահ – ապ – տածին ու կը նկարագրէ ժե. զարուն ութ– երորդ ծանր կացութիւնը: Իսկ իր պարա– պանը կը ջանայ ծածկել իր ընդհատ– ակային իր գալկութիւնը կը մատնէ զին– քը ու կը ստիպուի խոստովանիլ դէպքախա– տութիւնը: Ու անմիջապէս կը գրէ. «հա– դիս տեղեկացած, սկիզբի բարեկամներս կռնակ դարձուցին ինծի, այնպէս, կարծէք թէշնամիներէ հալածուած ըլլա– յին, անոնք ոչ իսկ մտածեցին մարդկա– յին զօրակցութեան ու բարեկամութեան մասին»:

Յետագային Կրիւնփէք իր ցաւը կը մոռ– նայ պահ մը, նկարագրելու համար Մաք– սիմիլիէնի զինուորները, որոնք կը տա– ռապէին նոյն ախտով: «Ամանք իրենց ոտքէն գլուխ ծածկուած են կարմիր ա– րատներով: Պատերազմի դաշտին վրայ լքուած իրենց մահուան կը սպասէին: Ո– մանք փոխանակ դանպատելու իրենց տա– ժանելի վիճակէն, կը ծիծաղէին իրենց իսկ կացութեան վրայ: Ուրիշներ, ընդ– հակառակն, կը հառաչէին, կուլային, կ'ողբային...»:

Բոլոր անոնք որոնք յետագային եւս դրեցին այս հիւանդութեան մասին, հա– մակարծիք պտնուեցան սեռային արար– քին դերին վրայ, անոր փոխանցման մէջ:

Իսկ պապին բժիշկը կ'ըսէ, թէ անօ – դուտ է վարակուածներու հետ չվտմէ խուսափիլ, քանի որ ախտը ամէն տեղ է:

Յետոյ միջոցառումները կը կեդրոնա– նան, հիւանդները բուժելէ աւելի, առոյգ բնակչութիւնը ախտէն զերծ պահելու մէջ: 1496 Մարտ 6–ի Նորնբերգարանական զեկոյ– ցով կ'ըսուի թէ վարակուած այն անձե– րը որոնք վտրիզարնակ չեն, քանդերս, ժամուան մէջ պէտք է ներկայանան Սէն – Ժակ կամ Սէն – Տընիի դուռները, ար– ձանագրուին, ու ապա մեկնին քաղաքէն: Կրնան վերադառնալ միմիայն բուժուելէ ետք. անոսատողներ պահպանի պիտի հանուին: Իսկ վարակուած Փարիզցինե– րը եւս պէտք է քանդերս ժամուան մէջ ներկայանան, յետոյ քաշուին իրենց տու– ները, կամ Սէն – Ժէրմէն – ան – Փրէի այս ախտին յատկացուած չէնքը: Անկէ ոչ չատ հեռու կը գտնուի բորտոներու բուժարանը. Ֆրանկախտի համաճարա– կէն առեղծած սարսափին մասին գաղա– փար մը տալու համար կարելի է ըսել, թէ բորտոները կը բաղդքէն իրենց մօտ այդ– քան վտանգաւոր հիւանդութենէ մը տա– ռապողներու խմբուելուն: Սակայն հա– կառակ մահապարտիժի սպառնալիքին, այս միջոցառումները չատ բանի չեն ծա– ռայեր:

Կրիւնփէքի հայրենակից մը՝ Ֆոն Հիւ– թըն եւս դիրք մը կը գրէ այս հիւանդու– թեան մասին. անոր գործը, մեծ յաջո– ղութիւն կը գտնէ, ո՛չ այն պատճառով որ բուժիչ միջոցառումներու մասին կը խօսի, այլ նաեւ իր անկեղծութեան ու կատարած քննադատութիւններուն հա– մար: Հիւթըն համոզուած լուտերական մըն է, որ նախ կ'ուզէ հաշուեյարդարի նստիլ եկեղեցիին հետ. կը ծաղրէ կրօնա– սորները, որոնք կ'ըսեն թէ այս պատու– հասը աստուծոյ կողմէ ղրկուած է որպէս պատիժ: Իրեն համար բժիշկներն ալ ա– ւելին չեն արժեր: Անոնք կը խուսափին հիւանդներու մօտենալէ ու գործը կը ձգ– պեն վիրաբոյժներու: Անոնք անգիտակ պատրաստուած բաղադրութիւններ կը դղծածէին ու հիւանդները բարձր ջեր– մութեան մէջ կը պահէին 25 – 30 օր. բու– ժում մը, որու հետեւանքով հիւանդը կը տկարանար ու փրկուողներու համեմա– տութիւնը 1% կ'ըլլար հազիւ: Այնքան տատապալից էր բուժումի այս եղանակը, որ չատ մը հիւանդներ կը նախընտրէին մահը:

Հիւթէն եւս սարսափելի տատապանքներ կ'ունենայ, ու մինչ իր բարեկամները խորհուրդ կու տան անձնատուր ըլլալու, ան կը զիմէ փայտեղենով բուժումի մը: Հաթի կղզիէն բերուած ծառ մըն է կա– յտպենին, որու փայտը փոշիի վերածուե– լով դեղ մը կը պատրաստուի. հիւանդը չատ տաք սենեակի մը մէջ ամէն օր կը պարտադրուի անկէ խմելու եւ քրտնելու. ամիս մը ետք կը վերագտնէ իր առողջու– թիւնը:

Մնդիկով եւ կայտեղենով բուժումի կողմնակիցներուն միջեւ սուգքար մը ծայր կուտայ, որ կ'տւարտի սնդիկին յաղթանակով:

Ա. Թ. Թ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Ա. եւ Լ. Կիւլ– պեկեան թատերասրահին մէջ, Յունիս 26–ին, Կարլէն Դալլաքեան հանդիսում մը ունեցած է Մարի Մանուկեան վարժարա– նի Տօրիս Զըմպազեան երկրորդական բաժ– նի աշակերտութեան հետ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է տեսուչը՝ Դէսդմ Մարաշ– լեան: Կարլէն Դալլաքեան անդրադարձ – նալով Հայաստանի կրթական կեանքին նշած է, թէ կան 1500 վարժարաններ, կէս միլիոն աշակերտութեամբ: Այս վարժա– րաններուն 1300–ը զուտ հայկական ուսու– ցութեան կը ծառայեն, իսկ մնացեալը՝ օտար լեզուներու դասաւանդման: Այս օտարալեզու վարժարանները ուսեբէնի, անգլրերէնի, Ֆրանսերէնի, գերմաներէ– նի, արաբերէնի եւ պարսկերէնի բաժան– մունքներ ունին, որով այդ վարժարան– ներէն չրջանաւարտ մը կատարելապէս կը տիրէ այդ լեզուներուն:

Նոյն օրը Կարլէն Դալլաքեան հանդի – պում մը ունեցած է Թեհրանի առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեանի հետ: Ներկայ եղած է հոգեւորական դա– սը: Իրիկունը ան ծանօթացած է Սբժան– թինի հայ արուեստագէտներու՝ նկար– իչ, լրագրող, խմբագիր, երգահան, բանաստեղծ: Ասոնք առանձին անգրա – դարձած են արուեստագէտները և մի հա– մախմբող կեդրոնի մը չգոյութեան, ար– ուեստներու հանդէպ եղած անտարբերու– թեան եւ չհագրգռութեան պատճառին: Խօսուած է նաեւ լեզուի ուսուցման հա– մար վարժարաններէն ակնկալուած ար– դիւնքին անբաւարարութեան մասին:

Յունիս 30–ին, Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նա– խագահը ներկայ եղած է Հայկական Մի– ջազգային Միութենական Որդուրդի լիագումար ժողովին: Բացումը կատարած է Որ – դուրդին նախագահը՝ Կրեկորիս Հայրա– պետեան: Որդուրդին ցարդ տարած աշ– խատանքներուն մասին խօսած է Մկրտիչ Ասատ:

Յունիս 29–ին, «Ազթարակ» թատեր– սրահին մէջ տեղի ունեցած է գեղար– ուեստական երեկոյթ մը: Ներկայ եղած են թեմակալ առաջնորդը, Որդուրդային Միութեան եւ Միացեալ – Նահանգնե– րու հիւպատոսները, տեղական մամուլի ներկայացուցիչներ եւ աւելի քան 1200 հանդիսականներ: Յայտագրին մասնակ– ցած են Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Շնորհալի» երգ– չախումբը, գեկավարութեամբ՝ Տիգրան Սարաֆեանի, Հայ Կաթողիկէ Համայնքի «Արարատ» պարախումբը, գեկավարու – թեամբ Ձորճ Թորիկեանի, «Կոմիտաս» երգչախումբը, գեկավարութեամբ Մաք– րուհի Էօզմէքճեանի: Ասոնք առած է վա– հան Գալֆայեան ողջունելով Կարլէն Դալլաքեանի ներկայութիւնը: Եեմ բարձ– րանալով Կարլէն Դալլաքեան ներկայա – ցուցած է Հայաստանի այսօրուան իրա– կանութիւնը, վերլուծած բնակչութեան պարզած վիճակը՝ քաղաքական – հան– րային – մտաւորական, մշակութային ու կրթական ամբողջութիւնը, ձեռք ձգուած նուաճումներն ու ապագայի ծրագիրները: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է «Արաքս» երգչախումբի երգերով, գեկավարու – թեամբ Ժան Ամուրեանի:

Յուլիս 1–ին Կարլէն Դալլաքեան այ– ցելած է Մխիթարեան վարժարան եւ Հ. Օ. Մ.ի Տիրապէքիրեան Հանդստեան Տուն:

ՄԱՅՐԻԿ

Անրի Վէրնէօթ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ձեղչուած արամադիծով խցանը, թնթռնկած չիչի վիզին մէջ, այլեւս ոչինչ կը զսպէր:

Ըստ մեր նախահայեւթիւններուն դինին իրապէս հինցած էր:

Այնքան հինցած էր նոյնիսկ, որ հայրս մեր գաւաթներուն մէջ դեղին ու մածուցիկ օշարակ մը լեցուց: Գինին համառեստ ասպետի մը ձեռքի լայն չարժումով ան մեզ կեցուց «գաւաթը բարձրացնող»ի դիրքին մէջ ու լենքլենքը գոհեց համառեստի դերին համար: Շրթունք– ները հազիւ թաթխած էր զմպելիին մէջ, որ յանդրդող դէմքի սար– սափելի ծամածռութիւնը վերջնականապէս որոշեց մեզրածոր այդ նկատարին ապահմանուած ապագան: Հայրս եզրակացուց, թէ այս նշանաւոր «չամփաներ», որուն մասին այնքան կը խօսէին, առապա– տիր բան մըն էր միայն:

Բազմանան արարողութիւնը ապահմանափակուած էր բացումով մը միայն եւ իղձալիօրէն կը յանդէր մեր գաւաթներուն, սակայն մենք չամփաների փրփրուն զուարթութեան պէտք չունէինք, քանի որ տունը արդէն կը թրթռար մեր ուրախ արամադրութեամբ:

Նոր աւարտած էի ապագայ դպրոցիս ուրախ աւանդութիւննե– րուն պատմութիւնը, անշուշտ զանց առնելով կրած արատաց նե– զութիւնները, երբ մեղապարտութեան մը զգեցէ անխմարելի նշան– ները երեւցան Գայեանէի եւ հօրս դէմքերուն վրայ, որոնք Մայրիկին ուղղուած էին:

Իրենց աչքերու չարժումներուն ընտելացած պէտք է ըլլար մարդ, տեսնելու համար ապրանշանը, որով իւրաքանչիւրը կը յայտնէր մի– սին, թէ ժամանակը հասած է:

Մայրս դնաց եւ ապակեզարանի գզրոցէն նուրբ թուղթի մը խոթխոթած քառակուսի, փոքրիկ տուփ մը բերաւ, զոր ինծի տուաւ բռնելով պարզօրէն.

– Մեր երեքին կողմէ փոքր յիշատակ մըն է. բարով գործածես:

Արեւերեան սովորութեամբ, նուէրին պէտք է մաղթանք մը ըն– կերանար, ուր իր հաստատ տեղը կ'ունենար երջանկութիւնը:

Տուփը բացի. բամպակէ խորքի մը վրայ կը հանդչէր փառաւոր մատանի մը՝ «իրական ոսկիէ», ինչպէս կ'ըսեն համեստ գահարա– վաճառատուներու մէջ: Լայն, տափակ ճանակով մատանիին վրայ փորագրուած էին անունիս սկզբնատառերը:

Երեքն ալ հոն էին, դիմացս, վեհանձնութեամբ բարախոզ իրենց պրաերով ու վախուորած աչքերով, ուր վրդ կարդացուէր հարցում մը. «արդեօք պիտի սիրէ՞»:

Շատ կը սիրէի այդ մատանին, թայց նուէրին անհամեմատական չափը եւ անտրամաբանական գոհողութիւնը որ եղած էր գինը վճա– րելու համար, եղած տեղս գամած էին դիս ու առանցուցած երախ– տագիտական զեղումներս: Զայն մատիս անցուցի: Հանդիսեցաւ մի– այն անհրաժեշտ ընդդիմութեան մը. չափը կատարեալ էր:

Այս ուրախ զուգադիպութիւնը ոչինչ կը պարտէր դիպուածին: Քանի մը ամիս առաջուան յիշատակ մը յիշեցուց ինծի այն իրիկունը, երբ մեր ոսկերիչ բարեկամը՝ Կարպիս, պատրաստակեղով, թէ մատ– նեռուն ձեւը մարզուս նկարագիրը ցոյց կուտայ, քննած էր մեր ձեռ– քերը, յատենալով յատկապէս իմինիս վրայ. եզրակացնելով, թէ ար– ուեստագէտի մատներ ունիմ, ինչ որ ապագայ հարստարարգէտի մը հա– մար ծիծաղելի թուած էր ինծի, ան չափած էր անկասկած մատնե– մատիս արամադիծը:

Մնդացի, մատ ձերով իմ «թուլբերան» Գայեանէին, որ այնքան քաջութեամբ պէտք է պայքարած ըլլար այս զաղանիքը պահելու հա– մար: Հիացած ակնարկս գեղեցիկ մատանիէս չէր բաժնուեր, բառե– րը կը կուտակուէին, ապա կը խամրէին գլխուս մէջ այն վախով, որ չանկարծ մանրուքի պիտի վերածուէին:

Ապուշ ամօթխածութեան այս լռութիւնը խզելու եւ սրտիս գե– զումին ազատ ընթացք տալու համար թեւաթաց մօտեցայ Գայեա – նէին, իրրեւ թէ կ'ուզէի համբուրել գինքը: Երեսս փակցուցի իր ևրեսին ու չանկարծ զարմանքի մը մէջ, զոր կ'երգէի «փամ, փարիամ, փամ, փամփամ» ամանակով մը:

(Շար. 129)

Պ. Մկրտիչ Հէքիմեան,
Տէր և Տիկին Ժորժ – Տոմինիք Սկպարի,
Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Մանուկեան,
Ռաֆայէլ, Լօռ եւ Քառոլ,
Այրի Տիկին Կարապետ Հէքիմեան,
Այրի Տիկին Գէորգ Դաւիթեան եւ զաւակները,
Տիկին Կիւրի Խարլաքեան,
Տէր եւ Տիկին Ներսէս Խարլաքեան եւ զաւակները,
Տիկին Ժանէթ Խարլաքեան,
Այրի Տիկին Յով. Փէչիմէնեան,
Տէր եւ Տիկին Վազգէն Փէչիմէնեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Տէր – Ազարեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Կզեմէս Հէքիմեան եւ զաւակները,
Պ. Մկրտիչ Հէքիմեան,
Այրի Տիկին Յակոբ Առաքելեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Ամթապլեան, Պոսթանճըեան, Մանուկեան, Սեզարի եւ Գալայճեան ընտանիքները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, քրոջ, տալոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԿՐՏԻՉ ՀԷՔԻՄԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մարի Խարլաբեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 11ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Յուլիս 15–ին, ժամը 15·45–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը:

Monsieur Méguerditch Hékimian,
Monsieur et Madame Georges Dominique Cesari,
Monsieur et Madame Patrick Manoukian, Raphaël, Laure et Carole,
Madame Veuve Garabed Hékimian,
Madame Veuve Kevork Tavitian et ses enfants,
Madame Gury Kharlakian,
Monsieur et Madame Nercès Kharlakian et leurs enfants,
Madame Jeannette Kharlakian,
Madame Veuve Ohannès Petchimenian,
Monsieur et Madame Vasguen Petchimenian et leurs enfants,
Monsieur et Madame Varoujan Derazarian et leur fils,
Monsieur et Madame Guerémès Hékimian et leurs enfants,
Monsieur Méguerditch Hékimian,
Madame Veuve Agop Arakelian et ses enfants,
Les Familles Amtablian, Postadjian, Manoukian, Cesari et Kalaïdjian,
ont la douleur de vous faire part du décès de
MADAME MEGUERDITCH HEKIMIAN
(*née Marie Kharlakian*)
leur épouse, mère, grand-mère, sœur, belle-sœur, tante, nièce, cousine et parente;
survenu le 11 juillet, dans sa 60e année, à Colombes (Hauts-de-Seine).

La cérémonie religieuse a été célébrée le Mercredi 15 juillet à 15h45, en l'église apostolique arménienne, 15, rue Jean - Goujon à Paris 8e, suivie de l'inhumation dans le caveau de famille, au Cimetière de Bois - Colombes.

4, rue d'Aywaille, 92700 Colombes

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ոօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·45–ին:

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱԻԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս. Եկեղեցւոյ «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յակոբ Աբրահամեանի:

Իսկ Յուլիս 27, Երկուշաբթի, յիշատակ Մեռելոց: Ժամը 10–ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն հանգուցեալոց:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՄՈՂԵԱՆԻ

թաղմ յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մողեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Մողեան հեռեւեալ նուէրները կ'ընեն. –

1000 Ֆր. Իսիի եկեղեցւոյ դպրոցին, 1000 Ֆր. Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, 1000 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, 1000 Ֆր. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե. Պ.եան:

Մարի Տէր – Պօղոսեանի *մահուան առթիւ. – Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութիւնը* 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան 200, Դարբինեան ընտանիք եւ Գասաքեան ընտանիք 800, Տէր եւ Տիկին Ժան Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Խայիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Հանրի Մալաքեան 200, Պ. Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 1000 Սահակ – Մեսրոպ երգչ.ին, 2000, Տիկին Զ. Տօնապետեան 400 Ֆ. Համազգայինի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տօնապետեան 500 Ֆրանք Սահակ – Մեսրոպ երգչ.ին, Նոնի – Թլէպօնատնօ եւ Վէրնէ – Կօչի ընտանիքներ 500, Բարսեղ Մաչոյեան ընտանիք 300, Օր. Հաթէմեան 200 եկեղեցւոյ դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Մաթիէօ Մօրիս 200 Համազգային վարժարանին, Պր. Խաւարա Զաքար 300, Տիկին Երանուհի Քէօնճեան 100 Համազգային վարժարանին, Տիկին Քարաէյազ 100, Սարաճեան – Աբթիւնեան ընտանիքներ 200 Համազգային վարժարանին, Տիկին Խայիկեան 100 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչ.ին, Տէր եւ Տիկին Լուիզ Տիլանեան 500 Համազգային Վարժարանին, Մարի – Ռոզ Սանթէրեան ընտանիք 150 Ֆ.:

24 Ապրիլ 1915–ի եղեռնին առթիւ Շարլ Տէօմէճեան 100 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին:

Պր. Հայկ Կէօզիւրեան իր որդիին Ժան Գլօտի ամուսնութեան առթիւ 500 Ֆ.:

Կիւրիւնեանի *մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Լուսվիկ Միհրան – եան 250, ԺԱՖ–ին 250 Ֆ.:*

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿի

Միքայէլ Մատոյեան ընտանիքը իր գոհակցութիւնները կը յայտնէ Շիրվանեան ընտանիքին՝ Միրիճան Շիրվանեանի մահուան առթիւ եւ անոր յիշատակին 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Նուպար Աճէմեանի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տօնիկ Տօնիկեան կը նուիրեն Ռատիօ – Ազգ–ին 500 Ֆ., եւ 250 Ֆր. Դպրոցասէր Տիկնանց Վրժ.ին (ստանալ «Յառաջ»էն):*

***

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ազատեան 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Պ. Զոլաֆեանի մահուան առթիւ:

PARIS - EREVAN
par KIEV

Ոսկի աշուն եղանակի պատճառով առաւօտեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն ժամանակաւորապէս դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ձեր չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ. բացառիկ հանդիսաւորութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երգերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի գեկավարներուն կողմէ:

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06
Այս կը առանձնաշնորհութիւնները:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

U. G. A. B.
1ER CONGRÈS
DES JEUNES DE FRANCE
LYCEE DU PARC IMPERIAL
A NICE
Du 1ER au 10 Août
organisé par le comité local de Valence

1ER Août : Arrivée au lycée

2 Août : Visite de l'église, entrevue avec le révérand père D. Djéredjian.

3 au 8 Août :
a) les matins de 10h30 à 12h, réunions, conférences, débats.
b) les après-midis, seront proposés :
1- Sorties à la mer
2- Visites à Monte-Carlo, Monaco, Cannes
3- Sports : tennis et ping-pong
4- Projections de films vidéo, concernant l'UGAB
5- Des soirées dansantes
6- Les participants auront également des sorties libres.
7- Réceptions officielles.

9 Août : Participation à la fête champêtre de Nice

10 Août : Cérémonie de clôture et retour au domicile des participants

Pour toute information complémentaire, prière de téléphoner au :
(16) 75 56 33 74 à Valence

Camp
DE LA
FRA-Nor Seround

Toi qui as entre 15 et 22 ans, retiens tes dates de vacances pour un camp pas comme les AUTRES qui se tiendra du 2 au 22 Août.

Où ? A Palleville (Près de Toulouse), dans un domaine verdoyant de plusieurs hectares, doté de deux bâtiments confortables, ainsi qu'un bar - discothèque à l'intérieur du camp.

Comment? Dans une ambiance arménienne, vous pourrez partager, avec plus d'une centaine de jeunes de 15 à 22 ans, votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme et votre créativité.

Quelques activités : Tennis, football, volley, équitation, natation, cours d'arménien, discussions, danses, chants, journal, radio, vidéo.

GRANDE FETE CHAMPETRE LE 16 AOUT

Adresse : CAMP DE LA F.R.A. NOR SEROUND 1987
Domaine de la Landelle — Palleville 81700 PUYLAURENS
Tél. : 63 75 04 62 / Station SNCF: CASTELNAUDARY

Prix : 1 semaine: 1200 F. / 2 semaines: 2200 F. / 3 semaines: 2500 F.

Pour tous renseignements : Tél. : 42 46 66 29 (de 18 à 19h)
Adressez ce coupon au NOR SEROUND, 17, rue Bleue — 75009 PARIS

NOM ..... Prénom .....
Adresse ..... Tél .....
Date et lieu de naissance ..... Période .....

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
22
MERCREDI
22 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.534 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.534

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԱԿ-Ը ԿԸ ՀՐԱՀԱՆԳԷ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ՎԵՐՋ ՏԱԼ ԻՐԱՔ-ԻՐԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

15 անդամներու միաձայնութեամբ է, որ Ապահովութեան Խորհուրդը հրահանգ իրաքի եւ Իրանի դադրեցնել եօթը տարի տեւող իրենց պատերազմը: Իրան անմիջապէս ժխտական պատասխան տուաւ, պահանջելով որ նախ ճշդուի որ յարձակողը Իրաքն էր: Ապահովութեան Խորհուրդը այս պահանջին կցած է պատիժներու տնօրինում, եթէ մտիկ ընող չըլլայ: Այս որոշումը, առաջին անգամ ըլլալով, կը տրուի հինգ մեծերու (Միացեալ — Նահանգներ, Մեծն — Բրիտանիա, Չինաստան, Ֆրանսա, Խորհ. Միութիւն), միաձայնութեամբ, ինչ որ կը նշանակէ թէ մէկ կողմ դրած են իրենց մրցակցութիւնները: Հետաքրքրական է անշուշտ նկատել որ, այս հինգերուն մէջ են երկու երկիրներուն զէնք հայթայթողները: Եւ կարելի չէ համաձայն չըլլալ «Իւմանիթէ»ի հետ, որ երեքշաբթի օր կը գրէր թէ պատերազմին վերջ տալու համար, կը բաւէ որ հրահանգի տեղ, երկիրները զէնք չծախեն...: Մնաց որ, ցարդ, հրադադար հրահանգող եօթը բանաձեւեր քուէարկուած են Ապահովութեան Խորհուրդին կողմէ, որոնք մնացած են ձայն բարբառոյ յանապատի: Այս բանաձեւն ալ, որ հաւանաբար, նոյն ճակատագիրն ունենայ, վեց ամիսներու բանակցութեանց պտուղն է (5 մեծերու միջեւ) եւ սակայն «պատմական» որակուեցաւ ամերիկեան պատուիրակութեան կողմէ: Այս, ընդհանրապէս մոռցուած, պատերազմը եօթը տարուան ընթացքին մէկ միլիոն երիտասարդի կեանքը խլած է: Իրաք սրտագին կոչ ըրած էր Միացեալ – Նահանգներուն եւ Խորհրդային Միութեան որ մէկ կողմ դնեն իրենց տարակարծութիւնները եւ աշխատին ելք մը գտնել այս պատերազմին: Բայց, այս կոչն իսկ, Թեհրանի համար, կը նշանակէ որ Ապահովութեան Խորհուրդը կողմ կը բռնէ: Եւ որպէսզի յստակ ըլլայ թէ, Իրան ոչ մէկ կարեւորութիւն կուտայ այս պահանջ – բանաձեւին, Կիրակի գիշեր իսկ (ստորագրութենէն առաջ) իրաքցի գիւրա ընդդիմադիրներու օժանդակութեամբ Կեռիլլայի նոր գործողութեան մը ձեռնարկեց իրաքեան հողամասին վրայ իսկ եւ զոր մկրտեց՝ «Ֆաթհ 8»:

***

ՖՐԱՆՍԱ — ԻՐԱՆ

Ֆրանսա եւ Իրան կը չարունակեն իրենց բանակցութիւնները դիւանագիտական վերադարձի կարգադրութեանց առթիւ: Ասիկա պատճառ չէ, սակայն, որ Իրան չչարունակէ ապառնալ եւ նախագահ Խամէնէի չյայտարարէ. – «Մէկ քայլ չենք նահանջեր»:

× Արտաքին նախկին նախարարը Փոմփիտու օրով, Արտաքին Առեւտուրի նախկին նախարար Միթերանի օրով, Միշել Ժոպէր հարցազրոյցի մը ընթացքին («Ռոք-խոթէն տը Փարի», Յուլիս 21) կը յայտարարէ որ Ֆրանսայի վարած քաղաքականութիւնը Իրանի հետ վտանգաւոր եւ անիրատես էր եւ եւ թէ Ֆրանսա կորսնցուց իր կարելիութիւնները մուխ բանակցութեանց մէջ: Ժոպէր դեռ կ'ըսէ. – «Շիրաք կառավարութեան արժանիքն է ջնջած ըլլալ «վորչ պատ»ին խօսակիցները, բոլոր կիսապաշտօնական չփումները: Բնականոն քաղաքականութիւն մը վարեց: Բայց, սա էր հարցը՝ պէտք է՞ր ընել: Պատասխանը՝ ո՛չ է: Շատոնց թելադրեցի որ Ֆրանսան իր յարաբերութիւնները համապատասխան ընէ իր զօրծերուն»:

× Ֆրանսա որամադիր է զէնք ծախելու Քուէյթի եթէ այս վերջինը նման դիմում մը կատարէ:

× Ֆրանսական կառավարութիւնը թելադրեց Ֆրանսական նաւերուն Ծոցի չջնանէն խուսափիլ: Բացարձակ արգելք չդրաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԼԻԲԱՆԱՆի հարաւը բախումները վերակատած են չիներուն եւ Պաղեստին – ցիներու միջեւ: Այս վերջինները կ'ամբաստանեն Ամալը որ դաւ մը կը սարքէ, որու նպատակն է Պաղեստինցիները արտագաղթի մղել, չիի գօտի մը ստեղծելու համար:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ որպէս «նոր դարաշրջանի մը սկիզբ» կ'ողջունէ Անգարայի եւ Դամասկոսի միջեւ գոյացած համաձայնագիրը, զլխաւորաբար ապահովութեան հարցերու շուրջ, քանի որ Սուրիա յանձն կ'առնէ այլեւս կայան չծառայել քիւրտ անջատողականներուն:

ԾԽԱԽՈՏԸ պիտի սպէ 2% Օգոստոս 1–էն սկսեալ: Այս յաւելումը պիտի ծառայէ մասամբ գոցելու ընկերային ապահովութեան բացը: Կ'ակնկալուի որ 500 միլիոն Ֆր. բերէ տարին: Այլ խօսքով՝ պէտք է ծախել գոցելու համար ընկերային ապահովութեան բացը, որ հետեւանք է գլխաւորաբար լաւ վիճակագրութեանց, ծխախոտին տեղծած հիւանդութեանց:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ բնակչութեան թիւը 23 միլիոնի հասած է:

ՉԻՆԱՍՏԱՆի մէջ «Լէյտի Չաթըրլէի սիրահարը» միշտ արգիլուած է, որովհետեւ գրական «ճախողութիւն» մըն է: Ալեքսանդր Տիւման ալ կը մեղադրուի որպէս մէկը որ կ'ապականէ երիտասարդութիւնը, թէեւ հրատարակչականի գրասենեակին պետը կը հերքէ թէ անոր, Նիչէի եւ Սարթրի գործերը արգիլուած ըլլան, այլ կ'ըսէ թէ թարգմանութիւններու վատորակ ընոյթն է որ պատճառ եղած է զանոնք վերցնել հրապարակէն:

ԱՆՁՆԱՄՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ քանակը զգալի յաւելում կրած է Ֆրանսայի մէջ եւ մահուան առաջին պատճառն է 35 տարեկան վար անձերուն համար: 1985ին, Ֆրանսայի մէջ 12 հազարի հասած էր անձնասպանութեանց թիւը, և 120 հազարի վտրգերը: 1986–ին, առաջին վիճակագրութիւններու համաձայն, 12·500–էն աւելի է. եւ այս առընչութեամբ, խումբ մը անձնաւորութիւններ կը բողոքեն կարգ մը հրատարակութիւններու դէմ, որոնք անձնասպանութեան «դեղագիր» ալ կուտան (ինդրոյ առարկայ է, մանաւանդ Ֆրանսա լոյս տեսած հատոր մը՝ «Սիւիսիտ, մոտ տ'ամնիլուա»):

ԵՐԵԻԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԱՆԴԻՍԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 10 – 16)

«ԱՐԱՐԱՏ» — «ԶԷՆԻԹ» ԽԱՂԸ (*)

Յուլիս 14–ին «Արարատ» իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Լենինկրատի «Զէնիթ»ը, որու կը յաղթէր 1–ի դէմ 2 կէտով: Ընթացիկ ախոյեանութեան մէջ ասիկա Երեւանցիներու 9–րդ յաղթանակն էր: Երկու խումբերը դասաւորման մէջ բոլորովին տարբեր դիրքերու վրայ գտնուելով, տարբեր ակնկալութիւններ ունէին հանդիպումէն: «Զէնիթ» նախավերջին տեղը գրաւելով, դաշտ իջած էր անպայման յաղթելու մխռումով: Մարտական նոյն տրամադրութեամբ ալ կամած են իրենց խաղը նաեւ «Արարատ»ի տղաքը: Առաջին կիսախաղը անցած է սուր գրոհներով, սակայն առանց կոլի: Քոչարեան եւ Պօղոսեան կոլ նշանակելու երկու առիթներ կորսնցուցած են: Երկրորդ կիսախաղին Երեւանցիները արագացուցած են խաղին թափը: 51–րդ վայրկեանին Ալբերտ Սարգսեան յաջողած է փեռնալթի մը կոլի վերածել: 16 վայրկեան ետք Յովհաննէս Պօղոսեան հաշիւը դարձուցած է 2 – 0: 89–րդ վայրկեանին Լենինկրադցիները կոլ մը նշանակած են եւ խաղը վերջ գտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (2 – 1): Այս խաղէն ետք «Արարատ» 19 կէտով կը գրաւէր 5–րդ տեղը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Յուլիս 16–ի թիւով:

***

ՄԻՆԱՍ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ ԹԱՆԴԱՐԱՆԻՆ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐԸ

Ջալուռ գիւղի Մինաս Աւետիսեան Թանգարանը հանդրուանած է «Եայլայում» կոտւը, որ ողբացեալ նկարիչին առաջին գործերէն է, ստեղծուած՝ բարձրագոյն մանրազիտական կրթութիւն ստանալէ եւ Հայաստան վերադառնալէ ետք: Թանգարանը հարստացած է չուրջ քառասուն գործերով, որոնք կը վերաբերին նկարիչին վաղ շրջանին (կամ ուսանողական տարիներուն: Անոնք էթիւտներ են, դիմանկարներ ու էսքիզներ: Թանգարանին մէջ կը հաւաքուին նաեւ Մինաս Աւետիսեանի կեանքին ու արուեստին մասին փաստաթուղթեր, իրեն նուիրուած գիրքեր ու այլ նիւթեր, զորս կը տրամադրեն նկարիչին մտերիմները, հարազատներն ու արուեստակիցները: Թէեւ Թանգարանը կը գտնուի մեծ ճամբաներէ հեռու, լեռնային գիւղի մը մէջ, սակայն եւ այնպէս կ'ընդունի բազմաթիւ այցելուներ, արուեստագէտներ, զբօսաշրջիկներ, ճամբորդներ: Վերջերս Թանգարանը ընդունած է քառասուն հազարերորդ այցելուն:

***

ԵՐԳԻՉ ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՊՐԱԶԻԼԻՈՑ ՄՐՑՈՒՄԻՆ

Սան – Փաւլո տեղի ունեցած վոքալիստներու միջազգային մրցումին Բ. մրցանակի արժանացած է Երեւանի օփերայի մենակատար Բարսեղ Թումանեան: Ծանօթ է, որ հայ երգիչը անցեալ տարի Մոսկուա տեղի ունեցած Զայքովսքի միջազգային մրցումին Ա. մրցանակով պարգեւատրուած էր: Բարսեղ Թումանեան 1977–ին մտած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցը եւ աշակերտած Արշալոյր Կարապետեանի: Երկու տարի ետք Տալլինի մէջ (Էսթոնիա) տեղի ունեցած համամիութենական մրցումին արժանացած է «Ցոյս» մրցանակին: 1981–ին պարգեւատրուած է Անդըլկովկասեան 6–րդ մրցումին Ա. մրցանակով. նոյն տարին՝ Հոլանտայի մէջ արժանացած է Գ. մրցանակի: 1982–ին մեկնած է Միլանօ և հանդէս եկած Լա Սքալա թատրոնին մէջ: Պոսեւօ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած «Վէրտիական ձայներ» միջազգային մրցումին հանդիսացած է դափնեկիր:

***

ԵԼԻՇԷ ՋԱՐԵՆՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի նախաբարութիւնը, Եղիշէ Զարենցի ծննդեան 90–ամեակին առթիւ, հրապարակ հանած է թղթատարական պահարան մը, որուն վրայ կայ բանաստեղծին դիմանկարը եւ ռուսերէն ու հայերէն մակագրութիւն մը: Այս երրորդ անգամն է, որ թղթատարական պահարան մը կը նուիրուի Զարենցի:

***

ՀՆԴԻԿ ՀԻՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Երեւան այցելած են սովետա – հնդկական փառատօնին մասնակցող հնդիկ հիւրերը: Այս առթիւ, «Լոյս» ձեռնարկութեան մէջ տեղի ունեցած է հանդիսաժողով – համերգ մը: Հիւրերը այցելած են կոմբերիամութեան կեդրոնը, արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութիւն եւ երիտասարդութեան պալատ:

***

ԹԻՖԼԻՍԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի նախագահը՝ Հրանտ Ոսկանեան, պրեզիտիումի պատուոյ գիր յանձնած է Թիֆլիսի Զաքարիա Փալիաշվիլի թատրոնի խումբին, Երեւանի մէջ ունեցած ներկայացումներուն ի գնահատութիւն:

***

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՆՈՒԷՐԸ ԱԲԽԱԶԻՈՑ ՀԱՅԿ. ԴՊՐՈՑԻՆ

Աբխազիոյ Սուխումի չրջանի Գումիստա գիւղի «Ցարութիւն Զաքրեան» հայկական միջնակարգ վարժարանի գրադարանը ստացած է 12·200 գիրք: Դպրոցին աշակերտները եւ գիւղին գրասէր հասարակութիւնը այսուհետեւ լայն կարելիութիւն կ'ունենան մայրենի լեզուով գրականութիւն ընտրելու: Գիրքերը դպրոցին նուիրած է Լենինականի գրադարաններու համակարգի խումբը:

***

ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱՐԲԻԼԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ստեփանակերտի դրամատիկ թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է մանկագիր Գուրգէն Գարբիլեանի ծննդեան 60–ամեակին նուիրուած յոբելենական երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է Ադրբեջանի Գրողներու Միութեան լեռնային Ղարաբաղի բաժանմունքի վարիչ – քարտուղար Վարդան Յակոբեան: Մեծարեալին կեանքն ու գործը ներկայացուցած է բանաստեղծ Սոկրատ Յանեան: Արմէն Յովհաննիսեան իր խօսքին մէջ չեշտած է, թէ Գ. Գարբիլեան ժողովրդականութիւն վայելող բանաստեղծ է, որ ունի նաեւ իր յատուկ տեղը խորհրդահայ մանկագրութեան մէջ: Մեծարեալը հեղինակն է նաեւ աւելի քան 60 երգերու, որոնցմէ մաս մը մեկնաբանած է «Ղարաբաղ» համոյթը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ԼՈՒԾԵԼ ՀԱՐՑԵՐԸ»

«Սովետական արուեստ» ամսագրի Մայիսի թիւը Վարձագանգէ Յորհ. Միութեան Շարժարուեստագէտներու Միութեան Ե. համագումարին. շարժարուեստի մարզին մէջ եւս ձեռնարկուած է աչխատանքի ու ստեղծագործական վերակառուցումի: Առաջարկուած մոտէլին մէջ կը նախատեսուի ստեղծագործութեան ու արտադրական վարչական կարգաճեղը փոխարինել անտեսական – հաչուարկային դործելակերպով, ձգտիլ ինքնաբաւու – թեան ու եկամուտի ինքնապահովման, ամրապնդել աչխատանոցներու արտադրական կարողութիւնը ու վերջ տալ բոլեղծագործական դործընթացի ենթակայութեան արտադրութենէն, լայն իրաւունքներ պարգեւել ստեղծագործական միութիւններու եւայլն:

Ամսաթերթը կուտայ նաեւ այս մասին համառօտ կարծիքները Հայաստանի արուեստագէտներու: Անոնց արտայայտութիւններուն մէջ գլխաւոր կէտերը կը կազմեն չրջանային, օրինակ՝ անդրկովկասեան համակարգի մը ստեղծումը, անտեսական կազմակերպութիւն, ինքնուրոյն մոտէլի մը մշակումը:

Տնտեսական կազմակերպութեան մը նպատակը պիտի ըլլայ հետեւիլ ժապաւէններու ցուցադրութեան, ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ. այսօր, «Սովէքսպորտ Ֆիլմ»էն կարելի չէ գիտնալ, թէ քանի գործեր գնուած են ու փոխարէնը ինչ վճարուած: Յետոյ Հայաստանի պարագային կարեւոր է նաեւ ճանչնալ ու դոհացնել չանալ Սփիւռքի պահանջները. Սփիւռքի մէջ ապրողները առհասարակ ծանօթ չեն հայ չարժարուեստի գործերուն:

Իսկ գալով չրջանային, այսինքն՝ անդրկովկասեան հանրապետութիւններու միասնական համակարգ մը ստեղծելու, հոս կը յայտնուին թէեր ու դէմ կարծիքներ. չեչտուածը ընդհանրապէս այն է, որ նման համակարգ մը չի յարմարիր Հայաստանի չարժարուեստին, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ բեմադիր Բաղրատ Յովհաննիսեանն «մեր անտեսութիւնները դանուած են անհատապես վիճակներուն: Վրացիները այսօր ունեն ինչպէս ստեղծագործական, այնպէս էլ անտեսական որակեալ բազա: Իսկ մենք, այնքան էլ լաւ վիճակուած չենք: Մենք պէտք է ինքնուրոյն լուծենք մեր հարցերը»: Ինքնուրոյն լուծել մեր հարցերը, ըստ Բ. Յովհաննիսեանի, կը նչանակէ «օգտուելով վերակառուցման ընձեռած հնարաւորութիւնից, ճչգրտել, թէ ինչն է ձեռնտու մե՛ր կինոստուդիոյի համար»:

Նման համեմատութիւն կը կատարէ նաեւ Ալ. Մկրտչեան. «մենք ունինք ընդամէնը չորս ֆիլմ, պէտք է դարձնել տասը, ունինք ոգորմելի աչխատանոց. եթէ «Վրացֆիլմ»ը ունի կինոդպրոց, իսկական կինոստուդիա, ինչո՞ւ էլ պահել է, ոչ թէ մեզ նման բանդել, էլ ի՞նչ համեմատութեան մասին է խօսքը»:

Աչխատանոցի անբաւարարութեան, ուժեղ կազմակերպուած ըլլալու անհրաժեշտութեան մասին կը խօսի նաեւ Հենրիկ Մալեան: «Ակնօրուայ ստուգիան, կարելի է ասել, քաոսային վիճակում է, եւ ոչ ոք չի հսկանում, թէ ինչ է արւում, ինչպէս է արւում, ինչ է լինելու մեր վաղուայ օրը»: Ան կը խոստովանի, որ «մինչեւ հիմա հեչտ էր մեզ համար ապրելը՝ ամէն հարցում կառչում էինք Մոսկուայից: Հիմա մեզ հնարաւորութիւն է տրուել զանել մեր մոտելը ... Բոլորս չըփոթուած ենք»: Սակայն եւ այնպէս «չըրջանային միաւորում ստեղծելը սխալ է, մենք այլեւս ուրիշներին ապաւինելու հարկ չունենք. մենք պէտք է իրարից կառչենք. ի վերջոյ, մենք այնքան անզօր չենք, որ չկարողանանք մեր կինոն վերըստեղծել»:

«Հայֆիլմ»ի յատկապէս աչխատանոցներու ոչ զոհացուցիչ կացութեան մասին արտայայտուած էին հայ բեմադիրներէն անոնք, որոնք հայ ֆիլմերու Փարիզի ապրիլեան փառատօնին առթիւ քաղաքս կը գտնուէին:

Իսկ վրացական նոյն մարզի յաջողութիւններուն ու առաւելութիւններուն մասին կը վկայեն արդէն անոնց ժապաւէնները, որոնք տեղ ունին միջազգային պատառաններու վրայ: Անչուչտ հպարտանալի երեւոյթ է, սակայն ոչ բաւարար արդար, ամբողջական գոհունակութեան աղբիւր, նչել թէ հայ է ծագումով Պարաճանեան մը, կամ Փէլէչեան մը: Իսկ անդին «Հայֆիլմ»ի աչխատանոցներու ընծայած կարելիութիւններով պատրաստուած ժապաւէններու միջեւ, օտար չրջանակներու մէջ մեր արուեստին մասին խօսեցնող սակաւաթիւ գործերը ընդհանրապէս արդիւնք են անհատական յատկութիւններու. տաղանդի, աչխատութեան, համբերութեան:

*

Անչուչտ, հոս, դարմանները մասին մտածելէ առաջ, կայ երեւոյթին պատճառները պրպտելու անհրաժեշտութիւնը: Մշակոյթի այս մարզը չէ՞ վայելած հարկաւոր զուրգուրանքը, մեր տաղանդը հոս անբաւարա՞ր է մրցակցութեան տակալու. չէ՞ն ստեղծուած աւելի արդիւնաւոր աչխատանքի մը պայմանները. ինչո՞ւ: Առանց, ու գեռ նման հաւանական բազմաթիւ այլ հարցումներու կարենալ պատասխանելու համար, անհրաժեշտ է այդ չրջանակին պատկանիլ, ճանչնալ առեւտրները, ճչգրիտ գնահատումը ընել քննադատութիւններու, անտչատ մօտեցումով կշռադատել լոյս աչխարհ եկած գործերը, ու բազմատեսականներ ընել, եղրակացութիւններու յանգիլ. այս բոլորէն հետ միայն կարելի կ'ըլլայ զարմանքներու մասին մտածել, միջոցառումներ, ձեւեր առաջարկել եւայլն:

Գաղտնիք չէ թէ «Հայֆիլմ»ի աչխատանոցները իրենց ընծայած թէքնիք ու ընդհանրապէս նիւթական ահռելի ամրոցներով կը սանձեն մեր բեմադիրներու աչխատանքը. ուրեմն հարթուելիք դժուար խոչընդոտը նիւթական է. եւ այս մարզին մէջ կը կայանայ կ'ենթադրեմ Վրաստանի դժուար առաւելութիւնը, որ յաջողած է ճարը լաւի դարձնել միջազգային չրջանակներու:

Նկատելով որ չարժարուեստը պետական ձեռնարկ է Խորհրդային Միութեան մէջ, հետաքրքրական պիտի ըլլար դիտնալ արուեստի այս մարզին կատարուած յատկացումներու համեմատութիւնը Հայաստանի ու Վրաստանի մէջ. արդեօք հոն ալ ա՞յլ մարզ մը անտեսուած կը մնայ չարժարուեստին վայելած գուրգուրանքին պատճառով:

Ամէն պարագայի, ափսո՛ն է որ տեղին ախտաճանաչում մը կատարուի, ու անհատական գոհողութիւններու, պատահական յաջողութիւններու չրջանակէն դուրս հանուի այս արուեստը, որ կրնայ լաւագոյն ծանօթացումն ու քարոզչութիւնը ընել Հայու տաղանդին:

Ա. Թ.

ՑԻՇԱՏԱԿՆԵՐ Ի ԽՈՐՈՑ ՍՐՏԻ...

(17, rue Denfert - Rochereau)

Մօտաւորապէս 60 տարիէ ի վեր, վերյիչեալ թիւը եւ փողոցը քանդակուած է մտքիս եւ հոգւոյս մէջ. եւ ամէն անգամ որ հանդրակառքը անցնի այն հրապարակէն, ուր քաչերը փռած, հպարտօրէն կանգնած է պրոնզեայ առիւծը եւ ուրկէ կը սկսի Տանֆէռ – Ռոչերօ պողոտան, սրտի սեղմում մը կ'ունենամ ու կարօտով կը փնտռեմ փողոցին ձախ կողմը գտնուղ 17 թիւը կրող երբեմնի հնամենի չէնքը, ուր կը բնակէր երջանկայիշ Օր. Մարգարիտ Բարայեան: Մեր երիտասարդութեան խանդավառ օրերուն, արուեստի հուրը եւ հայ երգի սէրը մանուկ, չափաթիէ մէկ – երկու անգամ գիս կը փոխադրէր Փարիզի 19–րդ թաղամասէն 5–րդ թաղամաս: Գետնուղիով Փլաս – ան – Ժէթ–էն կը հասնէի Շաթլէի կայարանը, սանդուխներէն վեր բարձրանալով, վայրկեան մը ցանկութեամբ կը դիտէի ձախին կանգնած Սառա – Պէռնար թատրոնը եւ երանի կուտայի այն արուեստագէտներուն, որոնք բախտը ունէին անոր բեմը բարձրանալու:

Ապա հանդրակառքով, վտրելով Սէնի կամուրջը, Սէն – Միչել հրապարակը եւ Լիւքսէմպուրկի պարտէզը, կը հասնէի Օպսեռվաթուար: Յոռանա կը փոխադրէի հանդրակառքը եւ քալելով, ձախ թեւիս տակ սեղմած երգեցողութեան տետրակը եւ աչ ձեռքովս ալ բռնած 4 – 5 տարեկան աղջիկս, Անահիտը, դէր ճարահատ, երբեմն հետս կը տանէի. ընդասպատ, կը հասնէինք Տանֆէռ – Ռոչերօ փողոցը եւ կը կենայինք Թիւ 17 չէնքին առջեւ: Հըրաշագեղ վանքի մը մուտքը յիչեցնող խոշոր դռնէ մը ներս կը մտնէինք, քարեւոյ սալայատակուած բակը, որուն խորը կանգնած էր երկյարկանի փայտէ պատըշգամներով չէնք մը: Ձախ կողմի դըռնէն ներս մտնելով կը բարձրանայինք առաջին յարկ եւ արտասրահի կը զարնէի աչ կողմի յարկաթաչտի դուռը: Տարեց, փոքրիկ կին մը կը բանար դուռը, ժպիտը երեսին: Տիկին Բարայեանն էր. մայրը Մարգարիտ Բարայեանի: Նիհար եւ ջղուտ, անոր մերկ ոտքերը, ամառ թէ ձմեռ պատապարուած էին կաչէ բաց սանդալներու մէջ:

Նստած նախասենեակի բազմոցին, պահ մը կը սպասէինք որ նախորդ աչակերտը լրացնէր իր դասը: Յետացի եւ զարպատած կին մըն էր Տիկին Բարայեան, որ արդար հպարտութեամբ կը պատմէր լրենց գերդաստանի մտաւորական ծագումը: Ամուսինը, ծանօթ բժիչկ մը եղած էր անցեալին: Ընտանեօք գաղթած էին Կովկասէն եւ հաստատուած Եւրոպա. նախ Գերմանիա, ապա Ֆրանսա: Ունեցած էին երեք աղջիկ զաւակներ, երեքն ալ արուեստի հուրով բռնկած: Մէկ աղջիկը նկարչուհի էր, ամուսնացած Ֆրանսացի բժիչկի մը Պր. Քառպոնէլի հետ: Միջնիկը, Արաքսիա Բարայեան դաչնակահարուհի էր եւ ամուսնացած էր Փարիզի Օփերայի անօրէնի՝ Պր. Լալուայի հետ: Իսկ Մարգարիտ Բարայեան, օժտուած դեղեցիկ ձայնով, տարիներով եղած էր Փարիզի քոնսէր – քոլոնի մենակատուհին, ինչպէս նաեւ արուեստակիցն ու մտերիմ բարեկամուհին, հանճարեղ Կոմիտաս Վարդապետի:

Մինչ Տիկին Բարայեան կը պատմէր, սենեակին դուռը կը բացուէր յանկարծ եւ դուրս կ'ելլէր նախորդ աչակերտը, գոր քաղաքավարութեամբ ճամբու կը դնէր Տիկին Բարայեան: Օր. Բարայեան մեզ տեսնելով, ուրախ բացականչութիւն մը կ'արձակէր «բարո՛վ, Արմինէ, մա ժանը՛ բիյլ, երեխա՞ն էլ բերած է»: (Օր. Բարայեան սովորութիւն ունէր այդպէս կոչելու իր աչակերտները): «Ներս հա՛մեցէք խնդրեմ»: Գրկելով բազմոցին վրայ կը նստեցնէր ազջիկս, չոյելով անոր չէկիկ մազերը խոչոր թուպի մը եւ մատիտ դնելով ձեռքը, կ'ըսէր. – «Դէ՛հ, նկարիր բալիկս»: Մարգարիտ Բարայեան, միջահասակ, կլորիկ, թուխ, սեւ, վառուուն աչքերով, լայն ժպիտը երեսին համակրելի անձնաւորութիւն մըն էր: Իսկ իր դասատուութեան սրահը, արուեստի փոքրիկ տաճար մըն էր: Մուտքի դրան աջ կողմը գետեղուած էր լայնանիստ պոչատոր սեւ դաչնակը, որուն առջեւ գետեղուած էր ուսուցչուհիին շարժուն աթոռը: Ձախ կողմը խոչոր բազմոց մը, որուն քովի փոքրիկ դուռը, հաւանաբար ննջասենեակ կը տանէր: Սենեակին խորը, լուսամուտներուն առջեւ, դրուած էին աթոռներ, բազկաթոռներ: Սեղանին վրայ գետեղուած էին գեղարուեստական իրեր եւ ծաղկամաններ: Սենեակին աջ պատին վրայ, ճիշդ մուտքի դրան դիմաց, աչքի կը զարնէին երկու մեծադիր նկարներ: Մին, տարեց կնոջ մը, մայր Բարայեանին դիմանկարը, իսկ միւսը, իր երջանկայիշ ամուսնոյն. հաւանաբար գործը իրենց հարազատին:

Ջեմ մոռցած մանուկ Օրիորդ Բարայեանի նկարը: Մութ գոյն մը ինչու գաւակը գոց չըջազգեստով մը, նստած աթոռի մը վրայ արմուկը կռթնցուցած սեղանին, գլուխը կախ, կզակը ափին մէջ կը մտածէ: Սակայն ինչ որ ամէնէն աւելի տպաւորած էր զիս եւ գրոչմուած հոգւոյս մէջ, սենեակին աջ կողմը, դաչնակին հաւասար բարձրութեամբ, պատին վրայ գետեղուած, ոսկի կանգնած սեւազգեստ կրօնաւորի մը լուսանկարն էր եւ անոր ձեռքով գրուած, երկու – երեք կարդ ձայնանիչերու վրայ, հեռեւեալ ժողովրդական երգին բառերը – «Ջուր կուգայ վերին սարէն, սարն ոլոր-ոլէն, կը կաթի մարմար քարէն կաթ-կաթ ծորե՛լէն»: Ընթերցողը գուչակեց անչուչտ թէ լուսանկարը կը ներկայացնէր, սուրբ եւ անմահ Կոմիտաս Վարդապետը իր գաչնաւորած երգի պատառիկներով: Հանճարեղ կրօնաւորին այդ լուսանկարը, թէ՛ երգուհւոյ Մարգարիտ Բարայեանի եւ թէ՛ իր աչակերտներուն պաշտամունքի առարկան էր, աչխատանքի մղիչ ուժը, ցեղին ոգին եւ ձայնը յաւերժացնող: Երբեմն, իմ դասընթացքներուն, ներկայութիւնը կը վայելէի երկու հայ մեծ դրագէտներու, Ասեղիք Խանահանեանի եւ Աբրահամ Զօպանեանի, որ, մանուկ, կը սիրէր լսել հայ բանահիւսութեան գոհարներէն «Արօրն ու Տասրակը», զոր գաչնաւորած էր կոմիտաս Վարդապետ: Իսկ Ասեղիք Խանահանեան, անմիջական զրացին էր Օր. Բարայեանի: Իր կնոջ եւ զաւկին հետ, կը բնակէին նոյն տան եւ նոյն յարկին վրայ:

1970–ական թուականներուն Հայաստան գտնուած միջոցիս, Արմենիա հիւրասրահին մէջ, քանի մը անգամ հանդիպած եմ Ասեղիք Խանահանեանի զաւկին, որ կարօտով կը յիչէր Փարիզը, Տանֆէռ – Ռոչերօ փողոցը եւ իր մանկութեան երջանիկ օրերը...

Օր. Բարայեան մանաւանդ հոգածութիւն մը ցոյց կուտար ինծի: Առաջին անգամ, Արչակ Զօպանեանի չանճնարականով եկած էի դասի: Գիտէր ծագումս եւ կը սիրէր մանաւանդ Տարօնի երգերը: Կ'ուզէր որ անոնք փրկուին կորուստէ եւ օր մը հանդչին հայրենի հողի վրայ: Կը հիանար մանաւանդ, «ոսկր խեղդուած եարջ» տաղին, զոր յաճախ երգել կուտար ինծի. «Քամին էլաւ, էլաւ, էլաւ, զարկից տարաւ Մշու բերան, Մշու հաւքեր թեւաւորան, իմ եարջ տուն սեւաւորան չորորա՛ դիամի, չորորա՛, իմ եար վըր ծովուն կ'երերայ...»: Կը յիչեմ, անգամ մը անձրեւի բռնուած էի, ոտքս մինչեւ պլուխ թրջուած, ուշացած եւ յուզումով հասայ Օր. Բարայեանի բնակարանը: Մայրը հոն չէր, ինքը բացաւ դուռը, զիս տեսնելով ջրաթաթախ, բացականչեց. – «Վա՛յ Արմինէ, մա ժանըիյլ, էս ի՞նչ վիճակ է». անմիջապէս ներս առաջնորդեց, նստեցուց բազմոցին չրջազգեստս եւ զուլպաներս հանեց, տաբատ փոխի տեսնելու. ծածկոց մը նետեց ուսերուս եւ եւքերական գործիք մըն ալ բերելով, ակաւ կռնակս տաքցնել. այդ օրը չկրցի երգել...: Զափազանց ազդուած, անզգայ չնորհակալութիւն կը յայտնէի:

Օր. Բարայեանի դասատուղութեան ընդունակը իրապաւոկ էր: Մեզմ երգեցողութեան սիրահար մըն էր: Զայնավարժութեան իր յատուկ կանոնները հրատարակած էր մեծածաւալ հատորով մը որ գնահատուած էր Փրանսացի երաժիչտներու կողմէ: Հմուտ էր արեւելեան ժողովրդական երգերու: Հրկական սիրոյն երգ մըն ալ ինծի սորվեցուցած էր, որուն երկու տողերը միայն մնացած է մտքիս մէջ: «Հինգէ մաթով, ուսմանախիմ, չէվիթախիմ կամեայ խաթ»: Սպանացի երգահան Ալբաքիի գեկավարութեամբ, տեղի կ'ունենային աչակերտներու տարեվերջի հանդէսները: Օր. Բարայեանի աչակերտները մեծամասնութեամբ օտար էին: Իր մոայլոտ սաները իր քաոսը դիներն էին: Քառպոնէլ եւ Լալուա լանջիքի մեծ ու փոքր անդամները: Բոժըշկական ուսանող, երիտասարդ Քառպոնէլ, աչքառու «պաս» մըն էր, կարող եւ մնայուն ուժ մը իր երգուողյ մօրաքրոջ: Փրանսացի ծանօթ երգիչ Տրբէն, որ օժտուած էր թենորի չատ գեղեցիկ ձայնով մը, Օր. Բարայեանի ամէնէն փայլուն աչակերտը եղած էր, երկար ժամանակ: Կարօտով եւ յուզումով կը յիչեմ, Մարգարիտ Բարայեանի հայ

աշակերտները: Իրիս Պիւլպիւլեան, անունը վրան, կատարեալ փոքրիկ սոխակ մըն էր եւ Մարգարիտ Բարայեանի աչքերուն պատուղը...: Երկար տարիներ եղած էր անոր հաւատարիմ եւ սիրական աշակերտուհին:

Երկիւղ Փօլ Տըրէնի հետ, Իրիս Պիւլպիւլեան, կը մեկնաբանէր Ֆրանսացի եւ խալացի երգահաններու ամենաարժէքաւոր կտորները: Երկուքն ալ ունէին զօրաւոր ձայներ:

Արեւմտահայ Ալպան, թխագեղ հայուհի մըն էր. օժտուած ինքնատիպ ձայնով մը եւ ունէր երգելու իւրայատուկ ձեւերը: Այս տողերը գրողը, որ կ'երգէր միասին հայերէն, կոմիտաս Վարդապետի եւ Տարոնի ժողովրդական երգերէն: Երկու համակրելի եւ դեղաձայն հայ երիտասարդներ, Խոսրով Փափազեան եւ Տէվէճեան կը լրացնէին այդ տաբլոներուն, Օր. Բարայեանի հայ աշակերտներու ցանկը: Ցետագային, բանաստեղծուհի Մարի Աթմաճեան եւս գործած էր աշակերտուհին, անուանի երգուսոյցին: Կը յիշեմ նաեւ Մարգարիտ Բարայեանի աշակերտներու տարեվերջի հանդէս մը որ, ափսո՛ս, ինծի համար վերջինը պիտի ըլլար: Ընկերդութիւնը տեղի պիտի ունենար Շարաթ գիշեր մը. Սքօլաքանթօրումի սրահին մէջ: Թէեւ յայտագրին վերջին մասին մէջ պիտի երգէի, սակայն եւ այնպէս, ուշ մնացած էի...: Յունիսի տաքուկ պայծառ իրիկուն մըն էր, փոքրիկ աղջկանս ձեռքէն բռնած, Շաթըլէյն քալելով, հեւ ի հեւ, հասանք համերգասրահ, որ լեցուած էր ծանօթ մտաւորականներով: Անմիջապէս բեմ բարձրացայ: Պիտի երգէի տարօրինակ երկու պատերգ, «Եաթմօ եւ Դրէօլլօյ»ը: Դաշնակին առջեւ նստած էր Մարգարիտ Բարայեան, իսկ անոր քով, ափոռի մը վրայ, դաշնակահարուհի Գոհարիկ Ղազարոսեան որ գաթիր ձեռքին եւ ժպիտը երեսին, պիտի ընկերակցէր: Պարերդները գրած էին իրենց հարազատ մեկնաբանութիւնը եւ խանդավառութիւն ստեղծած սրահին մէջ: Ներկաները ծափերով, կրկնութիւն կը պահանջէին:

Կը յիշեմ նաեւ՝ որ դասատանդութենէն վերջ, ամրան երկար օրերուն, երբեմն քալելով կը վերադառնայի մինչեւ Շաթըլ: Կ'անցնէի Լիւքսամպուրկի պարտէզէն: Դասերուս ազդեցութեան տակ, կ'երգէի կամաձայն. «Brahma, dieu des croyants, maître de la cité sainte, n'entends-tu pas mes longs sanglots...» ուսանողներ, խընդալով, եաեւ կը դառնային: Արագ չըրջապտոյտ մը կը կատարէի, անցնելով մարմարեայ թռչունիներու առջեւէն: Ատիճաններէն իջնելով անպայման կ'այցելէի աղ կողմը գտնուղ փոքրիկ աւազանին եւ սիրահարներու պուրակին, ուր ծառերու չուքին տակ նստած կ'երազէին ուսանողուհիներ, լոյս գիրք մը իրենց ծունկերուն: Վերադարձին, դուրս ելլելէ առաջ, անպայման կը վնասէի, ցանկապատին եաին, պարտէզին աղ կողմը թաքնուած Ցլոպէռի կիսանդրին, որուն առջեւ պահ մը կեցած, կ'ոգեկոչէի էմմա Պովարին: Ապա, կու գայի հանդչելու, ծաղիկներով չրջապատուած Ժոռժ Սանտի արձանին մօտիկ նստարանի մը վրայ, դիտելով ապաւինները, որոնք չորրորալէն կը բարձրանային դրագիտուհիին մարմարեայ սպիտակ չրջագեստին ծալքերէն, թաեերու գլխուն եւ առաջ մազերուն:

Ծագեցաւ ընդհանուր պատերազմ, ցըրուեցան Օր. Բարայեանի աշակերտները, հրեայ սաներէն ոմանք, ղրկուեցան Գերմանիոյ կիզպարանները, իսկ Ֆրանսացիները, պատերազմի ճակատ: Օր. Բարայեան մատնուեցաւ տխուր հոգեվիճակի մը: Դպրոցի չրջանին, լսելով որ նեղ կացութեան մատնուած է, ուղեցի այցելել իրեն: Պատերազմի այդ օրերուն, ապրանքը ամէն վայրկեան կը սպառնար խանգարել Փարիզի երեթեւեկութիւնը: Միաքս զրած էի սակայն, ամէն գնով տեսնել զինք: Ներքնուղիով ճամբայ ելայ, սակայն, զրեթէ քալելով հասայ Տանֆէռ Ռոշըրօ վողոց. բարձրացայ առաջին յարկ եւ անձկութեամբ զանգ տուի: Դուռը ուշացումով բացուեցաւ: Օր. Բարայեանն էր, գունատ եւ չմած: Նախ չճանչցաւ զիս. յետոյ գտնելով յիշողութիւնը «ա՛խ, դո՞ւ ես Արմինէ». ներս մտանք, սենեակը տագած էր, մայրը մեռած, տունը ամայացած էր: Ըսի թէ ինչով կրնամ օգտակար ըլլալ իրեն: Շնորհակալութիւն յայտնեց եւ բաւ թէ իր քեռորդիները զօրաւիգ կանգնած են իրեն: Ուշացած էի, հոգիս դանդաղութեամբ լեցուն՝ բաժնուեցայ ընդմիշտ սիրելի երգուսոյցս՝ Մարգարիտ Բարայեանէն եւ 17, ռիւ Տանֆէռ Ռոշըրօյէն: Օր. Բարայեանի կեանքին վերջին տարիներուն, մանաւանդ հիւանդութեան չրջանին, իրեն օգտակար հանդիսացաւ

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԱԱԶ ՊԵԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Ֆրանսահայ գաղութը ունի պատանիներու եւ մանուկներու համար ամառնային արձակուրդի կայաններ: Հաւանաբար ամէնէն հինը եւ ծանօթը Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կայանն է, ստեղծուած 1935–ին եւ 1953–էն ի վեր հաստատուած Ժիւռայի մէջ, Պէլֆոնթէն: Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն, Ֆրանսայի զանազան չրջաններէն եւ այս վերջին տարիներուն Լիբանանէն, կ'ընդունի չուրջ երեք հարիւր մանուկ, որոնք հոն կը զբաղնեն ոչ միայն հոգ մը, չէնք մը, զբօսնեայ վայրեր, այլ մանաւանդ միջավայր մը եւ մթնոլորտ մը:

Ներկայ եղանք, Յուլիս 12–ին, «Կայանի այցելութեան օր»ուան եւ հասանք ճիշդ զրօչակներու պարզումի պահուն: «Յառաջ Նահատակ» ազգ. խմբերգի մեկնաբանումով բարձրացան Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյնները, իրենց կողքին ունենալով Կապոյտ Խաչի զինանշանը կրող զրօչակը: Ծնողքներ, բարեկամներ մեծ թիւով, անհատական կառքերով բայց նաեւ յատուկ հանրակառքով փութացած էին իրենց զաւակները տեսնելու եւ նոյն առեն քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը:

Արեւը ներկայ էր ժամադրութեան, ինչ որ առաւել դեղեցկութիւն մը կու տար չրջապատող զալարագեղ բնութեան, առաւել ջերմութիւն մը բերէր ներկաներուն սիրտերուն մէջ որոնք խումբ–խումբ, հոս ու հոն, կը ճաչէին, կը զրաղէին: Ոմանց համար ալ, այս օրը, առիթ եղաւ ընկերներ եւ բարեկամներ վերագտնելու եւ զրուցելու երկկէն այսօր, ինչ որ միշտ հաճելի պահեր կը ստեղծէ:

Կէսօրէն վերջ, ժողովուրդը համախմբուեցաւ դիտելու եւ ունկնդրելու համար Կայանի երախաներուն կողմէ պատրաստուած դեղարուեստական յայտագիրը: Մրերգ, մեներգ ընտրուած յեղափոխական երգացանկէ, հայկական պարեր, խամաճիկներու թատրոն, քունկ–Ֆուի չարժուձեներ կը կազմէին եականը յայտագրին: Գիտենք թէ որքան դըժուար է տասը օրուան մէկ պատրաստել հանդէս մը, բառին բուն իմաստով, անոր համար ալ բարեացակամ ենք, նկատելով թէ կարեւորը երախաներուն չրթներուն վրայ մեսրոպեան բարբառին ծաղկումն է, դէմքերուն վրայ ազգային հպարտանքի չեչտերն ու արտայայտութիւնները են: Մանուկ ըսուածը, ամէն բանէ առաջ, պէտք է ապրի իր աչխարհին մէջ, իր հետաքրքրութիւններով եւ երազներով: Յայտագրի պատրաստութեան ժամանակ, հարկ է նկատի առնել իրերու այս հոգեբանական երեւոյթը: Նախապէս, հանդէսի բացման խօսքը արտասանեց Ֆըբանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան նախագահուհին՝ Հելէն Մերճանեան: Յաւուր յայտնեց անակնկալ մասը Շրջ. Վարչութեան գանձապահ՝ Մանուկ Մանուեանի եւ խնդրեց ներկաներէն վայրկեան մը լռութիւն անոր թարմ յիչատակին: Ապա, բարի գալուստի եւ չնորհակալութեան խօսքերէ յետոյ ներկայացուց կայանը: Հարիւր եօթանասուն երախայ կը մասնակցին Յուլիսին եւ չուրջ հարիւր քսան Օգոստոսին, որոնց մէջ աւելի քան տասնեակ մը Լիբանանէն հրաւիրուած մանուկներ: Բացատրեց կայանին նպատակը ուր հաճելին եւ օգտակարը դիւրար կ'ամբողջացնեն եւ ըսաւ թէ Կապոյտ Խաչը միշտ կ'ապաւինի իր ժողովուրդին վրայ եւ ժողովուրդէն եկածը կը վերադարձնէ ժողովուրդին: Հելէն Մերճանեան մէկ առ մէկ ներկայացուց Շրջ. Վարչութեան ներկայ անդամները եւ Հ.Օ.Մ.Ի ներկայացուցիչը՝ Մարի Գորգիկեան:

Ապսք առաւ կայանին անօրէնը՝ Միսաք Օզանեան յատկապէս չնորհակալութիւն յայտնելու համար «Ֆոնթէյօ»ներու անձնակազմին որ դիտակցութեամբ եւ նուիրումով կը տանի աչխատանքը եւ հոգածութեամբ կը զբաղի երախաներով: Նոնպէս չնորհաւորեց բոլոր անոնք, որոնք պատրաստած էին դաչտահանդէսի դեղարուեստական յայտագիրը:

Ցետոյ տեղի ունեցան նուիրատուութիւններ, Սահեան Զաքրեանի թատատուութեամբ, որոնց գումարը բարձրացաւ վաթսունըվեց հազար ֆրանքի:

«Օր»ը չարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 19·30, երբ կայանի մանուկները կատարուն չուրջ հաւաքուած վար առին զրօչակները երգելով «Մշակ Բանուոր» եւ ապա մտան ճաչասրահ:

Այցելուները բաժնուեցաւ հաւաքական օր մը ապրած ըլլալու եւ ծնողքները իրենց զաւակները ուրախացուցած ու անոնց եւ իրենց հաճոյք պատճառած ըլլալու գոհունակութեամբ:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Հ. Բ. Ը. Մ. - 80
Միլանոյի մէջ

ՄԻԼԱՆՕ. – (Յապաղած). – Հինգչարթի Մայիս 28, նչանակալից օր մը եղաւ Միլանոյի հայութեան համար: Այդ օրը նչեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան 80–ամեակը, եւ միանգամայն ներկայացուեցաւ մեր անմոռանալի բարեկամ Զաւէն Մնաքեանի յիչատակին նուիրուած, Վահան Տէրեանի բանաստեղծութիւններու իտալերէն թարգմանութիւնը:

Իրիկուան ժամը 9–էն սկսեալ «Հայ Տուն»ի մէջ իրենց պաչտօնին վրայ էին յորելենական մարմնի անդամները, որոնք ինդուստրեալ վը դիմաւորէին զաղութիս հայ եւ իտալացի մչակութային, կրթական վարչական ներկայացուցիչներու ներկայացուցիչներ: Ներկայ էին նաեւ տեղւոյն օտար լեզուներու ֆաքիւլթէի անօրէնը ու դասախօսները: Օրուան պատուոյ հիւր՝ Միլանոյ քաղաքի 10 տարուան քաղաքապետ՝ Եւրոպայի Սոթրազպուրկի Խորհրդարանի անդամ – երեսփոխան՝ Գարլօ Թօնիօլի ներմօրէն չնորհաւորեց այս ձեռնարկը եւ իր անկեղծ մաղթանքներով քաջալերեց մխուէեանս բարեսիրական գործունէութիւնը:

Սրահը կը յորդէր ծաղկեփունջերով, բեմը յարդարուած էր դեղեցկօրէն եւ ճաչակով: Բեմի երկու կողմերը զրուած էին Ալէք Մանուկեանի եւ Պօղոս Նուպար Փաչայի լուսանկարները, իսկ ճակատին՝ Մխուէեան սկզբնաւորները եւ Վահան Տէրեանի դիմանկարը, արդիւնք Օր. Անի Մէքիքէրի եւ Հայկ Ալեքսանեանի բծախնդիր աչխատանքին:

Յայտագիրը սկսաւ Տօքթ. Տիգրան Ա-

յտյտագրին: Գիտենք թէ որքան դըժուար է տասը օրուան մէկ պատրաստել հանդէս մը, բառին բուն իմաստով, անոր համար ալ բարեացակամ ենք, նկատելով թէ կարեւորը երախաներուն չրթներուն վրայ մեսրոպեան բարբառին ծաղկումն է, դէմքերուն վրայ ազգային հպարտանքի չեչտերն ու արտայայտութիւնները են: Մանուկ ըսուածը, ամէն բանէ առաջ, պէտք է ապրի իր աչխարհին մէջ, իր հետաքրքրութիւններով եւ երազներով: Յայտագրի պատրաստութեան ժամանակ, հարկ է նկատի առնել իրերու այս հոգեբանական երեւոյթը: Նախապէս, հանդէսի բացման խօսքը արտասանեց Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան նախագահուհին՝ Հելէն Մերճանեան: Յաւուր յայտնեց անակնկալ մասը Շրջ. Վարչութեան գանձապահ՝ Մանուկ Մանուեանի եւ խնդրեց ներկաներէն վայրկեան մը լռութիւն անոր թարմ յիչատակին: Ապա, բարի գալուստի եւ չնորհակալութեան խօսքերէ յետոյ ներկայացուց կայանը: Հարիւր եօթանասուն երախայ կը մասնակցին Յուլիսին եւ չուրջ հարիւր քսան Օգոստոսին, որոնց մէջ աւելի քան տասնեակ մը Լիբանանէն հրաւիրուած մանուկներ: Բացատրեց կայանին նպատակը ուր հաճելին եւ օգտակարը դիւրար կ'ամբողջացնեն եւ ըսաւ թէ Կապոյտ Խաչը միշտ կ'ապաւինի իր ժողովուրդին վրայ եւ ժողովուրդէն եկածը կը վերադարձնէ ժողովուրդին: Հելէն Մերճանեան մէկ առ մէկ ներկայացուց Շրջ. Վարչութեան ներկայ անդամները եւ Հ.Օ.Մ.Ի ներկայացուցիչը՝ Մարի Գորգիկեան:

Ապսք առաւ կայանին անօրէնը՝ Միսաք Օզանեան յատկապէս չնորհակալութիւն յայտնելու համար «Ֆոնթէյօ»ներու անձնակազմին որ դիտակցութեամբ եւ նուիրումով կը տանի աչխատանքը եւ հոգածութեամբ կը զբաղի երախաներով: Նոնպէս չնորհաւորեց բոլոր անոնք, որոնք պատրաստած էին դաչտահանդէսի դեղարուեստական յայտագիրը:

Ցետոյ տեղի ունեցան նուիրատուութիւններ, Սահեան Զաքրեանի թատատուութեամբ, որոնց գումարը բարձրացաւ վաթսունըվեց հազար ֆրանքի:

«Օր»ը չարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 19·30, երբ կայանի մանուկները կատարուն չուրջ հաւաքուած վար առին զրօչակները երգելով «Մշակ Բանուոր» եւ ապա մտան ճաչասրահ:

Այցելուները բաժնուեցաւ հաւաքական օր մը ապրած ըլլալու եւ ծնողքները իրենց զաւակները ուրախացուցած ու անոնց եւ իրենց հաճոյք պատճառած ըլլալու գոհունակութեամբ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

իր նախկին աչակերտուհիներէն բանաստեղծուհի Մարի Աթմաճեան:

***

Օր. Մարգարիտ Բարայեան մահկանացուն կնքեց 1986 Հոկտեմբերին: Կը յիշեմ յուզարկաւորութիւնը որ տեղի ունեցաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Եկեղեցին լեցուն չէր: Հոն էին սակայն իր հարազատները, հաւատարիմ աչակերտները եւ քանի մը ծանօթ արուեստագէտներ, որոնց Կարգին, ճանչցայ Յութակահար Ֆիլիփ Ազատարեանը:

Պատչաճ արարողութիւն մը կատարուեցաւ Եկեղեցւոյ զպրաց դասի կողմէ: Կուռ դամբանական մը խօսեցաւ Մար–Աթլէն՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, արտարուխ մահաճոն մը կարդաց բանաստեղծուհի Մարի Աթմաճեան, իսկ յուզումով Տէր – Ողորմիան երգեց Իրիս Պիւլպիւլեան, իսկ երգհոնը նուագեց, երաժիչտ Արա Պարթեւեան:

Երախաչատ երգուսոյցին մարմինը պիտի հանդչէր Փարիզի մօտիկ արուարձաններէն Մրառոնի դերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ: Եկեղեցին գրան առջեւ, բացի մեռելատաքէն, որուն մէջ նստած էին իր հարազատները, օթոբաս մը տրամադրուած էր յուզարկաւորներուն, սակայն, հոն բարձրացան, երեք հոգի միայն. Իրիս Պիւլպիւլեան, Արմենուհի Գեւոնեան եւ Օր. Սրապեան:

Ձամբայ ելանք դէպի Մրառոն, կէսօրը անցած էր երբ հասանք դիւղին դերեզմանատունը եւ կեցանք բերանը բաց փոսին առջեւ, այնքան յուզուած էի, որ չեմ յիչեր ծիսակատար քահանային դէմքն ու ինքնութիւնը:

Կը յիշեմ սակայն, Մրառոն դիւղին բնակիչներէն դերձակ՝ Սարգիս Գոչեան, որ մուճակներով վաճած եկած էր, յարդելու համար երգուսոյցին յիչատակը: Փոսին չուրջ հաւաքուած լուռ կ'արտասուէին իր հարազատները, մանաւանդ երիչ – բժիչկ՝ Գառապետը: Իսկ իր երկու քոյր Տիկ. Գառապետը: Իսկ իր երկու հաւատարիմ աչակերտները, Իրիս Պիւլպիւլեան եւ այս տողերը գրողը, կը հեկեկային ի խորոց սրտի, յիչելով անցեալը եւ Աֆօլաքանթօրումի երաժչտական անմոռանալի երեկոյթները...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆԻ

Հ. Բ. Ը. Մ. - 80
Միլանոյի մէջ

ՄԻԼԱՆՕ. – (Յապաղած). – Հինգչարթի Մայիս 28, նչանակալից օր մը եղաւ Միլանոյի հայութեան համար: Այդ օրը նչեցաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան 80–ամեակը, եւ միանգամայն ներկայացուեցաւ մեր անմոռանալի բարեկամ Զաւէն Մնաքեանի յիչատակին նուիրուած, Վահան Տէրեանի բանաստեղծութիւններու իտալերէն թարգմանութիւնը:

Իրիկուան ժամը 9–էն սկսեալ «Հայ Տուն»ի մէջ իրենց պաչտօնին վրայ էին յորելենական մարմնի անդամները, որոնք ինդուստրեալ վը դիմաւորէին զաղութիս հայ եւ իտալացի մչակութային, կրթական վարչական ներկայացուցիչներու ներկայացուցիչներ: Ներկայ էին նաեւ տեղւոյն օտար լեզուներու ֆաքիւլթէի անօրէնը ու դասախօսները: Օրուան պատուոյ հիւր՝ Միլանոյ քաղաքի 10 տարուան քաղաքապետ՝ Եւրոպայի Սոթրազպուրկի Խորհրդարանի անդամ – երեսփոխան՝ Գարլօ Թօնիօլի ներմօրէն չնորհաւորեց այս ձեռնարկը եւ իր անկեղծ մաղթանքներով քաջալերեց մխուէեանս բարեսիրական գործունէութիւնը:

Սրահը կը յորդէր ծաղկեփունջերով, բեմը յարդարուած էր դեղեցկօրէն եւ ճաչակով: Բեմի երկու կողմերը զրուած էին Ալէք Մանուկեանի եւ Պօղոս Նուպար Փաչայի լուսանկարները, իսկ ճակատին՝ Մխուէեան սկզբնաւորները եւ Վահան Տէրեանի դիմանկարը, արդիւնք Օր. Անի Մէքիքէրի եւ Հայկ Ալեքսանեանի բծախնդիր աչխատանքին:

Յայտագիրը սկսաւ Տօքթ. Տիգրան Ա-

լաքսանեանի խօսքերէն բացման խօսքով: Ան հակիրճ երեյթով մը տուաւ Հ. Բ. Ը. Միութեան պատմականը ըսելով.

«...Այս իրիկուան հանդիպումը մեզի կը հրամցնէ պատեհութիւն մը, միասնաբար անցնելու, ընկերական համակրական մթնոլորտի մը մէջ, մի քանի ժամեր մոռնալով մեր առօրեայ հոգսերն ու դժուարութիւնները: Այս առիթը ստեղծուեցաւ փոքրիկ զրքոյկի մը ծնունդով, ինչպէս ամէն ծնունդ, այս մէկն ալ մեզի բերաւ ուրախութիւն եւ յոյս:

Միլանոյի Հ. Բ. Ը. Միութեան մասնաճիւղը կը խթանէ ու կը քաջալերէ այսպիսի գործեր, նպատակ ունենալով ծանօթացնել իտալացի հանրութեան մեր վաղեմի ու ժամանակակից գրականութիւնն ու մչակոյթը:

Այս զրքի ներկայացումը այսօր, նուէր մըն է մեր Միութեան պանծալի 80–ամեայ յորելեանին առթիւ:

Գահիրէի մէջ 1906 թուականին ծնունդ առաւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը: Ծնաւ մեր ժողովուրդին համար ողբերգական չրջանի մը մէջ երբ մեր հոգերը, մեր բնաչխարհը, մեր ձեռքերէն կը յափըշտակուէր, երբ մեր ժողովուրդը բարբարոսաբար կը տեզահանուէր եւ ապա կը ջարդուէր:

Այս անցնող 80 տարիներու ընթացքին մնացեր է հաստատ ու անխոտոր առաջնորդուն բարիք բաչխելով հայկական կրթական հաստատութիւններուն, ազգային հայրենական ձեռնարկներուն, մչակութային իրագործումներուն: Ներկայիս ան իր 22·000 անդամ – անդամուհիներով, բազմաստանեակ դպրոցներով, մանաճիւղերու ցանցով կը ծաւալի ամէնուր, ներարկելով պանդուխտ հայութեան բարախտ սրտին, հայօրէն գոյատեւելու հաւատք եւ կենսունակութեան հոգի, երբ սկզբունք ունենալով զօրավիգ կանգնել Մայր Հայրենիքին եւ կողքին կենալ մեր հաւատքի օրրան Սուրբ Էջմիածնի ու իր Ամենածառայ զահակալին, չմոռնալով ծանօթացնել Հայութիւնը եւ Հայ Դատը օտարներուն:

Կը մաղթենք մեր Միութեան ամենայն բարիք, չերմ զգացումներով կը չնորհաւորենք Տիկին Կէկէկ Ալաչատուրեան: Օրուան անակնկալը էր, Միութեանս համակիր խոտալացի Զերբութի Ինրիքոյի ընթերցումը հայերէն լեզուով: Ընթերցումներու չարքը ամբողջացուեցաւ Տիկին Ալին Ալեքսանեանի ընթերցումով՝ Տէրեանի բանաստեղծութեան Ֆրանսերէն լեզուով:

Գաղութի հոգեւոր հովիւ Սարգիս քահանայ Սարգիսեան ըրաւ երեկոյի եզրափակիչ խօսքը: Թելադրեց աչխատիլ քաջութեամբ, պայքարիլ եւ գոյց տալ բոլորին, որ մեր ժողովուրդը կը գտնուի իր Մայր Հայրենիքի կողքին, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ծոցին մէջ: Գրքնահատեց Հ. Բ. Ը. Միութիւնը եւ ջերմօրէն չնորհաւորեց անոր 80–ամեակը:

Ապա Միութեանս Տիկինները յանձնեցին օրուան յայտագրին մաս կազմողներուն, Կոմիտասի եւ Սայաթ Նովայի չքնաղ երգերն ու նուագները:

Իսկ բոլոր ներկաները խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ հիւրասիրուեցան գործակիչներով եւ խմորեղէններով:

Գոհունակութեան անխառն զգացում – ներով եւ գնահատելով կազմակերպիչները, ներկաները բաժնուեցան իրարմէ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս· ՅՈՒԼԻԱՆՆԷՍ–ՄԱՐՏԻՆՋ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 26, Վարդավառ է: Տօն է պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափոր Լերինն:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ:

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳՈՒՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, յիշատակ է Մեռելոց:

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

**

ՄԱՐՍԷԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, ժամը 10–ին պատարագ:
Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ· ՊԼԻԶԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ոօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի:

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·45–ին:

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին:

**

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս· Եկեղեցւոյ «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, գեկավարութեամբ՝ Պր· Յակոբ Աբրահամեանի:

Իսկ Յուլիս 27, Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10–ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որուն աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց:

U. G. A. B.

le COMITÉ LOCAL de VALENCE organise

LE

1ER CONGRÈS DES JEUNES DE FRANCE

LYCEE DU PARC IMPERIAL

A NICE

Du 1ER au 10 Août

1ER Août : Arrivée au lycée

2 Août : Visite de l'église, entrevue avec le révérand père D. Djéredjian.

3 au 8 Août :

a) les matins de 10h30 à 12h, réunions, conférences, débats.

b) les après-midis, seront proposés :

1- Sorties à la mer
2- Visites à Monte-Carlo, Monaco, Cannes
3- Sports : tennis et ping-pong
4- Projections de films vidéo, concernant l'UGAB
5- Des soirées dansantes
6- Les participants auront également des sorties libres.
7- Réceptions officielles.

9 Août : Participation à la fête champêtre de Nice

10 Août : Cérémonie de clôture et retour au domicile des participants

Pour toute information complémentaire, prière de téléphoner au :
(16) 75 56 33 74 à Valence

PARENTS

PENSEZ A L'EDUCATION
DE VOS ENFANTS

DONNEZ LEUR

— L'opportunité d'apprendre l'arménien,
— de suivre un enseignement de qualité,
— de recevoir nos valeurs morales traditionnelles
— et ainsi d'assurer la continuité de notre culture.

INSCRIVEZ LES AU

COLLEGE ARMENIEN SAMUEL - MOORAT

26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

EXTERNAT — INTERNAT — MIXTE

Maternelle, Primaire, Secondaire } Enseignement Bilingue Arménien — Français

Transport : Ramassage scolaire assuré à domicile.
Métro - SNCF - Autobus: Pont de Sèvres

Frais de scolarité : Dispositions particulières accordées aux élèves méritants.

Camp DE LA FRA-Nor Seround

Toi qui as entre 15 et 22 ans, retiens tes dates de vacances pour un camp pas comme les AUTRES qui se tiendra du 2 au 22 Août.

Où ? A Palleville (Près de Toulouse), dans un domaine verdoyant de plusieurs hectares, doté de deux bâtiments confortables, ainsi qu'un bar - discothèque à l'intérieur du camp.

Comment? Dans une ambiance arménienne, vous pourrez partager, avec plus d'une centaine de jeunes de 15 à 22 ans, votre dynamisme, vos idées, vos loisirs, votre enthousiasme et votre créativité.

Quelques activités : Tennis, football, volley, équitation, natation, cours d'arménien, discussions, danses, chants, journal, radio, vidéo.

GRANDE FETE CHAMPETRE LE 16 AOUT

Adresse : CAMP DE LA F.R.A. NOR SEROUND 1987
Domaine de la Landelle — Palleville 81700 PUYLAURENS
Tél. : 63 75 04 62 / Station SNCF: CASTELNAUDARY

Prix : 1 semaine: 1200 F. / 2 semaines: 2200 F. / 3 semaines: 2500 F.

Pour tous renseignements : Tél. : 42 46 66 29 (de 18 à 19h)
Adressez ce coupon au NOR SEROUND, 17, rue Bleue — 75009 PARIS

— — — — — — — — — — — — — —

NOM ..... Prénom .....
Adresse ..... Tél .....
Date et lieu de naissance ..... Période .....

— — — — — — — — — — — — — —

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առանձին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի դիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հեռուէն չրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պել, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլլիէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կաների, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել անօրէնութեան. –

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, *Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5:*

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ԱՅՆԹԱՊՅԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի Ս· Սարգիս Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի բացման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1987 Սեպտեմբեր 24–ին, բարեբարութեամբ՝ պրիւսելցիները՝ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Ապաճեանի, Լիբանանէն, Ուրուկուէյէն եւ Քրանատայէն պատուիրակութիւններ ներկայ պիտի ըլլան: Սոյն հանդիսութեան ներկայ ըլլալ ուզող Ա.Յ.Մ.Պ.ականները կը հրաւիրուին անյապաղ կապ պահել Համբարձեան գրասենեակներու հետ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ե· Պ·եան:

Շիրէճեանի հոգ·ին առթիւ. – Այլի Տիկին Շիրէճեան 200, Արթօ Տէր – Մինասեան 100, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Քէրքէվեան 100 Ֆ·, 100 Սահակ – Մեսրոպ երգչ·ին, Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէմէրճեան 100 Սահակ – Մեսրոպ երգչ·ին, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէր – Մովսէսեան 100, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Տէր – Մովսէսեան (Քալի – Քորնիա) 200, Տիկին Մարի Շըտռաեան 100 Ֆ·:

Հայկ Տէր – Պօղոսեանի մահուան առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Ժան Սարգիսեան 200, Տէր եւ Տիկին Տէր – Զաքարեան 100, Տէր եւ Տիկին Զամանդեան 100 Ֆր· 100 Ժ.Ա.Ֆ–ին, Տէր եւ Տիկին Արզումեան 100, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սարգիսեան 100:

Տիկին Ազատուհի Պալեան 200 Ֆ· ազգատներուն:

Սոնիա Պօղոսեան – Զէօմլէքեանի մահուան առթիւ· – Տէր եւ Տիկին Հրաչ Այտըն 150, Տիկին Լուսինէ Թալասլեան 200 եկեղեցւոյ զպրոցին, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 200 Եկեղեցւոյ զպրոցին, Պր· Անդրանիկ Գալուստեան 500, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 500 Ֆ·, Մի Ոմն 200, Տիկին Աղնաւուրեան 50 Ֆ·:

Մարզուվանլեան հոգ·ին առթիւ· – Տիկին Ալոյեան 50, Տէր եւ Տիկին Ազատն Մարզուվանլեան 250 Ֆ·, 250 Ֆ· Կարմիր–Խաչին:

Աբթրուճի Զրբաշեանի գերեզման օրհնութեան առթիւ՝ Տիկին Էլիզ Զրբաշեան 1000 Ֆ·, 1000 Ֆ· Հ.Բ.Ը.Մ.ական, 1000 Ֆ· հայկական ծերանոցին, 500 «Յառաջ»ին, եւ 500 «Աչխարհ»ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

attribue
2 bourses d'étude annuelle
pour l'année 1987

Bourse ARAM KHATCHATOURIAN : 15.000 F
Bourse ARCHAM BABAYAN : 15.000 F

Conditions de candidature :

- Etre inscrit dans un Conservatoire National de Région ou une Ecole Nationale de Musique.
- Etre du niveau préparatoire supérieur.
- La Fondation tiendra compte de la situation matérielle et sociale du candidat.
- Date limite de dépôt des dossiers : 31 Octobre 1987.

PIECES A FOURNIR

- Certificat de récompense.
- Fiche d'Etat Civil.
- 2 Photos d'Identité.
- Certificat d'Imposition fiscale, personnelle et parentale.

Selon les types de candidature, le jury se réserve le droit de répartir entre les candidats le montant de la bourse.

Les dossiers doivent être adressés à :
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN :
Conservatoire National de Région
2, Place Carli — 13001 Marseille

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները· –

Ովաննա Աւետարեանի (Ծնեալ՝ Վանեցեան) մահուան առթիւ· – Պ.Պ. Մանուկ Կիւլքասեան 100, Ժաքօֆ Աւետարեան 1000 Ֆ·, Տոքթ· Ժաք Դարբինեան 1000, Պ· Ռուժ Դարբինեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Պօյաճեան 500 Ֆ· «Յառաջ»ին, Պ· Մեսրոպ Քասքասեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թէրզիպաչեան 200, Պ· Լեւոն Թէրզիպաչեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Քասքասեան 300, Զաքարեան ընտանիք 300, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէրտէրեան 300, Պ· Յակոբ Աւետարեան 100, Պ· Փօլ Կակոսեան 100, Տիկին Սաթենիկ Թիւթիւնեան 100, Պ· Թորոս Վարդապետեան 100, Քէնտիրեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Արամ Հանոյեան 200, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Լուէն 100, Աթոյեան ընտանիք 500 Ֆ·:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
23
JEUDI
23 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

62ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.535 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.535

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՄԱՆՈՐ – ՅՈՒԼԻՍ 10 – 16)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՕՓՈՒԶԵԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայ – արաբական առընչութիւններու մարզէն ներս, Արեւելքի հայկական պատրիարքներու ուսումնասիրութեան գործին մէջ իր վաստակը ունի Հայաստանի ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Հիմնարկի ասպ աշխատակից Յովհաննէս (Օննիկ) Թօփուզեան: Անոր գրիչին կը պատկանին «Հայերի մասնակցութիւնը Սիրիայի եւ Լիբանանի ազգային – ազատագրական արժումներին (1925 – 1958 թ. թ.)», «Եգիպտոսի հայկական գաղութի պատմութիւն (1805 – 1952 թ. թ.)» ուսումնասիրութիւնները եւ բազմաթիւ յօդուածներ:

Վերջերս Հայաստանի ակադեմիայի հրատարակչականը լոյս ընծայած է Յ. Թօփուզեանի «Սիրիայի եւ Լիբանանի հայկական գաղթօջախներէ պատմութիւն (1841 – 1946 թ. թ.)» ստուար աշխատութիւնը: Տիրապետելով քանի մը լեզուներու, հեղինակը լայնօրէն օգտագործած է տեղական եւ արտասահմանի մամուլի կարեւոր տուեալներ, պաշտօնական փաստաթուղթեր, մենագրութիւններ, դիւանային նիւթեր: Գիտական այս հարուստ նիւթի օգտագործումը նպաստած է թեմայի լուսաբանումին: Գիրքին մէջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայկական գաղութներու կարեւոր ժամանակաշրջանի հարցերը կը քննարկուին արաբական այդ երկիրներու պատմութեան հետ սերտ կապի մէջ: Մասնաւորաբար կը ներկայացուին հայ գաղթականներու հոսքը արաբական երկիրներ, Ֆրանսական հոգատարութեան հաստատումը եւ հայկական համայնքներու իրաւական գոյավիճակը, ընկերային – տնտեսական եւ մշակութային կեանքի զարգացումը, հայ քաղաքական կազմակերպութիւններու գործունէութիւնը:

Աշխատութեան մէջ կը քննարկուին հայ – արաբական յարաբերութիւնները, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Հայերու մասնակցութիւնը ազգային ազատագրական շարժումներուն, անոնց կապերը Հայաստանի հետ, ներգաղթը:

Յովհաննէս Թօփուզեան իր աշխատութեան մէջ կը խօսի Հայերու ցեղասպանութեան, Մուսա Լերան հերոսամարտին, օսմանեան բռնակալութեան դէմ Հայերու եւ Արաբներու միացեալ պայքարի, հայկական գաղութներու մշակութային կեանքի, դպրոցներու եւ մամուլի մասին:

***

ԳՈՐԻՍԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

Գորիսի քաղաքապետ ընտրուած է «Մխիթարեան» գործատան խառատ Հայկազ Հայրապետի Ազգումանեան: Ծնած է Գարակասանի Կիւմտարա գիւղը, բանուոր ընտանիքի մէջ. չորս տարեկանին (1946) ընտանեօք ներգաղթած է Հայաստան: Հայկազ Ազգումանեան աւարտած է Գորիսի միջնակարգ վարժարանը:

***

ՆՈՐ ՄԱՅՐՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Գորիսի վերդոնէն դէպի հեռաւոր երկու գիւղեր՝ Ոզնավար եւ Վաղատուր տանող ճամբու շինարարական աշխատանքները սկսած են: Ասիկա կը զառնայ չորրորդ գերխաւոր մայրուղիներէն մին: Կառուցին կը կառուցուի զուտարամատչելի սարալանջերուն եւ չինարարները յաճախ կը հանդիպին ստորերկրեայ ճահճուտներու, որոնց բարձումը մեծ զբաղումներ կը յարուցանէ: Շինարարներու ծրագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ քարաչէն – Խնածախ – Ոզնավար, ինչպէս եւ Սիսիանի չրջանի Դարբաս – Լեռնաչէն գիւղերու ճամբաներու կառուցումը:

***

ԱԿԱԴ. ՅՈՎՍԷՓ ՕՐԲԵԼԻԻ ՄԱՍԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

Մոսկուայի «Գիտելիք» հրատարակչականը լոյս ընծայած է «Ակադեմիկոս Յովսէփ Օրբելի» գիրքը, որուն հեղինակն է լենինկրադցի գիտնական, պատմաբան Կարէն Իւզբաշեան: Հեղինակը Օրբելին առաջին անգամ տեսած է 1939–ին՝ Երեւան: Այդ օրը տեղի կ'ունենար «Սասունցի Դաւիթ» գիւցազնավէպի հազարամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստը: Յովսէփ Օրբելի մասնաւոր համակ տուած էր յոբելենական հանդիսութիւններուն: Ժողովին մասնակցողները ողջունելու համար բեմ եւած պիոներներու մէջ էր նաեւ Կարէն Իւզբաշեան: Այդ առաջին հանդիպման անջնջելի տպաւորութիւնը մըն ալ յաւէտ:

Յովսէփ Օրբելիի մասին շատ գրուած է: Անոր անունը մտած է Հայաստանի, Լենինկրադի, ամբողջ Սորհ. Միութեան գիտութեան ու մշակոյթի պատմութեան մէջ: Իրեն մասին կը գրեն հայագէտներն ու վրացագէտները, իրանագէտներն ու քրտագէտները, հնագէտներն ու պատմաբանները: Կարէն Իւզբաշեանի աշխատութիւնը ոչ միայն սիրոյ ու ակնածանքի տուրք է Յովսէփ Օրբելիի՝ իրրեւ իր մեծ ուսուցիչն ու դաստիարակը, այլեւ արտայոյտ պատում մը գիտնականի կեանքին մասին, որ անբաժանելի է իր գործերէն:

Գիրքը կը սկսի Յովսէփ Օրբելիի ընտանիքի, մանկութեան ու պատանեկութեան, Պետերբուրգի համալսարանը ուսումնառութեան տարիներու մասին հչելով: Այնուհետեւ հչ առ հչ կը բացայայտուին անուանի արեւելագէտի, հրատարիչ, գիտնական ու գործը: Գլուխներու վերնագրերը միայն շատ բան կրնան ըսել քննիչներուն՝ «Նիկողայոս Մառ: Անիի պեղումները: Վանի ժայռախմբի պեղումները», «Պետական Էրմիտաժի պեղումները», «Էրմիտաժի վերականգնումը»:

Յովսէփ Օրբելի մեծ աւանդ ունի արեւելագիտութեան տարբեր ճիւղերու զարգացման ասպարէզին մէջ: Իր աշխատանքին արդիւնքները զգալի են նաեւ այսօրուան գիտութեան մէջ: Ան եղած է ուսուցիչն ու դաստիարակը անուանի տասնեակ գիտնականներու, որոնցմէ շատեր այսօր ալ կը շարունակեն իր գործը:

***

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան այցելած է Պոսթընի «Նոր երգով միասին» երգչախումբը որ Սորհրդային Միութիւն հրաւիրուած էր Սորհ. Միութիւն — Միացեալ – Նահանգներ մըչակութային կապերու չրջանակին մէջ: Ամերիկացի երգիչները հիւրընկալուած են «Հայրեն» երիտասարդական երգչախումբին կողմէ: Հանդիպումի մը ընթացքին մեկնաբանուած են հայ եւ ամերիկացի երգահաններէ գործեր: Հայաստանի Նկարիչներու Տունը երկու երգչախումբերու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է համերգ մը, որ վերջ գտած է «Երեւան – Էրեբունի» երգով, մեկնաբանուած միացեալ երգչախումբին կողմէ: Պոսթընի երգչախումբին դեկավարը ձկնէթ Մք կին ըսած է, թէ երգչախումբը հիմնուած է մասնաւորաբար այս համբորդութեան նպատակով: Նախքան Երեւան գալը խումբը համերգներ տուած է Մոսկուա եւ Եարոսլաւլ, իսկ Երեւանէն ետք հանդէս կուգայ նաեւ Լենինգրադ եւ Տալլին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆ

—×—

Իրան, ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, պաշտօնապէս ալ մերժեց ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւը, զոր անարդար կը գտնէ, քանի որ չի զատապարտեր Իրաքը, որ նախայարձակն է, ինչ որ սխալ ալ չէ: Ցատկանշական է որ, լուռ ու մունչ այս կացութիւնը լաւագոյնս կ'օգտագործէ Սորհ. Միութիւն, որ Արեւմուտքի պէս օրը–օրին ռազմավարութիւն չի ճշդեր, այլ երկար ժամանակի վրայ քաղաքական ժամանակացոյցը պատրաստած է: Դիպուած չէր, անշուշտ, որ մինչ Նիւ – Եորքի մէջ, բանաձեւ կը քուէարկուէր, Մոսկուայի մէջ կ'ընդունուէր Իրանի փոխ – նախարար մը եւ քանի մը չաբաթ առաջ ալ, արտաքին գաղաքականութեան թիւ 2–ը՝ Վորոնցով, Թեհրանի մէջ կը յայտարարէր որ Մոսկուա դէմ է զինուորական ամրապնդման Ծոցի չրջանը:

Ներկայիս, Ուաչինկթընն ապարդիւ կը կարդայ եւ Զորեքչաբթի օր վճռած էր Ծոցը անցընել տալ քուէյթեան երկու քարիւղատար նաւերուն, որոնք ամերիկեան դրօշակի պաշտպանութիւնը (?) կը վայելեն, հակառակ պարակական ազդարարութեան: Եւ մինչ Փարիզէն Թեհրան կը չարունակուէր խուլերու զրոյցը, Պէյրութի մէջ, մանաւանդ՝ Պեքաա, հակաֆրանսական կատաղութիւնը ամէն ձեւով կ'արտայայտուի: Հեզպոլլայի 5000 ծայրայեղներ – կին – այր – պատանի – կը տոզանցնեն մահ խոստանալով Ֆրանսացիներուն, «ահարեկչութիւնը միակ լուծումը» հռչակելով պատասխանելու համար Ֆրանսայի ու Կրակի տալով Ֆրանսական Եռագոյները:

Լիբանանեան ուժերը հրաւիրած են Ֆրանսացիներուն մնացորդացը որ քրիստոնեայ գօտի ապաստանին: Անդին, ցուցարարները կը պոռան – կը կանչեն՝ «Շիրաք, ըսէ՛ Միթերանի որ ահաբեկիչները ամէն տեղ են: Շիրաք, ըսէ՛ Միթերանի որ Իրան չի կրնար նուաստացումի ենթարկուիլ»: «Այսօր կը սկսի ճիհատը (սուրբ պատերազմ)» յայտարարած է Շէյխ Թուֆալի 20 հազար հոգիի առջեւ:

× Փարիզի մէջ, երեք Լիբանանցիներ ձերբակալուեցան, առջի օր, եւ դեռ կը հարցաքնդուէին: Կը թուի որ կապուած են Սեպտեմբերի արիւնալի ոճրափորձին հետ (ռիւ տը Ռեննի): Մինչեւ

չակութային կապերու չրջանակին մէջ: Ամերիկացի երգիչները հիւրընկալուած են «Հայրեն» երիտասարդական երգչախումբին կողմէ: Հանդիպումի մը ընթացքին մեկնաբանուած են հայ եւ ամերիկացի երգահաններէ գործեր: Հայաստանի Նկարիչներու Տունը երկու երգչախումբերու մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է համերգ մը, որ վերջ գտած է «Երեւան – Էրեբունի» երգով, մեկնաբանուած միացեալ երգչախումբին կողմէ: Պոսթընի երգչախումբին դեկավարը ձկնէթ Մք կին ըսած է, թէ երգչախումբը հիմնուած է մասնաւորաբար այս համբորդութեան նպատակով: Նախքան Երեւան գալը խումբը համերգներ տուած է Մոսկուա եւ Եարոսլաւլ, իսկ Երեւանէն ետք հանդէս կուգայ նաեւ Լենինգրադ եւ Տալլին:

որ կարգադրութիւն մը ըլլայ, Փարիզի պարակական դեպարտաւտունը կը մնան 45 հոգի, որոնց ճաչը, օրը երկու անգամ – 13·30–ին եւ 20–ին, կը բերուի «Մէզոն տ'Իռան»էն, յետ ճաշացուցակին վրայ եղած ապսպրանքին: Տնօրէնը հաստատեց որ Ֆրանսական կառավարութիւնը ապահովութիւն տուած է, որ...ինք (այսինքն՝ մենք) պիտի վճարէ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Կիպրոսի կառավարութիւնը առաջարկած է իր ուժերը ցրուել եւ զէնքի բոլոր ապսպրանքներն ալ ջնջել, եթէ Թուրքիա իր բանակը քաչէ կղզիէն: Կը մնայ ըսպասել եւ (է)յուսալ...:

Ժիվպէր Միթերան, Նախագահին կրտսեր տղան, կառքի արկած մը ունեցած է Սպանիա, Երեքչաբթի օր, իր երկու աղջիկներուն հետ: Դիմացէն եկող կառքի մը վարորդ կինն է, որ կորնցուցած է ղեկը եւ բախում ունեցած: Կինը, տեղն ու տեղը մեռած է, Նախագահին տղան եւ աղջիկները վիրաւորուած են, մէկ աղջնակը բաւական ծանր վիճակի մէջ կը, բայց անմիջական զգնծդութիւն մը փրկած է 6 տարու աղջնակը: Միթերան, կինն ու հարսը Լաչէէն միաբէռով անմիջապէս փութացած են Սպանիա, ուրկէ Նախագահը վերադարձած է քանի մը ժամ ետք, մինչ զինուորական հիւանդանոց – օգնական մը Ֆրանսա կը բերէր վիրաւորներն ու ընտանիքը:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆի մէջ, անցեալ չաբթու ահաւոր մրրիկ մը քշած տարած է հարիւրաւոր տուներ եւ ողողումներ առեղծած: Երկու մեռեալ կայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ծուլութեան մասին չատ կը խօսուի, այս միջոցին եւ գլխաւոր պատճառը կը նկատուի երկրին անկումին, տնտեսական վատթարացման, մանաւանդ արտաքին առեւտուրի մարդին մէջ, ուր չի կրնար գլուխ բռնել իր գլխաւոր մրցակիցներուն՝ Ճափոնի, Գերմանիոյ: Ճափոնցիներէն եաք, ամէնէն աչխատասէրներն են՝ Զուիցերացիները, որոնց աչխատանքի ժամանակացոյցը ամէնէն երկարն է եւ ուր գործազրկութիւնը միայն 1% է: Պաշտօնապէս, Զուիցերացիք չաբաթական 45 ժամ պէտք է աչխատին (գրասենեակ, ճարտարարուեստ) եւ 50 (հողագործութիւն): Տարեկան 4 չաբաթ է արձակուրդի չրջանը: Սենոիքանները չեն պայքարիր, որովհետեւ արդիւնք չի տար, թէեւ վերջին համագումարին առաջարկ բերին որ հանրաքուէ մը կատարուի, 40 ժամի իջեցնելու համար աչխատանքի չաբաթական տեւողութիւնը: Բայց նման փորձ մը եղած էր քանի մը տարի առաջ եւ ժողովուրդը զանգուածային մեծամասնութեամբ մերժած էր...:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ ՍԻՏԱՆ ոճիրի բնոյթ առած է եւ այն անձերը, որոնց արեան բաղադրութիւնը դրական է եւ հակառակ ատոր սեռային յարաբերութիւններ կ'ունենան, առանց նախապզուչական միջոցներ ձեռք առնելու կրնան դատուիլ Ա.յսպէս, Ֆրանսացի մը (ծագումով Թունուզցի) «մարդասպանութեան փորձ»ի համար դատուած է Միւնիխէնի դատարանի մը կողմէ, որովհետեւ առանց կանխարգելիչի յարաբերութիւն ունեցած էր իր բարեկամուհիին հետ: «Մտային անպատասխանատու» նկատուած է եւ յիմարանոց փոխադրուած: Շատ աւելի ծանր պարագայ մըն է 2000 «արիւնահոս» (?) (հէմօֆիլ) անձերու պարագան, որոնք ՍԻՏԱ–է վարակուած են, որովհետեւ 1985 Հոկտեմբերէն առաջ, երբ դեռ քննութիւն չկար, վիրուսը կրող արիւն ստացած են: Քննութիւն բացուած է, բայց անշուշտ անօգուտ է: Այլեւս ոճիրի գէնքի մը վերածուած է հիւանդութիւնը եւ ոմանք այդ նկատառակաւ կը գործածեն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԿՈՒ ՍՐԲԱԶԱՆ ՄԱՍՈՒՆՔ

Ես բախտ եմ ունեցել ծանօթանալու Սարգարապատի ճակատամարտի վերջին երկու օրուայ վիճակը ցոյց տուող ռազմական քարտէզի երկու տարբերակի՝ գծուած, ի՞նչ էք կարծում, ո՞ւմ ձեռքով: Յակոբ Կոջոյեանի: Մեր այն մեծ նկարչի, որին ուս մի լաւ քնարերգակ ողջունէ բանաստեղծութիւն է նուիրել՝ ասելով. – «Աղքատ է աշխարհի ամէն մի պատկերասրահ կամ թանգարան, որը Յակոբ Կոջոյեանից կոյս չունի»:

Հարուստ է մեր ազգային – պետական պատմական արխիւը: Նրա կուտակած ու մշակած, բարեխղճութեամբ հետազօտողների տրամադրութեան տակ դրուող վաւերագրական գանձերի առատութիւնը կը չարժի շատ աւելի հին ու հռչակաւոր նըմանատիպ հաստատութիւնների նախանձը ... Բայց մեր հարազատ արխիւն ինձ կրկնակի է հարազատացել, կրկնակի հարուստ ու թանկագին է դարձել այդ երկու քարտէզներով: Մեր գեղանկարչու – թեան մեծ վարպետի ձեռքի տակից ելած երկու անօրինակ ու աննախադէպ ստեղծագործութեամբ: Չէ՞ որ այդ քարտէզները ո՛չ միայն անզուգական ձեռքով գծուած ռազմագիտական վաւերականներ են, այլեւ մի անհերքելի վկայութիւն այն մասին, որ երիտասարդ Յակոբ Կոջոյեանը սերտ առընչութիւն է ունեցել հայ ժողովրդի Սարդարապատեան հերոսամարտին:

Կոջոյեան անմիջապէս մասնակցե՞լ է ճակատամարտին: Այս հարցն անպատասխան պիտի մնայ այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդ մասնակցութիւնը հաստատուղ անհերքելի տուեալներ չկան: Մեծ նկարչի կենսագիրներն այնքանը պիտեն, որ նա 1915 – 17 թուականներին որպէս զինուոր եղել է Արեւմտեան Հայաստանում, ապա 18–ին մասնակցել է Անիի ազատագրական մարտերին: Սակայն այս վերջինը կարող էր լինել մի այն Անին Թուրքերից յետ խլելուց յետոյ, ուրեմն նաեւ Սարդարապատեան ճակատամարտից յետոյ: Իսկ ի՞նչ էր անում ճակատամարտի օրերին, ինչո՞ւ մեծ մարդու կենսագրութեան մէկ տարին սպրդել է կենսագիրների աչքից:

Քարտէզների վրայ նկարչի ինքնութիւնը վկայուած է այսպէս.– «Գծագրել է ռազմական գերատեսչութեան աստիճանաւոր Յ. Կոջոյեանցը»:

Քարտէզների ճշգրտութիւնը հաստատում է «Հայկական դիվիզիայի ազգ ազդուտնտ պոզպորուչիկ Ահարոնեանը»:

Առաջին քարտէզում ներկայացուած է պատերազմող կողմերի դասաւորութիւնը Մայիսի 27–ի ժամը 15–ին: Այստեղ երկաթգծի ուղղութեամբ պատերազմական գիծը զանուում էր Արաքս կայարանից արեւելք, քանի որ կայարանը դեռեւս Թուրքերի ձեռքին էր: Կայարանից հարաւ, մինչեւ Արաքս գետի եղէգնուտները, հարթաւայրում ուղիղ գծով, դասաւորուած էին Թուրքական երկու գնդեր՝ ամրացուած քրտական հեծելազօրով ու տեղական մահմեդական բաշիբոզուկներով: Կարապուրուն կայարանում, Արաքսի թիկունքում, պահեստային ուժեր կային, որոնք օգնութեան պիտի հասնէին Արաքսյուններին, եթէ սրանք չդիմանային հայկական զօրքերի ճնշմանը: Երկաթգծից հիւսիս, մինչեւ Արագածի փէշերը, Թուրքերի կեդրոնը Կամ Տարտանելեան դիվիզիայի գնդերն էին զրաւեցնում: Այստեղ էին՝ հարաւից հիւսիս՝ 106րդ, 107րդ եւ 108րդ գնդերը, որոնք աչքից ու ձախից օժանդակ ուժեր էին ստացել Քարապէքիր փաշայի զիվիզիայից: Վերջինիս մէկ զօրագունդն էլ Թալիշից հարաւ – արեւմուտք գտնուած Ներքին Քալակուտ գիւղից արեւելք բաւական երկար գիրք բռնած սրասում էր Մակուի գնդից մնացած հայկական գումարտակին: Նրանից հարաւ նորից չրջանցումով զէպի թշնամու թիկունքն էր չտապում Երգնկայի գնդից կազմուած գումարտակը՝ Ինուսի գնդի մնացորդների հետ: Գրաւոր աղբիւրներն ու փաստաթղթերը ոչինչ չեն ասում, եւ ականատեսներ էլ չկան, որ պատմեն, թէ ինչպէ՞ս է պատահել, որ գնդապետ Կարօ Ղասարջեանը (նոյն ինքը՝ Հասան Փաշայեանը) իր 600 – 700 հոգիանոց գումարտակը, նախորդ օրուայ հերոսական զօրաշարժից յետոյ, նորից բաժանել է երկու մասի: Չէ՞ որ Կոշի եւ Ինճասուլի մօտ երզնկայի ու Մակուի գնդերի մնացորդներից կազմուած զօրամասերի կատարեց զօրաշարժը: Նրա հետ էր ռազմագիտական հրամանատար Դանիէլ բէկ Փիրումեանի ասող որդին՝ պոդպորուչիկ Միքայէլը: Նրանք երկուսով գումարտակը տարան վճռական յարձակման եւ թըշնամուն այնպիսի հարուած հասցրին թիկունքից, որ նրա չարքերը երեսացին, ամբողջ ճակատով թուրքական 36–րդ դիվիզիայի դէմ ճակատում էին Պօղոս բէկ Փիրումեանի գնդի գումարտակները, առաջինը՝ հիւսիսում, երկրորդը՝ կենտրոնում, երրորդը՝ հարաւային եզրում: Նրանց թիկունքում պահեստի ուժերն էին դասաւորուած՝ մի վաշտ Իզդիրի գնդից, միւսը՝ Կարսի գնդից:

Այսքանը Մայիսի 27–ի ժամը 15–ին:

Երկրորդ քարտէզը ներկայացնում է հակառակորդի ուժերի, աւելի ճիշդ՝ մեծ Հայոց զօրքի դասաւորութիւնը Մայիս 27 – 28–ի գիշերուայ առումով: Ամառում եմ՝ միայն Հայո՛ց զօրքի, որովհետեւ այնտեղ քարտէզի սահմաններում, այլեւս Թուրքեր չկան. նրանք խուճապահար, կտորտուելով ու զերի ընկնելով մէջտեղից վերացել էին, եւ քարտէզիր – նկարիչը յարմար է գտել գոյց տալու միայն յաղթանակած, հայրենի հողը քիլոմեթր առ քիլոմեթր ազատագրող հայ զօրքի դասաւորութիւնը: Այնտեղ զօրքի մի մասը պահեստային է՝ Մակուի գնդի մնացորդները Թալիշում, Երզնկայի գընդից կազմուած գումարտակն ու Հինդերորդ գնդի երկրորդ գումարտակը՝ Զիմնի – գըոի ու Թուլքի – Թավալի ասորատներում: Ճակատի կենտրոնական մասում Մահապարտների (Հինգերորդ գնդի) առաջին ու երրորդ գումարտակները Թուրքերի Տարտանելեան դիվիզիայի անտիստ գնդերին հալածելով հասել են Ղարա – պուրուն գիւղի ու Ղարա – պուրուն բլրի մօտերքը: Այդ ժեւում Պանդուխտի հեծեալ չոկատը, Ներքին Թալիշն անցնելով, Թուրքերին հետապնդում է Քիլ – Թափայի արեւմտեան ասորատներում: Զախ թեւում գնդապետ Պերեկրեոտովի պարտիզաններն են առաջ գնում՝ արդէն նըուաճած Մաստարա եւ Ղարա – պուրուն (քարակերա) կայարանները: Թուրքերը ոչ թէ նահանջում, այլ ճողոպրում են՝ լքելով իրենց դիրքերը, զէնքերն ու զինամթերքը, պարէնն ու կողոպուտով ստացած հարստութիւնները:

Մայիսի 29–ի երեկոյեան Թիֆլիս հասաւ Երեւանեան ռազմաճակատի հրամանատար գեներալ Մովսէս Սիլիկեանի հեռագիրը – զեկոյցն այն մասին, որ «Երօրեայ յամառ մարտերից յետոյ Սարդարապատի ուղղութեամբ Թուրքերը, թեւերից չրջանցուած ու ջարդուած, յետ են չպրտուել բոլոր դիրքերից: Մեր զօրքերը հետապնդում են եւ արդէն հասել են Ղարագուլա Կայարանի ու Սոգութլու (Սառնագիւղ) գիւղի գիծը: Թուրքերի կորուստները նաչնակալից են ...»:

Զօրավարը Թիֆլիսի Հայոց ազգային խորհրդի նախագահի տեզակալ Կարմիկ – եանին հաղորդելու բարի լուր ունէր նաեւ Երեւանեան ճակատի միւս ուղղութեան՝ Բաշ – Ապարանի ուղղութեամբ երկու գունդ զօրք ու թնդանօթներ ունեցող հակառակորդը, որ նեղել էր մեր առաջապահ հեծեալ չոկատներին Կարափոր գիւղ – Ղարաքիլիսա գծի վրայ, երկօրեայ յամառ մարտերից յետոյ, Մայիսի 29–ի երեկոյեան դէմ, դիմովին չարդուած յետ է չպրտուել ... Զօրքի ոգին հրաշալի է։

Այս պահին մեր զօրավարներն ղրաւեցնում են ուժեղ դիրքեր եւ սահմանադատման գիծն են հաստատում: Գեներալ Սիլիկեան»:

Հայոց զօրքը հետապնդում էր խուճապահար թշնամուն:

Սարդարապատեան ռազմակառամի յաղթանակով ոգեւորուած հայ ժողովուրդը, տեղացի ու գաղթական, կին ու տղամարդ, ծեր ու երեխայ, ապրում էր այն ցնծութիւնը, որ չէր տեսել դարեր ի վեր: Չէ՞ որ պետական ինքնուրոյնութիւնը կորցնելուց յետոյ առաջին անգամ Հայը յաղթել է իր թշնամուն, յաղթել է Թուրքին՝ բոլոր հին ու նոր թշնամիներից ամենադաժանին ու ամենաերկուեակին: Եւ այդ յաղթանակը դրոշմուած է երկու քարտէզների վրայ, որոնք Յակոբ Կոջոյեանի ձեռքի գործն են, գըծուած նրա հուժկու տաղանդի վարպետութեամբ, նրա ցնծուն հոգու երանգներով:

Եղել է նաեւ երրորդ քարտէզը, աւելի ճիշդ՝ առաջինը, որը ռազմաճակատի վիճակն է ցոյց տուել Մայիսի 24–ի առումով, այսինքն, երբ 22–ին բուն Սարդարապատում ձեռք բերուած Հայոց առաջին յաղթանակից յետոյ Թուրքական զօրքերն այս ու այնտեղ մատաղ են կացել՝ պատրաստուելով նոր արշաւանքի ու աւերածութիւնների, իսկ հայ զօրքը՝ առաջին յաղթանակով ոգեւնդուած ու աչխարհազօրային ջոկատներով համալըրուած, ծրագրում էր յետագայ վճռական ճակատամարտի մանրամասները: Քարտէզի տեղը զրուած է նրա սեւ – սպիտակ լուսանկարը, իսկ բնագիրն անհետացել է: Սարդարապատեան ճակատամարտի երրորդ քարտէզի՝ այդ սրբազան մասունքի, իսկական տեղը մեր պետական–պատմական արխիւն է, միւս երկու քարտէզների եւ մեր ժողովրդի պատմութեան միլիոնաւոր թանկագին վաւերագրերի կողքին: Անհետացած բնագիրը պէտք է անպայման յայտնաբերուի եւ յանձնուի արխիւի անօրինութեանը:

Ցուսանք եւ սպասենք:

ԲԱԳՐԱՏ ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ

ՔԱՄԻՔԱՋՆԵՐԸ

Քամիքազների երեւոյթը (բառացիօրէն՝ Աստուծոյ հովը) նոր է պատմութեան մէջ: Բ. աչխարհամարտի ճակտին քամիքազները հեռու էին նախնական տիպարներ ըլլալէ, որոնք վտանգուած երկրի մը փրկութեան համար անձնազոհութեան կը դիմէին կոյրզկուրայն: Սակէ զատ, անոնց կազմակերպչական ու վարչական կառոյցն ալ անջատ ազդակ մըն է պիրենք այնքան ազգու եւ ինքնատիպ զարձնող:

Քամիքազներու որպէս մարմին կազմակերպումը կ'ըլլայ 1944 Հոկտեմբերին, երբ ճակտն արդէն զրեթէ պարտուած է:

Հզօր բանակի մը գլուխն անցած զօր. Մաք Արթիւր կը պատրաստուի ցամաքահանում կատարել Փիլիպպեան կղզիները. մինչդեռ Փիլիպպեաններու զրաւումը ճակտնական կղզեպարը կ'անջատէ Իւոտնեզիոյ քարիւղի կենսական ապրիւրէն:

Ցուսահատական այս կացութեան մէջ, ճակտն ցամաքային ու ծովային զինուրանականներ ու չարքային զինուորներ նախընտրելի կը նկատեն մահը, քան՝ անպատուութիւնը: Ուրիշներ, թէեւ անհրաժեշտ չեն տեսներ նման անճնազոհութիւն մը «պատուի համար» սակայն կը մտածեն, որ այս ծայրայեղ արարքը կըբերայ չատախտ ըլլալ, Ամերիկացիները, կը խորհին անոնք, պատրաստ չեն նման հերոսական զիմադրութեան մը փոխարէնը վճարելու, ու հաչտ չեն ըլլար ճակտնի զրաւումին համար միլիոն մը Ամերիկացիի մահուան:

Հոկտեմբեր 15, 1944–ին Փիլիպպեաններու ներխուժումէն առաջ պարզ ծովակալ մը իր անձնական նախաձեռնութեամբ ծովակալ Հէլսէյի ատաւոնակիր նաւերուն դէմ յարձակումի կ'անցնի ու իր օգնատուով բարձրէն կը խոյանայ «Ֆրանքլէյն» նաւուն վրայ, հոն չախչախուելով:

Անհատի մը խելակորոյս մէկ արա՞րքն է այս. ատկայն 1942–էն ի վեր առաջարկներ եղած են կազմակերպելու նման անձնազոհութեան մը պատրաստ զօրաբաժին մը: Ի վերջոյ ասպայակոյր կը դիմէ:

Հոկտեմբեր 17, 1944–ին փոխ – ծովակալ Օնիլի Մանիլա կ'երթայ. ան քամիքազներու ատաբանն է. ի վերջոյ հասած է ժամը, հակառակ կարգ մը ծովային բարձրաստիճան պինուորականներու, քամիքազներու խմբակներ կազմելու:

Պարզ է իր տրամաբանութիւնը, Ամերիկացիները օդային մարզի ակն ու ախրականն են, չնորհիւ իրենց ատաձնակիր նաւերուն: Ու ճափոնական ռմրակոծիչները անոնց մօտենալու հնարաւորութիւն չունին:

Ինչ որ ռմրակոծիչները չեն յաջողիր իրենց զաւական չարձակումներով, քամիքազները պիտի իրագործեն: Որովհետեւ ոչինչ կրնայ արգելք ըլլալ օդաչուի մը, որ կը զոհէ իր կեանքը եւ փոխանակ հեռուէն ռումբ մը արձակելու, բառացիօրէն, զայն կը տանի զետեղելու իր թիրախին, հոն ինք ալ չախչախուելով: Պայթումին վրայ պիտի աւերնայ նաեւ վառելանիւթի ընդունարանին տրամատարը. քանի մը հարիւր անճնազոհ – օդանաւներ բաւարար են բոլոր սակատանակիր նաւերուն հաչիւը մաքրելու:

Հոկտեմբեր 17–ի երեկոյեան ծովակալ Օնիլի անտիկատօրէն կը հասնի Մանիլային 30 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ գտնուող Քլարք Ֆիլտ սատանակայանը: Երեսուն տրամադրելի օդանաւ կային մէսյն: Գիշերն իսկ կը հատէ տրամանատարները ու կը պարզէ յատնատատական կացութիւնը: Ան կ'ըսէ.– «ամերիկեան սատանակիրները մէջտեղն վերցնելու միակ միջոցը ձեր սատանակներուն 250 քլ. ռումբը բեռնելն է, ու ապա երթալ բախիլ է ձեր նաւերուն: Անշուշտ, խօսքս միայն կամաւորներու մասին է»:

Բոլոր սատանաւորդները խանդավառ կ'արձանագրուին, 201րդ ջոկատը «Քամիքազ» կոչուած զործողութեան չափանիչ պիտի հանդիսանայ: Այս անունը կը զրուի այնուհետեւ երիտասարդ կամաւորներու: Սակայն առաջին փորձերը սպատուած արդիւնքը չեն տար, ու բազմաթիւ ճափոնական օդանաւեր կը փճանան առանց ակնկալուած արդիւնքը տալու: Ցետոյ սակայն յամառ յարձակումներ ամերիկեան սատանակիրներու վրայ, նըկատելի վնասներ կը պատճառեն: Կամաւորներու թիւը կ'աւելնայ. հազարաւոր երիտասարդներ կը զիմեն օդանաւորդ զառնալու փորձաքով:

Սակայն հակառակ քամիքազներու ազատագրած յաջողութեան ու ամերիկեան ուժերու կրած վնասին, Փիլիպպեանները ամբողջութեամբ կը զրաւուին, 1945 Յունուար 9–ին ծովակալ Օնիլի ռազմանաւը կը մտնէ իր վերջին քամիքազները ու Ֆորմոզա կը քաչուի իր ապատկոյին հետ:

Հինգ հարիւր քամիքազներ Փիլիպպեաններու մէջ կը սպանուին 25 սատանակիրներ, 6 զրահատաւորներ եւ տասնեակ մը նաւեր: Եթէ նոյնիսկ չենք կրնար արձելք ըլլալ կղզիներու զրաւումին, գոյց կուտան իրենց ահաւոր վճռակամութիւնը:

Քամիքազներու անձնազոհութեան այս արարքը բնական բան մը կը համարուի ճափոնի մէջ. ընտանիքները հպարտանալով բան կը նկատեն քամիքազ զաւակ մը ունենալ, որու լուսանկարն ու մազին կըտրուած փնջիկ մը, հրաժեչտի վերջին նամակին հետ կը զրուի նախնիներու սուրբ զարանին վրայ:

Ամերիկացիներու յարատեւ յարձակումներուն զէմ նոյնիսկ զպրոցական օդանաւեր կը վերածուին քամիքազի: Նոյնիսկ լիսէականներ փուխով կը մարզուին որպէս օդաչու:

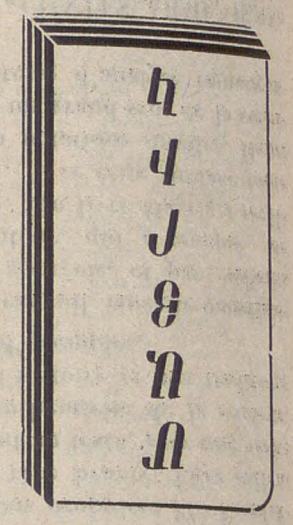
Վերջին արարքը ճափոնի զրաւումը պիտի ըլլայ. Ամերիկացիներ պատրաստ են ահռելի կարուստներ զիմադրելու: ճափոնական տխուր հազար սատանակներ պատրաստ են քամիքազի, նաեւ բնաջոչնջեանները եւայլն: Միլիոնաւոր պինուժներ ու ոչ պինուորականներ պատրաստ են զերագոյն նուիրումի:

ճափոն զեկավարները ամէն բան նախատեսած են, բացի ատմոսական ռումբը:

Ծովակալ Օնիլի, քամիքազներու լուտեցիչը անճնասպան կ'ըլլայ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ սպաներ: Հաչուեկչիռը ահաւոր է. ծովուժի 2630, իսկ ցամաքային ուժերու 1985 սատանակ փճացած են: 317 նաւեր չարձակում կրած են, ասոնցմէ 40–ը՝ ընկղմած:

Մինչ ԱՄՆ ու նման երկիր մըն է, որ կրնայ տակալ այս ատիճանի կորուստներու ու չարունակել չպրճանակին հետ, Ճափոնի քաղաքական ու պինուորական զեկավարները:

... : Ա. Թ. Թ.

ՄԵՐ ՀԱՅԵՐԸ

ՄԱՐՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

Նոր վէպ Վ. Ք.

Թարգմանեց Ա. Ք.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Ֆրանսական մեծ հեղինակ Վ. Ք. (Վիքտոր Քանեթ) իր նոր վէպին մէջ կը պատմէ Ամերիկայի մէջ ապրող հայ ընտանիքի մը պատմութիւնը։ Ան կը սկսի 1915 թուականէն, երբ Օսմանեան կայսրութեան մէջ հայերը կը ջարդուէին, եւ կը հասցնէ մինչեւ մեր օրերը։ Ահա այդ վէպին առաջին գլուխը։

Ա

Ես ծնած եմ Ամերիկա։ Ծնած եմ Նիւ Եորքի մէջ, Մանհեթըն կղզիին վրայ, 1915 թուականին։ Ես ծնած եմ Ամերիկա, որովհետեւ հայրս եւ մայրս, երբ ես դեռ չէի ծնած, ստիպուած էին հեռանալ Հայաստանէն։ Ես ծնած եմ Ամերիկա, որովհետեւ հայրս եւ մայրս, երբ ես դեռ չէի ծնած, ստիպուած էին հեռանալ Հայաստանէն։

Պ. Նուրհան Ֆրէնկեան,

Տէր եւ Տիկին Հեռվէ Լը Կալէ տը Տինէօր,
Եան եւ Շառլոթ Լը Կալէ տը Տինէօր,

Տիկին Մոնիք Ֆրէնկեան,
Տիկին Քորին Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Հարոլտ Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիկ Ֆրէնկեան,

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Ճի Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Ակսել Փափազեան,
Պ. Մարաք Փափազեան,

Եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, մօր, մեծ – մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, եղբօրաղջկան, քրոջաղջկան՝

ՏԻԿԻՆ ԿԼՈՐԻԱ ԱՆԱՀԻՏ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 18–ին, 57 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յուլիս 24, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագզաչեանի։

Թաղումը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը Ֆրէնկեան գերդաստանի ընտանեկան դամբարանը՝

Boursault (Marne)

Ժամը 15·30–ին կրօնական արարողութիւն մը կը կատարուի Պուրսոյի Եկեղեցին, Միւռոն Վրդ.ի եւ Հայր Շառլ Վիշըռայի կողմէ։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Նուրհան Ֆրէնկեանի։

Monsieur Nourhan Fringhian, son père

Monsieur et Madame Hervé Le Gallais de Dineur, ses enfants
Yann et Charlotte Le Gallais de Dineur, ses petits-enfants

Madame Monique Fringhian
Madame Corinne Fringhian
Monsieur et Madame Harold Fringhian
Monsieur et Madame Frédéric Fringhian
ses frères et sœurs

Prosper, Christian, Alexandre, Jully, Thomas, Nicolas, Caroline, Sophie - Clémentine, Mathilde, Jeanne, ses neveux et nièces

Monsieur et Madame Boghos Fringhian
Monsieur et Madame Djy Fringhian
Monsieur et Madame Axel Papazian
Monsieur Marac Papazian, ses oncles et tantes

Et toute la Famille

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Gloria Anahid Fringhian

survenu le 18 juillet, dans sa 57e année.

Les obsèques seront célébrées le Vendredi 24 juillet à 10 heures 30 précises, en la Cathédrale Apostolique Arménienne (15, rue Jean Goujon, Paris 8e), par Monseigneur Kude Nacachian, Prélat des Arméniens de Paris.

L'inhumation aura lieu le même jour dans le Mausolée de la Dynastie Nourhan Fringhian à Boursault (Marne).

A 15 heures 30 un service religieux sera célébrée en l'église de Boursault par les Révérends Pères Muron Kewikian et Charles Vicherat.

83, quai d'Orsay, 75007 PARIS
Château de Boursault, Boursault
51200 EPERNAY

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ԳՈՒԼԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 26, Վարդավառ է։ Տօն է պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափոր Լերինն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՉԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, յիշատակ է Մեռելոց։

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագէ առարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, ժամը 10–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԼՓՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ՍԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ուր է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·45–ին։

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս. Եկեղեցւոյ «Ընտրեալ» երգչախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Պր. Յակոբ Աբրահամեանի։

Իսկ Յուլիս 27, Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց։ Ժամը 10–ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, իր բոլոր անդամուհիներով, յաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Եպրաքսէին, զաւակներուն եւ թոռներուն, նոյնպէս Պր. Յարութիւն Շիրվանեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, զարմիկին՝ Միքիթան Շիրվանեանի մահուան առթիւ։

Կապոյտ Խաչի, Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով յաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Խորէն Կիւրիւնեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Կիւրիւնեանի եւ զաւակներուն, Այրի Տիկին Զուարթ Փեհլիվանեանի, զաւակներուն եւ թոռնիկին, նաեւ Դարբինեան ընտանիքին, իրենց մօր, մեծ – մօր, հօրեղբօրկնոջ, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջաղջկան՝ Մարտունի կիւրիւնեանի մահուան առթիւ։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին։

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին։

Ցրանաերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ ազգաներէն լեզուները։

Վարժարանը արդէն օժտուած է Էնֆորմաթիքի սարքերով։ Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց ազատին քայլերը նետելու այդ չատ կարեւոր կալուածէն ներս։

Կը պահուի դիշերօթիկի բաժինը։

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Ամնուվիլ, Վիլիէ լը Պել, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլիէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեթի, Մոնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ։

Դիմել տնօրէնութեան. –
1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5։

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ՆՎԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին
ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

COMMUNIQUÉ DE PRESSE

Les «CONTES ARMENIENS» racontés par Chaké Der-Melkonian Minassian comblent une lacune puisque, hormis quelques publications partielles, d'ailleurs souvent épuisées, il existe peu de livres présentant un florilège de contes et de légendes arméniens, et en restituant la richesse et l'originalité profonde.

La littérature arménienne compte un très grand nombre de récits étonnants et merveilleux, et qui expriment avec un humour particulier le courage et la bravoure, la ruse et la malice, l'amour et l'amitié.

Mais en même temps, camme le remarque fort justement Henri Verneuil dans une belle et pénétrante préface, les «Contes Arméniens» gardent cette dimension humaine, ce réalisme vrai plus fortement marqués que dans la plupart des contes occidentaux.

Il fallait choisir. Le choix de Chaké Der Melkonian Minassian s'est porté sur une douzaine de contes.

Si l'épopée des «PREUX DE SASSOUN» semble difficile à situer dans le temps, la plupart des récits sont nés de l'imagination de poètes et de conteurs contemporains auxquels il ne restait plus qu'à puiser dans les histoires qu'on racontait dans les villages et qui se sont transmises de génération en génération.

On ne pouvait imaginer un livre de contes sans illustrations.

Celles que nous proposent Elo Boudakian sont d'une rare beauté. Elles collent merveilleusement au texte, avec une vérité du trait, une authenticité de la couleur, une fidélité à l'histoire et aux traditions dont on a peu d'exemples.

C'est Henri Verneuil, cinéaste mondialement connu et apprécié, et par ailleurs merveilleux conteur, qui a accepté de préfacer le livre. Son livre Mayrig a révélé un écrivain vrai. Avec cette préface toute en finesse et en notations subtiles, Henri Verneuil révèle un grand sens de la concision et une justesse d'analyse remarquables.

Ce livre de «CONTES ARMENIENS» racontés avec tant de talent par Chaké Der-Melkonian Minassian intéressera tous les publics jeunes et vieux, arméniens et non arméniens.

Un livre qu'il faut avoir dans sa bibliothèque. Absolument.

Une publication des Editions KIRK. Collection Diasporas.

144 pages — Format 21 × 28.

Couverture couleur - 60 illustrations quadrichromie.

Prix public : 150 Frs. TTC.

U. G. A. B.

le COMITÉ LOCAL de VALENCE organise

LE

1ER CONGRÈS DES JEUNES DE FRANCE

LYCEE DU PARC IMPERIAL

A NICE

Du 1ER au 10 Août

1ER Août : Arrivée au lycée

2 Août : Visite de l'église, entrevue avec le révérand père D. Djéredjian.

3 au 8 Août :

a) les matins de 10h30 à 12h, réunions, conférences, débats.
b) les après-midis, seront proposés :
1- Sorties à la mer
2- Visites à Monte-Carlo, Monaco, Cannes
3- Sports : tennis et ping-pong
4- Projections de films vidéo, concernant l'UGAB
5- Des soirées dansantes
6- Les participants auront également des sorties libres.
7- Réceptions officielles.

9 Août : Participation à la fête champêtre de Nice

10 Août : Cérémonie de clôture et retour au domicile des participants

Pour toute information complémentaire, prière de téléphoner au :
(16) 75 56 33 74 à Valence

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է՝ Տիկին Մարի – Ժանն Խաչատուրեանէ 200 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին՝ Էլիզ Գույումճեանի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է փոխան ծաղիկի. – Տիկին Մաբրուհի Կիւրիւնեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժորժ Դարբինեան 200 Ֆ., Օր. Անահիտ Դարբինեան եւ Տիկին Նուարդ Դարբինեան 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միսաք Պէնկեան եւ զաւակները 300 Ֆ.։

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
24
VENDREDI
24 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.536 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.536

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐՄՈՒԶԻ ՆԵՂՈՒԹՅԱՆ, առանց որևէ խոչընդոտի, անցան քուէյթեան երկու քարիւղատար նաւերը, պաշտպանուած ամերիկեան նաւատորմիղով, որ պատրաստ էր միջամտելու: Իրանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Խամենէի յայտարարած է, սակայն. – «Մեր երկիրը, երբ որ անհրաժեշտ նկատէ, պիտի հարուածէ Միացեալ – Նահանգներու եւ Քուէյթի ախրահոչակ պինակցութիւնը: Իրան երբէք պիտի չընդունի պարտադրուած խաղաղութիւն մը եւ պիտի չարունակէ պատերազմը մինչեւ յարձակողին պատիժը եւ իրաքեան պատասխանատու վարչակարգին տապալումը»:

ԻՐԱՆԸ, իրրեւ ահաբեկիչ ամբաստանուող 60 էջնոց թղթածրար մը յանձնուեր է Շուրաքին, ամիս մը առաջ ՏԻ – ԷՍ – Թէ–ին կողմէ, ըստ «Լիպերասիոն»ի (Հինգշաբթի, Յուլիս 23): Բաւարար փաստաթուղթեր կան, որոնք հարկ եղած ապացոյցեր ալ կուտան, թէ 1986 Սեպտեմբերի Փարիզի ռճրահարձերը Խոմէյնիի հրահանգով գործուած են: Խոմէյնիի քաղաքական ծրագիրն է՝ խլամական յեղափոխութեան արտածումն եւ այդ առընչութեամբ, բոլոր միջոցները լի զօրու են: Իսլամական Յորհուրդն է որ լաւագոյն միջոցները ցոյց կուտայ, իւրաքանչիւր առիթի համար: Այս վերջինը արտօնելու համար ահաբեկչութիւնը փաթեթ մը կը հանէ (կրօնական հրամայական որ կ'արտօնէ ահաբեկչութիւնը): Այս թղթածրարը կը նկարագրէ նաեւ Ղոմի համալսարանին դերը այս գործին մէջ: Հոն, 6 հոգինոց Յորհուրդի մը ղեկավարութեան տակ, 3000 ուսանողներ, ծամուած են երկու ճիւղերու: Մէկը՝ միայն Իրանցիներուն վերապահուած, միսը՝ օտարներուն: Հոս է որ կը պատրաստուին, Վը դասախարակուին իսլամական յեղափոխութեան խաւերը ու երբ «կիպատած» են կը ղրկուին աշխարհի բոլոր կողմերը: Մանաւանդ ալ բացած են արտասահման: Յարդ 6000 չբը–ջանառուած եւած է այս շաւս «յատուկ» վարժարանէն, քանի մը տասնեակ՝ Ֆրանսա հաստատուած: Միշա Իրանի վերաբերեալ, Էվէնըման տիւ Թէօտին ալ բաւական հետաքրքրական յայտնութիւն մը կ'ընէ: Արդարեւ, կը գրէ որ 1984–էն իսկ (ընկերվարական վարչակարգ) Ֆրանսա քանի մը հազար թոն պայթուցիկ ծախած է Իրանի: Շիրաքի օրով ալ չարունակուեր է, (ինչ որ կը նշանակէ թէ Փարիզի ռճրահարձերուն պայթուցիկները Ֆրանսան հայթայթած է): Շաբաթաթերթը կ'եզրակացնէ. – «Մարտ 16–էն առաջ, ձախ կողմը նախարարներ ատեցին, աջ կողմն ալ՝ միշտ ճըշմարտութիւնը չըսուիր»:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ, 120 հոգինոց պիղծ մը քնակիչները քիւրտ հրոսակներու յաճախակի յարձակումներուն վախէն լքած իրենց տունն ու տեղը, եւ զոհած են ուելի ապահով նկատուած այլ շրջաններ: Միւս կողմէ նոր նշանակուած լիազօր կառավարիչը գործի անցած է, ու անձնաթուղթի խիստ քննութիւն կը կատարուի շրջանին մէջ. արդէն իսկ բազմաթիւ անձեր հակոզութեան տակ առնուած են ինքնութեան թուղթ չունենալով:

ԱՆԻ – ՖՐԱՆՍՈՒԱ. Ութ մեռաւ 68 տարեկանին: Գրագէտ, արուեստի քննադատ, Ռէ ծնած էր Թուլուզ: Ազատագրումին

ՄԻՇՏ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ հարաւ – արեւելեան ութ քաղաքները ընդգրկող շրջանի մը լիազօր կառավարիչի մը նշանակումը, ու ատրեկչութեան դէմ խիստ միջոցառումներ, այնպէս կը թուի, թէ հեռու են խաղաղեցնելէ ստեղծուած վիրդովումը, ու հարցը կը չարունակէ մամուլը զբաղեցնող դլխաւոր նիւթերէն մէկը մնալ:

Մէկ կողմէն, լուրերու բաժնին մէջ բաւական տեղ կը տրուի լիազօր կառավարիչ Քոչաքճըօղլուի չփումներուն, ծրագրած գործունէութեան, ապագայ միջոցառումներու, ինքնութեան քննութիւններու, շրջանը ելումուտ ընդդներու խիստ հսկողութեան եւայլն, միւս կողմէ, մամուլը կ'արձագանգէ բաւական տարբեր տեսակէտներու: Այս տեսակէտները կը պարզուին, առանց նոր կարդադրութիւններէ թելադրուած դոհունակութեան ըզգացում մը յայտնելու:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն զարմանալին կը մնայ նախարարապետ Թ. Էօզալի տեսակէտը, որ պարզապէս կրկնութիւնն է թէեւ ցարդ իր ունեցած արտայայտութիւններուն, այս հարցին նկատմամբ: Ան, զարմանք առթելով նոյնիսկ մամուլին, կը յայտարարէ, թէ չի խանգարուիր երկրին միութիւնն ու միասնականութիւնը, ու մինչ զրացի երկիրներու մէջ ապրիլ կը հասի, Թուրքիա խաղաղ ու հանդարտ կը չարունակէ իր վերելքը. Թուրքուհի Էօզալ, կ'աւելցնէ նոյնիսկ, թէ «չուրջի զրացիները հիացումով կը դիտեն» Թուրքիան:

Անհեթեթ լաւատեսութեան մը այս խառնուրդ դիմակին ալ անչուշտ, կը մեկնի սակայն որոշ հաշիւներէ: Հաշիւներ, որոնք ըստ երեւոյթին, մամուլին մէջ յայտնուած տարաբնոյթ մտահոդութիւններէ այլ տեղ հասնիլ կ'ուզեն, կամ գոնէ այդ պատրանքը ստեղծելու միտումը ունին:

Այդ տարաբնոյթ մտահոդութիւնները կարելի է համառօտ կերպով սահմանել, որպէս իրաւապահութեան ձգտում, որպէս դէպքերը իրենց մերկութեան մէջ տեսնելու, լուծումի տանող օգտակար միջոցներ առաջարկելու կեցուածք: Այսպէս, «Միլլիյէթ» օրաթերթի Յուլիս 22–ի թիւին մէջ Մէհմէտ Ալի Պիրանտ յօդուածին խորագիրն իսկ կը թելադրէ «Այլեւս ուրիշ նկատումով մօտենալ քրտական հարցին»: Ան «Ջայլամի քաղաքականութիւն» կ'որակէ մինչեւ այսօրուան իշխանութիւններու կեցուածքը քրտական հարցին նկատմամբ ու չեչտելով, թէ ահաբեկիչներու հալածանքը բաւարար չէ հարցը լուծելու, հարկաւոր կը նկատէ վերջ տալ շրջանի տնտեսական ճարտարարուեստական անտեսութին:

Քիւրտ վերքրամասնութեան նկատմամբ «նոր» դիրքորոշում մը կը մատնեն նաեւ նոյն թերթէն Թ. Էրէլի տողերը, ուր հաւանական կը նկատուի ընդդիմադիր պարագլուխ Է. Ինէօնիւի հետ նոյնիսկ նախարարապետ Էօզալի քրտական ծագում ունենալու պարագան. ու այս կէտը Էրէլի համաձայն, ոչ թէ վրդովում, այլ զոհունակութիւն պէտք է պատճառէ: Գոհունակութիւն, որ պէտք է յանգի «եղբայրութեան, իրարմով ամրողջանալու, փոխանակ անջատումի բաժան – բաժան ըլլալու». ու ամրողջացումի որպէս օրինակ կը տրուի Ալպանացիներու, լազերու, վրացիներու պարագան:

Քիւրտ տարրը «սիրաշահելու», զայն հալածուած, անտեսուած, անջատողականութեամբ, ահաբեկչութեամբ ամբաստանուած զանգուածէ մը տարբեր բան նկատելու ձգտում կը նշմարուի նաեւ Է. Ինէօնիւի մօտ, որ Կարսի մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան յայտարարած է. – «Հարաւ – արեւելեան մեր չբըջանին մէջ ահաբեկչական արարքներ դործուեցան. ակներեւ է որ չանք կը թափուի կարգ մը քաղաքներ անջատելու. սակայն ոչ մէկ ուժ կը զօրէ նման իրադրծումի մը: Ես խոստիւ կը հակառակիմ արեւելքի մէջ քրտերէն խօսողներէ կազմուած մտայնութեան: Անկախութեան պատերազմին իսկ տարբեր լեզուներ խօսող մեր հայրենակիցները մեզի հետ ուս – ուսի պայքար մղած են: Անջատողական քաղաքականութեան մը հետամուտ չըլլանք»:

Քիւրտերու 10 – 12 միլիոն գնահատուած թիւ մը կ'ապրի Թուրքիոյ մէջ. վերքրամասնութիւն մը, որ կը ներկայացնէ ընդհանուր բնակչութեան մօտ 20–25%–ը· անգամ մը եւս ահաբեկչութիւնը անհրաժեշտ միջոց հանդիսացաւ մատնանշելու, թէ անտարակելի է քրտական հարցի պարագայ մը: Այս հարցին հանդէպ ցոյց տրուած կեցուածքը, որ անցաւ կնդեքումի, լռութեան, անտեսումի, արհամարհանքի հանդրուաններէն, այսօր հասած ըլլալ կը թուի իրապաշտութեան ու «սիրաշահելու» թափի մը: Թէ այս նոր դիրքորոշումը ի՛նչ իմաստ կ'ունենայ գինեալ պայքարի ձեռնարկած ժողովուրդի մը կեանքին ու յետագայ ուղղուածութեան մէջ, ժամանակը ցոյց պիտի տայ:

***

Աքտէմիրի մէջ, Քիւրտերը նոր յարձակում մը ըրած են եւ ութ հոգի մեռած է: Նոր կառավարիչին նշանակումէն եւ պաշարման վիճակին վերցուելէն ի վեր, քրտական նմանօրինակ առաջին յարձակումն է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԻԱԹ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 10 – 16)

ՀԵՆՐԻԿ ԻԳԻԹԵԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՐՑԱԶՐՈՑՑ ՄԸ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ «ՊՈՒԱԽԴԱ»Ի ՄԷՋ

«Պուաւդա»ի մէջ լոյս տեսած է թերթին Երեւանի թղթակից Եուրի Առաքելեանի ունեցած հարցազրոյցը Հենրիկ Իգիթեանի հետ: Արծարծուած են ժամանակակից կերպարուեստի թանգարանին, հայ նկարչութեան վերաբերեալ հարցեր:

***

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ Է ՓԵՐԿՈԼԵԶԻԻ ՕՓԵՐԱՆ

Լենինգրադի Ա. Մոուհան թատրոնին մէջ կարա – Մուրզա երաժշտական ուսումնարանի ուսուցչական եւ ուսանողական ուժերով ներկայացուած է Փերկոլեզիի «Սպասուհի – տիրուհի» կատակերգական օպերան, բեմադրութեամբ եւ ղեկավարութեամբ Սահեան Մուքիասեանի: Թատրոնը տակէ առաջ քանի մը անդամ բեմադրած էր «Անոյշ»ը:

***

ԱՐԵՒԻՍ ԳԻԼՂԻ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Բ. Աչխարհամարտի տարիներուն խորհրդային բանակին մաս կազմած են նաեւ Սիսիանի շրջանի Արեւիս գիւղէն Հայեր: Հեռաւոր այս լեռնային գիւղին անունք զացած են կռուելու վորքայի ափերը, Ուկրանիոյ տափաստանները, Բեռլոուսիոյ անտառները եւ Մերձպալթիքի ճահճուտները, թշնամին հետապնդելով հասնելով մինչեւ Եւրոպայի կեդրոնը: Բոլոր Արեւիսցիները չէր վիճակած տունը դառնալու յաղթանակը: Անոնցմէ 42–ը զոհուած են: Համագիւղացիները անոնց նուիրուած յուշարձան մը կանգնեցուցած են գիւղին մէջ:

***

ՁԱՏՐԱԿԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Մեր օրերուն ճատրակը իրաւամբ կարելի է համարել մարդոց մտաւոր կեանքի անբաժան մասը: Ամէն տարիքի անձ ենթակայ է այդ հինաւուրց եւ իմաստուն խաղի համայքին: Վերջին տասնամեակներուն ճատրակը Հայաստանի մէջ մեծ ժողովրդականութիւն ունեցած է եւ մտած գրեթէ ամէն տուն, ամէն օճախ, իսկ միջադպրային, համամիութենական եւ Հանրապետական մրցաշարքերը դարձած են ճատրակի արուեստի տարածման յաւադոյն միջոցը: Նկատի առնելով ճատրակի մեծ դերը երախաներու մտաւոր զարգացման մէջ եւ հանրակրթական դպրոցներու մէջ անոր տարածման անհրաժեշտութիւնը, Լուսաւորութեան նախարարութիւնն ու մարզանքի պետական կոմիտէն որոշած են դպրոցներու 3–րդ դասարաններուն աշակերտներուն ուսուցանել ճատրակը: Այս տարի, Սեպտեմբեր 1–ին կը սկսի ճատրակի ուսուցումը, դպրոցական դասաժամերէ դուրս:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԸ

– 1897, ՅՈՒԼԻՍ 25 –

Ամէն ամառ, տարագիր հայ հասարակութիւնը հաւատարմօրէն կը համախմբուի ծառախիտ պարտէզներու, անտառներու, զուարճ ու առանորակ ազբիւրներու եզերքը եւ խանդավառութեամբ կ'ընծայէ իր յարգանքի տուրքը հայ հերոսներու անթառամ յիշատակին: Այդ հանդիսութիւնները, թացի մեր Ազատագրման Շարժման ականաւոր դէմքերու եւ դէպքերու ոգեկոչումէն, ուրիշ կարեւոր նպատակներու ալ կը ծառայեն ու պէտք է ծառայեն: Անոնց մէջնցաւ մեր նորագոյն սերունդը չատ դիւրութեամբ կրնայ ծանօթանալ յեղաշրջման զանազան հանգրուաններուն, որոնց տարմին մէջ ուռճացաւ Մայիս 28–ին ծնած հրաշափառ Անկախութիւնը:

«Խանասորի Աբշաւանք»ը մէկն է մեր յեղափոխութեան ամէնէն հոյակապ սխրագործութիւններէն, որոնք լուսաւոր էջ մը բացին մեր պատմութեան մէջ ու սրբեցին ընդմիշտ մեր ճակտին քսուած տարկութեան մուրը:

Մեր անկախութեան կործանումէն մինչեւ ինքնուսնական թուականները, հայ ժողովուրդը, հակառակ իր պատմական անցեալին, ճանչցուած էր իբրեւ մեղկ, ապիկար ազգ մը որ միայն ինդրել, աղերսել գիտէ: Ի՞նչ գռեհիկ հակադրութիւն: Անոր քրիստոնէական եղբայրութեան ու մարդկային սրբազան սկզբունքներու անկեղծօրէն նուիրումը, նկատել տարկացում: Ճանչցանք, աւա՛ղ, չատ ուշ, մեր ըմբռնումներու սխալը: Դառն ու տաժանագին փորձերէ վերջ միայն զգացինք «երկաթէ չերեփ»ին անհրաժեշտութիւնը: Դէպքերը մեզի ցոյց տուին՝ Բաֆֆիներու, Մրմեանններու, այլ մանաւանդ, Քրիստափորներու քարոզութեանց ճշմարտութիւնը: Այո՛, հարւածել պէտք էր, միայն հարուածել, ամբողջ աշխարհին զգացնելու մեր գոյութիւնը: Փա՞ռք, հազար փառք՝ տարածող այդ օրհնեալ բազուկին: Խանասորը արիւնարբու ոսոխին գլխուն լքած առաջին հարուածներէն մէկն եղաւ: Ի՞նչ է «Խանասոր»: Ո՞րկէ ծագում առաւ ան:

1895 – 96–ի համատարած հայկական սարսռազդեցիկ ջարդերէն վերջ, Վասպուրականի ինքնապաշտպանութեան մեր խումբերը, թուրք կառավարութեան հետապնդումներէն խուսափելու համար, երբ կը ստիպուին անցնիլ Պարսկաստան, Խանասորի գաշտէն ոչ հեռու, Սուրբ Բարթողիմէոս Առաքեալի վանքին դիմաց եւ Գարահիսար լերան ստորոտը, կը պատսարուին արիւնռուչ Մազրիկցիներէն, որոնց աչիրաթապետն էր սիրահռչակ Շարաֆ – բէգը, եւ անհաւասար կռիւ մը վերջ, գրեթէ բոլորն ալ կը կոտորուին: Այս դոյժը մեծ ցնցում առաջ բերաւ յեղափոխութեան չարքերուն մէջ: Սուգի մէջ էին Հայոց աչխարհն ու հայ ժողովուրդը: Իր գաղափարական անմոռման առաջնորդներուն՝ Պետոյի, Աւետիսեանի եւ Մարտիկի նահատակումը իրենց խումբերու քաջերուն հետ, որոնք իրենց հերոսական կռիւներով հակայական վնասներ հասցուցեր էին կարմիր գազանի հորդաններուն եւ հաւատական ջարդէ վրկեր Վանի հայութեան տասնապատիկ մասը, սիրութեան ծանր վարդապետ մը կը քաշէ իր յոյսի արշալոյսին դիմաց:

*Մտահոգութեան մատնուած էր նաեւ Հ. Յ. Դ.ը: Այս անակնկալ հարուածը չատ ծրագիրներ խորտակած էր: Անել վիճակ մը ստեղծուած էր: Նոյնիսկ մեր օտար բարեկամներէն չատեր, որոնք մեծ յոյսեր զրած էին Հայ Յեղափոխութեան վրայ, յոռետեսութեան մէջ կ'ընկղմին ու նաւէտ ծաղիկները պոկուած Հայաստանի ամէն գաշտերէն, ուխտեալ զատախտաղներ՝ որ կ'երթային զաղանաբարոյ թըշնամիէն իր ոճրագործութեանց համարը պահանջելու, ամէն զասակարգէ ու խաւէ բաղկացած ընտրանի մը՝ որ կը փութար իր արիւնով ազգային պատուի նահատակները ջնջելու: Անոնց մէջ կային բանուորներ, դիւզացիներ, արհեստաւորներ, ուսանողներ, մտաւորականներ, բժիչկներ, նոյնիսկ ... կղերականներ՝ դվխաւորութեամբ սպարապետ Վարդանի: Հոն էր ռափւծասիրտ Իչխանը (Յովսէփ Արղութեան) փոխ – հրամանատարի պաչտօնով: Դումանը՝ զոր ամէնքն ալ կը կարծէին Աբշաւանքին հաւանական զեկավարը, իրը զվխաւոր յզացողը անոր: Գերագոյն մարմինը, սակայն նկատելով որ անոր ծայրայեղ խիղախութիւնը զուցէ որոչ ձախողանք պատճառէր զործին, չհանապատեմ պաչտօն միայն տուած էր: Ընկերներէն չատեր, որ ծանօթ էին անոր յանդուգն նկարագրին, պահ մը ենթադրեցին թէ անիկա անպատման պիտի ըմբռնաւանար այդ նուաստացման զէմ: Այդպէս չեղաւ սակայն: Անիկա, գառնուկի մը հեզութեամբ, ենթարկուեցաւ վերին կարգադրութեան: Որքան փառասէր, նոյնքան ալ կարգապահ էր: Անոր համար զործի յաչողութիւնն էր կարեւոր եւ ոչ թէ անճնական փառքը: Պատիւ իրեն, պատիւ նաեւ Դաչնակցութեան՝ որ գիտէր սանձել ու պարմաններու հետ հաչտեցնել ամէնէն ըմբռնած նկարագրիրներն անգամ:

Հոն էին Քրիստափոր Օհանեանը, Աբշաւախումբի փետայի բժիչկը, Դաչնակցական իրոխտ Ռչէն, Գալուստ Աւետեանը, – Խանասորի Եղիչէն – այլ անուամբ՝ Թորոս, նախկին ճեմարանական, որ, մկկդի նետելով գրիչը, նուիրուեցաւ զինագործութեան: Յեղափոխութեան բերած իր տուրքը անզնահատելի է: Աբշաւանքի առընչութեամբ անոր հեղինակած երգերը, «Մենք անկեղծ զինուոր ենք» եւ «Խանասոր»ը չատ գեղեցիկ կերպով կը պատկերացնեն այդ օրերու հոգեբանութիւնը: Անոնք մինչեւ այսօր ալ կը պահեն իրենց թարմութիւնը եւ հանդիսներու մէջ ու ընտանեկան յարկերէն միչտ կ'երգուին, ոգեւորելով հայրենասիրական տագնապած սրտերը: Հոն էր հոչակաւոր Եփրեմը, պարսկահայ ահմանադրութեան ապագայ հիմնադիրը, պարզ տառնապետի տատիճանով միայն: Հոն էր Պետրոս Սէրէմճեանը, կամ Պուլկարացի Պետոն, դեռ անյայտ զինուոր այդ տաննները, յետագային պուլկարական բանակի փայլուն սպայ եւ հայ – մակեդոնական գործակցութեան առաջնակարգ դէմքերէն մին:

Հոն էր Կարօն, Աբիստակէս Զօրեանը՝ խիզախ եւ տաղանդաւոր – եղբայրը Դաչնակցութեան հիմնադիրներէն Ռոստոմի – զեռ նոր նչանուած դաղափարական օրիորդի մը՝ չքնաղ Մարոյին հետ, որ Աբշաւանքի նախօրեակին անձնասպան կ'ըլլայ, որպէսզի հայրենիքի սրբազան զոհասանին ողջակէզ իր սիրած երիտասարդը, սիրոյ զգացումներէն տարուելով, չունենայ ընկերումներ:

Անձնազոհութեան ու հայրենասիրութեան ինչ աքանչելի օրինակ: Հազուագիւտ են ազգերու պատմութեանց մէջ նմանի սրտառուչ դրուագներ եւ բոլորովին անզուգական են մեր Մարօները: Կարօն չընկրկեցաւ երբեք: Սիրականին մահուան թօթը ալ աւելի հրահրեց իր վրէժը: Անիկա կռուեցաւ կատաղօրէն: Յարձակման մէջ յառաջապահ, նահանջի պահուն վերջապահ՝ ան զարձաւ Աբշաւանքին կեզրոնական դէմքը:

Հոն էին նաեւ Տէր Գրիգոր ու Վարդան քահանաներ – Աբշաւանքի զոյգ Ղեւոնդ Երէցները: Շատախցի Օհանը, Մոկացի Ախպէրը՝ հարիւրապետի պաչտօններով ու զեռ քանիներ, որոնց իւրաքանչիւրին վիպական կեանքն ու մղած հերոսական կռիւները կրնային մեծ ազգերու բարձրաստիճան զօրավարներուն իսկ նախանձը զրգռել:

Ամբողջ զիչեր մը քալելէ վերջ, հայկական փոքրաթիւ բանակը զիւրք կը բռնէ Արտուլ լերան լանջերուն վրայ ու անհամբեր կը սպասէ վճռական վայրկեան – նոյն: Յուլիս 25–ի լուսաբացին, յարձակման ազդանչանը տրուելուն՝ Աբշաւախումբը մէկ մարդու նման կը խոյանայ Քիւրտերու վրանաքաղաքին վրայ եւ օրհնեալ մահճակները կը ճարճատին լռներու ահեզազդրդ արձագանգներուն հետ կամբելով զժոխային համանուագ մը: Թողունք ինքը Աչաւանքին մասնակցող Փետայի – բանատեղծը նկարագրէ այդ անհաւասար կռիւը. –

– «Կարկուտ տեղաց խռնատարայ
դաշտումը,
Ֆետայիներ Դաշնակցական,
վրէժխնդիր՝ գոռում են:
Սոսկաց Քիւրտը, լեղապատառ
Մազրիկցին,

Այո, մինչեւ իրենց այդ օրհասական վայրկեանը, Մազրիկցին, անպատիժ՝ միայն չարզած էր, աւերած ու կողոպտած: Անոր երազ իսկ չէր կրնար թուել որ իր յաւիտենական սարուկը՝ փլան երբեւիցէ պիտի յանդգնէր զլուխ վերցնել եւ իր զէմն ելլել: Ուստի, չէր հաւատար թէ իր մարմինը ծակծկող մոսինի գնդակները անարգ բայային ձեռքով արձակուած ըլլային:

– «Եաման Աստուած, փետան եկաւ,
ո՞ւր փախչեմ»:
Ասաց որդւոյն՝ կրծքին սեղմած,
լեղապատառ Քրտուհին:

Նոյնպէս սարսափի մատնուած քրտուհին զիւքը միայն որ սարուկ բայան իրենց համար կը տքնէր օրն ի բուն, զիտէր նաեւ որ իր ամուսինն ու եղբայրը հայկական զիւղերու վրայ կատարած իրենց թալանի արշաւներէն զժգոհ, կ'ատէին զեղանի Հայուհիներն ու իրենց անառնական կերքերը չարգելէ վերջ, կը մորթէին: Մազրիկուհի, ահաբեկ՝ կը զգայ թէ հայ փետային ալ, իրենները նման, կողոպտուի եկած է եւ կամ պիտի առեւանգէ զինք ու սրախողոխ ընէ: Աբիստիրտ փետային, սակայն, կը համոզարտեցնէ զինք՝ չքնաղ սոպհոկի մը նման գոչելով.

– Մի՛ վախենար, հանգիստ եղիր,
քաջի ջան,
կանանց երբէ ձեռք տալու չէ
վրիժառու հայ փետան»:

Ազգեցիկ են, չափազանց, այդ երկու տողերը: Անոնց մէջ կը պատկերանայ հայ փետային իր հոգիին ամբողջ վեհութեամբ: Երգի այդ թեկորէն կ'իմանանք մենք թէ մեր ազատագրական պայքարին հերոսները բոլորովին տարբեր են եղած այլ ազգերու զինուորներէն՝ ոչ միայն քաջութեամբ, այլեւ նկարագրով: Հայդուկին համար ամարդութիւն է բռունցք բարձրացնել տկար, անպաչտպան էակներու վրայ: Հայ Յեղափոխութեան ոգին այդ ներչնչումով զաստիարակած էր զինք: Բայց, փոխարէնը ան իր վրէժի բոլոր ցասումը թափեց զաղանաբարոյ կուրմանիհի վրայ, որ երբեք չէր խնայած Հայուհիներուն, մինչեւ իսկ օրօրոցի մանուկներուն:

Աբշաւանքին զոհ զացին աննման կռիւն եւ ուրիչ 18 քաջեր, Արտուլի լանջերուն վրայ: Բայց, անզօրութեան էր զատապարտուած հայ ժողովուրդի պատուհասներէն մէկը՝ Մազրիկ զեղը: Պետոներու, Մարտիկներու, Աւետիսեաններու եւ անհամար նահատակներու վրէժ զոտզող ոսկորները մատամբ խազաղած՝ կը հանգչէին յաւերժականութեան քաղցր քունով:

Հայ Յեղափոխութիւնը զոհ էր···

ՄՈԳԻ

«Յառաջ» 1947 Յուլիս 25 – 26

ԹԱՆԱՍՈՐ - 90 ԹԱՆԱՍՈՐ - 90 ԹԱՆԱՍՈՐ - 90

ՅՈՎՍԷՓ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ

(ԹԱՆԱՍՈՐԻ ԻՇԽԱՆԸ)

Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Յովսէփ Արղութեան – Երկայնաբարոյ ծերաց է Լոռիի Սանահին գիւղը, 1863–ին: Աւարտած է Թիֆլիսի Ներսէսեան վարժարանը: Վաւերագիր եւ գաղափարական երիտասարդ, կը նուիրուի ուսուցչութեան: Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն ասդ, կազմուած էր «Երիտասարդ Հայաստան» խմբակը, որ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէր Թրքահայաստանի մասին ու յեղափոխական ծրագիրներ կը մշակէր: Այս խմբակին կողմէ՝ Արղութեան, ուրիշ երկու ընկերներու հետ, 1889ի ամառը ուխտի կ'երթայ Մուշի Սուրբ Կարապետ Վանքը ու կը վերապատնայ հայ կեանքէն իսր ապատորութիւններով: Իսկ 1890–ին, Ս. Զաւարեանի եւ Յովհ. Եուզբաշեանի հետ, ուսուցչական ու յեղափոխական քարոզչութեան նպատակով կը մեկնի Տրապիզոն. իրենց չուրջը կը հաւաքուի երիտասարդութիւնը: Թուրք կառավարութիւնը ի վերջոյ զանոնք կը ձերբակալէ ու կը հեռացնէ Թուստատան. հոն երկուքը կ'աքսորուին Փիչնեւի կողմերը, Զաւարեան տարիով մը, իսկ Արղութեան՝ վեց ամիսով:

Աքսորէն վերջ, 1892–ին, Արղութեան կ'երթայ Թաւրիզ, ուր երկու տարի կը նուիրուի ուսուցչութեան, նոյն տաեն յեղափոխական գործունէութեան՝ Երանդ Տաշրեան անունով: Քանի մը անգամ կ'անցնի Վան, գէնքի փոխադրութեան գործով: Իսկ 1897ի ամառը կը մասնակցի Խանասորի արշաւանքին, իբրեւ օգնական հրամանատար Վարդանին, եւ կը կատարէ առաջնակարգ դեր. այդ խիզախ ձեռնարկին գովքը ըրին հայ գրողներ.

Աջից՝ վարդանը, ձախից՝ իշխանը,
Գրաւեցիք Հաղբակ, տարածեցիք
ապրանք.
փառք Դաշնակցութեան...

Արշաւանքէն ետք, Թուրք կառավարութեան պահանջով, Պարսիկները կը ձերբակալեն Արղութեանը ու կը յանձնեն Թուրքերուն, որոնք գինք կը նետեն Մահմուդի բանտը, ուր կը մնայ տարիուկէս: Ազատ վերջ՝ կ'աքսորուի Հիւսիսային Ռուսաստան՝ Վոլոգդա, կորուած հայ կեանքէն: 1899–ին կ'ամուսնանայ Օր. Սոֆիա Մահիեանի հետ, որ իր զաղափարակից ընկերուհին էր ու կը զործէր Թաղիկ անունով:

1903–ին, աքսորը վերջանալով, Իշխան կը վերադառնայ Թիֆլիս: 1904–ին, վերարթայ Կալիցինի մահափորձէ առեն, կը բանտարկուի 6 ամիս: 1905–ին, հայ – թաթարական կռիւներու միջոցին, կը մասնակցի ինքնապաշտպանութեան գործին, մասնաժողովի նշանակալից դեր կը կատարէ հաշտութեան յանձնախումբին մէջ:

1908–ի վերջերը Դաշնակցութեան դէմ ակռաած հալածանքներուն առթիւ, ուրիշներու հետ կը բանտարկուի ինքն ալ եւ կը տարուի Նովոչէրկասկ: Երկու տարի եւթ ազատ կ'արձակուի երաշխաւորութեամբ, Ահարոնեանի եւ Խաժակի հետ: Վերջիններուն երբ զազոնի կ'անցնին արտասահման, Իշխան դարձեալ կը բանտարկուի մինչեւ դատավարութեան վախճանը:

Համաշխարհային առաջին պատերազմին՝ զեկավարներէն մէկը կ'ըլլայ հայ կամաւորական չարժման ու կը ստանձնէ Երզ գունդի հրամանատարութիւնը, կը մասնակցի Ռեվանտուզի ճակատամարտին, ուր զոհ պացին Քեռին եւ ուրիշ կամաւորներ:

Երբ ստեղծուեցան երեք անվախ հանրապետութիւններ Անդրկովկասի մէջ, Իշխան վարեց Վրաստանի Ազգային Խորհուրդի նախագահութիւնը, ապա՝ 1919–ին՝ ընտրուեցաւ Հայաստանի Խորհրդարանին անդամ: Նախագահեց Երեւան գումարուած՝ Հ. Յ. Դ. 9րդ ընդհ. ժողովին: Այցելեց Զարարատ կանխելու համար հայ ատրպէյճանական բախումները: Աւելի վերջ, դեսպան նշանակուեցաւ Թեհրանի մէջ ուր արժանաւորապէս ներկայացուց Հայաստանի Հանրապետութիւնը: 1922էն յետոյ անցաւ արտասահման: Բոլորովին քաչքաչուած էր իր առոզջութիւնը ու 1925 Հոկտեմբեր 15–ին Փարիզի Շաւիլ արուարձանը, նիւթական ծանր պայմաններու մէջ, մեռաւ հայ յեղափոխութեան ռահվիրաներէն այս մէկն ալ, այնքան արկածալից կեանք մը վարելէ եաք:

Իսկ իր կինը՝ զազափարական, յեղափոխական Ծաղիկը մեռաւ 1930, Դեկտեմբեր 12–ին՝ Փարիզ, երկարատեւ հիւանդութենէ մը եաք:

Իշխան կը պատկանի յեղափոխական առաջին սերունդին: Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն ինքն էր, որ աւելի երկար ապրեցաւ, մասնակցելով հայ կեանքի քառասուն տարուան վերիվայրումներուն: Խանասորի Իշխանը, Կովկասի աքսորականը, կամաւորական գունդի հրամանատարը, Հայաստանի դեսպանը Պարսկաստանի մէջ ու ի վերջոյ տարագիր՝ Եւրոպա, հաւատարմօրէն ծառայեց հայ յեղափոխութեան: Ինչպէս յաղթանակի, նաեւ պարտութեան օրերուն, Իշխան դիտցաւ բարձրէն նայիլ կեանքին վրայ ու կրել ամէն տեսակ զրկանքներ:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

«ՈՁՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ԱՆՆՊԱՏԱԿ ՀԵՌՈՒՍՏԱՑՈՑՑՆԵՐ

Եթէ ուզում էք հեռուստացոյց դնել, մի չտապէք խանութներն ու հանրախանութները: Եկէք մեզ մօտ՝ Շամչադինի չրջան գիւղ Պառաւաքար: Որ տունն էլ մտնէք՝ ձեզ կ'առաջարկեն հեռուստացոյցներ՝ էժանացուած գներով: Որովհետեւ բոլորն էլ ցանկանում են ազատուել անօգուտ զոյքից: Իսկ թէ վերջապէս Պառաւաքարը ե՞րբ կանոնաւոր կ'ընդունի հեռուստատեսային հաղորդումները, առայժմ ոչ մի յոյս չկայ:

ՄԻ ԽՈՒՄԲ ՊԱՌԱԽԱՔԱՐՑԻՆԵՐ

***

ԿԱՏԱԿԱՍԵՐ ԲՈՆՋՔԱՄԱՐՏԻԿԸ՝
Վ. ԵՆԳԻԲԱՐԵԱՆ

– Ամսթերտամում ձկնորսները 50 մ.ից պակաս ձկներին նորից ծովն են զցում, – ասաց մէկը:

– Մեզ մօտ ձկան կերն էլ են որսում, – նկատեց Ենգիբարեան:

***

– Հոլանդիայում վարորդական իրաւունքն ստանում են մէկ տարի սովորելուց եւ մէկ տարուայ էլ պրակտիկայից յետոյ, – ասաց առաջնորդը:

– Մեզ մօտ աւելի լաւ է, – միջամտեց Ենգիբարեան, – մի զանգով ստանում են:

***

– Եթէ Ամսթերտամում պատուհանների դռդին ծաղիկներ չկան, ուրեմն՝ տանտէրերը տանը չեն, – բացատրեց առաջնորդը:

– Եթէ այսպէս նայենք, ուրեմն՝ Երեւանում ոչ մէկը տանը չէ..., – հայերէն ասաց Ենգիբարեանը:

***

ՄԻ ՔԱՆԻ ՅՈՒՇ
ՄԻ ՔԱՆԻ ՓՈՒՇ

ՍՕՍ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ

– 1 –

«Որտե՞ղ է Սփիւռքը», – ասաց մէկը, զարմացայ, մտածելով որ երեւի կատակում է: Տեսնելով, որ լուրջ է հարցնում, դիմամբ պատասխանեցի. – «Եգիպտոսի եւ Սիբիայի միջեւ»: Նա աւելի լրջացաւ. «իսկ ո՞րն է մայրաքաղաքը»: «Կիլիկիան», – դիմամբ ասացի ես:

Նա սեզանին զարկեց օրուայ լրագիրը եւ ասաց.

– Տես թէ ինչ կոպիտ սխալ են թոյլ տուել. «Կեանքը Սփիւռքում» խորագրի տակ գրուած է՝ ԱՄՆ, Ֆրանսիա: Որտե՞ղ Սփիւռքը, որտե՞ղ Ամերիկան ու Ֆրանսան:

***

– 2 –

Շերվանզատէի յոբելեանի օրերին որոշեցինք մի լրագրողի ձեռ առնել: Զանգահարեցինք զրականութեան թանգարանի անունից եւ ասացինք.

– Արեխւում յայտնաբերել ենք հազուագիւտ մի նկար. Փարիզի արճարանոցից մէկում Շերվանզատէի «Քառս» վէպից հատուածներ է կարդում Շէքսպիրին, Տիտըրոյին, եւ Վոլթէրին: Հնարաւո՞ր է այդ նկարը տպագրել ձեր թերթում:

– Ի՜նչ խօսք, ի՜նչ խօսք, հետաքրքիր է, բերէք..., – լրջօրէն յուզուեց նա, – յանկարծ չտանէք ուրիշ խմբագրութիւն ...

***

– 3 –

Զարենցի 60–ամեակի առթիւ այլազգի զրողներից մէկը հեռագիր է տուել Զարենցի անունով ու ցանկացել նրան «երկար տարիների կեանք եւ ստեղծագործական նորանոր յաջողութիւններ»: Զրողների Միութեան այն ժամանակուայ քարտուղար Յակոբ Սախալեանը պատասխանել էր. – «Ինդրում ենք ուղղել հեռագիրը, Զարենցը մահացել է 1937 թուականին:

***

– 4 –

Մի օր մեզ մօտ եկաւ Շերազը եւ սկսեց իր ստոյգական սրամտութիւնները: Ես դիմեցի նրան.

– Մի բանաստեղծութիւն արտասանեմ, ասա, թէ ո՛վ է գրել:– Եւ արտասանեցի իր «Թագադրում» յայտնի բանաստեղծութիւնը:

Շերազը ձեռքը դիմամբ զրեց ճակատին եւ մտածոյզ տեսք ընդունեց: Մի քանի րոպէ այդպէս մնալուց յետոյ յանկարծ մատը պարզեց մեզ եւ թափով ասաց.

– Ծո իդիոկ կէօթէ՛ն է գրել...

***

– 5 –

Հրաչեայ Քոչարը պատմում էր, թէ ինչպէս ինքը եւ մի ընկեր զրօսնելիս են լինում փողոցում, երբ նրանց է մօտենում Շերազը եւ, ստոյգութեան համաձայն, չի թողնում զրուցեն իրենց հետաքրքրող հարցի չուրջը: Ուր գնում են, Շերազը նրանց հետ գնում է: Վերջապէս Քոչարը կատակով ասում է.

– Յուվհաննէս, ասա ո՞ւր ես գնում, որ մենք գնանք հակառա՛կ ուղղութեամբ:

– Է՛, կ'երթա՞ք:

– Այո, կ'երթանք:

– Էդ դէպքում՝ ես կ'երթամ դէպի կո-մունի՛զմ, – պատասխանում է Շերազը:

Լռիկ, եկաւ նստիլ բազմոցին ծայրը: Տէր չէր ըլլար իր սեփականութեան. կարծես այցելութեան մը եկած էր: Հայեացքը անորոշութեան մէջ կորսուած, պարզապէս ըսած էր ինծի.

– Որքա՜ն պիտի ուզէի որ հայրդ, Անանո ու Գայեանէն տեսած ըլլային այս ամէնը:

Շրթունքները կը սեղմէր, անոնց դողը արգիլելու համար: Պահ մը եւս պայքարեցաւ մեր հինգ հոգինոց երջանկութեան կարօտին դէմ, ապա թարթիչներու ծայրերը կուտակուած մարգարտանման կաթիլները սկսան սահիլ այտերուն վրայ. մօր մը անասպակ այդ արցունքները, որոնք գոնէ պահիկ մը ձեզ կը հաւատացնեն Աստուծոյ զոյութեան:

Ծածկելու համար իմիններս, ծռեցայ բազմաթիւ կոճակներով իր հեռաձայնին վրայ եւ սկսայ բացատրել, թէ ինչպէս կը զործածուէր:

– Երբ թիւ մէկին վրայ կոխես, ապատուհին կը պատասխանէ, թիւ երկուքը պրասենեակս է, թիւ երեքը տղոց յարկն է, չորսը՝ հիւրասենեակը, հինգը, վեցը, եօթը...

Գլուխը չարժեց, առանց լսելու արդիականութեան այս հրաշալիքները: Յանկարծ դէմքը երջանկութեամբ պայծառացաւ. լսած էր կանչերը իր երկու թոռնիկներուն, որոնք դէպի իր տունը կը վազէին պոռալով.

– Մայրի՛կը եկաւ:

Այդ օրուան լեզուներու բուրումէն, չորցած ծաղիկներու բոյր մը կը ծփայ միայն այս իրիկուն:

Այս տան մէջ, զոր իր չաքարամանը կը կոչէր, կարասիները պահած էին նոր ըլլալու վայելը, որպէս թէ երբեք գործածուած չըլլային. բազմաթիւ բարձերէն մին միայն, կէս կոնքի մը ձեւով թեթեւօրէն կքած, տարիներու իր ներկայութեան հետքերը կը կրէ:

Հոն կը նստէր, իր յիշատակներուն մէջ կորսուած, մինչեւ այն-քա՞ն սպասուած պահը, երբ թոռնիկները զպրոցէն վերադարձին կուզային պինդը համբուրելու:

Անոր քովէն կուզային կարմանդակներով, զորս յատկապէս իրենց համար պատրաստած կ'ըլլար. թոռնիկին համար նուշով, թոռնուհիին համար ընկոյզով, որովհետեւ ան տուիկա կը նախընտրէր:

Բայց օրուան երկու կարեւոր պահերը ճաշի ժամերն էին, երբ ամէնքս քով – քով կուզայինք:

Գրասենեակիս պատուհանէն կը տեսնէի զայն, երբ պարտէզը կ'անցընէր թոռնիկին ձեռքէն բռնած. ան տասը տարեկան իր հասակով արծիւիսի հովեր կ'առնէր, որպէս թէ ըսել ուզէր. «Քա՛նի որ հոս եմ, ոչինչ կրնայ պատահիլ Մայրիկին»:

Հպարտ իր երիտասարդ ասպետով, կը յառաջանար զանդաղօրէն, չքեղ քալուածքով մը, գեղեցիկ ծեծոզ իր արծաթէ գունտով դաւաղանին ամանակով:

Վարդադոյն այտերով, կարճ տափատով տղեկի մը, ու անոր յենած մեւտաքէ ծոպերով իր սեւ ուսնոցին փաթթուած ալեհեր կնոջ մը կգմած անասովոր այս զոյգը, պարտէզի բազմատան դալարիքին մէջ կը գծէր մեծ վարպետի մը պատառը: Պատառ մը, օդին համաձայն ամէն անգամ լոյս կը փոխէր:

Ամէնօրեայ Ռընուարեան պահս էր:

Պատուհանէս կը տեսնէի այդ ճամրուն վրայ Մայրիկին ծերանալը, ամէն անգամ որ պարտադիր կանգ կ'առնէր չունչը վերադրանելու համար:

(Շար. 131)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕԹ

թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Պ. Նուրհան Ֆրէնկեան,

Տէր եւ Տիկին Հերվէ Լը Կալէ տը Տինէօր,
Եան եւ Շառլոթ Լը Կալէ տը Տինէօր,

Տիկին Մոնիք Ֆրէնկեան,
Տիկին Քորին Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Հարոլտ Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիկ Ֆրէնկեան,

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Ճի Ֆրէնկեան,
Տէր եւ Տիկին Ակսել Փափազեան,
Պ. Մարաք Փափազեան,

Եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, մօր, մեծ – մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հօրաքրոջ, եղբօրազգկան, քրոջազգկան՝

ՏԻԿԻՆ ԿԼՈՐԻԱ ԱՆԱՀԻՏ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 18–ին, 57 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յուլիս 24, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագդաչեանի։

Թաղումը տեղի կ'ունենայ նոյն օրը Ֆրէնկեան գերդաստանի ընտանեկան դամբարանը՝

Boursault (Marne)

Ժամը 15·30–ին կրօնական արարողութիւն մը կը կատարուի Պուրսոյի եկեղեցին, Մխոռն Վրդ·ի եւ Հայր Շառլ Վիչըռայի կողմէ։

Monsieur Nourhan Fringhian, son père

Monsieur et Madame Hervé Le Gallais de Dineur, ses enfants
Yann et Charlotte Le Gallais de Dineur, ses petits-enfants

Madame Monique Fringhian
Madame Corinne Fringhian
Monsieur et Madame Harold Fringhian
Monsieur et Madame Frédéric Fringhian
ses frères et sœurs

Prosper, Christian, Alexandre, Jully, Thomas, Nicolas, Caroline, Sophie - Clémentine, Mathilde, Jeanne, ses neveux et nièces

Monsieur et Madame Boghos Fringhian
Monsieur et Madame Djy Fringhian
Monsieur et Madame Axel Papazian
Monsieur Marac Papazian, ses oncles et tantes

Et toute la Famille

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Gloria Anahid Fringhian

survenu le 18 juillet, dans sa 57e année.

Les obsèques seront célébrées le Vendredi 24 juillet à 10 heures 30 précises, en la Cathédrale Apostolique Arménienne (15, rue Jean Goujon, Paris 8e), par Monseigneur Kude Nacachian, Prélat des Arméniens de Paris.

L'inhumation aura lieu le même jour dans le Mausolée de la Dynastie Nourhan Fringhian à Boursault (Marne).

A 15 heures 30 un service religieux sera célébrée en l'église de Boursault par les Révérends Pères Muron Kewikian et Charles Vicherat.

83, quai d'Orsay, 75007 PARIS
Château de Boursault, Boursault
51200 EPERNAY

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊԱՆԵԼՕ· – Գ· Թուֆանեան 300 Ֆ·։
ՆԻՕՅԻ· – Ա· Գուլումճեան 100 Ֆ·։
ԻՄԻ· – Տիկին Ա· Ճանիկեան 100 Ֆ·։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կաթոլիկ Մաչէ Շրջանային Վարչութիւնը չնորհակալութիւն կը յայտնէ՝ ՀՕՄ–ի կեդրոնական վարչութեան, Կաթոլիկ Մաչէ 19 մասնաճիւղերուն, Հ·Յ·Դ· կեդրոնական Կոմիտէին, Հ·Յ·Դ· Նոր Սերունդի կեդրոնական վարչութեան, Փարիզի Հայ Դատի Յանձնախումբին, Հ·Մ·Ը·Մ· – Ֆրանսա, «Կամք» օրաթերթին, որոնք հեռագրով, հաղորդագրութեամբ եւ նուիրատուութեամբ մասնակից եղան իր սուգին՝ Շրջանային Վարչութեան անդամ – ընկեր՝ Մանուկ Մանուտեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ԱՒ ՈՐ ԱՆԿ Է

Կը ծանուցանենք, առ ի պիտութիւն Գր. Գրիգոր Տիգրան Եահուպեանի բարեկամներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, որ Շրջանային Վարչութիւնս, ըստ հանդուցեալի վերջին փափաքին, կատարեց մեհեանատան եւ թաղման յարակից բոլոր կարգադրութիւնները։ Շրջանային Վարչութիւնս թաղման արարողութիւն կատարել տուաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, որմէ յետոյ, հանդուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Ընդառաջելով հանդուցեալին փափաքին, Շրջանային Վարչութիւնս նաեւ հոգեհանդիստ խնդրեց ննջեցեալի եւ իր ծնողներու հոգւոյն։

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՎԱՃ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 26, Վարդավառ է։ Օրն է պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թաբոր Լերինն։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, յիշատակ է Մեռելոց։

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագէ ետքուան հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, ատն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·45–ին։

Պատարագ, ժամը՝ 10–ին։

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, պատարագ կը մատուցուի։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ· ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս. Եկեղեցւոյս «Շնորհալի» երգչախումբիս կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յակոբ Աբրահամեանի։

Իսկ Յուլիս 27, երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց։ Ժամը 10–ին կը կատարուի ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՄԱՐՍԷԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, ժամը 10–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր· արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնները չընդունիլ։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին։

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին։

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները։

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնֆորմաթիքի սարքերով։ Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ չատ կարեւոր կալուածէն ներս։

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը։

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պել, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կանեբի, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ։

Դիմել տնօրէնութեան. –
1, Պուլվար տիւ Նորտ, 93340 Լը – Ռէնսի, երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ ետք ժամը՝ 5։

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին
ՁԱՇ - ՊԱԶԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարաններուն։

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒԼԻՍ
25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ԱԿԱՆ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.537 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.537

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ԱՂՕԹՔ

Այս առաւօտ, ոգեկոչումը՝ անզաւակաց սիրոյ մը. Վարդավառը խորհրդանիշն է հայ ժողովուրդի մեծ ժամին՝ մոռնալու հրաւէրներու, մոռնալու պարտադրանքներու դէմ: Վարդավառ, նախնիներուս ցնծութեան, սիրոյ ու զեղեցկութեան աստուածուհի Աստղիկի պանծացումին օրը: Անոնք զարերով ծաւի ու ծաղիկ տարին, առաք հասկեր նուիրեցին դիցուհիին, անկէ խնդրելով արգասաբերութիւն, ծլում ու ծաղկում իրենց արտին ու այգիին: Իրենց ցնծութեան միացուցին պաղատանքը՝ իրենց հողը զերծ տեսնելու ամէն աղէտէ:

Ու զարերով Աստղիկի ժպիտը ծաւալեցաւ անզաւակաց – անզաւակաս, եղաւ ցոլքն, խաղող, վարդ, հաց ու գինի:

Յետոյ, երբ ժամանակները զոյն փոխեցին, Աստղիկի, Վահագնի բազինները վերածուեցան խորաններու, որոնց վրայ եկաւ բազմիլ անկարեկիր ու օտար Աստուած մը. անծանօթ՝ Հայուն ալ, անոր արտ ու անզաւականերուն ալ:

Ու ժողովուրդը բազիններու փոխարէն, միշտ ծաղիկով, ուրախութեան կայլակներով բեռնաւոր, մատաղցու խոյերու կոռաններէն բռնած, սպիտակ ազաւնիներով, այս անգամ բռնեց տաճարներու, վանքերու ճամբան, իր աղօթքը, պաղատանքը տանելով իրեն ցոյց տրուած նոր հացէներու նոր տէրերուն: Բարձրացաւ Ս. Կարապետի զառիթափը, Տարօնի աշխարհին համար խաղաղութեան, բերքիութեան աղօթքն ընելու: Ու հոն, դէպի երկինք բարձրացող չարականներու միաբար արձագանգումին, անժպիտ սուրբերու մատուցուած խունկի քուլաներուն, չքնաղներէ, սրտերէ բխած աղերսանքի, փառաբանութեան ոլորտին մէջ չբոնուկ ծածանեցաւ հեթանոս Աստղիկին պատկերը. աւելի՝ քան հեռուն թառած Աստուածը նոր օրերու, սիրոյ դիցուհի դեղեցիկին Աստղիկի ուղղուեցան միշտ բոլոր մրմունջները, յուսալի սպասումները. ծնդզան ու սրբազան երդեցողութիւնները ձայնակից ծաղկած աշխարհի մը հրճուանքին, անոր փառքը չեփորձին, մատաղներու արիւնը անոր օրհնութիւնով բեռնաւոր դնաց ոռոդել մեր արտ ու պարտէզը: Ու ասիկա տեւեց մինչեւ այն օրը, ուր ո՛չ Տարօն մնաց Հայուն համար արեւուն տակ, ոչ Ս. Կարապետ բարձունքը մագլցող Տարօնցի: Վարդավառի սպիտակ ազաւնիները կարմիրի ներկուած թռան աշխարհի չորս ծագերը, անլուր բաներ պատմելու: Ու երբ չմնաց նաեւ ոչ արա, ոչ արահին բարբրութեան աղօթարար արտուր, Աստղիկի ուրուականը ի սպառ ջնջուեցաւ մեր աշխարհէն, երթալ իր տեղը զրաւելու համար կորսուած զրախտի մը հէքեաթի էջերուն մէջ:

***

Այս առաւօտ նախնիներուս հաւատքը սրտիս, ես կը դիմեմ դարձեալ Աստղիկին. արտ չունիմ, ոչ ալ ծառաստան կամ այգի, որոնց բերքը իր օրհնութեան չիքերով ըլլար բերրի:

Ես կ'աղօթեմ իրեն, որ քարքարուտ սեպ սա ժայռաբեկորին համար, որ հողէս ինծի մնացածն է այսօր, ան տայ բոլոր բարութիւնները ու անպակաս ընէ հոնկէ հաւատքը՝ հանդէպ ցեղիս մոքին ու բազուկին: Ես կ'աղօթեմ տակաւին իրեն, որ անկէ դուրս Վարդավառի սպիտակ ազաւնիներ թռցնելու համար պուտ մը կապոյտ երկինք փնտռող տարագիր Տարօնցիին, Վանեցիին, Կիլիկեցիին, Սեբաստացիին, Կեսարացիին ու բոլոր միւսներուն տակալուզ ուժ, ուռքի մնալու զօրութիւն ու թարմացնէ կորսուած աշխարհներու անոնց կարօտը:

Այս առաւօտ Վարդավառի առաւօտ է. Աստղիկի տօնը. ու վստահ եմ դիցուհին կը լսէ աղօթքս:

Ա. Թ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԻՒՆԸ բոլոր մրցանիշները պիտի կոտրէ 1988–ին, քանի որ 33,6 միլիառ կը նախատեսուի: Յանցաւորները կը նկատուին հիւանդութեան եւ ծերութեան տոուկները եւ Մարէն առաջ, կառավարութիւնը միջոցներ պիտի առաջարկէ: 1986–ին, բացը 19,9 միլիառ էր, 1987–ին՝ 13,8 է նախատեսումը եւ 33,6՝ 1988–ին:

ՓԱՐԻԶ կը փորձէ Իրանի հետ խզումին կանոնաւորումը ապահովել եւ այս առնչութեամբ Արտաքին նախարարը նամակ մը ղրկած է Գերմանիոյ Արտաքին նախարարին, որպէսզի միջամտէ Պարսիկ նախարարապետին մօտ, որ պաշտօնական հիւրն է Պոնի Կառավարութեան: Նախարարապետը, ատկայն, Թորի – Կորճի փոխանակումի վրայ կը պնդէ, ինչ որ Ֆրանսա չընդունիր: Միւս կողմէ, Փասքուա հերքեց թէ Ֆրանսական հակալրտեսական ծնօրէնութիւնը (Տէ – Էմ – Թէ = Հոզամասի Ապահովութեան Տնօրէնութիւն) զազտնի թղթածրար մը յանձնած ՏՀայ Շիրաքին, ինչպէս կը զրէր «Լիպերասիոն» Հինգշաբթի օր: Ներքին նախարարը աւելցուց նոյնիսկ. – «Երբեք ուղղակի խնդրոյ առարկայ չենք եղած Իրանը», ինչ որ ծաղրանկար մըն ալ ներչընչած էր «Մաթէն»ի, Ուրբաթ օր, ուր Փասքուա կ'ըսէ. – «Ոչ, բան մը չի գիտեր Ռամէյնի, ճղնաւորութեան եւ խոհումի մէջ թաղուած կ'ապրի այդ սուրբ մարդը»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹՈՄՍԸՆ (ազգայնացած) ընկերութիւնը աշխարհի Թիւ 3–ը պիտի դառնայ էլեկտրոնիկի ասպարէզին մէջ, ճափոնական Մաթսուշիթայի եւ հոլանտական Ֆիլիփսի եւին, գնելէ ետք ամերիկեան ձեռքբռլ էլեկտրիքի էլեկտրոնիկ ճիւղը: Ասոր փոխարէն ալ, Թոմսըն Ամերիկացիներուն կը ծախէ իր բժշկական (չորագիտական) ճիւղը: Բայց, երկու ճիւղերը նոյն տարողութիւնը չունին եւ Թոմսըն պարտի 5 միլիառ վճարել ամերիկեան ընկերութեան: Աչխատանքի ընդհ. համադաշնակցութիւնը (Սէ – ժէ – Թէ) կը դատապարտէ «Ազգային հարցուտութեան այս նոր լքումը», եւ կը չեշտէ, որ այս կարգադրութիւնը «ծանրակչիռ վիճակ մը կը ստեղծէ Ֆրանսայի աչխատաւորներուն եւ թեքնոլոժիին համար»:

ԼՈՆՏՈՆի մէջ, պազեսթինցի ծաղրանկարիչ մը (քուէյթեան Ալ Քապաս թերթին աչխատակից) զնդակ մը ստացած է դէմքին Քէնզինկթընի փողոցի մը մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կեդրոնը չուրջ հարիւր թաթարներ նոր ցոյց մը ըրած են Ղրիմ վերադառնալու արտօնութիւն պահանջելով: Յուլիս 9ին, ապահովութիւն տրուած էր իրենց, որ պետական յանձնախումբ մը կազմուած է Գրոմիկոյի նախագահութեան տակ հարցը քննելու համար, բայց թաթարները չատ վստահութիւն չունին յանձնախումբին բուն նպատակներուն վրայ:

ՊԻՏՐՈՒԹի մէջ, իսլամական ճիհատը հերքեց թէ երկու պատանդ զնդակահարելու սպառնալիք ըրած ըլլայ, բայց չեզոտեց թէ այն պարագային ուր իր պահանջներուն զոհացում չտրուի, ոչ մէկ Ֆրանսացի պատանդ ողջ դուրս կ'ելլէ Պէյրութէն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի մէջ տօթէն 28 հոգի մեռած է անցեալ Կիրակիէն ի վեր: Աթէնքի մէջ, ջերմաչափը 44 աստիճանի հասած էր: Մէթրոյի բացօթեայ դիծն ալ որ սած էր: Մէթրոյի բացօթեայ դիծն ալ որ փրկիչ կը տանի, ընդհատուած է, երկաթգիծերու ընդլայնումին պատճառաւ: Զորեքչաբթի օր միայն, 17 հոգի մեռած է սրտի թէ շնչառութեան անհանգստութեանց հետեւանքով (49–էն 83 տարեկան): Իչխանութիւնները կոչ ըրած են ժողովուրդին որ ջուրը խնայէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՔԻԱԹՈՎ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ – ՅՈՒԼԻՍ 10 – 16)

«ԴԻՊԼԻՊԻԴՕ»Ի ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ ԽԱՄԱՃԻԿՆԵՐՈՒ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Յովհաննէս Թումանեան խամաճիկներու թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է «Դիպլիպիդօ»ի առաջին ներկայացումը, ըստ Ազատ Արմազեանի թատերախաղի: Նիւթը հետեւեալն է. հարազատները կը բաժնեն իրենց մէջ տակաւին ողջ մարդու մը ժառանգութիւնը. այդ մասին իմանալով մարդը կը յայտնէ, թէ իր ամբողջ ունեցուածքը կտակած է ոմն Քարամպոլի. Այս լսելով «ժառանգորդները» կը սկսին փընտրել քարամպոլը, որպէսզի զայն սպանեն Կամ տախտին հրաժարիլ ժառանգութենէ: Բեմադրիչն է Ա. Համբեան, նկարիչը՝ Ա. Սարգսեան, երաժիշտը՝ Ա. Վարդանեան, պարուսոյցը՝ Կ. Մարտիրոսեան, բանաստեղծը՝ Ց. Յովհէեան:

***

ՇԱՐԱ. ՏԱԼԵԱՆի ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՑԹ

Երեւանի Դերասաններու Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Շարա Տալեանի: Երգի վարպետին, թատերական եւ երաժշտական դէմքին մասին զեկուցումով հանդէս եկած է Ցիցիլիա Բրուտեան: Շարա Տալեան համբաւաւոր հայ աչուղական զերդաստանին կը պատկանի. մանկութենէն դաստիարակուած է աչուղներ Ջիւանիի եւ Շերամի միջավայրին մէջ: Կրթութիւնը ստացած է Թիֆլիսի Ներսիսեան վարժարանը, աչակերտելով Գրիգոր Սիւնիի եւ Սպիրիդոն Մելիքեանի: Շարա Տալեան օժտուած էր զօրեղ ձայնով (թէնոր, յետագային՝ պարիթոն): 1912–ին՝ Ալեքսանդրապոլ, Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ» օփերայի առաջին ներկայացման մէջ հանդէս եկած է Սարոյի դերով, մնալով այնուհետեւ այդ դերին անդերազանց մեկնաբանը:

Պետերբուրգի երաժշտանոցը աւարտելէ ետք ան հանդէս եկած է Անդրկովկասի կարգ մը քաղաքներու խումբերուն մէջ իբրեւ երգիչ, դերասան: 1924–ին Շարա Տալեան մեկնէր էր անոնցմէ, որոնց ջանքերով Լենինականի մէջ ներկայացուեցան օփերաներ եւ օփէրէթներ, որոնց մէջ Շարա Տալեան հանդէս եկած է Հայկանոյշ Դանիէլեանի, Լեւոն Խաչկէ – Ցովհաննիսեանի հետ՝ Ալեքսանդր Մելիք – Փաշայեանի նուագակցութեամբ: 1927–ին տեղափոխուելով Երեւան՝ ան հիմնած է «Հայ աչուղներ» համոյթը, յետագային՝ «Սայաթ Նովա» հայկական դուսանական համոյթը: Շարա Տալեան Սայաթ Նովայի, Շերինի, Ջիւանիի, հայկական ժողովրդական երգերու, հայ միջնադարեան տաղերու լաւագոյն մեկնաբանն էր: Երգահան Մուշեղ Ազատեանի հետ ան դրի առած է, կազմած եւ խմբագրած Սայաթ Նովայի երգերը եւ հաւաքած ու կազմած է Ջիւանիի երգերու առաջին ձայնագրային հաւաքածոները: 1933 – 1954 թուականներուն ան իրրեւ առաջնակարգ մենակատար Երեւանի օփերային մէջ մարմնաւորած է աւելի քան 30 դերեր:

***

ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱԴՐՈՅԹ ՄԸ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը օժտուած է նոր համադրոյթով մը, որ

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Վարդէ զգեստ կարեցէք
Վարդէ պսակ շարեցէք
Վարդեվիներ վառեցէք
Վարդով շուրջպար պարեցէք

Հայն ուրիշի նման չէ
– Ինչպէս հիւղը վրան չէ –
Խինդն ու պարը լման չէ
Երբ տէրտէրը վկան չէ

Վարդի թերթեր թափեցէք
Վարդի անոյշ եփեցէք
Վարդով շաքար ծեփեցէք
Վարդաջուրով լափեցէք

Այսօր նախնեաց մեծ տօն է
Խոր դարերէն մեզ ձօն է
Ծեր արմատը միշտ հոն է
Ոստերն ամբողջ կոկոն է

Վարդի կոկոն բաղեցէք
Վարդը ծամով մաղեցէք
Վարդով ծոցեր տաղեցէք
Վարդերու տակ թաղեցէք

Մեհեանները լուած չեն
Ապետները մեռած չեն
Հին սիւները ծռած չեն
Բորբ բառերը սառած չեն

Ոգիներով յորդեցէք
Զոհի դանակ սրցուցէք
Խոյ ու աքլոր մորթեցէք
Աղաւնիներ թռցուցէք

Սէր ու հաւատք անմահ են
Ժամ ու խորան սօս ծառ են
Քէն ու պայքար սոսկ ճառ են
Տէ՛րն ու մերոնք պայծառ են

Ծաղկեայ օթոց փռեցէք
Թափօր եղէք, շարք կեցէք
Տէր հայր, խաչով սփռեցէք
Ջուր, լոյս եւ յոյս սրսկեցէք:

ՋԱՐԵՀ ԽՐԱԽՈՒՆԻ
14 — 7 — 1960

ԺԹ· դարու արհեստանոց մը եղած է, վերահաստատուած մասնագէտներու կողմէ: «Կումայրի» պատմա – ճարտարապետական արգելավայրը – թանգարանի պատուէրով չինարարները նորոգած են կամարակապ չինութիւնները եւ ճարտարապետական կառոյցներու համոյթը ամբողջացնելու նպատակով աւելցուցած երկրորդ յարկը: Շինութիւնը կը զարդարէն քանդակագործ Զ. Կոչոյեանի «Պեգասի հետ» եւ նկարիչ – զարբին Հ. Հայրապետեանի «Կերպարուեստ» գործերը: Առաջին յարկի կամարակապ դահլիճը վերածուած է ցուցասրահի, ուր բացուած է կեդրոնի անոներու նկարչական աչխատանքներու ընդարձակ ցուցահանդէսը: Շուրջ տասնամեակ մը ի վեր Լենինականի մէջ կը բանի մանկական գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը, որ ունի լաւագոյն պայմաններ՝ պարապարահներ, փորձի սենեակներ, արուեստանոց – ներ, դահլիճ: Կերպարուեստի, կիրառական արուեստի, պարարուեստի, երաժշտական ու երգչախմբային արուեստի 14 արուեստանոցներու 30 խումբերու մէջ կ'ուսանին չուրջ հազար երախաներ:

ԳՐՔԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

CATALOGUE DES «INCUNABLES» ARMENIENS (1511 / 1695)
OU
CHRONIQUE DE L'IMPRIMERIE ARMENIENNE, *par R. KEVORKIAN, Patrick CRAMER Editeur, Genève,* 1986.

Բազմարժէք՝ եւ իր տեսակին մէջ բազմապիսի աշխատութիւն մըն է այս «Յուցակ հայ հնատիպներու» գործը, որ Ռ. Գէորգեան կը դնէ ընթերցողին առջեւ: Անոր իսկական նշանակութիւնը կը թելադրուի հատորին ենթախորագիրով, որ մեզի կը խոստանայ «Հայ տպագրութեան ժամանակագրութիւն» մը, ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերու երկայնքին: Բայց հակառակ իր անհրաժեշտօրէն խիստ ու գիտական ներկայացումին, աշխատանքը մեզի կ'առաջարկէ համբերատարութիւն մը ժամանակին մէջ, գէթ մեր ուշ Միջնադարը, գէթ նախասիւռեքեան Սիւռեք մը, գէթ այն նորագոմի ընդարձակ ճեռնարկը, որ կը սկսի տպագրութեան արհեստին իւրացումով: Այս երկու դարերը, պատմութեան մէջ իրենց անօրինակ դաժանութեամբ ծանօթ՝ կը կազմեն նոյն ատեն մշակութային ենթահողամածի հիմնուածքի անառարկայ մը, տենդ մը և կը պատասխանեն անկասկած ԺԹ. դարու Զարթօնքը: Ժամանակն է ասիկա, երբ ճեռագիրը, կղերը, կրօնքը, գրաբարը զանգաղօրէն տեղի կուտան տպագիրին, աշխարհականութեան, աշխարհաբարին առջեւ եւ որուն մանրապատումն է, որ կը գրուի այստեղ:

Գէորգեանի հատորը կը բացուի Փրոֆ. Ժան – Փիէր Մահէի երկվեղու (անգլերէնֆրանսերէն) ընդարձակ եւ ինքն իր մէջ ահագին նիւթ բովանդակող յառաջաբանով, ուր հեղինակը կը ներկայացնէ «Հայ առաջին տպագիր գրքերու տպին»: Ճատ լուրջ, մանրամասն – (այնքան որ յառաջաբան մը կ'արտօնէ) – եւ ինքն իր մէջ բաւ, առանձին աշխատութիւն մըն է ասիկա հայ տպագրութիւնը ոտքի հանող մտայնութեան, զայն կազմաւորող զգաստիարաբաժնական կազմածին վերլուծումը յատկացուած: Հնատիպ հատորներու բովանդակութեան քննութեամբ, ըլլան ատոնք չատ ծանօթ Ուրբաթագիրքը, կիպրիանոսը կամ Տաղարանն ու Աշխարհացոյցը, եւ դեռ Պիպլիա Թաղաբին պատմուճաքիւնը, թէ անթիւ աղօթագիրքերը, հանելուկի, առակի նուիրուած հրատարակութիւնները, հեղինակը կը կապէ այս արտադրութիւնը ժամանակի հայ վաճառականութեան, խօճաներուն հետ, որոնց մտաւոր պէտքերը չեն սահմանափակուիր միայն կրօնական հատորներով: Հայ տպագրութեան նիւթական զօրավիզներէն մին, միւսոն ըլլալով Եկեղեցին, վաճառական դասակարգը՝ Արեւմուտք ապաստանած կամ Օսմանեան կայսրութեան ծովային քաղաքներուն մէջ, կը փնտռէ ո՛չ միայն ժամանցի նիւթ, ապա նաեւ գործնական գիտելիքներ. գիրքին կը պահանջէ քիչ մը աւելի առօրեայ պէտքերու գոհացում: Ինչ որ տպագրիչը կը մղէ, տպելու լեզուական կամ տոմարական հրատարակութիւններ: Այսպէս է որ Ամստերդամ ապաստանած Ղուկաս Վանանդեցի կը հրատարակէ իր Գանձ Ձափոյ կշռոյ թուոյ եւ դրամից աշխարհի հատորը, որը ուրիշ քան չէ եթէ ոչ վաճառականական ձեռնարկ մը, «ի պէտս վաճառականաց» մը:

Աշխարհականացման այս չատ որոշ ձգտումին առընթեր կայ, դեռ գոյութիւն ունի կրօնական արտադրութիւնը: Փրոֆ. Մահէ, ինչպէս գրքին հեղինակը աւելի անդին, ցոյց կուտայ թէ ինչպէս Արեւմուտք հաստատուող հայ տպագրութիւնը իր առաջին քայլերուն իսկ կը բախի Հռոմէական եկեղեցւոյ յարուցած դժուարութիւններուն: Հայ տպագրութիւնը թէ՛ կռւանխնձորն է, թէ՛ ալ միջոցը այն «զգաստիարաբաժնական պայքարին, որ կը հակադրէ Հռոմէական եկեղեցւոյ միսիոնարները Հայ եկեղեցւոյ հեղինակութեանց» (ներածութիւն, էջ՝ ԺԹ): Անհուն ճարպիկութիւն ու ձեռներէցութիւն պէտք է հայ Կղզերին ու տպագրիչին, որպէսզի կարենայ դիմագրել այս հին ու նոր պայքարին: Տպագրութիւնը սակայն կը յաջողի զանգել այս խոչընդոտները, կրօնական պայքարէն անդին կատարել մշակութային աշխատանք, որուն արդիւնքը պիտի ըլլան Ոսկան Երեւանցիի Աստուածաշունչը (1666), Վանանդեցիներու Ա. Դաւրիժեցիի պատմութիւնը (1668) կամ Խորենացիի պատմութիւնը (1695):

Ռ. Գէորգեանի աշխատանքին գլխաւոր մասը կազմուած է աւելի քան 200 հատորներու ցուցակէ մը: Կը տրուին մեզի ո՛չ միայն հատորին մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններ – խորագիր, տպագրիչ, տեղ, թուական, բովանդակութիւն, եւայլն – այլեւ ու մանաւանդ բոլոր յիշատակարանները: Ծանօթ է ձեռագրական յիշատակարաններու կարեւորութիւնը. նուազ ծանօթ են հնատիպներու յիշատակարանները: Գէորգեան հրատարակած է բոլորին բնագիրները եւ կատարած անոնց ֆրանսերէն թարգմանութիւնները, իրենց ծանօթագրութիւններով: Այս էջերը, ըստ իս, մեծապէս չահեկան են, ոչ միայն իրենց պատմութեան արխիւային առաջք, այլեւ որպէս անմիջական վկայութիւններ մարդոցմէ, գէպքերէ, զազափարներէ: Կան յիշատակարաններ, որոնք մեզ կ'առաջնորդեն ուզածնիկէ տպագրիչին կենսագրութեան, արհեստանոցին, շրջապատին:

Հատորին գլխաւոր արժանիքներէն մէկն է, ըստ իս, զուտ գիտական, չոր ու ցամաք աստաղէին վերաբաստադրութեան հետ, անոր պարզումը, ժամանակի պատկերացման մը իւրովիր եւ մշակութային այն «համարկումին», որ տպագրութեան իւրացումը կը կազմէ: Ցայտնի է, որ ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն՝ հայ տպագրութիւնը կը ծնի Արեւմուտքի մէջ՝ Իտալիա, Ֆրանսա, Հոլանտա եւ միայն յետոյ՝ կը տեղափոխուի Պոլիս ու Նոր Ջուղայ: Իսկական անդաստական, խառնուածք մը ունի անիկա, հատատուութեանց բարիքէն բոլորովին զուրկ, ենթակայ՝ նախաձեռնողի ճակատագրին եւ արեւմտեան աշխարհի այլազան ճնշումներուն: Գէորգեան կը յաջողի քայլ առ քայլ հետեւիլ տպարաններու եւ տպագրիչներու հետքերուն, յիշատակարաններու կամ այլ, մանաւանդ օտար ու քիչ օգտագործուած աղբիւրներու չնորհիւ կը վերակազմէ հայ գրքին քաղաքական, կրօնական, գաղափարական պատմութիւնը, որը ի վերջոյ մշակութային ամբողջին յայտնարարն է: Դէպքերու, դէմքերու, մանրամասնութիւններու հանդէպ ընկալուչ կեցուածք մը կարելի կը դարձնէ այս կենդանի վերականգնումը ժամանակին, ուրկէ բացակայ չէ արդիականին մեկնաբանութիւնը: Այսուհանդերձ հեղինակը չի մոռնար գրքին նիւթեղէն եղերքը. – ձեւաւորումը, գրատեսակները, զարդերը, պատրաստութիւնը, գինը, վերջապէս ցրուումն ու ընթեցողները, եղերք՝ որոնք բոլորն ալ վերջ ի վերջոյ կը տանին մշակութային կազմածին եւ կը լուսաւորեն մարդը: Ստացեալ կերպով բաւած՝ Յուցակի հատորները բաշխուած են ըստ տպարանի, քաղաքի ու թուականի, ըստ նաեւ ուղղութեան: (Կաթողիկէ հրատարակութիւններ, Արեւելագիտութիւն, եւայլն): Ասիկա կը տեղեկ որոշ անխուսափելի թերեւս, աշխարհագրական ցրուումին համապատասխանող սըխռում մը, որ կը նեղէ միւղի ընթերցումը: Պարզ է. այս հատորը վէպ մը չէ, ոչ ալ փոդիումներէ պատմութիւն մը, որ կարգաս մէկ շունչով ու մոռնաս:

«Յուցակը» կը կապէ ամբողջական պատկերը հայ տպագրութեան, սկիզբէն մինչեւ Վենետիկի Մխիթարեան արտադրութիւնը: Անիկա չատ առատ նիւթ կը հայթայթէ մտաղէտներու վաղանցին իր մանրամասն ու խղճամիտ տուեալներով եւ նպաստով մինչեւ հիմա կատարուած աշխատանքին: Հատորը սակայն աւելի է քան մասնագիտական ցուցակ մը: Իրրեւ այս՝ կրնայ հետաքրքրել հայ գրքով հետաքրքրուող ընթերցողը, եթէ այս մէկը նախասիրութիւն մը ունի գէպի ճշդրիտն ու վաւերականը:

Գ. ՊՐԼՏԵԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

«ԱՐԱՐԱՏ»ի պատմութիւնը

Ե. ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ
(1978 — 1987)

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՍՊԱՍՈՒՄՈՎ

«Արարատ» 1978–ի մրցաշարքը սկսաւ նոր մարզիչ Ն. Գուլիայեւի դիմաւորութեամբ: Առաջին հանդիպումներուն իսկ անյաջողութեան մատնուելով, «Արարատ»ի ղեկավարութիւնը ստիպուեցաւ խումբ վերադարձնել փորձառու վեթերաններ Ա. Աբրահամեանը, Ն. Մեսրոպեանը եւ Ա. Անդրէասեանը: Այդ քայլը դրական ազդեցութիւն ունեցաւ, սակայն ընդհանուր առմամբ այդ տարի «Արարատ»ի խաղը հեռու էր գոհացուցիչ ըլլալէ: Երթի խաղերուն տակաւ արդիւնքներ ցուցաբերելուն հետեւանքով խումբին մարզիչը պաշտօնէ արձակուեցաւ: Դարձի մրցաշարքին «Արարատ» պաշտօնական մարզիչ չունէր. այդ պարտականութիւնը ստանձնած էր Լ. Զախարով:

1979–ին «Արարատ»ը մարզելու հրաւիրուեցաւ Ի. Բեգա, որ կրցաւ խումբին մարտունակութիւնը բարձրացնել: Խումբը կազմուած էր առաւելաբար երիտասարդ մարզիկներէ՝ Աշոտ Ներսէսեան, Ա. Քերոբեան, Ռոբեր Գալստեան, Բ. Մելիքեան, Անդրանիկ Ներսէսեան, Ս. Յովհաննիսեան եւայլն: «Արարատ» յաջող արդիւնք ձեռք ձգեց, գրաւելով 7–րդ տեղը: Յաջորդ մրցաշարքին Երեւանցիները մէկ աստիճան նահանջեցին դասաւորման մէջ:

1981–ին խումբը գիջեցաւ իր գիրքերը: Դարձեալ «Արարատ»ի համակիրները տագնապալի օրեր ապրեցան: Յաջորդ տարին, խումբին գլխաւոր մարզիչ նշանակուեցաւ հայկական Ֆութպոլի լուսաւոր դէմքերէն մին՝ Արկադի Ասլանեան, որ մարզիչի իր մկրտութիւնը ստացած էր Աբովեանի «Կոտայք»ի մէջ, երեք տարի յաջողութեամբ աշխատելով այդ խումբին հետ: Բնաւորութեամբ խրոտտպտանջ մարզիչը իր գործունէութիւնը սկսաւ խումբին ապրելակերպի ու խաղի կարգապահութեան ամրապնդումով, ինչ որ բարերար ազդեցութիւն թողուց «Արարատ»ի խաղարկութեան վրայ:

1982–ի ախոյենութեան անդրանիկ հանդիպումին «Արարատ» Օդեսայի մէջ յաղթեց «Չերնոմորեց»ի, որմէ ետք տարաքանի մը յաղթանակներ եւս, որոնց շնորհիւ գտնուեցաւ առաջատարներու չարքին, քանի մը շրջան նոյնիսկ գլխաւորելով դասաւորումը: Յետագային խումբին մէջ հարցեր առեղծուեցան, մեքենան խանգարուեցաւ, ինչ որ պատճառ եղաւ, որ մրցանակներու յաւակնող խումբը կէտեր կորնցնելով գոհանար 5–րդ տեղով: Յամենայն դէպս, ասիկա կարելի է մեծ յաջողութիւն նկատել, քանի որ նախորդ տարուան հետ բազդատելով «Արարատ» ինք աստիճան բարձրացած էր դասաւորման մէջ: Կարեւոր է նաեւ այն՝ որ զգալի կերպով բարձրացած էր խումբին եւ կարգ մը մարզիկներու խաղին մակարդակը: Յովհաննիսեան Հայաստանի մարզիկներէն առաջինը եղաւ, որ Խորհրդային Միութեան հետ մասնակցեցաւ աշխարհի ախոյենութեան աւարտական մրցումներուն:

«Արարատ»ի խաղը մեծ յոյս կը ներշնչէր մարզասէրներուն: Սակայն, ինչպէս չատախ պատահած էր խումբին հետ, այս անգամ ալ յոյսերը չիրականացան: 1983–ին Երեւանցիները զարձեալ յայտնուեցան 14–րդ դիրքի վրայ: Ախոյենութեան սկիզբը ոչ ոք կրնար դուչակել դէպքերու նման ընթացք մը, քանի որ «Արարատ» սքանչելի մեկնարկ ունեցաւ: Իր դաշտին վրայ յաղթելով Կիեւի «Դինամօ»ի (2 – 1), «Մետալիստ»ի (1 – 0), «Արարատ» դիջեցաւ Մոսկուայի «Տորպեդո»ի, բայց այնուհետեւ երեք անընդմէջ յաղթանակ տարաւ ԲԿՄԱ–ի, «Ժալգիրիս»ի եւ Խորհրդային Միութեան ախոյեան Մինսկի «Դինամօ»ի դէմ եւ 6 խաղերէ 10 կէտ չահելով դիմաւորեց դասաւորումը: Այս արդիւնքները չատերուն իրաւունք կուտային ենթադրելու, որ «Արարատ» անպայման կը գտնուի մրցանակակիրը: Սակայն, այնուհետեւ եօթը խաղերէ ոչ մէկ յաղթանակ տանելով, աւելին՝ է'ր իսկ դաշտին վրայ պարտութիւններ կրելով, «Արարատ» ախուր վերջաբան ունեցաւ եւ յայտնուեցաւ դասաւորումը եղրափակողներու չարքին մէջ:

Եւ զարձեալ մարզիչներու կազմի փոփոխութիւն, որ այս անգամ աւելի արագ բնոյթ կրեց: Երեք տարուան ընթացքին երեք անգամ փոխուեցաւ խումբին ղեկավարութիւնը: 1984–ին, տասը տարուան ընդմիջումէ ետք, «Արարատ»ը կրկին գլխաւորեց Նիկիտա Սիմոնեան. յաջորդ մրցաշրջանի սկիզբները գինք փոխարինեց Լ. Զախարով: Սակայն ան ալ նոյն բախտին արժանացաւ՝ իր տեղը գիջելով Արկադի Անդրէասեանի: Այս՛, այդ տասնորումը եղրափակողներու չարքին մէջ:

Եւ զարձեալ մարզիչներու կազմի փոփոխութիւն, որ այս անգամ աւելի արագ բնոյթ կրեց: Երեք տարուան ընթացքին երեք անգամ փոխուեցաւ խումբին ղեկավարութիւնը: 1984–ին, տասը տարուան ընդմիջումէ ետք, «Արարատ»ը կրկին գլխաւորեց Նիկիտա Սիմոնեան. յաջորդ մրցաշրջանի սկիզբները գինք փոխարինեց Լ. Զախարով: Սակայն ան ալ նոյն բախտին արժանացաւ՝ իր տեղը գիջելով Արկադի Անդրէասեանի: Այս՛, այդ տասնորումը եղրափակողներու չարքին մէջ:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՄՏԱՍԵԻԵՈՒՄՆԵՐ

Անժխտելի իրողութիւն է որ կանայք, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ իրենց ներկայութեամբ կը փայլին բազմաթիւ տպարէզներու մէջ, մասնաւորաբար հանրային ապաստարկութեանց կեդրոններուն: Բայց մանաւանդ, սա վերջին ժամանակներուն, անոնք կը տիրապետեն, այրերէն չատ աւելի, հեռատեսիլի աշխարհին մէջ, անոր ամբողջական կայանները: Բայց ոչ միայն, օրուան յայտարիրները ներկայացնող, այսինքն խօսնակները, այլեւ լրատուութեան կառուածներուն մէջ: Եթէ ուշադրութիւն ընծայէք, օրուան լուրերը հաղորդող լրագրողը, քաղաքական, ընկերային եւ այլ տեսակի դէպքերու անցուդարձերը յայտարարած պահուն, երբ ձայնը կուտայ, մասնաւոր թղթակցի մը, աւելի ճիշդ ըսենք խօսակցի մը, ընդհանրապէս կին մը կ'ըլլայ այս վերջինը: Փոքր օրինակ մը, Սէուլի եւ Հայիթիի վերջին տեսագրումը եղրափակողներու չարքին մէջ:

Եւ զարձեալ մարզիչներու կազմի փոփոխութիւն, որ այս անգամ աւելի արագ բնոյթ կրեց: Երեք տարուան ընթացքին երեք անգամ փոխուեցաւ խումբին ղեկավարութիւնը: 1984–ին, տասը տարուան ընդմիջումէ ետք, «Արարատ»ը կրկին գլխաւորեց Նիկիտա Սիմոնեան. յաջորդ մրցաշրջանի սկիզբները գինք փոխարինեց Լ. Զախարով: Սակայն ան ալ նոյն բախտին արժանացաւ՝ իր տեղը գիջելով Արկադի Անդրէասեանի: Այս՛, այդ տասնոր

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՑՐՈՒԹի Նշան Փալանճեան ձեմարանի պարտէզին մէջ, Յուլիս 2–ին, տեղի ունեցած է նախակրթարանի եւ միջնակարգի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Տիկին Ա. Քիւրքճեան: Ցայտաղիրը բազկացած է հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերէ, արտասանութիւններէ եւ թատերական պատկերներու ներկայացումէ: Ձեմարանի արեւմտեան բաժինը այս տարի ունեցած է 83 աշակերտ՝ 25–ը մանկապարտէզ, 33–ը՝ նախակրթարան եւ 25–ը միջնակարգ: Պուրճ Համուտի ձեմարանը ունեցած է 617 աշակերտ՝ 153–ը մանկապարտէզ, 238–ը՝ նախակրթարան, 152–ը՝ միջնակարգ եւ 74–ը՝ երկրորդական բաժնին մէջ:

Ձեմարանի Պուրճ Համուտի բաժնի ամավերջի հանդիսը տեղի ունեցած է Յուլիս 4–ին: Այս բաժինն չրջանաւարտ եղած են 24 աշակերտներ: Տնօրէնը՝ Հրաչ Տաճնապետեան, իր խօսքին մէջ նշած է, թէ յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանին միջնակարգ եւ երկրորդական բաժինները կը փոխադրուին նոր կառուցուող ձեմարանի համագրոյքը:

***

ՀԱԼԷՊի Քարէն Եփփէ ազգային ձեմարանի ամավերջի հանդիսը տեղի ունեցած է Յունիս 20–ին, ձեմարանի չրջափակին մէջ: Ներկայ եղած են պետական անձնաւորութիւններ, ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ չուրջ երկու հազար հանդիսականներ: Ձեմարանին երդչախումբը, ղեկավարութեամբ Թիրայր Բէխեանի, մեկնարանած է հայերէն եւ արաբերէն խմբերգներ: Տնօրէնը՝ Անդրանիկ Խաչատուրեան, կարդացած է ուսումնական տարեշրջանի տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի, որ անցնող տարեշրջանին ձեմարանը ունեցած է 1146 աշակերտ – աշակերտուհի: Ձեմարանի 40–ամեակի հունձքը եղած է 133 չրջանաւարտ: Վկայականներու բաշխումը կատարած եւ հուսկ բանքը արտասանած է առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի աշաղուրկներու եւ խուլերու հաստատութեան սրահին մէջ, Յունիս 25–ին, տեղի ունեցած է վարժարանին ամավերջի հանդէսը: Տնօրէնուհին՝ Մանիկ Մաքինեան, տեղեկութիւններ տուած է աշաղուրկներու եւ խուլերու դպրոցներու դրութեան եւ աշխատանքին մասին: Գործադրուած է զարուեստական յայտագիր մը, բազկացած արտասանութիւններէ եւ տրամախօսութենէ, մասնակցութեամբ խուլ աշակերտներու: Հաստատութիւնը տուած է երեք չրջանաւարտներ: Հուսկ բանքը արտասանած է Ինամակալութեան տեսնուպետ վեր. Աբրահամ Սարգիսեան:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Քէօլնի Երաժշտանոցին մէջ, Յուլիս 14–ին տեղի ունեցաւ «Մէնեճէրսն Մրցանակ»ի 1987–ի դափնեկիրներու նուագահանդէսը: Վարձատրուողներէն մէկն էր նաեւ լիբանանահայ չութահար Արա Մալիքեան, որ ելոյթ ունեցաւ դաշնակահարուհի՝ Մէրի Տրիւսի ընկերակցութեամբ:

Բացարձակ յաղողութեամբ մեկնաբանելով Շեթրաւսի, Ռավէլի եւ Պաղտասարեանի ստեղծագործութիւնները Արա Մալիքեան արժանացաւ ունկնդիրներու խանդավառ գնահատանքին:

Այս առթիւ, հակիրճ հարցազրոյցով մը, կարելիութիւն ունեցանք իր կենսագրութիւնը ամփոփելու, հետեւեալ ձեւով. –

Արա Մալիքեան՝ ծնած է 1968–ին Պէյրութ: Յաճախած է Փալանճեան ձեմարան: Ծանօթ է արաբերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ գերմաներէն լեզուներուն: 1976–ին չութակի նախնական ուսումը առացած է իր հօրմէ՝ Թիրայր Մալիքեանէ: 1983 եւ 1984–ին (Իտալիա) Սիէնայի մէջ հետեւած է չութակի կատարելագործման դասընթացքներու Ֆրանքօ Ճովլիի մօտ: 1984–ին Հանովէրի Երաժշտանոցին մէջ սկսած է իր ուսումը վրօֆ. Ե. Էլլէրմանի մօտ: 1988–ին չրջանաւարտ պիտի ըլլայ: Անկէ յետոյ, ծրագրած է հետեւիլ երկու տարուան մասնագիտացումի դասընթացքներու:

Բազմաթիւ ելոյթներ ունեցած է Լիբանանի, Կիպրոսի եւ Գերմանիոյ մէջ: 1985–ին մասնակցած է Ամերիկայի «Ասբէն» երաժշտութեան փառատօնին: Դարձեալ 1985–ին է, որ Հանովէրի Երաժշտանոցի «Քամըրմաներ Մրցանակ»ը շահած է: Իր չութակը որ 200 տարուան է, կը պատկանի Էպէրլէ Վարպետին:

Արա Մալիքեան կը խոստանայ ապագայ մը որ կարելի է խանդավառիչ նկատել: Հայկական երաժշտութեան հանդէպ իր ունեցած հետաքրքրութիւնը եւ մեկնաբանութիւնը շատ տպաւորիչ է: Միշտ համեստօրէն ան իր պատրաստակամութիւնը կը յայտնէ մասնակցելու նաեւ հայկական ձեռնարկներու:

Ա. Գ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԻՑՐՈՒԹի Նշան Փալանճեան ձեմարանի պարտէզին մէջ, Յուլիս 2–ին, տեղի ունեցած է նախակրթարանի եւ միջնակարգի ամավերջի հանդէսը: Բացումը կատարած է Տիկին Ա. Քիւրքճեան: Ցայտաղիրը բազկացած է հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերէ, արտասանութիւններէ եւ թատերական պատկերներու ներկայացումէ: Ձեմարանի արեւմտեան բաժինը այս տարի ունեցած է 83 աշակերտ՝ 25–ը մանկապարտէզ, 33–ը՝ նախակրթարան եւ 25–ը միջնակարգ: Պուրճ Համուտի ձեմարանը ունեցած է 617 աշակերտ՝ 153–ը մանկապարտէզ, 238–ը՝ նախակրթարան, 152–ը՝ միջնակարգ եւ 74–ը՝ երկրորդական բաժնին մէջ:

Ձեմարանի Պուրճ Համուտի բաժնի ամավերջի հանդիսը տեղի ունեցած է Յուլիս 4–ին: Այս բաժինն չրջանաւարտ եղած են 24 աշակերտներ: Տնօրէնը՝ Հրաչ Տաճնապետեան, իր խօսքին մէջ նշած է, թէ յառաջիկայ ուսումնական տարեշրջանին միջնակարգ եւ երկրորդական բաժինները կը փոխադրուին նոր կառուցուող ձեմարանի համագրոյքը:

***

ՀԱԼԷՊի Քարէն Եփփէ ազգային ձեմարանի ամավերջի հանդիսը տեղի ունեցած է Յունիս 20–ին, ձեմարանի չրջափակին մէջ: Ներկայ եղած են պետական անձնաւորութիւններ, ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ չուրջ երկու հազար հանդիսականներ: Ձեմարանին երդչախումբը, ղեկավարութեամբ Թիրայր Բէխեանի, մեկնարանած է հայերէն եւ արաբերէն խմբերգներ: Տնօրէնը՝ Անդրանիկ Խաչատուրեան, կարդացած է ուսումնական տարեշրջանի տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուի, որ անցնող տարեշրջանին ձեմարանը ունեցած է 1146 աշակերտ – աշակերտուհի: Ձեմարանի 40–ամեակի հունձքը եղած է 133 չրջանաւարտ: Վկայականներու բաշխումը կատարած եւ հուսկ բանքը արտասանած է առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի աշաղուրկներու եւ խուլերու հաստատութեան սրահին մէջ, Յունիս 25–ին, տեղի ունեցած է վարժարանին ամավերջի հանդիսը: Տնօրէնուհին՝ Մանիկ Մաքինեան, տեղեկութիւններ տուած է աշաղուրկներու եւ խուլերու դպրոցներու դրութեան եւ աշխատանքին մասին: Գործադրուած է զարուեստական յայտագիր մը, բազկացած արտասանութիւններէ եւ տրամախօսութենէ, մասնակցութեամբ խուլ աշակերտներու: Հաստատութիւնը տուած է երեք չրջանաւարտներ: Հուսկ բանքը արտասանած է Ինամակալութեան տեսնուպետ վեր. Աբրահամ Սարգիսեան:

ֆրանսական ճիւղերէն ներս: Անցեալները, կանացի փափկասուն ձայն մըն էր որ, ամենայն ախորժակով եւ խանդավառութեամբ, նկարագրականը կը ներկայացնէր, մարզական խաղերու ամէնէն կատաղի, բիրտ մակարդակին՝ կռփամարտի մէկ մրցումին: Մինչ քիչ վերջ, արական ձայն մըն էր որ կը ներկայացնէր, կնոջական հանդերձեղէններու, ներքնազգեստներու, ծոխափներու յատուկ այլեւայլ նորաձեւութեանց նմոյշները ... այլ «oli oraa pու վիւ», ինչպէս կ'ըսեն Ֆըրանացիք: ... Ցունիսի եւ Ցուլիսի ընթացքին, տեղի կ'ունենային, ինչպէս իւրաքանչիւր տարի, թէնիսի կարեւորագոյն հանդիպումները: Առաջինը՝ Փարիզ, Ռոլան կարոսի մէջ:

Կիներու բաժնին մէջ, աշխարհի թիւ մէկ ամերիկացի Մարթինա Նավրաթիլովա չախուռն պայքարէ մը վերջ, պարտութեան կը մատնուէր 18–ամեայ Գերմանուհի՝ Ըլթիֆէ Կռաֆի կողմէ: Այբեռու ընդհարումին, թիւ մէկ չեխ ախոյեան իվան Լենտըլն էր որ կը յաղթանակէր Շուեռացի Մաթ Վիլանտըրի: Սակայն մէկ ամիս վերջ, բոլորովին հակառնակ արդիւնքի մը կը յանգէր, այս անգամ, Ուիմպըլտընի (Անգլիա) բախումները:

Փարիզի երկու յաղթականները, կը զգեստուէին յաջորդաբար: Նավրաթիլովա Փարիզի իր ձախողութեան վրէժը կը լուծէր, նոյնինքն զինք յաղթահարող՝ կռաֆը պարտութեան մատնելով, մինչ Իվան Լենտլ, իր կարգին կը պարտուէր ուրբազալիացի՝ Փաթ Գաշի կողմէ: Այդ չրջաններուն, առաջին անգամ ըլլալով, տեղի կ'ունենար Ռըկպիի համաշխարհային մրցաշարքը:

Ֆրանսայի Ազգային խումբը քիչ մնաց գլուխ գործոց յաղթանակ մը տանէր, երբ պարտութեան մատնելէ վերջ Աւստրալիացիք, կը հանդիպէր վերջնականին, ընդդէմ հզօրակազմ Նոր – Զէլանտայի, որ սակայն չարաչար պարտութեան պիտի մատնէր զիրենք վերջնականին մէջ, ի դեմս հանելով արդարօրէն անուանած յաղթութեան դափնեպսակի իրենց յոյսերը: Պէտք է ըսել որ, Ֆրանսացիք չատ աւելի պատասխաններ արդիւնքներ ի ձեռք կը բերեն Ռըկպիի կազմածին մէջ, քան՝ ոմանք կը նկատեն: Անոնք քանիցս ընդհանուր յաղթանակներու տիրացած են հաւկթաձեւ գնդակի խաղարկութեան մէջ, քան կոչ գնդակին ... չէ պատահած երբեք որ Ֆրանսայի Ազգային խումբը, կամ ֆրանսական խումբեր չահին աշխարհի կամ եւրոպական գանագան տեսակի ոմանգնդակի բաժակի մրցումներ, մինչ ուրիշներ քանիցս չահած են զանոնք: Գալով Ֆրանսայի հեծանիւի չրջանին, որ այս տարի տարօրինակօրէն ծնունդ կ'առնէր... բարերախտաբար հեռուստ Պէրլինէն – յառաջիկայ տարի ալ, ինչո՞ւ չէ Հոմէն, ու միւս տարի գուցէ՝ Մոսկուան եւ չարունակաբար.... այսպիսով Ֆրանսայի չրջանը եւս հաւաստիրամ յաջորդ բը կը զառնայ եւրոպական Շուկային: Այն միչտ նոյն պատկերը կը ցուցաբերէ: Այսինքն թէ, յաղթանակի որոշումը լեռնային հանդրուաններն են, կամ ընդդէմ ժամացոյցի մաքառումները, ողորկ հանդրուաններուն անակնկալ մը չեն ցուցաբերեր, ընդհակառակն կը պահպահէ որ ամէնէն վերջիններէն մին այդ տեսակի վազքին առաջինը հանդիսանայ բայց առանց վախ պատճառելու վերջին յաղթանակի յաւակնութիւնը տանող զօրաւորներու:

Ամառնային մատնեւեռումներս, զիս կը տանին չատ հին տարիներու, այն եղերական պահուն, չեմ յիշեր 1924–ին կամ 25–ին, երբ այն տունի կռփամարտի միջին ծանրութեան Պոլսոյ ախոյեան մեր հայրենակից՝ Բազարատ, կը մրցէր ամերիկացի ծովային Պաթլինկ Քեյլլեի դէմ, մինչ Բազարատ դեռ առաջին րոպէներուն, ձեռք էր բերած կէտերու առաւելութիւն մը· բայց յանկարծ ուժասպառ իր վատնած չարունակական ճիգերուն հետեւանքով, սոսկալի հարուած մը կը ստանար հակառակորդին կողմէ, որ զինք գետին կը տապալէր, ուշաթափ, քանի մը վայրկեան վերջ, ճայնափիւռը կը հաղորդէր որ քաջարի կռփամարտիկը աւանդած էր իր հոգին: Այդ վայրկեանին, հանդիսականներուն, բայց մանաւանդ հայ հանդիսականներուն յուզումն ու ընդվզումը իր լրումին էր հասած:

...Բաւական օրեր արեւն ալ չաղթահարէն փայլելէ վերջ մայրաքաղաքիս երկնքին վերեւ, յանկարծ ինք եւս կը մատնուէր պարտութեան, ամպ, անձրեւ, անձրեւներու կատաղի տեղատարափին հարուածներուն տակ, բայց, այս առաւօտուն, հեռատեսիլի դարձեալ կանացի քնքուշ ... ձայն մը կ'աւետէր թէ, վտան իսկ, կորուսեալ արեգակը վերստին պիտի չաղթահարէ իր ճառագայթներուն ... տեղատարափով: Երկնային մարզական ընդհարումի տեսարան մըն ալ այս...

ԳԵՂԱՄ ՏԻՐ – ԱՆԴՐԻԱՍԵԱՆ

— «ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ —

Մ Ա Յ Ր Ի Կ

Անրի Վէրնէօճ

Թարգմանութիւն՝ Ա. Թ.

Ed. R. Laffont. Paris, 1985

Տեսակ մը պչրանքով կը փորձէր արդարացնել այդ դաժանութիւնը, դաւադանը ուղղելով ծառի մը գագաթին, կամ պարտէզի կարգ մը ծաղիկներուն: Իրեւ թէ կարծիքը հարցնելու համար իր թռոնիկին, որ մեծ չարժումներով կը պատասխանէր իրեն:

Եւ ապա դոյզը կ'անցնէր չաջորդ վարդի կոկոնի մը, որ փուչերը կը ցոյէր իր թերթիկներուն փթթումը պաչտպանելու պատրուակելով, դաղտնօրէն հանդարտեցնելով իր սրտի դողը:

Այս իրիկուն լռութիւն կայ միայն եւ մահը, որ կը չածի:

Իր բազմոցին մօտը, աքածուէ տախտակը, զոր ծունկերուն վրայ կը տեղաւորէր խաղի թուղթերը տարածելու համար, այլեւս պիտի չգործածուի սահմանեալ կանոններով «բախտ բանալ»ու, որ հակառակորդը ճշդող խարդախութիւններու չնորհիւ անպա՛տ չայողութիւններ կը զուչակէր մեր ծրագիրներուն, որոնք անչուչտ կ'իրագործուէին երկուքի վրայ մէկ համեմատութեամբ միայն:

Դարանները վրայ ալպոմներու դէպքեր· լուսանկարներով ու տարիներու ընթացքին հաւաքուած յօդուածներով կազմուած կեանքի այս գիրքերը, կը հանդիսանային տագնապեցնող ծերութեան իմ հայելին:

Իր ցած սեղանին վրայ խոհարարական իր տետրակը, ծանրաբեռնուած, խոհարարապետին՝ հօրս արբազրութիւններով, որ անդադար կը փոխէր ալիւրի, չաքարի, կարագի եւ խմորի չափը, կամ հաւկիթներու սպիտակուցը գնուրս կը ձգէր, որոշ բարելաւումներու համար:

Իր համեստ գրադարանէն, ուր Ա֊թալա, Դարերու հէքեաթը, Թչուառները եւ Մատամ Պովարի կ'ապրէին բարի դրացնութեամբ մը, դուրս քաչեցի այն, լինչ որ կրնայ մնալ ժամանակով մաչած ու կազմը քայքայուած գիրքէ մը, հայ բանաստեղծութեան ծաղկաքաղ մըն էր: Ծալուած էջերը կը նչէին իր նախասիրած քերթուածները:

Գիրքէն դուրս ինկաւ հոն պահուած նամակ մը: Պահարանին վրայ գրուած էր· – «Զաւակիս· կարդալ՝ մահէս ետք»:

Գրպանիս խորը կը սահեցնէի չեա մահու այդ ճայնը, որ ինծի պիտի խօսէր տակաւին: Գիրքը բացուած էր արնագոյն կարմիրով ընդգծուած քանի մը տողի վրայ·

Մենք խաղաղ էինք մեր լեռների պէս,
Դուք հողմերի պէս խուժեցիք վայրագ:
Մենք ձեր դէմ ելանք մեր լեռների պէս
Դուք հողմերի պէս ոռնացիք վայրագ:

Բայց մենք յաւերժ ենք մեր լեռների պէս
Դուք հողմերի պէս կը կորչէք վայրագ:

Կեանքի վերջին այդ դիչերուան մէջ, լուսաւորուած իր դիչերային լուսամփոփով, որպէս նաւու մը լուսարձակը՝ որ կը ծակէ խաւարը, դժուարին օրերու իմ կորիճ Մայրիկս ա՛լ չի պայքարիր: Խաղաղօրէն ան կը սպասէ այն վայրկեանին, երբ պիտի թողու իր մարմինը, մեկնելու համար իրականութիւններէ ալ անդին, ու ես պիտի մնամ իմ կասկածներուս, «մահէն ետք ոչի՛նչ»ներուս, մարմարեայ առած սալաքարուս ու մոխրահամ ոչինչուս:

Նէօյի, 1985, Մայիս 7

(Շար· 132 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մանուկ Մանուտեանի *մահուան առթիւ, Ֆրանսահայ կազմյս Խաչի Մարսէյլի շրջ մասնաճիւղերը՝ Սօսէ Մայրիկ, Զաւօ Շանթ, Լալա Սասունի եւ Նայիրի, կ'ընեն հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝* 1000 Ֆ. *լիբանահայ մանուկներու ֆոնտին,* 1000 Ֆր. *Մարսէյլի Հայ Դատի Յանձնախումբին։*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ԿԱՄ

Հանդէս Վերլուծական, թիւ 3 – 4

(Ջօրեան Հիմնարկի գործակցութեամբ)

հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Զարեհ Խրախունի *Խմբանպուլահայ դրականութիւնը*

Զարեհ Խրախունի *Սասւեր եւ Արձագանգ, Ուղիներ*

Պետրոս Ալահայտոյեան *Հին սրբութիւններու յայտնագործումը*

Գրիգոր Պըլտեան *Հասուածներ Հօր*

Պրիւնօ Սահակեան *Շքերթներ Ե.*

Յակոբ Օշական – Նիկողոս Սարաֆեան *Նամականի*

Վահէ Օշական *Մահէն անդին*

Մարկ. Նշանեան *Բանաքաղութիւնք ի ձէնջ*

Նիկողոս Սարաֆեան *Վէնոէնի Անտառը, Բ.*

Մարկ. Նշանեան *Գրական կանոնումը*

Ֆրիտրիխ Նիցչէ *Ողբերգութեան ծնունդը, գլուխ* 1 – 10 *թարգմանուած գերմաներէնէ, ծանօթութիւններով*

Հասորին գինն է՝ 200 Ֆ., *ներառեալ առաքման ծախքերը ստանալու համար, դիմել՝*

Revue GAM
3, rue Philippe Hecht
75019 PARIS
et Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince
75006 PARIS

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն։

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒԻՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՋԱՆԱՁԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «*Յառաջ*»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Թէեւ քանիցս կրկնած ենք, բայց ըստ երեւոյթին հարկ է անդամ մը եւս յիշեցընել մեր ընթերցողներուն որ պէտք չէ «Յառաջ»ի անունին գրել չէքեր, որոնք ԱՅՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆՈՒԱԾ են։ Ասիկա՝ չատ հասկնալի (հաշուապահութեան և ֆիսքի) պատճառներով։

«Յառաջ»ի վարչութիւնը յաւելեալ ծանրը աշխատանք մը կը տանի ընդունելով նուէրներու փոխանցումը, օգտակար ըլլալու համար բարեսիրական կազմակերպութիւններու եւ դիւրացնելու համար նուիրատուներու գործը, բայց, պարզ է որ ասոր ալ չի կրնար վճարել իրեն չպատկանող գումարներու վրայ։

Վարչութիւնը ստիպուած է ուրեմն եւս դրկել նուիրատուին, «Յառաջ»ի անուան գրուած եւ ուրիշին տահմանուած չէքերը։

Ջերմապէս կը խնդրենք, որ այս պարագան նկատի առնուի։

Շնորհակալութեամբ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԱԳԻՐ

Տէր եւ Տիկին Տօրք Տէր – Յակոբեան 500 Ֆ., Պր. Վահան Մոսաիչեան 500 Ֆ. կը նուիրեն Իսիի Եկեղեցւոյ պայծառութեան, փոխան ծաղիկի, Տիկին Գարտիւէ Մոզեանի մահուան առիթով։

Ինչպէս նաեւ՝ Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 100 Ֆ. կը նուիրեն Եկեղեցւոյ պայծառութեան փոխան ծաղիկի, Տիկին Թանէք Նաճարեանի (Ծնեալ՝ Ապրիլեան) մահուան առիթով։

ՎՐԻՊԱԿ. – Արմենուհի Գեւոնեանի յօդուածին մէջ. – *Յիշատակները ի խորոց սրտի* («Յառաջ», Յուլիս 22) Մ. Բաբայեանի մահուան թուականը պէտք է ըլլայ 1968 Հոկտեմբեր (եւ ոչ անշուշտ 1986, Գ. Էջ, Բ. սիւնակ)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Վիէն. – *Սոզոմոն Թիլպիեան ի պահատութիւն Հրաչ Փափազեանի նուիրատու յօդուածի հրատարակութեան* 50 Ֆ.։

ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Ս. ՅՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յուլիս 26, *Վարդավառ է։ Տօն է պայծառակերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ Մերոյ ի Թափոր Լերինն։*

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ։

Պատարագը կ'երգուի քառաձայն՝ Մայր Եկեղեցւոյ երգչախումբին կողմէ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Երկուշաբթի, Յուլիս 27, *յիշատակ է Մեռելոց։*

Նոյն Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10–*ին պատարագ կը մատուցուի։*

Պատարագին աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ վասն Հանգուցեալոց։

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Ժամը 10–*ին պատարագ։ Կը պատարագէ՝*

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԼԻՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, *ծօն է Պայծառակերպութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ կը մատուցուի։*

Ժամերգութիւն ժամը՝ 8·45–*ին։*

Պատարագ, ժամը՝ 10–*ին։*

***

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Յուլիս 26, *պատարագ կը մատուցուի։*

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՒԱԳ ՔՀՆԱ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Ս. Եկեղեցւոյ «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, գեկավարութեամբ՝ Պր. Յակոբ Արթահամեանի։

Իսկ Յուլիս 27, *Երկուշաբթի, յիշատակ է Մեռելոց։ Ժամը* 10–*ին կը կատարուի Ժամերգութիւն, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ վասն Հանգուցեալոց։*

ARMENIE 87

REPRISES DES VOLS DIRECTS

PARIS / EREVAN / PARIS

— EN BOEING 727 —

— DE LA COMPAGNIE AIR CHARTER —

FILIALE DE LA COMPAGNIE AIR FRANCE

CALANDRIER DES DEPARTS

DEPARTS	RETOURS
20 AOUT	04 SEPTEMBRE
03 SEPTEMBRE	18 SEPTEMBRE
17 SEPTEMBRE	02 OCTOBRE

DEPARTS DE MARSEILLE PAR VOLS REGULIERS
14 JOURS DONT 12 A EREVAN
— 2 NUITS (ALLER ET RETOUR) A MOSCOU

Du **05** au **18 SEPTEMBRE** — Du **03** au **16 OCTOBRE**

FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7240 Frs.

SPECIAL

Du **22 AOUT** au **04 SEPTEMBRE**

Voyage accompagné par Jacques CHELELEKIAN

FORFAIT *MARSEILLE / MARSEILLE* : 7000 Frs. (tout compris)

VOYAGE DU 3 AU 18 SEPTEMBRE

accompagné par VAROUJAN SARKISSIAN

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
28
MARDI
28 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.538 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.538

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՒԵՐ

Ազգային գեղանի վրայ, գոնէ Փարիզի մեր գաղութին համար, չարաթաւերջի պայացունց լուրն էր՝ «Ռատիօ – Ազգ»ի արտօնութեան նորոգման մերժումը «Հաղորդակցութեան եւ ազատութեանց ազգային յանձնախումբին կողմէ»։

Ճիշդ է, Ուրբաթ օր, արձակուած վճիռները չատ գժգոհութիւններ պատճառեցին, զարմանքին յաջորդեց վրդովմունքը՝ մեր արան է։

Հայ գաղութին չէ մերժուիր ձայնասփիւռի մը արտօնութիւնը, անշուշտ, այլ կը փոխուի անոր «տանտէրը»։ Այլ խօսքով, «Ազգ»ը կը թաղուի ի նպաստ «Այր»ի մը, որու մասին, առ այժմ, ոչ մէկ գաղափար ունինք, բացի այն տեղեկութենէն, որ արտօնատէրը առեւտրական անհատ մըն է։

Վեց տարի է, հարիւրամեայ կազմակերպութիւնը մը՝ Ազգասահմամ ընկերակցութիւնը դէշ – ազէկ (յաճախ աւելի դէշ քան ազէկ, բայց սա պահուն, այդ ալ չէ յարցը) կ'ապահովէր այդ հաղորդումները, վերջին չորեքին օրական ութ ժամ։

Ցաւակէ որ, Ցանձնախումբը իր որոշումները առած է, առաւելաբար, մղուելով առեւտրական մտահոգութիւններէ։ Բայց, կասկած չկայ որ նախընտրութեան նը, քանի որ պարզապէս նախընտրութեան չարց մը կայ այստեղ, այլ դրդապատճառներ ալ պէտք է ունենայ։ Ըստ երեւոյթին «Այր»ի թղթածրարը աւելի լաւ «պաշտպանուած» էր կամ «Ազգ»ինը քնաւ պաշտպանուած չէր։ Այլապէս, որեւէ ձեւով կարելի չէ տրամաբանական դնել որ անհատ մը աւելի կրնա ներկայացնէ քան գաղութին այս հնամեայ, դեռ աւելին՝ առաջին հանրօգուտ հաստատութիւնը։

Ուրեմն, ի՞նչ է եւ ո՞ւր է բուն չարցը։ Ոչ ուրիչ տեղ քան այս գաղութին – աւելի հեռուն երթալով՝ ա՛յս ժողովուրդին – անտէր – անտիրական վիճակը։ Տեսական խօսուած, le cocu magnifique դարձած այս ժողովուրդը, է՞րբ, ո՞ւր եւ ի՞նչպէս պիտի կարենայ ինք ալ արտայայտուիլ, ի՛ր խօսքը ըսել, ի տես եւ ի լուր գործուած բոլոր ապիկարութեանց եւ որոնց զարմանումին համար միշտ իրեն կը դիմաւի։

Ցաւը մեծ է եւ ընդհանուր։ Բայց, այսօր կը կեդրոնանանք մեր տեղական հարցերուն վրայ, որոնք սակայն մէկ երեսն են, սփիւռքեան ընդհանուր զոյավիճակին՝ իշխանութեան բացակայութեան։ Փարիզի մէջ, երէկ՝ Ազգային Ցան մը՝ այսօր՝ Ռատիօ – Ազգ–ի մը գլխուն եկած փորձանքները, թէկուզ բոլորովին տարբեր համեմատութիւններու վրայ, կուգան մեկնաբանել, թէ որքան կը յաջողինք մեր անհատական նախաձեռնութեանց մէջ, այնքան կը ճախողինք մեր հաւաքական գործունէութեանց մէջ։ Կը բաւէ տեսնել Հայու, անցնիլ ռիւ տը – Թրեվիզի թիւ 32–ի առջեւէն ու տեսնել այն հոյակապ չէնքը որ մէկ տարուան մէջ փոխարինեց 25 տարի ախոռի վիճակի մէջ պահուած մե՛ր ազգային տունը, առնուազն ամօթ զգալու համար։ Հոս, կամ հոն, տրուած բոլոր պատճառաբանութիւնները աւելորդ են։ Իրողութիւն մը կայ։ Այս ժողովուրդը միշտ ներկա՛յ կը պատասխանէ, երբ դիմում կ'ըլլայ իրեն, նիւթապէս, բարոյապէս։ Բայց, ոչ մէկ դիմող պարտք կը սեպէ, նաեւ, հաշուետուութիւն մը ընել իրեն։ Ու իր ճակատագիրը ձգուած է բախտին ու պատահականութեանց։

Օր մը, այս գաղութը – դեռ չենք ըսեր Սփիւռքը – տէր մը պիտի ունենա՞յ, դիմաւիկ եւ պատասխանատու, որ մտահոգութիւնն ունենայ մեր ազգային ցաւերուն։

«ՑԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱԿԱՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԱՍՏԿԱՆԱՑ

ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՃԱՄԲՈՐԴ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

ՄԻՆՉ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Էտ – Ափրիլի Տէ – Սէ – 10, կ'ապահովէր Պրազավիլ – Փարիզ դիծը։ Ճամբայ կ'ելլէր Հինգշաբթի իրիկուն, ճիշդ այն քաղաքէն, ուր կը գտնուէր Ֆրասայի նախարարապետը, Ֆրանսախօս քաղաքապետներու վեհաժողովին մասնակցելու համար Ուրբաթ, վազ առաւօտեան օդանաւը թեքնիք էջք մը կը կատարէ Հոմ եւ մեկնումէն անմիջապէս առք է, որ օգահէնը զէն ի ձեռին կը մտնէ օդաչուին խցիկը ու կը սպառնայ։ Կ'ուզէ որ օդանաւը Պէյրութ երթայ։ Օդաչուն կը մերժէ, վառելանիւթը չի բաւեր ու ժամ առաջ, օդանաւը էջք կը կատարէ Ժընեւ – Քուէնթրէնի օդակայանը։ Դեռ 146 ճամբորդները տեղեակ չեն բուն անցած – դարձածէն։ Քիչ ետք, սակայն, ամէն բան պիտի պարզուի։ Օդահէնը բոլոր անցագրերը պահանջած է, ու կը զատէ 64 Ֆրանսացիները, վերադարձնելով Բրիտանացիներուն, Ամերիկացիներուն, Գերմանացիներուն, Ափրիկեցիներուն, Պելժերուն անցագրերը։ Միաժամանակ բանակցութիւններ կը տարուին, օդահէնը 10 վայրկեան պայմանաժամ կուտայ, վառելանիւթ պահանջելով, հակառակ պարագային, մի առ մի պիտի սպանէ պատանդները։ Զգազդրիւռ է, թուղթ մը կը ներկայացնէ, ուրկէ յայտնի կ'ըլլայ թէ իսրայէլացի բանտարկեալներու հետ փոխանակուած արաբ մըն էր՝ Ալի Մոհամմէտ Հարիրի, 21 տարեկան, չիի Լիբանանցի մը։ Կը պահանջէ Գերմանիա բանտարկուած Համատէ եղբայրներու կամ Ֆրանսա դատապարտուած Իպրահիմ Ապտալլահի ազատ արձակումը։ Փարիզէն, փանտրօ անմիջապէս ժընեւ դացած է, եւ «տագնապի դահլիճ»ին կը նախագահէ Շալանտոն, քանի որ Շիրաքէն զատ, պետական նախարար՝ Պալատիւր եւս կը բացակայի (Անթիլլ է)։

Օդահէնը անհամբեր է, եւ կը կրակէ 27–ամեայ Ֆրանսացիի մը վրայ, որ տեղն ու տեղը կը մեռնի։ Մթնոլորտը լարուած է եւ աննախընթաց դէպք մը կը պատահի, երբ ճամբորդները կ'իմանան թէ Պէյրութ երթալու հարց կայ։ «Պէյրո՞ւթ, երբեք» կ'ըսեն ու յանկարծ կը դիմեն ինքնապաշտպանութեան, կը ջանան «օգահէնը» գրաւել։ Ոմանք կը փորձեն ձեռքէն արձանակը խլել։ Կը յաջողի, ծանրօրէն վիրաւորուելով։ Շուրջ երեսուն ճամբորդ ալ վիրաւորուած է, դուրս նետուելով օդանաւէն, բայց դլխաւորաբար կոտրըւածքներ են։ Օդահէնը ձերբակալուած է եւ Պէյրութէն Հեզպոլլան կը սպառնայ դուիցերական հաստատութիւններ ռմբափորձի ենթարկել, եթէ օդահէնը Ֆրանսայի յանձնուի։ Մինչ այս ողբերգութիւնը տեղի կ'ունենար Ժընեւ, Պէյրութի փողոցներուն մէջ, 5000 մոլեռանդներ – փողոցներուն մէջ, 5000 մոլեռանդներ – կլան, պատանի, ծեր – կը տողանցէին խելագար ամբոխի նման, հակաֆրանսական լոզունգներ պոռալով։ Բանբերն ալ ամբողջ ծրագիրը մը կը պարզէր, կոչ ընելով նաեւ «ինքնասպան – յարձակումներ» դործելու համար։ «Ամերիկացի մը չէ, զոր կ'ուզենք առեւանգել, այլ՝ ամբողջ Ամերիկան։ Ֆրանսացի մը չէ, զոր կ'ուզենք առեւանգել, այլ՝ ամբողջ Ֆրանսան ծունկի բերել» աւելցուցած է չէյխը։

Ճիշդ այս մթնոլորտին մէջ է, որ Հանրապետութեան նախկին նախագահը, այժմ՝ Արտաքին Ցանձնախումբի նախագահ՝ Ժիսքար տ'Էսթէն, խրատ կուտայ։ Կառավարութեան կ'ըսէ թէ ինչ պէտք է ընէ, ինչ որ աւելի դիւրին է, կ'ըսէ «Լը Մոնտ», քան՝ ընել։ Շիրաք ապահովութեան արտակարգ միջոցներ կը հրահանգէ Ֆրանսա, Ֆրանսացիք եւ Ֆրանսական հաստատութիւնները պաշտպանելու համար։ Ծոցին մէջ ական մը կը պայթի քուէյթեան Պրիճքըն քարիւղատար նաւուն անցքին, նաւթական վնաս պատճառելով։ Ուշչինկթըն, առայժմ, չուզեր հակազդել, մինչ Ռաֆսանճանի, Ուրբաթ օրուան ազօթքը կ'ընդհատէ լուրը տալու համար ժողովուրդին եւ նախախնամութեան դերը տեսնելով միջադէպին մէջ։ Ամբոխն ալ կը պոռայ՝ «Պարսից Ծոցը Ռեկընի գերեզմանն է»։

** *Ֆրանսական նաւատորմին հրահանգ տրուած է վազմ ու պատրաստ ըլլալ դէպի Ծոց ուղղուելու համար, ի հարկին։ Կառավարութիւնը կը ճգդէ որ նախզգուշական միջոց է միայն։*

** *Թեհրանի մէկ օրաթերթը կը սպառնայ Ֆրանսայի, ճշդելով որ ոչ մէկ պատանդ ողջ պիտի մնայ։*

***

ԱԶԱՏ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԱՆՑՈՒՄ ՍՏԵՂԾԵՑԻՆ

«ՌԱՏԻՕ ԱԶԳ»ԻՆ ՏԵՂԸ Կ'ԱՌՆԷ «ՌԱՏԻՕ ԱՅԲ»

300 թեկնածու, նորեր եւ հիներ եւ ոմանց դիմումներուն փոխարէն «Հաղորդակցութեան եւ ազատութեանց ազգ. յանձնախումբը» (Սէ – Էն – Սէ – Իվ) կը չնորհէ 96 արտօնութիւն (39–ը՝ Փարիզ եւ չրջակայք)։ Անմիջապէս որ ցանկը լոյս տեսնէ Պաշտօնաթերթին մէջ, տրուած ալիքներով (ֆրեքանս), անոնք որ արտօնուած չեն պիտի չկարենան այլեւս սփռել։

Ծագած ազմուկը մեծ է, քանի որ ծանօթ կայաններ արտօնուած չեն այլեւս, ուրիշներ տէր կը փոխեն (Հայերու յատկացուած արտօնութիւնը Ռատիօ – Ազգէն կ'անցնի Ռատիօ – Այր–ի մը) եւ մանաւանդ, յատակ կը թուի որ առեւտրական ձամնասփիւռներն են, որ նպաստաւորուած են։ Շաբաթավերջի թերթերը լայն արձագանգ կուտային ստեղծուած կացութեան, որ ոմանց համար գայթակղեցուցիչ է։ Դուրս դրուածներու մէջ են՝ Ռատիօ Սոլէյլ, Իսի է մէնթընան, կէ (միասեռականներու կայանը) եւայլն, եւայլն։ Եւ ոչ ոք կը համոզուի, երբ յանձնախումբին նախագահը՝ տը Պոօյլ կ'ըսէ թէ նկատի առնուած է բազմազանութիւնը։ Շատեր վճռած են չարունակել սրփռումները, նկատի չառնելով արգելքը, խորհելով նաեւ թէ իշխանութիւնները կը խուսափին ոստիկանական միջամտութիւններու ձեռնարկելէ, երբ ընտրութիւնները կը մօտենան։

Ռատի – Ազգ ալ կոչ կ'ընէ իր ունկնդիրներուն, որ բաղաքի նամականիներ գրեն իրեն կամ Սէ – էն – Սէ – Էվ–ի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ տօթէն մեռնողներու թիւը 600–ը անցած է, ըստ երկուշաբթի առաւօտեան լուրերուն։ Տաքէն զատ (46 աստիճան է) Աֆէնքի ապականութիւնն ալ աւեր կը գործէ եւ կառավարութիւնը պատրաստ չէր մահ հոգալ։ Թաղումները կիրակի օր ալ արտօնուեցան բացառաբար, մինչ Աֆենացիները, որքան կրնան դէպի կըզդինները փախած են։ Նոյն տօթն է Թուրքիա, երկրին հարաւ – արեւելեան չրջանը, ջերմաստիճանը 50 աստիճանի հասած է եւ խոնաւութիւնն ալ, պոլսոյ մէջ 40–էն 80 աստիճանի բարձրացած է եւ քաղաքն ալ «խոնաւ գժոխք» մկրտուած։ 100 տարի է որ նման տաք չէր տեսնուած։ Տօթին զոհ են նաեւ հարաւային – Իտալիա, Եուգոսլաւիա, Պուլկարիա, Իսրայէլ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՇՐՋԱՆԸ հեծանիւով, վերջ գտաւ կիրակի օր, իրլանտացի Սթեֆըն Ռոչի յաղթանակով։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՑԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Ցուլիս 25–ի եւ 26–ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Դինեպր – Մետալիստ	2 – 0
Շախտեոր – Տորպեդօ	1 – 2
Դինամօ Մ· – Սպարտակ	1 – 1
Կայրաթ – Գուրիա	1 – 0
Զէնիթ – Դինամօ Թ·	1 – 1
Ժալգիրիս – Արարատ	2 – 0
Դինամօ Մինսկ – Նեֆթչի	1 – 3
ԲԿՄԱ – Դինամօ Կ·	0 – 2

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը դլխաւորէ Սպարտակ 26 կէտով, որուն կը հետեւին Դինեպը եւ Տորպեդօ 23–ական, Ժալգիրիս 22, Արարատ, Մետալիստ եւ Շախտեոր 19–ական, Դինամօ Կ· եւ Դինամօ Մ· 18–ական, Դինամօ Մինսկ եւ Նեֆթչի 17–ական, Կայրաթ, Դինամօ Թ· եւ ԲԿՄԱ 15–ական, Զէնիթ 13 եւ Գուրիա 11 կէտով։

***

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՑԱՂԹԵՑ «ԱՏՈՄՄԱՇ»Ի ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ 1/8 ԱԻԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Խորհրդային բաժակի 1 / 16 աւարտականներու դարձի մրցումին, երեւանի «Արարատ»ը Վոլգոդոնսկի մէջ 2–ի դէմ 4 կէտով յաղթած է տեղւոյն «Ատոմմաշ»ի։ Ծանօթ է, որ երթի հանդիպումին «Արարատ» իր դաշտին վրայ 6 – 2 արդիւնքով յաղթական հանդիսացած էր։ Առաջին կիսախաղին դաշտին տէրերը նշանակած են առաջին կոլը, որուն պատասխանած է Յաչմանեան, հաւասարեցնելով հաշիւը։ Երկրորդ կիսախաղին, երեւանցիները տիրապետած են խաղին եւ Մխիթարեան իրարու հետեւ երեք անգամ դրուած է մրցակիցներու բերդը։ Խաղը վերջ գտած է «Արարատ»ի յաղթանակով (4 – 2)։

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՍՏԱԿԵԱՅ-ՏԵՂԱԲՆԻԿ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՓՈՁՈՒՈՐ-ԵԿՈՒՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ՄԱԿԻՉ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ (*)

Հանրայայտ ճշմարտութիւն է, որ հայ ժողովուրդը պատկանում է աշխարհի հնագոյն քաղաքակրթ ժողովուրդների թուին: Նա տեղաբնիկ է եւ կազմաւորւել է հայկական լեռնաշխարհում, որը հանդիսացել է մարդկային քաղաքակրթութեան բնօրրաններից մէկը:

Երկարատեւ ուղի է անցել հայ ժողովուրդը եւ ապրել հասարակական – տնտեսական բոլոր հանդրուանները: Այդ ուղին եղել է դժուարին, բայց եւ հերոսական: Նրանով հետաքրքրուել են մարդկութեան լուսաւոր մտքերը եւ ընդգծել, որ համաշխարհային պատմութեան մէջ իր արժանի ու պատուաւոր տեղն ունի հայ ժողովուրդը: Ռուս պատմաւոր դրող ու գիտնական Վ. Բրիւսովը նշել է. – «Ես համոզուել եմ, որ Հայերի ճակատագրում դրուած է համընդհանուր պատմութեան ամենանշանաւոր էջերից մէկը, որը նոր լոյսով է լուսաւորում պատմագիտութեան մի շարք հարցեր ... Հայաստանի պատմութիւնն արժանի է նոյնպիսի ուշադրութեան, ինչպիսին ամենանշանաւոր ժողովուրդների պատմութիւնը, որոնք իրենց ինքնուրոյն աւանդն ունեն մարդկութեան մշակոյթի մէջ, չբացառելով ո՛չ Եգիպտացիներին, ո՛չ Յոյներին, ո՛չ Հռոմէացիներին, ո՛չ էլ արդի Եւրոպայի ժողովուրդներին»:

Պատմական Հայաստանը, որն ունեցել է 400 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութիւն, գտնուելով Արեւելքի ու Արեւմուտքի սահմանագծին, կարեւոր դեր է կատարել ժողովուրդների կենաքում, նրանց փոխադրութիւնների ու միջազգային առեւտրի ապահովման: Պատմական չէ, որ Հայաստանը միշտակութեան է ոչ միայն գտնուող ժողովուրդների հնագոյն պատմիչների երկերում, այլեւ վաղեմի քարտէզներում, ինչպիսիք են յոյն հեղինակ Հ. Պտղոմեացու Աշխարհի քարտէզը (Ք. Ա. 2. դար), Աշխարհի բաբելոնեան քարտէզը (Ք. Ա. 6. դար) եւայլն: Միաժամանակ Հայաստանը իր ռազմավարական դիրքով ու տնտեսական չհասւէտութեամբ համարեա մշտապէս գրաւել է պատերազմող պետութիւնների համար, եղել է պատերազմների թատերաբեմ, որի հետեւանքով շատ է հեղուել ժողովրդի արիւնը, իսկ երկիրն էլ բզքտուել ու աւերուել: Կործանարար հոդմերի նման Հայաստանով են անցել բարբարոսական ցեղերը, պարսկական, բիւզանդական, արաբական, սելջուկ – թուրքական, մոնղոլ – թաթարական եւ – այլ նուաճողներ:

Չնայած այդ ամէնին, հայ ժողովուրդը երբեք չի կորցրել իր արիութիւնը եւ ոչ միայն անձնուէր պայքարով պաշտպանել է իր գոյութիւնն ու հայրենիքը, այլեւ ցուցաբերել բացառիկ կենսունակութիւն, տոկացել ու առաջ ընթացել, ստեղծել է ինքնուրոյն պետականութիւն, մշակոյթի հրաշալի կոթողներ, որոնք հարատացրել են համաշխարհային քաղաքակրթութիւնը:

Մի ժամանակ եղել է այն սխալ կարծիքը, թէ իբր Հայերը (նրանց նախորդները) եկուոր են: Գիտական այդ թիւրիմացութիւնը զարձաւ քաղաքական կեղտոտ գէնք յատկապէս իբր եկուոր Թուրքերի ձեռքին, որպէսզի «ապացուցեն» իրենց, այսպէս կոչուած, «հնամենի տիրապետութիւնը» Հայերի երկրում: Այժմ այդ վարկածը վերջնականապէս ժխտուել է, հերքելով նաեւ Թուրք «պատմագիտութեան» յօրինած բացայայտ կեղծիքը:

Հայերէնը պատկանում է հնդեւրոպական լեզուաընտանիքին, եւ գիտութեան նորագոյն տուեալները հաստատում են որ դրա նախահայրենիքը եղել է ոչ թէ կեդրոնական կամ հարաւ – արեւելեան Եւրոպայում, ինչպէս ենթադրում էին նախկինում, այլ Հայկական լեռնաշխարհում ու Փոքր Ասիայում, իրանական բարձրաւանդակի հիւսիս – արեւմուտքում: Այդ մեծ տարածքի վրայ էլ Ք. Ա. 5 – 4–րդ հազարամեակներում սրտհուում է նախամայր լեզուն եւ հնդեւրոպական ցեղախմբերը կա՛մ մնում են տեղերում (խեթական, յունական, հայկական, իրանական) եւ կա՛մ չարժուում դէպի (Հընդկաստան) ու արեւմուտք (Եւրոպա):

Հայերի տեղաբնիկութիւնը հաստատւում է նրանց լեզուով, ժամանակի կեանքի, բուսական ու կենդանական աշխարհի արտացոլումով, նիւթական ու մշակութային արժէքներով, որոնք հաւաստի են դարձել հնագիտական պեղումների արդիւնքներով ու զանազան յայտնագործումներով, ինչպէս նաեւ մարդաբանութեան տուեալներով: Հայկական լեռնաշխարհում ու յարակից շրջաններում դեռ վաղնջական ժամանակներից տարածուած էր «արմենիտ» կամ առաջաւոր ասիական մարդաբանական տիպը, որի կրողները ներկայումս Հայեր են: «Արմենոիտ» տերմինը գիտական շրջանառութեան մէջ է մտցրել յայտնի մարդաբան Ֆ. Լուշանը: Նա արմենական է համարում «բարձր ու կլոր գլուխ, տափակ ծոծրակ ու արծուի ռունդ ունեցող եւ թխադէմ մարդաբանական յատկանիշներով ժողովուրդներին, որոնք ... վաղուց դրագեցրել էին Առաջաւոր Ասիան»:

Հայերը, որպէս էթնոս, որպէս ժողովուրդ, ձեւաւորուել են հայկական լեռնաշխարհում: Ըստ աւանդութեան, Հայերի անուանադիրը Հայկն է, նրանց մեծ նախորդը, իսկ օտարները Հայերին կոչել են արմէններ՝ Հայկի յաջորդներից Արամի անուամբ: Հայերի ինքնանուանումից պիտի րխէր նրանց երկրի անունը՝ Հայք կամ Հայաստան (օտար լեզուներով՝ Արմինիա): Ք. Ա. Բ. հազարամեակի կէսերին խեթական արձանագրութիւններում յիշատակւում է Հայասան, որպէս Հայերի երկիր, իսկ «Հայասա» տեղանունը կազմուած է «հայ» հայերէն անունից եւ «ասա» խեթական տեղանուանային վերջածանցից: Նշանաւոր գիտնական Գ. Ղափանցեանը Հայասան համարել է Հայերի բնօրրանը եւ դրել նոյնանուն աշխատութիւն:

Հայկական լեռնաշխարհում ապրող ցեղերն աստիճանաբար միաւորւում են ցեղային միութիւնների մէջ, որոնք յետոյ կազմում են հայ ժողովուրդը: Դրան համընթաց սկզբում ստեղծւում են զանազան պետական – քաղաքական կազմաւորումներ եւ ապա՝ ինքնուրոյն պետականութիւն: Այդ երկարատեւ պրոցէսը համընկնում է նախադարեան համայնական կարգերի քայքայման եւ սարկաւորական հասարակարգի ձեւաւորման հետ: Ք. Ա. Թ. – Զ. դարերում սարկաւորական հզօր պետութիւն էր Արարատեան (Վանի) թագաւորութիւնը «Ուրարտու»ն, որն ունէր ժամանակի զարգացած տնտեսութիւն ու մշակոյթ: Դրան հետեւում է երուանդունիների թագաւորութիւնը, երբ Հայաստանը դառնում է առաւել միութեան (հայերէն) հայ ժողովրդի երկիր: Այն ընդարձակւում է Արտաշէսեան հարստութեան ժամանակ եւ իր հզօրութեան գագաթնակէտին հասնում Տիգրան Բ. Մեծի օրօք (Ք. Ա. 95 – 55), երբ պայքար է մղւում հռոմէականաշխարհակալմանդէմ:

Այնուհետեւ, Ա. – Դ. դարերում իշխում էին հայ Արշակունիները, երբ Հայաստանը թեւակոխում է ֆէոդալական հասարակարգի շրջանը: Այստեղ 301 թուականին քրիստոնէութիւնը հռչակւում է պետական կրօն, իսկ 405 – 6–ին հանճարեղ Մաշտոցն ստեղծում է հայ նոր գիրը, որը ոչ միայն գարկ է տալիս հայ գրականութեան ու մշակոյթի զարգացմանն ընդհանրապէս, այլեւ դառնում հայապահպանութեան հզօր միջոց: Հայերը բազում թշնամիների դէմ պայքարել են ոչ միայն զէնքով, այլեւ գրչով, յետամնաց զաւթիչներին հակադրել են իրենց հարուստ մշակոյթը, ազգային անխառն դիմագիծը: Այդ ամէնը ձախողել է օտարների կողմից բռնի ձուլման քաղաքականութիւնը:

Հայկական Պետականութիւնն ընդհատումներով պահպանւում է մինչեւ ԺԴ. դարը: Արշակունիների թագաւորութեան վերացումից յետոյ (428) Հայաստանը բաժանւում է Պարսկաստանի ու Բիւզանդիայի միջեւ, եւ հայ ժողովուրդը մղում է երկարատեւ ազատագրական պայքար օտար նուաճողների դէմ: Դրանց մէջ էին նաեւ Արաբները (արշաւեցին Հայաստան Է. դարի կէսերից), որոնց դաժան լուծը Հայերը թօթափում են Թ. դարում, ստեղծում է Բագրատունիների թագաւորութիւնը, իսկ աւելի ուշ՝ ԺԱ. – ԺԴ. դարերում Կիլիկիայի հայկական Պետութիւնը:

Արդէն ԺԱ. դարից սկսւում են սելջուկ – Թուրքերի մահասարած ու աւերիչ արշաւանքները, որոնք վերջ ի վերջոյ հասցրին օսմանեան Թուրքիայի ստեղծման: Այն զարձաւ աշխարհի ամենադիրտ բռնատիրութիւնը, որի տարածքում էր նաեւ Արեւմտեան – Հայաստանը: Այնտեղ դժոխային կացութիւն ստեղծուեց չատ ժողովուրդների, այդ թւում ու յատկապէս Հայերի համար: Օտար – բերկրեայ զաւթիչների ասպատակութիւններից Հայերը ենթարկուել են բազում արհաւիրքների, բայց ամենասարսափելին եղել է Թուրքական գուլումը, որի դէմ դարեր չարունակ կենաց ու մահու պայքար է մղել հայ ժողովուրդը: Ֆրանսիայի նշանաւոր դրող ու քննադատ Քամիլ Մոկլէրը դրել է. – «Մինչեւ հիմա կարծում ենք, թէ Հայերն անպաշտպան զոհեր են, որոնք արժանի են մեր կարեկցութեան: Դա սխալ կարծիք է: Նրանք առիւծ են թուրք բորենիների դէմ եւ չատ թանկ են ծախում իրենց կեանքը: Կարծում էինք, թէ նրանք արժանի են միայն մեր արցունքներին, բայց հիմա պիտենք, որ արժանի են նաեւ մեր հիացմունքին:

***

Այժմ տեսնենք, թէ ովքե՞ր են Թուրքերը, եւ որտեղի՞ց յայտնուեցին «Թուրքական բորենիները» Փոքր Ասիայում ու հայկական լեռնաշխարհում: Այդ էն մի ժողովուրդ ունի իր անունը, որը կապւում է նրա ծագման հետ: Առասպելական պատումով Թուրքերը սերում են գորշ գայլից: Գուցէ դա դժուար է ապացուցել, բայց որ, իրօք, Թուրք զաւթիչները գորշ գայլն են գարձրել իրենց խորհրդանշանը եւ գործնականում էլ գրսեւորել գայլային կատաղի յատկանիշներ, հանդէս եկել որպէս գիշատիչներ, գազանաբարոյ ջարդարարներ, վեր է ամէն մի կասկածից: Այդ է ապացուցում նրանց արիւնոտ պատմութիւնը, այն է, որ նրանք անհամար գոհեր ու զրկանքներ են պատճառել չատ ժողովուրդների եւ խոչընդոտել պատմութեան առաջընթացը:

Թուրքերը սկզբում եւ երկար ժամանակ կոչւում էին «Թիւրքեր», այժմ էլ նրանք այդպէս են անուանում իրենց: Հին «Թիւրք»երի մասին առաջին տեղեկութիւնները հաղորդում են Ե. դարի չինական աղբիւրները: Չինական հիերոգլիֆներում նրանք անուանւում են «Թու – քիւ», այսինքն «Թիւրք+իւթ»: «Թիւրքեր» անունը դուցէ եւ ունի իրանական ծագում: Ըստ Աւեստայի (հին Իրանցիների նախախալամական՝ զրադաշտական «սուրբ» գիրքը), այն քոչուոր ահեղը (իրանական լեզուախմբին պատկանող ցեղեր), որոնք գնացին հեռաւոր արեւելեան երկրներ, կոչուեցին «Թուրեր՝ իրենց արագավազ ձիերով», իսկ նրանց զրաղեցրած տարածքն անուանեցին Թուրան. «Թուրերը, – դրել է Թուրքագէտ Դ. Երեմեեւը, – Թիւրքացման ժամանակ կարող էին իրենց անունը տալ Թիւրքերին ... Իրանական «Թուր»ի վերածումը Թիւրքական «Թիւր»ի օրինաչափ է (այսպէս, «Թիւման»ը ծագել է «Թուման»ից), իսկ «կ», «ք» վերջաւորութիւնը բնորոշ է Իրանցիների ու Թիւրքերի էթնիկական անուանումներին, ինչպէս օրինակ, տաջիկ, կումիկ եւայլն...: «Ի դէպ, մի քանի Թուրք ժողովուրդներ «Թիւրք» բառն արտասանում են «Թիւրեւկ»: Աւելի ուշ՝ յետին Թուով Թուրքերն իրենց անունն արհեստականօրէն մեկնաբանեցին «ուժեղ», «ամուր» բառերով: Վերջինիս մէջ գլխաւոր ճշմարտութիւնն այն է, որ Թուրք զաւթիչները դէմ են, իրօք, «ուժեղ», «ամուր» զարդարաներ ու աւերդներ եւ դա հաստատւում է նրանց անհամար հրոսակային արշաւանքներով ու դաժան սիրապետութեամբ: Սովետական յայտնի Թրքագէտ Ա. Միլլէրը, չբաւելով Թուրքերի յետամընացութիւնը հպատակեցուած ժողովուրդների նկատմամբ, նշել է, որ «նոյնիսկ «Թուրք» բառը սիրող դասակարգերը զործ էին ածում սոսկ «ամրիկ»ի, որպէս Թուրքական «զեղջուկ»ի, «բոի մարդ»ու իմաստաւոր նշանակութեամբ»:

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Պատմական գիտութիւնների դոկտոր, փրոֆ. Մակիչ Արզումանեանը բազմաթիւ աշխատութիւնների հեղինակ է: Դրանցից են «Հայաստան. 1914 – 1917», «Սրհաւիրքից վերածնունդ», «Նահանջը եւ Հայաստանը» գրքերը, որոնք նուիրուած են հայ ժողովրդի պատմութեան առանձին բարդ շրջաններին ու կնճռոտ հարցերին: Անուանի գիտնականն այժմ նախապատրաստում է նոր աշխատութիւն, որտեղ լուսաբանւում է Հայերի եւ մոսլեւարարութիւն, արեւմտահայութեան դժոխային վիճակն ու ազատագրական պայքարը թուրքական բռնատիրութեան դէմ: Այս էջերը դրուագներ են այդ աշխատութիւնից:

Après le vote au Parlement européen

Quelque semaines après le vote historique du Parlement européen, il nous est apparu important de tirer les enseignements de la victoire du 18 juin et de tracer les perspectives qui découlent de cet événement.

Sur l'action des organisations arméniennes au Parlement européen

La première considération résulte d'un constat : Solidarité Franco - Arménienne et le Comité de la Défense de la Cause Arménienne ont été les seules organisations arméniennes à intervenir directement sur le terrain du Parlement européen durant toute la procédure d'examen de la question arménienne; leurs efforts respectifs ont permis le succès du 18 juin.

Ce constat ne doit, en rien, occulter la contribution de toutes les autres organisations arméniennes.

En second lieu, S.F.A. a été, à partir de Mars 1986, l'artisan de l'unité d'action avec le C.D.C.A; celle-ci a pris la forme d'une coopération politique active (publication de communiqués de presse, envoi de délégation auprès de parlementaires, tenue de conférences de presse, organisation de la réunion publique du 4 juin 1987).

Cette coopération indispensable au regard de la conjoncture difficile que traversait l'étude du dossier arménien (Juin 86 : manœuvre de procédure à la Commission politique visant à enterrer le rapport de Mr. J. Vandemeulebroucke) revêt, à plus d'un titre un caractère exemplaire. Nous avons fait la preuve que l'unité lorsqu'elle se réalise dans la dynamique d'un combat politique, peut donner les meilleurs résultats; car la réussite du 18 juin réside aussi, tous les parlementaires qui ont supporté notre cause s'accorderont à le dire, dans la mise en œuvre de cette politique unitaire.

Face à toutes les difficultés rencontrées, face à l'imposant dispositif de propagande turque, il fallait faire ce choix et agir avec le seul souci de l'efficacité.

Enfin, faut-il le souligner, ce succès qui s'intègre dans le cadre d'un mouvement de renouveau national amorcé depuis une quinzaine d'années, a été rendu possible grâce à la mobilisation de toute notre communauté.

La diaspora, en portant massivement la revendication arménienne, a révélé à la Communuté internationale toutes les potentialités qu'elle recèle. La victoire politique enregistrée le 18 juin à Strasbourg lui appartient.

Aussi, à l'heure des bilans, un devoir

de modestie s'impose à chacun; «l'histoire» retiendra, certes, le rôle joué par chacune des organisations présentes au Parlement européen; elle retiendra surtout qu'à la date du 18 juin, la question arménienne a de nouveau fait irruption sur la scène internationale.

A propos du vote lui-même

Ce succès, nous avons aujourd'hui peine à le réaliser tant la situation politique s'est avérée indécise jusqu'au dernier moment. Il ne doit pourtant rien au hasard; nous le devons, mais faut-il encore le rappeler, à la détermination d'un homme, Jäak Vandemeulebroucke, au Parti socialiste français, au Parti communiste français ainsi qu'à tous ceux, membres du Centre des Démocrates Sociaux ou du R.P.R. pour qui les droits de l'homme ne sont pas de vains mots.

Et, contrairement à ce qu'ont pu affirmer nos adversaires, tout au long des débats, l'audience du Parlement européen est sortie renforcée de cette épreuve: en reconnaissant le génocide arménien, il a apporté aux 7 millions d'Arméniens disséminés à travers le monde cette légitime réparation morale tant attendue depuis 70 ans et a justifié sa véritable vocation de défense des droits des peuples à leur existence, à leur histoire et à leur dignité. L'engagement ferme et résolu de ces parlementaires ne peut, en soi, expliquer l'issue positive d'un vote qui s'annonçait, tout le monde en était conscient, incertain.

Une brève analyse des rapports de force fait, aisément, apparaître l'existence d'une majorité conservatrice sensible aux exigences de la Turquie.

Aussi, pour comprendre ce qui s'est passé le 18 juin, il est nécessaire de prendre en compte deux données :

La première relève de la procédure et renvoie, en fait, au vote de la Commission politique le 25 février dernier; la majorité qui s'y était alors dégagée, souvenons nous en, était hostile à toute reconnaissance du génocide mais le rapport adopté, inacceptable du point de vue de son contenu, était néanmoins transmis en session plénière.

Cette étape marque un tournant décisif dans la procédure d'examen de la question arménienne au Parlement européen.

La discussion, jusque là limitée dans le cadre restreint d'une commission sujette aux sombres manœuvres du lobby pro - turc, allait se dérouler au grand jour. Le Parlement européen, appelé à débattre publiquement du génocide arménien, pouvait-il prendre la responsabilité d'en nier la réalité?

Nous le savons aujourd'hui, bon nombre de parlementaires français de la majorité, tenus par des engagements électoraux à l'égard de la Communauté arménienne de France, ont préféré s'abstenir lors du vote plutôt que de se discréditer en cautionnant délibérément le mensonge (2 parlementaires R.P.R. étaient présents - aucun des 12 libéraux français pour la plupart affiliées au Parti républicain n'ont participé au vote).

Les divergences d'appréciation apparues sur ce sujet au sein du bloc Démocrate - chrétien, Conservateur, Libéral et Gaulliste prédominant au Parlement européen rendait difficile un vote majoritaire contraire à la vérité historique.

La deuxième concerne la Turquie elle-même; celle-ci a commis une erreur manifeste en posant, en avril, de façon prématurée, sa candidature à la Communauté européenne; elle a cristallisé contre elle les réticences de ses plus fidèles soutiens communautaires, conscients des problèmes politiques et économiques que ne manquerait pas d'engendrer une telle adhésion.

Il est probable que cette demande officielle ait provoqué, pour les mêmes raisons, une certaine désaffection parmi les parlementaires connus pour leur sympathie pro - turque (Allemands, Démocrates - chrétiens...).

Dans ce contexte, rien ne pouvait plus, dès lors, empêcher le Parlement européen de prendre une position conforme à la morale et à la justice la plus élémentaire.

Sur les enjeux politiques à venir

Le vote de la résolution «Sur une solution politique de la question arménienne» au Parlement européen constitue un événement d'une portée politique considérable; il représente, à l'évidence, un point d'appui essentiel à partir duquel peuvent être envisagés les développements institutionnels de notre question.

— En demandant au Conseil européen d'obtenir de la Turquie la reconnaissance du génocide

— En posant cette même reconnaissance par la Turquie comme l'un des préalables à une éventuelle adhésion de ce pays à la Communauté européenne

— En invitant les Etats membres à instituer une journée commémorant les génocides et les crimes contre l'humanité commis au XXe siècle

la résolution nous indique clairement la voie à suivre; elle nous incite à poursuivre, avec constance, notre travail dans le cadre européen afin que la Communauté européenne reprenne à son compte la revendication de reconnaissance du génocide; à cet égard, nous attendons de la France qu'elle joue un rôle actif dans ce processus et déploierons nos efforts dans ce sens.

Nous nous trouvons aujourd'hui engagés dans une action de longue haleine qui, pour aboutir, implique la construction de nouveaux rapports de force.

Le 18 juin ,le Parlement européen, par sa prise de position, a signé 64 ans après le Traité de Lausanne, le premier acte de reconnaissance politique de la question arménienne; celle-ci, à travers sa dimension humanitaire, risque d'affecter durablement les relations entre la Turquie et le monde occidental. L'évolution positive de l'affaire arménienne aux U.S.A. (Adoption dans une Commission du Congrès d'une résolution proposant de faire du 24 avril une journée de commémoration du génocide arménien) avait déjà révélé, au mois d'avril dernier, l'exaspération des dirigeants turcs (report de la visite officielle du Général Evren aux U.S.A.); les réactions de la Turquie, après le vote du 18 juin, sont tout autant significatives; par son attitude agressive et outrancière, elle a démontré à quel point ses conceptions de la démocratie et des droits de l'homme étaient éloignées des valeurs communes des Etats membres de la Communauté; l'Europe a pris la véritable mesure de l'esprit d'ouverture dont se prévalent les autorités turques.

Toute avancée politique sur le terrain de la reconnaissance internationale du génocide ne peut, par ailleurs, qu'exacerber les contradictions internes à la Turquie; celle-ci est en effet confrontée à un véritable dilemne qui la conduit soit à persister dans son refus d'assumer son histoire et à opérer un repli sur elle-même, soit à reconnaître le crime de génocide commis à l'encontre des Arméniens mais alors rendre possible la remise en cause des fondements de l'Etat - Nation turc.

Ces considérations émises ne manqueront pas de susciter quelques controverses dans notre microcosme politique, notamment à propos de l'absence de toute évocation de nos droits nationaux; il ne faudrait pas y voir un quelconque renoncement de notre part. Nul ne saurait, en effet, ignorer l'existence d'un contentieux entre les Arméniens et la Turquie; le combat politique que nous menons nécessite, cependant, la détermination de priorités.

Pour l'heure, et pour quelque temps encore, la reconnaissance du génocide demeure l'une des revendications principales à avancer au plan institutionnel, et ce pour au moins deux raisons :

— D'une part, parce que dans ce domaine, en dépit des progrès accomplis ces dernières années, rien n'est définitivement acquis (l'évolution de la position française depuis mars 1986 le prouve amplement) et il importe que la vérité historique soit admise par la Communauté internationale toute entière (O.N.U.).

— D'autre part, parce que cette revendication s'avère être un enjeu politique essentiel, point d'affrontement principal avec la Turquie; elle reste un facteur de dénonciation permanente d'un Etat qui refuse de se conformer aux règles du droit international et de souscrire aux principes de la démocratie. Ce choix stratégique permet d'assurer la permanence du problème arménien au sein des instances internationales, en effet dans le contexte actuel, toute autre demande politique, ouvertement formulée n'aurait guère de chance d'y être recevable voire crédible. L'insertion dans des documents internationaux de références au contentieux arméno - turc doit cependant être recherchée et la résolution sur la question arménienne votée au Parlement européen nous fournit là un exemple intéressant; car, en préconisant un dialogue politique entre les délégués représentatifs des Arméniens et la Turquie, l'Assemblée de Strasbourg a admis implicitement l'existence de différends entre ces deux parties.

Qu'il nous soit enfin permis, à ce propos d'émettre quelques observations sur cette notion de dialogue.

La première a trait aux conditions à partir desquelles ce dialogue peut s'instaurer; il nous semble que l'acceptation par la Turquie de la réalité du crime de 1915 constitue, en soi, un préalable à toute discussion; pour nous, le dialogue avec des représentants de l'Etat turc ne saurait en aucune manière porter sur l'histoire; ce débat appartient précisément aux historiens et experts qui ont, à diverses reprises, conclu leurs travaux en qualifiant les massacres de 1915 de génocide.

La deuxième observation concerne la question plus complexe de la représentation arménienne ou pour être plus conséquent avec nous mêmes de la diaspora arménienne.

Cette question a été, en maintes circonstances, soulevée lors des débats au Parlement européen; pour tout dire, l'absence d'une institution représentative de la diaspora arménienne a même été savamment utilisée par la diplomatie turque dans le but évident de nuire à nos intérêts.

A cette argumentation, nous avons toujours répondu de la façon suivante : la diaspora arménienne est diverse; il existe en son sein des organisations politiques structurées au plan international; nul doute que celles-ci; confrontées à la situation évoquée précédemment, sauraient prendre leurs responsabilités et formeraient une délégation commune représentative des Arméniens de la diaspora. Cette réponse qui a l'avantage de traduire une simple réalité ne peut, de toute évidence, éluder ce problème fondamental pour l'avenir de notre cause; la nécessité d'une structure représentative s'impose aujourd'hui plus que jamais. En France, une telle idée doit pouvoir se concrétiser autour d'un projet; notre association ne se dérobera pas à cette tâche.

Le vote du 18 juin au Parlement européen a ouvert des perspectives nouvelles pour la question arménienne. Gardons nous cependant des excès de triomphalisme; évitons les pièges de la surenchère; en un mot, sachons aujourd'hui maîtriser notre succès pour mieux assurer les victoires de demain.

Cette réflexion politique à laquelle nous nous sommes livrés, aura peut-être le mérite de provoquer un débat si nécessaire dans notre communauté; elle fixera, en tout état de cause, la ligne de conduite de notre association pour la période à venir.

CHRISTIAN DER - STEPANIAN
Président de Solidarité
Franco - Arménienne
le 20 / 7 / 87

ԻՍԻԻ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 12ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱԱՑԸ

Կիրակի, Յունիս 28, Իսի լէ Մուլինոյի Ս. Մարիամ – Ատուածածին Եկեղեցւոյ օծման 12–րդ տարեդարձն էր: Առաւօտուն պատարագեց եւ քարոզեց Փարիզի Հայոց առաջնորդ՝ Գիւտ Եպիսկոպոս Նազլուչեան: Եկեղեցին ներկայ էին Քլամարի քաղաքապետ Ժան – Փիէռ Ֆուշէ, Իսիի եւ Քլամարի փոխ – քաղաքապետները՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան եւ Կարօ Քէհէեան եւ հոծ բազմութիւն մը:

Յաւարտ արարողութեանց մատաղի բաշխումէն ետք՝ Ս. Նիկոլա Եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ – հանդիսութիւն մը: Ողջոյնի խօսք արտասանեց Նուրհան Ֆրէնկեան: Հոգեւոր հովիւը՝ Մխոյն վարդապետ Գրիգորեան, իր խօսքին մէջ չեշտելէ ետք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դերը՝ անցեալին, անդրադարձաւ նաեւ ներկայիս մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ անոր առաքելութեան, թելադրելով ներկաներուն նախանձախնդիր ըլլալ մեր պապենական աւանդութիւններու պահպանման: Յանուն Հոգաբարձութեան խօսք առնելով (Ֆրանսերէն) տոքթ. Վիքէն Կարապետեան անդրադարձաւ եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման, նշելով որ այդ ճանաչումով կարելի չէ լուծուած նկատել հայկական հարցը, քանի որ «Հայկական խնդիրը, նաեւ միւս ցեղասպանութիւնն է, ճերմակ հագած, կեղծ բարեկամ եւ դաւաճան՝ որ մեզ կը քնացնէ. ան՝ մեր ինքնութեան ցեղասպանութիւնն է այս սիւիւռքի մէջ, ուր մենք ապաստանած ենք ո՛չ քմայքով ու նորութեան սիրոյն, այլ՝ չմեռնելու համար»: Ապա տոքթ. Կարապետեան կարեւոր նկատեց սիւիւռքի մէջ ցրուած հայութեկորներու հաւաքուիլը մեր եկեղեցիներուն եւ դպրոցներուն շուրջ:

Յանուն Իսիի ենթանախարար – քաղաքապետ Անտրէ Սանթինիի խօսք առնելով կոյրը՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան, փոխանցեց քաղաքապետին համակրանքը հայ համայնքին նկատմամբ եւ յիշեցուց թաղապետական խորհուրդին ընդունած բանաձեւը (Յունիս 25–ին) Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին վերաբերեալ:

Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկաւ Ֆէրիդիւզի Սանուց եւ Բարեկամաց Միութեան Երգչախումբը:

Անդամ մը եւս հաւաքուեցաւ Իսիի եւ շրջակայքի մեր ժողովուրդը եւ անդամ մը եւս ղգացուեցաւ թէ ինչ ուժ կրնայ ներկայացնել այս ժողովուրդը՝ տեղացի եւ այլ վայրերէ նոր եկած Հայերով, ամէն տարիքի, միջավայրի եւ հոսանքի: Այս համայնքը իր կարողականութիւնը եւ ծառայութիւնը կ'արտայայտէ իր մասնակցութեամբ ամէն ձեռնարկի, մասնաւորաբար մեր Եկեղեցւոյ նախաձեռնութիւններուն: Մեզի կը մնայ այս արդար ծարաւը յագեցնել, հանդիսներէն եւ հաճելի հաւաքոյթներէն անդին, ամենակարեւոր ձեռնարկով՝ հայկական դպրոցի կառուցմամբ: Մօտաւորապէս նաեւ կը հաղորդենք դպրոցին վերաբացման օրացոյցը եւ հանդուրժանները, սկսելով, անշուշտ, մանկապարտէզի բացումէն՝ 1988 Սեպտեմբերին:

Վ. Կ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԻՊՐԱՀԱՅ Նարեկ ազգային վարժարանները ամավերջի մրցակոչ հանդէսը (Նիկոսիոյ, Լառնաքայի եւ Լիմասոլի ճիւղերուն) տեղի ունեցած է Յունիս 20–ին: Տնօրէնը՝ Վարդան Թաչճեան, ներկայացուցած է ուսումնական տարեշրջանի տեղեկագիրը: Երեք վարժարանները տուած են 15 շրջանաւարտ: Գոը – ծաղրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ Խորհրդային դիւանագիտական Մշակոյթի Տունը, Յուլիս 8–ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը Հայաստանէն ժամանած հիւրերու հետ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Ալէքսանդր Սաւչենկօ: Նամբին դեկավարը՝ Հայկական Սովետական Հանրապետութեան դիւանագիտական խմբագրի տեղակալ Յովհաննէս Ազլազեան, ծանօթացուցած է ներկաները Հայաստանի նոր նուաճումներուն: Հանդէս եկած է «Արեւիկ» համոյթը: Սունդուկեան թատրոնի դերասանուհի Լալա Մնացականեան արտասանած է Զարենցէն, Սահեանէն, Սեւակէն քերթուածներ: Ներկաներ դիտած են Իջեւանի պատանիներու նկարչական գործերով եւ Անդրանիկ Բոչարի լուսանկարներով կազմակերպուած ցուցահանդէսը:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Հայ Մշակութային «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ, Յունիս 4 – 6, ներկայացուած է Վրէժ Իսրայէլեանի (Հայաստանէն) «Դատարկ շրջանակ» թատերախաղը, Զաւէն Թորոսեանի բեմադրութեամբ: Բացումը կատարած է Ռոբեր Բեզլերեան:

(Շար. Ա. Էջէն)

1 / 8 աւարտականները տեղի կ'ունենան Օգոստոս 4–ին եւ 5–ին: «Արարատ» կը հանդիպի «Դնեպր»ի:

***

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ԽԱՂԵՐՈՒ ՓՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Հայաստանի ոռնագնդակի դաշնակցութիւնը քննարկած է ախոյենութեան երթի մրցումներուն «Արարատ»ի ձեռք ձգած արդիւնքները եւ ընդհանրապէս ցուցաբերուած խաղարկութիւնը: Զեկուցում տուած է խումբին մարզիչը՝ Արկադի Անդրէասեան, նշելով թէ «Արարատ» իր կարողութիւններուն եւ կարելիութիւններուն 50 տոկոսը ցոյց տուաւ եւ գրաւեց 8–րդ տեղը: Քանի մը իրերայաջորդ ձախողութիւններէ ետք մարզիկները իրենք զիրենք գտնելով կրցան բարելաւել իրենց դիրքը դասաւորման մէջ: Դաշնակցութիւնը «Արարատ»ի երթի խաղերը գնահատած է բաւարար: Քննարկուած են նաեւ կարգ մը մարզիկներու տեղափոխման վերաբերեալ հարցեր: Հաւանութիւն տրուած է, որ Բարկէն Մելիքեան (Մոսկուայի «Սպարտակ»էն) եւ Վ. Յակատարեան («Արարատ»էն) մաս կազմեն Աբովեանի «Կոտայք»ին:

***

Թորոնթոյի մէջ, վերջ գտաւ պատանիներու (16 տարեկանէն վար) համաշխարհային երկրորդ ախոյենութիւնը, զոր տարաւ Խորհրդային Միութիւն յաղթելով Նիժերլոյ: Խորհրդային խումբին մէջ աչքի կը զարնէր՝ Յարութիւնեան, որ գոլի մրցումին ալ Ֆրանսայի դէմ, յաղթական 2 կէտերը նչանակած էր:

PARIS - EREVAN
par KIEV

Ոսկի աչուն եղանակի պտուղներու առատութեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ճոխ չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ· բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երբերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի ղեկավարներուն կողմէ:

Արձանագրութեանց համար գրաւոր դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06
Ապա կը ստանաք պայմանագրութիւնները:

CARZOU
L'œuvre lithographique
1957 - 1986
jusqu'au 31 Août
Musée d'Art et d'Histoire
de la Ville de St. Denis
22 bis, rue Gabriel - Péri
Tous les jours sauf mardi
de 10h à 17h30
Dimanche de 14 à 18h30

Monsieur et Madame René Tchakedjian
et leurs enfants Isabelle et Florence
Monsieur et Madame André Bronimann
Monsieur et Madame François Lindemann
Christine Bronimann
ses enfants et petits-enfants

Les Familles Caracotch, Chabaud, Uzac, Cavoukdjian, Doniol, Paroonagian (USA), Current (USA), Aznavorian (USA), Amerhanian (USA), Kurkjian (USA), Potel et Poirier
ses parents et alliés

ont la douleur de faire part du décès de

MADAME BERDJ TCHAKEDJIAN
(née Eugénie Kazazian)

survenu le 23 juillet dans sa 84ème année.

Les obsèques seront célébrées le mercredi 29 juillet à 15heures 30 en l'église apostolique arménienne St. Jean - Baptiste, 15, rue Jean Goujon, Paris 8e, suivies de l'inhumation au Cimetière des Batignoles, dans le caveau de famille.

En cas d'oubli, prière de faire - part.

65, bld. de la République, 78000 Versailles

«HARATCH».— En cette douloureuse circonstance, nous présentons nos sincères condoléances aux familles Tchakedjian et Bronimann.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (Ապրիլ, Մայիս, Յունիս 1987)· –

Ման՝ 500·000 Ֆր·, Լէյա եւ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան Հիմնարկ 60·000, Պ· Է· Մուրատեան 10·000, Գասարճեան ընտանիք 5000, Պ· Բ· Մելիքօֆ 5000, Լօրա եւ Լիտիա Իչդալացեան 5000, Տէր եւ Տիկին Ս· Պէրպէրեան 3000, Տէր եւ Տիկին Վ· Փափագեան 2000, Պ· Ֆրանկիւլեան 2000, Պ· Ս· Մանուկեան 2000, Պ· Ս· Պէրպէրեան 1000, Օր· Փափագեան 1000, Պ· Զօրաքեան 700, Տէր եւ Տիկին Քէրթիլ 600, Պ· Ն· Կէլիպօլեան 500, Պ· Ռ· Մոմճեան, 500, Այրի Տիկին Տասդաղեան 200, Տիկին Շ· Պիւրթէ 200, Տիկին Նորա Տէր – Յովհաննէսեան 180, Տէր եւ Տիկին Ժ·Ժ· Տամլամեան 100, Պ· Ա· Թէմէլսիզեան 100, Պ· Ա· Տոլմաճեան 100, Պ· Ծառուկեան 50 Ֆ·:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ· – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը, Արիմեան Ֆօնտի առթիվ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները· – Տիկին Մարիամ Տէր – Ոսկեհանէ (Փարիզ) – Իսի լէ Մուլինօ – 2000 Ֆ· իր եղբօր Լեւոն Գոյումճեանի յիշատակին, Պ· Տրդատ Տէր – Պօղոսեան իր կնոջ յիշատակին 1000, Պ· Վարդեվառ Ղամպերեանէ (Պուք Պէլէօ), իր եղբայրներու՝ կարապետի եւ Տօնիկի յիշատակին 500, Պ· Արամ Բարսեղեանէ (Լիոն) 500, Պ· Եղիա Դաւիթեանէ 500 :

Միութիւնս կոչ կ'ընէ Մարսէյլի, Փարիզի, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնն բոլոր հայրենակիցներուն եւ համակիրներուն զօրակից կենալու Միութեանս ազգօգուտ ձեռնարկին, յատկապէս դպրոցական վերամուտին երկու սաներ պահելու համար: Նուէրները ուղարկել նախկին, կամ հետեւեալ հասցէին· –

UNION DE VAN
VASBOURAGAN
24, ave. de Valdonne, 13013 Marseille
France

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Զ Ը

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՁՍԱԿԻ

ՇԱԻԻԼ· – Տէր եւ Տիկին Շմաւոն Պալեան 400 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի՝ Միրիճան Շիրվանեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կ· Թուլումճեան 500 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին Գ· Սաատէթեանի յիշատակին:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Օգոստոս 2, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի նուազաւէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր·ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր· արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԶԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԹԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵԻԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Voyages en Arménie
TRANSTOURS Հրատարակչական Հիւսիսային **UCFAF**

(Voyage, pension complète, programme touristique, transferts aéroports)
—— SANS SUPPLEMENT NI SURPRISE ——
• Hôtels 1ere classe, Assurance U.A.P., Accompagnateur expérimenté •
★ *PLACES LIMITEES* ★

DU 05 AU 19 SEPTEMBRE — 7460 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
05 Septembre : PARIS/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
07 au 18 Septembre : EREVAN
18 Septembre : EREVAN/MOSCOU
19 Septembre : MOSCOU/PARIS

DU 03 AU 17 OCTOBRE — 7300 F.
15 jours dont 13 à EREVAN
03 Octobre : PARIS/MOSCOU
04 Octobre : MOSCOU/EREVAN
05 au 16 Octobre : EREVAN
16 Octobre : EREVAN/MOSCOU
17 Octobre : MOSCOU/PARIS

MARSEILLE

DU 05 AU 18 SEPTEMBRE — 7240 F.
14 jours dont 12 à EREVAN
05 Septembre : MARSEILLE/MOSCOU
06 Septembre : MOSCOU/EREVAN
06 au 17 Septembre : EREVAN
17 Septembre : EREVAN/MOSCOU
18 Septembre : MOSCOU/MARSEILLE

Inscriptions et renseignements :
TRANSTOURS (Lic. 132)
25, rue d'Argenteuil — Paris 1er — Métro : Opéra Tél. : 42 - 61 - 58 - 28

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
29
MERCREDI
29 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.539 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.539

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՇԷԼ ՌՈՔԱՌԻ կարգ մը յայտարարութիւնները զժգոհ ձգեցին ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ իր բանբերին մէջ յայտնեց թէ Ռոքառի բաժնները չատ տեղին չէին: Ռոքառ, Լա Պօլի մէջ, ըսած էր թէ երկինքի ուղեվարներուն գործադուլը չատ մնասաբեր է Ֆրանսական տնտեսութեան: Աւելի ուշ, Անթէն 2–ին, Ռոքառ սրբագրեց քիչ մը իր խօսքերը, ըսելով թէ նախազգուշութիւնները պէտք չէ անչափազանցել, որպէսզի տարրեր իմաստ չառնեն: Կը ճշդէ, որ սենտիքանէրը դէպ դիրքի մը մէջ դրած են իրենք զիրենք «ամէն բան կամ ոչինչ»ի բնաբանով մը, առանց մէջին ճամբայ մը փորձելու: Մինչ ուղեվարներուն գործադուլը 4–րդ օրուան ըլլալով կը չարունակուի, օգաչու եւ մեքենագէտ ալ գործադուլի որոշում տուին Շարաթի եւ Կիրակիի համար, ինչ որ անչուշտ ազէտի բնոյթ ունի ոչ միայն Էյր–Ֆրանսի–ի այլեւ ժողովուրդին համար, քանի որ արձակուրդի մեկնումի կամ վերադարձի ամէնէն բանուկ օրերն են (Օգս· 1 եւ 2):

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԳՐԱԳԷՏ՝ Թեվֆիկ Էլ–Հաքիմ մեռած է Գահիրէ, մօտ 90 տարեկանին: Ուսումը կատարած էր Փարիզ: Իր ծանօթ գործերէն է՝ «Արեւելքի Թըռչունը»: Վերջիններէն կը նկատուէր եգիպտական մտքի հսկաներուն: Դեռ Ապրիլին, Թերթօն մը կը տարարգրէր էլ–Ահրամի մէջ՝ «Խօսակցութիւններ Ամուծոյ հետ»:

ՇԻՐԱՔ, Փերիկէօյի մէջ, ձագկեց ընկերվարականներու վարած քաղաքականութիւնը, որ երկիրը անանկութեան տարած է:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԻՐԱՆ համաձայնեցան, զոնէ մէկ կէտի չուրջ, այն որ իրենց չահերը տանձնեն Իտալիա, առաջինին համար եւ Փաքիստան՝ երկրորդին: Ուրիշ նորութիւն չկար այս ճակատին վրայ: Ինֆանճանի կրկնեց միայն թէ Կորճի վի կրնար ներկայանալ հարցաքննիչ դատաւորի մը, բացի այն պարագայէն, եթէ թորի (Ֆրանսացի հիւպատոսը) ներկայանայ իսլամական դատարանին:

ՄՈՐՉ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ, զնդակահարուած է Ֆեռոր Ֆեռորենկօ, որ Մխալ – Նահանգներէն արտաքսուած էր 1984–ին եւ մահուան դատապարտուած 1986–ին որպէս պատերազմի ոճրագործ: Պահակի պաշտօն ունէր Թրեպլինքայի արգելափակման կայանը եւ յանցաւոր նկատուած էր հազարաւորներու բնաջնջման:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ չատ թեթեւօրէն կը նուազի Ֆրանսայի մէջ: Վերջին երեք ամիսներուն, մէջին հաշուով 0,6% նուազում արձանագրած է:

ՎԱՒԻ ԵՒ ՊՈՒԾ–ՏԻ–ՌՈՆԻ նահանգներուն մէջ, հրդեհները սկսան աւեր գործել, ինչպէս ամէն ամառ, արկածէն զատ հրամոլներն ալ չեն պակսիր:

ՊԹԼՂՑիները զատի դիմած են սալերու իրենց նախկին ընկերութեան՝ Քափիթոլ–ԷՄԻ–ի դէմ եւ 40 միլիոն տոլար վնասուց հատուցում կը պահանջեն: Փաստաբանը կը բացատրէ որ ընկերութիւնը պիթլ'զներու հին երգերը ֆոմփաբ սալերու վրայ արձանագրած է վերջերս ու 2–էն 3 միլիոն ծախած տարուան մը ընթացքին եւ իր յանձնառութիւնները չէ կատարած պիթլզներու նկատմամբ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓրԷՍ — ՅՈՒԼԻՍ 18 – 23)

ԳՐԻԳՈՐ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ ՀԻՄՆԱԾ ՆՈՐ ՀԱՄՈՅԹԸ՝ «ԳԱՆՁԵՐ»

Երեւանի Կամերային Երաժշտութեան Տունը համերգ մը տուած է Հայաստանի ձայն – հեռատեսիլի «Գանձեր» համոյթը, որուն մասին չատ կը խօսուի երաժշտական շրջանակներու մէջ: Ղեկավարն է Գրիգոր Դանիէլեան: Մենակիչներն են Լուսինէ Զաքարեան, Գէորգ Յունանեան, Գագիկ Շիրինեան: Հին երաժշտութեան համոյթին երգացանկը բազկացած է ԺԶ· – ԺԸ· դարերուն Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա եւ այլուր յօրինուած գործերէ, զոր բեմ հանելէ առաջ դեկավարը հետազօտած է անոնց ազբիւրներն ու յիշատակութիւնները, համեմատութեան եզրեր յայտնաբերելով անոնց եւ հայկական արուեստի ուշագրաւ երեւոյթներու միջեւ:

«Եկէք իմ մօտ, որ ծանրաբեռնուած էք հոգերով եւ ես խաղաղութիւն կը ափեմ ձեր հոգիներուն մէջ»: Ուսումնասիրելով դերմանացի երգահան Հայնրիխ Շուցի քանթաթը, որ գրուած է մօտ 400 տարի առաջ, ղեկավարը անոր այս գազափարներուն մարմնաւորումը գտած է չատ հեռուները՝ Վարդգէս Սուրէնեանցի մէկ կտաւին մէջ, որ կը ցուցադրուի Էջմիածին: Նոյնը կարելի է ըսել այլ մեկնաբանութեան մը մասին՝ հայկական ժողովրդական «Փահլեւանի» եւ իտալական «Սալթարելլօ», որ կը նշանակէ թռիչք: «Մի մօր զաւակները լինեն կարծէք, եւ այդ մայրը զեղեցկութիւն պարգեւողն է՝ մեղեդին, – ժպտալով կ'ըսէ Գ· Դանիէլեան: – Խորանալով միջնադարեան արուեստի ոլորտները, ես եկել եմ այն համոզման, որ նմանութիւններ չատ կան, որ եւրոպական արուեստի ձեւաւորման ու զարգացման գործում առկայ է հայկական մշակոյթի ազդեցութիւնը: Տարիներ առաջ «Մովեռակայա Մուզիկա» ամսագրում մոսկուացի ճանաչուած երաժշտագէտ, արուեստագիտութեան տոքթէօր Վալենտինա Կոնէնը մասնաւորապէս գրել է· – «Իր զարգացման վաղ փուլում՝ միջնադարում (ինչ որ չափով նաեւ վերածընութեան ժամանակաշրջանում) եւրոպական մասնագիտացուած երաժշտութիւնը Արեւելքից եկած առանձին երեւոյթներ է փոխառել: Գրիգորեան երգեցողութիւնը, որը հանդիսանում է կաթողիկէ ժամերգութեան և, դրանով հանդերձ, նշուած ժամանակի եւրոպական մասնագիտացուած ամբողջ երաժշտութեան հիմքը, դոյացել է հայկ· հոգեւոր երաժշտութեան ուղղակի ազդեցութեան ներքոյ»:

Խօսելով համոյթին նպատակին մասին Գրիգոր Դանիէլեան կ'ըսէ· – «Գանձեր» համոյթը ստեղծուել է 1986 թուականին: Բացի իր հիմնական նշանակութիւնից, «Գանձ» բառը մեզ յղում է դէպի Նարեկացու արուեստը, որը եւ հիմնադրել է բանաստեղծութիւն – երգի այդ տեսակը: Գանձեր յօրինել են նաեւ Մխիթար Սեբաստացին (ԺԹ· դար), Գրիգոր Խլաթեցին (ԺԵ· դար) եւ ուրիշներ: Գանձերի ժողովածուները կոչուել են գանձարաններ: Եւ այդ գանձարանների նմոյշներն ենք մենք ներկայացնում ամբողջ երկրորդ բաժնում: Սակայն, միայն չահմանափակուելով նրանցով: Ինչպէ՞ս կարելի է ծրագիր կազմել առանց Ներսէս Շնորհալու ու Կոմիտասի: Նաեւ՝ Անանիա Շիրակացի, Մատենադարանում պահուող մի ձեռագրում (ինչ որ չափով նաեւ վերածընութեան ժամանակաշրջանում) եւրոպական մասնագիտացուած երաժշտութիւնը Արեւելքից եկած առանձին երեւոյթներ է փոխառել: Գրիգորեան երգեցողութիւնը, որը հանդիսանում է կաթողիկէ ժամերգութեան և, դրանով հանդերձ, նշուած ժամանակի եւրոպական մասնագիտացուած ամբողջ երաժշտութեան հիմքը, դոյացել է հայկ· հոգեւոր երաժշտութեան ուղղակի ազդեցութեան ներքոյ»:

Խօսելով համոյթին նպատակին մասին Գրիգոր Դանիէլեան կ'ըսէ· – «Գանձեր» համոյթը ստեղծուել է 1986 թուականին: Բացի իր հիմնական նշանակութիւնից, «Գանձ» բառը մեզ յղում է դէպի Նարեկացու արուեստը, որը եւ հիմնադրել է բանաստեղծութիւն – երգի այդ տեսակը: Գանձեր յօրինել են նաեւ Մխիթար Սեբաստացին (ԺԹ· դար), Գրիգոր Խլաթեցին (ԺԵ· դար) եւ ուրիշներ: Գանձերի ժողովածուները կոչուել են գանձարաններ: Եւ այդ գանձարանների նմոյշներն ենք մենք ներկայացնում ամբողջ երկրորդ բաժնում: Սակայն, միայն չահմանափակուելով նրանցով: Ինչպէ՞ս կարելի է ծրագիր կազմել առանց Ներսէս Շնորհալու ու Կոմիտասի: Նաեւ՝ Անանիա Շիրակացի, Մատենադարանում պահուող մի ձեռագրում նաեւ պիտի ներկայացնենք մեր այսօրուայ լաւը· ի վերջոյ, մենք 20–րդ դարի մարդիկ ենք, պիտի կարողանանք լինել մեր ժամանակի մէջ, պահել մեր ժամանակի զգացողութիւնը: Անտարակոյս նպատակին այսպէսով գտնում է եւ հայկական ժողովրդական ու միջնադարեան երաժշտութեան տարածումը, եւ եւրոպական վերածնունդի արուեստի պրոպագանդումը: Հայկականի եւ եւրոպականի զուգահեռը առաւել ամբողջական պատկերացում է տալիս հայկական երաժշտութեան արժէքի մասին»:

Գրիգոր Դանիէլեան հիմնած է նաեւ «Շարական» համոյթը, որ ներկայիս կը կոչուի «Տաղարան»: Համոյթը, որ բազմաթիւ համերգներ տուած է Հայաստան, Խորհրդային Միութեան տարբեր հանրապետութիւններու մէջ եւ արտասահման, ներկայիս կը ղեկավարէ Երուանդ Երկանեան:

***

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ ՄԸ

Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է հիմնել Երեւանի պետական մանկական երաժշտական թատրոն մը, որուն համար առժամեայ կերպով տրամադրուած է Երաժշտանոցի օվերային արուեստանոցի չէնքը: Երաժշտական նոր հաստատութեան խումբը կը բաղկանայ Երաժշտանոցի եւ պարարուեստի ուսումնարանի շրջանաւարտներէ:

***

ՋՈՒՐԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԷՒԻ ՔԱՐ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԵՌՆԱԼԱՆՋԻՆ

Հնախոյզներուն իսկ զարմանք պատճառած է այն քարը, որ յայտնաբերուած է Բիւրականէն ոչ հեռու, Արագածի լեռնալանջին, Խորձորի մէջ: Մամբապատ հսկայ քարը մանազէտներու կարծիքով, Ն· Ք· 2–րդ հազարամեակին ծառայած է իբրեւ ջուրի պաշտամունք: Քարաբեկորին վրայ յատակօրէն կ'երեւան 11 աստիճաններ եւ 2 հարթակներ, ուր մարդիկ կը բարձրանային ջուրին խոնարհելու համար: Շինութեան գագաթը գտնուող վայրը կը վկայէ, որ ժամանակ մը հոն գոյութիւն ունեցած է կոթող մը: Գիտնականները այդ կոթողը գտնելու յոյսը չեն կտրանցներ: Այս եզակի առարկան Անդրկովկասի մէջ իր նմանը չունի, ըստ է Հայաստանի արգեամիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկի աւագ աշխատակից Արամ Գէորգեան, աւելցնելով որ մարդիկ հոն կ'երթային չրջակայ բնակավայրերէ եւ կը կատարէին ջուրի պաշտամունքի առարկայ: Այդ չինութեան կողքին գտնուող քարանձաւէն այսօր ալ աղբիւրի սառնորակ ջուր կը հոսի:

***

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԻՄՆՈՒԱԾ

Երեւանի մէջ գումարուած է Հայաստանի երաժշտական ընկերութեան հիմնադիր ժողովը: Երգչախմբային ընկերութեան հիման վրայ ստեղծուած է կազմակերպութիւն մը, որ պիտի համախմբէ երաժշտական մշակոյթի դէմքերու՝ արհեստավարժ երաժիշտներու, մանկավարժներու, ուսանողներու, երաժշտական շրջանակներ: Նոր կազմակերպութիւնը բոլոր միջոցներով պիտի աջակցի խմբերգային, գործիական, ճարտի երաժշտութեան, պարարուեստի, եւ բաժշտական եւ պարային ֆոլքլորի յետագայ զարգացման, ժողովուրդի զարգաճարագեղագիտական դաստիարակութեան կատարելագործման, երաժիշտներու եւ պարուսոյցներու միջեւ կապերու հաստատման եւայլն: Ընտրուած են Ընկերութեան ղեկավար մարմիններ: Երաժշտական Ընկերութեան նախագահուհի ընտրուած է Լմմա Ծատուրեան:

***

ԵՐԳԱՀԱՆ ԱԶԱՏ ՇԻՇԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հայաստանի երգչախմբային արուեստի տունը տեղի ունեցած է երգահան – մանկավարժ Ազատ Շիշեանի նուիրուած երեկոյթ մը: Երգահանին կեանքին ու գործին մասին խօսած է Արաքս Սարեան: Ազատ Շիշեան հեղինակն է համանուագներու, երգչախումբի գործերու, լարաւոր քառեակներու, սենեկային եւ գործիական կտորներու, երգերու: Լենինականի երաժշտական ուսումնարանին մէջ, ուր աշխատած է տարիներ, ան պատրաստած է սաներ, որոնք յետագային պիտի դառնային ծանօթ դէմքեր երաժշտական ասպարէզին մէջ՝ Գեղունի Զաքէեան, Տիգրան Մանսուրեան, Մարտին Խարայէլեան, Երուանդ Երկանեան եւայլն: Երեկոյթի ընթացքին ծանօթ արուեստագէտներ մեկնաբանած են Ազատ Շիշեանէն գործեր:

***

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՎԻԼՆԻՒՍԻ ՕՓԵՐԱՑԻՆ ՄԷՋ

Վիլնիւսի օվերային մէջ հանդէս եկած են Երեւանի օվերայի մենակատարներ Գայեանէ Շաքարեան եւ Սամուէլ Աբրահամեան, կարգ մը ներկայացումներու մէջ մարմնաւորելով գլխաւոր դերեր:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍԱՀՄԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ

Մեր մամուլը պարբերաբար թրքաբարոյ երեւոյթներու դէմ պայքարի հրաւէր կ'ուղղէ: Մեր հարազատութիւնը խաթարող այս երեւոյթներու սահմանը կը սկսի լեզուէն – թրքախօսութենէն–, կ'անցնի երգերու, ժապաւէններու – գրօսանքի – հանգրուանէն ու կ'երկարի մինչեւ թրքական սա կամ նա ապրանքը: Կարն խօսքով՝ «թրճերէն չխօսիլ», «թրճերէն երգը չկապկել, թրքաբարոյ չերգել», «թրքական ապրանք չգնել»: Սփիւռքահայ մամուլի գրեթէ բոլոր անուններ համամիտ են այս կէտին վրայ, ու բարոզչութեան, խրատելու, դաստիարակելու իրենց պարտականութիւնը կը ջանան կատարել: Այս գաղափարները ջատագովող յօդուածներ, ակնարկներ, երբեմն ալ խմբագրականներ կը հրատարակուին:

Ու կը կարծէինք, որ հայ մամուլը առաջին էջէն մինչեւ վերջինը կը պահէր նոյն կեցուածքը, մինչեւ առջի օր, երբ թերթի մը ծանուցումներու էջին վրայ լուսանկար մը մեր ուշադրութիւնը գրաւեց, լուսանկարը՝ պորտախաղի գեղանի աստղի մը, որ իր շնորհը ցոյց պիտի տար չեմ գիտեր ո՛ր հանդէսին կամ երեկոյթին, որու կը հրաւիրուէին ընթերցող – ները:

Ուրե՞մն: Մինչեւ ո՞ւր եւ որո՞ւ համար թրքաբարոյ երեւոյթներու դէմ պայքարի հրաւէր· մինչեւ վերջընթե՞ր էջը, ու միայն ընթերցողներո՞ւ համար: Կամ արդեօ՞ք պորտախաղն ալ մեր մշակութային ժառանգութեան մէկ մասնիկն էր ու անգիտանալով անարդար անտեսումի մը ենթարկած էինք զայն մինչեւ այսօր···:

Թ· ԱՐՓԻ

ՆՍՏԱԿԵԱՑ-ՏԵՂԱԲՆԻԿ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՔՈՉՈՒՈՐ-ԵԿՈՒՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ՄԱԿԻՉ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

«Թուրքերը» հանդէս են եկել կեդրոնական Ասիայում եւ սկզբում զանուել են հոների միաւորման մէջ, իսկ Զ. դարում (552 թուականին) հիմնեցին իրենց պետականութիւնը, որը յետոյ բաժանուեւ լաւ արեւելեան եւ արեւմտեան մասերի, Ը. դարի կէսերին բոլորովին կործանուեց: Դրանից յետոյ «Թուրք» անունն այնքան էլ գործածական չէր, բայց կային Թուրքալեզու շատ ցեղեր, որոնք հանդէս էին գալիս սեփական անուններով (կիրզիզներ, ղըփչաղներ, ույղուրներ, օղուզներ, Թուրքմէններ եւայլն): Դրանք զանուում էին Միջին եւ Կեդրոնական Ասիայում, որն իրանական ազդիւրներում կոչուեց «Թուրքիստան» («Թիւրքերի երկիր»): Ը. դարում Արաբները գրաւեցին նրա մեծ մասը եւ արաբական պատմիչները Թուրքալեզու ցեղերին անուանեցին «Թուրք»: Այդպէս տարածուեց «Թուրք» անունը շատ ցեղերի վրայ, որոնք ժամանակին չէին էլ մտել «Թուրքական պետականութեան» մէջ եւ մի մասն էլ մոնղոլատիպ չէին: Թուրքերը զարձան այնքան խառնածին, որ համարեա կորցրին իրենց կերպարի մոնղոլատիպ գծերը, ինչպիսիք բնորոշ էին հին «Թիւրքեր»ին:

Միջին – ասիական Թիւրքերն ընդունեցին արաբական խալիֆաթի իշխանութիւնը, եւ այդ ժամանակ էլ նրանց մէջ տարածուեց խոլամը, որը քարոզում էր անհանդուրժողականութիւն ու թշնամութիւն ոչ մուսուլմանների կամ «դեւաւորներ»ի (անհաւատ) նկատմամբ: Թ. դարում Թուրքական Օղուզ ցեղը Սիրդարիայի ստորին հոսանքներում ստեղծում է իր պետութիւնը, որը կործանում է Ժ.Ա. դարի կէսերին՝ արեւելքից արշաւող ղըփչաղների հարուածների տակ: Օղուզների մի մասը գնում է արեւմուտք՝ հարաւային ռուսական տափաստանները, իսկ միւս մասը Սելջուկների գլխաւորութեամբ շարժւում է դէպի Մերձաւոր – Արեւելք, հրով ու սրով, աւերածութեամբ ու կոտորածով զաւթում վիթխարի տարածք:

Սելջուկ – Թուրքերը վերածեցին օսմանեան Թուրքերի, որոնց մասին Կ. Մարքսը, անդրադառնալով ԺԳ. դարի 30-ական թուականներին, գրել է. – «Թուրք – օսմաններն հորդան մուտք է գործում Փոքր – Ասիա, որտեղ նրանք ամէնից առաջ հիմնում են կապահիարի ազգակային Պետութիւնը»: Հէնց այդ ազգակային Պետութիւնն էր, որը հետզհետէ ընդլայնուեց եւ զարձաւ Օսմանեան աւազակապետ կայսրութիւն: Դա հրէշաւոր բռնակալութիւն էր, Կ. Մարքսի արտայայտութեամբ, «Ֆէոդալիզմի ամենաստորին ու բարբարոսական ստիճանի վրայ գտնուող» «իսկական ռազմական տէրութիւն», ուր վայրի Թուրք նուաճողները հանդէս էին գալիս որպէս զինուորական դաժան զաւթիչներ, որոնք վարում էին պարազիտային կեանք եւ անլուր ճնշման ենթարկում հպատակեցուած ժողովուրդներին (Յոյներին, Հայերին, Վրացիներին, Սլաւոններին, Արաբներին եւայլն), ստրկացնում, կեղեքում ու բնաջնջում նրանց: Ֆ. Էնգելսը նշել է, որ եթէ Թուրքերը «չունենային քաղաքակիրթական ու զինուորական պաշտօնեաների մենաշնորհ, նրանք չուտով բոլորովին կ'անհետանային»: Բայց, զժբախտաբար, կար այդ չարիքը, եւ Մարքսն ու Էնգելսը Թուրքական բռնակալութիւնը համեմատել են սատկած ձիու նեխող լճի հետ, որը զարշահոտութիւն է տարածում չորս կողմը եւ պէտք էր հիմնովին վերացնել այն: Վ. Ի. Լենինը եւս խորապէս դատապարտել է «բռնապետական Թուրքիա»ն, որտեղ «ժողովուրդը քաղաքական ստրկութեան մէջ է մնում սուլթանի կառավարութեան ձեռքին», որտեղ «դեռ մնացել են խայտառակ օրէնքներ ընդդէմ ուրիշ հաւատի մարդկանց»: Նա յատկանշ անհեռակարգի խորհրդանիշ է համարում Թուրքականը եւ գրում, «դա Թուրքերէն է: Դա ճորտատիրական է»:

Հրով ու սրով, հեթանոսով ապրող յետամնաց ու վայրենի Թուրքերը, անընդհատ վազվզելով կոտորածի ու կողոպուտի յետեւից, երկար ժամանակ չէին զանուում կայուն հաւաքականութիւն, ժողովուրդ: Նրանց միաւորողը Թալանի մոլուցքն էր, ուրիշի հաշուին ապրելը: Վերջն ի վերջոյ, Թուրք ժողովուրդը կազմաւորուեց Փոքր – Ասիայում, երբ եկուոր Թուրքերը բռնի Թուրքացնելով իրենց ձուլեցին տեղաբնիկ Քրդերի, Արաբների ու քրիստոնեայ բնակչութեան մի մասը: Այդ պրոցեսը տեւական էր եւ աւարտուեց Ժ.Զ. – Ժէ. դարերում, իսկ Թուրք ազգի կազմաւորումը տեղի ունեցաւ աւելի ուշ՝ Ի. դարում:

Թուրքական արիւնոտ լծի դէմ խորն տեղութեամբ ու զայրոյթով են խօսել ճնշուած ժողովուրդների ներկայացուցիչները: Այդպէս, պուլկար յեղափոխական գործիչ ու նշանաւոր բանաստեղծ Հրիստօ Բոտեւը (1849 – 1876) նշել է. – «Թուրքը մինչեւ այժմ մի հարրած գազան է, եւ ինչ էլ ուզում ես դու նրան ասա, նա միշտ քեզ կը նայի արիւնալից աչքերով եւ կը մտածի այն մասին, թէ ինչպէս խժռի քեզ»: Արար գիւղացին ազօթքի ժամանակ ատածուց խնդրում էր «Իրեն փրկել Թուրքից ու մարախից»: Ռուս նշանաւոր արեւելագէտ Պ. Զիխաչեւը, որը տարիներ շարունակ ուսումնասիրել է Օսմանեան կայսրութեան բալմաթիւ վայրեր եւ ամէնուրեք տեսել դաժան բռնութիւն ու հալածանքներ, ժողովրդական զանգուածների զժոխային պայմաններ, տհաճութեան եւ մշակոյթի անկում, տուել է ստեղծուած վիճակի ճշմարիտ պատկերը: Նա, մասնաւորապէս, խօսելով Փոքր – Ասիայի անցեալի ու Թուրքական տիրապետութեան ժամանակաշրջանի մասին, գրել է. – «Դա մի երկիր է, ուր ժողովուրդների, դիւութեան, արուեստի համար մէ՛կ եղել է բնօրրան, մէ՛կ էլ՝ գերեզման»: Այո՛, հէնց այդպէս. առաջդիմութեան բնօրրան մինչեւ Թուրքերը եւ գերեզմանոց նրանց գալուց յետոյ:

Թուրքական գերեզմանոցային վարչակարգի զոհեր դարձան շատ ժողովուրդներ, այդ թուում ու մասնաւորապէս Հայերը: Ծորհրդային յայտնի պատմաբան Ա. Նովիչեւը, հաւատարիմ պատմական իրողութեանը, գրել է. – «Թուրքական Պետութիւնը առաջացել է Ժ.Ա. դարի 70-ական թուականներին Հայկական լեռնաշխարհի արեւմտեան մասի ու Փոքր – Ասիայի տարածքում՝ Հայերից ու Յոյներից գաւթած հողերի վրայ»: Հայերն ու Յոյները էլ կրեցին առաջին ծանր հարուածները, որպիսիք չարունակեցին մշտապէս: Ի հարկէ, հայածուեցին ու բնաջնջուեցին նաեւ հպատակեցուած այլ ժողովուրդներ: Յիշատակենք տուաւել խոշոր մի քանի փաստեր: Թուրքերը 1822–ին Քիոս կղզում սպանեցին 50 հազար Յոյների, 1850ին՝ 12 հազար Հայերի ու Ասորիների, 1860–ին՝ 11 հազար Մարոնիտների ու Սիրիացիների, 1876–ին՝ 15 հազար Պուլկարացիների, 1877 – 78–ին՝ 6000 Հայերի, 1892–ին՝ Մուսուլի 8009 եզդիների, 1894 – 1896 Թուականներին՝ 500 հազար Հայերի, 1896 – 1897–ին՝ Կրետէ կղզու 55 հազար Յոյների, 1909–ին՝ Ատանայի 30 հազար Հայերի, 1915 – 1916–ին՝ 1.5 միլիոն Հայերի, 1917 – 1923–ին՝ 400 հազար Հայերի 1922–ին՝ 50 հազար Յոյների, 1894 – 1924–ին՝ 450 հազար Ասորիների եւայլն: Շատ զոհեր տուեցին նաեւ Վրացիները, Սլաւոնները եւ այլք: Ընդհանուր առմամբ Թուրքերը կոտորել են տասնեակ միլիոնաւոր մարդկանց եւ միայն Հայերից 3 միլիոն, այն էլ սոսկ Ժ.Թ. – Ի. դարերում:

Օսմանեան կայսրութիւնը կատարեալ զժոխք էր հպատակեցուած ժողովուրդների համար: Անգլիական գործիչներից մէկը, իր խօսքը մասնաւորացնելով Հայերի մասին, գրել է. – «Մուլթանի հայ հպատակները տառացիօրէն անպաշտպան են, ինչպէս գայլերով շրջապատուած ոչխարի հօտը»: Պելժ փրոֆէսօր Է. Դիլսընը, մերկացնելով Թուրքական կառավարութեան հայասպան քաղաքականութիւնը, նշել է. – «Իողոքել Հայաստանում կեանքի եւ գոյքի անապահովութեան առթիւ այնքան ժամանակ, քանի դեռ այդ երկիրը պահում է Բարձր դրան անպատասխանատու կառավարման տակ, դա միեւնոյն է, թէ պնուրը ընդհարման ժամանակ բողոքի թշնամու դնդակի լուրջ վտանգի առթիւ»:

Հայերի հալածանքն ու ջարդերը Թուրքական կառավարութեան պետական քաղաքականութիւնն էր, որը հասցրեց ժեւոսիտի, արեւմտահայութեան բնաջնջման: Ահա ինչպիսին էր Թուրքական բռնատիրութեան հրէշաւոր արդիւնքը, որն այս կամ այն չափով տարածուեց Օսմանեան կայսրութեան բոլոր ժողովուրդների վրայ: Այդ կայսրութիւնն ստեղծուեց արիւնահեղութեամբ, գոյատեւեց արեան ծովի մէջ եւ կործանուեց արիւնածոր մղձաւանջով՝ ահաւոր հետքեր թողնելով մինչեւ այժմ:

Այսպիսին է անհերքելի իրողութիւնը եւ դրանում համոզուած են աշխարհի բոլոր ողջամիտ ու իրաւեկ մարդիկ: Այդ մասին դրել ու խօսել են բազմաթիւ դիտնականներ, գրողներ, ճանապարհորդներ, քաղաքական ու հասարակական գործիչներ, չարքային ականատեսներ: Վաղուց ժամանակն է ստեղծելու Թուրք ժողովրդասպանների համընդհանուր պատմութիւնը եւ ամէնքին հրապարակայնօրէն ու փաստօրէն կերպով ցոյց տալու, որ նրանք կատարել են մարդկային հասարակութեան առաջընթացը՝ ընդհանրապէս եւ աշխարհի մի շարք շրջաններում՝ մասնաւորապէս: Մեզ համար այդ ձեւով, իրականութեան ճշմարիտ արտահոլումով կարելի է պատմութիւնից վերցնել անհրաժեշտ դասեր, ուղղել կատարուած անարդարութիւնները եւ կանխել նոր արհաւիրքները:

Թուրքական արնախում պատմութեան մասին առաջադէմ մարդկութեան անխտիր հայեացքի բանաստեղծական ընդհանրացումին հռչակաւոր Վ. Հիւգոյի մտրակող խօսքերը. – «Ամէն ինչ աւերակների ու սպի մէջ է, այտուելով թուրքեր են անցել...»: Այո՛, տեսնելով ամայացուած տարածքներ, քամնելի կոտրածներ, հրէշաւոր սպիրներ, մոթի բնական ասոցիացիայով մարդ ամէնից առաջ յանդում է նման եզրակացութեան: Դա հաստատում է Թուրք նուաճողների ողջ պատմութեամբ՝ սկսած հնագոյն ժամանակներից մինչեւ Ի. դարը՝ նրանց քաղաքական չքջանից մինչեւ կապիտալիստական, Սելջուկներից մինչեւ հանրապետական Թուրքիան:

Թուրքական արիւնոտ պատմութեան նոյնիսկ մի մասը լիակատար պատկերացում է տալիս նրա էութեան մասին: Այդպէս է նաեւ ու յատկապէս հայ ժողովրդի պատմութեան տարընթեռութեամբ: Այդ տեղ առաւել սրութեամբ է դրսեւորուել Թուրքական բռնակալութեան կործանարար ու աւերիչ բնոյթը:

Մինչդեռ Թուրք կեղծարարներն ամէնկերպ խեղաթիւրում են պատմութիւնը, դրսեւում սանձարձակ չովինիստական, ինքնագովութեամբ, փաստարանում Թուրքական դաժան տիրապետութիւնը եւ վարկաբեկում հպատակեցուած ժողովուրդներին: Նրանք, մասնաւորապէս, ժխտում են Հայ ժողովրդի պատմական հարուստ անցեալը, նրա ստեղծած ինքնուրոյն պետականութիւնը, բարձր մշակոյթը, չեն ուզում ընդունել Հայերի դարաւոր ծանր կացութիւնն ու ցեղասպանութիւնը Թուրքիայում եւ ճանաչել Հայ նահատակների արիւնով ներկուած Թուրքիայում եւ ճանաչել Հայ նահատակների արիւնով ներկուած Թուրքիայի հողը: Անշուշտ, այդ ամէնը չի դիմանում իրականութեան քննադատութիւնը եւ մերկացւում է աշխարհի առաջադէմ մարդկանց կողմից:

(Շար. 2 եւ վերջ)

ԿԱՐՄՐԱՄՈՐԹԵՐՈՒ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՓԱՐԻԶ

ԺԹ. դարուն կարմրամորթերու Օզաժ ցեղախումբի անդամներէն ոմանք կը փափաքին ճանչնալ իրենց միջեւ ապրող Ֆրանսացիներուն հայրենիքը. այդ Ֆրանսացիները կրօնաւորներ, վաճառականներ կամ հիւսիսային – Ամերիկայի մէջ մուշտակաւոր կենդանիներու որսով զբաղողներ էին: 1725–ին արդէն նոյն ցեղախումբէն Ֆրանսա եկողներ եղած էին, որոնք ներկայացած ալ էին Լուդովիկոս ԺԵ.–ի. անցեալի այս յիշատակն ալ կը հրահրէր Ֆրանսա այցելելու իրենց փափաքը:

1827 Թուականի սկիզբը անոնցմէ 10 – 12 հոգի ճամբայ կ'ելլեն մուշտակի կարեւոր պաշարով մը, զոր հաւաքած են 3 – 4 տարուան ընթացքին, իրենց ճամբորդութեան ծախքը վճարելու համար: Իրենց կ'ընկերանայ Թարգման մը, որ պատկին է Ֆրանսացի հօր մը ու օզաժ մօր մը: Սէն – Լուիի մօտ իրենց տալը կ'ընկղմի ամպրոպ, ջրամոյն ընելով մուշտակէ զըրահապուխտն ալ, ու ճամբորդութեան եւ բարը չքանալու վրայ է, երբ Տաւիթ Տրէօնէ անուն անձ մը կը տառնձնէ իրենց ծախքը, առաջարկելով միասին ճամբար դնել դէպի Եւրոպա. ան ալ անշուշտ կը հետապնդէր իր չահը:

Վեց կարմրամորթեր իրեն հետ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Լը Հաւը. խմբապետը 36 տարեկան մէկն է՝ Քիչակաչուկան (փոքր պեա), որ կ'ըսէ թէ կը սիրէ դար մը առաջ Ֆրանսա այցելող կարմրամորթերէն մէկէն. իր խումբը կը բաղկանայ երկու կիներէ եւ երեք մարտիկներէ:

Յուլիս 27–ի օրը երբ կը հասնին Հաւրի նաւահանգիստը, քաղաքին ամբողջ բնակչութիւնը հոն փութացած է զիրենք դիմաւորելու: Ծանուած՝ քարափին վրայ, փողոցներու մէջ, տանիքներուն վրայ, ամէնքը կ'ուզեն այդ տարաչխարհիկ մարդիկը տեսնել: Ու կը յայտնուին անոնք. չորս այրերը մերկ են իրենց մէջքէն վեր. իրենց դէմքերը ներկուած են կարմիր ու կանանչով. թեւերուն վրայ արծաթի երկար շերտեր ունին, իրենց վիզերէն մարգարիտէ մանեակներ կախած են. գլուխները ափրուած են այնպէս մը, որ հին սազաւարտներու նմանող մազի փունջ մը միայն կայ անոնց կատարը: Իսկ կիները կարճ փէշեր ու վերնաշապիկներ հագուած են:

Մեծ դժուարութեամբ զանոնք կ'անջատեն խուժանէն, ու կառք մացնելով կը տանին պանդոկ. առաջին այցելութիւնը կուտան քաղաքապետին, յետոյ պիրնք կ'ընդունի Թագաւորին Թիկնապահը, ուրուն կ'ըսէ Փոքր պեաը, թէ եկած է Ֆրանսա, իր յարգանքը մատուցանելու «իր մեծ հօրը» Կարոլոս Ժ.–ի:

Յաջորդ օրերը կ'անցնին պատրաստներով, դրօսանքներով, այցելութիւններով. մարդիկ զարմանքով կը նկատեն, որ այս վայրենիները եւսած միս կ'ուտեն. ուրեմն մարդակերներ չեն:

Օգոստոս 7–ին Ռուան կը մեկնին. հոն ալ 40 հազար հոգի կը դիմաւորէ զիրենք, բայց մթնութիւնը կը չրջապատէ անոնց պանդոկը, կը լեցնէ փողոցները, ուրկէ կ'անցնելին: Հինգ օր ետք ճամբայ կ'ելլեն դէպի Փարիզ. հոն ալ նոյն խանդավառութիւնը կը սպասէ իրենց. առաջին այցելութիւնը կուտան Արտաքին Նախարարին, որ ընթրիք մը կուտայ իրենց է պատիւ, որու կը մասնակցին քառասուն հրաւիրեալներ: Յետոյ, Օգոստոս 21–ին կարմրամորթերը կը ներկայանան Թագաւորին ու իշխաններուն:

Պաշտօնական այցելութիւններէ ետք անոնք որոշ կը դառնան Փարիզի հանրաթեան, ու իրենց ընկերացող Տրէօնէի. միւս կողմէ Թատրոնի անօրէնները կը մրցին իրարու հետ, զանոնք ներկայացումներու հրաւիրելու, լեցնելու համար իրենց սրահները: Այսպէս, կը տանին Օվերա, ուր անդադար կը յօրանջեն. իրենց անուշով անուշեղէններ, ներկայումներ կը պատրաստուին. առանցքն միկը կը պատմէ իրական միջադէպի մը մասին. կարմրամորթերէն մէկը պահած է իր պատչամէն, սենեակի դիւերամանին պարունակութիւնը կը պարպէ վերը հաւաքուած դասակարգամիտներու դէմ, մինչ սենեկապանը զարհուրած, ի զուր կը ջանայ արգելք ըլլալ, գոչելով. – «Ա՛խ, Աստուած իմ, ի՞նչ կ'ընէք պարո՛ն Վայրենի»:

Իրենց դէմ արձնացած հետաքրքրութիւնը երկար չի տեւեր. Հոկտեմբերին վերջաւորութեան արդէն թերթերը խօսք չեն ըներ անոնց մասին: Կարգ մը մանրամասնութիւններ կ'ըսեն, թէ յաջորդ ձմրան իրենց զործավարը որպէս զեղծարար ու խարեբայ կը բանտարկուի:

1828–ին գիրենք կը գտնենք Լիէժ, ուր խմբապետը զաւակ մը կ'ունենայ, 1829–ին Մինիխի թերթերէն մէկը կը գրէ, թէ թշուառ ու լքուած վիճակի մը մէջ են. կ'անցնին Գերմանիայէն, Հոլանտայէն, Զուիցերիայէն կը հասնին մինչեւ Իտալիա: Վերջապէս երկու խումբի կը բաժնուին. մէկ մասը կ'ընդունուի եպիսկոպո-

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. – ԻՏԱԼԻԱ

Կըրակի, Յունիս 21: Առաւօտեան ժամը 9–ին Միլանոյի Հայ Տան առջեւ արդէն սկսած էին հաւաքուիլ հիւսիսային – Իտալիոյ զանազան քաղաքներէն ժամանած Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներ եւ համակիր բազմութիւններ: Ժամը 9·30–ին ինքնաշարժերէ բաղկացած եւ մեծ օթօպուս մը որպէս առաջնորդ ունենալով կարաւանը ճամբայ ելաւ դէպի Փարմա քաղաքը՝ Միլանոյէն շուրջ 120 քիլոմեթր հեռու: Ճամբուն ընթացքին, նախօրօք եղած կարգադրութեամբ, ուրիշ Հ. Մ. Ը. Մ.–ականներ եւ ազգայիններ միացան կարաւանին իրենց ինքնաշարժերով:

Ժամը 11·30–ին կարաւանը կանգ առաւ Փարմայի հայրենակիցներէն եղբ. Մեծրուժ Գարագաչեանին այլեւս առջեւ: Ընտանիքներ անմիջապէս ձեռնարկեցին կէսօրուան ճաշի պատրաստութիւններուն, իսկ սկաուտական խորհուրդի անդամները օրուան պատշաճ բեմական յայտարարի գործերուն: Այդ ին մէջ դանուող երկյարկանի տան պատշգամին վրայ տեղադրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի լայնածաւալ դրօշակը, իսկ ուսերի վար դէպ ազգութեան խաչաձեւ եւ եռագոյն դրօշակները: Ինչպէս նաեւ ճօպի մը վրայ պարզուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի դրօշակը, որուն առջեւ տեղի պիտի ունենար յետմիջօրէի արարողութիւնը:

Միաբերան չուքին տակ ընտանիքները իրենց կէսօրուան ճաշէն ետք երբ տակաւին երախաները կը զուարճանային այդ զանազան պուրակներուն մէջ սկաուտական խորհուրդի անդամները նեղ սի մը կազմէ, որ 1830–ի սկիզբը զանոնք Պոլսոյէն կը ղրկէ իրենց երկիրը· իսկ միւսները կրկին Փարիզ կուգան 1829–ին, ուր իրենց կ'օժանդակէ Մխայեալ – Նահանջներու դեսպանը, ինչպէս՝ Լա Ֆայէթ, որպէսզի կարենան վերադառնալ: Իրենց մեկնումէ պահուն իսկ պարտաւորեր կը զրաւեն անոնց ունեցածը այն պարտքերուն դէմ, զոր ձգած է իրենց խարգախ գործակալը: Այս բոլորէն ետք, տակտին, որպէս զժբախտութեան զազմնակիտը, երկու այր մարդիկը համբերատարութեան ընթացքին կը մեռնին ծաղկախէ, ու երիտասարդ այրին ամուսնին կը վերադառնայ երկիր, իր զաւկին հետ:

Հակառակ բոլոր պատահարներուն, վերապրողները չատ ալ դէշ չյիշատակներ չեն պահեր իրենց ոդիսականէն: 1843–ին նկարիչ Սթանլէյ կը հանդիպի մարտիկ – ներէն մէկուն, որ հպարտութեամբ ցոյց կուտայ մեռայլը, իրեն նուիրուած Լա Ֆայէթի կողմէ: Զայն իր վիզէն կախած կը պահէ, որպէս ամենաթանկագին թալիսման մը:

Ա. Թ. Թ.

Լրմամբ հազուագիւտ հաւածում է այն միտքը, թէ մենք բոլորս մեղաւոր ենք, որ Զարենցը չկայ: Բոլորս...

Յատկապէս այն օրերին, երբ հեռը թնդալու փոխարէն, չեմ կարող գոնէ մի մեխակ դնել նրա շիրմին:

Ցաւոյ...

Ի՞նչ կարող ես գրել հրաշքի մասին:

Նայիրին ծնեց Զարենցին: Պատռուեց հողը, կանաչ ծիլը բացեց աչքերն ու նայեց չուրջը: Ժայռակոփ պատկերներ եւ սեպագրեր տեսաւ, տեսաւ ծագկազարդ մագաղաթներ եւ ճուլածոյ տաճարներ՝ բայց ծով արեան ու ծով ցաւերի մէջ: Սիրտը մղկտաց: Բարձրացրեց գլուխը՝ տեսաւ չոզացող Արեւը: Ցուսադրուեց: Շարժեց արմատները, գլաց, որ հնձքը բազալա է: Թինդ առաւ: Եւ իր բազալէ հայրենիքի արցունքները սըրբելու համար մխրճուեց փոթորիկների մէջ ու ելքեր որոնեց: Բարձրացաւ ժամանակի սամումը, երկինքը սեւակնեց ու բացակառուեց: Ու նա որոտաձայն կանչում էր Մհերին, փնտռելով Ագռաւաքար տանող ճամբան...

Գուցէ կանխորոշուա՞ծ էր նրան ողջակիզուել իբրեւ տառապանքի, մաքառման ու հաւատի խորհրդանշումն...

***

Տանըուէթ Թուլ աշնանն էր, Թիֆլիսում: Մի օր «Մշակի» խմբագրատան դրասենեակում նստած Թերթ էի կարդում, երբ ներս մտաւ մի շատ կարճահասակ ու վախ տղայ՝ հագած ոչխարի մորթու հնամաշ մի մուշտակ: Այդ երիտասարդին ընդունեցի իբրեւ կարիքաւոր մէկը: Նա, սակայն, նպատամատոյցի նախադասին, հարցնելու փոխարէն, ուզեց խմանալ «Գեղարուեստ» հանդէսի խմբագիր Գարեգին Լեւոնեանի հասցէն:

– Նրա բնակած փողոցը եւ տունը դիտեմ, բայց համարը՝ ոչ, – ասացի:

– Եթէ մի քիչ սպասէք՝ կարող է գալ: Կամ, եթէ կ'ուզէք, եկէք մի երկու ժամ յետոյ:

Հրմամբ հազուագիւտ իրենց սկաուտական համազգեստները եւ հաւաքման սուլիչի պղպանչանը տուին: Անմիջապէս այդիկ դանագան անկիւններէն հաւաքուեցան երախաները եւ իրենց կարգին զգեստաւորուելու սկաուտ, արեւոյշ եւ գայլիկի տարազներով: Մինչ այդ դուրսը սպոռնները չարունեցան դրօշակին առջեւ· ինչպէս նաեւ ներկայ գտնուող չուրջ 80 հայրենակիցներուն աջին ձերմակ ծածկոցով պատուած սեղանի մը վրայ չարունեցան սկաուտական – գայլիկական փողկապները:

Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին, ի բաց առեալ Հ. Մ. Ը. Մ. – Իտալիոյ վարչական կազմին, նաեւ գաղութիս հոգեւոր հովիւը, Քուէյթէն այցելու խմբապետը, եւ մասնաւոր հրաւէրով ժամանած Փարիզի աւագ խմբապետներէն՝ եղբ. Հրայր Տէր – Գրիգորեանը: Արդարեւ եղբ. Հրայր, Միլանոյ ժամանած էր Շաբաթ, Յունիս 20–ին եւ ինքը կատարած էր սկաուտ – գայլիկներուն քննութիւնները:

Ժամը 4·30–ին, մինչ սկաուտական խորհուրդի հինգ անդամները իրենց լրիւ տարազով կուգային սեղ զրաւել արարողութեան ամպիոնին առջեւ, անդին կանոնաւոր չարքով եղբ. Հրայրի ցուցմունքներուն հետեւելով դէպի ամպիոն կուգար 7 սկաուտներէ բաղկացած խումբը: Առանց կը հետեւէր սուլիչի համաչափ հնչիւններուն հետ քայլ պահելով 12 հոգինոց գայլիկներուն չարաթիւը, որը իր կարգին կուգար սեղ զրաւել սկաուտական չարքին առջեւ դէմքերը դէպի հանդիսականները: Տեսարանը տպաւորիչ էր: Փոքրիկներ, որոնք, մի քանի վայրկեան առաջ իրենց խաղերով տարուած կը վազվռտէին եւ կը բացագանչէին, այժմ լուռ ու մունջ, զգաստ կեցած էին դրօշին առջեւ, սպատերով խմբապետին յաջորդ հրահանգին: Ներկաները միահամուռ ծափահարեցին սոյն տեսարանին ի դէմս:

Հանդէսը վարելու պաշտօնը առանձնած էր սկաուտական խորհուրդի վարչական պատասխանատու եղբ. Թոպէր Գալուստեանը որ խօսք առնելով օրուան իմաստը բացատրեց եւ ապա հրաւիրեց Սարգիս քահանայ Սարգիսեանը որպէսզի իր օրհնութիւնը տայ սոյն արարողութեան բացման առթիւ:

Ապա, անմիջապէս երգման արարողութիւնը կատարուեցաւ նախ սկաուտներուն եւ յետոյ արծուիկ – գայլիկներուն որմէ ետք իւրաքանչիւրը ըստացաւ իր վոզկապը ձեռամբ հոգեւոր հովիւին եւ եղբ. ատենապետ՝ Ա. Պէզդիկեանին: Սոյն անդրանիկ երգման արարողութեան տեսարանը ըմբռնելով ներկաները մէկ ընդ մէկ ծափահարելով իրենց խանդավառութիւնը կ'արտայայտէին: Փողկապներու տուչութեան յաջորդեց նորընծաներուն խմբային «Յառաջ Նահատակ» երգին թնդիւնները, որմէ ետք խօսքը տրուեցաւ եղբ. Հրայր Տէր – Գրիգորեանին որը դրաւատեց կատարուած աշխատանքը: Սկաուտները կրկին խմբովին երգեցին «Հ. Մ. Ը. Մ.–ի Հայ Աբիներ» երգը, որմէ ետքը խօսք առաւ եղբ. Մխիթար Մարտիրոսեան, որ իր խօսքին գոհունակութիւնը յայտնեց սոյն ձեռնարկին ներկայ գտնուելու պատեհութիւնը իրեն ընծայուած ըլլալուն համար: Սկաուտները եւ գայլիկները ապա երգեցին «Հ. Մ. Ը. Մ.ի քայլերգ»ը, որմէ ետք հանդիսավարը կարդաց Ա. Թէնեքի Հ. Մ. Ը. Մ.–ի մասնաճիւղէն եկած հեռագրական նամակը եւ զրօշակին տակը զետեղեց նոյն առիթիւ զրուած յուշատախտակը: Նմանապէս Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ նուիրուած եռանկիւն զրօշակը զետեղուեցաւ յուշատախտակին կողքին: Շնորհաւորական հեռաձայնային հաղորդակցութիւններ ըստացուած էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական վարչութենէն՝ Պէյրութի, Գալիֆորնիոյ մասնաճիւղէն, Փարիզի մասնաճիւղէն եւ «Վալանս»ի մասնաճիւղէն: Սոյն տեղեկատուութենէն ետք Հ. Մ. Ը. Մ.– Իտալիոյ վարչութիւնը իր գնահատանքը արտայայտելու համար նուիրեց Հ. Մ. Ը. Մ.– Իտալիոյ պղպեղ եռանկիւնաձեւ զրօշակները, եղբ. Տէր Գրիգորեանին (Փարիզ) եւ եղբ. Մխիթար Մարտիրոսեանի (Քուէյթ):

Հոգեւոր հովիւը երկու խօսքով անդրադարձաւ օրուան խորհուրդին գնահատելով եւ քաջալերելով ազգային այս ազնիւ գործը:

Հուսկ, ուրեմն, խօսք առաւ Իտալիոյ մասնաճիւղին ատենապետ եղբ.՝ Ա. Պէզդիկեան որ իր խօսքը ըսելէ առաջ իւրաքանչիւր նորընծայի իր նախաձեռնութեամբ նուիրեց Հ. Մ. Ը. Մ.– Իտալիոյ արծաթազօծ պղպեղ գինանշանը: Եղբ. Պէզդիկեան չէջերը զրաւ սկաուտական չարժումին կարեւորութեան եւ անոր բերած եւ բերելիք նպաստը հայապահպանման եւ նաեւ մարզկային արժէքներուն: Մասնաւորապէս իր խօսքը ուղղելով նորընծաներուն փունջին մասնակցեց անոնց իւրաքանչիւրին ուսին վրայ ծանրանալիք ապագայի պատասխանատուութիւնները եւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ականի մը վարքն ու բարքը եւ կենցաղը: «Հայրենասիրութիւնը եւ համազգայնութիւնը վեր գասել անձնական չահերէ» խօսքերով վերջացուց իր ուղերձը: Ապա իր եւ վարչութեան կողմէ չնորհաւորեց սկաուտական խորհուրդի անդամները իրենց զոհարեր գործունէութեան համար, մաղթելով անոնց կորով եւ յաջողութիւն:

Սկաուտները ապա երգեցին «Հրաժեշտի երգ»ը պարզապէս փաստելու համար որ այս օրուան հաւաքին մեկնումը միայն առժամեայ է եւ ոչ թէ բաժանում:

Հանդէսի աւարտին, սկաուտական խորհուրդին կողմէ կազմակերպուած հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցաւ եւ ապա ժամը 7–ին բոլոր ներկաները չատ գոհունակ տրամադրութեամբ իրարու ցտեսութիւն ըսելով մեկնեցան: Ինչպէս նաեւ մասնաւոր չնորհակալութիւններ յայտնուեցան եղբ. Գարագաչեանին եւ իր ազնիւ կնոջ որոնք սիրայօժար տրամադրած էին իրենց այգին եւ տունը, սոյն հանդիսին համար:

ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

ՀԱԼԷՊի Հայ Ծերանոցին մէջ, Յունիս 28–ին, նշուած է Մեծն Ներսէս Պարթեւ Հայրապետին նուիրուած տօնը, հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու նախագահութեամբ: Հանդիսութիւնը վարած է Ռիթա Մարտիրոսեան: Յուսիկ քահանայ Սեդրակեան ներկայացուցած է Ներսէս Պարթեւի նկարագրի յատկանիշները եւ անոր բարեսիրական գործու – նէութիւնը: Ապա առնելով հոգեւոր պետերը զնահատած են համազգայնութեան եւ համերաշխութեան ոգիով տարուած աշխատանքները Հայ Ծերանոցին ներս: Գործադրուած է զեղարուեստական յայտագիր մը:

Հայ Ծերանոցը, որ հիմնուած է 1923–ին, ներկայիս ունի 95 հայ ծերունիներ: 11 անդամներէ բաղկացած Ինամակալութիւն մը կը վարէ գործերը:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏի մէջ, Յունիս 27–ին, տեղի ունեցած է բարեսիրական միջազգային ծանօթ կազմակերպութեան՝ ԳԱՐԻԹԱՍի նոր Կեդրոնին բացումը, նախագահութեամբ Ցովհաննէս – Պետրոս Ժ. Կաթողիկոս – Պատրիարքին: Բացումը կատարելով Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ Ժողովրդապետ Ցովհաննէս վարդապետ Թէյրուեան կարեւոր նկատած է ԳԱՐԻԹԱՍի ներկայութիւնը Պուրճ Համուտի մէջ, անդրադառնալով հասատատութեան առաքելութեան եւ գործունէութեան, որ է օգնութեան հասնիլ տկարին, չքաւորին, հիւանդին ու անզործին, մասնաւորաբար Լիբանանի պատերազմին հետեւանքով ցաւալի կացութեանց մատնուած ընտանիքներու, այրիներու, որբերու եւ ղբաղոցներու: 1986 – 87 տարեշրջանին ԳԱՐԻԹԱՍ–ի յատկացումները հասած են չորս միլիոն լ. ոսկիի: Նոր կեդրոնը կը գտնուի Ս. Փրկիչ Եկեղեցւոյ բակին մէջ:

***

ԿԼԻՆՏԻԵԼի մէջ, Յունիս 5–ին, մահկանացուն կնքած է Փառիկ Մինասեան, այրին՝ Թեհրանի «Ալիֆ» օրաթերթի խմբագիր եւ հանրային գործիչ տոքթ. Բաղդիկ Մինասեանի: Ծնած էր Թաւրիզ: 1940–ին, երբ Պարսկաստան թաւեբաբեմ գործած էր մեծ ուժերու ճնշումներուն, խառնակ այդ օրերուն դաշնակցական ծանօթ դէմքեր կ'առեւանգուէին եւ կը քշուէին դէպի Սիպերիա· այդ անունները մէջ էր տոքթ. Բաղդիկ Մինասեան, որուն կինը՝ Փառիկ, հազիւ 30 տարեկան, իր վրայ կ'առնէր իր երկու զաւակներուն հոգը: 1955–ին՝ Ստալինի մահէն ետք, 10 տարուան աքսորէ տուն կը վերադառնար տոքթ. Մինասեան, քայքայուած առողջութեամբ: Կինը՝ չարունակելով յաղթահարել զժուարութիւններու, նեցուկ կ'ըլլար իր ամուսնոյն: Վերջին տարիները իր զաւակներուն հետ Լոս – Անճըլըս փոխադրուելով Փառիկ Մինասեան նուիրուած էր հանրային աշխատանքներու:

ԴԷՊԻ ԼԵԱՌՆ ՄԱՍԻՍ

«ՅՈՒՇԵՐ Ե. ԶԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ» ԳՐՔԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱՅ
ԿԱԶՄԵՑ՝ Վ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

– Ոչ, ես ուզում եմ նրան տեսնել տանը, – ասաց երիտասարդը:

Ես մի թղթի վրայ գծեցի փողոցը, որ պարզ պատկերացնի, թէ որտեղ եւ ինչի դիմաց է գտնւում տունը, եւ հետաքրքր – քըրտեցի, թէ ինչո՞ւ համար է ուզում տեսնել Լեւոնեանին:

– Նա իմ գրքի մասին դրախօսական է գրել, ուզում եմ ծանօթանամ, – ասաց նա պարզ:

– Իսկ ինչպէ՞ս է ձեր գրքի անունը:

– «Դանթէական առասպել»:

Զարմանք:

– «Դանթէական առասպե՛լ», – կըրկնեցի ակամայ եւ ուշով նայեցի նրան: – Դուք ուրեմն Զարե՞նցն էք, – հարցրի տարակոյսով:

– Այո, – ասաց նա յատուկ մի չեշտով:

Ժխտում էր ամէնից աւելի վահան Տէրեանին, համարելով նրան հոգով լքուած, արուեստով լիզուած մեղկ մի պոէտ: Իսկ դուրբ յաճախ յափշտակուած արտասանում էր նրա այս կամ այն բանաստեղծութիւնն ու հիանում էր նրա բարձր արուեստի, մաքուր ու ազնիւ լեզուի վրայ:

– Զքնա՛ղ պոէտ է:

– Եթէ այդպէս հիանում ես, ապա ինչո՞ւ ես հրապարակաւ վատաբանում մարդուն, – նկատում էի ես:

– Պաքար է, սիրելիս: Հնի դէմ պիտի պայքարել՝ նորն ստեղծելու համար:

– Այդ հասկանալի է: Սակայն չէ՞ որ դա պէտք է անել ներքուստ եւս խորթութիւն զգալով, համոզուած, որ Տէրեանն իրօք, վատ է: Իսկ դու միշտ արտասանում ես նրան, հիանում նրանով, էլ չեմ ասում, որ քո երկու հատորներից մէկը գրուած է նրա ազդեցութեամբ:

– Հէնց այդ ազդեցութիւնից է, որ ուզում եմ ազատուել, – պատասխանում էր նա անկեղծօրէն եւ անմիջապէս աւելացնում: – Վերջապէս, չգիտե՞ս, որ հիմա Տէրեանի ոգով ու ձեւով գրել չի լինի: Ցեղափոխութիւնը, պահանջում է պայքարի պոէզիա:

Ինչպէս ինձ է թւում, Զարենցի հոգեբանա – փիզիքական հիմնական յատկանիշը, որ աչքի էր զարնում առաջին իսկ ծանօթութիւնից, ծայրայեղ ֆաշուածութիւնն էր եւ բացուել չգարդուանալը արտաքին աշխարհին առընչուելիս: Նրա շատ նեղլիկ, ցած ընկած դէմքի արտայայտութեան մէջ կար ներփակուած, գրեթէ դաժան ամաչկոտութիւն: Սովորաբար նման ամաչկոտ մարդիկ լիցքաթափւում են յանկարծ, չափազանց բուռն:

(Շար. 1)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Քէպաճեան եւ Օր. Փօլէթ Պաղտասարեան 1000 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահան Շահինեան 100 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Տիկին Մարգարիտ Կիւրիւնեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը ստացած է Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեանէ եւ բժ. Սեդա Թիրեաքեանէ 1000 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Էլիզ Գուլումեանի մահուան առթիւ:

***

Զաքարեան ընտանիք նուիրած է 300 Ֆ. Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին՝ Ովսաննա Աստուրեանի մահուան առթիւ:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

Կ Ա Մ

Հանդէս Վերլուծական, թիւ 3 – 4

(Զօրեան Հիմնարկի գործակցութեամբ)

հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Զարեհ Խրախունի *Խթանպուլահայ դրականութիւնը*

Զարեհ Խրախունի *Սուուէր եւ Արմանդոզ, Ուղիներ*

Պետրոս Ալահայտոյեան *Հին սրբութիւններու յայտնագործումը*

Գրիգոր Պըլտեան *Հատուածներ Հօր*

Պրիւնօ Սահյեան *Շքերթներ Ե.*

Յակոբ Օշական – Նիկողոս Սարաֆեան *Նամականի*

Վահէ Օշական *Մահէն անդին*

Մարկ. Նշանեան *Բանաքաղութիւնք ի ձէնջ*

Նիկողոս Սարաֆեան *Վէնոէնի Անտառը, Բ.*

Մարկ. Նշանեան *Գրական կանոնումը*

Ֆրիտրիխ Նիցչէ *Ողբերգութեան ծնունդը, գլուխ 1 – 10 թարգմանուած գերմաներէնէ, ծանօթութիւններով*

Հատորին գինն է՝ 200 Ֆ., ներառեալ առաքման ծախքերը ստանալու համար, դիմել՝

Revue GAM
3, rue Philippe Hecht
75019 PARIS
et Librairie Orientale H. SAMUELIAN
51, rue Mr. le Prince
75006 PARIS

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Օգոստոս 2, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CARZOU

L'œuvre lithographique
1957 - 1986

jusqu'au 31 Août
Musée d'Art et d'Histoire
de la Ville de St. Denis
22 bis, rue Gabriel - Péri
Tous les jours sauf mardi
de 10h à 17h30
Dimanche de 14 à 18h30

FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN

attribue
2 bourses d'étude annuelle
pour l'année 1987

Bourse ARAM KHATCHATOURIAN : 15.000 F
Bourse ARCHAM BABAYAN : 15.000 F

Conditions de candidature :

- Etre inscrit dans un Conservatoire National de Région ou une Ecole Nationale de Musique.
- Etre du niveau préparatoire supérieur..
- La Fondation tiendra compte de la situation matérielle et sociale du candidat.
- Date limite de dépôt des dossiers : 31 Octobre 1987.

PIECES A FOURNIR

- Certificat de récompense.
- Fiche d'Etat Civil.
- 2 Photos d'Identité.
- Certificat d'Imposition fiscale, personnelle et parentale.

Selon les types de candidature, le jury se réserve le droit de répartir entre les candidats le montant de la bourse.

Les dossiers doivent être adressés à :
FONDATION ARAM KHATCHATOURIAN :
Conservatoire National de Région
2, Place Carli — 13001 Marseille

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏ

ՍԻՐԵԼԻ ԾՆՈՂՔ

Եթէ կը հաւատաս որ Հայը պէտք է ապրի իբրեւ հայ,

Եթէ կը հաւատաս տակաւին հայեցի կրթութեան եւ բարեկրթութեան,

Եթէ կը հաւատաս կրօնական եւ բարոյական արժէքներու՝ քու ընտանեկան յարկիդ ներս,

– Վստահէ զաւակդ Մխիթարեան Հայրերուն հոգածութեան.

– Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի տարիներու փորձառութեան:

Մի ապասեր անախորժ անակնկալներու եւ յուսախաբութիւններու:

Կրնայ չաս ուչ ըլլալ եւ սխալը՝ անդարմանելի:

Այժմէն արձանագրէ զաւակդ:

Արձանագրութիւնները բացուած են արդէն 1987 / 1988 տարեշրջանին համար:

Երկսեռ

դիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ բաժիններով:

Մանկապարտէզ – Նախակրթարան – Երկրորդական:

Արձանագրութեան համար դիմեցէք ուղղակի վարժարանին հեռաձայնով.

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon — 92310 Sèvres
Tél. : 45 - 34 - 68 - 28

Տարեթուական դիւրութիւն պիտի արուի ուշիմ եւ աշխատասէր աշակերտներու:

Ինքնաշարժի ուղիղ դիծ պիտի հաստատուի Ալֆորվիլլէն դպրոց, ինչպէս նաեւ Անթոնիէն դպրոց:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ կրթարանին

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանենուն:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էլեքտրմաթիէի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ շատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի դիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պել, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլիէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարկան, Կաներ, Մոնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել անօրէնութեան. –
1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, Երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ հաք ժամը՝ 5:

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կը թելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ ետ) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտատեհմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ:

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն:

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ

- ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՀԱՑ ԴԱՏԻ ՎԵՐԱԲԵՐՈՂ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՑԵՐԸ ՓՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ ՍԿԻԶԲԷՆ Ի ՎԵՐ -

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

Գինն 80 Ֆր. *Թղթատարի Ծախքով՝ 90 Ֆր. 30*

ԴԻՄԵԼ –

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
51, rue Monsieur Le Prince 75006 PARIS
կամ՝
«ՅԱՌԱՋ»

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒԾԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՇԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI,
DE 14 à 18 h. 30
SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ,
ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30
ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒԼԻՍ
30

JEUDI
30 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62ՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.540 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.540

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՔԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒԼԻՍ 18 – 23)

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Սովրեմեննիկ» բեմին վրայ հանդէս եկած է Կիրովականի «Արեւեան» գրամատիկ թատրոնի խումբը։ Թատրոնին պետական բեմադրիչը՝ Վ. Շահվերդեան, նշած է, թէ թատերախումբը կը ներկայացնէ մրցանակներով պարգեւատրուած գործեր, ինչպէս՝ Լերմոնտովի «Դիմակահանդէս»ը, Շէյքսփիրի «Ութը բ.»ը, Շերվանզադէի «Քառս»ը եւ Մոսկուայի թատերագիր Մ. Բուգնիկի «Յաղթը չարժուում է» գործը։ 1980–ին ալ Կիրովականի թատերախումբը Մոսկուա հրաւիրուած էր ներկայացնելու Մ. Շահիրեանի «Կովկասի արտակարգ կոմիսարը» թատերախաղը։

***

ԵԳՈՒԱՐԴ ՏԷՐ – ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՄԱՆՐԱՓՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

«Հրաշքներու աշխարհում» յուցահանդէսը այցելողներու առաջին ուշադրութիւնը կը գրաւէ Եգուարդ Տէր – Ղազարեանի այցետոմսը՝ բրինձի հատիկի կէսը, որուն վրայ փորագրուած է հետեւեալ մակդրութիւնը. – «Կէսզարեայ ստեղծագործութեան արդիւնքը. 500 մանրապատրաստութիւն, 600 երաժշտական գործիք, 10 հազար համերգ»։ Յուցահանդէսը վերջերս բացուած է Բազմարուեստից թանգարանին մէջ։ Յուցափեղկերէն մէկուն մէջ ներկայացուած է Կիւլիւերը չէշը ձեռին, որուն մէջ նստած է Լիլիփութը. այս վերջինը կը չանայ ապատիլ գերութենէ, բայց՝ ի զուր։ Կիւլիվէր ձեռքին վրայ կանգնած գինուորը կը ճօճէ իր սուրը, կը պահանջէ ապատել գերին։ Զարմանալին այն է՝ որ բոլոր քանդակները կը չարժին։ Այս գործը ամէնէն սիրելի աշխատանքս է, ըսած է Եգուարդ Տէր – Ղազարեան, աւելցնելով որ մէկուկէս տարի աշխատած է անոր վրայ։ Կարեւոր գործերէն է նաեւ Շառլի Շափլինի մանրաքանդակը ասեղի անցքի մէջ։ Ինչո՞ւ Շափլին, որովհետեւ ան հիացած է կատակերգուի արուեստով եւ երազած նկարահանուիլ չարժանկարի մէջ։ Տէր – Ղազարեան լաւ նուագող ալ է. ան դեկավարն է Երեւանի «Դուին» քառեակի։ Աշխարհի միակ լարաւոր երգչախումբ, որ ինք պատրաստած է, ցուցահանդէսի ընթացքին ան կը մեկնաբանէ Պախի ֆիւկը։ Ներկայիս կ'աշխատի մանր յօրինուածքի մը վրայ, որ պիտի ներկայացնէ անուառաբնակներու ծիսական պար մը. մանրաքանդակները պիտի չարժին, իսկ երաժիշտները պիտի նուագեն իսկական նուագարաններով։ Հանդիսականները կրնան լսել երաժշտութիւնը, բայց միայն հզօր ձայնընդլայնիչ սարքերու միջոցով։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ՔԱՌԵԱԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ ՇՈՒԷՏԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Շուէտի մէջ տեղի ունեցած է երաժշտական փառատօն մը՝ «Արեւելքը եւ Արեւմուտքը կը հանդիպին երաժշտութեան հնչիւններուն մէջ» նշանաբանով։ Սեպտեմբերին ալ Հայաստանի պետական Թանգարանի երաժիշտներու միութիւնը։ Մասնակցած են Մոսկուայի երաժշտանոցի դասախօս, դաշնակահար Սամուէլ Այումեան, Երեւանի օփերայի մենակատար Սուսաննա Մարտիրոսեան եւ Երեւանի երաժշտանոցի դասախօս, դաշնակահարուհի Զեմֆիրա Բարսեղեան։

***

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՆԴԷՍ ԵԿԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի ռուս – հայկական բարեկամութեան Թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, որուն յայտադրին մաս կազմած են հայկական դասական երաժշտութեան եւ խորհրդային երաժիշտներու գործեր։ Երեկոյթը կազմակերպած են Հայաստանի ազգագրութեան պետական Թանգարանն ու երաժիշտներու միութիւնը։ Մասնակցած են Մոսկուայի երաժշտանոցի դասախօս, դաշնակահար Սամուէլ Այումեան, Երեւանի օփերայի մենակատար Սուսաննա Մարտիրոսեան եւ Երեւանի երաժշտանոցի դասախօս, դաշնակահարուհի Զեմֆիրա Բարսեղեան։

***

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆՈՐ ՊԱԼԱՏ ՄԸ ԱՑԳԱԲԱՑ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Ախուրեանի ջրվանի Այգաբաց գիւղին մէջ սկսած է գործել մշակոյթի նոր պալատը, որ ունի դահլիճ մը, արդիական սարքաւորումներով բեմ մը, գրադարան մը։ Սիրողներէ կազմուած թատերախումբը տուած է իր անդրանիկ ներկայացումը։ Ախուրեանի ջրվանը վերջին տարիներուն կարեւոր աշխատանք կը տարուի ընկերային – մշակութային կեանքի աշխուժացման ուղղութեամբ։ Միայն այս տարի արդէն մշակութային տուներ բացուած են Շիրակ, Սարիար, Լեռնուտ գիւղերուն մէջ։ Մօտ ատենէն կը սկսին բանել նաեւ ջրվանային կեդրոնի մշակոյթի պալատը, Հովունիի եւ Երազգաւորսի ակումբները։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած «Էլեկտրոն – 87» միջազգային ցուցահանդէսին, որուն մասնակցած են 20 երկիրներ, «Ժամանակակից թեքնիք տարբաւորումներ» ժամին մէջ ներկայացուած է Կիրովականի «Աւտոդենմաչ» գործատան արտադրած «Սեւան» սարքը, որ մեծ հետաքրքրութիւն առեղծած է այցելուներու մօտ։ Ներկայացուած են նաեւ Հայաստանի այլ ձեռնարկութիւններէ արտադրանքներ։

***

«ՕԻԱՆՕՍ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուայի «Ռադուգա» («Միածան») հրատարակչականը, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, օտար երկիրներու գրասէրներուն ծանօթացուցած է Խորհ. Միութեան տարբեր հանրապետութիւններու չատ մը գրողներու գործերը։ Լոյս տեսած են Թուսիոյ, Ուկրանիոյ, Բելոռուսիոյ, Հայաստանի, Վրաստանի գրողներու հարիւրաւոր վիրքեր՝ բազմաթիւ լեզուներով։ Հրատարակչականը ներկայիս տպագրութեան կը պատրաստէ Աւետիք Իսահակեանի հատաքածոն արաբերէն։ «Օհան ամու զրոյցները» վերնագրով վիրքը կը պարունակէ քանաստեղծին արձակ մանրապատումները։ Անգլերէն, Ֆրանսերէն, Չեխերէն եւ Չուէտերէն լոյս կը տեսնէ «Ամէնհերէս»ի փոխանօրէն Ռեմ Անանիկեանի «Երեւան» ուղեցոյցը, որ օտար զբօսաշրջիկներուն կը ծանօթացնէ Հայաստանի մայրաքաղաքի հարստարապետական, պատմութեան ու մշակոյթի յուշարձանները։

***

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՆԴԷՍ ԵԿԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի ռուս – հայկական բարեկամութեան Թանգարանին մէջ տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, որուն յայտադրին մաս կազմած են հայկական դասական երաժշտութեան եւ խորհրդային երաժիշտներու գործեր։ Երեկոյթը կազմակերպած են Հայաստանի ազգագրութեան պետական Թանգարանն ու երաժիշտներու միութիւնը։ Մասնակցած են Մոսկուայի երաժշտանոցի դասախօս, դաշնակահար Սամուէլ Այումեան, Երեւանի օփերայի մենակատար Սուսաննա Մարտիրոսեան եւ Երեւանի երաժշտանոցի դասախօս, դաշնակահարուհի Զեմֆիրա Բարսեղեան։

***

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՆՈՐ ՊԱԼԱՏ ՄԸ ԱՑԳԱԲԱՑ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Ախուրեանի ջրվանի Այգաբաց գիւղին մէջ սկսած է գործել մշակոյթի նոր պալատը, որ ունի դահլիճ մը, արդիական սարքաւորումներով բեմ մը, գրադարան մը։ Սիրողներէ կազմուած թատերախումբը տուած է իր անդրանիկ ներկայացումը։ Ախուրեանի ջրվանը վերջին տարիներուն կարեւոր աշխատանք կը տարուի ընկերային – մշակութային կեանքի աշխուժացման ուղղութեամբ։ Միայն այս տարի արդէն մշակութային տուներ բացուած են Շիրակ, Սարիար, Լեռնուտ գիւղերուն մէջ։ Մօտ ատենէն կը սկսին բանել նաեւ ջրվանային կեդրոնի մշակոյթի պալատը, Հովունիի եւ Երազգաւորսի ակումբները։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ՉԻ ՎԱՒԵՐԱՑՆԵՐ ԹՈՒՐՔԵԻԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Երկուշաբթի օր, Անգարայի կառավարութիւնը տեղեկացուցած է Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան կցորդին, որ Թուրքիա, է, վնասարակաս եւ տնտեսական համաձայնագիրը չվաւերացնելու իր որոշումը։ Անգարայի առարկութիւնն այն է, որ չընդունիր ամերիկեան Քոնկրէսին (Խորհրդարան) նախապայմանը՝ տնտեսական օժանդակութիւնը կ'ըլլայ, Կիպրոսի Թրքական ուժերու նուազումին պարագային։ ՏԵՔԱ (տնտեսական եւ զինուորական գործակցութեան համաձայնագիր) առաջին համաձայնութիւնը մը, առորագրուած 1980–ին, վերջ գտած էր 1986–ին։ Թուրքիոյ ներկայ մերժումը վաւերացնելու նոր համաձայնագիրը (1986 – 90) հետեւանքներ ունի մանաւանդ ամերիկեան զինուորական կայաններուն համար, քանի որ անոնք կը մնան հին, այսինքն նախորդ, համաձայնագրի կանոններու ենթակայ եւ անոնցմէ զոհ չէր Ուաշինկթըն։

Միւս կողմէ, Անգարա խիստ կերպով ճաղկեց ամերիկեան զինուորական թէ տնտեսական օժանդակութեան անրաւարարութիւնը։ Սպիտակ Տան առաջարկած 914 միլիոն տոլարը 570–ի իջած էր, պատճառան յանձնախումբերու ուսումնասիրութենէն ետք։ Անգարա նաեւ չատ ջրզաղդացած է, կը ճշդէ Ա. – Լ.Ֆ – Փէ–ի հեռաղիրը, Քոնկրէսին մէջ ձեծուող հայկական հարցէն, եւ այս բոլորին մէջ, Անգարայի կառավարութիւնը ամերիկեան թշնամութիւն մը կը տեսնէ Թուրքիոյ դէմ։

Ամերիկացի կցորդը կը փորձէր համոզել Թուրքերը, նախքան Աթէնք մեկնիլը, Շորեքշաբթի օր։

** *Պոլսոյ Թերթերն ալ արդէն, արձագանգ կը հանդիսանային, Յուլիս 23–ին իսկ, Հալէֆօղլուի կարգ մը յայտարարութեանց Թրքերէն Թերթի մը եւ ուր Արտաքին նախարարը դիտել կուտար որ, դժբախտարար, Միացեալ – Նահանգներու մօտ կը պակսի բարեացակամութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ։*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Միթերան եւ Տիկին Թաչըր, ի վերջոյ, առորագրեցին Մանչի փապուղիին համաձայնագիրը, որ Անգլիան Ֆրանսայի պիտի միացնէ։ Երեք – հարիւրամեայ պատմութիւն ունեցող ծրագիր մը, որ 47 միլիառ պիտի արժէ եւ 1993–ին վերջնանայ։ Բոլոր Անգլիացիները դոհ չեն, քանի որ մնայուն կապ մը պիտի հաստատուի Ցամաքին հետ, եւ ուրեմն Անգլիա պիտի դադրի կղզի մը ըլլալէ։ 1981–ին է, որ բարձի թող եղած ծրագիրը կրկին մէջտեղ կ'ելլէր, Միթերան — Թաչըր հանդիպումի մը ընթացքին, 1982–ին պաշտօնական տեղեկագիր մը կը հաստատէր որ ծրագիրը օգտակար է, 1985–ին միջազգային խորհրդակցութիւն մը տեղի կ'ունենար եւ նոյն տարին ալ առաջարկներու յանձնումը։ 1986 Յունուար 20–ին, ներկայացուած 5 ծրագիրներու միջեւ, երկու կառավարութիւնները մէկը կ'ընտրեն եւ Փետրուար 20–ին համաձայնագիրը մը կը ստորագրուի։ Յուլիս 29–ին է, 1987, որ երկու խորհրդարաններու նպատատուր քուէարկութենէն ետք, կը վաւերացուի։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ միջին համբայ մը գտաւ «Վամասուռ» մկրտուած փոխոխութեան, որ կը նախատեսէ ամբողջ օրուան մը աշխատավարձքի չվճարելը նոյնիսկ մէկ ժամ գործադուլի պարագային, պետական պաշտօնեաներուն համար։ Գտած միջին ճամբան այն է, որ օրինքը Սահմանադրական նկատուեցաւ միայն բուն պետական պաշտօնեաներուն համար, բայց ոչ՝ հանրային սպասարկութեանց, այսինքն՝ էլեկտրականութիւն, կազ, Էռ – էնթէռ, հանրակառք, մեթրօ, երկաթուղի։ Ինչ կը վերաբերի Էռ – էնթէռի, օդաչուները հանրային սպասարկութիւն նկատուած են, մինչ երկնքի ուղեվարները՝ պետական պաշտօնեայ, ուրեմն հարցը իրենց կը վերաբերի, քանի որ 15 չաբաթ է, օրը 2 ժամ գործադուլ կ'ընեն։

ՉՈՒԻՑԵՐԱՅԻՔ դժգոհ ձգեցին Ֆրանսան, որովհետեւ ձերբակալելէ ետք, ազատ արձակեցին Լիբանանցի մը, որուն դէմ այն մեղադրանքը կար որ ռումբ դրած է ռիւ տը Ռեն։ Ենթակային դէմ, դատաւոր Պուլուք դատական միջազգային խնդրագիր հանած էր, որովհետեւ վկայութիւնը կարեւոր էր Փարիզի ռմբահարձերու կապակցութեամբ եւ Ջուլիցերացիք իրաւաբանական պատրուանքներով, մարզը արտաքսեցին երկրէն, պատճառաբանելով թէ զուիցերական օրէնսդրութիւնը տարբեր է։ Այսինքն, Պուլուք Լիբանանցին կը հետապնդէր՝ «չարագործներու ընկերութեան» որպէս մասնակից եւ զուիցերական օրէնսդրութեան մէջ այդպէս բան չկայ։

ԹԵՀՐԱՆ ձայնը կը բարձրացնէ Ֆրանսայի դէմ։ Արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ ոչ միայն Թորի, այլեւ Ֆրանսացի բոլոր դիւանագէտները դատի քաշել կուտայ, եթէ Փարիզի կառավարութիւնն ալ յամառի Կորճիի դէմ իր ծրագիրներուն մէջ։ Պարսկիները Վիէննայի համաձայնագրին թիւ 37 յօդուածը մէջտեղ կը դնեն, առարկելով թէ դիւանագէտ չըլլալով հանդերձ, այդ յօդուածին չնորհած անձեռնմխելիութիւնը կը վայելէ Կորճի։ Ֆրանսացիք ալ կը պատասխանեն որ, Կորճիի պարագան թիւ 38 յօդուածին կը վերաբերի, որ իրեն չի չնորհեր դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի տօթին գոհերուն թիւը կը չարունակէ բարձրանալ։ Միայն Երեքշաբթի օր 213 հոգի մեռած էր, եւ հանրաբար հազարէ աւելի ըլլայ մեռելներու թիւը։

Էռ – էնթէռ Քրէթէյլի դատարանին դիմեց որպէսզի ապօրինի հռչակէ օգաչուներու եւ մեքենագէտներու գործադուլը (Օգոստոս 1 եւ 2–ի համար) նկատի առնելով հետեւանքներն ու ծանր խառնակութիւնները զոր կը ստեղծէ։

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՍԷՆ – ՃՈՆ ՓԵՐՍԻ

ՈՒՐ Է ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

SAINT-JOHN PERSE

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԴԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԸ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ԽՄԲ. – Սէն – Ճոն Փերսի ծննդեան հարիւրամեակը յիշատակուեցաւ վերջերս, առօրեայ թէ գրական մամուլին մէջ: Ստորեւ փրանսացի բանաստեղծին նուիրուած հին էջեր (1958) կարապետ Փօլատեանէ, նաեւ իր յիշատակին, Բանի իր մահուան տարելիցը լրացաւ Մայիսին:

***

Տարօրինակութիւններով հարուստ մեր դարուն մէջ, ահաւասիկ ամէնէն արտակարգը:

Ֆրանսայի արդի մեծագոյն բանաստեղծը աքսորական մըն է: Տասնըւթ տարիէ ի վեր ան կ'ապրի պանդխտութեան մէջ, Կը կրկ օտար անուն մը, որ գրեթէ անծանօթ է իր հայրենակիցներուն:

Հազար Ֆրանսացիի վրայ մէկը լսած չէ անոր անունը, ու տասը հազարի վրայ մէկը չէ կարդացած անոր գործը:

Փառատոհսը կը հասնի իր ծայրագոյն աստիճանին, երբ ըսենք թէ այս քերթողին ամէնէն ինքնատիպ եւ խորապէս բանաստեղծական մատեանները մեզի կը մատուցուին արձակի ձեւին տակ: Ամէն պարագայի մեր դիտցած ոտանաւորը չենք տեսներ հոն: Քերթողական այդ մատեանները իրրեւ խորագիր կը կրեն նո՛յնքան տարօրինակ անուններ – «Պատկերներ Քրիզոյէյին», «Իշխանին բարեկամութիւնը», «Պռեմ Օտարուհիին», «Գովք», «Անապատ»:

Առաջին գործը գրուած է մեզմէ յիսունչորս տարի առաջ, 1904–ին, երբ անոր հեղինակը տասնըեօթը տարեկան չկար դեռ, իսկ վերջինը, «Անապատ»ը, երեսուն չորս տարի առաջ, 1924–ին:

Իր ամէնէն յատկանշական գործերը սակայն գրուած են այս վերջին տասնը – ուէթ տարիներուն, իր աքսորին ընթացքին, 1940 – 1958: Անոնք կը կոչուին «Աքսոր», «Անձրեւներ», «Քիւներ», «Հովեր», «Մովեր»:

Այս վերջին պոեմաներու չարքը ամբողջութիւն մը կը կազմէ, իրական դիւցազներգութիւն մը, ինչպէս յունական, լատինական, սպանական կամ գերմանական այդ գրական սեռին պլուխ – գործոցներն են: Պնդողներ կան որ Ֆրանսական գրականութեան մխակ դիւցազներգութիւնն է այս, Շանսօն տը Ռոլանը ըլլալով չատ հին եւ չատ նախնական, ուստի անարժան Ֆրանսականին նման հարուստ գրականութեան մը: Վերը յիշուած գործերուն նըման դիւցազներգութիւն մը չէ սակայն այս մէկը: Ո՛չ պատմութիւն կայ հոն, ո՛չ հերոս եւ ոչ ալ հերոսապատում: Ուստի բնաւ երբեք ազգային: Ոեւէ ազգի ոեւէ մէկ գաւակը կրնար առորդրել այդ գործը, եւ ո՛չ ոք պիտի կարենար զուշակել հեղինակին ազգային պատկանելութիւնը: Համամարդկային բնոյթ ունի ան եւ տիեզերական (fոսմիք) դիւցազներգութիւն մըն է:

Ֆրանսերէն գրուած է եւ թարգմանուած բազմաթիւ լեզուներու, յաճախ չատ յաջող: Ապացոյց մը եւս այդ գործին համամարդկային արժէքին ու բնոյթին: Բայց ո՞վ է այս տարօրինակ քերթողը:

Իր գործը ամփոփ կերպով ներկայացնելէ առաջ հայ ընթերցողին, հարկ է ծանօթացնել հեղինակը կարծեմ:

Ան կը կոչուի Saint-John Perse, բուն անունով Ալեքսի Լէժէ:

Այս անկլօ – սաքսոն եւ լատինական տոհերու խառնուրդին հետն (Փերս լատին հին բանաստեղծ մըն էր) պահուած է Ֆրանսայի ամէնէն ծանօթ քաղաքական դէմքերէն մէկը: –

Շատեր կը յիշեն այս անունը: 1940–էն առաջ ան տարիներով եղած է հիւպատոս, դեսպան, վարած կառավարական բարձր պաշտօններ եւ վերջին եօթը տարիներուն, 1933 – 1940, ընդհանուր տնօրէնն էր Ֆրանսայի Արտաքին Գործոց նախարարութեան: Այսինքն, եկող ու գացող նախարարներէն աւելի, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան բուն վարիչը: Զգեց Ֆրանսան եւ ազատանեցաւ Միացեալ – Նահանգները: Անկէ ի վեր ոտք չէ դրած Ֆրանսա: Վիշիի կառավարութիւնը զրկեց զայն իր քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներէն, եւ առաւ Պատուոյ Լեգէոնի խաչը, զրաւեց իր բոլոր ինչքերը, ո–րոնց մէջ հինգ անտիպ ձեռագրերներ, եւ որոնք մէկդեղ չեն եղած մինչեւ այսօր:

Բնական է զաշնակիցներու յաղթանակն յեսոյ, ան վերահաստատուեցաւ իր բոլոր իրաւունքներուն մէջ, բայց չվերադարձաւ իր հայրենիքը: Տասնըւթ տարի է կ'ապրի Նիւ – Եորք:

Ալէքսի Լէժէ ծնած է 1887–ին Կուատելուպի մէկ փոքր կղզիին վրայ, որ կը կոչուի Սէն – Լէժէ – լէ – Ֆէօյ, ուրկէ առած է իր անունը: Կուատելուպի Ֆրանսական հող է եւ իր ծնողներն ալ արդէն Ֆրանսայէն գաղթած Ֆրանսացիներ էին, եւ կը զբաղէին չաքարեղէգի մշակութեամբ: Ալէքսին Ֆրանսա բերուած է 11 տարեկանին: Իր երկրորդական եւ բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած է Բոյի (Պրէնեան լեռներ) եւ Պորտոյի մէջ: Պատանեկութենէն երկու խորունկ ակերը ունեցած է, – յունական հին քաղաքակրթութիւնը եւ երկրախուզութիւն: Այդ տարիքին թարգմանած է յոյն բանաստեղծներու գործերը եւ պատած լեռնային բոլոր կիրճերն ու այրերը: Դպրոցական՝ ծանօթացած է Ֆրանսիս Ժէմսին, որ այլապէս մեծ բանաստեղծ մըն է: Միասին կատարած են երկրաբանական արշաւանքներ:

Այս երկու պատանեկան նախասիրութիւնները, մէկը բանաստեղծական, միւսը գիտական, կը ցոլան իր գործին ամէն մէկ էջին մէջէն:

Սէն – Ճոն Փերս կը ճանչնայ մեր երկրին մակերեսին ու ծոցին մէջ գտնըւած բոլոր մարմինները, թանկագին քարերն ու մետաղները, պիտանիի մը չափ:

Աւելցուցէք ասոր վրայ ծովուն խորունկ ճանաչումը եւ կ'ունենաք միջավայրն ու շրջանակը իր քերթուածներուն: Կղզիի մը վրայ ծնած այս մարդը, տակն ու վրայ ըրած է աշխարհի ծովերն ու ովկիանոսները: Ատլանտեանէն մինչեւ Խաղաղական ու Հնդկաց ովկիանոս, երկիր ու կղզի չէ ձգած, ուր խարխափած չըլլայ:

Կանուխէն ծանօթացած է Փօլ Քլոտէլին: Ան է ոգեշունչ զինք, իրրեւ նոր Արթիւր Ռէմպօ մը, իր առաջին քերթուածներու հրատարակութեան: Արդարեւ «Գինով Նաւ»ուն հեղինակն ու Փերսը իրենց մուտքը գործած են Ֆրանսական գրականութեան մէջ նոյն պատանեկան տարիքին դրեթէ, տասնըեօթը տարեկանին: Եւ նոյն փայլակնային թափով:

«Անապատ»ի հեղինակը մտերմօրէն ճանչցած է նաեւ Փօլ Վալէրիին: Երկուքէն ալ կրած է ազդեցութիւններ: Առաջինին լեզուն եւ ոճը, երկրորդին մտածումները, կ'արձագանգէն թերեւս իր մէջ:

Բայց Սէն – Ճոն Փերս բոլորովին ինքնատիպ քերթող մըն է, չնմանելով ոչ մէկուն, չպատկանելով ոչ մէկ գրական դպրոցի: Ապրած ու ստեղծագործած է մեկուսի, իր «Գրոսկրեայ Աշտարակ»ին մէջ ամուր փակուած:

Եթէզօրէն հպարտ, ինչպէս արեւելեան իշխան մը, որ իր թագաւորութեան դռները տեսնելէ յետոյ, կը քաշուի իր ապարանքին մէջ, ու կը զրկէ իր տաղերը, ճգնումին ու խաղաղութեանը մէջ դիչերներուն, հետախուզելով սահմանները այն միւս թագաւորութեան, որ իր ներքին աշխարհն է, իր եւ զինք չրջապատող մարդոց հոգեկան ու իմացական աշխարհը:

Տեսակ մը աշխարհիկ Նաբեկացի: Ի զուր չգրի այստեղ հայ քերթողին անունը: Հանդիսութիւններ կան հազար տարիով իրարմէ բաժնուած երկու քերթողներուն միջեւ: Լեզուի, ոճի, քերթողական կառուցուածքի: Պիտի անդրադառնամ այս հարցին քիչ յետոյ:

Ինչպէս ամէն իրական ու մեծ քերթողի համար, քերթուածը ազատագրում մըն է, ինքնարտայայտում մը: Անով պիտի փրկենք մեր կեանքը: Ու քերթողը, ո՛ր դարուն ալ ապրի, ի՛նչ ընկերային կեանք ալ ապրի, ճգնաւոր, հիւպատոս, պատերազմիկ, իշխան թէ մուրացիկ, աքսորական մըն է զինք չրջապատող մարդոց մէջ:

Սէն – Ճոն Փերս իր ամէնէն յատկանշական գործերէն մէկուն մէջ, որուն նոյնպէս պիտի անդրադառնամ, «Աքսոր», կը բացագանչէ:

«Աքսորը միայն երէկուընէ չէ՞, աքսորը
միայն երէկուընէ չէ՞...»

Այսինքն թէ՝ բանաստեղծը միշտ ալ եղած է աքսորական մը, իր ծնած հոգին վրայ իսկ, իր արեւնակիցներուն մէջ իսկ, ամէն տեղ, ամէն տեղ:

Այս բնաւորութիւնը ենթադրել կուտան թերեւս թէ Սէն – Ճոն Փերսի բանաստեղծութիւնը անարիւն եւ անկենդան պերճանք մըն է, կտրուած կեանքէն, «փրոսկրէ աշտարակ»ի գրականութիւն ... Արուեստը արուեստին համար: Ոչինչ աւելի սխալ է:

Իսկ ձեւի, մեզի այդպէս կը թուի, ինչպէս Նարեկացիին մօտ: Բայց դիտենք թէ ինչ ահաւոր է հոն պայքարը մարդկային մեծութեան ու երջանկութեան ի խնդիր, կեանքը ինչ ապերախտ գալարումներով կ'ընթանայ, հոգեկան ու իմացական ծառուներու պապակով առչորուն:

Ոստոյնչափ մեր գարուն, ուր մարդկային բոլոր արժէքները հիմնական փոփոխութիւններու ենթարկուած են, նոր ուժեր կը ծեծեն մեր հոգեկան ու իմացական դռները, կը բարձրանայ Սէն – Ճոն Փերսի ձայնը, ազնուական ու սրատուչ, մեզ դնելով նոր հորիզոններու դիմաց:

Մեր ցաւերով ու կսկածներով սարսռուն՝ այդ ձայնը մեզ կը մղէ յառաջ, պատգամելով երջանկութեան մեր իրաւունքը, վաստա՝ մարդուն յաղթանակին:

Լատատես մըն է այս քերթողը, պայքարող մը, կառուցանող մը, աշխարհակալ մը:

«Անապատ»ը քաղաք կառուցանող իշխան մըն է: Տեսակ մը Ալեքսանդր Մակեդոնացի, որ իր ձեռքին սուր չունի, իշխանութեան ծարաւը չէ զինք մղողը, այլ նոր երկիրներ գրաւելու, ու հոն նոր ոստաններ կառուցանելու տենչը: Չինուորական մը չէ ան, այլ լուսաւորեալ առաքեալ մը, իմաստասէր մը, որուն մէջ կը բնակի սակայն գործի մարդն ալ, մեծ կառուցանող մը: Նոր օրերու Մոսէս մը:

Իշխանը եւ իր կառուցողները սակայն չեն հաստատուիր ոստանին մէջ: Ան հապիւ աւարտած՝ արդէն կը մտածեն կառուցուելիք նոր քաղաքներու մասին:

«... Մեր մտածումները արդէն իրենց կայքը կը հաստատեն ուրիշ պատերու տակ ...» :

Քանի մը խօսք ալ Սէն – Ճոն Փերսի ուրիչ մէկ գործին «Աքսոր»ի (Exil) մասին, որ մեզ կը հետաքրքրէ մասնաւորապէս :

Ան գրուած է ուրեմն աքսորի մէջ, 1940 – 1942, հրատարակուած Ամերիկա: Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամ լոյս տեսած է Cahiers du Sud-ի մէջ, 1942–ի վերանդատար օրերուն:

Հայերուս չատ ծանօթ պանդուխտի երգերը չեն անոնք: Բոլորովին տարբեր բան մը: Ֆրանսայի քերթողին գործը կարզալէս ի վեր, տարիներ առաջ, չատ եմ մտածեր այս մասին: Ըսեր եմ ես ինծի եւ ընկերներուս – «Ահա՛ թէ ի՛նչպէս պէտք է գրենք մենք ալ ...» :

Դիւրին չէ՛, պէտք է կրել ուրիշ հոգի մը, հասնիլ ուրիշ տեղ մը, ուրիշ մտայնութեան մը, տարբեր բարձունքի մը, մեր տառապանքը վերածելու համար խորապէս մարդկային այս անանձնական երգին:

Բնական է անոր եւ մեր աքսորը նոյնը չեն, բայց եւ այնպէս պէտք է մտածենք այս մասին, պէտք է մտածէ հայ բանաստեղծը այս տողերուն դիմաց. –

Ո՛չ մէկ ծովափի ձօնուած, ո՛չ մէկ էջի
վստահուած՝ անբիծ նախշաշարիղն այս
երգին...
Ուրիշներ, մեհեանները խորանները կը
խլեն նկարազարդ եղջիւրը...
Իմ փառս աւազներո՛ւն վրայ... իմ
փառս աւազներուն վրայ է...

Այս թափառիլ չէ՛ սակայն, ո՛վ պանդուխտ: Ես կը ցանկամ ամէնէն լերկ վայրը, աքսորի աւազակոյտերէն յօրինելու համար մեծ էերքուած մը. ոչինչէն ծնած, յօրինուած ոչինչով:

«Սուլեցէ՛ք, ո՛վ պարապտիկներ. երկրի մակերեսին, երգեցէ՛ք, խեցեփողներ, ջուրերուն վրայ...:

Ես կառուցի վիհին վրայ, միգամածին եւ աւազներու ծուխին վրայ... Աւազաններու մէջ պիտի պառկիմ, պարապ նաւերու մէջ, ա՛յն բոլո՛ր անօգուտ վայրերուն, այն բոլոր դառնահամ վայրերուն մէջ, ուր կ'ապրի մեծութեան տենչը:

«Աքսորը երէկուընէ միայն չէ՛, աքսորը երէկուընէ միայն չէ՛, ո՛վ անցեալ փառքի յիշատակներ, ո՛վ երախայրիք...»

Կրսէ Օտարականը աւազներուն մէջ.
«Ամէն ինչ աշխարհիս վրայ ինծի համար նուրբութիւն է»
Եւ իր երգին ծնունդն անգամ իրեն համար նուաղ ծանօթ չէ...:

Ո՛վ շունչ սկզբնական, դեռ ի՞նչ կ'ուզես ինձմէ, եւ դո՛ւք, սարսռուն շրթներէս, ի՞նչ կ'ուզէք խլել տակաւին,

Ո՛վ շրջուն գօրութիւն՝ սեւիս վրայ, ո՛վ Մուրացիկ կին, մեր նամբաներուն վրայ, անառակ Որդիին հետքերուն տեսէք...

Հովը կը պատմէ մեզի իր ծերութիւնը, հովը մեզի կը պատմէ իր երիտասարդութիւնը, ո՛վ իշխան, աքսորդ պատուէ՛...

. . . . . .

Ու յանկարծ աւէն ինչ ինծի համար ուժ է ու ներկայութիւն, ուր դեռ կը ծխա՛յ անէութեան գաղափարը...

Օտարակա՛ն, այս աշխարհի բոլոր ծովափներուն վրայ թափառուն, օտարական, առանց ունկնդրի ու առանց վկայի, դէպի ովկիանոսն երկարէ խեցեփողդ անյիշատակ,

Հի՛ւր աստանդական, մեր բաղաճներու բոլորտիքը, պիտի չանցնիս երբեք *լոյտերու* սեմը, ուր *fու խօսդ* չանցնիր եւ ուր *fու ոսկիդ* արժէք չունի:

«Իմ անունս պիտի ապրի՛մ» եղաւ *fու* պատասխանդ նաւահանգիստի հարցարանութիւններուն: Եւ լուսայափոխի սեղանին վրայ դուն ուրիշ բան չունիս դնելիք, բացի շփոթութենէդ,

Ինչպէս երկաթէ այն մեծ դրամները, զոր կայծակն է հողէն հանած:

Եւ այս վերջին մտածումները, որոնք *մե՛րն* են, հայ պանդուխտներուս, բայց *ըսուած՝* տարբեր ձեւով, տարբեր չեշտով:

«Լռէ՛, տկարութիւն, եւ դուն, բոյրը կողակցիս՝ գիշերին մէջ, ինչպէս նուրբ իսկ գիշերին մէջ,

Բոլոր ծովափներուն վրայ թափառուն, բոլոր ծովերուն վրայ թափառուն, լռէ՛, *fաղցրութի՛ւն*...

Ես պիտի վերսկսիմ թափառաշրջիկի վազքս, եգերելով չխենթեցող ծովը... Ո՛չ մէկ հեշտաւէտ բոյր շրթներուս, բայց լեզուիս վրայ տակաւին, ինչպէս ապի փշրանք մը, հին աշխարհին այս բթխոմորը...»:

Եւ դուն նման ես ան որ, որ կ'ըսէ բանագուացին, եւ այս է իմ պատգամս. – «Մեր կիներուն երեսները *fօղարկեցէ՛ք*, մեր զաւակներուն գլուխները բարձրացուցէք, եւ մեր պատուէրը հետեւեալն է, լուացէք ձեր սեմին *fարերը*... Ես շատ ցած ձայնով պիտի տամ ձեզի ակերուն անունը, ուր, վաղը, մեծ պիտի լուսնի անբիծ ցասում մը...»:

Եւ հիմա, ժամն է ա՛լ, ո՛վ Քերթող. *fու* անունդ յայտնելու, *fու* ծնունդդ եւ *fու* ցեղդ...

(Շար. 1)

ԸՆԹԵՐՑՈՂ,
ԿԸ ՍԻՐԵՍ «ՅԱՌԱՋ»Ը
ԹՈՑԼ ՄԻ՛ ՏԱՐ
ՈՐ ԴՈՒՆ ՎՃԱՐԵՍ
ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ
ՉՐԻ ԿԱՐԴԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՈՆԱԿԻ ՎՐԱՑ ՊԱՌԿԵԼՈՒ ՏԵՂ

Ընթերցող մը հեռաձայնով փնտռեց մեզ եւ բարկութեամբ ու անկրթօրէն պոռաց իրեն պատասխանող մեր ընկերոջ երեսին.

– Կոնակի վրայ պառկելու տեղ, քիչ մը աշխատեցէք եւ արդէօք եղէք թերթին մէջ եղած սխալներուն:

Այս վիրաւորական ելոյթէն վերջ անշուշտ համարձակութիւնը չունեցայ իր անունը տալու, ոչ ալ մատնանիշ ընելու թէ ո՞ր սխալէն անհանդստանալով բացած էր հեռաձայնը: Հեռաձայնը դոցեց առանց պատճառը որ մենք ալ ընենք մեր ինքնապաշտպանութիւնը:

Աստուա՛ծ իմ, որքան կը փափաքէի որ այդ անձնաւորը, եթէ ունէր բաւականապէս դատողութիւն եւ հասկացողութիւն, որ մը գոր եւ քանի մը ժամ հետեւէր այն աշխատանքին որ կը տարուի այսօր հազիւ թերթի մը խմբագրատան մէջ: երկու հոգի, կամ երեք, կամ չորս հոգի հոն նստած են պայքարելու համար այն պահանջներուն, անդիտութիւններուն եւ անմեղ կամ մեղաւոր անհամար սխալներուն դէմ, որոնք իրենց վրայ կը տեսան հարիւրներ համրող մարդոց կողմէ, թերթ մը խմբագրելու եւ տպելու յաւուկ սա երկու կամ երեք ժամուան ընթացքին: Բոլոր այդ սխալներն ու անզգուշութիւնները ամենակարճ ժամանակի մէջ պիտի անցնին իրենց սրբագրիչ մարդին, կամ ծայրէն պիտի խմբագրուին, այլ խօսքով՝ թերթին մէջ հրատարակելի ելոյթ պիտի «թարգմանուին»:

Թերթի մը նախանձելի լեզուն է: Ամէն ինչ հոնկէ համբայ կ'ելլէ: Լեզուն է որ պահած է թերթի մը բովանդակութեան իրաքանչիւր տեսակին խորը· լուր, ծանուցում, յօդուած, գրականութիւն, մակդիր: Մահազդի մը եւ բանաստեղծութեան միջեւ հասարակաց մէկ բան մը այն կայ· լեզու: Այն անձը որ լեզու մը չի գիտեր, այդ լեզուով ո՛չ բանաստեղծութիւն կրնայ գրել, ոչ ալ ամենահասարակ ծանուցումը:

Եթէ կարելի ըլլար ու հայերէն թերթի մը խմբագրատեղը արտօնէր որ թերթին մէջ գոնէ մէկ օր ամէն ինչ հրատարակուի ճիշդ ու ճիշդ եկած ձեւով, առանց սրբագրութեան կամ թարգմանութեան, այն ատեն մեր ընթերցողները պիտի ունենային ամէնէն զուարթ երդիծաթերթը:

Բայց անտարակոյս միայն լեզուական սխալներու հետ չէ, որ կը պայքարին հայ թերթին խմբագիրները: Երեւակայելի եւ աներեւակայելի ամէն տեսակ թակարդ լարուած է խմբագիրի մը առջեւ եւ ան, եթէ մէկ հատէն ապրի, ուրիշի մը մէջ կրնայ իյնալ անոպայման: Շատեր, որոնք այս կամ այն գրութիւնն ու ծանուցումը խմբագրութեան կը յանձնեն ամէնէն անկատար ձեւին մէջ, արտատանելով նաեւ սա անփոփոխ նախադասութիւնը, թէ «զուք աւելի լաւը գիտէք, ասոր մէջի սխալներդ կը սրբագրէք անշուշտ», յաջորդ օր առաջինները պիտի ըլլան պարտաւորելու խմբագրութիւնը թէ հրատարակուած գրութիւնը կամ ծանուցումը սխալներով լեցուն է:

Անշուշտ ոմանք չատ բարեկիրթ կերպով պիտի ընեն իրենց ցուցմունքները: Գրեթէ ամօթահար են, երբ կը յիշեցնեն թէ սխալ մը ապրած է իրենց ծանուցումին մէջ: Ուրիշներ, ընդհակառակն, իրենց գով իրաւունք պիտի դնեն հեռաձայնին բարկաճայթ խօսելու մեզի հետ: Այս վերջինները ընդհանրապէս ամէնէն անզիտակներն ու անտեղեակներն են: Եթէ այդպէս չըլլար, ուրէ մէկը պիտի չկարենար պոռալ հայ թերթի մը խմբագիրին երեսին:

Եւ ան, որ այսպէս չարութեամբ խօսեցաւ մեզի հետ քիչ առաջ, հայերէն ալ չէր խօսեր, փաստելով որ հայերէն երկու բառ քով քովի դնել չէր գիտեր:

***

Բայց բոլորն ալ այդ նկարագիրը չունին: Նոյնիսկ քիչեր ունին այդքան ժրաջան նկարագիր:

Նամակներ կը հասնին մեզի, որոնց հեղինակները համբերելի ամօթահածութեամբ եւ համեստութեամբ կը դրեն. խնդրեմ, սրբագրեցէք սխալները, մի՛ ամօթկէք դիս. ես նախակրթարան մը միայն գացած եմ, կամ ես հայ վարժարան չեմ տեսած, կամ ես հայերէն դրելու կամ խօսելու առիթը չատ չեմ ունեցած:

Անցեալ օր գրասէր բարեկամ մը, կ'ըսէր· կեանքիս մէջ, ասպարէզիս բերումով, հարիւրաւոր տեղեկագիրներ գրած եմ տարբեր լեզուներով: Բայց վերջերս առաջին անգամ ըլլալով մեր լեզուով գրի առի վերջին ճամբորդութեանս տպաւորութիւնները: Անոր կցեցի նաեւ լուսանկարներ: Պիտի փափաքէի որ կարդայիր անգամ մը, բայց նախապէս պէտք է խոստանաս, որ վրաս պիտի չխնդաս ոճի եւ լեզուական սխալներուս համար: Մի՛ խնդար վրաս: Առաջին անգամ է որ կը գրեմ:

Համբերելի բարի վամեցողութիւն: Մարդ ի՞նչ խանդավառութեամբ ու սիրով կը սրբագրէ այդպիսի գրութիւններ, եթէ իսկապէս կան սրբագրութեան կարօտ կէտեր: Անգամ մը առացած էի միայն նախակրթարան տեսած մէկու մը նամակը: Վրան նոյն խնդրանքը· ներողամիտ եղիր սխալներուս համար: Երկու անգամ կարդացած էի յօդուածը, մէկ սխալ իսկ չէի գտած, եւ հիացած էի:

Ո՛չ: Մենք կոնակի վրայ պառկած չենք: Մենք կ'աշխատինք տալով մեր առաւելագոյնը: Եւ մենք ալ երբեմն կը գործենք սխալներ: Եւ կ'ըսենք համեստօրէն. նեբեցէք մեր սխալներուն: Բայց մի՛ բարկանաք:

Ռ. Հ.

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԻՆՏԻՒԻ Հայ Սքաուլի մարզադաշտերուն վրայ, Յուլիս 3 – 5, տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նաւասարդեան 12–րդ մարզական խաղերը, մասնակցութեամբ աւելի քան 800 մարզիկներու: Յուլիս 4ին, «Պոնավանթիւր» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է «Յաղթանակի պարահանդէս»ը: Յայտագիրը վարած է Մհեր Շիլըրտեան: Խօսք առած են տոքթ. Սարգիս Աբեւեան, խաղերու պատուոյ նախագահը՝ կարօ Սոզանալեան, առաջնորդ Տաթեւ Սքզ. Սարգիսեան եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի կեդր. վարչութեան ներկայացուցիչ Փիլիպոս Պօյաճեան: Այս առթիւ Սարգիս Սոզանալեան 50 արտակարգ հազ նուիրած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի, իսկ իր որդին՝ օրուան նախագահը՝ կարօ Սոզանալեան, 100 հազար տոլար, մարզադաշտ մը դնելու ֆոնդին: Վահէ Մանուկեան նոյն ֆոնդին նուիրած է 25 հազար տոլար: Յուլիս 5ին, 12 հազար Հայեր ներկայ եղած են փակման հանդիսութեան: Երկու հազար մարզիկներով եւ սկաուտներով տողանգ մը կատարուած է:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Յուլիս 4–ին, դումարուած է Լիբանանի Թեմի Գաւառական Ժողովը, նախագահութեամբ առաջնորդ Արամ Սքզ. Քէշիշեանի: Բացումը կատարած է Արամ Սքզ.: Օրակարգի զլխաւոր նիւթը եղած է՝ կրօնական եւ հոգեւոր նորընտիր ժողովներու գործունէութեան երկամեայ ծրագիրներու քննարկումը եւ վաւերացումը: Կրօնական Ժողովի աշխատանքի ծրագիրը բաղկացած է հետեւեալ զլխաւոր կէտերէ.– Նոր եկեղեցւոյ շինութիւն Զալքայի մէջ, Նոր քահանաներու պատրաստութիւն, պայքար աղանդաւորներու դէմ, կրօնական հրատարակութիւններ եւայլն: Քաղաքական Ժողովը առաջարկած է՝ վերանորոգ թափով չարունակել Լիբանանի Հայութեան վերականգնումի եւ վերակազմակերպումի ընթացքը, աչքի լարել կերպով հետապնդել լիբանանահայութեան համայնական իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, ծրագրուած ու չօշափելի արտայայտութիւն տալ Լիբանանին կառչած մնալու Լիբանանի հայութեան հաւաքական կամքին ու ճիգին: Այս ուղղութեամբ Քաղաքական Ժողովը առաջարկած է հետեւեալ ծրագիրները.– Նուպարեան վարժարանի եւ Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ վերաշինութեանց հետապնդում, հեռաւոր կամ որոշ չափով անտեսուած չրջաններու՝ Ս. Նըշան, Ֆանար, Ռաուտա, Ձդէյլ եւայլն, ազգային – եկեղեցական կեանքի վերակազմակերպում եւ վերաշխուժացում, ազգային վարժարաններու կրթական ընդհ. ծրագրի վերանայում, վարժարաններու կանոնագրութեան վերամշակման ամբողջացում, ուսուցիչներու վիճականիերու վերարժեւորում եւ գնահատում, Համազգայինի հետ գործակցարար նոր գասագիրքեր պատրաստելու աշխատանքի հետապնդում, արհեստից եւ արուեստից վարժարանի վերակազմակերպում, եկամտբեր ծրագիրներու մշակում, հայ բանտարկեալներու եւ անոնց ընտանիքներու հոգատարութիւն եւայլն: Գաւառական ժողովը նաեւ քննած ու վաւերացուցած է քահանայից վերաբերեալ ամսաթոշակի եւ հանգստեան թոշակի գոյդ կանոնագրութիւնները:

***

ՄՔՐԻԼԵՆՏի մէջ, Յուլիս 14–ին, իր մահկանացուն կնքած է նկարիչ Տիգրան Պէրպէրեան: Անգամ էր Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ամերիկայի կեդր. Յանձնաժողովի· ատեն մը վարած է Միութեան վարիչ – քարտուղարի պաշտօնը:

***

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄի Ժառանգաւորաց Վարժարանի սրահին մէջ, Յունիս 13ին, տեղի ունեցած է Սթոքհոլմի Հեռվիկ Էյէոնորա Մոթեթ կրօնական երգչախումբին համերգը: Ներկայ եղած են երեք հարիւր հոգի: Բացումը կատարած է Հայ Եբի – տասարդաց Միութեան կոմիտէ Տիկին Ալին Պալեան: Երգչախումբը, զեկավարութեամբ Քարլ Եորան Էնթորփի, մեկնաբանած է Պախէն, Մէնտըլսընէն եւ չուէտացի երգահաններէ գործեր: Համերգէն եռք տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին խօսք առնելով (չուէտերէն) Անուշաւան վրդ. Զէյնեան, որ հինգ տարի եղած է հովիւ Շուէտի Հայոց, դրուատած է երգչախումբն ու զեկավարը:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի ազգային վարժարաններու չրջանաւարտներուն ի պատիւ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Յուլիս 2–ին, Եղիչէ Մանուկեան վարժարանի սրահին մէջ: Ներկայ եղած են նաեւ անօրէնները եւ գաստիարակ ուսուցիչներ: Առաջնորդ Արամ Սքզ. Քէշիշեան հետաքրքրուած է չրջանաւարտներու ծրագիրներով եւ չեշտած մեր ազգային եկեղեցական արժէքներուն ու սրբութիւններուն նկատմամբ յարգանքի վճռական կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ ուսումը ծառայութեան եւ դիտակից յանձնառութեան վերածելու հրամայականը:

Յաջորդ օրը, Առաջնորդը հիւրասիրած է անօրէններն ու ուսուցիչները, նոյն վարժարանի պարտէզին մէջ: Հաւաքոյթը աւելի առած է ներկաներուն միասնաբար խորհրդակցելու անցնող կրթական տարուան հարցերուն ու իրագործումներուն մասին:

Ներկայիս Լիբանանի մէջ կը գործեն ազգային 18 վարժարաններ, աւելի քան 4500 աշակերտներով եւ 300 ուսուցիչներով:

ԴԷՊԻ ԼԵԱՌՆ ՄԱՍԻՍ

«ՅՈՒՇԵՐ Ե. ԶԱՐԵՆՑԻ ՄԱՍԻՆ» ԴՐՔԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱՑ
ԿԱԶՄԵՑ՝ Վ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Այդպիսին էր եւ Զարենցը: Մեր ծանօթութիւնից շատ առաջ, – իսկ դա վերաբերում է բաւական թուականների ամենասկիզբներին, – եղիշէ Զարենցի հետեւում էր սկանտալիստի համբաւը: Ատուած գիտէ, թէ ինձ ինչեր չէին պատմում նրա մասին, բայց փողոցային կամ ռեստորանային աղտոտվածքի այդ պատմութիւնները միշտ էլ յիշեցնում էին ոչ թէ «ակրեսիւ», այլ աւելի շուտ մի մարդու «պաշտպանական» յարձակումներ, որը չի արժանանում նրան հիմնարկ գնահատութեան: Զարենցն իրեմն էր, հասկանում էր, որ իրեն շատ է տրուած, բայց միաժամանակ երբեմն ունենում էր սարսափելի տարաբնոյթ ուրախութիւններ, որոնք նրան մերթ ընդ մերթ հասցնում էին ստորացուցիչ իմբիւսչըլիքման...:

Երբեմն, անկեղծութեան պահերին, Զարենցն ասում էր ինձ.

– Գիտես, ես իմ ապրումների, զգացումների տասը տոկոսը չեմ կարողանում արտայայտել: Մարդ կարողանայ այս վիճակի յեզափոխութիւնը նկարագրել այնպէս, որ արտայայտի ամէնը՝ անցեալը, ներկան, ապագան...:

Զարենցին ուրկէմ անում էին նրան չընչայտող, դրականութիւնից ու արուեստից քիչ բան հասկացող մի քանի երիտասարդներ·

– Օ՛, Զարենցը մի այնպիսի բան է ըսկըսել, որ ոչ ոք դեռ չի գրել: Հանճարեղ գործ է, հանճարեղ...

Ուսաի եւ, պէտք է ասեմ, որ այդ մարդիկ երբեմն արջի ծառայութիւն էին մատուցում Զարենցին այն իմաստով, որ երբ հանճարեղ համարուած այդ գործը լոյս տեսնելով չէր արժանանում խնդրեմ հանճարեղ գործին արժանի հիացմունքի՝ Զարենցը տխրում, յուզւում էր սարսափելի, որովհետեւ այդ մարդիկ նրան էլ հաւատացնում էին, թէ գրածը հանճարեղ է, արտակարգ, ուսաի եւ նա ինքն էլ արդէն համոզուած լինելով այդ բանում, չհաւանողին՝ լինէր քննադատ, թէ ընթերցող, վիրաւորում էր ամէն տեսակ խօսքերով·

– Դուք ոչինչ չէք հասկանում: Դուք ոգէտ էք, մեչչան: Ինձ յետոյ կը հասկանաք...

Զարեցը, սակայն գործ չունէր զգուշութեան հետ: Ան կ'ըսէր ճշգրտօրէն այն, ինչ որ կ'ուզէր ըսել այդ վայրկեանին եւ որ խօսակցութիւնը կը պահանջէր: Իսկ իր խօսքերուն մէջ կային հակասութիւններ, որոնք ցոյց կուտային, թէ Զարենցի հոգին ազատ էր տակաւին եւ վճռած էր չկորցնել ազատութիւնը:

Ահա ամպիոն բարձրացաւ բանաստեղծ Ազատ Վշտունին (որը, ի դէպ, Ռուսաց լեզուին չէր տիրապետում): Զարենցը դղաստացաւ: Բանն այն է, որ այդ ժամանակ արդէն ցրիւն էր եկել «Երեք»ի բանակառաջատ կարճատեւ խմբակցութիւնը (Զարենց, Վշտունի, Աբով), եւ Զարենցը համոզուած չէր, թէ Վշտունին բարի խօսք կ'ասի իր մասին:

Վշտունին անմիջապէս յայտարարեց, որ Զարենցի գործում («Պոէզոզուանա») ոչինչ իրենը չէ, ոչինչ օրիգինալ չէ, որ այն ամբողջութեամբ գրուած է Մայակովսկու նման:

– Ա՛յո՞, – զգալիօրէն նենգամիտ չեշտադրումով հարցրեց Զարենցը: – Իսկ աւելի որոշակի՞. Մայակովսկու ո՞ր ստեղծագործութիւնն է արդեօք յիշեցնում իմ գիրքը:

Վշտունին սկզբից որոշ չափով կորցրեց իրեն, ապա սկսեց աչքերով զահլիճում փնտռել ինչ – որ մէկին:

– Ընկեր Յովսէփեան (Տէր – Յովհաննեան), հաղորդէք Զարենցին այդ ստեղծագործութիւնը:

– Պատասխանը հետեւեց զահլիճի խորքից:

– Դէ, մի թարգմանիր հայերէն, թէ ինչ է նշանակում, – գոչեց Զարենցը, յատկապէս վայելելով այն անյարմար վիճակը, որը նոյն րոպէին պէտք է բաժին հասնէր Վշտունուն եւ նրա ձախորդ թարգմանչին:

– Ընկեր Յովսէփեան թարգմանեցէք:

Եւ Յովսէփեանը «թարգմանեց» – «Ամպը փոխանիս մէջ»:

Համերաշխ հռհռոցով թնդաց զահլիճը: Զարենցը յաղթականօրէն չփում էր ձեռքերը:

– Եւ դուք Ռուսաց լեզուի այդպիսի հասկացողութեամբ համարձակւում էք ինձ մեղադրել այն բանում, որ ես կըրկնում եմ Մայակովսկո՞ւն: Իսկ դուք արդեօ՞ք հասկանում էք Մայակովսկուն: Ես կասկածում եմ, թէ դուք որեւէ բան արդեօ՞ք հասկանում էք պոէզիայից: Է՛յ, դուք, ազմկարարներ ... վա՛յ, ազմկարարներ...

... Մի օր ինձ ասաց, – Յաչիկ, էսօր ես ինձ մօտ, տուն, միասին քո բանաստեղծութիւնների ժողովածուն խմբագրենք:

(Շար. 2)

Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ճորթոյեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Գամեր Գոչեան,

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Հառաւամպիտես եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ահարոն Զարիկեան եւ զաւակները,

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր, նանիին՝

ԵՐԼՅԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՃՈՐԹՈՅԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Յուլիս 27–ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Յուլիս 31, ժամը 14–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փանթէոնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Գեղանոյշ Ազապէկեան, Տիկին Լուիզ Լըռուա – Ազապէկեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Օգոստոս 2, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին իրենց եղբօր՝

ՀՐԱՆԴ ԱԶԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին եւ Ազապէկեան գերդաստանի համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Կիւլեան, որպէս ալիւրապին 100 Ֆրանք կը նուիրէ Շուալիլ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին եւ 75–ական Ֆ. Փարիզի, Իսիի, Ազֆորվիլի եւ Առնուվիլի եկեղեցիներուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Օգոստոս 2, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՑ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կին մը գործ կը փնտռէ առանձին մէկուն մօտ :

Հեռաձայնել ժամը՝ 10 – 12 եւ 14 – 16

(1) 34 – 12 – 43 – 82

ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE NICE COTE D'AZUR

DIMANCHE 9 AOUT

GRANDE FETE CHAMPETRE

PARC «P I C - N I C»
route de Roquefort - *La Colle sur Loup*

9 heures	*Début de la manifestation*
10 heures 45	*Messe en plein air célébrée par le Très Révérend Père Daron GEREJIAN*
11 heures 40	*Apéritifs avec mézé*
11 heures 50	*Ouverture du buffet*
	Nous vous conseillons de tout acheter sur place.
14 heures 30	*Ouverture du concours de boules / concours de belote / concours de nardi ou jacquet (apporter vos jeux)*
18 heures	*Tombola*

A N I M A T I O N

Ambiance musicale —— Chants —— Piste de danse

E n t r é e: 10 frs. par personne, gratuit pour les enfants de moins de 14 ans.
M a t é r i e l: Nous demandons aux personnes demeurant dans la région de nous aider en apportant tables et chaises de camping, *le matériel sur place étant déjà réservé aux personnes extérieures au département.*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ԿԱՅԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16–ԻՆ
ՊԼԱՅՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆ (ԺԻԻՐԱ.)

ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Սուրբ Աստուածածնայ Տօնին առթիւ եւ խաղողօրհնէք
ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ՝ Կայանի երախաներու ձեռագին աշխատանքներուն
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ՝ Կայանի երախաներու կողմէ պատրաստուած
ՃՈԽ ՊԻԻՖԷ՝ Հայկական համադամ նաշերով, կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած :

U. G. A. B.

le COMITÉ LOCAL de VALENCE organise

LE

1ER CONGRÈS DES JEUNES DE FRANCE

LYCEE DU PARC IMPERIAL

A NICE

Du 1ER au 10 Août

1ER Août : Arrivée au lycée

2 Août : Visite de l'église, entrevue avec le révérand père D. Djéredjian.

3 au 8 Août :

a) les matins de 10h30 à 12h, réunions, conférences, débats.
b) les après-midis, seront proposés :
1- Sorties à la mer
2- Visites à Monte-Carlo, Monaco, Cannes
3- Sports : tennis et ping-pong
4- Projections de films vidéo, concernant l'UGAB
5- Des soirées dansantes
6- Les participants auront également des sorties libres.
7- Réceptions officielles.

9 Août : Participation à la fête champêtre de Nice

10 Août : Cérémonie de clôture et retour au domicile des participants

Pour toute information complémentaire, prière de téléphoner au :
(16) 75 56 33 74 à Valence

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1987 - 1988 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ վարժարանի 1987 – 88 տարեշրջանի արձանագրութիւնները կը շարունակուին:

Հաստատութիւնը ունի մանկապարտէզ, նախակրթարան եւ երկրորդական բաժին:

Ֆրանսերէնով եւ հայերէնով կատարուած դասաւանդութիւններու կողքին, կ'ուսուցուին անգլերէն եւ սպաներէն լեզուները:

Վարժարանը արդէն օժտուած է էնփորմաթիքի սարքերով: Աշակերտները առիթը պիտի ունենան իրենց առաջին քայլերը նետելու այդ չատ կարեւոր կալուածէն ներս:

Կը պահուի գիշերօթիկի բաժինը:

Ինքնաշարժներու սպասարկութիւնը կը կատարուի հետեւեալ շրջաններուն մէջ՝ Առնուվիլ, Վիլիէ լը Պէլ, Փանթէն, Օլնէ Սու Պուա, Վիլփէնթ, Սէվրան, Լիվրի Կարհան, Կաների, Մօնֆէրմէյ, Տրանսի եւ Ռոմէնվիլ:

Դիմել անօրէնութեան. –

1, Պուլվար տիւ Նոռ, 93340 Լը – Ռէնսի, *երկուշաբթիէն Ուրբաթ, առաւօտեան ժամը 10–էն՝ կէսօրէ հաք ժամը՝ 5:*

Հեռաձայն. – 43 – 81 – 01 – 72

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը:

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումի թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով երկու հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 Ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ :

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն :

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»

83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, որոնք ընդառաջեցին իր կոչին՝ Լիբանանի մանուկներու Ֆոնտին բերելով իրենց լումաները: Իր կոչը ի գործու կը մնայ եւ նուիրատուներու ցանկը բաց է տակաւին :

***

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Պր. Անուշաւան Շերիկեանէ՝ Նուպար Աճէմեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եալնիզեանէ 1000 Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՁԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒԼԻՍ
31
VENDREDI
31 JUILLET
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

62րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.541 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 62e ANNÉE — No 16.541

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՅՈՒԼԻՍ 18 – 23)

ՓԱՒՍՏՈՍ ԲԻԶԱՆԴԻ «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»Ը ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ ԳՐԱԲԱՐ ԵՒ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ

Երեւանի համալսարանի հրատարակչականը «Ուսանողի գրադարան» մատենաշարով լոյս ընծայած է Ե· գարու պատմիչ Փաւստոս Բիւզանդի «Հայոց պատմութիւն» երկը: Ե· գարու հայ մատենագրութեան այս կոթողի հրատարակութեան համար հիմք ընդունուած է 1892–ի Վենետիկեան հրատարակութիւնը, որուն բնագիրը կազմած է անուանի հայագէտ Գերվազ Պատկանեան: Գրաբար բնագրին զուգահեռ արուած է նաեւ աշխարհաբար թարգմանութիւնը, զոր իր ժամանակին կատարած է Ստեփանոս Մալխասեանց եւ ունեցած է քանի մը հրատարակութիւններ:

Փաւստոս Բիւզանդի անունով մեզի հասած է «Բիւզանդարան պատմութիւնք» երկը, որ ծանօթ է «Հայոց պատմութիւն» խորագրով: Ղազար Փարպեցի, իր Ծաղօթ երկին մէջ, խօսելով նախորդներու մասին, Փաւստոսը երկրորդ հեղինակը կը համարի Ագաթանգեղոսէն եւք: Փաւստոս Բիւզանդի «Հայոց պատմութիւնը» կը պարունակէ թէեւ կարճ, սակայն մեր պատմութեան մէջ շատ բարդ ու ծաղր եւ քաղաքական պայքարով յագեցած շրջան մը, շուրջ կէս դար՝ 330–ական թուականներէն մինչեւ 387 թուականը՝ այսինքն մինչեւ Հայաստանի բաժանումը Պարսկաստանի ու Բիւզանդիոնի միջեւ:

Պատմութիւնը կը սկսի Խոսրով Կոտակ թագաւորի գահակալութեան ժամանակաշրջանէն: Ասիկա Տրդատ Մեծի որդին էր, որուն օրով քրիստոնէութիւնը հռչակուած էր պետական կրօնք: Այս շրջանի մասին կը պատմէ Ագաթանգեղոսի երկը, իսկ յետագայ դէպքերը տեղ գրուած են Բիւզանդի աշխատութեան մէջ: Այս հեղինակին մասին թէ՛ իր գրած պատմութեան եւ թէ յետագայ պատմիչներու երկերուն մէջ կենսագրական տուեալներ գրեթէ չեն պահպանուած, եղածներն ալ չատ անորոշ ու կցկտուր են: Ահա թէ ինչու Ե· գարէն սկսեալ անոր անուան շուրջ խորհրդաւորութիւն տիրած է:

Բիւզանդի երկը իր ժամանակին զարմանք պատճառած է իր ազատամտութեամբ ու բաց նկարագրութիւններով եւ չարդարանքի վիպական ոճով: Բիւզանդ չ՚հետեւած միւսներուն, ան ստեղծած է գործ մը՝ ուր չեն պահպանուած ժամանակագրութիւնն ու դուսպ ոճը, սակայն ունի պատկերաւոր ու զեղեցիկ լեզու, որ աչքի կը գարնէ ժողովրդական մտածողութեամբ: Այս երկին մէջ իրարու միախառնուած են իրականն ու անիրականը, ժողովրդական զրոյցն ու պատմական եղելութիւնը, հաւատալին ու անհաւատալին, չամաչ զոյն կոչած են նաեւ վիպասանութիւնն: Բայց ճշմարտութիւն է, որ Փաւստոս Բիւզանդ իր երկին մէջ օգտագործած է թէ՛ պատմական ազբիւրներու յղուղրածը եւ թէ ժողովուրդէն լսած անդիր զրոյցները: Այս բոլորով հանդերձ, Բիւզանդի «Պատմութիւն»ը անգնահատելի աղբիւր է Դ· գարու Հայաստանի ներքին կեանքի, պետութեան ու եկեղեցւոյ, նախարարական տուներու, պետական ու հոգեւոր դէմքերու մասին – յարաբերութիւններու պատկերման իմաստով: Հոս չատ առատ նիւթ կայ ոչ միայն պատմաբանի, այլեւ՝ բանասէրի համար: Դ· գարուն՝ քրիստոնէութեան շրջանին, ստեղծուած ժողովրդական բանահիւսութեան բազմաթիւ նմոյշներու համար մենք պարտական ենք Բիւզանդի: Պատահականութեան արդիւնք չէ, որ յետագայ շրջանի, յատկապէս ԺԹ· եւ Ի· դարերու հայ ղրօղներու համար Բիւզանդի երկը եղած է զեղարուեստական յղացքներու անդնահատելի աղբիւր: Այս երկէն ծնած են Րաֆֆիի «Սամուէլ», ըստեփան Զօրեանի «Պապ թագաւոր», «Հայոց բերդը» եւ «Վարազդատ» վէպերը ինչպէս նաեւ այլ արձակ ու չափածոյ գործեր:

Փաւստոս Բիւզանդի «Հայոց պատմութիւն»ը ունեցած է բազմաթիւ ընդօրինակութիւններ, իսկ ԺԹ· գարուն՝ հրատարակութիւններ, թարգմանուած է ռուսերէն, ֆրանսերէն ու գերմաներէն: 1947–ին ակադ· Ստեփանոս Մալխասեանց զայն թարգմանած է աշխարհաբար, որմէ ետք ունեցած է կարգ մը հրատարակութիւններ:

Ներկայ հրատարակութիւնը իսկապէս արժէքաւոր է անով, որ մէկ գիրքի մէջ արուած են բնագիրն ու աշխարհաբար թարգմանութիւնը: Գիրքը լոյս տեսած է 30 հազար տպաքանակով:

Բիւզանդ իր երկին մէջ մեծ տեղ տուած է Արշակունիներուն, Լուսաւորչի յետնորդներուն եւ Մամիկոնեաններուն, վասնզի անոնց շուրջ հիւսելով իր պատմութիւնը: Միշտ ներկայ է ինք՝ հայրենասէր անձը, որ կը պաշտպանէ միաոնական պետականութեան չատ կարեւոր գաղափարը: Ան թէեւ կարգ մը դէպքերու մէջ չի համակրիր Արշակունիներուն, սակայն անվերապահօրէն կը պաշտպանէ, երբ հարցը կը վերաբերի պետականութեան:

Փաւստոս Բիւզանդի երկին մէջով մեզի ուսանդուած ժողովրդական զրոյցներն ու վիպական տարրերը կը չնչեն հայրենասիրութեամբ ու քաջութեան զովքով, հայրենի հողին հանդէպ խորագոյն սիրով: Իսկական վիպական կերպարներ են Արշակը, Պապը, Մուշեղ, Վասակ եւ Մանուէլ Մամիկոնեան եւ ուրիշներ:

ԳԻՈՐԳ ԴԵՒՐԻԿԵԱՆ

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ

Արտասահմանէն պատուիրատուներուն դրկուած են Հայաստանի ձեռնարկութիւններու արտադրած զորգերու նոր տեսակներ, այդ կարգին՝ «Շիրակ», «Հայաստան», «Կիլիկիա», «Իրեւունի» զորգեր, որոնք զարդարող նախչայօրինուածքները իրենց հիմքին մէջ ունին ազգագրական գօտիներու ուանդական նմոյշները: Այդ արտադրանքը մեծ պահանջ ունի եւ պարգեւներու արժանացած է միջազգային տօնավաճառներու մէջ: «Հայգորգ» ձեռնարկութիւնը մատնաճիւղեր ունի Հայաստանի զանազան շրջաններու մէջ: Բացի մեքենայի հիւսուածքէ, գործատունը կ՚արտադրէ նաեւ ձեռագործ գորգեր, զորս կը հիւսեն աւելի փորձառու եւ հմուտ վարպետներ: Անոնց ձեռակերտ «Արինբերդ», «Երեւան», «Վաղարշապատ», «Սովետական Հայաստան» գորգերը աչքի կը զարնեն նուրբ երանգներով եւ չքեղ նախշազարդերով:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐՈՒ ՊԱՀԱՆՋԸ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՆՈՒՐԵԱՆԻ ՄԷՋ

Ախուրեանի շրջանի երաժշտական դըպրոցը կոչուած է Կոմիտասի անունով: Վերջերս հաստատութեան շէնքին առջեւ բարձրացած է Կոմիտասի յուշարձանը: Քանդակագործ Կ· Նուրիջանեան երգահանը պատկերացուցած է ամբողջ հասակով ,կարծէք երգչախումբը ղեկավարելու պահուն, երբ կը մարին երգի վերջին հնչիւնները, տակաւին քար լռութեան մէջ կը լողայ մեղեդին… Ծուշարձանի բացման հանդիսութեան ընթացքին Կոմիտասի երգերն ու մեղեդիները հընչած են դպրոցին երկձայն երգչախումբին ու լաւագոյն աշակերտներու մեկնաբանութեամբ:

***

ԿԸ ԳԵՂԵՑԿԱՆԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

Երեւանի Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի չուրջ 1300 ուսանողներ ամառուան ամիսներուն կը մասնակցին ուսանողական ջոկատներու աշխատանքներուն: Անոնցմէ 45–ը որոնք ուսումնական հաստատութեան նկարչագծագրական լսարանի ուսանողներ են, ստանձնած են Հայաստանի չորս շրջաններու՝ Մարտունիի, Ղուկասեանի, Իջեւանի եւ Արթիկի մշակոյթի տուներու ձեւաւորումը: Շրջաններու մշակոյթի աշխատողներու հետ կնքուած համապատասխան պայմանագրի հիման վրայ ուսանողները իրենց ուսուցիչներու ղեկավարութեամբ արդէն պատրաստած են էսքիզները, որոնք ներկայիս կ՚իրագործուին համապատասխան մշակոյթի տուներու եւ ակումբներու մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ, վերջապէս կրցաւ կազմել նոր կառավարութիւն մը, որու գլուխն է՝ Ճիովաննի Կոռիա, Դեմոկրատ Քրիստոնեայ եւ ամէնէն երիտասարդ նախարարապետը երկրին պատմութեան (44 տարեկան է): Անդամ մը եւս, համախմբման

ՓՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յուլիս 29-ի խաղերու արդիւնքներն են՝

Դինեպր — Տորպեդօ	1 — 0
Շախտեոր — Մետալիստ	3 — 1
Կայրաթ — Դինամօ Թ·	3 — 0
Զէնիթ — Գուրիա	1 — 0
Ժալգիրիս — Նեֆթչի	1 — 1
Դինամօ Մինսկ — Արարատ	3 — 1
Դինամօ Կ· — Դինամօ Մ·	0 — 0

***

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը պլիսաւորէր Սպարտակ 26 կէտով, որուն կը հետեւէին Դնեպր 25, Տորպեդօ եւ Ժալգիրիս 23–ական, Շախտեոր 21, Արարատ, Մետալիստ, Դինամօ Կ·, Դինամօ Մ· եւ Դինամօ Մինսկ 19–ական, Նեֆթչի 18, Կայրաթ 17, Դինամօ Թ·, ԲԿՄԱ եւ Զէնիթ 15–ական եւ Գուրիա 11 կէտերով:

ռոցը կոչուած է Կոմիտասի անունով: Վերջերս հաստատութեան շէնքին առջեւ բարձրացած է Կոմիտասի յուշարձանը: Քանդակագործ Կ· Նուրիջանեան երգահանը պատկերացուցած է ամբողջ հասակով ,կարծէք երգչախումբը ղեկավարելու պահուն, երբ կը մարին երգի վերջին հնչիւնները, տակաւին քար լռութեան մէջ կը լողայ մեղեդին… Ծուշարձանի բացման հանդիսութեան ընթացքին Կոմիտասի երգերն ու մեղեդիները հընչած են դպրոցին երկձայն երգչախումբին ու լաւագոյն աշակերտներու մեկնաբանութեամբ:

***

ԿՐ ԳԵՂԵՑԿԱՆԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐԸ

Երեւանի Խաչատուր Աբովեան մանկավարժական հիմնարկի չուրջ 1300 ուսանողներ ամառուան ամիսներուն կը մասնակցին ուսանողական ջոկատներու աշխատանքներուն: Անոնցմէ 45–ը որոնք ուսումնական հաստատութեան նկարչագծագրական լսարանի ուսանողներ են, ստանձնած են Հայաստանի չորս շրջաններու՝ Մարտունիի, Ղուկասեանի, Իջեւանի եւ Արթիկի մշակոյթի տուներու ձեւաւորումը: Շրջաններու մշակոյթի աշխատողներու հետ կնքուած համապատասխան պայմանագրի հիման վրայ ուսանողները իրենց ուսուցիչներու ղեկավարութեամբ արդէն պատրաստած են էսքիզները, որոնք ներկայիս կ՚իրագործուին համապատասխան մշակոյթի տուներու եւ ակումբներու մէջ:

դարհլիճ մըն է, նման անոր որ ծնունդ տուաւ տապնոպին, անցեալ Մարտին եւ պարտադրեց կանխահաս ընտրութիւններ Յունիսին: Հինգ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներէ կազմուած է կառավարութիւնը, այսինքն՝ Դեմոկրատ – Քրիստոնեաներուն հետ ընկերվարականները եւ 3 պզտիկ «աշխարհական» մկրտուած խմբակցութիւններ՝ հանրապետական, ընկերային – դեմոկրատ եւ ազատական: Նոր վարչապետը չատ լաւատես չէ եւ «Աստուած օգնական»ով սկսած է գործը: Դեմոկրատ – Քրիստոնեաները կ՚ուզէին որ իրենց ընդհ· քարտուղարը ըլլայ նախարարապետը եւ ամբողջ օրէնդրութեան (5 տարի) չրջանին, բայց մեծ մըրցակիցը՝ ընկերվարական կուսակցութիւնը մերժեց: Ներկայիս Դեմոկրատ – Քրիստոնեաները 15 նախարարութիւններ ունին, որոնց մէջ անչուշտ՝ Արտաքինը (Անդրէոթթի) եւ Ներքինը՝ (Ֆանֆանի): Գանձը եւ փոխ – վարչապետութիւնը կ՚անցնի ընկերվարական Ճուլիանօ Ամաթոյի, նաեւ արդարութիւնը (Վասալլի), աշխատանքը (Ֆորմիքա), Արտաքին առեւտուրը (Ռուճիէրօ), զրօսաշրջիկութիւնը, Շրջապատը, գիտական հետազօտութիւնը: Փոքր կուսակցութիւններէն՝ ազատականը ձեռք կը ձգէ Պաշտպանութիւնը (Ծանոնէ):

ԱԶԱՏ ԶԱՅՆԱՓԻՒՌՆԵՐՈՒ նոր արօտավարութեանց կամ մերժումներու հարցը կը չարունակէր ազմուկ հանել (յոյսեր ըրին Փորթուկալցիները, որոնք 3–ի տեղ միայն մէկ կայան ունին այլեւս): Շատեր միտք չունին համակերպելու եւ Հինգշաբթի օր, «Լիպերասիոն» խորհրդածութիւններ ալ կ՚ընէր, կ՚ըսէր, օրինակ, թէ որոշումներուն մէջ չատ ճնշում եւ չատ կիրք դեր ունեցած են, թէ ռատիօ – կէ–ի եղած արդելքը «քաղաքական սխալ մըն է», նաեւ կը նկատէ որ եթէ այսքան բուռն եւ բազմաթիւ են հակադեցութիւնները, պատճառն այն է որ «Յանձնախումբին (Սէ – էն – Սէ – իլ) ընտրութիւնները անբնական կերպով կասկածի կնիքը կը կրեն: Հանդարտութեան մէջ ներկայացնելու համար, ամէն պարագայի մէջ փափուկ ընտրութիւններ, հարկ էին՝ անառարկելի անձեր»: Յատկանշական է նաեւ, որ մամուլի մէջ, այս հարցին առընչութեամբ, ամէն տեսակ ձայնասփիւռի մասին խօսք կայ – փորթուկալցի – գնչու – հրեայ – միասեռական – եւայլն, եւայլն – բայց ոչ՝ մեր փոքր ածուին մասին: Մինչ մեր գաղութին մէջ ալ իրարանցում կայ եւ Ռատիօ – Ազգ–ին հեռաձայնը չի դադրիր, Ֆրանսագիր մամուլին մէջ տող մ՚իսկ չգրուեցաւ թէ Ռատիօ – Ազգ–ին գլխուն ալ փորձանք եկած է: Ըստ երեւոյթին, անգամ մը եւս՝ մենք կ՚ըսենք ու մենք ալ կը լսենք…:

ՁԵՐՆՈԲԻԼի հիւլէական կեդրոնին նախկին տնօրէնը՝ Վիկտոր Բրիւխանով տասը տարուան արգելափակման դատապարտուեցաւ իր երկու կցորդներուն հետ: Միւս երեք ամբաստանեալները 5, 3 եւ 2 տարի բանտարկութեան պատիժներ ըստացան: Հիւլէական արկածի այս աննախընթաց դատավարութիւնը սկսած էր Յուլիս 7–ին, դռնփակ (քանի մը լրագրող միայն կրցած էին ներկայ ըլլալ բացման նիստին):

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼի կայաններու (Ա եւ Բ) ծանուցումի գիները «մատչելի» կը նկատուին միայն առաւօտեան ժամը 7–ին: Ընդհանուր գիները են՝ 30 երկվայրկեանի համար 15 հազարէն 462·500 Ա· կայանին վրայ եւ 19 հազարէն 270 հազար «5»ին վրայ, ըստ ժամուն: Ամէնէն սուղ սակը կիրակի իրիկուան ֆիլմին ընթացքին է:

ԲԱԶՄԱՐՈՒԵՍՏԻՑ (Փալիքեմնիէ) գարձրադոյն վարժարանի մուտքի մըցումներուն յաջողածներու ցանկին մէջ կան՝ Ռաֆայէլ Գրիգորեան եւ Ֆիլիփ Գալաֆեան:

ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿ ՍԷՆ – ՃՈՆ ՓԵՐՍԻ

ՈՒՐ Է ԱՐԴԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

SAINT-JOHN PERSE

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՐԴԻ
ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԸ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Ինչ կը վերաբերի Փերսի վերջին դարձերու չարքին, որոնց ակնարկեցի սկիզբը, «Զիւներ», «Անձրեւներ», «Հովեր» եւ «Ծովեր», դժուար է վերլուծել հարեւանցի քանի մը էջի մէջ։ Ըսի թէ դիւցազներգութիւն մըն է ան, տիեզերական (fresque) տարողութեամբ։ Տիեզերական վերյիշեալ օդերեւութաբանական երեւոյթները կը համապատասխանեն մարդկային հոգիին որոշ վիճակներուն։

Զիւնը, անշարժ, միապաղաղ վիճակն է, ուր ամէն ինչ կը նիրհէ խաղաղութեան մէջ նոյնացած։ Խաղաղութեան եւ անտարբերութեան։ Անձրեւը ուրիշ վիճակ մըն է, անկայուն, բարի եւ չար ուժերէ զեկավարուած։ Անձրեւները կը վերածուին հեղեղի, մրեւնոյն ատեն կ'ոռոգեն դաշտերը։ Խառնաչփոթ շրջան, ուր ուղղահայեաց այդ սուրերը կը մխուին երկրի կուրծքին, կը ծեծեն երկիրը, կը քանդեն, կ'աւերեն, բայց որոնք վերջ ի վերջոյ բարերար ազդեցութիւն ունին։ Յղութեան շրջան։ Հովը յեզափոխութեան վիճակն է։ Զիւնը կը տեսնուէր, անձրեւը նոյնպէս, իսկ հովը, անշօշափելի, անտեսանելի, անսանձ ուժն է։ Զենք դիտեր ուրկէ կուգայ, ուր կ'երթայ։ Կ'արշաւէ, կը քանդէ, կը գոռայ, կը գոռնայ յորձանք, փոթորիկ։ Մենք անոր խաղալիկներն ենք։ Հո՛վը, մեծ վերիվայրումներու, նոր ուժերու յայտնումին, հուժկու ուժերու չղթայազերծումի շրջանը։

Մեր դարը, աթոմական դարը։

Դիւցազներգութեան վերջին հատորը նուիրուած է ծովուն։ Սէն ձօն Փերսի ամէնէն ընդարձակ գործն է, 170 էջ, եւ իր գլուխ գործոցը։

Ինչի՞ կը համապատասխանէ ծովը, մարդկային հոգիին ո՞ր վիճակին...։ Փերսի համար վերջին կայանն է ծովը, որուն կը դիմէ մարդկութիւնը, որուն պէտք է ձգտի մարդկութիւնը։

Միաճուլում մէկ տարբի մէջ։ Զնջել սահմանները, որոնք կը բաժնեն մարդիկը, երկրի մակերեսին, մինչ ծովուն մէջ եւ ծովուն վրայ չկա՛ն բաժանումներ։ Միաճուլուիլ նոյն ճակատագրին ենթակայ հեղուկ այս ուժին մէջ։ Միասին եւ բազել, միասին խոկալ, վոհմորկիլ նոյն կիրքերով։ Տառապիլ միասին, նոյն յաւերով, զինովնալ նոյն պայքարներով, նոյն յաղթանակներով։ Ու զարձեալ քերթողին համար, համամարդկային ծովի պատկերը, ընդհանուր երջանկութեան երազին իրականացումն է, ընդմէջ անձնական կիրքերուն ու չահերուն։ Զկա՛յ իշխող ու չկայ ստրուկ, չահագործող ու չահագործուող։ Նոյն իրաւունքներով, նոյն ճակատագրով միաճուլուած դանդուած մը, բայց որ կայուն, միապաղաղ ուժ մը չէ։ Մեքենայացում չէ երբեք, ո՛չ ալ անբռնացում։ Ծովուն պատկերը կեանքին խորհրդանիշն իսկ է, իր այլազանութեանը մէջ։ Քերթողը կը պահպանէ իր տեսակէտը, բոլոր տեսակի վարդապետութեանց դիմաց։ Աւելի լաւ է ունկնդրենք զինք։ Վստահ եմ որ աւելի լաւ պիտի հասկնանք անոր ըսել ուզածը։

«... Պիտի լացընեմ ձե՛զ, շատ է այս խաղցրութիւնը մեր մէջ։

«Վալ խաղցրութենէն, ո՛չ թէ վշտէն, կ'ըսէ ամենագեղեցիկ երգին երգիչը, եւ այս վճիտ յուզումը սրտին, որուն ակը կ'անգիտանամ, ինչպէս այս վճիտ ծովային պահը, որ կը կանխէ սիւքը...»։

Այսպէս կը խօսէր ծովի մարդ մը, ծովի մարդու խօսքեր ընելով։ կը գովէր այսպէս, կը գովէր սէրը եւ ծովուն տեսիլը, եւ դէպի ծով, ամէն կողմէ, արտահայտումն այս տակաւին, հանոյքի աղբիւրներուն։

Իրաւ է թէ, պատմութիւն մըն է, զոր պիտի ուզեն լսել, մահուան անտարբերութեան մէջ, եւ այնպէ՛ս, այնպէ՛ս, իր գով, անյիշատակ մարդուն սրտին, որ աւ ըլլայ մեզի համար նոր բարիք մը, այնպէս ինչպէս ծովախորշի սիւքն է, ցամաքին լապտերներուն ի տես։

Եւ անոնցմէ, որոնք պիտի լսեն զայն, նստած վշտին մեծ ծառին տակ, անոնցմէ իչեր կ'ելլեն, իչեր ոտքի կ'ելլեն մեզի հետ եւ կը յառաջանան ժպտադէմ, դեռ մանկութեան պտերներուն (*fougère*) մէջ եւ մահուան հրացաններուն տողանցքին մէջ։

Եւ այս տող մըն է ծովայինն, որ երբեմ չէ երգուած, եւ ծովն է որ մեր մէջ գայն պիտի երգէ։

Ծո՛վը զոր կը կրեմ մեր մէջ, մինչեւ մեր վերջին շունչը, մինչեւ յափրանքը մեր շունչին, ծո՛վը, բերելով մեր մէջ, հեռուներուն մետաքսեայ **մրմունջը, եւ** իր ամբողջ թարմ զովութիւնը երկրի վրայ։

Բանաստեղծութիւն՝ խաղաղեցնելու համար ջերմութիւնը սպասումին՝ ծովագրնացութեան մը նախօրեակին։

Բանաստեղծութիւն մը՝ աւելի լաւ ապրելու համար մեր սպասումը՝ ծովի բաղցրութենից։

Եւ այս երազ մըն է՝ ծովուն վրայ, զոր ոչ ոք չէ երազած,

Եւ ծովն է որ մեր մէջ գայն պիտի երգէ,

Ծո՛վը, մեր մէջ հիւսուած, մինչեւ իր անդրնդային մացառները, ծո՛վը, մեր մէջ, հիւսելով իր մեծ ժամերը լոյսի, եւ իր մեծ ուղիները խաւարի –

Ամէն ապերասանութիւն, ամէն ծնունդ եւ ամէն վերադարձ, ծո՛վը, ծո՛վը, իր ծովային խուժումին մէջ,

Իր պղպջակներուն խուժումին մէջ, եւ իր կաթին ափոսն իմաստութեան մէջ, ա՛հ, իր ձայնաւորներու սրբազան եռին մէջ – սուրբ աղջիկներ, սուրբ աղջիկ – ներ –

Ծո՛վը, ինքն իսկ ամբողջ փրփուր, ինչպէս Սիպիլը՝ ծաղիկներով զարդարուած, երկաթէ իր աթոռին վրայ...։

. . . . . .

«Առաջնորդէ՛ գիս, հաճո՛յք, ծովու ճամբաներուն վրայ, ամէն սիւքի թրթռացումին՝ ուր պահր կ'ապրի, ինչպէս թռչունը հագած իր թեւերը ... ես կ'երթամ, կ'երթա՛մ ճամբէ մը ուր թեւե՛ր կան, ուր տխրութիւնն անգամ հագա՛ծ է թեւեր։

Մարդը պէտք է վերագրաւէ իր գեղեցիկ հայրենիքը, իր ծննդավայրը, թագաւորին հրաշալի երկիրը, զոր մանկութենէն ի վեր չէ տեսած, եւ իմ երգս է որ զայն անոր պիտի վերադարձնէ։

Եւ դուք, ո՞վ էք որ, ո՛վ իմաստուններ ... մեզ կշտամբելու համար, ո՛վ իմաստուններ...

Եթէ ծովը բախտը կ'ընծայէ ինծի, իր եղանակին, յօրինելու մեծ էրքուած մը, բանականութենէն դուրս, պիտի արգիլէ՞ իմ մուտքս անկէ ներս։ Թագաւորութեանս հոդե՞րը, քողէ՛ որ մտնեմ հս անոնցմէ ներս, ո՛չ մէկ ամօթ զգալով առած հանոյքէս...

«Ա՛հ, գրագիր մը քող մօտենայ, եւ հս պիտի ըսեմ իր գրելիքը...» Եւ ո՞վ է ան, մարդկային ծնունդ, որ պիտի կենայ իմ կողքիս, ամօթ պիտի զգայ իմ ուրախութեանս դիմաց։

– Անոնք, որոնք ի ծնէ, կը գերադասեն իրենց ծանօթութիւնները իմացումին։

Սէն – ձօն Փերսի քերթողական մատեաններէն մեզի կ'ընծայուէին արձակով։ Բոլորովին ճիշդ չէ ի հարկէ այս բացատրութիւնը։

Առաջին ակնարկով այդպէս կը թուի։ Կը բաւէ տակաւին կարգալ քանի մը պարբերութիւն, վերահասու ըլլալու համար, դրուածքին, ոչ միայն քերթողական չունչին ու կշռոյթին, այլ այն բոլոր յատկութիւններուն, որոնք ճշմարիտ ու վսեմագոյն բանաստեղծութիւնը կը յատկանշէն։

Ցանգն ու չափը դրուածքին մէջէն են, համապատասխանելով հոն արտայայտուած իւրաքանչիւր մտածումին։ Ամէն չափի տողեր ընդելուզուած են իրարու հետ, ութ, տասը, տասներեքու վանկով տողեր կը յաջորդեն հոն իրարու, կը վազեն, կը բարձրանան, կանդ կ'առնեն, կը դառնան չուրջնանակի, գծելով երկրաչափական հրաշալի պատկերներ, ա՛յն ապացուրութիւնը ձգելով որ բանաստեղծը ազատօրէն կը յաւաջանայ, առանց մտահոգուելու բանաստեղծութեան պարտադրած օրէնքներով։ Ճիշդ հակառակն է սակայն։ Ամէն ինչ չափուած ու ճեւուած է։ Գրուածքին ներքին ճարտարապետութիւնը այնքան կատարեալ է, որ չենք կրնար վանկ մը վերցնել կամ աւելցնել հոն։ Պէտք չէ ուրեմն խարուիլ։ արձակ բանաստեղծութիւն մը չէ մանաւանդ Սէն – ձօն Փերսի գրուածքը։

Աստուածաշնչական նշանաւոր Հատուածներուն (վէրսէ) հետ, հանդիսութիւններ կան, արդիականացած արուեստով մը դեղեցկացած։ Հանդիսութիւններ ուրեմն, հեռուէ հեռու, մեր Նարեկացիին գրելու եղանակին հետ։ Իր վերջին գործին մէջ մանաւանդ, ծովուն նուիրուած իր ընդարձակ պոեմին մէջ, մէկէ աւելի էջեր կան Նարեկը յիշեցնող։

Նկատած էի ես այս բանը, ընթերցումիս ընթացքին եւ ընդգծած այդ անցքերը։ Յոյժ տուի Լիւք – Անտրէ Մարսէլին եւ Պալարին։ Հատատեցին անոնք ալ, աւելցնելով որ Միացեալ – Նահանգներ բնակող Ֆրանսացի քերթողը հատատումի ընթերցող մըն էր իրենց թերթին։

(Շար. 2)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅԱՂԱԴՍ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԱԼԱՏԵԱՆԻ
ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

(հատուածներ «Սեւեակ»ի մասին)

Հեղինակ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
1987

ԺՕՐԷՍ՝ ՀԱՅԱՍԷՐԸ

1885–ին, երբ 26 տարեկան էր Թարն նահանգի երեսփոխան ընտրուելէ չորս տարի ետք Ժան Ժօրէս ընտրութիւնները կորնցուց, պարտուելով իր հակառակորդին՝ Ապրիալէ,, որ ներկայացուցիչն էր յեսուադիմական ազին։ Այդ շրջանին, այնպէս թուեցաւ որ մտածած է հրաժարիլ քաղաքականութենէն ու առանց զառնութեան վերադարձաւ Թուլուզի գրական ֆաքիւլթէէի փիլիսոփայութեան դասախօսի պաշտօնին։ Քաւթրի իր ընտրողներուն ուղղուած հրաժեշտի իր ճառին մէջ ան կը յայտարարէր. – «Հանրապետութեան կարելի է ծառայել մտածումով, աշխատանքով ու պատիւով»։

Ժան Ժօրէս չուրջ երկու տարուան ժամանակամիջոցի մը մէջ գրի առաւ փիլիսոփայական իր մտածումները, որոնք ամփոփուեցան «De la réalité du monde sensible» խորագրուած հատորի մը մէջ։

1890–ին հարաւի կարեւոր օրաթերթ՝ «Լա ռեփիւպլիք տը Թուլուզ»ի մէջ լոյս տեսած խմբագրականով մը, ան հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփէր քաղաքական իր տեսութիւնը. – «Մարդիկ լաւագոյնս պիտի ըմբռնեն տիեզերքը, երբ ընկերվարութիւնը յաղթանակէ։ Որովհետեւ մարդկութեան մէջ նշմարելով խղճին ու ոգիին յաղթանակը, չուտով պիտի զգան, թէ այս տիեզերքը, որ ծնունդ տուած է մարդկութեան, խորքին մէջ չի կրնար բանականութենէ զուրկ ու դիպուածային բան մը ըլլալ, եւ ամէնուրեք ներկայ են միտքն ու ոգին, եւ թէ տիեզերքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ բարդ ու անսահման ձգտում մը դէպի կարգուկանոն, գեղեցկութիւն, ազատութիւն եւ բարութիւն»։

Այս եզրակացութեան մէջ կարելի է լսատակօրէն տեսնել այն մօտիկ յարաբերութիւնը, զոր Ժօրէս կը դնէ ընդհանուր փիլիսոփայութեան ու իր քաղաքական փիլիսոփայութեան միջեւ։

Շատ կանուխէն ան մաս կը կազմէ միջազգային քաղաքականութեան հարցերուն իւրազեկ դէմքերու խմբակի մը։ Մեծ զարգացումի տէր եւ օժտուած իւրացնելու նկատելի կարողութեամբ մը, ան չէր կրնար անտարբեր մնալ Միջին – Արեւելքի այնքան կարեւոր պատահարներուն։

Ապահովութեամբ կարելի է ըսել, հաստատել, թէ Ժ. դարու վերջաւորութեան Ժօրէս եղաւ Հայերու կացութեան ջերմ պաշտպան մը։ պաշտպանը, ժողովուրդի մը, որու ողբերգութիւնը վերջ գտաւ միայն 1922–ին, ցրուելով աշխարհի չորս կողմը, եւ ընդհանուր բնակչութեան երկու երրորդին ոչնչացումով։

Կարելի չէ առանց ազդուելու ու առանց հետաքրքրութեան կրկին ու կրկին կարդալ իր հոյակապ ելոյթը երեսփոխանական Ժողովին մէջ, Փարիզ, 1896 Նոյեմբեր 3–ին, երբ Արտաքին Նախարար Հանոթօ կը ջանար արդարացնել Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը, որու դէմ խստօրէն կը բաժան – բաժան ըլլալէ վերկել Օսմանեան կայսրութիւնը, ի դին զոհելու քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները։

Ժօրէս ընդգծելէ ետք Ասլոիլ Համիթի կողմէ Փոքր Ասիոյ մէջ գործուած վայրագութիւնները, կը չեշտէ պատասխանատուութեան բաժինը Եւրոպայի ու Մուլթանին, որ լաւագոյնս չհատգործելով եւրոպական երկիրներու երկպատկութիւնները, ընթացք կուտայ հայ գործին հանդէպ իր անուցած առելութեան։

Մեծ առենախօսը յատկապես մտահոգումով մը ցոյց կուտայ թէ Սուլթանը ինչպէս կ'օգտագործէ Թրքական հին լրազացում մը, որ կը կոչուի ուժը՝ Մարզկութեան ու Արեւմուտքին քիմին խրտղալու։

Ժողովին ճախակողմեան երեսփոխաններուն ծափահարութիւններուն մէջ Ժօրէս կ'աւարտէ իր ճառը սա նախադասութիւններով.

«Քանի որ հարկական հարցին մէջ ելոյթս անկարող եղած է չարժման անկնպա անկարող եղած է չարժման անկնպալութիւններով ու ակնկալութիւններով, այնքան, որ թոյլ տուած է իր չեմին վրայ ահաւոր ոճիր մը, ամբողջ աշխարհի բանուորներուն փառաց կը տրուի եւրոպական կառավարութիւններու անանկութեան։

Այո, դուք հակառակորդ ու պատասխանատուական կառավարութիւններ, այլեւս նոյնիսկ ի վիճակի չէք գործադրելու ֆաշ-

ՄԻ ՄԱՐԴ
ԱՄԵՆ ՕՐՎԱՆ
ԳՈՍԿՈՑԻՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ
«ՊՇԿԱԿ»
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԼԵՌՆԵՐԻ ՄԱՐԴԸ

«ՅԱՌԱՋ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՄԻ ՄԱՐԴ ԱՄԵՆ ՕՐՎԱՆ ԳՈՍԿՈՑԻՑ

Լ Ի Ո Ն · – Ցուլիս 21· –

Բնչ հետաքրքիր անվերջ հնչյուններ էին հնչում ամբողջ գիշեր։ Օրիորդ Քոտրոնը, այդօրինակ ձայնավորների մասին մտածելով, ոտքի կանգնեց և, ինչ որ մեկին կանչելով, սկսեց հագնվել։ Ժամը տասն էր։ Ֆրանսիայի ամենահին ազգանունների տիրուհին, որ ծնվել էր 1813 թվականի հունվարի 13-ին, ուզում էր ժամանակին հասնել Ռոնի ափին գտնվող Ֆրեժյուս քաղաքի ամենաարիստոկրատական հյուրանոցի ճաշասենյակ։ Նա ուզում էր ճաշել ֆրանսիական ամենաընտիր ուտեստներից, որոնք ինքն էր պատրաստել։ Ֆրանսիայի ամենահին ազգանունների տիրուհին

Այրի Տիկին Լուսաբեր Մելքոնեան,
Պր. Յարութիւն Մելքոնեան,
Պր. Կարպիս Մելքոնեան,
Տէր եւ Տիկին Միսաք Տէմիրայաքեան եւ զաւակները (Հայաստան),
Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Կուրտճեան եւ զաւակները (Հայաստան),
Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Տէմիրայաքեան (Հայաստան),
Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրայաքեան եւ զաւակները (Լոս – Անճելըս),
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՎԱԼԱՆԹԻՆ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Տատպեան)
– Սվազցի –

մահը, որ պատահեցաւ Յուլիս 27–ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շաբաթ, Օգոստոս 1, ժամը 14–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն – Թուէնի Փարիզիէնի գերեզմանատունը։

Ըստ ողբացեալին փափաքին ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔԸ
ԻՐ ԱՊԱՔԻՆՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ընթացիկ տարուան Ապրիլի 27–ին ենթարկուեցայ վիրաբուժական լուրջ գործողութեան մը Օհայո նահանգի Քլիվլենտ Քլինիքին մէջ։ Ուրախ եմ յայտնելու թէ ապաքինման երկար շրջանէ մը ետք վերադարձած եմ առողջութիւնս եւ ստիպէ մը վեր ի վեր կանոնաւորաբար վերստանձնած՝ պատասխանատուութիւններս։

Վիրաբուժութեան օրերուն թէ ապաքինման շրջանին ստացած եմ առողջութեան բազմաթիւ բարեմաղթութիւններ՝ ծաղկեփունջերու, նամակներու, հեռագիրներու եւ անձնական այցելութեանց միջոցաւ։ Խորունկ եղաւ անդրադարձը բազում եւ անկեղծ բարեմաղթութեանց եւ վստահաբար անոնք ստացողին իմ հոգեկան ու ֆիզիքական կազդուրման։

Գործնապէս անհնար պիտի ըլլար բոլոր բարեմաղթութեանց անձնապէս պատասխանել։ Հետեւաբար ներկայիս կը փափաքիմ բոլորին յայտնել իմ անկեղծ ու խորունկ շնորհակալութիւններս եւ չեչտել թէ մեծապէս կը գնահատեմ իրենց ջերմ ու կազդուրիչ մաղթանքները։

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Նախագահ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ազնիւ Սարգիսեանի (ծնեալ՝ Պօղոյեան) մահուան առթիւ իր զաւակները՝ Անդրանիկ, Սիրանոյշ, Սիրարփի, Միհրակ, Ալիս եւ բոլոր ազգակիցները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ներկայութեամբ, դրաւոր, ծաղիկներով եւ նուիրատուութիւններով, յարդեցին հանգուցեալին յիշատակը, եւ այս առթիւ 150 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, նոյնպէս Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւն 150 ֆ. «Յառաջ»ին։

Նոյն տխուր առիթով, Միութիւնս՝ Տէր եւ Տիկին Ժաքօ Պօղոսեանէ ստացած է 200 ֆ.։

ԱՅՆԹԱՊՅԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի բացման արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1987, Սեպտեմբեր 24–ին, բարեբարութեամբ՝ պրիւսելաբնակ՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Ապաճեան։ Լիբանանէն, Ուրուկուէյէն եւ Ֆրանսայէն պատուիրակութիւններ ներկայ պիտի ըլլան։ Սոյն հանդիսութեան ներկայ ըլլալ ուզող Այնթապցիները կը հրաւիրուին անյապաղ կապ պահել ճամբորդական գրասենեակներու հետ։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԵԿՆՈՂ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Արձակուրդի մեկնող մեր բաժանորդներէն կը խնդրուի – նախընտրաբար – հասցէի առժամեայ փոփոխութիւնը կատարել իրենց թաղին թղթատարի գրասենեակին միջոցաւ, չծանրաբեռնելու համար «Յառաջ»ի վարչութեան աշխատանքը։

Անկարելիութեան պարագային, կարելի է անշուշտ, դիմել թերթիս վարչութեան, մեկնումէ թուականէն 5 – 6 օր առաջ, տալով *երկու* հասցէները (ընթացիկ եւ նոր) եւ կցել 20 ֆր.ի դրոշմաթուղթ Ֆրանսայի համար եւ կամ՝ 30 ֆր. արտասահմանի, բացի՝ Իտալիայէն, ուր թղթատարական անկանոնութեանց եւ յապաղումներու պատճառաւ, կը ստիպուինք հասցէի առժամեայ փոփոխութիւններ չընդունիլ։

Արձակուրդի առթիւ, հասցէի փոփոխութիւն չի կատարուիր առկախ հաշիւ ունեցող բաժանորդներուն։

Շնորհակալութեամբ՝
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանի նոր սրահի բացումը՝ Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին։

PARIS - EREVAN
par KIEV

Ոսկի աշուն եղանակի պատուհերու առատութեան ամէնէն հաճելի եւ ամէնէն աժան ճամբորդութիւնը դէպի Հայաստան՝

ԿԵՍԱՐԻՈՅ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՀԵՏ
(TRANSTOURS - INTOURIST)
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 17–ԷՆ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3
ԳԻՆ՝ 7290 ՖՐԱՆՔ

Ձոխ չրջապտոյտ Հայաստանի տեսարժան վայրերը, Երեւանի չրջակայքը, Ուկրանիոյ մայրաքաղաք՝ Կիեւ, օր մը ամբողջ. բացառիկ հանդիսութեամբ խումբը պիտի ընդունուի երգերով ու պարերով Նոր Կեսարիոյ աւանին բնակիչներուն եւ Կոլխոզի ղեկավարներուն կողմէ։

Արձանագրութեանց համար դրաւոր դիմել՝
Agop VEZIRIAN
84, rue Adolphe - Guyot
92270 Bois-Colombes
կամ հեռաձայնել՝
48 – 87 – 99 – 06
Ապա կը ստանաք պայմանագրութիւնները։

imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
Ի ՆՊԱՍՏ

Կապ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պելֆոնթէն բերուած լիբանահայ մանուկներու ճամբու ծախքի փոնտին համար. –

Ոմն 15·000 ֆ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Սխեռեան 5000 ֆ., Տիկին Է. Քիւրքճեան 2000 ֆ., Մալաթիայի կրթասիրաց Սէն – Շամոն, Սեդա Թիւրեաքեան, Պարգեւ Քեռոլեան, Յակոբ Հիսայեան, Կարապետ Սելթեկեան, Տէր եւ Տիկին Այտապիրեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 1000–ական ֆ., Տէր եւ Տիկին Տ. Սողոմոնեան 600, Պետրոս Քենտէրեան, Տիկին Շ. Աստանալեան, Ա. Սմաբեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլեան, Նայիրի Միխիթարեան, Ս. Գոճապաշեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Յակոբեան, Կապոյտ Խաչի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղ, Տէր եւ Տիկին Մատթէոսեան, Տիկին Ն. Տազէսեան, Շ. Մակարեան, Միշէլ Աբգուսանեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Սէյալի, Օր. Լ. Փէքմէզեան, Պ. Ժամկոչեան 500–ական, Օր. Ա. Մարտիրոսեան, Տիկին Մ. Պեռնիլեան 400–ական, Վաղինակ Միսքճեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Քենտէրեան, Ալէն Աւետիքեան, Կ. Ծառուկեան, Տիկին Սեսէֆ 300–ական, Տիկին Թ. Շահնազար, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Ֆէյսի, Տէր եւ Տիկին Ժ. Փ. Նարկիզեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պալոյեան, Պ. Լ. Տոլմաճեան, Մինասեան – Փարթամեան 200–ական Ֆ.։

Տիկին Մ. Ռուսեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Թուլումեան, Պ. Տէրտէրեան 100–ական։

Վիէնի Հ. Ց. Դ. դաշտահանդէսէն 3·067 Ֆ., Սէն – Շամոնի Հ. Ց. Դ. դաշտահանդէսէն 2·285 Ֆր.։

Գումար՝ 47·752 Ֆր.։

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՈՒՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՁԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ԿԱՑԱՆԻ ԱՑՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 16–ԻՆ
ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՑԱՆ (ԺԻԽՐԱ)

ՊԱՏԱՐԱԳ՝ Սուրբ Աստուածածնայ Տօնին առթիւ եւ խաղողօրհնէք
ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ՝ Կայանի երախաներու մեռայիս աշխատանքներուն
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ՝ Կայանի երախաներու կողմէ պատրաստուած
ՁՈԽ ՊԻԻՖԷ՝ Հայկական համադամ ճաշերով, կեդրոնական Ֆրանսայի խաչուհիներու կողմէ պատրաստուած։